هەژار

بۆ کوردستان

هەژار

بۆ کوردستان

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی
ئاراس

زنجیرەی رۆشنبیری

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین
سەرنووسەر: بەدران ئەحمەد حەبیب
***

کتێب: بۆ کوردستان
دیوانی: هەژار
سەرپەرشتیی چاپ: شوکور مستەفا و بەدران ئەحمەد
دەرهێنانی هونەری: بەدران ئەحمەد
بەرگ: محەمەد قادر
بڵاوکراوەی ئاراس- ژمارە: ٤٦
چاپی چوارەم - چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە
هەولێر- ۲۰۰۱
لە کتێبخانەی بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی رۆشنبیری و هونەر
ژمارە (۷۸)ی ساڵی ۲۰۰۰ دراوەتێ
*

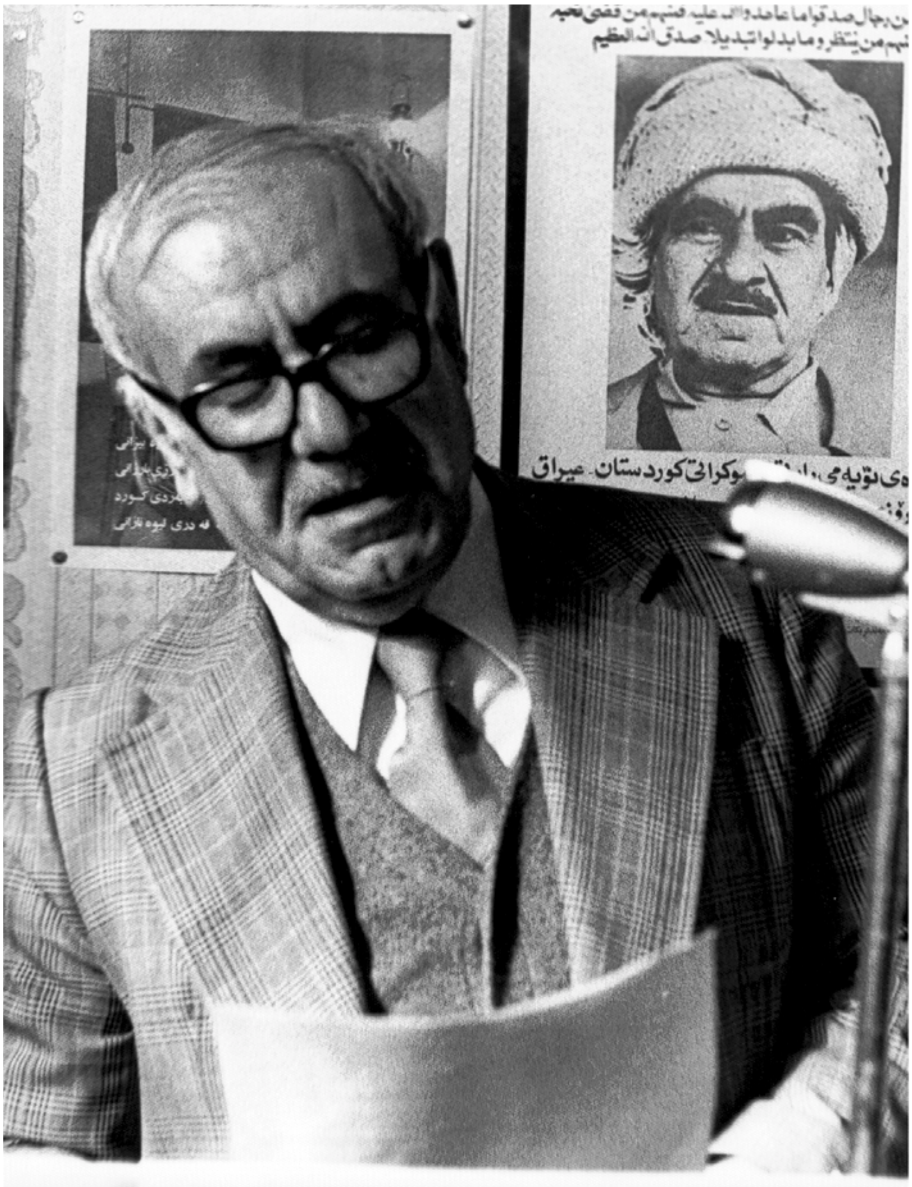

رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه فمنهم من قضى نحبه
ومنهم من ينتظر وما بدلوا تبديلا صدق الله العظيم

هەژار

وشەیەکی پێویست

ئەرکی لە چاپدانەوەی «بۆ کوردستان»ی شاعیری گەورەی کورد «هەژاری موکریانی»، لەلایەن سەرۆکی خۆشەویست کاک مەسعود بارزانی یەوە، بە ئێمە سپێردرا. ئەرکی ئێمە لە سەرپەرشتیی چاپی ئەمجارەی دیوانەکەدا ئەوە بووە کە شیعرەکانمان هێناوەتەوە سەر رێنووسیی ئێستەی کوردی و هەڵەبژێریمان تێدا کردووە بەو هیوایەی بێ هەڵە و کەموکورتی دەربچێ. هەوڵیشمان داوە ئەگەر لەملا و لەولا شیعرێکمان دەست کەوێ بەگەڵ ئەم چاپەی بخەین، بەداخەوە جگە لە تاک و تەرایەکی پاشکۆی «مەم و زین» و «خەیام»ەکەی، شتێکی ترمان دەست نەکەوت. مامۆستا فەرهاد شاکەلی لە سوید کۆمەڵێک شیعری هەژاری لە نامیلکەیەکدا بەناوی «بەیادی تۆ دەژی دڵم» بڵاوکردووەتەوە کە لە سێ چاپەکەی پێشوودا نین، ئەوانیش ئەو شیعرانەن کە هەژار ساڵانە لە ساڵوەگەڕیماڵئاواییی نەمران «مەلا مستەفای بارزان و کاک ئیدریسی جوانەمەرگ»دا گوتوونی. زۆربەی شیعرەکانی بەشی چوارەمی ئەم کتێبە لەو نامیلکەیە وەرگیراون. نامیلکەکەی شاکەلی هەندێ هەڵەی چاپی تێ کەوتووە، هەوڵمان داوە لێرە بەپێی دەسەڵات ڕاستیان بکەینەوە.

سوپاسی بەڕێز سەرۆک مەسعود بارزانی دەکەین کە ئەرکی سەرپەرشتیی ئەم چاپەی «بۆ کوردستان»ی پێ سپاردین و هیواداریین ئەوەی کردوومانە مایەی ڕەزامەندیی بەڕێزیان بێت.

مام هەژار لە هەموو چاپەکانی پێشوودا نووسیویە: «سوپاس بۆ خودا کە دەست و زمانمی بۆ خزمەتی کوردی خستۆتە کار. سوپاس بۆ باوکی کورد و برای هەژاران (مەلا مستەفای بارزانی) کەوا دووجار ئەم دیوانەی بۆ چاپ کردم». ئێمەش هەموو هیوامان ئەوەیە کە گیانی باوکی کورد و برای هەژاران (مەلا مستەفای بارزان) و گیانی هەژار خۆیشی بەم کارە شاد بن و، کتێبخانەی کوردی بۆ یەکەم جار بەئازادییەوە باوەش بۆ «هەژار بۆ کوردستان» بکاتەوە.

شوکور مستەفا و بەدران ئەحمەد

٢٧ ئایار ٢٠٠٠

وەسیەتنامەی هەژار

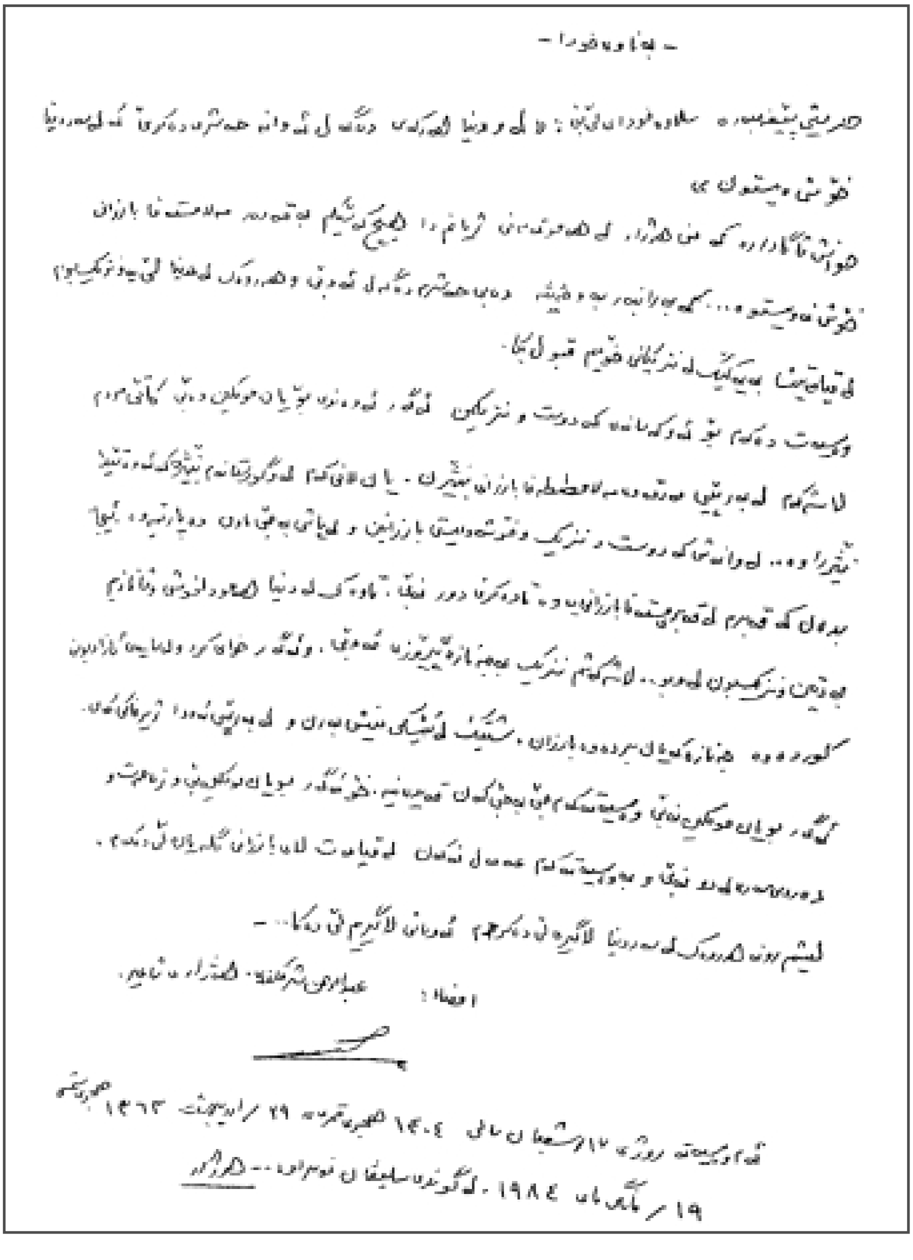

وەسیەتنامەی هەژار

بەناوی خودا

حەدیثی پێغەمبەرە سلاوی خودای لێ بێ: «لەو دنیا هەر کەس دەگەڵ ئەوانە حەشری دەکرێ کە لەسەر دنیا خۆشی ویستون»

خواش ئاگادارە کە منی هەژار لە هەموو تەمەنی ژیانمدا هیچ کەسێکم بە قەدەر مەلا مستەفا بارزانی خۆش نەویستوە... کە بەرانبەر بەو حەدیثە دەبێ حەشرم دەگەڵ ئەو بێ و هەروەک لە دنیا لێیەوە نزیک بووم لە قیامەتیش بە یەکێک لە نزیکانی خۆیم قبوڵ بکا.

وەسیەت دەکەم بۆ ئەو کەسانەی دۆست و نزیکمن ئەگەر ئەوەندەی بۆیان مومکین دەبێ کاتێ مردم لاشەکەم لەبەر پێی مەرقەدی مەلا مصطەفا بارزانی بنێژن. یان لانی کەم لەو گۆڕستانەم بنێژن کە ئەوی تێدا نێژراوە... لەوانەش کە دۆست و نزیکی بارزانین و لەپاشی بەجێ ماون دەپارێمەوە، ئیجازە بدەن کە قەبرم لە قەبری مستەفا بارزانییەوە تا دەکرێ دوور نەبێ. تاوەک لە دنیا هەموو دڵخوشی و شانازیم بەدیتن و نزیکبوون لەو بوو.. لاشەکەشم نزیک بە جەنازەی پیرۆزی ئەوبێ و ئەگەر خوای کرد و لە سایەی ئازادبوونی کوردەوە جەنازەکەیان بردەوە بارزان، شتێک لە ئێسکی منیش بەرن و لەبەر پێی ئەودا ژێر خاکی کەن. ئەگەر بۆیان مومکین نەبێ وەسیەتەکەم جێبەجێ کەن قەیدی نییە، خۆ ئەگەر بۆیان مومکین بێو زەحمەتو دەردی سەری لەدوو نەبێ و بە وەسیەتەکەم عەمەل نەکەن لە قیامەت لای بارزانی گلەیان لێ دەکەم. لێشم روونە هەروەک لەسەر دنیا لاگیری لێ دەکردم ئەوساش لاگیریم لێ دەکا...

امضاء: عبدالرحمن شەرفکندی. هەژاری شاعیر.

ئەم وەسیەتە رۆژی ١٧/ شعبان ساڵی ١٤٠٤ هجری قمری= ٣٩/ اردیبهیشت ١٣٦٣ هجری شمسی ١٩/ مانگی مای ١٩٨٤. لەگوندی سلیڤان نووسراوە... هەژار

پێشەکی چاپی سێهەمین

ئەم دیوانە جگە لە «ئاڵەکۆک» و «خەیام» و «مەم و زین» و ناوئاخنە بە بەندەکانی «شەرەفنامە» و «هۆزی گاوان»، دەکرێ بێژم زۆربەی زۆری ئەو هەڵبەستانەی تێدایە کە لە ساڵی ١٩٤٨ی میلادەوە گاگا بەهۆی ڕووداوێکی سەرنج ڕاکێش، یاخۆ هەروا بە ئارەزوو درەنگ یا زوو تاک و تەرا هۆنیومن و نووسیومنەوە.

بۆیەش وتم زۆربەی زۆر و ناڵێم هەمـوو، چونکە کـەرتێکم لێ ئاوەکی بوون و بۆم نەلواوە هەرچییـەک بە پەرژوبڵاوی لە ڕۆژنامـە و کـۆوارەکـانی بڵاودا بڵاو بوونەوە، هەموویان بەسەر گرمەوە. ئەنجار بەهۆی کۆسپ و گرێی ژینی دژوار و نالەبار جاروبارە دەستەوارێک کراونە چاوگەی ئاگر و بوونە مشکی. چەند بڕێکیش بەر لرفەی لافاو کەوتوون و توون بەتوون چوون. پەڕ پەڕێکیش بە ونجڕ ونجڕ کراوی بەدەم ڕەشەبادا دراون و هیچیانم لە بیر نەماون. کۆمایەکیش هەروا ماون و چاوەچاون بێنە بەرچاو تا هاوزمانانی کوردم چاوێکیان پێدا بخشێنن.

بوێژی ڕووت چکارەیە؟

وێژەناسان لایان وایە هەر بوێژێک لە هەر دەور و زەمانێکا هەر ڕێبازێکی گرتبێ یان بەبێ ڕێ ڕۆیشتبێ، بەهەر ئاوات و نیازێک هەڵبەستی هۆنیبێتەوە ئەو بوێژە لە ماوەی ژیانی خۆیدا ڕمووزنێکی درۆزن، یان خووخۆش و ڕاستگۆ بێ، سفت یان بێ تان و پۆ بێ، بەلەنگاز یان ساز و کۆک بێ، بوێر بێ یان ترسەنۆک بێ. بێ ئەوە خۆی ئاگا بکا بێ گومان هەڵبەستەکانی ئاوێنەیێکی ڕوونوێنی ڕوودانی ژین و کردەوەی ئاپۆرەی ڕۆژگاری چەرخی خۆیەتی. بۆ بەڵگەی ڕوون باسی ئەبو نەواس دەکەن:

ئەو کابرایە لە سەتا هەشتای هەڵبەستی لەسەر مەستی و بادە و سادە و تۆلازی و نێر و مێبازی و پەسنبێژی و فرهاوێژی دەبڕێتەوە. بەو حاڵەش ڕا تۆژەرەوانی وریا و زیت بەوردبینی و بەزانیاری کە لێیان کۆڵیوەتەوە؟ وەک فیلمێکی ڕەنگین و پڕ وردەکاری نووک و بە دیی داب و کرداری دەرباری هاروون و ئەمین دەردەخا. وێڕای ئەوەش ژینی ئەوسای دەوڵەمەند و دڵمەندانی حەشاماتی هاوژیانی و بیر و بڕوای موسوڵمانانی لێک جیای ئەو دەورە دەور ئەکاتەوە و بە ڕۆشنی شانی ئەدا.*

---

* ئەبو نوواس: ٧٥٧-٨١٤ ی میلاد، ناوی حەسەن کوڕی هانی، خەڵکی ئەهواز شاعیری دەرباری هاروون ئەلرەشید و ئەمینی خەلیفە بووە. نوواس واتا: جۆلاتەنەی جالجالۆکە.

بەسەرچلی تۆزێک لە بەسەرهاتەکەم

با هیچ کارمان بەوە نەبێ کە من ئاخۆ چ ڕێبازێکم گرتووە و لە هۆنینەوەی هەڵبەستم نیاز و مەبەستم چ بووە؟ شایەرم یان لاپرەسەنم؟ خۆشم نازانم کامیانم. بەڵام ڕوون و ئاشکرایە سی و چەند ساڵی تەمەنم دەربەدەر و ماڵانگەڕ بووم. نزم و بەرز و پیس و پاک و بەد و چاکی زۆرم دیوە. بە دەردی کوردە گوتەنی: دنیام قونە کەو کردووە. بۆ نانەوشکی ڕۆژانە و بۆ جێ خەوێکی شەوانە لە شاگرد مەیخانەچیەتییەوە بگرە تا عەنباڵی و قوڕەکاری و گەسک لێدانی ماڵان و کاشی ماڵی و ئامان شوشتن و زبیڵ ڕشتنم کردووە. ئەوەی بەسەر من هاتووە بەدەردی حاجیەکە گوتی: بەسەر حەسەن و حوسێن هاتبا سەکەت دەبوون. بە قەتاری دەرەجە سێ، ئۆتۆبۆسی دەرەجە دوو، کەڵەکی فوو. بە سەفەر چووم. لە ناو جەرگەی هەژاراندا لە نەداریدا یەکەم بووم و دەگەڵ هەژاراندا ژیاوم. زۆر بە پاو گاگاش بە سواری زۆر باژێڕ و گوند و گۆڕ و شیو و بەربنار و شاخ و دۆڵ و دەشتی بێروونو وشکارۆ و چۆڵ و هۆڵ و پان گەڕاوم. شەوگار لە هەرزانترین خان یان لەسەر بانی مزگەوتان، جارجار لەسەر ڕەڵمی گەرم لە سارایە، زۆرجار لەو کەژ و چیایە لە ئەشکەوتان، لەسەر بەردان لەبەر باران و لەنگێزە ستارم گرتووە و خەوتووم. بەرگ شڕی و بێ شمەکی و کەوش چەکی و چڵک و چەپەڵی و گەماریی بێ ئەسپۆنی و ئەسپێونی هۆگریان پێوە گرتووم و چاومیان بەخۆ ڕاهێناوە. گوێچکەم بە جوێن و پلاری خاوەن کاری نالەبار و ڕژد و خوێڕیلە خاراوە.

واتا دەردی هەژارانم نە بەدەم، بە دڵ چێشتووە. مەسەل دەڵێ: سەد بژیشک بە ئەندازەی دەردەدارێک نازانێ نەخۆشی چیبە؟ ویستوومە ڕۆژگارێک دابێ هەژار لە بێگار ڕزگاربێ و بەگیاندارێکی بەئابڕوو حەساو بکرێ و هەر بەسەری زیندوو نەمرێ. بۆ پێکهاتی ئەم ئاواتەش شنگڵێکی پێداویست بۆ لە خۆ بدرێ و کارێک بکرێ هەژار بە بێچارە خۆران نەخورێ. پێشینانمان گوتوویانە: مناڵی مناڵ ئاساییش تا نەگری شیری نادەنێ. ماف کە نەسێنرێ نادرێ.

سەرباری دەردی هەژاری و لەش بەباریش گەلێک ساڵان بەرخ ئاسایی لە گورگی ورگن ترساوم، پۆلیس و مووچەخۆرانی دەوڵەتانی داگیرکەری وڵاتەکەم هێرشیان بەتاو بۆ هێناوم، ناچاربووم بە زگی برسی خۆ لە قوژبنان قایم کەم نەمدۆزنەوە. دایم لەجێ گۆڕکێدا بووم نەک لە شوێنێک پێم بزانن و بم قۆزنەوە.

له ئێران ڕام کرد بۆ عێراق، له عێراق پۆلیس ڕاوی نام بۆ سووریا، له سووریا بوومه قاچاغ و لەوێش دەبوو له شوێنەونکه قۆچاغ بم. «ئۆباڵ بەستۆم ناهەقیش نەبوو بمگرن» چونکه منی نیومن و نیونیومنیش نا، بێ کەس و بێ دەر و بێ کار وەک جەنابی مەلا فەرمووی بەزگێک تێر له دووزگان برسی، هێشتانێ عارم نەنابوو، بەخێر سیاسەتم دەکرد، واتا لەسوور دۆڕاندبووم لەکایەم تێ هەڵدێناوە. وەک دەڵێن «کوێر هەتا دەمرێ هەر بەئاواتی چاوانه». بۆ ئازادی تێ دەکۆشام، له هاوالی ڕێ دەگەڕام، به شکو ڕۆژێک له سایەی هاوکاریی واندا ئەو ڕۆژانه ببینمەوە که کوردستانی دڵبەرم ماوەی ساڵێک تیا ژیاوە و ئاڵای خۆی لەسەر شەکاوە.

هەر کۆمەڵێک بەدەم یان بەجیرەی قەڵەم بیگوتایه بیری ئازادیم لەلایه، دەچوومه لای. دەگەڵ سووره خۆماڵییەکان بوومه ئاشنا، هێندیان قسەی خۆش بۆ کردم، هێندیان به دەم دڵخۆش کردم که لام وابوو هەر کەسێ سمێڵی سووربێ هەمزاغایه. سوور له پیلی کورد دەنەون و بەرەو بەهەشتی ڕادەدەن. تا سەرەنجام بۆم دەرکەوت ئەو بابه ڕاستەش زڕخاڵه و فەرموودەیان کرچ و کاڵه و تۆپی پتە و ناو بەتاڵه. ئەوانەی هەوسارم دەگرن بەرەو کەندەڵانم دەبەن، چیم هەیه لەویشم دەکەن، عارەبه ڕەشکەی خۆسوورکەر بۆ عەرەبایەتی کردن دەستی نازیی ئاڵمان خوازی به بزمار له تەختە دابوو. تەنانەت سووره کوردەکەش که بۆیان فریو درابوو به شانازی خۆی به تازی حەساو دەکرد، بۆ ڕەگەز پەرستی عارەب ببووه نۆکەری بێ مز و کوردایەتیی به لاوه گوناح و سووچ بوو. به زمانی خۆی که کوردی بوو نەیدەدواندم، له عارەبیش کۆڵەواربوو. سەیری خۆشیش لەمەدایه لەوەتا له وڵاتی عارەب کمۆنیستی پەیدابووه؟ هەتا ئێستاش له میسر و سووریه و عێراق – مەگین چلۆنکایی بووبێت – ئەگینا کەوچک به دەستی حیزبەکانی به گفتی خۆیان «کمۆنیست»، سەرلەبەریان بەچکه کورد بوون. هەمووش تێکڕا مامۆستا «خالید بەگداش»یان به مامۆستای هەره باشیان پێ ناساندوین. بەگداشی کورد و مامۆستاش ناوی کوردی بیستبایه وەک دڕکی وەبن کلکی دەن جووتەی داوێشت. سوور مانای ئەوه بوو وابێ، کوردەکەش بکاته عارەو. تازه لەو ڕەنگەی گرتوویه نابێ هەرگیز کاڵ بێتەوە، جا مەگین تاکتیک تێکی دا.

پیاو با قسێکیش بۆ دز بکا، ماڵم هەقه جار جاره ڕەنگیان دەگۆڕا. ئەویش کەنگێ؟ مەسەل دەڵێ «بۆز به لەڕی». هەرکاتێ تێیان دەگیرا و له لایەن دەوڵەت ڕاودەکران یاخۆ له هەتیتە دەدران. بۆ تەفرەدانی ئەوانەی کورد و کوردستان پەرستن تا پەنایەکیان

دەسکەوێ و لە ناو کورد بپارێزرێن و سەر لەنوێ ببووژێنەوە. بە زەرتک خۆیان ڕەنگ دەکرد و وەکو ژێ کافەکەی خۆمان کوردستانی یەکپارچە و مەزنیان دەویست. بەڵام هەر ترسیان دەڕەوی، بار دەگۆڕا. وەک فتیلەی ناو تەویلە دوای وەی کاریان پێ نەدەمایەن پفێکیان لێ دەکردین و لە دەلاقەیان دادەناین. عەلاقەیان دەگەڵ کوردپەروەران دەبڕی و هەرکەس کوردبا و بیگوتایە من عەرەب نیم دەمیان دەشکاند.

ئەوجار پارتی

دەگەڵ پارتی «هەمزە» و «برایم ئەحمەد»دا- واتا خەزوور و مامۆستای ئەم مامجەلالەی ئێستامان، کە دەیانگوت ئێمە بۆ کورد خەبات ئەکەین. هەر لە ئێرانەوە دەرچووم ڕاستەوخۆ چوومە لایان و لە ژێر سێبەری ئاڵایان وەک سۆفیلکێکی ساویلکە لە لاشیپانەی دەرگایان دەستەونەزەریان دەوێستام و فەرمانیانم بەپێی توانا بە گیان و دڵ پێک دەهێنا. لە پاش چەند ساڵ، دوای هەزار ئەزموونی سوێروتاڵ تازە بەخێر تێ گەیشتم وەک لە بەیتێکا گوتوومە «پووچ هاتووم بە شوێن کڵاوی قووچا». پارتەکەی جێ هومێدیشم خۆی بە هیچ کارە دەزانی و ببووە کلکی ئەو تاخمە سوورە زرتانەی تانەی چاوی کوردخوازان بوون، کامەی لە پارتییە کوردەکەی لەچاو مەمانان چازان بوون خۆیان ناونا ئاوی ئاوی کەروێشکەکە و دەشیان گوت ئێمە خەست تر و بۆ برایەتیی گەلانی کورد چەوسێنەوە بەکارتر و بەهەست ترین، بەڵام هەرچەند کلکەسووتە و ماستاویان کرد بەهیچ ئاوا کوردایەتی و کمۆنیستیی ئەو سەردەمە پێکەوە پیلۆز و جوت باقیە نەکرا و هەرچی وتیان گەمەی پێ کرا و وەک کوردە لە هەردووک جێژنان بووین. ئیتر منی هەژاری دەربەدەر و زویر وەک گای ئاوکێشی کۆڵ و بیر لە جەغزێکی بێ جەمسەردا دەخولامەوە. هەڵە، یان ڕاست، وازم زۆر لە کوردایەتی بوو. دەهۆڵی کوردایەتییەکەش داخەکەم دەنگی نەدەدا، نمی ئەنتەرناسیۆنالیستی کێشابوو. یان بەقەولی کاک زەبیحی: کۆزمۆپۆلیتیی تێی ڕیابوو.

لەبەر ئەم دەپاڕامەوە، لەلای ئەو دەڵاڵمەوە پیاوی چابن وەرن کوردبین. ئەگەر هەر کمۆنیستیش بن بڵێن کمۆنیستی کوردین و دەمانەوێ بەو ڕێگەدا کوردستانمان ئازاد بکەین. ناڵێم دۆستی و ئاشنایەتیی گەلانی دراوسێ مەکەن. دەڵێم ئێوە نانی خۆتان لە سەر سفرەی تورک و تاجیک و عارەبان دەرخواردی میوانان مەدەن. با بزانن خانەخوێ کورد بوو. بەلانی کەم مرۆ دۆست بن. سوور دەزانن هەر کوردە لەڕووی دنیادا نە ناو نە

ناسیاوی هەیە. لە زۆر شوێنان کۆمەڵی بەزەی جانەوەر هەیە هیچ نەبێ ئێوەش کۆمەڵێک بۆ ئاگا لەو جانەوەرەی کە ناونراوە گەلی کورد پێک بهێنن. چ دەقەومێ؟ زوو پەرسڤیان دەدامەوە تورک و تاجیک و عارەبیش بە بیست و چەند دەوڵەتەوە هەموو برا گەورەمانن. تا برای زل ژن نەهێنێ برا چووکە هەقی نییە متەق بکا.

ئێمەی بە خۆمان دەڵێین کورد لەبەر هەر حوکمێکدا دەژین لەسەرمانە قڕوقپ بین، نەڵێین کوردین. ئەگەر پێیان فەرمووین چەرموین، ئێمە ئێژین «بەفری کەژین» ئەگەر گوتیان تاڵە جوانە دەبێ بێژین «کلۆی ڕەژین». دەبێ هەریەکەی لەلایەک بلێین. ئارین، بەچکەی قەحتان و نزارین، تورکی کێوین. بەزمانی ئەوان داخێوین. خۆمانیان بۆ بەکوشت ئەدەین. تا هەموو وڵاتەکانیان بەرەبەرە وەک خوێنی پژاومان سوور دەبێ و وەک شیلان و دەنکە مەرجانی ناو بەرموور دیمەنیان دێتە بەرچاومان، هەرگا ئەوان سوور هەڵگەڕان خۆیان فەرمانمان پێ دەدەن بێژین کوردین «کەرە مەمرە بەهار دێ» عاسمان دوور و زەوی سەخت ئەمن چ بکەم؟ پیاوی دڵدار لە ڕێگەی گەیشتن بە یار هەر کارێکی لا ڕەوایە. چاری ناچار بۆ ئەوە هەلم دەسکەوێ و دادی کوردان بەگوێی ئازادانی دنیا دادەم، بەهەزار تەڵەکە و کەڵەک دەگەڵ تازەڕەنگ ئالێکی دەڵەمەی هێشتا کورد و کاڵ خۆم ڕێک خست و هەرچۆنێک بوو خۆم گەیاندە جەژنی لاوان لە بوخارێست، دەردی کوردم بۆ ئازادیخوازانی جیهان شی کردەوە، کیژە تورکێک دەسکێ گوڵی پێشکەش کردم و زۆر عوزرخوازی لێ کردم کە کورد لە وڵاتەکەی ئەودا بەرستەمە. نوێنەرانی گەلانی دیش هەر کەسە بە نۆرەی خۆیان دڵسۆزیی خۆیان دەربڕی. برا کوردە سوورەکانی هاورێم نەبێ کە لەسەر ئەم کوردایەتییە کارێکیان بەسەر هێناوم «عارەب بەسەر گامێشی خۆی نەهێناوە».

جارێکی تر بۆ بەشداری لە فێستیواڵی مۆسکۆدا کە برا سوورەکانی عێراق گوتبوویان قەی ناکا بچن؟ خۆم تەیار کرد. برا کوردە سوورەکانی سووریایی کە دەیانزانی هەر کوردم. کارێکی وایان پێ کردم «با بە دەواری شڕی ناکا»، من و دوو هەواڵەکەمیان کە یەکیان کاک زەبیحی بوو ناونا «خوێنتاڵ و ئیمپریال»، پێت وانەبێ منیش دەستم دادەنەواند. مستی وام تێ دەسرەواندن گورچووبڕبێ و حاڵیان شڕ بێ، دە جار ناویان نام جاسووس و سەدجار پەشیمان بوونەوە و دەستەوداوێن دەبوونەوە هاوکارییان دەگەڵدا بکەم یا کەمتر ئازاریان بدەم. جا ئەگەر لەسەر کوردێنی لۆمەی سوورە زرتەم دەکرد؟ مامۆستاکانی پارتیمان لە بنەوە کەیفیان پێ دەهات. بەڵام لە ترسی مەلعوون بوون نەیان دەوێرا دەری خەن. ئەو ژیانەی کە من لەو ماوەدا ڕام بوارد ئەگەر بە درێژی باس بکرێ مەسنەوییەکی

حەفتا هەزار مەنیی دەوێ! سوور ئەو سوورەن کە لە کوردایەتی توورەن. پارتی کوردیش بێ دەسەڵات و بێ بڕشت هەموو ئاواتی ئەوەیە بەلانی کەم بە ئاڵی و کاڵی حەساو کەن. بەڵام لێیـان قـبـووڵ نـاکـەن، ئێژی سـوورم، دەڵێن شـینی! دەڵێی واکم، دەڵێن هینی و نامانەویی. دەوڵەتیش دژی هەردووک لا.

منیش جـارێک بە سـووری تۆخ، هەلێک بە شـینی چویتی، چەلێک بەنـاوی ئێـرانی سنوور پەڕێنی غـەوارەی بەدکار دادەنێن و بە چراوە لە دووم دەگـەڕێن کـە بمگرن. ببوومـە مــەتەڵی ئەســـپێ «ئەولام تات و ئەمـــلام تات وەی بابە جـیــــقم دەرهات». قــاسم کـوودەتایەکـەی کـرد، مـەلا مـسـتـەفـا بارزانی پاش چەند سـاڵ ژیانی تاڵ کـە لەسـەر کوردایەتییەکەی بە بۆمبارانی دەوڵەتی هەرەزلی ئەو سەردەمە لەخاکی خۆی دەرکرابوو، لە مهاباد یاریدەی کۆمەڵەی کورد و کۆماری کوردانی دابوو، لەپاش تێکچوونی کۆمەڵەش، دەســـتی بۆ دوژمن نەدابوو، چووبووە ڕووســیـــەی شــورەوی و بە پەناهەندەیی ژیابوو، گـەڕایەوە بۆ بەغـدایە. بە هاتنەوەی پارتیی ژاکاو، بووژایەوە، کـوردایەتیی زۆر بە هێـز هاتەکایەوە و ناوی کـورد و کوردپەرستـان لە دنیا دەنگی دایەوە. لەمن هەر مەپرسە چۆن بووم! چەند بەو مـوژدە گەشامەوە. کۆنە ئاشنای چوارده ساڵ لەمەوبەرم بوو، ئەوساش هەر تاجی سەرم بوو، هەر کە دیتمی و دواندمی، زانیم ئەوەی لە دووی وێڵم دۆزیمەوە، ئاواتی کـوردستـانە و بەس. هیوای منی هەژارۆکە و ئەو مـەردە ئازا و بەکارەی لەخوا نەبێ ترسی لە هیچ کەسێک نییـە، تەواو یەکتر دەگرنەوە. خۆم بە سۆفـیلکێک دەشبـهاند کە نزیک بەناهومێـدبوون خـوا پیـرێکی زۆر پیـرۆزی بۆ گـەیاندم. زۆر بە بەخـتی خۆم دەنازم کـە لە پەنای خۆی پەنای دام، لە سای ئەودا بەرگی لالایی و مەرایی ساڵەهای ساڵم سووتاند و هەودای ترسانم پساند و دەروازەی خەمم داخرا و گریی دەمم کرایەوە. لەوساوە لەبەرپێی ئەودا، کە تادەمرم تۆزی بەرپێی بە پیـرۆزترین شت دەزانم، تا لێک دیدار ئاخرەت بووین بە ئازادی چیم بەدڵدا دەهات دەمگوت، هەر تەنگانەشم بۆ دەهات دەیپاراستم.

بارزانی نەک تەنیـا بۆ من بۆ هەمـوو نـووسـەران چابوو. بۆ بێکەس وەخـتی خۆی کـەس بوو. بۆ قـانیع و مـام هێمن و جگەرخـوون و گش نووسـەر و شـاعـیـرانی بێ بەش و نـاکـام برابوو. ئەگـەر کەسـانێک وا بزانن کـە من بۆرە خزمـەتێکم بە زمـانی کـوردی کـردووە، با مەمنوونی بارزانی بن، چونکە ئەگەر ئەو نەبوایە کـەس پەڕێکی چاپکراوی لە نووسراوی من نەدەدی. باسی پیـاوەتی و ئازایی و کـوردایەتی و مـەردایەتیی مەلا مسـتـەفـا بارزانی زۆر کـتـێـبی گـەورەی دەوێن تا دەناسـرێ، کـە لێـشم ڕوونە دەنـووسـرێن. بەڵام هەرشت

بەوەختی خۆی. من دەزانم تاریخ داوەرێکی چاکە، هەڵە ناکا و پەلەش ناکا. بە ڕۆژی خۆی پاک و پیس لێک هەڵداوێرێ. لە زۆر زەردە قۆڕەی ئەمڕۆ کە هەردەم ڕەنگێ دەگۆڕن خۆ دەبوێرێ و بەناوی ئەو کوردە مەردە سەر ڕووپەڕی ڕێزە ناوی هەموو کوردی شۆڕشگێڕ و پیاوی ئازادیخوا و ئازا و کوردستان پەرستی کۆن و تازە دەڕەنگێنێ. ئەوی کە دەڵێن «بارزانی مرد و نەما» زۆر نەزانن، بارزانی هەرگیز نامرێ و نەش مردووە. گەلێکیش لەو دەم هەڵانەی دەڵێن زیندووین، لای من بە مردوو حەساون. دەریا دوڕ دەشارێتەوە و ئاومالڵک و کەف وەسەر دەخا. با چاوەنۆڕی تاریخ بین، دوا ڕۆژ هەموو شت دەردەخا.

جا ئەی خوێنەری بەڕێز و خۆشەویستی هاوزمانم. ئەوا چاپی سێیەمینی دیوانەکەت پێشکەش دەکەم. تکایە تا سەرلەبەری نەخوێنیەوە. نە جوێن بدە، نە باسم بە چاکە بکە، بە پەلەشی مەخوێنەوە، لێی ڕامێنە، وردی کەوە. بەرانبەر بە ڕۆژ و کاتی نووسراوەکەی پێ نووسراوە و بۆی نووسراوە بیر بکەوە. با تێم بگەی کە من چیم و چم ویستوە. ژیانم چلۆن تێ پەڕیوە و چهام دیوە. ئەگەر بە کەیفێشت نەبێ هیچ نەبێ ئەوە فێر دەبی کە وەکو من هەڵە نەبی و لە هەزار جێ دەستت بەزاخاودا نەچێ. لەوانەشە کەسانێک کە سەرزارەکی دەیانناسی و بە پیاگی خاسیان دەزانی بیان ناسی چین و چیان دەوێ. یان کەسانێک کە فێڵبازان بە شات و شووت بە دزێویان نیشانداوی لە خوێندنەوەی ئەم دیوانە تێ بگەی کە فریودراوی و لە هەڵە پاشگەز ببیەوە.

بەسەرهات و تەجرەبەی سی و دوو ساڵی ڕابردووی ئاوارەییی منی هەژار بەهێواشی شی بکەوە و گەوەکانی تێک خەرەوە و بیدە بەر بیری ڕووناکت. ئەوسا ئەگەر هیچی وات وەبەر چاوکەوت کەموسکێک کەڵکێکی هەبێ ڕەحمەتێکم بۆ بنێرە. خۆ ئەگەر چی باشت نەدی و ڕێگەکەمت بەشاش زانی ئەوسا گەردنت ئازابێ، جوێنێک بدە و بەدەردی کوردە گوتەنی «تفی خۆت باوێژەو بڕۆ» .لە کۆتاییدا دەمەوێ کورت و کرمانجی پێت بڵێم «کوردم و بەس» . هەرکەس کوردپەرستی ڕاست بێ سڵاوەتم لە دیداری. ئەمڕۆ ئەوپەڕی ئاواتم ڕزگاربوونی کوردستانە لە بێگانە. بە فەرمایشی مام هێمن «وەتەن خەرابە چ دەربەستی بیرلەن و پەکەنم» . سا ئەوە تۆ و ئەوە دیوانی «دێوانەی کوردستان» .

هەژار

١٣٥٨ /١٠ /٥

پێشەکییەک بۆ چاپی دووهەم

لەسەر تۆم دوژمنە دنیا - قضیة مانع الجمع -ە
کە تەرکی تۆ نەکەم تەرکی هەموو دنیا نەکەم چبکەم؟
مەحوی

ساڵی١٩٦٦ «هەژار بۆ کوردستانم» خستە بەردەستی خوێندەوارانەوە و هەستم بۆ ڕاگرت و گوێ قولاغی دەنگ دانەوەی بووم، ئەوی ڕاست بێ خوێندەوارانی هاوزمانم بوونە چەند بەشێک و ئێستاش هەروا لکیان لێ دەبێتەوە، ئەوانەی ڕکیان لە شیوعی و دەستە چەپیەکان دەبێتەوە گوتیان «هەژار شیوعییەکی پیسە و بۆ ئەوە نابێ دیوانەکەی بخوێنرێتەوە!».

ئەوانەش کە وشکە شیوعی کوردن و هەموو دنیایان لە بیرە کورد و کوردستان نەبێ. گوتیان«هەژار فاشیست و ڕەگەزاوی و کۆنە پەرستە و لە ئەنترناسیۆناڵ و دەیالەکتیک نازانێ و فڕی بەسەر تەقەددومیەتەوە نییە».

مامۆستا جاشکەکانی ٦٦ وەک مامۆستا برایم ئەحمەد و مامۆستا جەلال تاڵەبانی و گەجەر گوجەری دەور و بەریان کە خۆیان هاویشتۆتە کۆشی بێگانان و کوردە نامووسی خۆیان بە پارە و پوول بە دوژمنانی کورد و کوردستان فرۆشتووە، نووکی قەڵەمی منیان وەک نەقیزە تێڕاچوو، جووتەیان لە ئاسمان دا. چاویان قووچاند و دەمیان کردەوە، دوژمنی ڕای ئیمانت بێ ئەو جوێنی ئەوان دایان و ئێستاش هەروا دەیدەن، ژنە قەرەج خۆزگەیان پێ دەخوازێ، دوای ئەوە کە سەرزارەکی تێریان جوێنی بازاڕی و بێشەرمانە دا، لەسەر ڕووپەری ڕۆژنامە عەرەبییەکەیان (نەوەر) و لە کۆواری (ڕزگاری لە نامووس)یاندا نووسییان کە «هەژار شایەری دەرباری بارزانی ـ یە و کێ نانی بداتێ بەو هەڵدەڵێ و بێگانەیەکی خوێنتاڵە و دژی تورک و فارس و عەرەبی برامانە و خزمەتکاری ترێستات و کۆمپەرادۆرانە» خوای تۆ ئەیزانێ ئێستاش نازانم ترێستات و کۆمپەرادۆر بەچی دەڵێن!

جاشەکانی ڕەمەکی و عەشیرەتی بەبێ ئەوە تێ بگەن چم گوتووە بەشوێن دیوانەکەدا ئەگەڕان و بەلایانەوە شتێکی سەیر و خۆش بوو. تەنانەت هێندێک لەو هەڵبەستانەی دژی ئەوانم گوتبوو کردبوویانە گۆرانی و گەڕی ڕەشبەڵەکیان پێ دەگێڕا.

هێندێکی ڕەشخوێن و هەڵەش کە بە پەلە چاوێکیان پێدا خشاندبوو، تاقەتی

سەرنجدان و لێکۆڵینەوەیان نەبىوو. گوتیان «هەژار هەردەمە لەسەر بارێکە و کەس نازانێ بڕوای بەچییە!».

بەڵام ئەو کوردانەی کە بەتێکڕایی پەسەندیان کرد و لایان وابوو ئەرکی خۆم وەک پێشمەرگەیەک بەرانبەر بەگەل و نیشتمانەکەم پێک هێناوە، زۆر لەو ڕەخنە گرانە زۆرتربوون و زۆر بە دڵگەرمی پێشوازییان لێ کرد. تەنانەت لە هێندێک مەڵبەندەکانی کوردستاندا وای برەو پەیدا کرد کە لە بازاڕی ڕەشدا نرخی تا بایی دە دیناری عێراقی هەڵچوو. زۆریش نامەی ئافەرین و پەسەندم لە هەموو لایەکەوە بۆ هات و دڵخۆشیان کردم و جێ برینی دەم پیسانیان بۆ برژاندمەوە. جا لێرەدا من لام وایە ئەوی هەقی بووبێ تووڕەبێ هەر مامۆستا جاشکەکانن، چونکە ئەوان دەیانەوێ پارەی خەیانەتی هەرە گەورەیان بەبێ دەنگی بدەن بە شەراب و گۆشت و کەس لێیان لەهەرانەدا. دەشزانن خوێندەوارانی دیوانی من لە کوردستاندا چەندن و کێن! ئەوی من لەسەری بنووسم زۆر گرانی بۆ تەواو دەبێ.

ئەو برا کوردانەی گوتیان هەژار شیوعییە و ئەوانەی فەرمووویان کۆنەپەرستە و ئەودەستەی لایان وابوو لەسەر هیچ باران نیم – گەردنیان خۆش و ئازابێ – بەو مەرجەی لەبەریان گران نەیە و ئەمجارەش بڕواننە نووسراوەکانم و هەر لە ڕووپەڕی هەوەڵی پێشەکییەکەیڕا تا دوا دێڕی دوامین پەڕی بە لەسەرخۆیی و سەرنجدانەوە سەرلەبەر بخوێننەوە. ئەوسا بۆیان ڕوون دەبێتەوە کە من کوردم و بەس. کوردستان لای من لە سەرووی هەموو شتێکەوەیە و ڕووگەی هەرە پیرۆزمە و هەرگیز ڕووم لەم ڕووگەیەم وەرنەگێڕاوە و لە پەرستنی پاشگەز نەبووم و ناشبم:

عاشقی کوردستانم، گێلمە گێلمەی نازانم
نەفارسم و نەعەرەو، تێ ناگەم ئیمشی و برەو

ئەگەر بە ستالینم هەڵدەگوت، لام وابوو کوردستان ئازاد دەکا. ئەگەر بەگژ هێندێک شیوعی عێراقی و سووریدا دەچووم پێم وابوو زیانیان بۆ کورد و کوردستان هەیە. هەرکەس دۆستی کوردستان بێ و بۆ کورد بەهرەی هەبێ، من کۆیلەی ئاڵقە لەگوێی دەبم و پێی هەڵدەڵێم و لەبەری دەپاڕێمەوە و هەر کەس و هەر گەلێک دژی ئازادی کوردبێ و کوردستان داگیر بکات یان یاریدەی داگیرکەرانی کوردستان بدا، ئەگەر هەزار جار سوور و زەرد و بۆربێ و هەزار کۆمپەرادۆر و مۆمپەرادۆر بێ بەپێی توانا بەگژیدا دەچم و لەسەر

تەناف هەڵی دەخـەم و ئەگـەر دەسـتم بیگاتێ دوودانە شـەقی تەڕیشی ڕێ دەخـەم. هەرکەسیش لەسەر ئەو بیروباوەڕەم لێم تووڕە دەبێ و جوێنم پێ ئەدا کەیفی خۆیەتی. بەڵام دەبێ ئەوەندە بزانن کە لەسەر کورد و کوردستان جوێنیشم پێ بدرێ و خوێنیشم بڕژێ هەر بە خەڵاتی دەزانم، وەک لە گۆرانیدا دەڵێن:

دەگـەڵ تۆمـە چاوی چاوم

لەسـەر تۆ زۆریان لێ داوم

وەمـزانی خـەڵات کـراوم

خوێندەواری بەڕێز:

وەک زانیت لە چاپی هەوەڵی ئەم دیوانەدا زۆربەی ئەو شیعرانەم چاپ کرد کە لەنێوان ٩٤٨ و ٩٦٦دا نووسیبوومن. وا لە چاپی دووهەمدا ئەوانەشم خستە سەر، کە لە نێوان ٦٦و ٦٩شدا نووسیومن و هەروەها هێندێک لە کۆنە شیعرەکانیشم کە نەمدەویست ون بن لەم چاپی دووهەمەدا جێم بۆ کردوونەوە. بەهومێدم لە دەرفەتێکی تریشا ئەوانەی کە لەمە بەولاوە دەیان نووسم پێشکەشتی بکەم. بابزانین مەرگ ماوەمان پێ ئەدا یان هەر لە ئێستاوە لێک دیدار ئاخرەت دەبین! خوا ئەیزانێ!

هەژار

٢٩/ ١٢/ ١٩٦٩

بێ خۆڵان – چۆمان – باڵەکایەتی

***

پێشەکییەک بۆ چاپی یەکەم

خوێندەواری زیرەک، لام وایە بیستووتە کە لە «قەیسی عامیری»یان پرسیوە: تۆ پێت وایە گەورەییی موسوڵمانان ئەبێ بۆ ئیمام عەلی بێ یان بدرێ بە معاویە؟ گوتی ئەگەر ڕاستتان دەوێ بەشی لەیلای منە و کەسی تر مافی بەسەریەوە نییە! واتا ئەوینداری ڕاست جگە لە دلبەر و گراوی خۆی کەسی لەبیر نامێنێ و هەزار گۆرانی و ئاهەنگی جۆر بە جۆری وەپێش کەون ئەو هەر بە یارەکەی خۆی هەڵدەڵێ.

من دڵداری کوردستانم و لەوەتا بیر ئەکەمەوە بە تین و تاوی ئەو ئەوینەوە ئەسووتێم. باوکم مەلا بوو، فێری کردبووم، ئەگەر نیازێکم هەبێ لەخوا بپاڕێمەوە بۆم پێک دێنێ. زۆر جاران زۆر بە هەژاری دەستم بەرەو عاسمان بەرز ئەکردەوە و ئەمگوت "خوایە پاتشایەکی چکۆلووکانەی جوانکیلەی کوردم بدەیە. زۆرم خۆش دەوێ!" ئەبێ چەند مناڵ بووبم کە پێم وابووە پاتشای کوردیش وەک لەیستۆک مناڵ ژێر ئەکاتەوە!

ئەم خۆشەویستییەت لە دڵی پڕ پەژارەما
تێکەڵ بەشیر مژیم و لەدووی گیان ئەچێتە دەر

ئەم دڵدارییەم کە وا بە کاڵ و کرچی هاتە ڕوو. پێ بەپێ هەنگاو بە هەنگاو لە گەڵما گەورە بووە و تا پتر چاوم کراوەتەوە و دڵم بەهێزتر لێی داوە. بەو پێیەش ئەوینی نیشتمان و ئاواتی ئازادیم پتەوتر بە تەوژم و پان و پۆڕ و بەهێز و گوڕتر بووە. ئێستاش کەوا پیر بووم زۆرتر بەو گڕی ئەوینەوە ئەسووتێم و کە ئەڵێن «پیرەدار باشتر گڕ ئەگرێ»، لەمن ڕووی داوە.

هەموو ئاواتم لە دنیادا ئەمەیە " گەلی کوردیش وەک هەموو گەلانی خوداپێداوی سەرزەوی لە ژێر چنگی داگیرکەران و چەوسێنەران ڕزگاربێ و کوردستانێکی ئازاد و سەربەخۆ پێک بێت، ئاڵای کوردستانی ئازاد و بەهێز لەسەر هەموو مەڵبەندەکانی کوردستان بلەرێتەوە، تا بستێک لە خاکی کوردستان لەژێر دەستی بێگانەدا مابێ و تا کوردێکی هەژار بەرهەمی ڕەنجی شان و نرخی خوەدانی ناوچەوانی بچتە ناو گیرفانی داگیرکەرانی بێگانە و چەوسێنەر و دەستبڕانی ناوخۆ، من بە ئاوات نەگەیشتووم!"

زۆر کەس زۆر جار گاڵتەم پێ ئەکەن و ئەڵێن "ئەوەی تۆ لە دووی وێڵی زۆر دوورەدەست و حەستەمە و هەرگیز دەست نادا!" بەڵێ ڕەنگە زۆر چەتوون و گران بێت و لەوانەیە بمرم و نەیبینم، بەڵام نابێ دڵداری ڕاست لەڕێگەی نیازا بیر لەتاریکیی شەو و

کەند و کلـۆی ڕێگە و دەست لێوەشاندنی جنۆکە و دێوەزمە بکاتەوە. هەر هێندەی لەسەرە هەتا ماوە بەپێی توانا بۆی ماندووبێ و لێی ماندوو نەبێ، ئەوسا ئەگەر لە ڕێگەشا بمرێ هەر بەختەوەرە.

دەڵێن سلێمان پێغەمبەر مێروولەیێکی دیت، زۆر بەلەز و هەڵپە خەریکە گڵ لە دامێنی چیایەکی بەرزەوە ئەگوێزێتەوە، لێی پرسی: چیتە وا شەکەتی؟ گوتی: دڵم لەسەر مێروولەیێکە و پەڵپی لێ بەستووم هەتا ئەو کێوەی بۆ نەگوێزمەوە مێردم پێ ناکا. سلێمان گوتی: هەی هەژاری چارە ڕەش! خۆ ئەگەر سەد هەزار ساڵیشت تەمەن مابێ. هێشتا هەزار یەکی ئەم کەژەت پێ لەبەین ناچێ. مێروو گوتی: قوربان لە ئاینی دڵداراندا لێک دانەوە دروست نییە!

هەر کە چاوم کراوەتەوە و بە دەوری خۆما ڕوانیومە دیتوومە"کوردستانی دڵبەرم لەنێوان تورک و ئێرانی و عارەبا دابەش کراوە و ئەو سێ گەلە موسوڵمانە، هاو ئاینانە، زۆر نامەدرانە و بێ بەزەیی دەمیان تێ ناوە و خوێنی گەلی کورد ئەمژن. تێش گەیشتووم ئەگەر هێزی ئیستیعمارگەرانی زل پشتی نەگرتنایە نەیانئەتوانی بمانخەنە ئەو قەفەزە پۆڵاینەوە و تا ئێستا تیا نەدەماینەوە.

ئەڵێن دوژمنی دوژمنت دۆستی تۆیە، منیش بەو پێیە و بەبیری خۆم تەنیا پەنا و پەسیوێکی بۆ کوردی بێچارە ئەمایەوە هەر سوپاگەی ڕۆژهەڵات و بەرەی ئیشتراکی بوون کە دوژمنی سەرسەختی ئیستیعمار و دژی چەوسانەوەی گەلانن و خۆیان بە دۆست و یاری بەشخوراوان و لێقەوماوان دەزانن. هەر چەندی لە دەستم هاتووە بۆم نووسیون و تا دەنگم بڕی کردوە هاوارم لێ کردوون و هانام بردوونە بەر.

کە گەلی کوردیش وەک خەڵکی کووبا و جەزاییر و میسر و کوێ و کوێ لێقەوماون و بگرە هەزار پلە کـڵـۆڵ و چارە ڕەشترن، ئاوڕێکیان لێ بدەنەوە. کە تا ئێستاش هەر بەهومێدی ئەو ئاوڕدانەوە مل کەچی ئاوڕ دانەوەم! جا ئەگەر جارێکیش لە ڕۆژگارێکا هەستم کردووە کە هێندێک لەوانە خۆیان بە پێشکەوتوو ئەزانن! ڕەفتاری دواکەوتووانەیان ڕەچاو کردووە و لێیان خۆش نەهاتووە باسی کورد و کوردستان بکرێ. یاخۆ ئەگەر منی هەژاری دەربەدەری خاکەسەر بەهەزار ناری عەلی خۆم ساز کردوە و بەر و بوخچەم بەرەو مۆسکۆ تێک ناوە، تا دادی گەلی هەژارم بەرمە بەر پەسارەی خانەدانی گەورە. هێندێک لە برادەرانی کورد و عارەبی ئازادیخواز! لێم بوون بە چقڵی مەم و زینان

و نەیانهێشتووە دەنگی هاوارم بگاتە دادگای هەژاران. ناچار بووم لەسەر بیروبڕوای خۆم و لەسەر کوردستانی دڵبەرم وەدەنگ بێم و ڕەخنەیان لێ بگرم. تا کەریم قاسم بۆ کورد باش بووە خۆشم ویستووە و ئەگەر لە پاشدا هەڵی تۆزاندووە و لە بەڵێنی پێشووی پاشگەز بۆتەوە. منیش هەر بەو گەز و ڕبەیەم بۆ پێواوە. ئەگەر لە جەنگەی شۆڕشی پیرۆزی کورددا زانیومە خرۆشۆف چەکی بۆ قاسم ناردووە، لۆمە و سەر کۆنەم کردووە و پێم وابووە نابێ بە چەکی کرێکار و وەرزێران کرێکار و جووتیاری کوردی هەژاری هێمن و بێکەس بکوژرێ. کورت و کرمانجییەکەی ئەمەیە "کۆیلەی کوردستانم و نۆکەری باینجان نیم". هەر کەس بۆ کوردستان باش بێت سوپاسی ئەکەم و هەر کەسیش زیانی بۆ گەل و نیشتمانم هەبێ بەگژیا ئەچم. جابا کوڕی حەزرەتی پەلەپیتکەش بێت.

لەماوەی ئەو بیست ساڵەدا کە ناوئاخنی ئەم دیوانەی تیا نووسراوە. زۆر شتی پێچەوانە و دژی یەکترمان دیوە. دیارە نووسەریش یەکێکە لە گەلەکەی خۆی و بیەوێ و نەیەوێ ناچارە بەسەر هاتی گەلی خۆی تۆمار ئەکا. جا من ڕەنگە لەو ماوەیەدا جاروبارە تۆزێک تامی زارم گۆڕابێ. بەڵام ئەگەر بەوردی سەرنج بدرێ دەرئەکەوێ کە نیازی دڵم هەرگیز نەگۆڕاوە و هەروەک هەمیشە پەپوولەیەکم بەدەورەی گڕی ئەوینی کوردستانی جوانەوە و تا نەبمە چنگە خۆڵەمێشێک بە دەم باوە دەست لە باڵەفڕە و پەلەقاژە هەڵناگرم. وەک«مەحوی» فەرموویە:

لەسەرخۆ چوونە، شەیدا بوونە، قوڕ پێوانە، سووتانە
هەتا مردن مەحەببەت ئێشی زۆرە، ڕێزی لێ دەگرم

بیخوێنەوە و بەچاوێکی بێ لایەنەوە سەرنجی بدە. بەشکە شتی وای تێدا هەبێ بەر دڵت بکەوێ. خۆ ئەگەر هەمووشیانت پێ چرووک بوو. بیر لەوە بکەوە کە زۆر وشەی کوردیم خستۆتە سەر کاغەز. ئەمەش وابزانم هەر باشە.

هەژار ١٩٦٦/٦/٥

***

بەشی یەکەم

لەپاش تێکچوونی کۆماری کوردستان، منیش دەربەدەر بووم بە شارانەوە. تاسابووم و وەکو کەو لە فڕە چووبووم. نان پەیداکردن بۆ من زۆر دژوار بوو، ئەبوایە شەو و ڕۆژ بچەوسێمەوە لە ڕێی بژیوێکی نەمر و نەژیدا سەرباری دەربەدەری و هەژاریشم دووچاری لەش بەبارییەکی زۆر گران و حەستەم بووم. جا لەبەر هەڵوەدایی بەشوێن نان و لان و دەرمانا، زۆر کەم پەرژاومەتە سەر نووسین و بیرکردنەوە. ئەوانەش کە نووسیومن یان لە نەخۆشخانە. یان کاتی وابووە کە دەستم لە هیچ ئیش و کارێک بەند نەبووە. ناوئاخنی ئەم دیوانە بەشێکی زۆر لەو شیعرانەن کە لە نێوان ساڵانی ١٩٤٨ و ١٩٦٦دا نووسیومە. بەهومێدم لە هەلێکی تریشا ئەوانەی ماون و چاپ نەکراون، ئەگەر تەمەن مەودا بدا، ئەوەی لەمەولاوە بتوانم بینووسم چاپ بکرێ و لە ناونەچێ.

***

بەغدا ٩/ ٧/ ١٩٤٨- ئەم شیعرانەم لە پشتی وێنەیەکی یادگاری نوسیووە:

هەر کوردم

بە دەربەدەری یان لە ماڵی خۆم
لە خاکی عەرەب، لە ئێران و ڕۆم
کۆک و پۆشتەبم، ڕووت و ڕەجاڵ بم
کۆشکم دەقات بێ، وێرانە ماڵ بم
ئازا و ڕزگار بم شادان و خەندان
یان زنجیر لە مل لە سووچی زیندان
ساغ بم جحێڵ بم بگرم گوێ سوانان
یان زار و نزار لە نەخۆشخانان
دانیشم لەسەر تەختی خونکاری
یان لە کۆلانان بکەم هەژاری
کوردم و لە ڕێی کورد و کوردستان
سەر لە پێناوم گیان لەسەر دەستان

بەکوردی دەژیم بە کوردی دەمرم

بەکوردی دەیدەم وەرامی قەبرم

بەکوردی دیسان زیندوو دەبمەوە

لەو دنیاش بۆ کورد تێ هەڵدەچمەوە

***

بەغدا، ١٥/ ١٠/ ١٩٤٨- تووشی نەخۆشی سیل ببووم و لە مردن بووم، ئەمانەم بۆ کێلی قەبرەکەم نووسیوە:

نامرادێک

لاوەکان گەورە کچان نازاران

دڵبەران، دڵتەڕەکان، دڵداران

دەمەرۆن تاوێ بمێنن لێرە

فاتحایێکی بخوێنن خێرە

لەنێو ئەم گۆڕە هەژار نێژراوە

زۆر لە ڕێی ئێوە جەفای کێشاوە

ژینی خۆی کردە فیدای خۆشیی کورد

لە ڕێی ئازادی بە ناکامی مرد

توخودا کاتێ کە ئازادیو سەند

ڕەگەزی خوێن مژەکانو هەڵقەند

کیژ و کوڕ هەرچی بە لاما لادا

پێم بڵێ و پایێ بە قەبرم دادا

ئەی هەژار بەسیەتی مردن هەستە

موژدە بێ مەوتەنەکەت سەربەستە

***

بەغدا،٥/ ١١/ ١٩٤٨: لە بەغدا نەخۆشی سیل زۆری بۆ هێنابووم، دوکتۆریش مزگێنی مردنیان پێ دابووم منیش ئەمانەم وەک ئاواتێک نوسیووە:

خۆشیی دوارۆژ

دێتـــەوە وەخـــتی هەرا کـــاتی خـــەبات
دێتـــەوە باوی مـــحـــەمـــەد ســـەڵەوات
زوو بەزوو پێک دێ هەمـــوو دڵخـــوامـــان
لـە بـڵـندان دەشـــــەکێ ئـاڵامـــــان
دێتـــەوە باوی ئەوەی دەســـتـــەی کـــوڕ
بـێـنـەڕیـز نـێـــــــزە بـەدەست و دڵ پـڕ
ســــــاز دەبـێ لـەشـکـری بێ ئـەنـدازە
بە هـەمـــــوو جــــۆرە چەکـــێکی تازە
لەشکری کـــوردی بە ئازا مـــەشـــهـــوور
دەرسی جـەنگ فـێـربێ لەکن ئۆردووی سوور
بێ بەزە هەڵ دەکـــەنە ئـیـســتـیـعـــمـار
دادەپاچن ســـەری خـــوێنمـــژ وەک مـــار
پاک لـە ڕێی ئەم وەتـەن و ئەم خـــاکـــە
تا لە پێـــشـــدای بکوژن پێی چاکـــە
کـیـژە کـورد دوورنـیـیـە یەکـتـر بـان کـەن
زامی ئـەنـدامی کـــوڕان دەرمـــان کـــەن

***

نامـــێنێ ڕۆژو شـــەو، ئاغـــاو تاجی
ڕاوبـکـەن، بچنەوە کـــۆشکی عـــاجی
کـــاتێ دێ ڕەعـــیـــەتی دەس قـــەڵشـاوی

لەسەرووی ئاغا بنووسرێ ناوی
ڕۆژێ دێ ڕەنجبەری بێ نان و ماڵ
سەری حاجیان بکا زیندە بە چاڵ
ها کە دیت سۆفی و دەروێش جووتن
تێ دەگەن بۆچی نەدارو ڕووتن
ڕیشی مام شێخی لە بندا دەبڕن
ئابڕووی دەڕژن و ورگی دەدڕن
هەربینا دیت کە مەلای خایینی گەل
ڕۆژی ئیقباڵی سەرەو ژێرە لەکەل
بەپەت و داری هەڵاوەسراوە
سەد هەزار چەپڵە لەدووی لێ دراوە
نیشتمان پاشی فڕێ دانی بژار
پاشی پەی کردنی دەستی زۆردار
وەکو ئێستا هەیە وا نامێنێ
گەلی مەرد ئەو دەمە خۆ دەنوێنێ
کیژ و کوڕ پیر و جوان پیاو و ژن
کاری زۆریان هەیە راناوەستن
هەر کە ئاغا بەشەقان چووە بەر دێ
ملی گاجووتێ لە نیری دەردێ
هەر تەراکتۆرە کەوا بانگ دێڵێ:
هەر کەسەی با بەشی خۆم پێ بکێڵێ
دا دەچێنن بە گەنم دەشت و کێو
دێتە ڕوو هەرچی هەیە زێڕ و زێو

هەر وەکـو دەچتـە جـێگەی بەگ ڕەنجـبـەر
هەروەها لۆری دەچێـــتـــە جـــێی کـــەر
لادەچێ غـــــــــارەرەشی دێـهـــاتـی
دێتــە جێ کـۆشکی سـپی و دوو قـاتی
بەرقـــە دەبروسکێ لـەناو هەر دێیـــەک
ڕۆژ دەبێ نـیـــوە شـــەوی هەر جێ یەک
لە هەمـــوو شــوێنێ بژیشک و دوکـتــۆر
داو و دەرمـــانی لە هـەر چەشن و جــۆر
چـــاری دەردیـان دەکــــرێ خـــۆڕایی
هەیە مـــەکـــتـــەب لە هەمـــوو ئاوایی
تا لـە چنگ دێوی جـــەهل ڕزگـــار بن
عـــــالم و چاپک و ڕۆڵەی کـــار بن
دەردەخـــەن مـــەعـــدەنی پۆڵای ئاسن
چـونـــکـــە زانــا دەبـــن و دەی نـــاســن
بۆ ڕێگای ئاسن و بـۆ ئوتومــــبـــیـل
لەت دەکـەن جـەرگی هەزار وەک قـەندیل
کـــورد زمـــانێکی وەکـــو خـــۆت و خـــۆم
تەجـرەبەی خـاکێ دەکـا بۆ ئاتـــــۆم
ڕۆژێ هەڵدەفــــڕێ هەزار تـەیـــــارە
کـــە لـەبن باڵی: بژی کــــورد، دیارە
***
لاوەکـــان خـــۆشی لە خـــۆو ســـەرپاکـــو
وەک بەهەشـــتـــێکی دەبین خـــاکـــو

داخەکەم من کە نەخۆشیم سەختە
کە ئەمەش شوێنی کوڕی بەدبەختە
زۆر دەترسم کە بڕۆم نەی بینم
پێ نەگا حاسڵی هێشتا شینم
تۆ بڵێی هێندە ئەجەل ڕاوەستێ
عەهدو پەیمانێ لە گەڵما بەستێ؟
وەتەنم هەر وەکی بۆ خۆم دەمەوێ
سەردەمێ چاومی وا پێ بکەوێ
ئەو دەمەی گیان بە دەسی خۆم تەسلیم
دەکەم و نامەوێ با چیدی نەژیم

***

نەخۆشخانەی بەحنەس- لبنان ٥/١١/ ١٩٥٠: زۆر جار لە رادیۆکانی ئیستیعماری و کلکەکانیەوە ئەمانبیست کە گۆیا خەتەری سوور هەڕەشە لە خەڵکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ئەکا و ئینگلیز و ئامریکا دەیان پارێزن، لە وەرامی ئەوەدا گوتوومە:

لە خۆتم بپارێزە

سەگ بە ڕیوی گوت: کەی جێژنەتانە
بێم بۆ دیدەنی و بێنم جێژنانە
وتی ئەو ڕۆژەی کە تۆ نابینم
گەورەتر جێژنە لە ماوەی ژینم

***

مامە تۆ سەری ساکسۆن و مام سام
تۆ لەو بەری ئاو من لە ئاسیام
پێم ناڵێی چی تۆی گەیاندۆتە لام؟

به درۆ و دەلەسە خۆت کردە برام!
دەتەوێ بە زۆر دۆست و یارم بی
لە خەتەری سوور پارێزگارم بی؟
بێ بەزە و خوێن مژ، خاوەنی هێزی
خواهی و نەخواهی هەر دەم پارێزی
ئێستاش تۆ ڕەنگە بەوەم بزانی
کە جاری جاران لێمت دەڕوانی
نا ، نا وەک جاران نەماوم مامە
نەت ناسم لەبەر ڕیش و عەمامە
دیوی ئاوەژووت لێم ڕا دیارە
کارت شکاری گەلی نزارە
ئەگەر تۆ مەردی خودای نەخواستە
لە ملیۆن قسەت یەکێکی ڕاستە
دەتەوێ دەرچم لە بەڵا و خەتەر
نەفەسێک بدەم منی خاکەسەر؟
ڕزگارم بکە لە چنگاڵی خۆت
من لەماڵی خۆم، تۆ لە ماڵی خۆت
لە تۆ خەتەرتر دوژمن ناناسم
تەنیا لە تۆیە ترس و هەراسم
خەتەری شین و سوورم هەر خۆتی
بەڵای نزیک و دوورم هەر خۆتی
هۆی چاوی سوورو ڕەنگی زەردم تۆی

مــــــــــايەی هـەژاری و ڕەنج و دەردم تـۆی
تــۆ دەس هــەڵــگـری و دەرچــی لــە دیــارم
بــە مــەرگـت ئـەو دەم ئــــازا و ڕزگــــــارم
***

لبنان، نەخوشخانەی بەحنەس ١٩٥٠/٩/٢٠- دەوڵەتی سۆفیەتی ئاڵای ئاشتیخوازیی هەڵکردبوو، لە هەموو لایەکی دنیاشەوە فەقیر و هەژار چووبوونە ژێر سێبەریەوە. ئامریکاش شەڕی بە کۆریا فرۆشتبوو. منیش لە زمان خوای شەڕەوە ئەمەم نوسیوە:

بانگی شەڕ لە مارسەوە

هاوار کــــۆمـــــەڵی ســــەرمــــایەداران
دەســـتــەی خــوێن مــژان گــەلی بەدکــاران
ئەی خــوێن مـــژانی فــەقــیــر و هەژار
داگــــیــرکـــەرانی گـــەلانی ڕزگـــــار
ئەی جێ هومــێــدی خــوداوەندی جــەنگ
کـــــە ئێــــوەم نـەبێ بێکارم، دڵ تـەنگ
جـــارێکە و ئەم جـــار لە منتـــان کـــەوێ
هەرگــیــز وەک ئێــســتــاو بۆ هەڵ ناکــەوێ
ئـەگـــــەر دەخــــوازن دنیــــا وێران بێ
خـــەڵکی ســـەرزەوی ڕووت و بێ نان بێ؟
ئەکـــەر دەخـــوازن پڕ بێ گـــیـــرفـــانوو
لاشـــــە دابـنێـن لـە چـینی خـــــانوو
مـوسـتـەشـفـاو مـەکـتـەب بڕووخێن پاکی
بـکرێنە دەشــــتی کـــاکی بەکـــاکی؟
لە شــــارســـتــــانی بەڵگە نەمـــێنێ

لە ئینسانیەت نەمێنێ شوێنێ
گیانی ملیۆنان لە ژن و منداڵ
دەرچێ و بۆ ئێوە ببێتە کووتاڵ
دەخوازن زۆربن: بێوە ژن، هەتیو
ئەویش شک نەبەن دەرمان و بژیو
قیمەتی خوێنی پیر و جوانان
بدەن بە شەراب لە قومارخانان
گەر دەتانەوێ خوێنتان هەرشین بێ
نازیەتی باقی لەسەر زەمین بێ؟
دەستو دەکلکی ئامریکا گرن
هەتا ئەو مابێ ئێوە نامرن
تا ئەو بێ.. ماوە شەڕ و خوێن رشتن
ئیستیعباد کردن ، بێچارە کوشتن
مەڵێن نازی مرد کەس نەما بۆمان
هیتلەر ناوی خۆی ناوە «ترۆمان»
«ئاچیسون» کوڕمە. «چەرچیل» برامە
بێ ئەوان ژیان بۆ من بێتامە
بۆمی هێدروژین یان بۆمبای ئاتۆم
ناومەتە دەستی ترۆمان بۆ خۆم
دوژمنم ڕەنج بەر یان کرێکارە
هێزی بەکاری پرۆلیتارە
ئەگەر من نەبم هەرزانی دەبێ
ژیان، دەرمان، زانین، هەموانی دەبێ

گــەورە دوژمنی خــوێن و شــەڕ و شــۆڕ

سـۆڤـیـتـسـتـانـە و هێـزی سـوپای سـۆر

بـە سـنـدمـی وان پـێـــوەنـد کـــــراوم

بـانـگی ئـاشــــتـی بـۆتـە لـغـــــاوم

ســــتــــالین دەســــتم وەبەر نـەهێـنێ

ســـەرزەوی دەکـــەم بە گــۆمی خــوێنێ

* * *

بەغدا ١٩٥١/٢/١٥- دوکتۆر جەعفەر محەمەد کەریم لە دەست نووری سەعید ڕای کردبوو، لە لەندەن دەژیا، منیش لە بەغدا بووم وەک نامەیەک ئەم شیعرانەم بۆ نووسیوە:

تابووتی زۆردار

بـرای دوور وڵات غـــــەریبی شـــــاران

تـۆش زیـاد بـووی لە نـاو هـوردووی هەژاران؟

تـۆش لـە ســــەر وەتـەن بێ وەتـەن وەک مـن

تـۆش پـەنـا بـردوو بـەمـــــــاڵـی دوژمـن

بێ پەنا، بێ کـەس، بێ خـاڵ و بێ کـاک

بمرین بێ کـــفن، بێ هەڵگر، بێ خـــاک

کـــورد پەرژو بڵاو لە ناو جـــیـــهـــاندا

دوژمن دەگـــەوزن لە کـــوردســـتـــاندا

لە ئـێـــمـــە ڕووی دا وتاری عـــــامی

دز بە خـــانـەخـــوێ دەڵێ: حـــەرامی

بـە نـەوتـی کـــــوردان ئـاوروپـا دەژی

بۆ خـــۆمـــان ئـاتـاج بۆ چەنـگێک ڕەژی

مـن لـە پـاتـەخــــتـی پاپەتـی و برسـی

تۆ لە سەماوات لای عەرش و کورسی
من لەناو یابای فەقیر، بەستە زمان
تۆ لای صاحێبی ڕێوی و فێڵەزان
من خنکاو لە ناو گەرما و غومارا
تۆش چاو دەچرێنی بە چوار کەنارا
بۆ من معێدی ماست بەسەر لنگ ڕووت
لای تۆ شۆخانی مل پڕ لە یاقووت
لێرە برش و ڕەش بە قورمی تەندوور
لەوێ نازاران لێو و پەنجە سوور
دەزانی لە چین ئەم گشت یاقووتە
ئەشکی هەتیوی بێ بەرگ وڕووتە
خوێنی ملیۆنها لاوچاک و گەنجە
تا کیژێک لەوێ سوور دەکا پەنجە
بە ئێسکی ملیار شەرقی خاکەسەر
بەرز بۆتەوە بورجی «ویست میستەر»
لە ناڵەی هەتیو لەخۆدانی ژن
ئاوازە دەدا زەنگوڵەی «بیگ بن»
جومجومەی هێندی و سێلانی و سیام
بوونە بناغەی کۆشکی «باکنگهام»
لێرە ڕووت لەناو قوڕدا دەخەوێ
کۆشکی سەدقاتی بەرز ئەبێ لەوێ
لێرە ناڵەیە لە بەر بێ نانی

لەوێ جارییە شەتی شامپانی
لێرە سواڵکەرن پڕ بە کۆڵانان
لەوێ قاقایە لە قومار خانان

***

لە گشتی خۆشتر گورگی ئیستیعمار
نێوی لێ ناوین: گەلانی ڕزگار
برسی و بی پێ خەف بنوین لە ناو قوڕ
صەڵەوات بدەین لە عالەمی حوڕ
بەڵێ ئازادین برسی و نەخۆش بین
حوڕڕین خائین و وەتەن فرۆش بین
ئازادین ئەگەر هەرگیز نەخوێنین
بۆ وان بەحیزی سەر دابنوێنین
بەڵام هەر کەسێ بڵێ: نان، ژیان
دەڵێن: تێکدەرە و سوورە و بێ ئیمان
ئازادی بژیت بێ بەرگ و برسی
مەلعونیت ئەگەر سەبەب بپرسی
حوڕڕی هەرچەندی گێژ و ئەحمەق بی
خائینی ئەگەر داخوازی حەق بی
نەخۆش کەوتن و بێ دەرمان مردن
ئازادە بەڵام نەک چارە کردن
ناوی موستەشفا بێنی لەعینی
دوکتۆر داوا کەی دوژمنی دینی
***

کاکە تۆ دوور نیت لە ئامریکاوە
کە بۆ خوێن مژین بۆتە سەرچاوە
لەجیاتی هەژار هێندێک وڵامان
بنێرە بە هۆی دەریای بێ سامان
بێژن بەتیمسال حوڕریەت تا چەند
دەبی بە گەپجاڕ خۆت ئەکەی وەپەند
تۆ تاکەی پشتت لە ئامریکایە؟
بۆ جاریٚ ئاوڕ نادەیە دوایە؟
رۆیوە ئەودەمەی بەخۆت بنازی
خۆڵ وەسەر ئینساف کەر بۆتە قازی
لە جێی بازە قەل، لەجیات واشنتۆن
ترۆمان دەقڕێ و ماگی و ئاچیسۆن
بویتە تیمسالی خودای شەڕ و جەنگ
دەکرێیتە گوللە بۆ تۆپ و تفەنگ
مەشعەلی دەستت دنیا سوتێنە
ئیستعمار تینووی فرمێسک و خوێنە
خڕەی ئەسلەحەی مەرگە دێتە گوێ
خاوەنت بۆ شەڕ شمشێری دەسوێ
بە بۆمبای ئاتۆم کوڕانی مام سام
بەشەر قڕ دەکەن بۆ حیفزی سەلام
ناوی ئیستعباد بوویتە ئازادی
پێی دەڵێن سەلام جەور و بێ دادی
چەند ملیۆن زەنگی لە ژیان بێ بەش

بانگ دەکـەن تیـمـسـاڵ رووی درۆزن ڕەش
ئەی تیـمـسـاڵەکەی رەمـزی ئیـسـتـیعـمـار
داڵدەی خـوێـنـمـژی گـەلانـی ڕزگـار
خـۆزگـە دەست بڕوا بت کـەم بە بزمـار
پێت دابـبـەسـتـم تابـووتـی زۆردار

***

بەغداد ١٩٥١/٧/٨:

مەی

دەرمـانی خـەفـەت: مـەیە، مـەیە، مـەی
خـەفـەتبـار نەکـەی هەرگـیـز تەرکی کـەی
هەرچی سـەعـاتێک خـەم بڕەوێنێ
هەمـوو گـەنجـینەی سـەر زەوی دێنێ
گـەر لە حـەوت عـاسـمـان نیـتـە ئەسـتێـرە
خـۆت بە پیـاوەتیی ئارەق بسـپـێـرە
مـەی ئەسلەحـەیە لەشکرە، پەرچەم
شـۆڕشـە دژی دیکتـاتۆری غـەم
خـەم مـوحـتـەکـیـرە دەمـژێ خـوێنی دڵ
بە مـسـتی مـەسـتی حـەل دەبێ مـوشکوڵ
لەزیندانی خـەم یەخـسـیـرم زەلیل
شـۆڕشی سـووری مـەیی ناب دەخـیل
لەدنیـای مـەسـتی ئیـشـتـراکـیـە
فـەرقی هەژار و پادشـا نیـیـە

دنیـــــا تـازەیـە لەبـەر چـاوی مــــــەست
هێـــشــــتـــا تێی نەچوە پایە بەرز و پەست
مـەسـتی چەند خـۆشی، خـەم بـار دەکـا لـێت
کێ مــەســتی نـاکــا بـا پـێی بلـّـێن شـێت

***

بەغداد ١٩٥١/٧/٨:

مەی

هێنده ناهێنێ دنیـــــا خـــــەم بخـــــۆی
ئـامـــــــــانـەت هـاتـووی دەبـێ زوو بـڕۆی
خــــــۆ بەتـایـبـــــەتی ڕۆژانـی پیـــــــری
بـاشـــە خـــوو بگری بە گـــۆشـــەگـــیـــری
بـەبێ خـــــــــەم بژی بـەبێ خـــــــــەم بمرە
گـــۆشـــــەی تـاریکی مـــــەیخـــانە بگرە
بەمـــەســـتی بمرە بەمـــەســـتی هەســـتـــە
تـا ڕۆژی مـەحـشـەر یەک مـەسـتی بەسـتـە
ســـۆفی بەســـیــــەتی راســـتی مـــەپۆشـــە
وەرە لـەگـــــــەڵ من پـێکێک بـنۆشـــــــە
ئـێــــــــرە بـۆ ئەولا وەکـــــــو مـــــــەزرایە
کـــــــــڵـــــــــۆشی ریشـت چی لێ دەرنـایـە
کێ لـێـــــرە مــــــۆنە لە وێش هەرمـــــۆنە
لـێـــرە ڕووخـــــۆش بێ ئەوێش ئی خـــۆنە

***

بەغدا، ١/ ٥/ ١٩٥٢- ئامریکا و ١٥ دەوڵەت هێرشیان بردە سەر کۆریا، لەشکریان تا سەر چەمی «یالو» لەسنوری چین چوو. لەشکری سووری چین لە وێوە ڕاوی نان، لە یەکەمی ئەیاری ئەو ساڵەدا بەو هۆیەوە نوسیوومە:

سەرما و بەهار

باشم لەبیـــــرە هەواخــــۆشــــیی پار
نەرم و ســــووکـــیی با، بارگـــرانیی دار
خـێــر و خـۆشــیی زۆر دەغـڵ و دانی باش
دانەوێڵـــەی چاک نیـــسک و نۆک و مـــاش
دەشت و دەر هەمـــووی بە مـــیـــوە ڕەنگاو
بژیـوی و ئـێــــــروو هـەنگـاو بـە هـەنـگـاو
دنیــــا هەر وەکــــو کــــۆریای پێـــــرار
ژین و خــــۆشی بوو لە لادێ و لە شــــار
ئیـستـیعـمارەکـەی سـەرمـا و سـەغـڵـەتی
لەویجــــدان بێ بەش لە شـــەرەف پەتی
وێنـەی ئـامـــــریکا پەلامــــــاری برد
لە گـــوێن کـــۆریا ژێر و ژووری کـــــرد
مـیکرۆبی شـەختـەی لە مـەزرایە چاند
بۆمـــبـــای کــڵــوانی بە ســـەردا ڕژاند
دوو عـــەبدی سـەرمـان گـرانەتا و سـیل
وەک بۆ خودای شەڕ «شۆمان» و «چەرچیل»
منالـیـــان ئەکــوشت بەند و بەســـتـــەڵەک
ڕیشـــەیان کـرۆست کـەروێشک و دەڵەک
بولبـــول چۆڵی کـــرد بۆ کـــوندە بوومـــان
قـــەلەڕەش دەقـــڕی ببـــوە «تروومـــان»

داوای مردن و بێ نانیی دەکرد
ئارەزووی چۆڵی و وێرانیی دەکرد
بۆ چاوەی ئاگر بڕیا دار لە دەشت
جەهەندەم نریا لە جێگەی بەهەشت
سەرما بە زوڵم و دزی و کوشتار هات
تاچەمی «یاڵۆ»ی دەمەو بەهار هات
***
بای شەماڵەکەی ئاواتی ڕەنج بەر
بەزەیی بزووت خۆی کردە لەمپەر
وەک هێزی سوپای چینی ئازا و زۆر
سەرمای ڕەپینا کردی «ماک ئارتۆر»
سەنگەری ڕنووی ڕماند بەسەردا
ژەهری کردە دەم سەرمای نامەردا
کوژرا کانوون و شوبات و ئازەر
بوو بە ئۆف نەنە و مامێر و مازەر
چەکی سەرما و سۆڵ گێژ و کرێوە
خۆی نەگرت لەبەر بای خاکەلێوە
***
ئەمڕۆش لە جێژنی یەکی ئەیارا
شەڕ گەرمە لەناو سەرما و بەهارا
وشکە سەرمای کۆن ڕزیوی بن شڕ
بەهاری تازە و بەهێز و لە گوڕ
دیارە تا کەنگێ سەرما دەمێنێ
دیارە چۆن بەهار گوڵ دەڕوێنێ

دنیا دەبێتە خۆشی و هەرزانی
ئیستیعمار کە چوو دێت کامەرانی

***

یەکەمی ئەیار جێژنی کرێکار
ڕۆژی لەرزینی دەزگای ئیستیعمار
کۆنەپەرستان کە پێت کافرن
بۆ پارێزگاریت لاوان حازرن
دڵت نەمێنێ بڵێی بێ پەنام
ئاورێک بدەوە لە چین، لە ڤێتنام
لە کۆریای ئازا و بۆرما و مەلایۆ
وا خوێن بەخشینە بۆ ژیانی تۆ
قەڵای کرێکار بەرز و پتەوە
پەنای ئاشتی و خۆشییان مەسکەوە

***

یەکەمی ئەیار هومێدم وایە
تا ئەیاری تر بمرێ سەرمایە
تروومان بچێ بە دەردی هیتلەر
دەرچن لە قامووس «ماگی» و «ڕۆکیفلەر»
ڕیشەکەن بکرێ داری ئیستیعمار
شەرەف و ناموس نەدرێ بە دۆلار
دنیایەک دابێ پڕ خۆشی و شادی
دەستەڵاتدار بێ هێزی ئازادی

گـــــەلان ئاسنیـــــان بکەن بە گـــــاسن
بـرا بن هـەمـــــوو یەکـــــتـــــر بنـاسن
***

بەهۆی شەڕی کۆریاوە ساڵی ٥٢ لە بەغدا نووسیومە:

سەلام ئازاد بوون

نەســـیم گـــەر دەچیـــە ڕۆژهەڵاتی دوور
ســـــەلامم بکە لە کـــــۆریای ســـــوور
ببـــــــینە لاشـــــــەی ژن و منـاڵان
لـە مـــــەزرای دێراو بـە خـــــوێنی پاڵان
ســـــەلام لە دێهـــــات لە شـــــاری وێران
کــە هێـــلانە بوون بۆ بێـــچـــوە شـــێـــران
گـــــوێ گـــرە لـە ناڵەی بێ دایک و بابان
ژنی بێ خـــــاوەن پیـــــاوی بێ کـــــابان
بســـڕە فـرمـــێـــسکی برسی و فــەقــیـــران
ســـەرێ بکێـــشـــە مـــەکـــۆی ئەســـیـــران
کـــەوا گـــیـــان دەدەن بە نووکی نێـــزان
خـێـزانیـان بێ مـاڵ، مـاڵیـان بێ خـێـزان
***
ســـەلام لە لاوی شـــیـــمـــالی دلێـــر
هەڵپـــە و نەعـــرەتەی وەکـــوو بەور و شـــێـــر
ســـــەبا زانیـــــوتە نـاوی ئـەو لاوە
تا دنیـــا و مـــێـــژوو مـــابێ هەرمـــاوە؟
کـــاوە بە کـــوتکێ کـــردی «کـــودەتا»

سەرە مارەکەی «زەهاکی» کوتا
لاوی کۆرباش بە کوتک و داسێ
زۆر جوانی زانی لە خوێنمژ ڕاسێ
ئەم لاوە پشتی زۆر کەری شکاند
قەڵای هەیبەتی ئامریکای ڕماند
ئەم لاوە بەخوێن نامەی ئازادی
نووسی و هەڵی کەند ڕیشەی بێدادی
هەنجنی سەری ماری ئیستیعمار
کوشتی هەرچی دای شەرەف بە دۆلار
ڕووگەی ئیرتیجاع ئامریکای قەوی
لە ڕاست ئەم لاوە چۆکی دا زەوی
خوێنە سەوزەکەی ئەنگلۆ ساکسۆن
ڕژتی بە گالۆن بە تۆن بە کامیۆن
ئاوری ئازادی دایە بەر مەنجەڵ
بۆ مافپاریزی کردی بە دووکەڵ
شازدە دەوڵەتی لە ناودا کولاند
ملیۆن سەروپێی بە نێزە کراند
لەناو ئەو دیزە نەسیم بروانە
زۆرتر، بە تام تر، سەری تورکانە
کەسێک شەرەفی بە دۆلار فرۆشت
ئاخری لە داخان دەستی خۆی کرۆشت

***

سـەلام كـۆريا ، سـەلام بەيان ڕوون*
سـەلام ئـازادی، سـەلام ئـازادبـوون
ئەی لاوی كـۆری بـەرەو پێش بـزوو
پیـاو چاكی دنیـا دەگـەڵ تۆن هەمـوو
سـەلام ئەی هێـزی سـەلامی چینی
سـەلام ئەی لاوی سـوپای ڤـێـتـمـینی
سـەلام ئەی مـۆسكۆ قـەڵای ئازادی
پەنای هەژاران سـەرچاوەی شـادی

***

بەغدا ١٥/ ٦/ ١٩٥٣- ئەم شیعرانە لە ژمارەیەكی كۆواری «ڕزگاری»ی پارتیدا چاپ كراوە:

كورد بێكەس نییە

ڕۆژی خـۆشـیت هاتە ئاسـۆ ئەی گـەلی خـەمـباری كـورد
ڕۆژهەڵات ڕۆشن دەكـا شـەوگـاری تاڵ و تـاری كـورد
كـۆتری پیكاسـۆ كـە مـوژدەی هێـمنی هێنا گـوتی:
مرد بەسەر چوو ڕۆژی ئیستیعباد و ئیستیسماری كورد
كـەوتە لەرزە تەنبـەڵی خـایین بەگـەل، مـێـشـك و دڵی
توندە ڕیشـەی داكـوتا هێـزی پرۆلیـتـاری كـورد
هێـزی ئیـسـتـیـعـمـار كـە هێندێک مـفـتـەخـۆری زگـزلن
چەرمی ملیـان خـۆش دەكـا زۆر زوو تەناف و داری كـورد
زوو دەبێ ئاسنگەر و جـوتیـر بە كـوتک و داسـەوە
هەڵبـڕن بوكتن بە جـووت ئەسـتـۆ و سـەری بەدكـاری كـورد

---

* كۆریا: بەیانی ڕووناک.

نایەڵێن فاشیستی وەحشی ئامریکای داخوازی جەنگ
بیدەنە بەر بۆم منداڵ و ماڵ و لادێ و شاری کورد
کێ دەڵێ کورد بێکەسە؟ گشت ئاشتیخوازانی جیهان
خێرخواهی موڵکی کوردستانن و خەمخواری کورد
هیند و چین و کۆریا بۆ کوردەواری جەنگ ئەکەن
کرملینە و هێزی چین، پشت و پەنا و داژداری کورد
لاوەکان هەرکاتێ جێژنی ڕۆژی ئازادی دەکەن
بێننەوە بیرتان هەژارێک، شاعیرێکی زاری کورد
داوەتێکی ڕەشبەڵەک بگرن لە دەوری گۆڕەکەم
یەکتری ماچ کەن بە یادم دڵبەر و دڵداری کورد

***

بوخاریست ٢٧/ ٧/ ١٩٥٣: چوومە فستیواڵی لاوانی جیهان لە ڕۆمانیا. لەوێڕا ئەم شیعرەم وەک نامەیەک بۆ خێزانم نووسیوەو بە نەشمیل ناوم بردووە.

نەشمیل

نەشمیل کچە کورد ئەی باوەفا یار
چاوکاڵ، خوێن شیرین، نازک و نازدار
پەروەردەی ئاووهەوای کوردستان
گوڵی سەرچڵ و شەمامەی بێستان
جوانیت وێنە بوو لەناو هەواڵان
خەندەت سەد دڵی دەبرد بەتاڵان
وا تۆ حەوت ساڵە فرمێسک ئەڕێژی
لە دوور وەتەنیم سوێری دەچێژی

کوڵمی سوورت بوون بە گەڵای پاییز
ژاکاوی و شێواو لە دووریی ئازیز!

***

نەشمیل ئەو دەردەی لە توە لە منیشە
داری سەبووریم دەرهات لە ڕیشە
منیش وەکو تۆ هەناسەم سەردە
ژینم هەمیشە هەمڕازی دەردە
دڵ خوێن و چاوم ئەسرین دەڕژێنێ
دوور دەستیت بەندی جەرگم دەپسێنێ
نەشمیل سەبەبکار بەکۆی زووخاڵ بێ
ئیستیعمار وەک من وێرانەماڵ بێ
تۆی بێوەژن کرد کوڕتی کرد هەتیو
منیش دەربەدەر، بێ جێگاو بژیو
بەڵام کە ژیاوم، ژیاوم بە ئەمەل
وا ڕۆژی ئەمەل هاتەدەر لە کەل
بە کوردی دەڵێن "بەری تەنگانە
کورتە" مەسەلی کوردانە، جوانە
زۆری نەماوە تووش ببین شادی
کوردیش هەڵدەکا ئاڵای ئازادی
هەرچی ڕژێنرا لە فرمێسک و خوێن
کۆ ئەبێ و بەدکار تێیدا دەخنکێن
نەشمیل ئەو ڕۆژە نەما تەنیا بین
بێ کەس بێ داژدار بێ جێ و پەنا بین

هومـــێـــدمـــان نەبێ بە فـــریادڕەسێ
دەنگی کـورد نەگـا بەگـوێی هیچ کـەسێ
نەمـــا تـۆ کـــوردی نـایەمـــە یـاریت
دوعـــات لێ کـــراوە نـایە ڕزگـــاریت
نەمـا "کێ ڕەنگی ڕەشـە یان ئەسـمـەر
بۆ پیـاوی سـپی ببـێـتـە نۆکـەر"
ڕەش و سـوور و زەرد، سـپی و گـەنم ڕەنگ
وا ئێسـتـا یەک دڵ، یەک زمـان، یەک دەنگ
بۆ داوای ئـاشـتـی و سـەلام دەخـرۆشن
بۆ بـرایـەتـیـی گـــەلان دەکـــۆشن
* * *
نەشـمـیـل بریا تۆش بوای ئێسـتـە لەلام
وەک من بت دیبـا کـۆمـەڵی سـەلام
لە هەمـــوو جـــسن و زمـــان و دینێ
هەرچی پیـــاوچاکن لەسـەر زەمـینێ
نوێنەریان لێـرە دەست لەدەست دەکـەن
خـوێنرێژی و زوڵم وزۆر بەربەست دەکـەن
دەریـایـەک شــەرەف شــەپۆلێ دەدا
شــەڕ هەڵایســێن چۆن خــۆ لێ دەدا
نـایـەڵن کـــورمـــان بکوژرێ لە شــەڕ
پێ بکەنە بەســیــە چاوی ســوور و تەڕ
کـە تۆ مـەنشـووری سـەلامت مـۆر کـرد
نووکی قـەڵەمت شـەیتـانی کـوێر کـرد

بۆمــبــا فــرۆشــان، چەتە و پیــاوکــوژان
خــاوەن ســەرمــایەی خــوێنی گــەل مــژان
لەو کــۆخــەی ئەوان ڕووخــاندیان بە بۆم
چەند هەژارێکی وەکــوو خــۆت و خــۆم
قــازییــە و یەک یەک دێتــە بەردەســتی
هەرکــەس هەقی خــۆی دەنێنە مــســتی
***
مــــەڵێ کــۆخی مــــە تەنگە و ئەوان زل
تـێــــــوە ناچێ ئـەو شــــــان و زگ و مـل
گــەر داد ئەســتــێنی بە هەق بێــتــە جێ
وشــــتــــر بەکــــونی ســــوژندا ئەچێ
مــــــەڵێ دەس نادەن قــــــەڵایـان بـەرزە
عــــاســـمــــان ڕووشــــێنن نایەنە لەرزە
باوەڕمــــان پـتــــر بەرز و قــــەوییــــە
لە ڕاست سـبــاتمان عــاســمــان نەوییــە
مــــەڵێ بە فـــڕۆکــــە دەردەچن لە چەنگ
خــۆ دەشــارنەوە لە جــێی ڕەش و تەنگ
هوردووی کــــرێکار بەهێــــز و نەمــــر
ئەوان کــــەروێشک بە عــــەرابە گــــر
چاومــــان وا فــــێــــری ڕەشی زیندانە
دەبیندرێنەوە هەرکــــوێ جــــێــــیــــانە
کــــە نەمــــا تۆوی خــــوێنمــــژ و زۆردار
دنیــــا دەکــــرێتــــە بەهەشت و گــــوڵزار

کــۆشکی ده قــاتی ئاغــا بەش دەکــرێ

ئێــمــەش چاوێکمــان خــانوو پێ دەبڕێ

نەشـــمـــیل من و تۆش بێ ترس دەژین

منالـّمــان دێنە گــەشکە و پێ کــەنین

لێــیــان دەگــەڕێن کــوردی بخــوێنن

بەزمــانی زگــمــاک یەکــتــر بدوێنن

کــە کــۆمــەڵێ وا کــۆ ئەبێــتــەوە

ئالاّی کــوردانیش دەشــەکــێــتــەوە

***

بەغدا ١/ ٥/ ١٩٥٤: بەهۆی جێژنی یەکەمی مانگی مایۆی ساڵی ٥٤ گوتراوە

سوێندێکی گەورە

لە خـــــەو ڕاپەڕن کێ کـــــرێکارە

مــــەچنە کـــار ئەمـــڕۆ یەکی ئەیارە

خــــــەبەر بنێـــــرن بۆ نزیک و دوور

کــــۆوەبن، هەڵکەن ئالاّیەکی ســــوور

ئاسنگەرێ بێ کــوتکی لە ســەر شــان

ڕەنجــبــەرێ خــۆی و داســێکی دەم پان

لە دەوری ئالاّ ســــروودی جــــێـــــژن

بەئاهەنگی بەرز تێکڕا ببــــێـــــژن:

***

ئەی ســـەرمـــایەدار پیـــسی پارە زۆر

ســپی لەش، دڵڕەش، زگــزلی خــوێن خــۆر

تەنبەڵ، تەوەزەل، ترسەنۆک، خوێڕی
بان بانکی نووستووی سەر کۆمای زێڕی
تاکەی تا کەنگێ دەکوژی، دەبڕی!
ئێمە بەو پارەت دەفرۆشی، دەکڕی!
چۆن من شەو و ڕۆژ ئارەق بڕێژم
قەت تامی چەوری و شیرنی نەچێژم!
چۆن گەنم چێن بم شک نەبەم نانێ
چ دینێک ئەمەی بەڕاست ئەزانێ!
دەسکاری من بێ کۆشک و سەر سەرات
کەچی جێ خەوێ لە من ببێ قات!
حەریری بەرتان من ڕستم چنیم
ئێوەم پۆشتە کرد هەر خۆمم چنیم!
تاکەی دارتاش بم بێ دەرک و کورسی
جۆلا و جوتێر بم بێ دەرپێ و برسی؟
تاکەی فرمێسکی ژن و منداڵم
ئارەقی ڕژتووی ڕەنجی چەند ساڵم
دەدەی بە ئارەق خۆت سەرخۆش دەکەی!
من نەخۆش دەکەی خۆت بێهۆش دەکەی!
ئەی زاڵم دنیا بە پێچ و دەورە
بلەرزە و ببیە ئەم سوێندە گەورە:

***

سوێندم بە یەکەم جێژنەکەی ئەیار
سوێندم بەهێزی چینی کرێکار

سوێندم بە چرچ و لۆچی ناوچاوم
دەستی قەڵشاوم، لاقی سواوم
سوێندم بەو باسکە کوتک ئەوەشێنێ
سوێندم بەو پشتەی کۆڵ ئەرفێنێ
بەگاسن، بەداس، بە شانی بە قوڕ
بە پەستەکی کۆن، بە چۆغەڵەی شڕ
سوێندم بە ڕەنگی زەردی بێ نانان
سوێندم بە نووستووی شەو لە کۆڵانان

***

بەشۆڕشگێڕی ئوکتۆبری مەزن
پاڵەوانانی هەرگیز نابەزن
پارێزگارانی ستالینگراد
گیان فیدایانی سۆڤیاتی ئازاد
سوێندم بە لاوی کۆریا بە چین
بەزەبر و زەنگی لاوانی ڤێتمین
بەو توونسیانەی لە بەندا ڕزاو
سوێندم بە زەنگی، بە ڕمبی ماوماو
بەو خوێنەی پردی بەغدای کرد ڕەنگین
بە ڕاپەڕینی کانوون و تەشرین
بەو تودەی ناوی کرد لە دنیادا
بەوانەی کوژران لە مهابادا
سوێند بە بارزانی چۆڵ کراو، سووتاو

بەقـودسی و عـیـززەت، خـەیرۆڵڵا و خـۆشناو
سـوێند بە ئاشـتی، بە کـۆتری سـەلام
بەژین و خـۆشـیی گـشـتی و بەردەوام
هیچ سـات و کـاتێ دەس هەڵناگـرم
یان هەق دەسـتـێنم یان بـۆی دەمـرم
«ماکـارسی» ، «دالاس» ، «دەویت زەناوێر»
بە مـانگ وەڕینیـان بێ سـوودە، بێ خـێـر
تێم بەردەی هەزار «کای» و «سینگمان ڕی»
ئـاواتـی دوارۆژ هـەر دەهـێـنـمـە دی
بۆمـبـای مـیکرۆب و هێـدرۆژین، ئاتۆم
دەیخـەمـە ملت و دەتهـاوێمـە گـۆم
دە هێندەی دیکەش وەک زاهیـدی و شـات
نووری و بەیار و مـەلای پیـسـاوات*
هـاکـا توانەوە بـوونـە بـەفـری پـار
هـەر پـایـەدارە هـێـزی کـرێـکـار
لافـاوی مـێـژوو بە گـوڕە و تاوە
پـیـسی و پڕ و پـووش ئـەخـاتـە لاوە
بەزم ئەگـرین لەسـەر گـۆڕی زۆرداران
دنیـا دەبێـتـە جـێـژنی هەژاران
* * *

* پیساوا: نیاز پاکستانە.

بەغدا ٢١/ ٣/ ١٩٥٥ – بەهۆی جێژنی نەورۆزەوە بەنهێنی لە ماڵە دۆستێک بانگ کرابووم، ئەمانەم نووسیوە:

شۆڕشی خۆ کرد

تا دوێنێ دنیـــا پڕ لە ســـەرمـــا و ســـۆڵ
بەفـــر گـــرتبـــووی دەشت و چیـــا و دۆڵ
ڕەنگی گـــوڵ، دەنگی بولبـــول دڵخـــۆشی
پێی دا درابوو پەردەی خـــــامـــــۆشی
ژیـنـی هـەزاران نـەمـــــــــامـی ئـازاد
بەزۆری ســـەخـــتی شـــەخـــتـــە چوو بەرباد
حـــوکـــمی پۆلیـــسی چلەی ناهەمـــوار
قـــەل و کـــوندەبووی هێنایە ســـەرکـــار
دەقـــڕین بۆ قـــڕبوون، بۆ مـــاڵ وێرانی
بۆ درێژبوونی ژیانی زســـــتـــــانی
کێ ناوی کـــۆتر و ســـورگـــوڵی دەبرد
بەچنگ و دندووک چاویان دەرئەکـــــرد
بەڵام مـــەنشـــووره بەفـــر ئەچێـــتـــەوە
ڕووی ڕەش بۆ خـــەڵووز ئەمـــێنێـــتـــەوە
وابای وادە هات ســـــەرمـــــا تەواو بوو
گـــوڵزار پڕتاو بوو، قـــەل بێ کـــڵاو بوو
شـــۆڕشـــە ئەمـــڕۆ هەور ئەگـــرمـــێنێ
باران دەڕژێنێ، بەفـــــر دەمـــــرێنێ
کـــوند وێرانە مـــاڵ، قـــەل قـــڕەی بڕا
ســـــەرمـــــا داواکـــــەر دەهۆڵی دڕا

نیشـانگەی سەرما و شەختەی دنیاگر
نەمـــاوە غـــەیرەز دوو کـــێلی قـــەبر
***
شـــۆڕشـــە شـــۆڕش، کـــۆتر ئەگـــمـــێنێ
گـیـا سـەر دەردێنێ، گـوڵ خـۆی دەنوێنێ
ئەرخـــەوان ئاڵای شـــۆڕش لەســـەر شـــان
سـوپای مـێلاقـە و سـوێسن گـرتی سـان
بولبـــول و قـــومـــری ســـروود ئەخـــوێنن
پیـــردار لە خـــۆشـــیـــان ســـەر ڕادەژێنن
قاسپەی کەو لە کێو، تەقڵەی باز لە دەشت
تا کـوردسـتـان بێ لە کـوێیـە بەهەشت؟
ســـازو ئاوازی «مـــێـــروو» هەزار دەنگ
ســـەد هەزاران گـــوڵ بە هەزاران ڕەنگ
وەنەوشـــە مل کـــز نەرگـــز دیدە مـــەست
لاســـایی دەکـــەن ژێر دەست و ســـەربەست
***
پاشـــای نەوبەهار لەســـەر تەخـــتی گـــوڵ
ئەمـــڕۆ ڕووی کـــردە بولبـــولی ســـەرچڵ
وتـی "کــــــوردســــــتــــــان وا ژیایەوە
زیندوو بوونەوەی کـــــوردان مــــایەوە
هەروەک نەورۆزی کـــــوردەکــــان هەیە
ئاخـــۆ نەورۆزی ئازادییـــان کـــەیە!"
***

بەغدا ١٩٥٥/٧/١٢- فستیوالّی لاوانی جیهان لەوارشەو دەبەسترا چەند برادەرێکی کوردیش بەرەو وارشەو ئەچوون بۆ هاوار کردنی کورد، منیش ئەو شیعرانەم پێدا ناردن کە لەوێ بیخوێننەوە:

نامە بۆ وارشەو

کوردێکم دەوێ چاپک و پتەو
سەفەرێک هەیە بۆم بکا بە شەو
نەهێڵێ تورک و عەجەم بزانن
داگیرکەرانن لە کوردستانن
ماڵ لە خانەخوێ حەرام کراوە
مەسەلی کوردە و لە کورد ڕووی داوە

***

پێشان بچێتە شاری مهاباد
تڵیشێ بێنێ لەو داری بێ داد
ئەو داری قازی و سەیفیان پێداکرد
جمهوریەتی کوردیان پێ لابرد
بچێتە ئاگری داغ نێزەیەک بێنێ
ژەنگی هینابێ بە دڵۆپی خوێنێ
کام خوێن! خوێنەکەی لاوانی کوردی
لە ڕێی ئازادی مردن بە مەردی
ئەو کوردەی گیانیان بە ئاواتەوە
ئێستاش لەو کێوە دەنگ ئەداتەوە
ئەو دار بەو نێزە دادەن وەک قەڵەم
قەڵەمێ هەر خۆی هاوارکا بە دەم
خوێنە خەستەکەی کوڕە بارزانی

که ئیستعماریان به سەگ ئەزانی
بەئاوی چاوی کوڕ کوژراوانی
بەر دەرکی سەرا لە سولەیمانی
شل بکرێتەوەو لێک درێ تەواو
بکرێتە کەللەی مستەفا خۆشناو
لە جلکی شڕی هەتیوبارەکان
یان دەربەدەر و شارە و شارەکان
ڕیتاڵێ بێنن بەو خوێن و خامە
هەژارێکی کورد بنووسێ نامە
کۆترێکی سپی تیژ باڵ، بە سەر ڕەو
نامە بەرێتە کۆنگرەی وارشەو
***
لاوانی دنیا ، پیاوچاکانی مەرد
شەریفانی هەرد، سافانی بێ گەرد
زۆر ملیۆنن کورد لە ئاسیادا
کۆنتری گەلان لە ڕووی دنیادا
وەحشی ئیستعمار لەسەریان زاڵە
بڕیویە ڕێگەی هەناسە و ناڵە
***
زمانی زکماک مەنع کراوە
دەرکی خوێندنمان لێ داخراوە
دەرمان و دوکتۆر بۆتە ئەفسانە
لێدان و قەمچی لە جێی دەرمانە

سێلاوی نەوتم، پەیدابووی خاکم
تووتنم، گەنمم، خەرجم، پیتاکم
دەچێتە «ستی» و «واڵ ستریتەوە»
سەدیەکی بۆمن دەگەڕێتەوە
ئەویش دەستبەندی بۆمن پێ دەکڕن
یاخۆ تیغێکە سەرمی پێ دەبڕن
یاخۆ بۆ زیندان، دەمخەنە ناوی
یان بنکەی شەڕە و مەتاری ئاوی
کێوانمان هەمووی کرایە سەنگەر
هێزی شەڕ و شۆڕ لێی دەخا لەنگەر
موساعەداتمان هەرتۆپە و تفەنگ
لاومان دەکرێنە دەستەچیلەی جەنگ
چەک فرۆشانی شەڕ هەڵایسێن
لەژێری گەلان گەلێک دەترسێن
لە نیسێی خۆیان دەسڵەمێنەوە
لە گەمەی کۆتر دەڕەوێنەوە
زمان هێمنی بڵێ دەیبڕن
قورعان سەلامی تیابێ ئەیدڕن
دەستێ بنووسێ وشەی ئاسایش
توند ئەکرێ لەناو کەلەپچە و قایش
***
بەڵام بێ گومان خەیاڵیان خاوە
مەودا نەماوە، کاریان کراوە

لێــــــدان و بەنــد و زینــدان، زگ دڕین
قــــەنارە و قــــەبرو کـــوشتن و بڕین
دەرمــــانی دەردی ئیـــرتجــاع ناکـــا
بارێی هەڵاتن بۆ خـــۆی پەیاکـــا
***
لاوانی کــوردیش لەســـەر ئەو حـــاڵەش
لەگــــەڵ ئەم ژینەش، ئەو ڕۆژە تاڵەش
دەست درێژ دەکـــەن بۆ دەســـتی ئێـــوە
ســوێند ئەخــۆن لەســەر مــەبەستی ئێــوە
تا تەڕاییی خـــوێن لەڕەگـــیـــان دا بێ
تا شـەڕ هەڵگیــرســێن لە دنیــا مــابێ
بەبێ مـــاندوو بوون بێ شلی و ســـــتی
تێکۆشن بەگـــیـــان لە ڕێی ســەربەســتی
نەک هەرسەربەستیی خاکی کوردستان
بەڵکو ڕزگـــاریی هەمـــوو ژێردەســـتـــان
ئێــــوەش ئەی لاوان نامـــــە، هاوارێک
لەو کــوردە زۆرە باسـێک، پرسـیـــارێک
کــوردیش وەک ئێــوە تیــرەی ئینســـانن
شــــەرمــــە خــەبەر و باســیـــان نەزانن
کـــــۆمــــــەڵی بەزەی جــــانەوەر هەیە
کـــورد کــــە ئینســــانە لێی بێ بەهرەیە
نابێ ویجـــدانتـــــان بەمـــــە ڕازی بێ
گــورگ لەناو مــەڕ هەرخــۆی قــازی بێ

لە ناو گۆڤار و ڕۆژنامەکانا
لە کۆبوونەوەی ڕۆژ و شەوانا
یادێکی بکەن لەکوردی هەژار
قوولە لە گورگی وەحشی ئیستعمار
گەر ئێوە دەستێک بدەنە دەستم
هەر هێندەی لەناو زەلکاو هەلدەستم
کوردم بەناوبانگ ئازا و بەکارم
یەک بم خەنیمی هەزار نەیارم
دڵ دانەوێکم ئێوە بۆ بنێرن
مەرگی داگیرکەر بەخۆم بسپێرن

***

بەغدا ١٩٥٦/٣/١٨– هەواڵێکی کورد گوتی کچێکی کینیایی هەیە لە لەندەن، گۆڤارێک دەنووسێ، گوتوومە شاعیرێکی کورد شیعری بۆ ماوماو نووسیوە، جا قەرارە بۆی بنێرم و ئەویش بە تەرجەمەوە چاپی کا، منیش ئەمانەم نووسی ناردم:

پەیام بۆ ماو ماو

ماوماو من و تۆ دوو دۆستی هاودەرد
بەخوێنی گەرم و بە هەناسەی سەرد
هەردوو گیرۆدەی دەست ئیستعمارێک
هەردوو مارانگاز بەنێشی مارێک
ئەو وەحشەی بە دەم کینیا مژە
بە جووتە و چەپۆک کوردستان کوژە
من و تۆ ماڵمان بەرەڵڵا و بێ خێو
پڕنەوت و گەنم پڕ لە زێڕ و زێو

تۆ به قسەی کاهین من به گفتی پیر
تەوەکەل گیر بووین، بڕن خوداگیر
لەیەکتر کوژی و دوژمنی یەک بوون
بیری یەک بوون و دوژمن لەبیر چوون
دێوێکی پیاوخۆر، فێڵباز و بەدکار
له پێستی مەڕدا گورگێکی خوێنخوار
شەیتان له پێستی مەلائیکاندا
لەژێر سێبەری پیر و کەهاندا
شارستانیەتیی سپیان بۆ هێناین
گورگان کەوتنه کۆز، لبۆزیان تێ ناین
هاتن فێرمان کەن چۆن مەدەنی بین
چۆن نانبڕاوی دەستی دەنی بین
چزوو مامۆستای سپی دز دەرچوو!
زگپڕی درۆ درۆی لەبەر چوو
کاڵ و کوڵێویان گشت لێ فڕاندین
گۆشتیان برژاندین ئێسکیان کڕاندین
دزییان، بردییان هەر شتێ ماڵ بێ
وتیان ماڵ خوراو به کۆی زوخاڵ بێ

***

ئێستاش به قسه هەرخۆی هەقداره
دروسته دز بێ خاوەن حەزاره
قەیناکا بدزێ هەر نانێ هەته
تۆ بڵێی برسیم پێت دەڵێ چەته

تۆ بۆ مەزەی ئەو جگەر کەبابی
مەلێ ئاخ و ئۆف دەبیە ئیرهابی
ئەوان بە بۆمبا بمانکوژن چش
وەحشین بەمێشیان ئێمە بلّێین: کش
گەر بخنکێنن کوڕپە ساواکەم
دەبێ من بچم بووردن داوا کەم
تا کوڕی بۆر و ڕەشمان خنکاوە
مامۆستای سپی دەستی ئێشاوە
گەر بستڕمەوە تفیان لەسەر ڕووم
هێشتا هەر کێویم، ئەدەب فێر نەبووم
گەر نان بڕاو و خانە بەربادین
قەیناکا، لەگەڵ دنیا ئازادین
خانەوێرانی، شەقێ لە خەم دە
دڵ خۆشن خەڵکی «داونینگ ڕەقەم دە»
گوێ مەدەرێ خۆت کە ڕووت و برسیت
خۆش ڕادەبوێرن خەڵکی «واڵ ستریت»
گەر کورد و ماوماو بەبێ ڕۆن کوێرن
خۆ «داڵس» و «ئیدن» تەسەل و تێرن

***

گەر دیموکراتی و ئازادی گەلان
ئەمەیە، خۆزگەم بە ورچی تەلان
کەنگێ قانوونی جەنگەڵ وابووە
چ جانەوەرێک ئەمەی خواردووە!

ئەگەر ئازادی مانای هەر شادی
بۆ بەهێزان بێ، تف لە ئازادی

***

بڕام خەم مەخۆ دەوران دەورانە
هاکا تێک چوو ئەم دەور و دووکانە
قانوونیان تفی سەربەرەو ژورە
مەرگی سەگی هار مەشهوورە سوورە
ئەو خوێنە ئاڵەی ئەوان لە تەنمان
ڕژاندیان لەسەر خاکی وەتەنمان
لاشەی لاوانی لە خوێندا شتڵ
دەدێرێ کەوا خراونە بن گڵ
هەربینا شین بوو، بوو بەگوڵی سوور
بۆنی ئازادی دا نزیک و دوور
نەمامی بالآی شەهیدانی لاو
گوردانی کوردان مەردانی ماوماو
ئەو شەهیدانی سەربەست و ئازاد
چ لە نایرۆبی یان لە مەهاباد
بەرز دەبنەوە و دەبنە سێدارە
پێیان دادەکرێ هەرچی بەدکارە
ئالآی ئازادییان لەسەر هەڵ دەکرێ
شۆقی ئازادی دنیا دادەگرێ
ناترسێین خوێنمژ بێنەوە سەرمان
دەبنە کوتک و داس، ڕمب و خەنجەرمان

ئەوسا هەمووومان خۆش ڕادەبوێرین
لەشوێن ئیستیعمار نەفرین دەنێرین

***

قبور البیض، «توربەسپیان» سووریا، ١٩٥٦/٧/١٠

سروود

وەتەن سوێند بەکێواتی سەر بەرزی تۆ
وەتەن سوێند بە داهاتی سەد تەرزی تۆ
وڵات سوێند بە بەفرت بەخۆشیی هەوات
بەنەفتت بە ئاوت بەدەجلە و فورات
هەتا قەترە خوێنێکی تەڕ شک دەبەین
بەقوربانی ئازادیی تۆی دەکەین
کوڕانت لە ڕێی کوردەواریی مەزن
لە کوژرانێ سازن بەڵام نابەزن
سەر و ماڵ بەقوربان دەکەین گشتمان
لەڕێی سەربەخۆبوونی تۆ نیشتمان
عەرەب، تورک و فارس لەسەر خاکی تۆ
سێ دڕکن لەسەر سینەکەی چاکی تۆ
هەچی خوێنمژی کورد و داگیرکەرە
کفن هەڵگرن با ڕووە و مەقبەرە
ئەبێ خواردنی ئێمە دەرکەن لە دڵ
چەقۆ گەییە ئێسقان و خوێن هاتە کوڵ

دەمی خەنجەری تیژ و مووکارمان

گەلێ تینووە بۆ خوێنی بەدکارمان

سەروماڵ بەقوربان دەکەین گشتمان

لەرێی سەربەخۆ بوونی تۆ نیشتمان

لە رووی دۆست رووخۆش و گەش هەر منم

لە رووی دوژمنی مەوتەنم مردنم

گەزەنفۆن و شێردڵ دەدەن شاهیدیم

کە شێری شەڕ و کۆتری ئاشتیم

بە دۆلار ئەوی ویستی دنیا گرێ

یەقین خۆی دەتۆپێت و کورد نامرێ

هەزار سوێندی بەغدا وەکو پووشە لام

لەسەر زۆرکەران مەرگە هێزی سەلام

سەروماڵ بە قوربان دەکەین گشتمان

لەرێی سەربەخۆ بوونی تۆ نیشتمان

***

سووریا ، قبور البیض، ٢١/ ٤/ ١٩٥٧- نزیکەی ٣ساڵ لە کوردستانی داگیرکراوی سووریا پەنا نوشینی خانەدانی حاجۆ ئاغا بووم و ئەوان بەخێویان دەکردم. لەو ماوەیەدا مەم و زینم وەرگێڕا سەر موکریانی و کۆمەڵە شیعرێکم بەناوی «بەیتی سەرەمەڕ» لەچاپ دا و ئەم پەسەندی بەهارە و چەند شتێکی تریشم هەر لەوێ نووسیوە:

من و بولبول

بولبول ئەی یارەکەی دێرین

خونچیلانەی دندووک زێڕین

هاوفەردی زووم بۆ هەژاری

هاوڕێی پێشووم لە دڵداری
وەبیرت دێ پایزی پار!
ڕەشپۆشیی دەشت و زەردیی دار
گژە و گڤەت لە با دیبوو!
هەوای پێش تەرمی شادی بوو
دەیدا خشپەی گەڵاڕێزان
خەبەری مەرگی ئازیزان
بەژن و باڵای نێرگزی مەست
لە گێرەی گزرەدا پێ پەست
سوێسنە و مێلاقەی زەرد و سوور
بوونە دەستەچیلەی تەندوور
کلوە بەفری درشت و ورد
چۆن سەرزەویی کفن دەکرد!
کوندەبوومە و قەلی ڕووڕەش
کەلەپووریان دەکردن بەش
من و تۆی برسی و بێ پەسیو
لە کونجێ خزیو بێ بژیو
دەگریاین بە بانگ و هاوار
بۆ خونچە بۆ گوڵ بۆ بەهار

***

نەم گوت هەتا سەر وا نابێ!
چاوت لە بەزەیی خوابێ

بڕوانە لەبای شەماڵی
سەرمایەی سەرمای ڕاماڵی
سەرمایەداری سەرمایە
بێ سەرمایە و بێ سەر مایە
ڕێژنە بارانی ئازاری
ئازار بوو لە زستان باری
دوو پۆلوو کەوتن لە حووتا
ڕیشی سپیی چلان سووتا
گەرمیی هەردوو گرمەی هەوران
شۆڕشێ بوو گۆڕیان دەوران
تەرزەی گرد و خوناوکەی ورد
چاوی کرێوەی سپی کرد
تەزووی پیرێژن کوژاوە
ئاویان لە جێ ماڵی ناوە
ڕۆژ کەوتە کۆشکی کاوڕی
گیسکی مسیان بۆ سەربڕی
بەدەنگی زوڵاڵی بۆقان
سەرچاوەی دڵ ناسک تۆقان
قوڕاوە سووری بەهاران
دەرمانە بۆ دەردەداران
ڕای ماڵی پووش و چیلک و چاڵ
جێژنە و دەبێ خاوێن بێ ماڵ

زەماوەندە

نەورۆزەی زەردی زێرینە
زەردەی لە لێوان ببینە
بەناز پێ لە زەوی دەنێ
بەرەو نەورۆز پێ دەکەنێ
گەزیزە مووژدەی هێناوە
پێش پەیکی گیابەند و خاوە
هەر بمێنێ شای بەهارێ
دوو بووکان دێنێ بەجارێ
ئەرخەوان بووکی نەورۆزە
دەشت لە نیسانێ پیرۆزە
گۆوەندە و خۆشیی دڵانە
بەزمە و ئاهەنگی گوڵانە
شایلۆغان لە ماڵی شا بێ
دەبێ چ بێ و چیی تیابێ!
سەیرێ بکە لە گوڵزاران
تیپ تیپی ناسک و نازدارن
کەسک و سوور و زەرد و عابی
قاوەیی و شین و عەننابی
نەباتی و ئاڵ و کاڵ و گەش
سپی و مۆر و بنەوش و ڕەش
ڕۆنیاسی و خاکی و پەمبەیی
بۆر و سپات و سورمەیی

ڕازاوەی ڕەنگی خواکردن
لەو سەر زەماوەندە گردن
سۆسەنبەر و مالۆچە و گوڵ
مێخەکی و لاولاو و سونبول
تیکەڵ بوون وەک کەزیی یاران
لێک هاڵان وێنەی دڵداران
کۆڕی بەیبوون و هەڵاڵە
لەکن نێرگزی چاو کاڵە
سوێسنە و بیژان و بەڕۆنە
نەشە و گەشەی هەردوو بۆنە
کەلەم کاشوور و گۆزەروان
کوا جوان بکۆخێ لەبەر وان!
لالە هەباسی شۆخ و شەنگ
تافتەی لەبەردا بە حەو ڕەنگ
سەیدی پاتۆڵ زەرد، گێلاخە
چاو دادەگرێ لە قازیاخە
دۆریە و مەندێی بالا بەرز
شاتەڕە و جاترەی سەد تەرز
سەیدۆکەی سەر گولێنگەدار
ئەسپەندەر نوشتەی چاوزار
ناعنە و ڕێحانە بۆن خۆشن
حەتران لەو ناوە دەفرۆشن
کلاو بن چادری هەڵداوە

ڕێواس بەناز هەڵوێستاوە
وەنەوشە و بەژنی ببینە
چەند خشپیلە و نازەنینە!
گوێی لە سێوەڕە گرتووە
ملی لەسەر خوار کردووە
چاو لەو پەپوولە نازدارە
چەند دوودڵ و هەرزەکارە!
بەشەو لەگەڵ شەمێی ژوانە
بەڕۆژ لە دەوری گوڵانە

***

گوێ بگرە لە هەوری نیسان
کەوتەوە گرم و هۆڕ دیسان
دڵ خۆشە بەخرۆش و جۆشە
زاوای دەشتی سەوزە پۆشە
گوڵاوپرژێن دەکا لەسەر
دەینەخشێنێ سینە و کەمەر
تارای بۆ نارد لە مێلاقە
بۆی چنیوە کەوای تاقە
لە گوڵەبابوونە و کەنێرە
هێرۆ و شەشپەڕ و شلێرە
شێستپەڕ گوارەی پڕ پەڕەنگە
ئەڵماس تنۆکی ئاونگە
ملوانە لە چڵی بیزایە

پـــڕ چـــنـــوور و بـــەڕەزایـــە
نیـــشـــانی یار ڕۆژی مـــارە
لیـــزگـــەی هەمـــیـــشـــە بەهارە
یاقـــووتی خـاشـخـاشی تێـدا
جـا خـوا ئەو بەخـتـەی بە کێ دا!

سەیرانکەر

بۆ ســـــەیری بووک لە هەر لاوە
گـــیـــاوگـــژ ســـەری دەرێناوە
کـەنگر، کـوڕادە، کـاردوو، پنگ
پرپرە، تیـــســـوێ، هەڵز و شنگ
تاڵوو، تۆڵەکـــە، کـــووزەڵە
لووشـە و چەقـچـەقـە و ڕێزەڵە
پۆلکە و ترشـۆکـە و ئاڵەکـۆک
گـوێ بەرخـە و مـێـژۆرد و کـیـفـۆک
قـــورینـگـان و زەرتـکی ڕەنگ
تاڵیشکە و خوشیلک و غـەربەنگ
مـێکووک، ڕەکـێـشـە، ئەسـپـەناغ
ئاڵـقـــەتیـــز و گـــێلم بەرباغ
تەنانەت کـــارگی کـــەمـــایە
هاتە دەر بۆ تەمـــاشـــایە
چی ڕووگـــرژ و بێن ناخـــۆشـــە
خـــراونە کـــەنار و گـــۆشـــە
کـــەکـــرەی تاڵ بێ هەواڵ مـــاوە
ســـیـــر لە دەرکی مـــار ڕواوە

سەمای دارانە

کوڵکەزێڕینەی پاش باران
تاقە بۆ پێشوازیی یاران
هاژەی هەڵدێر خوڕەی ئاوان
لاوک بێژی بووک و زاوان
سەوڵ و سنۆبەر، بی و چنار
بە مەی بەرامەی بای بەهار
سەرخۆشن خۆ ڕادەژێنن
باوەش لەیەکتر وەردێنن
داری سێو و هەڵووژە و بێ
قەیسی و خۆخ، بادام و هەرمێ
لە ژێر سێبەری کوڵووکان
جوانتر لە سەد تازە بووکان
کفر و گەز و گوێژ و چاڵووک
گوێز و بوز، بەن و بەلاڵووک
سپیندار و گێلاس و توو
مازوو، دەمووکانە و بەڕوو
دەس گیرانە لە هەر لاوە
سەما دەکەن بە دەم باوە

بەزمی باڵدارانە

سوڕە و سێروو دەڵێن پەستە
دار کوتکە دنبەک بەدەستە
دوڕنا زوڕنای خۆی هێناوە

پەپوو دەهۆڵی جۆش داوە
زەردەزیرە دەخولێتەوە
ئەوی دەیڵێ نایڵێتەوە
پاساری لاوی گوێ سوانان
هاتە ناو ڕیزی خۆشخوانان
کوڕ کوڕ تووڕاندیە شمشاڵی
شێلاقە خۆی لێ هەڵماڵی
بەرگا و قوڵتە و گۆریەچنە
هەوێردە و چوڕەپۆپنە
قومری و پۆڕ کەوتنە دیلانێ
سوێسکە ڕەوتێک باش دەزانێ
کەندەسمە بەناز خۆی نواند
تۆبەی تاق تاق کەرەی شکاند
ڕەش بەش لە دەستی کەلکایە
قاژو ماسیگرەی لایە
دۆی سوورەقانگ زڕە کەوە
بۆرچین سەرسەوزی گرتەوە
کۆتر و کەو سەرچۆپی کێشن
شۆخ هەمیشە هەر لە پێشن
شاهۆی سۆفیلکەی ناو ئاوان
لەو سەریەوە بۆتە گاوان
کاسەڵەشینکە و سریلە
دەڕوانن لە سووچ و سیلە

مۆزەشینەش بە چووزەلە
گوێلکی خستۆوتە هەلوەلە
لەکلەک بەیانی و ئێواران
لێ دەدا سێ تەپڵی سواران
پەرەسلێرکە پۆل بە پۆل
ڕمبازیانە لە دێ و لە چۆل
بارە و کارەی ماک و زایە
سەمای هێنایە سەمایە
قاز و قورینگی عاسمانێ
ڕیز بە ڕیز دێنە سەیرانێ
سەرسامن بۆی ڕادەمێنن
باڵ و سەر ڕادەوەشێنن
باشووی بەگ سەقر و بازی خان
چەکمەڕەق شمقارِ و تەڕلان
هەڵۆ و شەهێن پەڕینە کێو
زۆردار ڕێی نییە بێتە نێو
دەرکران سیسارگ و خەرتل
خوێنتاڵن کەچەڵ و زگزل
خۆشی خۆشیی مێشەنگوینە
جەنگەی شیرە هەڵمژینە
هەر لە خۆی دێ دەستڕەنگینی
سەیری شانە و شانشینی
لە چێژەی گوڵ و گوڵووکان

ئاخنی شـەش گـۆشـەی دووکـان
پوخـتـەی پەلکی شین و سـوورە
شـیـرن و سـپـیی ناو پلوورە

بەمراد گەیشتنی بولبول

جـا ئەی دەنگخـۆشـەکـەی چەلەنگ
بـوێـژەکـەی بـە نـاو و دەنـگ
لـەنـاو بـاڵـدار و گـوڵاڵـە
تـەنیـا جـێـگەی تـۆ بـەتاڵـە
گـوڵ ئامـێـزی گـرتـۆتەوە
خـونچـە خـۆی ڕازانـدۆتەوە
جـێت لەسـەر چڵ چاکـراوە
بـەرەی گـەڵا داخـراوە
داران ئامـادەی گـوڵبـاران
لـێـت پـیـرۆز دیـداری یـاران
واتـۆ گـەییـتـە کـامی دڵت
شـاد بـە بەدیـداری گـوڵت
بـچـریـکـێـنـە تـا دەتـوانـی
بـخـوێنـە بە کـامـەرانـی
سـروودی جـێـژنـی ئازادی
ڕزگـاری لـە نـامـرادی

جویێ بوونەوە

مـاڵـیـاوا کـۆنـە هاو دەردم
بـا دوور بـێ لـە ئـاهـی سـەردم

تۆخۆش من هەر ژیان تاڵم
ناتوانی ببیە هەواڵم
وا باشە بەجێم بهێڵی
هەرخۆم وێڵ بم لە شوێن خێڵی
دەردی من یەکجار گرانە
هەڵوەدایم بۆ دەرمانە
مەمکولێنەوە مەمدوێنە
سووتاوم پێم مەدرکێنە
گوڵی من لە یارت جوانتر
یارم لە گوڵ خان و مانتر

چەند جوانە!

مانگ و ڕۆژ، گەلاوێژی گەش
گڕی ئاگر بەشەوی ڕەش
بۆنی خۆش، گوڵی ڕەنگا و ڕەنگ
باریکیی شیعر و خۆشیی دەنگ
زەنگی سەرشەوێن، فیکەی شوان
خشپەی وردە ماچ لە جێ ژوان
تیشکی مانگ لە ئاوی کانی
سروەی شنەبای بەیانی
لە دوور قاسپەی خاسە کەوێ
نازی بووکی هەوەڵ شەوێ
سپیایی سینە شینی خاڵ
سوورایی کولم و لێوی ئاڵ

زەردیی گەردن و ڕەشیی موو
تەنگیی دەم و گوشادیی ڕوو
سافیی هەنیە ڕاستیی کەپۆ
چاڵی چەن کەوانەی ئەبرۆ
مەستیی چاو قولاپەی برژانگ
سایەی پەرچەم لەسەر لاجانگ
خڕیی مەم، بڵندیی باڵا
گاڵەی تاقانە لە ماڵا
زەردەی زەردەپەڕ لەسەر ئاو
پرووشەی باران لە بەر تاو
خوڕە و چاوئەندازی هەڵدێر
بازی ئاسک، ئاوازی بلوێر
کەروێشکەی گەنم بەهاران
بەفری هاوین لە پەساران
دیمەنی کێو و نەخشی دەشت
هەر لێرەوە هەتا بەهەشت
هەرچی خۆشن هەرچی جوانن
کۆیلەی جوانیی کوردستانن

جێی ئازایان

کوردستان جێی گوردی کوردان
بێشەی شێردڕ و نەبەردان
لانکی زەردەشت و موهاباد
پایتەختی شاهانی ماد

جێگا تاجی کەیخوسرەوی
کە بووی باجی هەموو زەوی
مەیدانی گۆدەرز و ڕۆستەم
کۆشکی دڵداری زین و مەم
ڕێبازی بارامی چۆبین
جێڕازی فەرهاد و شیرین
هەزار فەرەیدوون و کاوە
سەری هەڵداوە لەو ناوە
لە ڕۆژهەڵاتی کۆن و نوێ
لە مێژوو بنۆڕە و بدوێ
لەلایەن کوردی ئازاوە
کێ ساغ ماوە و داغ نەکراوە!
هێندێک لە پاڵەوانەکانی
قازی، مستەفا بارزانی
شێخ قادر و غەوسی سانی
ئیحسان، شێخ سەعیدی وەلی
شێخ مەحموودی داری کەلی
سمکۆ، خانی ئاردەڵانی
شۆڕە سوارانی بابانی
پاشای سۆران، میری بۆتان
خاوەن زۆران، کەلی کۆتان
بازو میر عەلی جان پۆلاد
غانم و دەیسم و قوباد

بو موسلیمی خوراسانی
زەندی و ئەیوبی و ساسانی
ئەردەشێری شوانکارە
چەند شێرێکن لەو نزارە

هێندێک لە بوێژەکانی

مەولەوی و بێکەس و خانی
نالی و مەحوی و بەردەشانی
کوردی و گۆران و جزیری
حاجی و حەمدی یو حەریری
پیرەمێردی گردی یارە
چەند خونچێکن لەو گوڵزارە
وەک تۆ فرزەندی ئەو خاکەن
بولبولی ئەو خاکە پاکەن

گوڵی سەرچڵ

ئەو کوردستانەیە یارم
بۆ ویە وێڵ و هەژارم
دلبەرم ئەو دەشت و کێوەن
ئەو پڕ نەوت و زێڕ و زێوەن
کە عەنباری ڕۆژهەڵاتە
سەرچاوەی دەجلە و فوراتە
بۆ کێوانی سەربەرزی وی
عاسمان سەردەکا نەوی
فریشتە و هۆریی بەهەشتی

دێنە سەیرانی پێ دەشتی
داری کەونارای دنیایە
کوێی دڵگر و خۆش نومایە
گشت تێکوڵ و لق و پۆپە
کوردستان گوڵی سەرتۆپە
ئاخ لە بەختی ڕەش
ئاخ چ بکەم گەردوون تەرەسە
کوردستان ئەمڕۆ بێ کەسە
یەخسیری دەستی تورکانە
داگیرکراوی ئێرانە
یان پاپەتیی مارمێلکە خۆر
تێی ڕۆهاتوون دەیبەن بەزۆر
گۆڵ و دەڵ و ڕێوی و چەقەڵ
دەگەوزن لە جێی فیل و کەڵ
فسۆس و کەروێشک و دەڵەک
لانیان کرد لە بورجی بەڵەک
شەم شەمە و مشکە تۆپیون
لە قەڵای سەردار خزیون
لەجێی خانزادی شەقڵاوە
وشتری گەڕ ئیخ دراوە
دەک فەلەک تەختت وەرگەڕێ
ئاگر لە بەختت هەڵگەڕێ
تورکی حیز، تریاکیی ئێران

خـــــونـكارن لەســــەر دلـێـــــران

پڵـنـگـی ڕازی کـــــوردســـــتـــــان

نەتەوەی ڕۆســـتـــەمی دەســـتـــان

پاش مـــاوەی خـــانی لەپ زێڕین

دیـلی چەنـگی دێڵـی خـــــوێڕیـن

کـێ دی تـەنـانـەت بـە خــــــەون

ئازا وەبـن حـــــیــــــزان کـــــەون!

فریو درام

کـــــوردی مــــەردم بـەزەند و بـەند

هاســـان نەدەکـــەوتمە کـــەمـــەند

دووبـەرەکـی هـێــــــــزی بـردم

شـــێخ چەک و نیـنـۆکی کـــــردم

مـــەلای پیس دەســـتی گـــرێ دام

بـۆ نـاو زەلـکـاوی فـــــــڕێ دام

ئەنجـا هێـزی ئیـســتـیـعـمـاری

پای پێــــدادام بـە یەکـــجـــاری

نوقـــمی قـــوڕی دیـلیی کـــــردم

دزی گـــــــــەلان ڕۆزبـی بـردم

لەنـاو بەرگی شــــارســـتـــــانی

بەنـاو ئینســــانی، نەمـــزانی

تـا ڕووبـەنـدی دیموقـــــــراتـی

لاچـوو ڕوم دی بـوو بـە قـــــــاتی*

* وشەی دیموقراتی حروفی (ڕوم دی)ی لێ لاچێ قاتی دەمێنێتەوە.

کــــــولـلـۆ کـــــەوتە دەغـڵ و دانم
هـەر بـەخــــــــــۆم بـردی تـاڵانم
چەند زۆڵـە کـــــوردێکـی زل کـــــرد
گــرێی نامـــووسـیـــان بۆ شل کــرد
بەچەند قـــۆشـــێک ســـازی کـــردن
هـەرچەنـدی ویـســــــتـی لـێی بـردن
گــــــەنم و جــــــۆ و تـووتـن و دراوم
زێـڕ و نـەوتـی بـە لـێـــــــشــــــاوم
نەوتی کـــرمــاشـــان و کـــەرکـــووک
«ســــتی» لـەنـدەنی کـــــردە بـووک
هی «رمـــــان» و بـەخـــتــیـــــاری
بۆ «وال ســـتـــریت» چوو بە دیـاری
دەلـەســــــــــــــە و دەویـت زەنـاوێـر
گــوێلکن بە پەمـــۆی ئێــمــە فــێـــر
چەرچیی مل چرچی مــــام چەرچیل
بـەنـان و ڕۆنم بـوونـە فـــــــــــیـل
***
زمــــــانم لێ داگـــــیـــــر کــــــرا
مـــــێـــــشک و دڵم خــــورا، برا
خوێنیـان مـژیم، گۆشـتـیـان خواردم
ئێــسکیــان بە ســەیان ئەســپـــاردم
لای تورکــــە نـیــــوەی کــــەلاکم
عــــــەجـــــەم بـەربـوونە لـوولاکم

عارەبیش بەشی خۆی دەوێ
قاپێک لێرە قەپێک لەوێ
هەر لەیەک سەعات و یەک دەم
عەرەبم و تورکیشم و عەجەم
پێم دەڵێن تورکی کێوانی
یان لە قەحتان و شەیتانی
یەک دەڵێ مێژوومان یەکە
ئەگەر بشت خۆم دەنگ مەکە
***

خەیاڵ ئەکەن

بەڵام بە هەزار هێندە دەرد
نامرم، سەریان داوە لە بەرد
من بە بانیپاڵ نەمردم
چەنگیزخان قڕی نەکردم
سەلیبی چوون، مرد گەزەنفۆن
کورد بە زیادەوە هەر وەک خۆن
شا عەباس لە بنەی نەهێنام
تۆزی بەبا بوو من هەرمام
بەشێر نەخورام، دێڵە ڕێوی
دەم خوا؟ های بە کلکی خێوی
گەل خواردن گەلێ گرانە
نایبا ڕیخۆڵەی ئەمانە
سەد ساڵ جووڕابم، خورابم

قورسم هەرگیز هەزم نابم
پارۆیکم چیڕ و دڕکاوی
کێ بم خوا دەبڕم هەناوی
لە چاویانڕا سەر دەردێنم
هەتا سەر هەروا نامێنم
بەرخ هەر بن سەوە نابێ
ڕۆژێک دێ شاخی پەیدا بێ
زەوی دەگۆڕێ و دەگەڕێ
هەردەم دێنێتە ڕووپەڕێ
لەو چەرخ و خول و گەڕانە
سوڕێکیش بەشی کوردانە
بەرەو منیش دەخولێتەوە
نۆرە گورزی مەش دێتەوە
نەخوازە لەم چەرخی بیستە
گاڵەی دنیای کمۆنیستە
ڕێ و شوێنی لینین هەیە
سوڤێتستان و چین هەیە
ئاڵای بەرزی کرێکاری
هێناویە موژدەی ڕزگاری
بە ملیار خەڵکی ڕۆژهەڵات
ئازا لە ئیستیعمار هەڵات
چین داری بۆ ئامریکا کرد
کەللەی سەری پڕ لە کا کرد

چەند چەرخە ئینگلیزی گلاو
هێندی تالان کرد و چلپاو
ڕفاندی، کڕاندی، ساندی
دیتت چۆن کۆمەڵی گاندی
بە ڕۆژو، بە تەشی ڕستن
تەنەکەی دەکلکی خستن!
سۆکارنۆ هۆڵەندی چڕاند
هیند و چین فەرانسەی دڕاند
لەو کونەوە بێ ئەو بایە
چۆن هەلێکی منیش نایە؟

***

شۆڕش ئەکەم

هاکا دیت منیش ڕاپەڕیم
خوڕیم، گوڕیم، چڕیم، دڕیم
سەپان و پاڵەی دڵ پۆڵا
لە شار و لادێ، لەچۆڵا
کوتک لە سەر شان، داس بەدەس
دەبێتە شۆڕشگێڕ هەرکەس
خۆ وەشێرن خوێڕی و قزە
بمرێ هەرچی حیز و دزە
چەک لە چنگ زۆردار دەردێنم
نق بکا سەری دەشکێنم
ڕیشی ڕیخنی شێخ دەبڕم

مەلای لابەلا زگ دەدڕم

زۆڵە کوردی بێ ئابڕوو

دەنێرمە سەر هۆرەی بەڕوو

ڕووی گوندی خۆران ڕەش دەکەم

ئاو و زەوییان دابەش دەکەم

لە کێژ و لاوی جووتێران

پاڵەوانی نەوەی شێران

هێزی کوردستان پێک دێنم

تۆڵە لە دوژمن دەستێنم

بگا و مەکوش، گێلدم، ئوێلدم

یایومە تێ ناگەم کوردم

کێ خواردوومی دەڕشێتەوە

کێ لێی دام لێی دەدرێتەوە

لە گورگیان کڕیاری پۆستم

بۆ بێ زۆریان یار و دۆستم

ئەویش بێ بەش بوون وەکو من

ئەویش خوێنی مژتوون دوژمن

دوژمنی گەورە ئیستیعمار

ڕۆژهەڵات کوژەی شینە مار

مەردم خۆرەی چەرموو چەرم

بێ بەش لە شوورەیی و شەرم

لەگەڵ تورک و عارەبی چاک

گەلی ئێرانی باش و پاک

دەست لە قەدی یەک وەردێنین
ڕیشەی ئیستیعمار دەردێنین
حەزبای خوێنمژی هەژاران
بەگەل دەکەین بەردە باران
سەر و گوێی بە داس بە چەکوچ
دەبڕن دەجنن چ کوڕ چ کچ
ڕێ نادەین خەونیش ببینێ
کە زل بوو لەسەر زەمینێ
لێی حەرام دەکەین ئەو خەوە
مەرگی سەگی هار چل شەوە
پشت بەکام هێزی دەسپێرێ
کوێ ماوە خۆی لێ وەشێرێ!
کوودەڵەی دەلەسە و چەرچیل
ئێمە دەیان گرین بە دیل
وەک گیسکی مس لە بەهارا
بن کلکیان دەکەین بە دارا
نیشتمانمان دەکەین بژار
خوێنمژ دەبڕین لەسەر هەژار

جا نۆرەی بەزمە

ئالای سێ ڕەنگی ڕەنگینم
لە پۆپەی بەرزان دەبینم
دەلەرێ و دەشەکێتەوە
دەردم ساڕێژ دەبێتەوە

برین لە گیانم نامێنێ
دەم و دەست گوشتەزوون دێنێ
ئەودەم بە کوێریی نەیاران
گشت خاکەلێوەی بەهاران
بۆ جێژنی ڕزگاری و سەرساڵ
کیژۆڵەی کورد و کوڕ و کاڵ
باڵابەرزان و چاومەستان
دێن لە هەموو لای کوردستان
لە کوێ و لە کوێ؟*
لە عەزیز، بتلیس و ماردین
زارا و مەکس و کلس و عیفرین
دەرسیم، ئەرزەڕۆم، ئەرزنجان
بایەزید و سعرد و وان
مەلاتیە و دارندە و بۆستان
دیاربەکر و جزیرا بۆتان
باش قەڵا و خۆزات و پالۆ
مووش و چۆڵەمێرگ و ماکۆ
کنج و کەیفی و ساریقامیش
سوێرەک و عەنتاب و مەرعیش
عامودە و دەرباسی و ژەنگار
تا قامیشلی و عەرەب پینار

* هەرچیی لەو بەندەدایە ناوی مەڵبەندەکانی کوردستانە.

ئەسکەندەروون، ئۆرفــە ، خــەرپووت

عــەقــرە، مــووسل، عــمــارە، کــووت

مـــیـــدیاد، ئامـــێـــد، دهۆک، زاخــۆ

کــفــری، کــەرکــووک، هەولێــر و کــۆ

ڕەواندز، هەڵەبجـــە، پێنجـــوین

مــــەندەلی و تووز و خـــــانەقین

کـــرند و قـــەســـر و خـــوســـرەوی

شـــوشـــتـــەر و بەندەر پەهلەوی

بەنـدەر دەیلـەم و بـەهبـــــــەهان

خـــوڕەمـــاباد و ئیـــســـفـــەهان

مــەلایر، مــەســجــیــد ســولەیمان

ســـوڵتـــان ئاباد و تویسـەرگـــان

شــەهری کـــورد، سنە، هەمــەدان

کــرمـــاشـــان، ســـەقــز، هەورەمـــان

ســــــەردەشت و بـانـە تـا شـنـۆ

تـا ورمێ و دیلـەمـــــان و خـــــۆ

نەغـــەدە و شـــاپوور و ســـەڵـمـــاس

لــە هــەردوو بــەر ئـــاوی ئـــاراس

مـــیـــاندواو ، شـــاهین دژ، بۆکـــانی

مـــــەهابادی و ســـــولەیمانی

چییان لە بەرایە!

بـــــەبـــــەرگـــــی ئـــــاڵ و والاوە

هــەرچــۆنــێ لــە نــاویــان بــاوە

شـــاڵ و شـــاپک، کـــەوا و پاتۆڵ
جل تەنگ و نێــفــەک فــشــوفــۆڵ
کــوومی ســوور، شــەدە و جــامــانی
تــەپلەی لــە بان خـــــولامـــــانی
کـەوای شـۆڕ، فـەرەجی و پەسـتـەک
مـــرادخـــانی و عـــەبا و کـــورتەک
کـنجی دێـوجـــــامـــــەی بـۆتانـی
ئەنـگـوچـکی شــــۆڕی ســــۆرانی
دەرپێی ســـپی و چۆغـــەی گـــرژاڵ
کــــەوش و کـــەلاش دەبنە هەواڵ
کـــوڕگـــەل هەمـــووی شـــۆخ و لاوە
بۆ کــــچـــــانیـــــان چاوە چاوە
جل و خشڵی کیژان
هـەزار ڕندێ و شـــــــەمێ و زارا
ســــەرتاپا خـــامـــەک و خـــارا
ســایە و کــراسی کــەمــبــەرچین
لـــە هـــەزار ڕەوشـــێ و نـــازەنـــین
پەلک و قـــەتارە و گـــێل گـــێلە
کـەمـبـەرە زێو، پشـتـێند شـێلە
لاســـــەرە و بازن و خــــڕخـــــاڵ
کلۆجـەی مـەخـمـەر سـوخـمـە ئاڵ
تۆق و تـەلیـــــسم و لاگـــــیـــــرە
گــــۆبـەرۆک، ملوانکە لیــــرە

گــــواره و کـــــرمـــــەک و دەرزیـلە
مـێــخــەکـبــەند و ئەنگوســتــیلە
حـــەمـــــایەل، بازوبەندی قـــۆڵ
لوولە و قـاش، خـرینگە و مـەنگۆڵ
بەرمـــــوور، گـــــەردانـە، پاوانـە
سـڵـسـڵـە و پڵـپـڵـە و لەرزانە
خـــەزێم شـــۆڕ، دەســمـــاڵ بە ئۆیە
کـــــــڵاوزێـڕ بـە دابـی کــــــۆیـە
چەند جۆر هەڵپەڕکێ
لەســـەر چناری گـــوڵعـــەنبــەر
یان لەسـەر کـانیی مـام قـەنبـەر*
دیـتـت لەســــــەد لا هـەڵ خـــــلا
ڕاست و چەپی و هـۆرزێ و مــــلا
ڕۆینە و سێ پێـیی و شـێـخـانـی
دووپێی چۆمی مــەجـیـد خـانی
بەزم گێڕەکان
دەنـگ خـــۆش دەیـگـێـــڕن بە بـەندان
حـــەمــە جــەیران، عــەلی خــەندان
تایەر تەوفـــیق، گـــەردی و ڕەمـــۆ
کـــــاوەیس و ڕەشـــــۆڵ و کـــوڕۆ
ئەحــمــەد گــوزەڵ، مــەجـە گـڕوێ
هەلامـــە و حـــاجــیلە و مـــاملێ

---

* سەرچنار: سەیرانگایە لە سولەیمانی. * کانیی مام قەنبەر: سەیرانگایە لە مهاباد.

فـــەوزیە و ئەڵمـــاس، مـــریەم خـــان
نەسـرین شـێـروان، مـەنیج حـەیران
سـێـلاق، سـەرشین، کـەریمە کـوێر
مـــامی ســـێـــوانیش بە بلوێر
ســـەرمـــابـردوو بە دەفـــەوە
هەڵ دەخـــولێ بەبەر ســـەفـــەوە
مـــەلا کـــەریم، قـــادری ئەولا
هەرکـــەس لە ســـووچێ لە هەولا
بە تار و دنبـــەگ بە گـــەواڵ
چووزەلە و کـــەمـــان و شـــمـــشـــاڵ
لاوی یـەزیـدی بە تـەنبـــوور
دیلان جـۆش دا سـاز و سـەمـتـوور
لێـدەن شـێـخـۆنادۆ و خـەمـە
دەهـۆڵ و زورنـا دەم دەمـــە
هەی لەو گۆوەندە
دەبێـــتـــە بەزمی ڕەش بەڵەک
شـــیـــر و شـــەکـــر دەگـــەن بە یەک
هەڵ تەکـــانە دەست کـــوشـــینە
ڕان بەڕانە ڕێک خـــشـــینە
ڕەشـــمـــاڵی زوڵفی تـاتایی
دەدرێن لە سـمـێـڵی خـورمـایی
ئارەقی ســـپی و ئەســـمـــەران
دەتکێنە سـەرگـۆی خـەنجـەران

خوێی سەرکوڵم و تەنکە لێوان
دەڕژێنە نێو شەکرە سێوان
خۆبادانی کەمەرشلان
چاوبڕکێنەی چاو بەکلان
لەرزەی مەمکی بالابەرزان
خێرو خۆشی دەکەن هەرزان
بەگەل خرمەی پانی بەرز
دەلەرزێن دڵی عەرز
لەسەر شینی سپی بەلەک
شێت دەکەن مەلەک لە فەلەک
کەفەڵی خڕ و مەچکی پڕ
هەڵخڕێن کەسەر دەکەن قڕ
کێ بە کێیە لەوان دەمان!
کوڕ هەلە دەس بەرنە مەمان
هەرچەند خۆش ڕابوێرن کەمە
چ ڕۆژی لۆمە و لەقەمە
دوای ئەو هەموو ژینە تاڵە
دەرد چێژتنی ئەم چەند ساڵە
چێژەی ئازادی دەچێژن
کوڵ و کۆ بە خەم دەڕێژن
دڵ بۆ یەکتر دەکەنەوە
سرتە دەکەن بە کەنەوە
دڵ تەڕن و لاون و نازەنین

سرته و پێکەنین هەر چ نین
لەو دەم لەو ڕۆژە لەو جێیە
ماچ و مووچیش عافووی لێیە
زیقە و تریقەی منداڵان
حیلکە و کۆکەی کۆنە ساڵان
دایک و بابی کیژ و لاوان
یەکتر دەدوێنن بە چاوان
دەبینەوە هاواڵ
بولبول منیش ئەودەم سازم
وەک تۆ دەگەم بە دڵخوازم
دەڕەوێ تەمی هەژاریم
بەس دەکەم لەناڵە و زاریم
بەستەی دڵداری دەبێژم
دوڕ دەڕێژم، گوڵ دەنێژم
دەدەم پەسندی ئازادی
دنیایە داخنم لە شادی
دەگەڵ تۆدا دەچریکێنم
بەستەی خۆمت پێ دەخوێنم:
ئەمەش بەستەکەیە
کوردستان ئەی نیشتمانم
هێزی دڵ، ئارامی گیانم
جێی سەربڵندی و شانازی
تا دڵ دەخوازێ دڵخوازی

گــــوڵـی پشـکوتـووی بێ پـاییـــــز
ســـیس نابێ و نـاوەرێ هەرگــــیـــز
مـــێـــشکم، هەســـتم، بیـــرم، ژینم
بۆ تۆن ئەی گـــیـــانی شـــیـــرینم
تـا زینـدووم هەر تۆی مــــەبەســــتم
خـــــۆشم دەوێـی دەت پـەرســــــتم
بشــــــــمـــــــــرم لەشی بـەگـڵ بـوو
دەڕوێـنـێ چـەنـد گـــــــوڵ و دڕوو
گـــــــوڵم بـۆ دەســــــتی دڵـدارت
چقـــــڵم بۆ چاوی بەدکــــــارت
گـیـانیش دەفـڕێتـە عـاسـمـانت
ئەوســـا تێــــر دەکـــا ســـەیرانت

***

ساڵی ٥٧ لە سووریاش وەک جێگەکانی تر لاوان خۆیان ساز دەکرد بۆ بەشداربوون لە فستیوالی لاوان لە مۆسکۆ. لەسەر داخوازی چەند برادەرێکی کورد، سروودی لاوانی جیهانیم بە کوردی نووسی:

سروودی ئاشتی

ئاشتی خوازان جەوانی مەردوگورد، مەردوگورد، مەردوگورد، مەردوگورد
باوی چەکداری شـەڕانی کـەوت و مـرد، کـەوت و مـرد، کـەوت و مـرد
ئێـــســـــتـــــە هـەمــــووی مــــە بەعـــــالەم ئەدەین گش دڵ خــــوا
بەد فــــەڕی پیس نەعــــرەتەی مــــە هێـــزی برد هێــــزی برد

***

* بەندەکەی سەرەوە لەو سرووده لە پێشدا و لە پاش هەرسێک بەندەکانی تر دوپاتە دەکرێتەوە.

١

لاوی هەردی گش بران ڕۆژ و شەو هەر خەریکی خەبات

ئاشتی خوازان وەک چران تیشکی وان بەختی ڕەش ون دەکات

وێکڕا گەلانی جیهانی دەیلێ بەگیان و زمانی:

چینی جەوانین، هیمی جیهانین خۆشی دەکەین دنیا

٢

چەک فرۆشی پارەدار، هەوڵ ئەدەن هەڵ ئەکەن توونی شەڕ

خەڵکی دنیا بوون شیار، ناچنە شەڕ بۆ خودای فێڵ و گەڕ

لاوین بناغەی جیهانین، جێگەی نیازی گەلانین

خۆشیی زەمانین، مایەی ژیانین، پڕ ئارەزوو و هەویا

٣

لاوی ئازای کورد زمان وەک پڵنگ ڕۆژی جەنگی وڵات

ناوی دەرکرد بێگومان زاگرۆس پێو دەڵێ و ئارەرات

ئێمە دەنێژین نەیاران خۆشی دەدەینە هەژاران

گش پاڵەوانین، شێری ژیانین لە دوژمنان وریا

***

قبور البیض، سووریا، ٢٠/ ٧/ ١٩٥٧- ساڵی ١٩٥٧ منیش بەنیازبووم کە بۆ بەشداربوون لە فێستیواڵی لاوانا بچمە مۆسکۆ، بەڵام تەگەرەی تێ خرا. ناچار چەند مەقالێکی هاوارنامە و ئەم شیعرانەم بە برادەرێکا نارد کە لەجیاتی خۆم بچن، بەڵام برادەرەکەش گوایە لە بیری چووبوو کە نیشانی کەسیان بدا، لەم شیعرانەدا بۆرەگلەییەکم لە مۆسکۆ کردووە کە نەدەبوو بەرانبەر بە کوردی هەژار ئەوەندە بێ پەروابن:

شەوێک زیندان

شەوە نیوەشەو، دنیا خامۆشە

وەک ئازیەتباران زەوی ڕەشپۆشە

هەناسەی سارده با دەناڵێنێ
هەور دڵ پڕە، ئەسرین دەڕژێنێ
تاک تاک ئەستێرە لە ئاسۆی مەلوول
دەڕواننە شینگە وەک پیاوی فزوول
ڕمبەی پێلاقە و هەڕەشەی زۆردار
شەقەی قامچی و دار تێکەڵ بە هاوار
پڕیشکە و فیشقەی خوێنێکی ئازاد
لەدار و دیوار دەنووسێ «هەی داد»
گزیر دڵ ڕەقە، مووچە، خوێن تاڵە
کوتەکی دەستی زاڵمی زاڵە
لە جوابی ناڵە دەحیلکێتەوە:
کوردی چۆن بە زەم پێتدا دێتەوە!
ئازادی خوازی! بەشت مردنە
هەقی کوردستان پاماڵ کردنە
تۆی چقڵی چاوی هێزی ئیستیعمار
دەبێ بت نێژم لە ڕێگەی دۆلار
نووسیوتە «مۆسکۆ کۆشکی کرملین،
قەڵای ئازادیخوازانی زەمین،
باڵداری هیوای وەتەنپەرستان،
جارێک بابێتە سەیری کوردستان»
بە کام دەست ئەمەت نووسی بیبڕم
کام دڵ ئەمەی خواست تا هەڵیدڕم!
زمانم بەستووی نەمهێشت بخوێنی!
بەچی پەڕندەی هومێد دەدوێنی!

چی بۆ دادەنێی! کوا دان و ئاوت!
فرمێسکی چاوت! جەرگی سووتاوت!
ئا! هیوات وایە تێ بگا مەبەستت
لە زرەی زنجیری پێوەند و دەستت!
ملیۆنەهای کورد دەتەوێ بژین!
ڕزگاربن لە ژێر زۆری و خوێن مژین!
نەتزانی ڕێگەی هیوات گیراوە!
دەرفەت بڕاوە چارەت نەماوە!
دەورەم تەنیوی بە پۆلا و ئاسن
هەیهاتە بێڵم گەلان بتناسن
کوندی پەیمانی بەغدات لە سەرە
دان و ئاودەری ئایزەنهاوەرە
عەدڵی لاوازی شەل و نوقوستان
ناگاتە چیای ڕژدی کوردستان

***

لەناو هەنیسک و غەڵدەی خوێنی دەم
جواب ئەداتەوە نووزێک بە حاستەم:
لێم بدە، بدڕە، بکوژە، ببڕە
ناموس بفرۆشە، نانی پێ بکڕە
خوێن بمژە، پێستم لە دار هاڵێنە
لە سەرمن ئێستا هێزت بنوێنە
جەمی دواڕۆژی تۆشە و ئیستیعمار
چل شەوە مەودای ژینی سەگی هار
هێزی هەژاران دنیا داگرە

بۆ پووشی گیانی خوێنمژ ئاگره
هاکا گوڕاندم له چیا و نوالّان
گیانی تۆ و ئاغات دەڕوا به تالّان
نامێنن نه تۆ نه زەناوەرت
بەداری بێستان دادەکرێ سەرت
دەبێ پەیمانتان مردار بێتەوه
لەسەر گۆڕینگۆ سەربنێتەوه
به کوێری چاوی دالّاس و بەیار
کورد دەبن ڕزگار ورد دەبن نەیار
لەناو گەلاندا خۆمان دەنوێنین
بەسەربلّندی سەرمان هەلّدێنێن
یاری ئازادی دەگرینه باوەش
ڕۆژی ڕوون هەلّدێ له پاش شەوی ڕەش

***

دمشق، سووریا ٢٥/ ٧/ ١٩٥٧- تەلّقینی بەعەرەبی که لەسەر مردوانی دەخوێنن ئاوا دەست پێ دەکا «ئەی بەندەی خودا کوڕی کارەکەر(کەنیز)ی خودا» . منیش ئەم تەلّقینەم هەر لەو بارە هەلّخستۆتەوه. هێندێک لایان وابوو که گوتوومه «گەر دین ئەمەیه تا دوایی... گوناحه...» بەلّام ئەگەر تێگەیشتوانه سرنج بدەن ئەزانن چم وتووه و نیازم کفر و گوناح نییه... مەولەوی له مەسنەویدا ئەلّێ«گەر پیاو چاک وابێ نەحلەت له پیاو چاک» :

تەلّقین به کوردی

ئەی بەندەی خودا کوڕی کارەکەر*
گوێ بگره لەناو گۆڕی تەنگەبەر

* بەنده بۆ پیاوه بەلّام بۆ مردووی ژن دەبێ بلّێن: کارەکەری خوا کچی کارەکەر.

لە دنیای بێفەڕ کۆچت کردووە
لە ئەولای بێگەڕ خانووت گرتووە
تۆش وەک مردووی تر وەک هام فەردانت
دووپەری خودا دێنە سەردانت
دووی ددان زەردی سووری چاوشین
بە گورز و مەتاڵ، بە تەوەرزین
تۆزێ مڕومۆچ، ڕووتاڵ و تفتن
بەڵام وەک دەڵێن «بەگفت و لفتن»
هەزار جار بڵێن «کوا مەڕنەمووکە»
بێدەنگ، قڕوقپ، لێت نەیە جووکە
گەر تێشت هەڵدەن پێشت دادەن تف
بڵێ من کوردم، زمان مایەعرف
لە دار مەترسێ گوێ مەدەرە جوێن
ناچاریان بکە بە کوردی بدوێن
ئەمجار بە زمانی شیرینی کوردی
خۆت هەڵە مەکە، هێدی، بەوردی
بێژە: لالۆ، خوا و پێغەمبەر هەقە
کوردی هاسانە و عارەبی ڕەقە
باسی مردن و هەستانی دوایی
خۆ ماندوو نەکەن با بەخۆڕایی
بڵێ: کورد لەسەر دنیا مردووە
دەمێکە قیامەت لەوان ڕابووە
بێ بەرگ و پێڵاو، بێ نان و بێ دۆن
تورک و عەجەم و عارەب دەیانخۆن

کورد ژێر چەپۆکە و ئەو خاوەن زۆرن
برای موسوڵمان، موسوڵمان خۆرن!
با لە خوا پرسن: گەر دین ئەمەیە!
گەپ و گەمەیە و زیانی مەیە
دینێ بەشی کورد بخاتە بن لیچ
سەد بار گەورە بێ نامەوێ وە هیچ
وەرامی بەهەشت زۆرباش دەزانی
خۆت خەڵکی چیا و دەشتی کوردانی
باس بکەی ئاو و هەوای کوردستان
کوڕ و کچی جوان، پێ دەشت و کوێستان
شینایی و کانی و باغات و میوە
پێت باوەڕ دەکەن بەهەشتت دیوە
دۆزەخیش وێنەی لە دنیا پڕە
چۆڵی عارەبی گەرم و قاقڕە

***

بادگودەزبیرگ، ئەڵمانیا، ١٥/ ٨/ ١٩٥٧- ساڵی ١٩٥٧ وەک لە پێشەکیدا گوتم بەرەو مۆسکۆ چووم، هێندێک لە برادەرانی عێراقی و سووری نەیانهێشت و لەچیکوسلۆفاکیاوە دەریان کردم. مانگێک لە ئەڵمانیادا سەرگەردان خولامەوە. ڕۆژێک لە سەر چۆمی (ڕاین) غوربەتیم هەستابوو، ئەم شیعرانەم هۆندەوە:

فرمێسکی هەژارێک

لەسەر چۆمی «ڕاین» لە ڕۆژگارێ جارێ
تکا ئەشکی ئاوارە کوردێ، هەژارێ
بەسەریا خوڕی: کوێندەریی ئەی تکەی سوێر
ئەتۆ و ئێرە چی دەنکە فرمێسکی بێ خێر؟

وتی: ئاوی چاوی کـــوڕی کـــوردســـتـــانم
له دەجله و فـــوراتڕایه ناو و نیـــشـــانم
لـه زێـڕیـنـه ڕوود و تـەتـاهـۆ ســــــەلامێ
له بەژنت له چل چەشـــمـــه پێـــمـــه پەیامێ
لەســـەرخـۆبە ئەی ڕاینی شـۆخ و شـیـــرین
شتێک بوین ئەمەش گەرچی ئێستا ئەسیرین
هەچەند دیل و بێـــچـارەشـه نیـشـتـمـانم
ببـەخـشـه لەجـێی تۆی به خـۆشتـر دەزانم
چ کـــەڵوه و چ ســـیـــروان و ئاوێزەڕۆیه*
به دیمەن هەمـووی شـۆخ و شـەنگتـر له تۆیه
ئەگـەر لادەچێ ئەم تـەمـەی نەگـبـەتیـمـان
بەخـــاوەن دەبێ کـــێـــو و چۆم و زەویمان
لـه دڕکـی نـەیـاران بژارێـکـی دەکـــــــرێ
هـەزارانی وەک تـۆ لـه شـــــابـاشی دەدرێ
بـــەڵـــێ ئـــاوی چـــاوم لـــه دڵ هـــەڵـــکـــزاوم
لەڕێی ســــەربەخـــۆبوونی کـــوردان ڕژاوم
وتی ڕاین: ئەی تیـــشـک و هێـــزی دڵی من
وەره باوەشم بـت بەمــــــه بەحــــری بێ بن
به هاوار و دادت مـــوحـــیت بشـــڵـــەژێنه
له چەپگەردی گـەردوون بەشی کورد بسێنه

***

* دجله، فـورات، زێڕینەڕود، تەتاهو، چل چەشــمــه، کـەڵو، سیـروان، ئاوێزەڕۆ: ناوی هێندێک لەو چۆمانەن که له کوردستاندان.

چەند ساڵێک لەمەوبەر هێندێک لە کمۆنیستەکانی ناوخۆ ڕازی نەدەبوون باسی کورد و کوردستان بکرێ کە گوایە گەلپەرستی وەبەر مارکسیەت ناکەوێ؛ کەچی کوردەکانیش هاواریان بۆ ئازادی عەرەب و عەرەبستان ئەکرد و هیچ زیانیشی نەبوو. لەو سەردەمانەدا ئەم دەمەتەقەم نووسیوە کە لام وایە وێنەیەکی ڕاستەقانییە بۆ ئەو تەرزە کەسانە لەو سەردەمەدا. بەڵام نابێ لە بیرشمان بچێ کە ئێستا کمۆنیستەکانی ناوخۆ دان بەمافی گەلی کوردا دەنێن و لایان وایە ئەبێ کوردستانیش وەک هەموو وڵاتانی تر ئازادی خۆی وەرگرێ. لاشیان وایە ئەو کەسانەی ئەودەمە خۆیان لە باسی کوردستان ئەبوارد بەهەڵەدا چووبوون.

دەمەتەقەی پیرۆت و بایز

پ ـ بایز لەمەڕ تۆ خەبەرێکم بیست
ب ـ خۆمن لەمێژە بوومە کمۆنیست
پ ـ پێم ناڵێی مانای کمۆنیست چییە؟
ب ـ بەبێ جیاوازی خێر و خۆشییە
گش ڕزگار دەبن گەلانی زەوی
فەرقی نامێنێ بڵند و نەوی
دەبنە برای یەک سپی و زەرد و ڕەش
هیچ گەلێ ناکرێ لە ژیان بێ بەش
ڕەشی ئەفریقا و سپیی لەندەنێ
هەرتک وەکو یەک بەشیان ئەدەنێ
ون دەبێ ناوی دیل و کۆلەدار
لەقامووس دەڕوا وشەی ئیستیعمار
پ ـ ئۆخەی مام بایز بۆ موژدەت ئۆخەی
ئەو دەورە خۆشەی کەی دەبینم کەی؟
ئەوسا لەسایەی ئێوە کۆمنیستان
سەربەخۆ دەبێ خاکی کوردستان
ب ـ چت وت کوردستان؟ تۆ گەلپەرستی؟

ڕێگەی پێشکەوتن لە خۆت دەبەستی؟
نیزاڵ و کفاح نازانی چییە؟
دەیالەکتیکت ئاگا لێ نییە؟
کێ کەلیمەی کورد بێنێتە سەر زار
دیارە قەومییە و پیاوی ئیستیعمار
ئەگەرچی مارکس، ئینگلز، لینین
دەڵێن: بێ فەرقن گەلانی زەمین
بەڵام پێشکەوتووی عارەبی زانا
ئەم قانوونەیان بۆ کورد وەلا نا
چونکە کورد لە ژێر چنگی عەرەبن
کورد سەربەخۆبن، عارەب گەڕ ئەبن
بخوازە گانا و سودان ڕزگار بن
کورد بۆ عارەبان با هەر ژێربار بن
کۆمەڵی سووری جەنوبی چرووک
چۆن بەڕێ دەچن بێ نەوتی کەرکووک!
داهاتی شیمال لە خۆیان ببڕن!
قەراجیان نەبێ، گەنم وجۆ بکڕن!
هەواڵی عارەب هەواریان ناوێ!
هاوین چۆن بژین دوور لە شەقلاوێ!
بێ ڕۆنی کۆیی و ماستی هەولێری
برای عەرەبمان دەگرێ شەوکوێری
برنجی ماڵوان، تووتنی ڕەواندز
نابەخشن بۆ سەد مارکس و ئینگلز

زاخۆ و خانەقین تا جەبەلحەمرین

لە دەست خۆنادەین بۆ گفتی لینین

پـ ـ باشە مام بایز. ئەوە نەوت و ڕۆن

با بۆ عارەب بێ جەهەننەم بیخۆن

ئەی بۆ ئازادی بەرگ و زمانم

دەڵێی چی بایز، تاعوونی گیانم؟

بـ ـ چی ئیستیعماری ڕەجعی کردوویە

نابێ بمێنێ هەواڵ فەرموویە

بە کوردی خوێندن تەفرەقە دێنێ

هەر کوردی گوتن نابێ بمێنێ

چۆغەی فش و فۆڵ شەدە و جامانە

مایەی نەگبەتیی شەعبەکەمانە

یەکیەتی مانای پاتۆڵ فڕێ دەین

پێ خاوس بڕۆین عەگال گرێ دەین

دەبێ لە مەرحووم فێر ببین ئەدەب

خۆی عەرەب نەبوو ببوو بە عەرەب

با شیوعی کورد قەومیی عەرەب بن

هەر بژی عەرەب لە سەر و لە بن

بـ ـ بەخوا مام بایز هێشتا هەر کەری

کەی دەبیە ئینسان قوڕت بەسەری؟

ئاخر تۆم کوردی بۆیە فەوتاوم

هۆرەم لەخۆمە بۆیە قەڵشاوم

یاری نەیاران دەکەی خۆت بخۆن

کێ بیستی لەناو چەرخی تازە و کۆن
مەڕ لە بەرخۆڵەی خۆیان نەبان بن
بچن شیردەری بێچوە گورگان بن
بۆ کورد بیری تۆ و بەیار هەریەکە
بەڵام تۆ بێ چەک ئەو خاوەن چەکە
لەناو عارەبا ئەمتاوێنیەوە!
سەڵا لە عەقڵت بە چاوێنیەوە!

***

قبور البیض، سووریا ٥/ ١١/ ١٩٥٧- هەوەڵ مانگی دەسکردی سۆڤیات هەڵدرا، زۆر کەس لە نووسەران پێیان هەڵ گوت، منیش ئەم سکاڵایەم لەگەڵ کردووە:

سپۆتنیک

مـانگە چکۆڵەی سـۆڤـیـاتی مـەزن
جێ بێـڵـە هەرچی تیـژ و خـۆش بەزن
وەک نـاوی سـۆڤـێت بگەرە بەرزی
وەک کـمـۆنیـزم دەورە دە عـەرزی
بگەڕێ بفـڕە سـەیری جیـهـان کـە
فرمێسکان بسڕە دەردان دەرمان کە
با لێ قـەومـاوان ناوت بپـرسن
خـوێنمـژی گـەلان با لێت بتـرسن
ڕۆژێک ڕا ببـرە بە «لیـتـڵ ڕۆکـا»*
با زەنگی خـۆران بێن بەسـەر چۆکـا

* لیتڵ ڕۆک: شارێکە لە ئامریکا ڕەشەکانیان زۆر لێ کوشت.

بادەوە بۆ ســەر جــەزایر، عــومــان
با بۆســەرکــەوتن نەمــێنێ گــومــان
هێندێ دڵداریی ئافـــریقــا دەوە
بابزانن ڕۆژ دێ و کــورتە ئەو شــەوە
پێک پێکێ لەســەر خواروی جـزیرە
چیــدی نەترسن لە شــێــرە پیــرە
دەســتم دامێنت ئەی مانگی ڕووناک
وا ســــوێندت ئەدەم بە باوەڕی پاک
لەپێش ئەوەدا بچــیــەوە مــەسکەو
ئەگــەر هیچ نەبێ شــەوێک نیــوەشەو
ســەرێک هەڵێنە لە کــوردســتــانم
تێ بگــە چۆنە مـــــاڵی وێرانم
کــانگای نەوتانم جــێی زێڕ و زێوم
بەهەشتی دنیــا ، پێدەشت و کــێوم
وا داگــیــرکــەران دەمــیــان تێ ناوە
هەر کــوردە مــاوە و بەشی خــوراوە
ببــینە چیــام بوونە بنکەی شــەڕ
مام سام لەوێوە پێتان دەکا گەڕ
ئەی مانگی سۆڤێت بۆ خۆت دەزانی
جیـران هەقی هەس لەسەر جیرانی
شــەرمە بۆ ئێوە هێندە گەلی کــورد
چەکمەی ئیستیعمار دەیان هاڕێ ورد
ناتوانێ بدوێ کــورد بەزمــانی خــۆی

هومێدی تەنیا گەلی تۆیە و تۆی
ئێوە یاریدەی دووردەستان دەکەن
چۆن دەبێ سەیری کوردستان نەکەن؟
پێشوو دەیان گوت: دوعای عومەری
کوردی خستۆتە ناو کوێرەوەری
ئێستا بۆ دوعای دالاس گیرایە
ئەم زۆرە تاکەی لاتان ڕەوایە!
بلێ بەسۆڤیات کورد هاوار دەکەن
یارییەکیان بکەن خۆ ڕزگار دەکەن

***

قبور البيض، سووریا ٥/ ٤/ ١٩٥٨- ئەم کورتە نومایشەشم کە هەر بە هومێدی یارمەتیدانی سۆڤیەت نووسیوە خەیاڵەکەم لە هەڵدانی مانگی دەسکردیانەوە بۆ هاتووە:

جوچک و سپۆتنیک

تازە تاو هەڵاتووە، کەڵەشێرێکی سووری پۆپە لار لەسەر لاقێک خۆی لەبەر خۆرەتاو هەڵخستووە، مریشکێکی زەردی سەر بە کڵاوە بە قرتەقرت دان بۆ جوچکان هەڵدەگرێتەوە، سێ منالی ڕووت و پێخواسی کوردیش لە تەمەنی چوارپێنج ساڵیدا لە ترسی سەرمای بەیانی هاتوونە بەر بەرۆچکە و هەڵیش دەلەرزن و سەیری جوچکانیش دەکەن. جووجەڵەیەک مل قوت ئەکاتەوە و دندووکی لەدایکی نزیک ئەخاتەوە و جیوجیوێکی دەکا:

جوچک:
تازە تێکولم شکاندبوو
خۆم بن باڵت خزاندبوو
لە خەوما دیم باڵدارێ زەرد
بەجێی هێشت زەوی و دار و بەرد
کۆلارێکی بەرهات کوشتی

هەڵۆ خـــۆیان وەشـــارت گـــشـــتی
مـــــانگیـــــشی دایە پشـــــتـــــەوە
مریشک:
قـی قـی ئـەوە زیـنـدە خـــــــــــەوە
جوچک:
دەیسـا چبـوو ئەو جـیک جـیکە؟
کەڵەشێر:
قـــــوقـــــو، ئەوە ســــپـــــۆتنیکە
جوچک:
کـــردوویە کـــام تیـــرەی مـــرۆڤ؟
کەڵەشێر:
ســــەوێت زەمـــــانی خـــرۆشـــۆف
مریشک:
لـەو ڕۆژەوە ئـەمـــــــــــــە دیـارە
بـێ تـرس بـووین لـە کـــــــــــۆلارە
جوچک تێکڕا:
لەســـایەی ســـۆڤـــێت دڵشـــادین
لـە چـنـگ کـــــــــــۆلارە ئـازادیـن
مناڵەکان:
بـێـــــــــژن وەدەم چـیـنـەی هـەرزن
کـــــوردیش دەرچن لەدەست دوژمن
جوچک:
یاخـــــوا دەرچن، یـاخـــــوا دەرچن
***

بەغدا ١٠/ ١٠/ ١٩٥٨: بەڕاستی زۆر دڵتەنگ و ناهومێد ببووم، پەیمانی بەغدا لە هەڕەمەدا بوو. هەروا هێچک ئەکێشرا و ئاڵقە لەگەلی کورد تەنگ ئەکرایەوە و هیچ دەرەتانی پشوودانی نەمابوو. کەچی لەپڕ سەرلەبەیانییەک بەدەنگی کوودەتای عەبدولکەریمەوە ڕاپەڕیم، بە دیاری کردنی مافی کورد پارشەوم کرد و بە موژدەی هاتنەوەی بارزانی بەربانگم کردەوە. لەیەکەم ئاهەنگێکا کە بۆ بەخێراتنی بارزانی لە «سالۆنی گەل» لە بەغدا گیرا. من ئەم شیعرەم خوێندەوە:

پەڵەهەورێک

کورگەل کوڕی کوردی نەبەز
مەوەستن کۆوەبن بەلەز
دەس بگرن گۆوەندی گەلە
هەڵخەنە هەڵپەڕکێ هەلە
بابیلێن «دیلان» و «ڕەشۆڵ»
«خەمە» لێدا زوڕنا و دەهۆڵ
جێژنە و جێژنی ئازادییە
جێژنی مەرگی بێ دادییە
جێژنی چوونی ئیستیعمارە
ڕۆژی ترسی شا و بەیارە
دڵەکوتەی کوردخۆرانە
لەرزینی خاوەن زۆرانە
ئەفیوون کێش چورتیان پارەیە
ملیان خزمی سێدارەیە
بیلمەزی پیسی گوێ نەبیس
لێی ئاڵۆزا ڕیس و گوریس

***

با ئارەقی ڕووی ئازادان
فرمێسکی شادیی دڵ شادان
نەخوازە هی کۆنە دیلان
بڕژێتە ناو کۆڕی دیلان
بە گەرمیی دڵ و گرمەی پێ
بۆخ بکا و هەڵمی بڵند بێ
لەعاسمان ببێتە هەورێک
لە کوردستان بدا دەورێک
بای ئازادی بیبزوێنێ
لە چیاکانم خۆی بنوێنێ
لەسەر شاخی هەورامانێ
داوەستێ و بدات وچانێ
ببینن هۆزی جافرسان
بابزانن باوی چوو ترسان
پشوێک بدا لە بێستوون
تا بزانێ ڕابردوو چۆن بوون!
ئاو هەڵ گرێ لە تاقبوستان
سەرچاوەی ژین لە کوردستان
تەم لە ئەڵوەند بڕەوێنێ
با بۆ کەس سەر نەنەوێنێ
بڕوانێتە کانی سانان
جێگە خوێنی پاڵەوانان
بچێتە سەر گۆڕی قەدەم خێر

ئەو کیژە کوردەی نێرە شێر
باگیانی شادبێ لە گۆڕا
بێ خوێن ناچێ دەور گۆڕا
لەگەڵباخی، لە ڕەنگ ڕێژان
دەم شیرن کا تاڵی چێژان
بۆ تیلەکۆ، بەرەو هەوشار
موژدەبێ باویانە ئەو جار
لەسەقز لە جێی سێ داران
بڕژێنێ چەند تنۆک باران
تێ بگەن بەگزادەی شێرزاد
نێزیکە بستێندرێ داد
سەرێک هەڵبێنێ لە بانە
زۆر ئازان ڕۆژ ڕۆژی وانە
ببینێ سوێسنی و گەورکان
مەلکەمووتی فارس و تورکان
بابچتە مەڵبەندی مەنگوڕ
کوڕی بەگوڕی عەجەم دڕ
ڕۆڵەی بایز پاشا و باپیر
هەرچی بگری هەم شێر هەم شیر
لەدەشتی شنۆ و لاجانێ
ببێتە هۆی دنە دانێ
چی مامەش و هەرکی و زەرزان
گیان بۆ وڵات دەدەن هەرزان

***

سـەر هەڵێنێ لە مـەهـاباد
پاتەخـتی کـۆمـاری ئازاد
لەجێ دارەکـەی چوارچرا
ئەو جێی قـازیی پێدا کـرا
چەند دڵۆپێک هەڵوەرێنێ
خـەو لە چاوان بپـەرێنێ
مـوژدە بۆ لاوان بنێرێ
نەمـامی شـۆڕش بدێرێ
بچـتە مـەڵبەندی شکاکـان
جێ ڕاوگەی ئازا و سـوارچاکـان
کـێوی ئاگـری داگـرێ
ئاگـری شـۆڕشـە و نامـرێ
لە سـاسـۆن و لە چیـای مـازێ
تۆڵە ئەسـتـاندن بخـوازێ
بۆ سـەر دەرسـیم باداتەوە
خـوێنی کـوردان بشـواتەوە
با گـۆلی وان و دەریای ڕەش
بوکـڵێن وەکـو خـوێنی سـیاوەش
لەسـەر زاگـرۆس بگرمـێنێ
تورک و عـەجـەمـان بدوێنێ:

***

خـۆبگرن، نۆرەمـە نۆرە
لە کـوێتـانە کـارم زۆرە!

ئیقبال بمره به شاتەوە
وا ڕۆژی تۆڵە هاتەوە
هەتیوەکەی ڕەزا کەچەڵ
دەتنێرمە کن نووری و فەیسەڵ
نەقڵت نەقڵی شای مشکانە
عەقڵت عەقڵی سەر وشکانە
بۆژۆیە لام چاووڕاوت
دەتۆپی و ناکەومە داوت
ناسیۆنالیسمی موسبەتت*
دەیکەم بە سێدارە و پەتت
دنبەگی درۆت دڕاوە
سمایل ئاغام لە بیر ماوە
تۆڵەی هەمزاغای مەنگوڕم
دەستێنم، ورگت دەدڕم
خوێنی قازیت لێ دەستێنم
نیاگانت دەسوتێنم

***

ئێوەش ئەی گجووکی گەماڵ*
هاکا هەڵم نان بە تەماڵ
بۆ تۆڵە ساندن هەڕەتە
خوێنی کوردان یەک بە سەتە

---

* ساڵی ١٩٥٨ شای ئێران وشەی ناسیونالیزمی موسبەتی کردبووە دروشمی خۆی. نیاگان: باپیران.

* گەماڵ: مەبەست مستەفا کەماڵە.

تۆڵەی شـێخ سـەعـیـدی پیـران
بەهەزاران شـــێخ و مــــیــــران
شـێخ قـــادر و غــەوسی ســانی
عـــــەبدولســـــەلامی بارزانی
خـــوێنی خــــالیــــد بەگم دەوێ
ڕۆژی بەخــــتت کــەوتە شــــەوێ
***
ئەو کـــوردی بێ هێـــز نەمــــاوم
پشت ئەســــتــــوورم ڕوونە چاوم
ڕێوشـــــوێنی خـــۆم باش دەناسم
بۆتە برام کـــــەریم قـــــاسم!
قـــاســــمێ کـــە لێـــو ڕاپەڕی
جـــەرگی تۆ و ئامـــــریکای بڕی
تۆڵەی گــــەلی ئەســـــتـــــاندەوە
کـــــورد و عـــــــارەبی ژیاندەوە
بوونە دۆســــتم مـــۆسکۆ و پەکین
لەگــــەڵ هێــــزی گـــەلان یەکین
***
گـــەر بارزانی دێتـــە بیـــــرتان
زۆر ئاو هەڵ دەگــــــرێ هەویرتان
بارزانیی تورک و عـــەجـەم کــوژ
بارزانی مـــەرگـــە بۆ خـــوێن مـــژ
بارزانیی شـــێـــری کـــوردســـــتـان
گیـان بەری، گیـان لەسەر دەستـان

بـــارزانـــيـــی دالـّــدەی ئـــازادی
داسـی هـەژگـــــەلـی بـێـــــدادی
کــوتـکە لەســەر خــوێنمــژی کــورد
بـژی بــارزانــی، بـژی کـــــــورد
***

قاهیرە ١٤/ ١١/ ١٩٥٨- لە بەغداوە بە قاهیرەدا بۆ مۆسکۆ دەچووم، کوردەکانی بەشی کوردی ڕادیۆ قاهیرە هەلیان بۆ هەڵخستم کە وتار و شیعر لەسەر ڕادیۆ بخوێنمەوە، منیش ئەم شیعرەم کە هەر بە هۆی هاتنەوەی بارزانی نووسیوە لە ڕادیۆ قاهیرەوە خوێندمەوە:

چەپکە گوڵێک

پەری هومــێـــدی گـــەلی کـــورد
ئـەم ڕۆژانـە بـە دەســـــتـــــوبـرد
لـێـــــو بەکـــــەن، بزە لـە چاوا
لـەپـێـش گـــــــزنـگـی هـەتـاوا
لەگــــــەڵ کــــــزەبای بـەیـانـا
دەگـــــەڕا بە کــــوردســـــتـــــانـا
لـە هـەرلا گـــــوڵ چنیی دەکـــــرد
دیـــاری بـــوو، بـــۆ دیـــاری دەبـــرد
***
لـە بـۆتـان گــــــوڵـێـکی هەڵـکـەند
دوو لـــە ئـــاوبـــاریـــک و دەربـــەنـــد
چڵـــێک لە دەرســـیـــمی ســـەرشـین
یەک لە مـــــهـــابادی خــــوێنین
لە قـەرقـامـیش، لە چیـای ساسـۆن

چنی گـــــوڵی ســـــووری بە بـۆن
ســـــووری بە ڕەنگی خـــــوێنی دڵ
بەســــتی بە ئاوات چەپکە گـــوڵ
هێنـای پێـــــشـــــوازی بـارزانـی
دەس بـەتـاڵـی بـە عـــــــار زانــی
هـەر گـــــوڵ بەدەم هـاوار دەکـــــا
بـاسـی دار و زۆردار دەکـــــــــا
کـــــزن لە ژیـانـی ژێـر دەســــتی
داخ لـە دڵـن لـە پـێ پـەســــــتی
پێــمـــان دەڵێن بە زمـــانی حـــاڵ:
کـــــوردە بـابـەس بـێ ژیـانـی تـاڵ
زۆر شــــەرمـــە ئەو ژینە حــــیـــزە
کـــوڵی و ســــەرڕێژی کـــرد دیزە
گــــانـا و گــــینیــــا ڕزگــــارن
کـــوردی مــە هێـــشــــتـا ژێربارن
ژێـر چەپۆکـــــەی شـــــا و بەیـارن
هێـــشـــتــا بۆ یەکــتـــر نەیارن
ئـازا نـین، بـاشـــــــە بـیـــــزانـن
بەردەســـتی حــیـــزی حــیـــزانـن
ئەگـــــەر ئێـــــوە ئازا و کــــوڕن
بـزگـــــــــوڕێـک لـەمــــــە دادڕن
خـــوێنمـــــان ڕژا لە ڕێی گـــەلا
مـــیـــر و ئاغـــا و شــێخ و مـــەلا

لاشـــمـــان هەر بۆیە کـــەوتە گـــۆڕ
نەمـــان دەویست بژین ســـەرشـــۆڕ
لە گـــیـــانی بەزۆر بردوومـــان
لـەڕەگی دڵـی زیـنـدوومـــــان
گـــوڵی ســـووری لە ڕەنگی خـــوێن
ڕووا. تـا لـەگـــەڵتـــان بدوێـن
لێی هەڵـمـــژن بۆنی خـــوێنێ
دنـەو دا و بـتـــــان بـزوێـنـێ
ئەوەی ئێـــمـــە لەڕێی مـــردووین
لە مـــێـــژوو نەمـــری کـــردووین
دەیســـپـــێـــرین بەدەست ئێـــوە
ناشێ پاڵ کـــەون لە جـــێـــوە
مـــەژین بە تەنبـــەڵی و خـــەون
یان ســـەردانێن یان ســـەرکـــەون
ئێـــوەش شـــوێنی مـــە ڕەچاوکـــەن
نیـشـتـمـان بەخـوێن پاراو کـەن
کێ لە ڕێی گـــەل بچـــتـــە خـــاکـــا
بەخـــتـــەوەرە و زیان نـاکـــا
بۆخـــۆو هەقی خـــۆ نەســـتـــێنن
هـەتـا هـەتـا دادەمـــــێـنن
ببـــیـــسن پەندێکی پیـــران
«بێ شـێـــون بە هیـــوای جـیـــران»
کـــورد ژێر چەپۆکـــە و هەژارن

بریندارن، لەبن بارن

دەربەدەرن، چۆن دەربەرن!

ئازا دەفریایان وەرن

دەردی ئێمەو بێتەوە بیر

بیخەنە کار قەڵەم و شیر

ئەگەر لە دەستو دەرچێ هەل

دەکەونە بەر جنێوی گەل

جنێوی گەل زۆر چەتوونە

ناچنە ژێریەوە لێن ڕوونە

ببزوون کوردستان ئازاد کەن

هێزی داگیرکەر بەرباد کەن

شین بکەن داری ڕزگاری

بیگۆڕن باری هەژاری

***

مۆسکۆ ١٠/ ١٢/ ١٩٥٨- نوسەرێکی کوردزمان لەگەڵ چەند هەواڵێکی عەرەب بەر لە من چووبووە یەکیەتیی سۆڤێت. لە مۆسکۆ بیستم کە ئەو نووسەرە لە هیچ جێیەک باسی کوردستانی نەکردبوو. لای وابوو ئەمە پێچەوانەی باوەڕەکەی ئەبێ! تەنانەت وەختێ کوردەکانی یەریوان بەخۆشیی ئەوەوە هەڵپەڕکێیان کردبوو. گوتبووی «ئێمەش لە شیمالی عێراق ئاوا هەڵدەپەڕین». منیش ئەم دەمەتەقەیەم لەو بارەوە نووسیوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

مەرحەوا باپیر

پ ـ بایز چت پێیە؟

باس و خواس چییە؟ باپیر لە کوێیە؟

ب ـ چۆتە جێگەیەک: گەلێ پیرۆزە

جێگە هومێدی گش تیرە و هۆزە
هەر لێ قەوماوێک هەرچی دڵخوازە
لەوێ دەخوازێ جێگەی نیازە
پـ ـ کەوابێ باسی کوردی کردووە
چی پێ داویستە ناوی بردووە؟
بـ ـ کوردی چی! پیرۆت کوێنت دەبەر بێ
دەڵێی باپیریش هەر کوردپەروەر بێ؟
مام باپیر زلە هێندە ورد نییە
بۆتە عالەمی ئیتر کورد نییە!
بە زمانی کوردی فەرمووی: بێگانەم
لەچاوی کورد و کوردستان تانەم
پـ ـ باشە خەڵکی دیش خۆ لە تەکیا بوون!
بـ ـ باپیر تۆ لەکوێی؟ ئەوان جیابوون
ناو تیرەی خۆیان ئەبرد وەپانی
هروژمیان کردە داگیرکەرانی
باس عەدەنیان کرد باس عومانیان کرد
ئاورووی ئینگلیز و ئەمریکانیان برد
ئیتر لەو ناوە هەر گاڵە و قاوە
کورد نەبێ گش کەس ناوی لە ناوە!
یەکێ فەرمووبووی باباس عەجەم کەین
لەسەر کوردەکان ئەم زوڵمە کەم کەین
باپیرە چرچە وەک دار چەقی بوو
دەمی وەک تەڵە پێکدا تەقی بوو
وەسەر شێخ قەسەم مرقەی لێ نەهات

گوایە ئەمەیە نیزال و خەبات!
پـ ـ خۆ ئێژن چووبووە گەڕی ڕەشبەڵەک
بـ ـ وەگیان تۆ ئەویش هەر گەڕە و کەڵەک
کوردی ئەو ناوە کوردی تەواون
وەشیری شێران فرچک دراون
بۆ کوردەواری گەلێ بە تاسەن
بێ زڕە کوردن گش کوردە خاسەن
لە خۆشیی ئەمەی کورد چوونە لایان
جۆشی خواردبوو بەزم و هەرایان
زیڕەی زوڕنایان، ڕمبەی سەمایان
دەیهێنا جووڵە شێخ و مەلایان
باپیریش وتی: لەشیمال زەمین
هەڵپەڕکێمان هەس بەڵام زۆر کەمین!
پـ ـ کەوابێ بایز مام باپیر زلە
زلە و زۆر زلە هۆبال بەو ملە!

***

گیرتسن، موسکۆ ١٩٥٩/٢/٢٨– لە سیناتۆری «گیرتسن» بووم لە نزیک مۆسکۆ. کچێکی کوردیزانی لینینگرادی نامەیەکی دۆستانەی بۆ نووسیبووم. بەڵام ئیمزا کەیم بۆ نەخوێندرایەوە، لە وەراما ئەمەم بۆ نووسیوە:

وەرام بۆ کچێکی سۆڤیەتی

کـــیـــژە ڕووســـەکـــەی ناوت نازانم
نامـەکـەت گـەیشت قـەزات لە گـیـانم
ســـــووربی دایـەوە بە گـــۆنـەی زەردم

گـــفـــتت هەتوانن بۆ چاری دەردم
منیش بە دیاری لە کـوردسـتــان ڕا
یانی لە وەڵگەی دیدە مـەسـتـان ڕا
لـە چـاوڕەشـــــان و لـەبـاڵا بـەرزان
کـوڵـمـە گەشـان و نەشـمـیلە و تەرزان
پەیامم پێـــیــە بۆ چاوی شـــینت
بۆ لێـــوی ســـووری بە پێکەنینت
مـــــاچم هێنـاوە بۆ دەمـی تەنـگت
ڕوانین لە باڵای نەمــامی شــەنگت
تەمــاشــام پێـیــە بۆکـوڵـمی ئاڵت
دڵـم دەترسێ لـە دانـەی خـــــاڵـت
کـوردیش زۆر جـوانن بەڵام ئەسـیـرن
لە دەس داگـیـرکـەر بە جـوانی پیـرن
گـیـرۆدەی دەسـتی تورک و ئێـرانن
لـەنـگۆ داخـــــوازیی یاریـدە دانـن
ئەگـــەر وەکـــو تۆ ئەویش ئازاد بن
وەک هەموو گەلان دڵخۆش و شاد بن
لـە مـنـیـش دەتـارێ بـاری هـەژاری
دەکـــەومـــە کـــۆڕی یاری و دڵداری
***

سناتۆری گیرتسن، مۆسکۆ ٢٣/٤/١٩٥٩- ڕاسپاردەیەکی ڕادیۆی مۆسکۆ لە سناتۆری«گیرتسن» هاتە لام، داوای لێ کردم کە بەهۆی جێژنی یەکەمی مایۆ وەڵامێک بۆ گەلی عێراق بنێرم، منیش لەگەڵ پێشەکییەکی کورتا ئەم شیعرانەم بە دەنگی خۆم تەسجیل کرد و شەوی ١/٥/١٩٥٩ سەعات ٩،٣٠ لە ڕادیۆ مۆسکۆڕا بڵاو کرایەوە:

پیرۆزبایی

لەمـــۆسکۆ مـــەکـــۆی ڕزگـــاران
لە ناو جـــەرگـــەی دۆست و یاران
لە پەنا کـــــۆشکی کــــرملین
لە کن گـــــــۆڕی پاکی لینین
لە بەرانبـــەر ئەســـتـێـــرەی ســـوور
جێ هومـــــێـــــدی نزیک و دوور
لەمـــــەیدانی ســـــووری شــــارا
لە ڕۆژی جـــــێـــــــژنی ئەیارا
گـــوڕەی ملیـــۆنهـــا کـــارگـــەر
کــــــە کــــــردەیان هاتۆتە بەر
بەرەو عـــــێــــراقی ئازا و گـــــورد
بۆ کـــۆمـــاری عـــەرەب و کـــورد
بەرێ دەکـــــەین پیـــــرۆزبایی
پەیمان بەســــــــتنی برایی
شــــاباشی چەمی ڤـــۆڵگا و دۆن
پێـــشکەش بە زەڵم و تانجـــەڕۆن
پیـــرۆزبایی نیـــڤـــا و ســـەیحـــوون
بۆ فـــــورات و دەجلەی دڵ ڕوون*

* زەڵم و تانجەڕۆ: دوو ڕووبارن لە کوردستانی عێراق. ڤۆڵگا و دۆن و نیڤا و سەیحوون: ڕووبارن لە یەکیەتیی سۆڤیەت (ڕووسیای ئێستا).

کـــرێکاری عـــەرەب و کـــورد
ئـازاد بـژیـن دوژمـنـو مـــــــرد
بەرەو پێش ببـــزوون بەرەو پێش
لە کـــەس نەوبێ ترس و ئەندێش
کێ لەگـەڵتـان بە گـێـچـەڵە
بە دەست و پـێ کـــەوتە تەڵە
بزانـن ئـێـــوە نـە تـەنیـــان
دۆســتی ئازادیخـــوای دنیـــان
دەسـتـمـان لە دەسـتی یەکـدایە
مــەڵێـن دوورە ئەو مــەودایە
مـحـەببـەت دووریی بۆ نیــیە
فـەرقی بەغـدا و مـۆسکۆ چییـە!

***

مۆسکۆ ۱۹۵۹/۷/۸- لەبەغدا جێژنی یادی یەکەم ساڵی شۆڕشی
۱٤ تەمووز و دامەزرانی کۆماری کوردو عەرەب ئەکرا. لە مۆسکۆڕا ئەم پیرۆزباییەم نارد و لە ڕۆژنامەی خەباتدا چاپ و بڵاوکرایەوە:

پاڵەوانێک

شـــــەوێ ڕەش وەک دڵـی زۆردار
مات، بێ هەست، وەک بەختی هەژار
سـەرخـۆش و بێـهـوشن پیـاوکـوژ
لە خـەودان زگـــزل و خـــوێنمـژ
لە نێـــوان خـــانەقین و فـــاو
ســـوور و تەڕن ملیـــۆنهـــا چاو

بێ خـــەو، خـــوێنیـــان تێ چڕژاوە
چـــاوی دایـــکـــی دڵ بـــرژاوە
دیدەی ســـاوای نیـــوە مـــردوو
بێ دایک و باب پێـــوەند کـــردوو
گـــەلێک چاوی لاوی گـــەلمان
لە باقـــووبە و نوگـــرە ســـەلمان*
پڕخـــــوێـن غـــــەزەب دەبارن
خـوێنەخـۆڕی ئیـسـتـیـعـمـارن
کـــزەی شـــەمـــاڵ، ســـۆزەی زریان
دڵ گـــــەرمـن بە ئاە و گـــریـان
ئەو بۆ شـیـمـال، بۆ جـەنووب ئەم
دەم بـە ناڵـە، دڵ پڕ لـە خـــــەم
دەجلە و فـــورات بەیەک دەگـــەن
دەردەدڵ لای یەکـــتـــر دەکـــەن
ئەو لە ســـوێی کـــورد وێڵ و شلوێ
ئـەم لـە دەردی عـــــەرەب دەدوێ
یەکـــتـــری دەگـــرنە هامـــێـــز
بە یەک بوون دەبنە خـــاوەن هێـــز
***
لە جـــەرگـــەی ئەو شـــەوی ڕەشـــا
ڕەشی چی! لەو ڕۆژەی گـــەشـــا

* زیندانی باقووبە و نوگرە سەلمان: دوو زیندانی زۆر سەختن لە عێراق.

پێ بە عەرزا کوتانێک دێ
نەعەرەتەی پاڵەوانێک دێ
عەبدولکریم دەگوڕڕێنێ
قەڵای بەدکار دەلەرزێنێ
سەرخۆشان ئەغیار دەبنەوە
بێهۆشان هوشیار دەبنەوە
ئەوانە خوێنمژی گەلن
چی زگ زل و تەوەزەلن
ئەوانەی ئێمەیان دەخوارد
خۆیان لە مافی گەل دەبوارد
وا کونە مشکیان پێ تەنگە
لاقی هەڵاتنیان لەنگە
گشتی دزەو گای خۆی دەوێ
چارشێوی ژن بەر ناکەوێ
یەک لەسەر هێلکان کەوت کڕ
یەک کەوتە سەر پرزەی ئاخوڕ
تەزین هەموو دز و قزە
ڕێگەی بڕا فێڵ و گزە
بابڕووخێ کۆشکی پاشا
هەنگاو بنێن بەسەر لاشا
لاشەی سەگەلی ئیستیعمار
زۆر لەبارن بۆ پەت و دار
پاڵەوان عەبدولکەریمە
دوژمن پڕ لەترس و بیمە

***

ڕۆژی چاردەی تەمووز، شۆڕش
لەسێ چوار وشەدایە گش
بەڵام مانای گەلێک زۆرە
پادشا خۆرە، زۆری شۆرە
بۆ داگیرکەر ژەقنەمووتە
نانی برسی و بەرگی ڕووتە
بۆ خوێنمژان ژەهری مارە
یاری گەلانی ڕزگارە
بۆنان پێزە، بۆ کز هێزە
شەڕ کوژە و ئاشتی پارێزە
لە نەدار پیشە و هونەرە
لە نەیار شیر و خەنجەرە
بۆ بێکاران پارە و کارە
بۆ جوتیاران زەوی و زارە
لەش ساغیە بۆ نەخۆشان
مەرگە بۆ گێچەڵ فرۆشان
ئازادیی پێنووس و دەمە
تابێژی و بنووسی کەمە
پاڵەوان عەبدولکەریمە
قایم دادەڕژێ ئەو هیمە

***

شۆڕشی گەل لە گەلاوێژ
وشەی کورت و مانای درێژ

یەک بوونی عـــەرەب و کـــوردە
ڕێـــک بـــوونـــی درشـــت و وردە
نەمـــانی کـــۆنەپەرســـتـــان
بەرگـــیـــری لە بەرهەڵســـتـــان
گـــەڕانەوەی بارزانیـــیـــە
خـــێـــرە و خـــۆشی و هەرزانیـــیـــە
مـــرداربوونی شـــەووافـــانە
بەشـــداربوونی بێ مـــافـــانە
ئامـــریکا ڕووگـــرژ و مـــۆنە
بابمرێ ئەمـــریکای کـــۆنە
نەخـــۆش کـــەوتنی ئینگلیـــســـە
لە ترسی دوارۆژمـــان ســیـــســـە
فـــڕێمـــان دا لەمـــپـــەر و کـــۆست
مـــۆسکۆ و پەکینمان بوونە دۆست
عـــێـــراق کـــە ئازادە و شـــادە
جـــێی دادە قـــیـــبلەی مـــرادە
بـــۆ کـــوردی دیکەش لە لاوە
مـــژدەی ئازادیی هێناوە
بەرەو خـــۆشـــبـــەختـــی چوون هەڵە
شـــۆڕشـــە و شـــۆڕشی گـــەلە
پاڵەوان عـــەبدولکەریمە
چینی هەژار نەڵێ: نیـــمـــە
***

مۆسکۆ، سناتۆری گیرتسن ٣٤/ ٧/ ١٩٥٩- ئایزەنهاوەر بۆ گەلی ئەمریکای پێشنیار کرد کە لە ڕۆژی ١٧/ ٧/ ١٩٥٩ڕا تا ٧ ڕۆژ نوێژ بکەن بەڵکو خوا گەلە ئەسیرەکان ڕزگار بکا. منیش بەو هۆیەوە لە زمان سەرەک تەشریفاتی نوێژەوە ئەمەم نووسیوە:

شەیتان دەڵێ ئامین

سواربن لە گەڕۆک و فڕۆک

بۆ دەوروبەری «لیتڵ ڕۆک»

با «کۆکس کلان» نەسرەوێ

چەرمی چەند ڕەشێکمان دەوێ

بدرووین کەوایەک ئاوداوێن

تەقەڵ ڕەگ، پەراوێز لە خوێن

پیاوی گەورە بۆتە کەشە

پێویستی بەبەرگی ڕەشە

بنکەی شەڕێک ئاوپڕژێن کەن

ئاوپڕژێنەکەی بەخوێن کەن

لە پرچی ژنی کۆریا

لێی ڕاخەن بەڕەو بۆریا

بگەن بە ماوەی کەلاکی

«هیرۆشیمی» و «ناگازاکی»

لە چەند هەزار کەللە سەرێک

بەرز کەینەوە مینبەرێک

لە ئەشکی چاوی هەزاران

کە ماڵمان کردن بۆمباران

پڕکەن شووشێکی شووش و قۆز

ناوی بنێن ئاوی پیرۆز

ولاٰمـــێک بنێـــرن بۆ جـــوو
شـــەڕیان بە چەکی ئێـــمـــە بوو
بەیاری ڕاســـتـــیـــان دەناسین
بابچنە قـــەبیـــە و دێریاسین
لوولاکـــە مـــوســـوڵمـــان باشن
لەو خـــاچێکمـــان بۆ بتـــاشن
هەڵکۆڵن چاوی هیندیی ســـوور
بیکەن بە تەزبیح و بەرمـــوور
بۆمـــبـــای هیـــدرۆژینی خـــاوێن
لەوانەی زۆر پێـــمـــــان ناوێن
پلێـــیـــتـــەکـــەی لێ دەرێنن
بخـــــوری پێ بســـــووتێنن
پیـــاوە گـــەورەکـــە نوێژ دەکـــا
نوێژێکی زۆر درێژ دەکـــــــا
***
لە «مـــــارس» دەپاڕێتـــــەوە
هەرگـــیـــز شـــەو نەکـــوژێتـــەوە
چەکفـــرۆش گـــیـــرفـــانی پڕ کـــا
فـــەرانســـە جـــەزاییـــر قـــڕ کـــا
کـــایشک بچـــێـــتـــەوە چینێ
خـــەونی تریاکـــیـــان ببـــینێ
کـــۆریا بۆ «ســـینگمـــان ری» بێ
زۆر خـــەریکی زۆرکـــەری بێ

هەروابن عومان و عەدەن
ئینگلیز دەستیان لێ بەرنەدەن
دەرنەچن کوردی ماڵ وێران
لەبن چەنگی تورک و ئێران
با کوردستان ڕزگار نەبێ
لە مافی ژین بەشدار نەبێ
پیاوە گەورەکە نوێژ دەکا
بە نوێژان دنیا گێژ دەکا

***

تارماییی ماکارسی و دالاس
هەڵ دەوەستن لە چەپ و ڕاس
مەرگ خواز و دوژمنی ژین
دەگەڵ شەیتان دەڵێن ئامین

***

مۆسکۆ، گیرتسن ١٤/ ٨/ ١٩٥٩- دەمێک بوو پێوەبووم دەربارەی شەهیدکرانی پێشەوا قازی محەممەد و هەوالانیەوە شینێک بگێڕم. بەڵام هەلێکی وام بۆ نەدەرەخسا. لە سناتۆری گیرتسن لە مۆسکۆ. هەلم بە دەرفەت زانی و ئەم شەپۆڕنامەم لەژێر ناوی «ڕۆژێکم هەیە»دا بە دووتابلۆ نووسیوە:

ڕۆژێکم هەیە

تابلۆی یەکەم

شەوی ڕەش

لە ناو دڵی ڕەشی شەوا
مەردم لە غووررابی خەوا
دنیایەکی مات و کشە
نە هەستە نە چرپە و خشە

هێندێک هەوری ڕەش و بڵاو
چەند ئەستێرەی زەردهەڵگەڕاو
بووبووی کوندێک لە کەلاوێک
زیزەی سیسریکە تاوتاوێک
سێ چوار دارتاش لە بێکاران
چاو پڕ لە خەو لە بێگاران
دەبیسرێ لەوان جارجارێک
خرتەی تەشوێیەک، مشارێک
چەند سەربازێک ڕاوەستاون
بەزۆر بەسەرباز گیراون
زۆر لەوانە زۆر لەڕێی دوور
قامچی پێچی کردوون مەعموور
دایکێکی پیر، وردە منداڵ
ماون لە ماڵ پەرێشان حاڵ
کاتی دروێنە و دەسکەنە
زەوی و زاریان بێ خاوەنە
نازانن بۆ ڕیزکراون
لە دیار چ کارێک وێستاون!
ڕێ و شوێنی جەنگەڵ
لە مەیدانەکەی «چوارچرا»
داری سێدارە هەڵخرا
دووی ئینگلیز و ئامریکایی
دێن، دەچن لە تاریکایی

چەند عەجەم لە شوێن ئەو جووتەن
وەک توڵەن، بە کلکەسووتەن
بۆ ئێسکێ بۆ پاروێک بەرماو
چیان پێ بڵێن دەس لە بان چاو
دێتە پێش یەکێ ترسەنۆک
دەنگ نزم، بە دەستی لەرزۆک
چاوێک لە میستر، بە چاوێک
دەخوێنێتەوە نووسراوێک
لە ئینگلیسی تەرجەمەیە
کوردی و کورتیەکەی ئەمەیە
«ئێمەی سپی پێستی پیاوخۆر
ئێمەی خوێنمژی خاوەن زۆر
بە ڕێوشوێنی ورچ و مەیموون
ئەوی لە جەنگەڵ ژیان و چوون
بڕیارمان لەسەر ئەمەیە
ئەم سەرزەوییە موڵکی مەیە
کێ زەرد و ڕەش و ئەسمەر بن
دەبێ بۆ ئێمە نۆکەر بن
بێ هێز مافی ژینی نییە
ماف داواکەر دینی نییە
کێ ئازادی لە دڵدا بێ
گەرەک لاشی لە گڵدا بێ
کەسێ نیشتمان پەروەر بێ

یان بمرێ یان دەربەدەر بێ
لەم سەرزەمینە ئاو و بەژ
کانگە و گژ و گیا و دەشت و کەژ
کوێ زۆر بەبەهرە و بە پیتە
بەش و بەهرەی والستریتە
جۆنبۆڵیش لە هەشتێ مشتێ
لە کەرستەی کۆشکێ خشتێ
چۆن کورد و ئازربایجانی
خۆیان بە خاوەن ماڵ زانی
پەندی ئامریکایان نەبیست
ئازادی و سەربەستییان دەویست
دەبێ بچنە پای سێدارە
مەرگیان بۆ ئێمە ناچارە»

پاڵەوان ناترسن

دەرگای شێران کرایەوە
دار و بەرد دەنگی دایەوە
گوێ لە زرەی زنجیر بگرن
پاڵەوان ناترسن بمرن
بۆ مەرگ دێن بە ئازایی
دەڵێی دەڕۆنە سەرشایی
مەردانە هەنگاو هەڵدێنن
بەدکار بە توندی دەدوێنن
ڕووگرژن بەرانبەر دوژمن

دەم بـە بـزەن بـەرەو مـــــــــردن
وا پێـــشـــەوای کـــوردان، قـــازی
پێـــشـــەوایە بۆ گـــیـــانبـــازی
گـــوڕەی مـــاتیی شـــەو دەشکێنێ
دڵـــی زۆردار دەلـــەرزێـــنـــێ
ژینی نەمر
بەخـــتـــەوەرم هەڵکەوت هەل
خـــۆم دەکـــەم بە قـــوربانی گـــەل
دەڕۆم بـەرەو ژیـنـی نـەمـــــــر
لـە ژیـنـتـــــان دەبم بـە ئـاگـــــر
تا کـــوردێک مـــاوە لەشـــوێنێ
دەکـــۆشێ تۆڵەم بســـتـــێنێ
مـن زیـنـدووم و دوژمـن مـــــردوون
ئێـــوە من ئیـــعـــدامم کـــردوون
کـــەی لە پاش من بێ خـــەم دەبن
هەر کـــوردێک یەکـــێکە وەک من
مـــردن لەڕێگەی نیـــشـــتـــمـــان
ســـەر بەرزییـــە بۆ گـــشـــتـــمـــان
بیر ناکوژرێ
لـــەدوای ئـــەو بـــرا و بـــرازا
دەچـنـە پێش ســـــەربـەرز و ئـازا
ســـەیفـــە بانگ دەکـــا: کـــوڕینە
بـەرخـی نێـــــر بۆ ســـــەربڕینە

مـەرگـێـک لەڕێی نیـشـتـمـان بێ
ســـــەد ژیـانـی بـەقـــــوربـان بـێ
ئـاواش نـەبـا هـەر دەمـــــــــردم
کــــەســـــیش یادی نـەدەکـــردم
بـەومـــــــەرگــــە زیـنـدوو دەبمەوە
تـازە کـــەی لـەبـیـــر دەچمـــەوە!
لاشـــمـــان کــە ســەر دەنێــتــەوە
بیـــرمـــان هەر دەتـەنێـــتـــەوە
هەمـــوو تنۆکــە خـــوێنێکمـــان
ڕزگـــاربوونە بۆ شـــوێنێکمـــان
جــۆشی خـــوێنی مــە ناســرەوێ
تا ســەربەســـتی دەست دەکــەوێ
دەسمایەی دوارۆژ
لـەو مـــــانـگی ســــەرە بـەهـارە
چەند لاو چوونە پای ســـێـــدارە
نـێـــــــــژران بـۆ دوارۆژ داخ لـە دڵ
تـۆوی دوارۆژ کــــــــەوتـە بـن گـڵ
گــــــۆڕی لـەوان بەجێ مــــاون
هێـــزی دڵـن، ســـۆمـــای چاون
بەڵـگەی مــــافـی کـــــوردەوارین
مـــــۆری قـــەباڵـەی ڕزگــــارین
کـــێلیـــان بۆمـــە داری ئالان
گـــــەنجـــێکن ناچن بە تالان

بۆ کوردی هەژار سەرمایەن

بۆ دیواری خەبات پایەن

***

تابلۆی دووهەم

گوڵی وەریو

پایزە، وڵات ڕەنگ زەردە

شنەبا هەناسە سەردە

پەلکی گوڵی ئاڵ وەریوە

لە پاش گوڵ بولبول هەتیوە

دەگری بۆ ڕۆژانی پێشووی

بۆ بەختەوەریی لە دەس چووی

بۆ خونچە و گوڵی گوڵستان

بۆ مێرگ و باخی کوردستان

ناڵەی گەڵا بە دەم باوە

وەک ژنە بیوباو کوژراوە

لەم کوردستانە ڕەنگینە

کە لە سوێی لاوان خەمگینە

بەرچاو دەکەوێ بەرچاوێک

لەبەر پاڵێکە کانیاوێک

ڕوون، وەک چاوی پیاوی خەبات

خورەی خەندەی دڵ پڕ ئاوات

کەف سپی، ساردە وەک تەرزە

پشتی کێوێکی سەربەرزە

پێشی دیمەنی دەشتێکە
دەشتی کوردە و بەهەشتێکە
بۆ پشوو، سانەوە تاوێک
لێی دانیشتوون پیر و لاوێک

لاو خوێن گەرمە

لاو شوانە بە شان و باهۆ
زۆر خوێن گەرم و شایی بەخۆ
فەرەنجی لەبەر، پێ خواسە
دەرپێ پڕ پینە، بێ کراسە
چەکی خەنجەرە و گۆچانە
بلوێری لەسەر لێوانە
هەوای بلوێر بە خەمباری
شیوەنیە بۆ کوردەواری

پیر دڵ نەرمە

پیر وەرزێرێکی هەژارە
کەوای جاوە کڵاش خوارە
پێچی لە چڵکا خنکاوە
تەپە کڵاوەکەی دڕاوە
ڕانک و چۆغەکەی شڕۆڵە
پشتێندەکەی دوو تیتۆڵە
ڕەنگ زەردە لەبەر بێ نانی
پڕ دەردە لە بێ خودانی

چاو پڕووش، هەناسە سوارە
دیارە زۆر دڵ بریندارە
فرمێسکی دەوەرن لە چاو
تێ هەڵ دەکاتە بەند و باو

ڕەنجەڕۆیی

لێ لێ، لێ لێ، لۆلۆ، لۆلۆ
دەک لاڵ بم کوردستان بۆ تۆ
ساڵ درەنگە و خەزەڵوەرە
گەیشتنی میوە و بەرە
خەرمانی گەنم کۆکۆیە
ڕەنجبەرەکەی ڕەنجەڕۆیە
باسکی کوردە چاندی و چنی
بەتاڵان دەیبا دوژمنی!
ترێی ڕەزی من گوشراوە
خوێنم لە کووپان کراوە
من دەکۆشم، ئەو دەنۆشن
من پەرۆشم، ئەو سەرخۆشن
ئارەقەم بۆ تووتن دەڕژێ
زۆردار بەفیز هەڵی دەمژێ
خوری و لۆکەم چوون بە فیڕۆ
دەسووتێم لێم نایە بۆسۆ
نەوتم دنیای کۆ کردەوە
جێی خۆم هەر تاریکە شەوە

زۆری لێکراو بم هەتا کەی!
چاو لەو ڕۆژەم بڵێم ئۆخەی
بلوێر بۆی دەلۆرێتەوە
پیرە بۆی دەگێڕێتەوە:

ناهومێد نیم

لۆلۆ، لۆلۆ، لێ لێ، لێ لێ
من دەیڵێم بەدکار گوێی لێ بێ
ئەگەر سەد هێندەش هەژار بین
بێ پەنا و پشت و داژدار بین
بێ هومێد بۆی دانامێنین
هەردەبێ هەقمان بستێنین
بیستوومە لە کۆنە پیاوان
پەندی پیران لەسەر چاوان
گەنمت کە دانیدا دیاری
تا نەیخۆن چوڕە و پاساری
داوەڵێکیان بۆ بچەقێنە
بیان ترسێنە، بیان تارێنە
کوللەت کەوتە ناو شینایی
بۆی بێنە ئاوی خەزایی
لەناو زەوی بی پرژێنێ
قڕ دەکا و دوایی پێ دێنێ
داگیرکەرانی وڵاتم
کوللە و چوڕەن بۆ داهاتم

دەمیان نایە کوردستانم
بێگانەن بەربوونە گیانم
بلوێر وەرام دەداتەوە
پیرە تێ هەڵ دەکاتەوە

داوەڵ کێلە

لۆلۆ، لێ لێ، لۆلۆ، لێ لێ
با داگیرکەر دەرکەوێ لێ
بۆ پیاوخۆر و گەنم و جۆ خۆر
بۆ خوێنمژانی خاوەن زۆر
داوەڵ کێلی پیر و لاون
لە ڕێی ئازادی کوژراون
کێلی سەرگۆڕی شەهیدان
گیانبەخشان، ئازا و ڕەشیدان
داگیرکەران دەتارێنێ
شوێنەواریان لەبنە دێنێ

خوێن ڕژاوە

کوللەی ئەوبەری دەریایە
لەناو نیشتمانمدایە
ئاوە خەزاییەکەی خوێنە
پەڵەی خوێن لە هەموو شوێنە
لە دەرسیم، مازێ، ئاگری داغ
بارزان، سولەیمانی، سابلاغ
لە سەقز، بۆکان، لەهەرکوێ

نەک لە کوردستان، لە هەرجێ
لە دەوری مەراغە و تەورێز
گڵ زۆری گرتوونە هامێز
پێدا بچۆ هەتا تاران
بست بست کێلن لەسەر یاران
شوان دە بلوێر دەتوورێنێ
پیرە دیسان دەنگ هەڵدێنێ

هاودەردە زۆرن

لێ لێ، لۆلۆ، لێ لێ، لۆلۆ
نەک هەر لێرە، زۆر دوور برۆ
لە ئەفریقا، لە ئاسیا
هەرگۆڕن لە گۆڕ و چیا
لە عێراق، لە تونسی شین
لە هیند، لە چین، لە هیندوچین
لە مەلایا، لە کۆریا
لە جەزاییر، لە کینیا
لە ئەندۆنیزی، لە یەمەن
لە میسر و عومان و عەدەن
بە هەزاران، سەد هەزاران
لە چۆڵگان لە لادێ و شاران
کوشتەی دەستی ئیستیعمارن
گشت کەس وەک ئێمە داغدارن
جێ نەماوە لە گشت لاوە

خوێن ڕژاوە، کێل چەقاوە
پاش ماوەی ئەو کوژراوانە
ئەو هەموو پیر و لاوانە
گشتی توورە و تۆڵ ئەستێنە
چاویان داگیرکەر ترسێنە
بۆ کوێ هەڵدێن خۆڵیان وەسەر
وا داری هومێد هاتە بەر
ئەودڵ بریندارانە گشت
لەیەکتر دەبنە پەنا و پشت
من داس، تۆ گۆچان و خەنجەر
مام خاڵە و کوتکی ئاسنگەر
ئێمەش ڕەگەڵیان دەکەوین
خوێنەخوێی خاوەن نەتەوین
خوێنمان نەڕژا بەخۆڕایی
ئێمەی کردۆتە خەزایی
خەزایە داگیرکەر کوشتن
قڕیان دەکەین بە خوێن ڕشتن
تۆڵەی شەهیدان دەستێنین
کوردستانمان دەڕەنگێنین
پڕی دەکەین لە بەر و بۆ
وەک یەک بێ، بەشی من و تۆ
ئاسنگەر و شوان و جووتیار
خۆش دەژین لە دنیای ڕزگار

هەی لۆلۆیە هەی لێ لێیە
لە کوردستان خۆشتر کوێیە!

***

مۆسکۆ، گیرتسن ٢٠/٨/١٩٥٩- ئەم نامەیەم لە مۆسکۆ ڕا بۆ سەید کەریمی ئەیوبی مهابادی و، مامۆستا قەناتی کوردوییێڤ و وئیرا ناو، کە کچێکی ڕووسی ڕۆژهەڵات ناسە، ناردووە:

پەیکێک

لە ئاواتی هەژارێک
با دروس کەین باڵدارێک
باڵندێکی ڕەنگین تووک
دەنووک چووک و ئێسک سووک
لە بیری ورد، لە خەیاڵ
لێی بنێین جووتێ شاباڵ
بێ ترسی چەتە و گۆران
گوێ نەداتە باو بۆران
بفڕێ بۆ دنیای ئازاد
بۆ شاری لینینگراد
لینینگرادی ئازا
شەپۆڵ دەدا لە نازا
ئەو شارە پاڵەوانە
بەناوبانگی جیهانە
لە جەنگا بووە لەمپەر
شکاندی سەری هیتلەر

ڕۆڵەی ئازا و سەربازی
شێواندی نازی نازی
پیرۆزتر جێی زەمینە
جێ خەباتی لینینە

***

جا ئەی مەلی بیری ورد
پەیتی هەژارێکی کورد
باش بگەڕێ بە شارا
بڕوان بە چوار کەنارا
بفڕە بەو دیو بەم دیوا
دەندووک تەڕکە لە «نیوا»
قەسری قەیسەر ببینە
خۆت مڕ بکە لە چینە
ئێستا جێی هەژارانە
نەخانی زۆردارانە
نە جێگەی خوێنمژانە
جێگەی خوێنمژ کوژانە
گەر لە جێ خەو دەپرسی
مەهێنە دڵ مەترسی
سێ ئاواڵم لەوێ هەن
بابۆت باس بکەم کێهەن
یەکێ بۆری ڕەش تاڵە
ناقۆڵا و بێ فەساڵە

سەیدێکی گوناهبارە
بە پیادەیی سوارە
سەری پڕە لە پەڵە
بە گێچەڵە کەچەڵە
خوێن شیرن و ڕووح سووکە
زلە و بە باڵا چووکە
ئەیوبیە و کەریمە
بن چینەی دڵخۆشیمە
دووهەمیان مامۆستایە
چقاس بێژێ هێژایە
زانایاکە هۆزانە
جێ هێڤیا کوردانە
ولۆ بیر نەبەی پیرە
دلێ ڤی خۆرتە، ژیرە
لجەم مە پڕ مەزنە
ڕۆهنیا چاڤێن منە
ئەو کوردێفە قەناتە
پەلهەوانێ خەباتە
ئەویتر کیژە ڕووسە
خاوەن بیر و بنووسە
زۆر جوان و شۆخ و شەنگە
دڵ ڕفێنە چەلەنگە
ئیرای لینینگرادی

ویڕای هێزی ئازادی
بۆ کوردستان دەکۆشێ
بۆ کورد دڵی دەجۆشێ
بۆ وچانی شەوانە
جێ خەوت لای ئەوانە

***

بێژە بەهەر سێ یاران
با کۆڵ نەدەن چ جاران
خەڵکی سۆڤیێت بدوێنن
با کۆمەڵێک پێک بێنن
بۆ یاریدەدانی کورد
گشتی لە ناو بەندا مرد
کۆمەڵە هەن لە هەر دەر
بۆ بەزەیی جانەوەر
ئەگەر ئێمە بەشەرین
یان تیرەی جانەوەرین
بۆ کەس نامان پارێزێ!
بۆچی نایەینە ڕێزێ!
ئەو کوردی ئازا و بەکار
ژێر چەپۆکەی شا و بەیار
دڵخۆشێکیان دەنەوە
دەروێکیان لێ پکەنەوە
تۆزێک چەکمان بدەنێ
کەسمان ناوێ، بە تەنێ

نەیاران دەتۆقێنین
بەیاران دەتۆپێنین
هارتەر و ئایزەنهاوەر
ناتوانن ببنە لەمپەر
بنکەی شەڕیان شڕ دەکەین
ماری گەڕیان سڕ دەکەین
کێ هوروژمو بۆ بێنێ
دەیڕەنگێنین بە خوێنێ
پەیمانی جەنگی گڵاو
بە کوردان دەکرێ بڵاو

***

مەلی بیری هەژاران
کاتی دیدەنی یاران
لە شەقام و لە کۆڵان
دڵ نەدەی بە کچۆڵان
کارت هاتە کۆتایی
بخوازە ماڵئاوایی
هەڵبفڕەوە بێ درەنگ
بۆ لای هەژاری دڵتەنگ
لە دڵمایە هێلانەت
وەرەوە هەژار خانەت
تا پێکەوە بخوێنین
هەر ئێمە پێک دەمێنین

***

مۆسکۆ، گیرتسن ٨/ ١٠/١٩٥٩- خرۆشۆف سەرەکی رووسیا چوو بۆ ئەمریکا و لە جێگەیەک بەناوی «کەمپ دێڤید» چاوی بەسەرەک کۆماری ئەمریکا کەوت. زۆر کەس هومێدی زۆری بە ئاشتییەکی هەموانی پەیدا کردبوو، بەو هۆیەوە منیش ئەمەم نووسیووە:

لکە زەیتوون

لە هەزاران و هەزاران ساڵا
ڕەنجبەر مابوو لە ژینی تاڵا
خستبوویانینە کۆت و زنجیر
کاهن و خان و قەڕاڵ و بەگ و پیر
یەک کوڕی خوا بوو، یەکێ فەرخەی مانگ
یەک بەهەشتی لە دەسا بوو شەشدانگ
بە درۆ خێوی جنۆکە و ئەستێر
دەمی وان ببووە تەرازووی شەڕ و خێر
پاری وان گۆشت و بەشی مەش کوشتن
ئەو مڕی مەی، لەمە خوێناو ڕشتن
لەمە چەوسان و لەوان خۆبواردن
بۆمە برسیایەتی، بۆ وان خواردن
لە کەم و زۆری جیهان بێ بەش بووین
بە تەنێ خاوەنی چارەی ڕەش بووین

***

تا لە پڕ نەمری بلیمەت لینین
دەستی دا شۆڕشی گەورەی خوێنین
مێژوو وەرچەرخێ بەلای کارگەدا
دەم لە پووش بوون تەووەزەل، دەم بە هەرا
وەرگەڕا باوی کرووسینی هەژار
کەوتە بەر لینگی نەدار تانجی تەزار

دەستی دا کۆشش و کار ئەم چینە
کاری بە کوێ گەییوە بی بینە!
کەم لە نێو چەرخە ئەمە ڕووی داوە
سەری دنیا لەسەری سوڕ ماوە
خاکی خۆی کردە بەهەشتی ڕەنگین
ون بووە ناوی پەشێو و خەمگین
پەیتی ئەو باجی لە ڕۆژێ ئەستاند
مشتی ئاسنینی سەری مانگی شکاند
بەینی ئەستێرە دەپێون بست بست
هەرچی بەرزاییە دەکرێن پێ خوست
مانگ چییە! ئێستگەیە و جێی دێڵن
مارسی خوای شەڕ زەوییە و دەیکێڵن

***

ئەمەیە هێزی کمۆنیزمی مەزن
کۆلەدار لێی وەڕەزن، پێی دەتەزن
هێز ئەوەندە زۆر و بە هێز نانازن
بەسە شانازی کە ئاشتیخوازن
نایەڵن جەنگ لە جیهان بەرپا بێ
چەک فرۆش چی لە دڵا بێ نابێ
لکە زەیتوونی کرێکاری ڕەشید
فێنکیی خستۆتە هەوای کەمپ دێڤید

***

موژدە بێ بۆ گەلی هێشتا بێ بەش
تیشکی لینین دەڕەوێنێ شەوی ڕەش

ڕۆژی مـــەش دەردێ لە ناو هەور و تەمـــا
باوی فـاشـیـسـتـیی و گـەل خـۆری نەمـا
کـــورد دەگـــەڵ فـــارس و تورک و عـــەرەبا
ســـــەربەخــــۆ دەبن و برا و پشـت و تەبا
یادی ئۆکــتــۆبەر و بە زۆردار وەســتـــان
جـێـــژنە دەگـــرین لە چیـــای کـوردســتـــان

***

مۆسکۆ ١٩٥٩/٨/٢٧– وێنەیەکی خۆم بە یادگار داوە بە مستەفا سەلماسی لە مۆسکۆ ئەمەم لە پشتەکەی نووسیوە:

پێشکەش

بـۆ بـیـــــــــــــرەوەری ڕۆژێـک لـە ڕۆژان
کـــــــاکـــــــە ئـەم وێـنـەم بـا لات بمێـنـێ
مـــنـــــی هـــەژار و دەربـــەدەر و وێـــڵ
هەر ڕۆژ لە جـێـیــەک، هەردەم لە شـوێنـێ
کێ زانی لە کـــوێ شـــرت و گـــوم دەبم
چوزانم گـــــەردوون چم بەســــەر دێـنـێ
مـن ئـاوادەبم لـە پـەردەی خـــــاکــــــا
نـەدۆست نـە ئاواڵ نـە خـــــەمـــــڕەوێنـێ
وێـــنــــەی هـــەژاریم بـــبـــێ بــــۆ دوارۆژ
ئەو لە جـــیـــاتیی من کـــوردان بدوێنـێ
زۆڵـە ئەو کـــــەســــــەی لە ڕێی ئـازادی
ئەگـــەر پێـــویست بوو خـــۆی بۆ نەمـــرێنـێ

***

مۆسکۆ ١٩٥٩/٨/٢٧– وێنەیەکی خۆم بە یادگار داوە بە شاعرەیەکی ڕووس ئەمەم لە پشتەکەی نووسیوە:

ئاواتەخوازی

«نینا» دەپرسن کێیە لە گەڵتا
بلێ هەژاری کوردی هەژارە
لەسەر نیشتمان بێ نیشتمانە
لە ڕێی ولاتا وێڵە و ئاوارە
ژیانی جوانیی چوو، نەگەیی بە دڵ
بە دووی دەرمانا دڵ بریندارە
سرەوتی نییە لە سوێی کوردستان
جەرگ سووتاوە و دەم بە هاوارە
چاوی لە یاریی سۆڤێتستانە
هەر ئەو بۆ کوردی بێچارە چارە
زۆر بە ئاواتە ڕۆژێک ببینێ
کورد و کوردستان ئازا و ڕزگارە

***

بەغدا ١٩٦٠/٣/١٤ لەسەر نەزمی گۆرانیی «مزگێنی بێ هات بەهار» بۆ گۆرانی بێژێکم نووسیوە:

وەڵامێک بە شەماڵدا

شەماڵ دەستم داوێنت وەرە ڕۆژ ڕۆژی تۆیە
سەرمای زستانت ڕاونا، بەستەڵەک ڕەنجەڕۆیە
ئەو زستانی نالەبار لێمان ببووە ئیستیعمار
بە شۆڕشی نەورۆزی، ون بوو، کرا تار و مار
کوردستانی ڕەنگینم، مایەی ژیان و ژینم

له چنگ سـەرما ڕزگـاربوو ڕزگـارتریش دەبیـنم
لە کـوردسـتـان بگەڕێ، هەڵمـژە بۆنی گـوڵان
ڕابسـپـێـرە بولبـولان با بیـڵـێن لەسـەر چڵان
شکا پشتی ئیستیعمار، ڕۆژیان نەما شا و بەیار
هەرچی کوردستان خۆرە زوو دەکرێن بە بەفری پار
ئەو شـۆڕشـەی عـێـراقی هەر وەک شـۆڕشی کـاوە
بۆ هەمـوو کـوردی جیـهـان مـوژدەی ئازادیی داوە

***

بەغدا ١٩٦٠/٣/٢١

بۆ کارتێکی جێژنە پیرۆزەی نەورۆزم نووسیوە:

ئەو کـوتکی کـاوەی نەمـر دای وەشـاند
نەبەردیی کـوردی لە دنیـا گـەیاند
گـڕی شـۆڕشـمـان با دوژمن سـۆز بێ
هەردەم نەورۆز بێ و جـەژن و پیـرۆز بێ

***

بەغدا ١٩٦٠ – سەردەمێک لە عێراقا هەمیشە لە ناو شاگرد مەدرەسەی کوردی سوور و زەرد شەڕ و تێک هەڵدان بوو، ئیتر ئیستیعمار و دوژمنانی نیشتمان لە بیر چووبوونەوە. منیش ئەمەم نووسیوە لە کۆواری «هیوا»دا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

پـ: مام بایز ڕۆژباش
بـ: علیک السلام
پـ: ئەمە یانی چی؟
بـ: جیرانی مەلام

پـ: نەم دی دوێن و پێرا!
بـ: بەخوا چوومە شار
پـ: چت فرۆشت بە خێر؟
بـ: یەک دوو بارە دار
پـ: نرخەکەی چۆن بوو؟
بـ: بۆتە چوار قیمەت
پـ: وەک شەکرت کرۆشت بوویتە بلیمەت؟
ئەگینا چی بێ نرخی داری تەڕ؟
بـ: چۆن نرخی نییە؟ هەتیو شەڕە و شەڕ
پـ: شەڕی کێ؟
بـ: شەڕی منالّی مەکتەو
پـ: گوایە منالّی جوولەکە و عەرەو؟
بـ: سەلاّ لە عەقلّت، خەیالّت وردن!
ئەوی لێک دەدەن هەموو هەر کوردن!
پـ: بایز وامەلّێ!
بـ: دەشلّێم و واتر
پـ: توخوا وەرە پێش تێت بگەم چاتر
بـ: چ بێژم! بە خوا بوونە دوو دەستە
هەر داوێنە یەک بە جوێن و پەستە
یەک دەلّێ سوورم، یەک ئەلّێ بۆرم
یەک ئەلّێ شینم، یەک دەلّێ زۆرم
یەکێ دەلّێ قیڕ، یەکێ دەلّێ ماست
یەکێ ئەلّێ لار، یەکێ دەلّێ ڕاست
تاچەنە شل بوون چەقە و جنێوە

ئەم جار شەڕە شەق ئەچێ بە ڕێوە
هەر دار بەشانە و هەر سەر شکانە
هەر خوێن ڕژانە و ئابڕوو تکانە
پیرۆت بەو خوایە لە بان سەرمانە
جوێن وەبارانە، شەق وەخەرمانە
پـ: بایز چیمان دی و چیم چاو پێ کەوت
هەرچی ئەی ئەبینی گشت لارە و چەوت
وتمان ئەم زوڵمە لە سەرمان لاچێ
کورد ئیتر ناچێ یەکتر داپاچێ
گشت ئەبن بە یەک خێڵی جاف و لەک
ڕزگارمان ئەبێ وە بنووس و چەک
نایەڵن ئاغا وەل یەک بجەنگن
ئەیان کەن وەداس هەرچی تفەنگن
کەچی وائێژی میرزا و مەتکەوی
واتێک هەڵ ئەدەن ئەو لەم، ئەم لەوی
ئێژن هەر شتێ بۆگەنیو ئەوێ
خوێی پێوە بکەی فریای ئەکەوێ
بەڵام ئەگەر خوێ بۆ گەنیو ببێ
ئیتر ئەم دەبێ دەرمانی چبێ!
خەلیفەی خۆمان فەرمووی کورد کورتە
ڕۆژمان بەسەربرد بەو ورتە ورتە
منیش وا ئەچم بارێک دار ئەبڕم
چش سەر دەشکێنێ، خۆ کەلاش دەکڕم

***

بەغدا ١٩٦٠/٩/٢٥- عەبدولکەریم بیرورای بەرانبەر بە کورد خەراپ بوو، دنەی هێندێک نووسەری عەرەبی ئەدا کە باسی توانەوەی کورد بکەن. بەو شیعرانە، کە لە ڕۆژنامەی دەنگی کورد چاپ کراون، بیری ئەوم ڕوون کردۆتەوە:

پیاوی چی؟

کـوردە تۆ عــەبدی لەلای مـن بەشی نەخـوراوی چی!
هەرزنـی تاڵە بخـــۆ ســـاوەر و شـــۆرباوی چی!
ڕەنجبەری بێبەش و مـووچەی بەژی چی و ئاوی چی!
ڕووت لـەســـەرمـــایە بلەرزە جل و پێـــڵاوی چی!
لەسـەرت دەرکـە خـەیاڵات گـەزی چی و جـاوی چی!

خــوێندنت بـۆ چیــیــە! زانین چیــیــە! هەر مــەیزانە
مــەدرەســە بۆ کــوڕی من، جــێی کــوڕی تۆ زیندانە
خــووی هەزار ســاڵەتە بـارکـێــشی لەلای بێگانـە
نـاوی ئـازادی لەبیـــــــر خـــــــۆت بەرەوە ئـازانـە
کێ بەتۆی گوت ببەشت! خوێندنی چی و ناوی چی!

نەم دەنـاســیی بەرێ، پێم وابوو بەهێــزی و پڕ ســام
بەینی خــۆمــان بێ کــەتۆم هاتەوە بیـر لێت ترســام
هەر لە ترســا بوو هەرام کـرد و گــوتم کــوردی برام
هونەر و کـردەوەکـەت ئێـســتـە کـە ڕوون بۆوە لەلام
پەتی ئەم ترسـە پساوە! بەنی نەپســاوی چی!

ســەد هەزار قـاقــەزی خـۆت هات و وتت کـورد نابم
نۆکـەری پیــشــەیی پێــشــوومــە، منیش وەک بابم
لە زەمـــــانی بەرێ چۆن بوومـــــە، دەبێ هەر وابم
شــەرتە هەر کــەس وتی کـوردم لە ڕێگەی وەســتــابم
پیــاوەتیی تۆ ئەمــەبوو ئێــســتــە بڵێ پیــاوی چی؟

***

بەغدا ١٩٦٠- بەهۆی بیرەوەری لە بێکەس، لە کۆبوونەوەیەکدا لە بارەگای خەبات لە بەغدا خوێندومەتەوە:

باوەڕی بێکەس

ئـاواتــی ڕۆژی ڕزگــــــــــاری
ژیـانـەوەی کـــــــــــوردەواری
کــۆرپەیەک بوو ســاوا و بێ هێــز
کـــەس پێی وانەبـوو دێتـــە ڕێز
ئەحـــمـــەدی خـــانی بۆ گـــەیشت
فـــرچکی کـــرد و چاوی ڕشت
بە هاوبێــشکەییی ئەســتی و زیـن
لەگـــەڵ مـــەم و قـــەرەتاژدین
پەروەردەی کـرد بەشـیـــر و قــەند
تا کـــردیە خـــاوەن زەند و بـەند
هەڵبـــەســـتـــەی تەڕ و پاراوی
خــوێنی دڵ، فــرمــێــسکی چاوی
بـەژیـری تـێکـەڵی کـــــــــردن
هەتـوانی هەرگـــیـــز نەمـــردن
لـەشی هـومـــێـــدی پێ هەنـوو
زرێــی هــەرمـــــــــانـی تـێ دروو
دەنگی کـــوردســـتـــانـی بۆدا
هەر کـــوردە و دەهـات بەخـــۆدا
کــــەوتە پـێش و ئـاڵای هەڵـکرد
تـا تـوانی بـەرەو پـێــــــشـی بـرد

***

حـــاجی کـــۆیە لە پاش خـــانی
ئاڵاکـەی خـســتــە ســەر شــانی
بە هـەنـگـاوی بـەرز و بـەهێــــــز
بــە دڵــی نــەتــرس و بــێ پــارێــز
بـەشــــەوگـــاری ڕەش و تـاریـک
لە شــیـــو و ڕێی تەنگ و باریک
گـــوێی نـەدایە نـەعـــــرەتـەی دێو
ســڵی نەکـــرد لە جند و خــێــو
زۆر بـەســـــەر بـەرزی ڕای پـەڕانـد
لەســـەر زۆر بەرزانی چەقـــاند
ئەو پێــشــمــەرگــەی توانا و زانا
قـــاوی کـــرد بە کـــوردســـتـــانا
بـە دەنـگـی زل و بـیــــــــری ورد
ئـابـڕووی زۆڵە کــــــوردانـی برد
تــەمــی پــڕوپــووچــی ڕەوانــد
گـــەلی لە دەردی خـــۆی گـــەیاند
دەرمـــانی ژینی نیـــشـــان دان
مـــــانـدوو نـە دەبـوو لـە هـانـدان
***
دوای حـــاجی بێکەسی نەمـــــر
هــات و بــوو بــە ئــاڵا هــەڵــگــر
بێکەس کـەسی کـوردســتــان بوو
بێکەس بەڵگەی نەوەســتــان بوو

لە ناو لەشێکی ناقۆڵا
گیانی قایم تر لە پۆڵا
نەوەستا بە ئاوات خوازی
خۆی خستە کۆڕی گیان بازی
بەند و پێوەند پێی گەمە بوو
باوەڕی بێکەس ئەمە بوو
«تا داری هیوا وەبەر بێ
دەبێ جۆی خوێنی لەسەر بێ»*
بێکەس دڵ و دەروون پاک
گەرچی چۆتە باوەشی خاک
ئاڵاکەی نەکەوتە زەوی
هیچ هێزێکیش نایکا نەوی
هەوای ئازادیی نیشتمان
کەوتۆتە دڵی گشتمان
سەرانسەری کوردەواری
گیانفیدان لە ڕێی ڕزگاری
لاوی کورد ئێستە زۆر زانان
فریو ناخۆن بۆ بێگانان
زێڕ و زێو کاریان تێ ناکەن
لە کوردان نەبێ تێ ناگەن
مردن بۆ ئازادی ژینە
کوردایەتی ڕووگە و دینە

* بێکەس وتوویە: «داری ئازادی بە خوێن ئاو نەدرێ قەت بەرناگرێ».

مســـتـەخـــۆڵێکی چیـا و دەشت
نادەین بە شـــەشـــدانگی بەهەشت
زیـنـدووین و تـازە نـامـــــــــرین
گـــــوێ لـە پـڕوپـووچ نـاگــــــرین
شـــات و شــــووتی بێ ســـەروبەر
لـە مـــــەیدان نـامـــــانـکاتـە دەر
داگـــــیــــرکــــەری کـــــوردەواری
دەبێ دەرچن بـە یـەکـــــجــــاری
نەنگی دیلی چەند ســــاڵەمــــان
جێ پەڵـەی ئـاه و نـاڵـەمـــــــان
دەشــــۆینەوە بە خـــوێنی گـــەش
ئێـــمـــەش دەبینە خـــاوەن بەش
بـــە هـــەژاریـــان دەڵـــێـــین بـــەس
ناز دەکـــەین بـە بڕوای بێ کـــەس

***

بەغدا، ئازاری ١٩٦١- کۆنە ئاشنایەکی زۆر وازوازی و ڕەگەڵ ڕەگەڵ، لە نامەیەکیا بۆی نووسیبووم: فلانی من چەند ساڵە کە ئەتناسم وا تازە بۆم ڕوون ئەبێتەوە کە تۆ بەڕاستی کوردی و کوردایەتی ئەکەی! منیش لە وەراما کە ئەمزانی گاڵتەی پێ کردووم، ئەمەم نووسی، لە کۆواری «ڕوناهی» ژمارەی ئازاری ١٩٦١ چاپ کراوە:

کوردم

بـرا زۆر ســـەیرە زوو نەمناسی، مـن هەر زۆر لە زوو کــوردم
کە تۆ پێنج شـەش کەڕەت گۆڕاوی من بێ سێ و دوو کوردم
لە تـەکـیـــە بوویە جـێگر، ڕێگر و مــێگر لە بن بەرمــاڵ
ئەمن لەو ســاوە جێ و بانم لە بانی بێــشکەبوو کــوردم

عەجەم بووی بوویە تورک و بویە عارەب ئێستە سەر شێواو
ئەمن بێ گێڵمەگێڵم وکەشمەکەش بێ «چاشنو» کوردم
سپی بووی، بوویە شین و بوویە سوور و ئێستە ڕوو زەردی
ئەمن یەک ڕەنگ و ڕوو، وەک پیاوی خاوەن ئابڕوو کوردم
کە تۆ بۆ مز لە ناو مزگەوتی، کوردستانە ڕووگەی من
کە تۆ دەروێشی زەرگ و مەرگی من بێ هایوهو کوردم
کە تۆ پەل بۆ هەموو جێیەک ئەکێشی و بێ ڕەگ و پنجی
ئەمن گەر پەل پەلیشم کەن، لە سەریەک ڕێگەم و کوردم
دڵت بۆ پارە پارە، بیر لە لیرە گیرە، دەم بۆ دەم
سەراپا، ڕەگ بەڕەگ، ئێسقان بە ئێسقان، مووبەموو کوردم
کە تۆ دەرپێت فڕێ دا و چاکەتی چاکت دەبەر خۆ کرد
ئەمن شەرمم بە خۆو شاییم بە خۆمە، جل شڕ و کوردم
کە تۆ گیرفان پڕی گیرفان بڕی، من هەر هەژار ماوم
کە تۆ خۆت دا بە خواردن، من لەگەڵ گاڵ و بەڕوو کوردم

***

بەغدا ،نەورۆزی ١٩٦١- کورد خەریک بوون جێژنی نەورۆز بکەن، حکوومەتی عەبدولکەریم چەتی تێ ئەخست و بڕ و بیانووی بۆ دەتاشی، ئەم دەمەتەقەیەم بەو هۆیەوە نووسیبووە و لە ژمارە (١)ی ڕۆژنامەی کوردستانا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: چۆنی؟

پـ: هەر خۆش بی.

بـ: جەژنیشت پیرۆز

پـ: پێکەوەمان بێ

بـ: له کوێ بووی نەورۆز؟
پـ: کوێخا ئەزانێ!
بـ: چی چی؟ باش بێژە؟
پـ: بێژم چی بایز؟ دوورو درێژە
چیمان بەسەر هات چیمان چاو پێ کەوت
چۆن کەفتینە ناو ئەم دنیای وا چەوت!
چەژنی چەژناسا لە ناو ماڵی خۆم
بێ پرسی کوێخا ڕەوا نابێ بۆم!
وە بلوێری ئەو ئەشێ هەڵبەزم
وەقسەشی ئەکەم هێشتا ناحەزم
ئێژێ پات خوارە، ڕانکەکەت شڕە
لەم هەرا و قڕە زۆر دڵم پڕە
پـ: خوا خەراو نەدا
پـ: خەراو تریش هەس؟
بـ: بەڵێ دەرد فرەس بۆ پیاوی بێ کەس
مزگەفتێ بکە و پەن شەش منارە
کلۆڵ بی، ئێژن میعراوی خوارە
پـ: ئا وەخوا بایز هێجگار کلۆڵم
وەک پەلکە گوڵی بەر سەرما و سۆڵم
چاوم لە خوایە ئێژم هەر جارێ
بگەییامەوە دەمەو بەهارێ
بێ پرتەی کوێخا و بێ بۆڵەی سەرکار
هەوا هەڵمژم ئازاد و ڕزگار
ئەو چاخە ئەمرم چش وەجەحەندەم

سەر و ماڵی خۆم بەو ڕۆژە ئەدەم
بـ: پیرۆت عافەرم تۆ پیاوی ژیری
وەتەمەن گەنجی لە ئەقڵا پیری
تووشی بەهار بی واتا ڕزگار بی
بێ بۆڵەی کوێخا و پرتەی سەرکار بی
جەژنی خۆت بگری بە ئارەزووی خۆت
دەس لە دەست یەکا بایز و پیرۆت
هەڵپەڕکێ بگرن، کوردێک وەبلوێر
دۆستان شاد بکا و دوژمن بکا کوێر

***

بۆ کارتی جێژنە پیرۆزە

کـــوردە پیـــرۆز بێ جـــەژنی نەورۆزت
نـەبـەزی لـە ڕێـی ســـــەربـەرزیـی هـۆزت
دەســتی داگـــیـــرکـــەر لە خـــاکت ببـــڕە
ئـــازایـــی بـــێـــنـــە و ئـــازادی بـــکـــڕە

***

بەغدا، خاکەلێوە ١٩٦١- سدیق میران ئاغایەکی شەقلاوە لە نزیک گوندی خۆی کوژرا بوو، حکوومەتی عەبدولکەریم دەیویست حزبی پارتی تێوەدا و بەهانەی بۆ بەرپێ دانی مافی کورد دەس کەوێ. لەو بارەوە نووسیومەو لە ژمارە (٢)ی کوردستان بڵاوکرایەوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: پیرۆت ئەخەنی؟
پـ: ئەی چۆن نەخەنم، قاوتی بەربا و

کای لەبەر شەنم
بــ: گوایە چی بووە؟
پــ: لەمە زیاتر چی؟
دنیامان بووگە وەهەرچی و پەرچی!
بــ: ها، زانیم، ئێژی مانگ دروس ئەکەن
عەمیلکە گرە و دەگەڵ ڕووس ئەکەن
پــ: بایز خوا ئەقڵ با بە مناڵت
بۆ مێشکی کۆن و بۆ بیری کاڵت
گیانە، کاورایەک مرد لە شەقڵاوە
ئێژن لە بەغا تیرت لێ داوە
وەک ئێژن غەوس لە بەغدا بووە
وە کەڵاش یەکی لە هیند کوشتووە
بــ: گاڵتەم پێ ئەکەی؟
پــ: بێژم چی گیانە
چۆن ڕێی ئەگیرێ بڕ و بەهانە؟
بــ: ئێژی بەهانەس؟
پــ: بەهانە و نیوە
میاو میاو بۆ پیوە، هێشتا چت دیوە؟
چەند چەوسامەوە لە ڕێگەی کاکم
دنیا شایەتە چەند پاک و چاکم
پێشمەرگە وەڕۆژ پاسەوان وەشەو
هەزار برینم لە لەش لەسەر ئەو
ئێستە بەهانەم بۆ ئەدۆزنەوە

گفتی دوژمنم بۆ ئەقۆزنەوە
ئێژن پف ئەکەی لە هەمەدانا
ئارد وەبا ئەدەی لە خۆراسانا
دیارە ئەخوازن بێ زاد و تێشوو
بم گەڕێننەوە سەر دەقی پێشوو
بـ: پیرۆت چۆن ئەوێ چ خوا بەردارە؟
کورد بۆ چ ئەمەندە کڵۆڵ و ژارە!
پـ: بایز کەس ئەمڕۆ ناشێ بخەنێ
مناڵ تا نەگری شیری نادەنێ
***

بەغدا، خاکەلێوەی ١٩٦١- ئەم دەمەتەقەیەشم کە هەر هێرش بۆ سەر کردەوەی عەبدولکەریمە لە ژمارە (٣)ی ڕۆژنامەی کوردستان چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: خوا قەوەتت با
پـ: خۆت مانوو نەوی
بـ: وەچی خەریکی؟
پـ: کێڵانی زەوی
بـ: چی لێ ئەچێنی؟
پـ: گەنم و هەرزن
بـ: هەرزن بۆ مامر؟
پـ: نە بەخوا بۆ من
بـ: چۆن هەرزن ئەخۆی؟

پـ: گەر دەستم کەویّ!

بـ: لەبەر چی؟

پـ: کوێخا ئەویشی ئەویّ

بـ: کوا هەرزن ئەخوا؟

پـ: بۆ مامری خۆم

پەتی ملیشم هەر لە خوری خۆم

ڕۆنە هی منە، گۆشتە هی منە

بۆ من ماندوبوون، بۆ ئەو خواردنە

بـ: کوێخا زویرە لێت

پـ: کەمم هانیوە

بـ: نەخێر پێت ئێژیّ خۆت نەناسیوە

پـ: من مام پیرۆت نیم!

ب: مەیژە پیرۆتم

بێژە کوێخا گیان هەتیوی خۆتم

کوێخا ناخوازیّ کەس خاوەن ناوبیّ

هەرچییەک بۆی ئەکەی ناشیّ بەرچاو بیّ

چەرمی پشتی تۆ بکاتە سفرە

مەڵحەم داواکەی لەلای ئەو کفرە

کار بکە و داوای نان و ئاو مەکە

گشتی خزمەت بەو بیری خاو مەکە

پـ: بەڵیّ بایز گیان من خۆم ناناسم

هەر بۆیە هێندە ڕووت و کەساسم

ئەگەر وەک مەردم خۆم بناسیبا

ناشێ ئەو ڕۆژەم بەچاو بدیبا
بـ: پیرۆت خەم مەخۆ دنیا وە دەورە
ڕۆژمان دەرئەچێ لەبن ئەم هەورە
پـ: ئا: وەخوا ئەگەر یەک بێ من و تۆ
کوێخا ئەبێتە ڕاهێڵی بێ پۆ

***

ئەم دەمەتەقەیەشم کە لەسەر عەبدولکەریم گوتووە لە ژمارە (٤)ی کوردستان لە بەغدا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و باپیر

بـ: مام پیرۆت سڵاو
پـ: ئای وەحەلێکم
بـ: چۆنی؟ لە چیدای؟
پـ: بە خوا نارێکم
بـ: نارێکیت لە چی؟
پـ: ئەپرسی لە من؟
بووم وە پەند لەناو گشت دۆست و دوژمن
بـ: ئێژن تۆ و گورزە تێکەڵ بوونە سەو!
پـ: بەڵێ جا ئێستا ئەو بازە و من کەو
وەگیان تۆ هەست و نیستی خۆم دایە
بـ: جا گوایە هێشتا بەرچاوی نایە!
پـ: چاو و ماوی چی! من خەتا بارم
وای بەسەر هێنام لە ژین بێزارم
لە ڕەمەزانام ساڵێ دوازدە مانگ

نەمزانیوە چین پارشێو و بەربانگ
ئەو نانم ئەخوا، من سوێند بەسەری
ئەو زێڕ ئەکێشێ من کوێرەوەری
بۆ خۆی تێر گۆشتە لە ئاژاڵی من
گز و فت ئەدا وە منالّی من
کاسە دراوسێ ئەدا بەم و بەو
ئێمەش چەورایی ناوینین بە خەو
بـ: جا بۆ خەوتان هەس وەشەو لە برسان؟
پـ: نە بەخوا، وەرۆژ ئەتووین لە ترسان
بـ: دەک پیرۆز نەوێ، ئەشتان ترسێنێ؟
پـ: ترساندن و بەس؟ گیانمان دەردێنێ
هیوام کەچەڵ بوو، وەملی وردم
سەری هەڵماڵی و زراوی بردم؟
خۆم کۆڵەوار کرد بۆ دەنگی دەهۆڵ
کێ بەزەی دادێ وەپیاوی کلۆڵ
وە قورحانەکەی سەید سادق سوێنم
دەردم سەربارە و بەرباری جوێنم
بـ: پیرۆت نەتبیستووە بۆ دەستەوستان
بەهرەیەک نادا گەرمێن و کوێستان
کێ ددانی بێ خواردنی ئەوێ
پـ: ئا، وەخوا، بایز دەردت لێم کەوێ
گەر ڕەمەزانە و گەر شەشەکانە
بەشم هەرژەم و دوو تیکە نانە

***

بەغدا، خاکەلێوەی ١٩٦١- خاوەنی ڕۆژنامەیەکی بەغدایی بە ناوی (الثورة) بە ئاشکرا داوای توانەوەی گەلی کوردی کرد لە ناو گەلی عەرەبا، ئەم دەمەتەقەیەم لەسەر ئەو کابرایە نووسیوە، لە ژمارە (٥)ی ڕۆژنامەی کوردستانا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: مام پیرۆت چۆنی؟

پـ: بایز چە بێژم؟

بەخوا ئەم بەینە سەرسام و گێژم

بـ: چیتە؟ سەرماتە، بارانە، هەورە؟

پـ: کوڕە نا، لە داخ ڕۆژنامەی سەورە

ئێژێ گەلی کورد ئەتاوێنمەوە

ناوی لە دەفتەر ئەکوژێنمەوە

ئەبێ قوبتیان دەم کورد و چیاکانی

خۆمیان لێ بکەمە گەماڵی سانی

بـ: چی، چی؟ ئا، پیرۆت بۆمی بڵێوە

پێم ناڵێی کێیە ئەم سەگباب خێوە!

هەی باوکی لە گۆڕ نەحاوێتەوە

کورد مۆمی نوشتەس بتاوێتەوە؟

بۆ من دۆلارم بخرێمە باخەڵ

شێر چۆن ئەچێتە ناو ورگی چەقەڵ؟

ئەمە کەی کوردگەل بوونە پەقلاوە

کەر لە کوێ و کوندە لە کوێ دڕاوە؟

پـ: بایز ئەی چیبە ئەم قوبلەقوبلە

بـ: پیرۆت وەگیان تۆ گشتی بۆ پوبلە

ئینگلیزمان دەرکرد وەچەپڵە و فیتە

لە دەستی دەرچوو ئەم حەمکە پیتە

هەر خەون ئەبینێ بێتەوە ناومان
ببێ وەلەکە لە بانی چاومان
لات بە کرێ ئەگرێ شەڕ بنێتەوە
خۆی هەلێک دەس خا و بگەڕێتەوە
پـ: ئێستا نەترسم؟
بـ: ترسی چی پیرۆت؟
گەل قوتدانی چی؟ هەر بەبیری خۆت
هێتلەری باوکی ئەم ڕۆژنامەیە
کوا! کێ ئەزانێ گۆڕی کامەیە؟
هەزار پالەوی و سەد گەماڵ مردن
بەکەس قویت نەچوین کوردت هەر کوردن
پـ: بەڵێ ڕاست ئێژی، خوا نەت باتەوە
گا، لە جێیە تر ئاو ئەخواتەوە
باوکم لێم مەگرە سەیرە ئەم دەورە
ترسام وەک خورما قویتم دا سەورە

***

بەغدا، بانەمەڕی ١٩٦١- بۆ بیرەوەریی شەهید کرانی شێخ سەعیدی پیران ئاهەنگێک لە بارەگای خەبات لە بەغدا گێڕدرا ئەم شیعرەم بەو هۆیەوە خوێندەوە:

ئافەرین بۆ گیانبازان

پێ و چەک زرمـــەیانە و خـــرمـــە
کـــۆ بوون کـــۆمـــەڵێ جـــەندرمـــە
ڕق لـە دڵ و نـێـــــــــــزە بـەدەست
لە نـاو گـــۆڕاییـــــەک ڕیزیان بەست

دیاربەکر خەمگین و ماتە
چاوەنۆڕی کارەساتە
لە شەوێکدا لە ئاقارێک
هەڵخرا چەند پەت و دارێک
شێخ سەعیدی پیرانی پیر
لەگەڵ چەند لاوی مەرد و ژیر
بوونە قوربانی کوردستان
بوونە ڕووگەی کوردپەرستان
ئەنقەرە ئەمرێکی دەرکرد
شێخ کوژرا، کوردستانیش مرد
بەڵام مێژووی ژیری بیر ورد
گەمەی بەو قسانە دەکرد
بە خەتێکی سووری وەک خوێن
نووسی لە دیاری ترین شوێن
ئەوانە نامرن و زیندوون
هەزار قات دێنەوە کە چوون
مەرگ هەر بۆ گەل خۆرانە
نەفرین بۆ خاوەن زۆرانە
سەد ئافەرین بۆ گیانبازان
بۆ گیانی ئازادیخوازان
شێخ سەعید هەرگیز نامرێ
ناوی با دنیا داگرێ
خوێنی کوردان کە ڕژاوە
ناوی تورکی پێ کوژاوە

هەر دڵۆپێکی ئەو خوێنە
بۆ تۆڵەساندن هەوێنە
تا لە کوردستانە ترکێ
خوێنی کوردان دانامرکێ
تۆڵەی شەهیدان دەستێنین
پەڕی مێژوو دەڕەنگێنین

***

بەغدا، پایزی ١٩٦١: ساڵی ١٩٦١ شۆڕشی پیرۆزی کوردستان دەستی پێ کرد، بەپێی توانا منیش بەپەخشان و شیعر بەشێکم تێ خستووە. هەرچەندە هێندێک لەو شیعرانەم نەشخوێندراونەوە! ئەم سروودەم لە سەرەتای شۆڕشدا بۆ شاگردانی مەدرەسە نووسی:

سروود بۆ قوتابیان

من ڕۆڵەی کوردم، بۆ نیشتمانم
سەرم دائەنێم، ئەبەخشم گیانم
لە ڕێی شۆڕشا خوێنم ئەڕژێنم
ئاڵای ئازادیی پێ دەڕەنگێنم
زۆر شەرمە بۆ من کورد ئازاد نەبێ
گەلم وەک گەلان دڵی شاد نەبێ

***

خوێنی مامم بوو لە ئاگری ڕژا
خوشکەکەم مێشکی لە دەرسیم پژا
باپیرم لە چیای شیرین نێژراوە
لە کن مهاباد باوکم کوژراوە
برام لە بەغدا بە داردا کرا

زۆر مــاڵە خــزمم بەر بۆمــبــا درا
***
گـەلێک پێـویستـە زانست و خـوێندن
بۆ ســەربەخــۆیی، بۆ تۆڵەســەندن
گەل خـوێندەوار بێ قـەت ژێر ناکـەوێ
لە ڕاست بێـگـانە ســــەری نانەوێ
چینی تازەی کــورد بە خــوێندەواری
بەرز ئـەکـــاتەوە ئـاڵای ڕزگـــاری
ئێـــمـــە چینی خــــوێندەوارین
پێـــشــــڕەوی ڕێـگـەی ڕزگـــارین
ڕەمـــزی کـــار و نـەوەســـتـــانین
فـــیـــداکـــاری کـــوردســـتـــانین*
***

بەغدا، بەهاری ١٩٦٢- ئەم سروودەشم هەر لەسەرەتای شۆڕشا بۆ پێشمەرگە گوتووە، بەڵام نەخوێندرایەوە:

سروودێک بۆ پێشمەرگە

کوردستان

کوردستان......
نیـشـتـمـانی کـورد، گـەلێک پیـرۆزی، سـوێندت پێ ئەخـۆم
بۆ ســەربەخــۆییت، بە گــیــان و بە مــاڵ، بەقــوربانی تۆم
*لەڕێگەی ڕزگارکـردنت بەرەو خۆشی پێش بردنت ڕووبەڕووم لەگـەڵ دوژمنت
کوردستان......

* ئەم دوو بەیتەی دووایی سەربەندی هەرسێک بەندەکانە.
* سەربەندی هەرسێک بەندەکانە.

هەرتۆی مەبەستم، تۆی خۆشەویستم، تۆی بیر و هەستم
چی دێ لە دەستم، هەرگیز ناوەستم، وڵات پەرستم
کوردستان......
زۆر لاوی ئازات، لە کۆڕی خەبات، خوێنی خۆیان ڕشت
زۆر شێخ و پیران، لە زانا و ژیران، خۆیان دا بەکوشت
کوردستان......
بۆتان، شەمزینان، چیای شیرن، پیران، ئاگری داغ، ساسۆن
دەربەند، شارەزوور، مهابادی سوور، ڕووگەی نەوی تۆن
کوردستان......
دڵ چاک و پاکین، ئازا و بێ باکین، ڕۆڵەی ئەوانین
بە دڵ داخوازی، سەربەخۆیی تۆ، و تۆڵەی ئەوانین
کوردستان......
بڕیارمان وایە، یان ئازاد ژیان، یان ئازا مردن
بەسەرچوو ئەم دەم، لە ڕووی بێگانا ،ن سەرنەوی کردن

***

کۆیە، نەورۆزی ١٩٦٣- نەورۆزی ساڵی ١٩٦٣ کۆبوونەوەی سەرانی شۆڕش لە شاری کۆیە بوو، لە ئاهەنگی جێژنی نەورۆزدا ئەم شیعرەم خوێندەوە:

کاوەی مەزن

جێژنی سەرساڵ کە نەورۆزە
زۆر لە ناو کوردا پیرۆزە
جێژنی کۆنە و بۆمان ماوە
بۆی دارژتین کوتکی کاوە

مێشک خۆری کوردی مراند
ئالای لەسەر گۆڕی چەقاند
ئالای کاوەی کورد هەڵ کرا
ئەو ڕۆژە بە نوێ نێونرا

***

هەزاران ساڵ تێ پەڕیوە
کوردیش نەورۆزی زۆر دیوە
هەر کاتێ خاکی کوردستان
ڕزگار دەبوو لە چنگ زستان
پۆلوو دەکەوتن یەک و دوو
مژدەی شەماڵی پێوە بوو
بای وادە لە دەشت و کاوان
بەفر و سەهۆڵی دەتاوان
دەیگرماند هەوری بەهاری
بە لێزمە باران دەباری
پووش و لیتەی ڕادەماڵی
کۆنە بەرگی دادەماڵی
دەشت و دەر دەبوو سەوزە پۆش
پڕ گوڵی خۆش ڕەنگ و بۆن خۆش
کیژ و کوڕ دەردەچوونە چۆڵ
بۆ سەمای بە زوڕنا و دەهۆڵ

***

بەڵام ئەوا یەک دوو ساڵە

بێ جەژن و ژیانمان تاڵە
نەورۆزمان وای خۆ گۆڕیبوو
قەت کەس شتی وای نەدیبوو
عەرەب حەزیای خواردنمان بوو
داواکاری مردنمان بوو
لەسەر خاکی کوردەواری
ڕەش و پاپەتی دabاری
دەس کرا بە خوێن ڕژتنمان
بە منداڵ و ژن کوشتنمان
خەڵات بوون شەق و دار و مست
ساوایان دەئاگر دەخست
قیژە و هاواری کیژە کورد
بێ نامووس، نامووسیان دەبرد
ئاغا و ڕیش سپی و مەلامان
کێی زۆر بەنرخن لە لامان
دەست بەند لە دەست و دەم بەخوێن
دەدرانە بەر پلار و جوێن
فڕۆکەی مێگ و ئەلیوشن
هەژدیهان خوێن هەڵ دەلووشن
گرمەیان لە هەوران زۆرتر
لە هەموو وەحشان پیاوخۆرتر
بۆمبای ناپاڵمیان دەباراند
گیانیان لە لەشمان دەتاراند

دیارییەک بوون لە کرێکاران
بۆ ماڵ و مەزرای هەژاران
چەک، چەکی ئاشتی خوازی بوو
لە کوشتن بێ جیاوازی بوو
بەرتۆپی پێنج پێنج و شەستیر
دەدرا ساوا و جوان و پیر
هەوری چڵکنی زۆرداری
بەتاو مەرگی لێ دەباری
زۆر ئیقلیم گیربوو لەو ناوە
خوا کردی و ڕاپەڕی کاوە
* * *
کاوەی مەزنمان بارزانی
کاوەی پێشوو بە قوربانی
بزووت بای وادەی ئاواتمان
گەرم بوو کوڕی خەباتمان
پێشمەرگە خاوەن سەردارە
ژین لە دوژمن ژەهری مارە
سەتیان هەڵدێن لەبەر کوردێ
وەک دەڵێن «سەد قەل و بەردێ»
جاش کلکی لێ بوو بە ئاڵا
سم و یاڵی لێک دەهاڵا
عارەب کەوتە یومە و ڕۆڕۆ*

* یومە بە عارەبی یانی هەی دایە.

کاکە مەمکوژە و چەک بۆ تۆ
با هەر بێن مێگ و ئەلیوشن
بۆ لاوی بارزانی پووشن
بە گۆپاڵ ڕەشاش دەستێنن
بە بەرد زرێپۆش دەشکێنن
کوڕگەل چەک وەگوێزن بەکۆ
کەڵاشینکۆ و خرۆشینکۆ
تا سەردارمان بارزانییە
ترسێک لە ئارادا نییە

***

لە هەژارت کەوێ کاکە
باپێت بنازێ ئەم خاکە
ئابڕووی کوردت کڕییەوە
دەستی زۆردارت بڕیەوە
ناوی مەش بەهۆی خۆتەوە
لە دنیا بەرز بۆتەوە
هێزی دەست و تفەنگی تۆ
هەیبەت و زەبروزەنگی تۆ
پاپەتی لە ترسان مردن
جەهەندەمی لێ پڕ کردن
جێفڕکی لە جاشان بڕی
نامووس فرۆش مەرگیان کڕی

***

لەو جێیی بە بۆمبا سوتاون

کەلاکە دوژمن نێژراون
لاشی دوژمنی کوردستان
پەیِن بۆ ناو باغ و بێستان
شینکە باشتر سەر دەردێنێ
زەوی باشتر گوڵ دەڕوێنێ
وا بۆت نیزیک کردین بەهار
دەستم دامێنت هەزار جار
هەورازێکمان لەبەر ماوە
لەو دیو خۆشی و تاو و ساوە
پێشمان کەوە لەو ڕێبازەش
وەسەرمان خە لەم هەورازەش
تا کورد ژێر چەپۆکە مابێ
ئاسودەیی بۆ تۆ نابێ
هەموو کورد چاوی لە تۆیە
هەر تۆی هەبێ سەربەخۆیە
دەرمان بێنە لە هەژاری
بمان خە سەر ڕێی ڕزگاری

***

کۆیە، ١٩٦٣/٣/٢٧- سروودێکە بۆ شۆڕشم نووسیوە، بەڵام داخەکەم لە دەمی خۆم و قەڵەمەکەم دوورتر نەڕۆیشت:

بۆ پێشەوە بارزانی

ئەگەر دنیا مژ و تەم و تاریکە
ئەگەر ڕێگا کەند و کڵۆ و باریکە

ئەگەر شەوە و گەرمەی هەور و بارانە
ئەگەر بەفرە و شڵێوەیە و تۆفانە
ئەگەر گێژە و کڕێوەیە و بۆرانە
ئەگەر لە هەرجێدا چەتە و گۆرانە
تۆ شارەزا و ڕێ نیشاندەری لاوانی
بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی
ئەگەر هەوار نشێوە یان هەورازە
ئەگەر لەهی و لافاوی بێ پێ بازە
ئەگەر چەق و لوور و مڕەی دەعبایە
هەموو دەر و دۆڵێک پڕی حەزیایە
ئەگەر لە هەر بن بەردێ نەعرەی دێوە
هەر پنچکێک پڕی لە جند و خێوە
باکمان نییە هێز و گوڕی دڵمانی
بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی
ئەگەر دوژمن پڕا و پڕی دنیا بێ
شەپۆڵ بداتەوە، وەکو دەریا بێ
چەکی دەسی لە ئێمە زۆر زۆرتر بێ
لە گش دڕندە، وەحش و پیاو خۆرتر بێ
خۆیان لە ناو زرێپۆشان وەشارن
بۆمبا لەبن فڕۆکەیان دابارن
لە کوردستان تۆمان هەبی بەسمانی
بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی
با کۆخ و لادێ و شارەکان خاپوورکەن

با گوللە تۆپ لاشان لە خوێنا سوورکەن
خوێنمان لەڕێی ئەم نیشتمانە بڕژێ
مێشکی ژن و کوڕ و کیژانمان بپژێ
لانک و منداڵ بە ئاگری بسووژێن
با وێران کەن، ببڕن، ببەن، بکوژن
لە دواتەوەین باب و برا و کەسمانی
بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی
کوردین کوڕی چیا نەبەرد و شێرین
بە کوشتنی داگیرکەرانمان فێرین
لە دوژمنان تۆڵە و هەقمان دەستێنین
سەدقات سەران دەبڕین، زگان دەدڕێنین
ئەو ڕۆژی کورد دەکرا بە دیل ئەو ڕۆیی
یان مردن و یان ژین بە سەربەخۆیی
دوژمن کوژی کورد پەروەری ڕێزانی
بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی

***

چیای براندۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٥/١٥- حزبی پارتی بڕیاری وابوو کە هەرگیز لە داوای حوکمی زاتی (ئۆتۆنۆمی) نەیەتە خوار، جەلال تاڵەبانی دەیگوت من پارێزەرم قانون ئەزانم، لامەرکەزیش هەرمانای ئۆتۆنۆمییە، من لام وابو فێڵێکە لە کورد ئەکرێ، دەستیشم نەدەڕۆیی قبوڵی نەکەم. بەو شیعرانەم گاڵتەم بە لامەرکەزی کردووە:

لامەرکەزی

یار وەکو مانگی لەسەر کەل هاتە دەر لامەرکەزی
زوڵف و کاکۆڵی وەکو میشکی تەتەر لامەرکەزی

چاوی مەستی هۆش و هەستی زۆر بە تەڕدەستی ڕفاند
کولّمی ئالّی خوێنمی کردە هەدەر لامەرکەزی
من گوتم دەمرم لە دووریت کەی بە وەسلّت شاد ئەبم؟
پێکەنی و فەرمووی هەژار خاکت بەسەر لامەرکەزی
من گوتم کوردم شتێکی وا بفەرموو تێت بگەم
ئەو گوتی: نایزانێ غەیری پارێزەر لامەرکەزی
من گوتم: وا دیارە ماچ و دەس لە گەردن کردنە
نا، گوتی: دەردی گرانە بۆ جگەر لامەرکەزی
من گوتم: جوێنیش بدەی پێم وایە هەر خۆشت ئەوێم
تووڕە بوو فەرمووی: دەڵێی هاتویە سەر لامەرکەزی
من گوتم: جارێک تەماشام کە بە گۆشەی چاوەکەت
پێی گوتم: بۆ دەربەدەر سەرفی نەزەر لامەرکەزی

***

چیای برادۆست، سوورچی، ١٦/٥/١٩٦٣- وەفدێکی شۆڕش بە سەرۆکایەتیی جەلال تالّەبانی لە زەمانی بەعسییاندا چووبوونە بەغدا و لەوێشەوە، جەلال لەگەڵ چەند کەسێکا چووبووە قاهیرە، من کە باوەڕم وابوو، ئەو سەفەرە زۆر بێهودەیە ئەم شیعرەم لەسەر نەزمەکەی پیرەمێرد (وەفدی کوردستان وەتەن فرۆشان) نووسی، بەڵام نەمتوانی بڵاوی کەمەوە:

وەفدی کوردستان

وەفدی کوردستان مەست و بێهۆشان
دەم و پل هەڵەی بە دڵ نەخۆشان
لە دووی چ وێڵن! بۆ وا چەوێڵن!
تاکەی سەربەرد و ڕەقەن دەکێڵن!
قاهیرە و بەغدا چ دادێک دەدەن

لە دەرگــای دوژمن دەرۆزەی دەکــەن!
مــاف دەســێندرێ هەرگــیــز نەدراوە
ملتــان دەشکێنێ ئەم خــاوە خــاوە
خــوێنی هەزاران کــوردی پیــر و لاو
ژنی شـــو نەمـــاو، منالّی بێ باو
لێــرە بێ تۆڵە و بێ بەش مــانەوە
ئێــوەش گــەڕ ئەخــۆن بە شــارانەوە!
ئارەق و خـــوێنی ڕووت و هەژاران
دەدەن بە بادە بۆ کـــــۆڕی یاران!
ڕێوی پێشــەنگی جەلەی وشــتربێ
ســەیرە و ســەمــەرە بار بگاتە جێ
دەک ڕەنجــەڕۆ بن، ڕەنجـــو بەبا دا
ڕووزەردن لەبەر قـــاپی خـــودادا
بۆ پارە و کــورسی ئێــمــە دەفــرۆشن
شـــیــرتان بۆ نادا نێــران دەدۆشن
خوێنی میرخان و مەحموود کاوانی
نەفـــرین دەنێـــرن بۆ تالّەبانی
خـــوایە چارەیەک زۆر چارەڕەشین
زلمـان زالّــمــن بۆیــە بێ بەشین
***
بارزانی هاوار جــێی هومــێــدانی
لەو دەردی گــران هەر تۆ دەرمـــانی
فێلّبازی خۆمان لێمان بوونە کەو

دەمـــــــان هـاوێـنه داوی ئـەم و ئـەو
بـازی ســـەرچیـــا فـــڕەی شـــابالێک
گورێک، هەڵمەتێک خاین ڕامالێک
بابی هەتیـــوان مـــەوەســـتـــە هەســـتـــە
بۆ ڕزگـــار کـــردن ودمت بەدەســـــتـــە
وەپێـشـــمـــان کـەوە با ســەربەخـۆ بین
وێرانەمـــــالێن ئـەگـــــەر بێ تۆ بین

***

چیای براندۆست، سوورچی، ١٧/٥/١٩٦٣- لەسەر زمانی جاشە کوردەکانەوە ئەم سروودەم نووسیوە:

سروودی جاش

جـــــاشین کـــــوڕی کـــــەرانـین
جـــــاشـــــەکـــــەری گـــــوێ پانین
عـــــــاش عـــــــاش عـــــــاش
جـــــاش جـــــاش جـــــاش*
ئـێـــــــمـــــــە وەتـەن فـــــــرۆشـین
مـــــــردووی پـارە و قـــــــــرۆشـین
داردەســـــتـی داگـــــیـــــرکـــــەرین
کـــــەیـف ســـــاز و ســـــەرخـــــۆشین
نـۆکـــــــــــەریـن بـۆ بـێـگـانـە
بـە دڵ بـۆی تـێ دەکـــــــــــۆشـین

* * *

---

* سەربەندی بەندەکانە.

هەر کـــــەس وەتـەن پەرســـــتـــــە
زۆر لەلای ئێـــــمـــــە پەســـــتـــــە
نیـــشـــتـــمـــان و نـامـــووس چین!
بەســـــتـــــەی دینار مـــەبەســـتـــــە
بـرای خـــــۆمـــــان ئەکـــــوژیـن
گــــەر تۆزێک خـــاوەن هەســـتـــــە

* * *

بـادابـارن تـف و جـــــــــوێـن
لـە هاو ڕەگـــــەز و هاوخـــــوێـن
گـــــویَ نادەینـە شـــــتـی وا
نامـووس، خـوا و شـەرەف لەکـوێن!
لـە پیـــــاوەتـی تـێ نـاگـــــەیـن
لـــە بـــابـــەت پـــارە بـــدوێـــن

* * *

نـامـــــــەردی خـــــــاوەن پـارە
لامـــــان ئاغـــــا و ســـــەردارە
هـەر کـــــــــورتـانمـان تـازە بـێ
کـــــۆڵمـــــان ئـامـــــادەی بـارە
جـــــاشـین بـا گـــــەورە بـبین
شـــەشـــدانگ ئەبین ئەمـــجـــارە

* * *

ئەشکەوتی چیای براندۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٦/٣- حکوومەتی عێراق بە جاشە کوردەکانی خۆی ئەگوت چەتە یان مەوالی. بەعسییەکان ناویان لێ نان فورسان، فورسان یانی: سواران. منیش بەو هۆیەوە ئەمەم نووسیوە:

جاش توورەن

لە بەغداوە هات خەبەر

بۆ جسناتی جاشەکەر

مزگێنی، ئەما ترسان

ناومان لێ ناون فورسان

لە هەولێر و لە مووسڵ

جاش کۆوەبوون هەموو سڵ

تاجی زل و سم خڕن

نارەزایی دەربڕن

گوێ قوت لەسەر سم بۆ شەڕ

بەجیفرک و زەڕەزەڕ

بۆ بەغدا دایان لە تێل

بۆ خزمەت خواجە میشێل

میشێل عەفلەقی دیان

پێغەمبەری بەعسییان

گوتیان ئەی فەلەی مەزن

فەرمایشتت ناحەزن

فورسان بەسوار دەبێژن

مەفەرموو جاشن، گێژن

کێ بیستی جاش و سواری!

بەسیەتی فێڵ و خواری
شیری کەرمان مشتووە
برای خۆمان کوشتووە
ئێمە جاشین کوڕی کەر
بۆ پارەدەر بارەبەر
جاشی کەریم قاسم بووین
بۆ ئەو لە ناڵ و سم بووین
تۆپی ئەو بابی چاکمان
تۆ خۆت بکە بە داکمان
جاشی خۆتین ئەم هەلە
جاش قاسم نا ، جاش فەلە
گەر ناومان لێ بگۆڕی
بۆمە شەرمە و گوێ شۆڕی
جاش بەگزادە و شێخی پیر
بە فورسان دەبن دڵگیر
فەلە گیان، تۆ سڵێوە
بانگمان مەکەن بەو نێوە
فورسان مورسان نە باشە
ناوی پیرۆزمان جاشە
هەر بەربار و گوێ لەقین
جاشی میشێل عەفلەقین

* * *

له سەردەمی هێرشە نامەردانەکەی بەعسییان، ئێرانی و تورکیش زۆر بە دڵ یاریدەی عێراقیان ئەکرد بۆ نەهێشتنی شۆڕشەکەمان و قەڵاچۆ تێ خستنمان. منیش وەک لێم ڕوونە و هەمیشەش باوەڕم وا بووە گەلی کورد بە کەس لەناو ناچێ و کوردستانیش هەتا سەر لە ورگی کەسدا نامێنێتەوە. بەم شیعرانە باسی هێندێک ڕابردووی خۆم و باوەڕی و داخوازی دڵم بۆ دوا ڕۆژ کردووە:

بەرەو موکوریان

شـــــەوە تـاریـکـە کـش و مـــــاتـە زەوی
کــەوتە خــەو کــێــوی، کــەوی، دارودەوی
تـووتـەک و گـــۆیـن و کـــوند وشـــیــــارن
ڕۆژ وچـانـیـــــانـە بـە شـــــەو پـڕکــــارن
لەو هـەمـــــوو جــــانـەوەرەی وەردەکـــەوێ
نــازەنــیــنــیـــش هــەیــە لای لایــێــی دەوێ
شـنـەبـای وردە گـــــــــوڵاو ئـەپـژێـنـێ
پـێـی ســـــپـــــێـــــراوە گــــەڵا ڕاژێـنـێ
خــــوڕخـــوڕی ئاو لـە بـەفــری ســـەرکـــەل
خــۆش هەوای تێکەڵە زەنگی ســـەر کـــەل
ســـەگ بەدەم پرخـــەوە دەم دەم دەمـــڕێ
لـەخـــــەوا دیـویـە گــــــورگ بەرخ ئـەدڕێ
بـۆق لەســـەر نوێنی قـــوڕین قـــیـــڕەی دێ
ســیـــســـرە ژێ تاری شـــڕە و ســـیـــڕەی دێ
جـــار و بـارەش کـــەڵـەشـــێـــر ئـەخـــوێـنـێ
بـانـگ لـە ئـەســـتـــێـــرە ئـەکـــا بـیـــدوێـنـێ
ئـاگـــــری شـــــوان ئـەگـــــڕێ لـەو دوورە
بـووکـی خـــێـــوی شـــەوە، تارای ســـــوورە
گـــەشـن ئـەســـتـــێـــرە چ بەرزن، چ نـەوین

گـــشـــتی پێت وایه ئەویـنداری زەویـن
زۆر بـەپـارێـزەوە هـەسـت ڕادەگـــــــــرن
بـه هـومــــێـــــدێکـەوە چـاو دادەگــــرن
* * *
مـــــانـگ ئـەوا تـازە لـه ئـاســــۆ دەردێ
کـــۆمـــەڵێ هەورە ســـپـــیلکەی بەردێ
وەک مـنـاڵـی کـــــــــزی بـاب ئـاواره
چـاوەڕێ بــوون وەگـــــــــەڕێ دووبـاره
وا ڕەوی مــــــژ لـەبـەر ئـەو پـێـــــواره
گـــــــەش و ڕوون بــوونـەوه بـەو دیـداره
بـەلەز و هـەڵپــــه هەمـــــوو زۆر بەدەون
هێندێ پێـــشـــڕەون و بڕێ دوا ئەکـــەون
گش بەرەو پـیــــــری ئەچن زووی بـگەنـێ
مـانـگ له خۆشییـان دەگری و پێش دەکـەنێ
دیمـەنـی ڕوون و جـگـەر ســــــــوتـاوه
ئـاگـــــــــــری دووری بـه تـین و تـاوه
یەک یەکی گـــرتنه هامـــێـــز ڕووخـــۆش
هەوریـیــــــــه هـەور و لـه ڕوویا ڕووپۆش
پاش گـــەلێ مــــاچ و له باوەش کــــردن
تیـــشکی زیـوینی لەســـەر بەش کـــردن
چاک و خـۆشـیی لەگـەڵ ئەسـتـێـران کـرد
کـەوته خــۆ و بووکی زەمــینی جــوان کـرد

ئاوی کـــــانیـــــاوێ کــــە وێنە نوێنە
دڵــی خـــــــــۆی داوەتــێ دڵ بـزوێـنـە

* * *

شـــــەوەکی و بـولبـــــولە ئەچریکێنێ
تا بـەلاوک دڵـی گـــــوڵ بســــتــــێنـێ
دە ئەتۆش هەســـتــــە خـــەیاڵی خـــاوم
مـن ئـەگــــەر تـۆم نـەبێ زۆر دامـــــاوم!
لـەم هەژارخـــــانـەیـە بمهــــێنـە دەرێ
بمبـــە دەشت و دەرێ بمگێـــڕە ســـــەرێ
دەسـت و بـردێ شـنـەبـام بـۆ زیـن کـــــــە
جــێم دەگــەڵ خــۆت لە هەیڤ دابین کــە
ســـەیری خـــاکی مـــوکـــوریم دێ بە دڵا
تا نـەچووین خــــۆم و دڵ و تۆش بە گـــڵا
ســـەرێ هەڵبـــێنمـــەوە لەو مـــەڵبـــەندە
گـــــــەرچی لـەش دوورە لـەوێ دڵ بـەنـدە

لاجان

دەشــتی لاجـانە بەهەشــتی پێــشــووم
هونەرم گـــەر هەبێ، لەو ڕا تێـــشـــووم
ئـێـــــرە بـوو لانکـی یـەکـــــەم دڵـداریم
لێــرە هەڵ بوو ســـەرەتای خـــەمـبـــاریم
چاوی کـارمـامـزێ خـسـتـمـیـە کـەمـەند
نازی پێ دام و دڵ و هۆشـــــمی ســـــەند
هێندە فـرمـــێـسکە لەوێ ڕشـتـــومـــە

هێندێ لەو ڕازە لەوێ ناشـــتـــوومـــە
بێـتــە دەر، گـۆلە لە خـوێناو، پڕ خـوێ
بێـــتـــەبەر دڕک و گـــوڵی لێ دەڕوێ!
چاوی مـن بـوو بە درێـژیی شــــەوگـــــار
مـلـەبـارانـی دەگــــــەڵ هەوری بـەهـار
ڕادەمـــان دیدەکـــەم و ئەســـتـــێـــرە
کـــامی زۆرتر بەخـــەوی کـــەم فـــێـــرە
مـن و پـەروانە دەمـــــان کــــردە گـــرەو
کێ لـە ســــووتان بـە گـــڕە؟ مـن یـا ئەو
گـڕ و یار کـێـــیـــە لە کێ جـوان چاکـــتـــر
شـــۆقـی یار دەردەکـــەوت ڕووناکـــتـــر
ژیـنـی شــــــادیم لـە ژوانـگـەی نـێــــژرا
بە بـژانـگـم گـــڵـــەکـــەی دابێـــژرا
بۆ بزەی لـێـــو تـەمـــەنی لاوم کـــوشت
بـۆ ڕوانـین، زووخــــــاوی چـاوم ڕشت
نـرخـی مـــــــــاچـێـکـی دڵ و دیـنـم دا
ئـەمـــــە چەرخـی بە هـەمـــــوو ژیـنم دا
گــــەر چی نـازدار و هەژار ڕێک نـەدەهات
مـــەخـــمـــەر و کـــۆنە دەوار لێک نەدەهات
ئـەوی مـن پـێـم گـــــەیی دیـســــــان زۆرە
بەخـــشـــشی دەســـتی ئەوین ســـەد جـۆرە
تـــووشـــی دەردی دڵـــی دڵـــداران بـــووم
شـیـاوی ناو کـۆمـەڵی خـەمـبـاران بووم
چـاوی هـەرســـــــــوورم و ڕەنـگـی زەردم

دڵی وا گەرم و هەناسەی سەردم
بیری سەرشێت و سەری شێواوم
چم نەبوو، پاکی ئەوین پێی داوم
گەنج و سامانی هەژاریم کە هەیە
سوودی سەودای سەری ئەو سەردەمەیە
شەوەکەی کورتە دەبا واز بێنین
دڵی هار چی دی نەهاروژێنین

ماسوو*

ماسوو، ئەو کێوە هەوارگەی دڵ بوو
جوانیٚ لەو نێوە گوڵی سەرچڵ بوو
لێک دەهاڵاین دەسمل شەوگاران
ئەو بەناز، من بە نزای دڵداران

قازیاویٚ*

چۆمی قازیاویٚ لە خێڵی خاڵان
شڵەژاندوومی دەگەڵ منداڵان
خانووە ڕەمڵینە لەلام خۆش بوو بەڵام
لێم دەڕووخایەوە، ئێستەش هەروام

پردی سوور*

پردی سوور، ئاخۆ لە بیرت ماوم
بە نەمامی لە دەراوت ڕواوم!

---

* ماسوو: گوندێکە لەنێوان لاجان و سابڵاغ، هەژار منداڵیی خۆی زۆر لەویٚ بەسەر بردووە.
* قازیاویٚ: گوندێکە نزیک سابڵاغ هەژار زۆر منداڵ بووە لە هەواریماڵە خاڵانی کە لەسەر چەمی ئەو گوندە هەڵیان داوە ماوەیەک ڕای بوواردووە.
* پردی سوور: پردێکی مهابادە گۆیا ئێرانی سەددی لیٚ دروست دەکەن.

ســـــەردەمـــــێک ڕێڕەوی دڵـداران بـووی
ســـەر لە ئێـــوارە مـــەکـــۆی یـاران بـووی
هـەیـنـوان جــــــەژنـە بـوو دەوروبـەری تـۆ
بەزم و خـــۆشی بوو لە ســـایەی ســـەری تۆ
بەند و بـەســـــتێ هەیـە بتــــبـــــزوێنێ*
بشـکێ ئـەو دەســــتــــە دڵـت دەشکێـنێ
ئەوبەری گرد
گـــــــڕە بـەردێ هـەیـە لـەوبـەر گــــــــردە
ڕوو بـە کـــــــــوردایـەتـی بـۆ مــن پـردە
دوور لـە چـاوی چەتـە، کـــــــوردیم دێـنـا
لێـــــرە دەم خـــــوێنـدەوە خـــــۆم ڕاهێـنا
باغی مکایل*
پـێـم بـڵـێ بـاغـی مـکـایـل، چـۆنـی؟
هەر وەکـــو پێـــشـــوو بە ڕەنگ و بۆنی؟
دیمـەنـی ســــــەوزەگــــیـــــا و دارانـت
چۆنە؟ چۆن مـــــاوی دەگـــــەڵ یارانت؟
ئێـــســـتـەکـەش بۆ گـەپ و بـەزم و ئاهەنگ
دێنە لات کـیـــژ و کـوڕی شـۆخ و شـەنگ؟
لاوی دڵبـــــەند و بەدڵ دڵتـــــەڕ و ســـــاز
کــیـــژی پشـــتــێن شل و چاوباز و بەناز

* بەند و بەست: گزیبە و سەددیشە.
* باغی مکایل: هاوینان جێگە بەزم و داوەتە.

دڵ و لێو چەسپی یەک و دەس لەملن؟
دێنە باوەشت و بە سەرتا ئەتلن؟
دیارە لێت ڕەشبەڵەکی لەش سپیان
دێتە گوێت ماچ و چپەی ئۆخەی و گیان؟
بۆت دەڵێ «ماملێ» ڕۆژان و شەوان*
هەروەها زۆرە لە گۆمت مەلەوان؟
یان قوڵەی شینی تولەی تارانی
دای گەماڕۆت و نەوەک جارانی
باغی ئەوبەر بە بەر و فێنکی دڵن
یان لە بێگانە دژ و دڵ بە کوڵن؟

داری خەزایی*

دارە تووی بەژنی خەزایی ماوی؟
هەر گەش و دڵ تەڕی، یان ژاکاوی؟
بە بەر و سێبەری؟ کێ دێتە سوێت؟
کوردی خۆماڵییە میوانی نوێت؟
چاوەکەی تۆی دەنواند هەرماوە
هەر وەکو چاوی هەتیو پڕ ئاوە؟

گڕاو*

مەڵێ سوێراوە گڕاو جێ نزمە
بۆرە خزمێکی دوچاوی کزمە

* ماملێ: گۆرانیبێژی ناوداری مهاباد محەمەدی ماملێ.
* خەزایی: کێوێکە لە شیمالی مهاباد، دارەتووێکی لە ناوقەدی هەیە کە لەسەر کانیاوێکە و بۆ سەیران دەچنەسەری.
* گڕاو: سەرچاوەیەکی ئاوی گۆگردییە کە بۆ خرووی پێست خۆی تێدا دەشۆن. ئاوەکە هەر کە لە سەرچاوە جوێ دەبێتەوە دەبێتە بەرد. ئەگەر گوێ لە سەرچاوەکە بگری هاژە هاژی دێ.

بەرد لە خۆی کۆوە دەکا پێم وایە
شۆڕشێ گەرمی لە بن سەردایە

تاقەدار*

تاقە دار هەر بژی داری چاکی
بە ڕەگ و دڵ پتەوی بێ باکی
زۆر بە میوان و لە کەس ناپرسی
وەکو بێکەس لە تەرەس ناترسی
جاروبار بێژە بە مەحمود کانێ*
گۆڕە سەرباز هەیە سمکۆ کوانێ؟

شاری مهاباد

دڵە وا شاری مەهابادە وەرە
کابەتە، ڕووگەتە، کڕنووشێ بەرە
تۆزێ لەو خاکە بە سەر خۆتا کە
تۆزی پیرۆزە لە دنیا تاکە
تۆزی چاوی دڵی نابینایە
لێرە کل بۆ کلەکەی سینایە
لە چ جێ ناوی مەهاباد بێنی
بۆ هەموو چاوێ بەرز دەنوێنی

شاری ئازایان

هەر هەبی، شاری نەبەردی و مەردی
جوانترین پارچە بەهەشتی هەردی

---

* باغی تاقەدار: دارێکە لەناو گۆڕستانێک لە ڕۆژئاوای مهاباد.
* مەحموود کان: گردێکە لە شیمالی مهاباد، سمایلاغای سمکۆ گەلێک عەسکەری ئێرانی لەو جێگەیە زیندە بەچاڵ کردووە.

ڕەوزە و لانی پڵنگ و شێران
جێی بە خوێن ڕشتنی خوێنمژ فێران
باوەشی گەرمی بداغ سوڵتانی*
لێرەوە تێپەڕی غەوسی سانی*
گیانی خۆی داوە بە تۆ شێخ بابا*
باوی شادی بوو ئەگەر ئەو مابا
لە پەنات ورگی مەلیک زادە دڕا*
ئاگری مەرگی عەجەم لێرە گڕا
گوللە سێ تیری تفەنگی سمکۆ
کەللە سەربازی لە تۆ کردن کۆ
کۆمەڵی ژینەوە، ڕۆڵەی تۆ بوو*
بوونی بۆ ساندنی تۆڵەی تۆ بوو
هەر لە زووڕا بە هەوای لای لایی
پێت نیشان داوە ڕچەی ئازایی
ڕەگ و خوێن، هێزی دڵ و ئەژنۆ بووی

* بداغ سوڵتان: ئەمیرێکی بەناوبانگە، سابڵاغ کە گوندێک بووە ئەو کردوویەتە شار. مزگەوتی جومعە دەستکردی ئەوە. سکەی پوولە وردەی لێ داوە کە لە مس بووە و لەسەری نووسراوە (ضرب فی ساوجبلاق).
* غەوسی سانی: شێخ عوبێدوڵاهی شەمزینانە کە لەگەڵ عەجەما شەڕی کردووە و تا نزیک مەراغەی گرتووە.
* شێخ بابا شێخی غەوسابات بووە، سەرەکی کۆمەڵێک بووە کە گفتیان لە ڕووسیای قەیسەری وەرگرتووە ئیستیقلال بدا بە کوردستان و ئەوانیش دژی تورکان شەڕ بکەن. تورکان بەو تومەتە، دەگەڵ حەمە حوسێن خانی سەردار و سەیفەدین خانی سەقزی ئیعدامیان کردووە.
* مەلیک زادە سەرکردەیەکی عەجەم و خزمی شای ئێران بووە و بە لەشکرێکی زۆرەوە هاتووەتە شاری سابڵاغ. لە شەوێکدا سمایلاغا داویە بەسەریدا و قڕیان دە لەشکر خستووە و ورگی سەرکردەیان دڕیوە.
* کۆمەڵی ژک واتا ژیانەوەی کورد لە ساڵی ١٩٤٢ لە سابڵاغ پێک هاتووە.

خەوپەڕێن و دنەدەر هەر تۆ بووی
کیژ و لاوانی بە خێوت کردن
کێ دەزانێ چییە ترسی مردن!
ئەو کچەی خشڵی سەری پەلکی گوڵن
گرژی ڕووی دوژمن و ئاگر لە دڵن
ڕۆژی خۆشی کە بزەی دەم چەمەنن
ڕۆژی مەیدان بە مەرگ پێ دەکەنن
کوڕەکان هەر وەکو دیمەن تەرزن
لای نەترسان یەکەمین سەر بەرزن

هەرای ژ.ک

ڕاپەڕێ کۆمەڵی «ژی، کاف» کردی
چەپەڵی دیلیی لە داوێن شردی
باغەکەت پڕ لە نەمامی بەر هات
کاتی خوێن ڕشتن و دانی سەر هات
تا لە سەرتا بلەرێ ئالاکەت
پاڵەوان بوونە فیدای بالاکەت

ورە بەرنادەن

دوژمن گەرچی بەزۆری و گزەبوو
دۆستە بێگانەکەش ئەو دەم قزەبوو
ناهومێدی کوڕی کورد ناناسێ
باش دەزانێ کە لە خوێنمژ ڕاسێ
خوێن ڕژا، ڕۆڵە کوژا، کەللە پژا
خوێن ڕژان خۆشە کە ئابڕوو نەڕژا

ناوی بەرزت لەســــــەرووی بەرزان بوو
بۆ گـــورگ لاشـــە عـــەجـــەم هەرزان بوو

خۆبەخشین

گـەرچی کــەوتیـــتـــەوە بەر چنگوڕی دەڵ
گـەرچی هێندێک لە چەمت بوونە چەقـەڵ*
زۆر کـــوڕی وات هەبوو خـــۆیان بەخـــشی
خـوێنی گـەشیـان گـڵی تۆی پێ نەخشی
گـــۆڕی پیـــرۆزی حـــوســـێن و قـــازی
باشـــتـــرین بەڵگەیە بۆ شـــانازی*

دڵدانەوە

نەچی دڵـمـــەند بی لەوەی هاتە ســـەرت
زۆر کـــــەسی وات هـەیە بمرن لـەبەرت
دوژمـــنت پـێـی وە نـەبێ بـۆی دەلـوێ
کـوڕە کـورد خـەنجـەرەکـەی بۆ دەسوێ
ئاو نیـیـــە خـوێنی شـــەهیـــدان نەوتە
هـەڵ دەبێ و هـەل لـە ژیـان هـەڵـکەوتـە
لاشی لاوانـی وەبـن گـڵ کــــــــەوتن
وان لەلای ئێـــمـــە لەناو دڵ خــــەوتن
هەر بینا شـــۆڕشـــەکـــەت هاتەوە گـــەڕ
ســـــەرنەوی بوو عـــەجـــەمی پاشڵ تەڕ
خـــەنجـــەرم چەرمی لەبەر دامـــاڵی

---

* مەسەلێک هەیە: چەم بێ چەقەڵ نابێ یانێ هەموو گەلێک خائینی خۆی هەر دەبێ.
* حەمە حوسێن خانی سەیفی قازی فەرماندەی لەشکری کوردستان و، پێشەوا قازی محەممەد سەرەک کۆماری کوردستان شەهید کراون و لە سابلاغ نێژراون.

خــــوێنی خـــۆی لاش و ســـەری ڕامـــاڵی
وا بەگـــیــــر دێتـــــەوە ڕێی نـابێ هەڵێ
مـــەمکوژە و هەرچی دەکـــەی بیکە، دەڵی
وا تەمێ دەکــرێ لە فـــێــرگـــەی شـــۆڕش
تاوی داو بچــــتـــــەوە گــــۆڕی کــــۆرش
کـــــــــــوردەواری لـە دەمـی بـێـگـانـە
شــــیــــرە تریاک نـیــــیـــە وەک سندانە
ئەوی لای وایە کــــە تۆی پێ دەخـــــورێ
ئـەبــێ تـاڵاوی بــە دەمـــــــــــدا بـکـرێ
خوشیی دواڕۆژ
با بەخـــوێن لاچێ پەڵەی دەس پیـســـــان
دەشـــــەکێ لەو ســــەرە ئاڵا دیســـــان
لاوە کـــــــوردت هەیە ئاڵا هەڵ کـــــــا
لاوەیی ناشێ دەسی تێکەڵ کـــــــا
دەڕەوێ تـۆز و تـەمـی ژێـر دەســـــــــتی
دەیگرین ڕەشـــبـــــەڵەکی بەربەســـــتی
پیس و چاوشـــۆڕ ســەری پێ شـــۆڕ دەکــرێ
گـــۆڕی داگـــیـــرکـــەری پێ گـــۆڕ دەکـــرێ
لاوی ئازا و کـــــــوڕ و مـــــــەرد و ڕەندت
زۆر کــچی گـــوڵبـــەدەم و لێـــو قـــەندت
شـــان بە شـــان دەس لە دەســـا گـــۆوەندە
ڕێکی یەک دێنەوە شـــــەندە و مــــــەندە*

* مەسەلە دەڵێن: شەندە لە مەندە کەمتر نییە، یانی هەموو کەس وەک یەکن لە ماف و بەشدا.

پێ کە ئەیدەن بەزەوی بوولەرزە
زەردە لیمۆ دەلەرن لەو بەرزە
گۆڕە سەگ ئەو دەمە وا دائەتەپن
تا زەوی زەوییە، ئیتر لێت نەحەپن
خۆم چۆنم!
من بە بێ تۆم کە دەپرسی چۆنم!
لە تەشەندایە برینی کۆنم
دوور لە باڵات لە ژیانم زیزم
سیس و بابردە گەڵای پاییزم
چاوەکانم کە لە چاوگەت دوورن
وەک سەری کولمی کچانت سوورن
ڕەنگی خاڵ و کەزییان جەرگی ڕەشم
وەک کەمەریان شل و باریکە لەشم
ڕەنگ و ڕووم زەردە نەوەک گەردنی زەرد
زەردی بێگەردییە ئەم، ئەو هی دەرد
لەش بەبار، تۆزی گیانمی پێوە
لە لکە و وەک لکە باری لێوە*
نەشەوە شەوم و نەڕۆژم ڕۆژە
داخ لە دڵ بوومە گڕێی بەرکۆژە*

---

* لەش بەبارم یانی نەخۆشم یان لەشم بەرێکی هەیە کە ئەویش تۆزێک گیانە یان گیانم وەک تۆز لێی نیشتووە.
* گیانم لەسەر لکە و لە کەوتن و وەرین نێزیکە و وەک پەڵەیەکە بەسەر لێومەوە، وا ئەزانن بارە لەسەر لێوم نیشتووە.

هێندە نێزیک و هەڵێک نات بینم
لە وزەم دەرچوو نەگێڕم شینم*
دڵە، پیشەی کوڵە، ناڵینە بەشم
سەری هەڵگرتووە فرمێسکی گەشم
کاتی وا نەبووە لە دڵما لاچی
تا ژیان ماوە لە بیرم ناچی
سوێند بە خۆت بشچمە ژێر گڵکۆوە
گیان پەپوولێکە بە دەوری تۆوە
نمەکت بم گرێ گەر لێت لادەم
لەو جیهانیش بە بەهەشتت نادەم
بۆ سولەیمانی کە نالی ناڵی
وەک مە نەیچێشتووە تامی تاڵی
نە سولەیمانی وەکو تۆ جوانە
نە دڵی نالی چزا بەو ژانە
«خاک و خۆڵ» بووە گڕوی گریانی
من چ خاکێک بەسەرم، دوڕدانی!
تۆ چۆن ماوی!
چۆنی تۆ؟ چۆنە دەر و کۆڵانت؟
دیمەنی بەرز و خڕ و خۆڵانت؟
هەمووڵا کۆنە گراوی خۆمن
مەمی بێچارەم و زین بۆ من

* وەک دوگمەی سەر سنگ و یەخەم کە لە سنگ نزیکە و نایبینی و زۆر بەداخەوەیەو جەرگی کون کونە.

سروەکەی قۆرغێ شنەی بێ گەردە؟
وەک هەناسەی منە بۆ تۆ! سەردە؟*
گەڕەکی شوان، دڵی هەر وا گەرمە
چاو ڕەقی هەر هەیە یان چاو نەرمە*
ئاوی گەرماوی شوجاع هەر شۆرە؟
شەوی جێژنان هەیە سەر لەنگۆرە؟*
دیاری شایانە کە بدرێ پێشکێش؟
توور و کاهوو، کەلەمی شادەروێش*
ڕزگەیی یادێ لە ئاوارە دەکا؟
مەولەوی دەردی دڵان چارە دەکا؟*
نوێژگەیێکیش هەیە لەو دەوروبەرە
باغ و بێستانە مەلای سەلکە کەرە
ماڵەکەم یادی جوانی خێر بێ
هەر کەسی ئەمنی لە تۆ کرد کوێر بێ
سێبەری باو لە سەرم بوو ئەو دەم
باغی شادی لە بەرم بوو، ئەو دەم
دوورخرام وا لە کەس و خوشک و برام
گێژی تاریکە شەوم، دوورە چرام

---

* قورغ: قۆپیەکە لە مهاباد- بای قورغی: بایەکی ساردە.
* گەڕەکی شوانان: گەڕەکێکی لادێییانە و گەرمە لە ڕۆژاوای سابڵاغ. * چاوڕەق: خێزانێکن لە گەڕەکی شوانان شکست هەڵدەبەستنەوە.
* حەمامی شوجاعولمەلیک لە مهابادە و ئاوەکەی سوێرە.
* شادەروێش: مزگەوتێکە کەلەم و توور و کاهووی کە لە حەوشەیدا دەکرێ بەناوبانگە.
* ڕزگەیی: گەڕەکێکە ماڵی هەژار لەو گەڕەکە و نێزیک مزگەوتی ڕۆستەم بەگ بووە کە مەلای مزگەوتەکە جاشی عەجەمە. * مەولەوی نازناوی بنەماڵەیێکە بژیشکی دەکەن

خاڵە سوورەت چ دەکا؟ هەر چاکە؟
یاخۆ داکەوتووە، ڕێکی خاکە*
خانەقای نەهری بە خوێن ڕەنگاوە
ڕێی شەهیدان بووە بەڵگەی ماوە*
گوێم لە شێخ قادرە بانگ ئاوازی
بۆ گەلی کوردە بەسەد شانازی
بەر بەسێدارە دڵت ڕانەچەنێ
بۆ وەتەن بمرە ژیانت ئەدەنێ
چۆنە مزگەوتی هەباساغامان؟
تات و بەر سێبەر و تووی، هەر وا مان؟
وەکو ئەوسایە فەقێ دەخوێنن؟
وەکو من دەقنە لە ماڵان دێنن؟
کە دەڵێن ژینی منالی گەمە بوو
ئەو دەمە جێ گەپ و گاڵتەم ئەمە بوو
گاڵتەی ئەو سەردەمە
خواس و سەرقووت و لە خۆڵا گەوزیو
پیتی چووی پەل بوو بەدەستی قەڵشیو
ئیوهییە، تەوغییە، شەگگە و چک و پک
لیکی زاری دەتکاندم تک تک
وەک هەلووک لێر و لەوێ هەڵدەبەزیم
سواپ و شێشۆقە بۆ چارەی وەڕەزیم

* خاڵەسوورە: چاکێکە لە گەڕەکی قولە قەبران لە مهاباد، دارێکی بەسەرەوەیە.
* خانەقای نەهری: تەکیەی بەرەی شێخەکانی شەمزینانە و لە گەڕەکی سەرخڕێیە و هاوسای مزگەوتی هەباساغایە. * شێخ عەبدولقادر و شێخ محەمەدی شەمزینی لەلایەن تورکانەوە لە ڕێگەی ئازادیی کوردستاندا بەدارا کردان.

مەزرەقم یار و هەواڵ مەڕمەڵ بوو
قۆچەقانیم چەکی راو و شەڕ بوو
خازەلی و حەنزەڵ و ئاوڕۆچکە بە گشت
تۆپەڕاکرن و کەری سووری بەپشت
یان مەلا تەق تەقە یان هەنگڵە شەلە
جێژنە بۆ ئەو هەلە ڕۆیی بەپەلە
جەغز و سوڕدانی بە دەوری خۆما
لەم هەمووو چەرخە خولێکم بۆ ما
تازە وا بوومەتە گۆچان بەدەسێ
لێم وەدی دێتەوە حوللەی مەرەسێ
ڕۆژی ماندوو بە خەیاڵی شەو بووم
شەو لەبەر بەزم و گەمەم بێ خەو بووم
ڕێزە چوقڵێ کە لەسەر هەورازن
یاری برژانگی مِنن هاوڕازن*

دیسان گەڕەک و جوانەکانی

«سەرخڕێ» زۆرتری هەمووان بەشی تۆم*
کۆرپەییێکی خڕەکەی باوەشی تۆم
یەکەمین جێیەکی، لێم دانا پێم
کوڕی خۆتم، بتەوێم یا نەتەوێم
گەڕەکی «قوبڵە» نەبوورین پێیدا
بێ سەر و شوێنە «وەفایی» تێیدا*

---

* بەرانبەر بە مزگەوتی هەباساغا لە بڵندییەک ڕیزە دڕکێک هەبوو.
* سەرخڕێ: گەڕەکێکە لە مهاباد هەژار لەوێ لە دایک بووە.
* گەڕەکی قوبلە جێگەی وەفائیی شاعیری بەناوبانگ بووە. لە شیعرێکیدا دەڵێ: «وەفایی ئاخیری خێر بێ دەمێکە بێ سەروشوێنە» ، شیعری: «شیرین تەشی دەڕێسێ» لە شیعرە هەرە بەناوبانگەکانیەتی.

شیرنێک لێرە بەناز تەشیەکی ڕست
شیرنی کۆکەنەکەی لە برەو خست
«گەڕەک ئەرمەنیە» بەهەشتی گۆرین*
ڕوو لە هەر لایە دەکەی هەر حۆرین
سەردەمێک چاوڕەش و چاوشینێک بوون
بۆ سڕی جەرگی تەزیو تینێک بوون
«سەرپلوسک» دڵ و چاوم لەوییە*
بەرەگە و ڕێڕەوی ئاسکی کەوییە
سۆفی گەر بەزمی بەهەشتت گەرەکە
توێژێ باوێژە، وەرە ئەم گەڕەکە
«پش قەڵا» دێن و دەچن ئێواران*
دەس لەمل تونگە لەشان نازداران
تاخی «حاجی حەسەنی» لەو پەڕییە*
حەجی سەر وشکی نییە، دڵ تەڕییە
دڵ بەخەم وەرگەڕێ زووی دێننەوە جێ
گەرمە ماچ خێرە لە جێ دەچنە حەجێ

ناو بازاڕەکە

بۆ هەژار دیتنی بازاڕ دەردە
دەس کە واڵایە دەسی لێ بەردە
تۆ بڵێی، تازە بخۆن تێر و تەسەل
چای عمادیش و کەبابی حەمە شەل!*

---

* (گەڕەک ئەرمەنی) و (سەرپلووسک) و (پش قەڵا) و (گەڕەکی حاجی حەسەنی) لە گەڕەکەکانی مهابادن. * سەرپلووسک و پش قەڵا: سەرچاوە ئاویان هەبوو، کیژان ئاویان لێ دەهێنان.
* عیمادی: چایچییەکی مهابادی و * حەمەشەل: کەبابچییەکی بەناوبانگ بوو.

خەڵکی بازاڕە کە هەروا مەردن!
گوڵی بەر دۆست و لە دوژمن بەردن!
چاخی دژواری لە مەیدان دەچەقن
تای تەرازووی یەک و تێکڕا دەتەقن!
هەر بە بێگانە دەکەن گاڵەی خۆش
دەردی سەرتیپە تەماتەی بێهۆش!*

بەستێن*

دڵە سەیرێکە لە دەم بەستێنێ
دیدە مەستێک لە منت نەستێنێ
چاو کەژاڵانی لە چەم ئاو دێنن
دەم بە جادوون و دڵان دەڕفێنن
پرچە پڕ چینە، کراس هەر چینە
هەر نزای گیانە لە ڕێی ئامینە

چوار چرا*

چوارچرا ڕەنگە ببێ دەنگم
وام لەسەر تێزە هەواخوای جەنگم
بەشخورا و مەرگی دەوێ ئاشتیخواز
گرێدار ناشکێ بەبێ بیور و پواز

---

* ساڵێک پەهلەویی شای ئێران سەرتیپ هۆشمەند ناوێکی نارده سابڵاغ کە بەزەبروزەنگی خۆی سەرڕەقیی خەڵکی مهاباد نەهێڵێ. ڕۆژێک سەرتیپ دێتە ناو بازاڕ لەپڕ وەک بارانە تێکوڵە شووتی و تەماتە ڕزیوی بەسەردا دەبارێ و ئیتر سەرتیپ هەر ئەو ڕۆیشتنە ڕۆیشت و نەهاتەوە، بەڵام ناوی دەرکرد بە سەرتیپ باینجان.
* بەستێنی چۆم: سەیرانگای ئێوارانە·
* چوار چرا: جێگەیەکە لە نزیک بەستێن، قازی محەمەد و سەدر و سەیف و چەند کەسێکیان لەوێ بەدارا کردووە.

تۆزێ ڕاوەستە، ئیتر گوێ هەڵخە
ڕاخە کەوڵی عەجەم و خوێ هەڵخە
دەچەقێنینەوە داری تۆڵە
شاخی شاخدار دەپەڕێ بۆ کۆڵە*

کووچەی جوولەکان*

ڕوو لە کۆڵانی جوان کەین نامە
لە هەمووی بیرەوەریی خەییامە
ئەوی تێی نەچووە دڵی پڕ لە خەمە
تەنگ و تاریکی هەبێ: پرچ و دەمە
ئەو کچە جوانە کە مەی دەفرۆشن
نازی چاوانە بە مەی دەفرۆشن

جا چبکەین؟

لە هەوار «ماملێ» مریەم بێنێ
هێند بە ئارامی کە شیر نەڕژێنێ
جوانە چارۆکە بە دابی بلباس
لە پەڕی مێشێ تەنکتر بێ کراس*
ڕەنگی خۆش بێتە پەنای دەنگی خۆش
شێت و شوورن دەمی خۆش بیر و هۆش
بەستەییێکی من و ئاوازی ئەو
ڕازی دڵخوازی من و سازی ئەو

---

* مەسەلێکی مەشهوورە دەڵێن: خوا هەقی بزنی کۆڵە لە شاخدار دەستێنێتەوە.
* کووچەی جوولەکان جێگە مەیخانە و بەزمی لاوانە. گۆرانییەک هەیە دەڵێ: کووچەی جوولەکان تەنگ و تاریکە + یەکێکی تێدا کەمبەر باریکە.
* هێندێک لە گۆرانییەکانی ماملێ بەم ناوانەن: «هەوارە، مریەمێ سابڵاغی، ئارامی گیانم کوڕە مەکە، شیرەکەم لێ دەڕژێ هەتیو مەکە، چارۆگێ چارۆگێ، کراسێکی دەبەردا تەنکە وەک پەڕی مێشێ».

وەرگرین بادە لەدەست مەیگێڕێ
خۆش و مەستانە بڵێین چەند دێڕێ

بەستەکە

ئەی مهاباد گوڵی سەرتۆپی زەوی
زیاد لە هەر جوانێ وەبەر دڵ دەکەوی
هەر کەسێ جارێ ئەتۆی ناسیبێ
خۆش و جوانتر دەبێ چی دیبێ!
کێیە ژیا بێ لە بەهەشتی خوادا
دڵی هەڵ دەگرێ کە لای لێ لادا!

ئەدی بۆ بێ دەنگن!

هۆنەر و نووسەرەکانت لە چییان
چۆنە تا سەر بە هەوای تۆ نەژییان؟
«خاڵەمین» زیرەک و پسپۆڕی چییە*
چاوی سوور و تەڕی وشک و سپییە!

---

* خاڵەمین: شاعیرێکی زۆر باشە لە مەڵبەندی مهاباد، لە شیعری خۆیدا گوتوویە:

خاڵی خۆو لێک دەکاتەوە بۆتان
دۆست و دوژمن، چ زیرەکە و پسپۆڕ
بەهومێدی خودا و پێغەمبەر
بەدڵی گەرم و چاوی سوور و تەڕ
کوردەکان چییدی سەرنەوی نابن
هەرئەوەندە نەختێ بۆ خۆ ئازابن
ئەو کوڕانەی کە ڕوو بەمەیدان دێن
دەیگرن تۆپی زل بە دەست و زوخاڵ
بچۆ لای کوردە، کاکی ژیر و زرینگ
چونکە جێی کوردە دەس بنێ سەرسینگ
پێی بڵێ خاڵەمین دەڵێ تاکەی
گەنم و جۆ چان و جرینگە جرینگ
وا بەسەر دوژمنا دەگوڕێن
وەک لە کەروێشکی هەڵدەکێشێ تەماڵ

تۆپ بوو، ئەو تۆپی کە دەیگرت بە زوخاڵ
گەنم و جۆ چاندنی هەڵنا بە تەماڵ!
«سەوزە سیس» نێوی دەنێ کاری بەجێ:
نیوە نووزەی مەم و سیامەند و خەجێ!*
ئەمە دەرمان نییە بیفرۆشێ بە گەل
دەردی زۆری دەوێ شەل دەرچێ لەزەل
«هێمن» ئەو بولبولە سەر بێتووکە
چۆنە لێی نایە چ جووکە و نووکە!*
کوانێ ئەو سینگە کە «ماژینۆ» بوو!
سەر لە مەیدانی نەبەردا گۆ بوو
وەکو بیستوومە لە مێرووڵە بەزی
دڵی وا گەرم و گوڕی سەیرە تەزی!
کوا تفەنگی دەس و ڕاوی کامە!
گۆشەگیری چییە ئاغای دامە
بۆ دژە و ئەژنۆ دەباوەش دەکرێ
یان بەسەر بەرزی بژی یان بمرێ!
نیشتمان هەر کەسی بۆ بمرێ نەمرد

* سەید عەبدوڵڵا ئەیووبیی دەرمان فرۆش: نووسەر و مامۆستای دانیشگایە، دوو کتێبی چاپ کردووە بە تەرجەمەی فارسییەوە «چریکەی مەم و زین و چریکەی سیامەند و خەجی».

* هێمن: شاعیری زۆر بەناوبانگی مهابادە، هێندێک لە شیعرەکانی کە لێرەدا ئیشارەیان پێ کراوە ئەمانەن: (ئەو بولبولەم ئەمن کە دەستم کرد بە ناڵەناڵ + بێدار بۆوە میللەتی کوردی بە خوێندنم)، بۆ نیشتمان دەڵێ: (لە باتیی ماژینۆ سینگم قەڵای تۆ)، پاش لێقەومان لە شیعرێکیدا گوتوویە: (لە مێرووڵە بەزیم)، شیعرێکی خۆشی لەسەر تفەنگی ڕاو و گەمەی دامە هەیە. لە جێگەیەکی تریشدا دەڵێ: (هەمنشینی گۆشەیی تەنهایی هەر ئەژنۆکەمە + بۆیە ڕۆژ و شەو وەها گرتوومەتە نێو باوەشم). لە جێگەیەک دەڵێ: (عاشقی چاوی کەژاڵ و گەردنی پڕ خاڵ نیم + عاشقی کێو و تەلان و بەندەن و بەردم ئەمن). شیعرێکی هەیە بە وەلیعەهدی پەهلەویی هەڵگوتووە.

لەشی ســـەر دۆشـــەکـــە هیچ بەهری نەبرد
دەبا بیشێلم
لێم گـــــەڕێ دڵ بەزوخـــــاو و خـــــوێنم
بـــا لـــە دوور دووره بـــرام بـــدوێـــــنم:
کـــاکـــە مـــەرجی من و تۆ کـــوا وا بوون؟
کـــەی تیـــانا بوو لە یەکـــدی جـــیـــابوون؟
هەرچی دەرد و کـــــولە بەر من بکەوێ
تۆش وەکـــو خـــۆشی بە جـــێـــمـــێنی لەوێ!
بیـــــــر و پێنووس و دەس و دڵ یەک بوو
دوانـەیەک بوون و بە دەم یـەک چەک بوو
تـــۆ ئـــەویـــنـــداری تـــەلان و بـــەرد بـــووی
دژی ســـــای گـــــەردن و زێڕی زەرد بووی
ســـوێند و پەیمان بوو نەگـــۆڕێی، گـــۆڕای
وازی وازی لـەســـــــــــــەری دای دۆڕای
بولبـــولی کـــورد وەکـــو قـــەل دەنوێنێ
بێـــــزی بێ بۆ کـــوڕی شـــــا بخـــوێنێ
بـاڵی بشکێ و پەڕ و پۆی هەڵبـــــوەرێ
مـــەل بکا زەمـــزەمـــە بۆ جـــاشـــە کـــەرێ
ئـەوە چت کـــــــردوە بێ مـن، هێـــــمـن؟
تێـــر و تانەت فـــره لێـــمـن، پێـــمـن*
نەت کـــــرا بدڕی لە خـــــۆت ئەو پەردەی
دەس لە گـــــۆشـــــتـــــاو و پلاوێ بەردەی!

* تیرت لە منن و تەنانەت بە منن.

لێم ببووره کە ئەوەندە بەرلۆمی
شینە بۆ خۆمی دەکەم، تۆش خۆمی
ئێستەکەش نەچوە بچێ چوو ڕۆیی
وەرەوە ناو گەل و خزم و خۆیی
بۆ گەلت بێژە هەتا ڕۆژی مەرگ
بێ منەت بێ تمەن و نان و بەرگ*
ڕکەڕاکە و ببە هاودەنگی خۆم
بێ کرێژ بەو ببە هاوڕەنگی خۆم
با دەسەومل مەلی بێچاران بین
هەر «هەژار هێمن»ەکەی جاران بین*
نیشتمان وەک مەلە، نووسەر باڵە
هەر مەلێ باڵی شکا جێی چاڵە
دڵە وشیار بەوە مەستی بەستە
ڕێووشوێن بەر مەدە خۆ دابەستە
پاش ئەو مەستییە گەشتێ بکەین
بەرەژێر ببیەوە نوێژگەی سوورە
زۆر مەلای لێن کە نەچووم بمبوورە*
لەو مەلایانە یەکێ زل جاشە
خەرتەلە و چاوی لە پێنج شەش لاشە

* ئەو بیتانەی منەتیان لێ دروست بووە پیتی تمەنیشن، تمەن بێ منەت واتا نەمێنێ.
* ئەوەندە لە مهاباد هەژار و هێمن دۆستایەتی و تێکەڵاوییان هەبوو خەڵک لێیان گۆڕابوو کامیان هەژارە و کامیان هێمنە، بەهەردووکیان دەگوت: هەژارهێمن.
* مزگەوتی سوور: کۆنترین بینایەکە لە بداغ سوڵتان ماوەتەوە و ئاواڵ دووانەی پردی سوورە.

تاخی «دارۆغە»یە جێی بیرەوەری
بیر ئەوێستاش دەگەڕێ دەوروبەری*
ترسی دارۆغە نەمابوو ئەو دەم
دڵ بە ئاواتێ ژیابوو ئەو دەم!
«کووپین ئاوا» دڵی هەر ئاوا بێ
زۆر دڵاوا بوو سپاردەی خوا بێ*
تیری چاوبازێ لە جەرگم ڕاچوو
کوشتمی و خوێنەکەشم هەر وا چوو

لەسەر داشا مەجید

وام لە سەر «داشە مەجید» وێستاوم
گیانە گەش بۆتەوە، ڕوونن چاوم*
دڵە بێ دیدەنیی ئەم دیمەنە کە
«لالە باس» یارە لە گۆمی «تەنەکە»*
«مێشە کورتانی» ببینە و «یەرغو»
بێرە دا باری مەنیج تێپەڕ بوو*
دڵگوشایە و گەشە «باغی سیسە»
ترسی ئەو ناوە لە چاوی پیسە*
ئاوێ ئەسکەندەری لە شوێن وێڵ بوو
لە کن ئەم ئاوە خناوو لێڵ بوو

* گەڕەکی دارۆغە و کووپین ئاوا: دوو گەڕەکی مهابادن.
* داشا مەجید: کێوێکە لە ڕۆژهەڵاتی مهاباد.
* لالەباس: باغێکە. * گۆمی تەنەکە: لە نزیک ئەو باغەیە.
* مێشەی کورتانێ: مێشەیەکە لە خوار مهاباد و یەرغوو چۆمێکە هاوینان وشک دەبێ. گۆرانییەک هەیە دەڵێ: مەنیج بارگەی تێک نا گەییە بارگەی کورتانێ، مەنیج بارگەی تێک نا هات گەییە پردی یەرغوو.
* باغی سیسە: سەیرانگایەکی خۆشە لە مهاباد.

«کانیی مام قەنبەر»ە لێی بڕوانە
دیمەنی جوانی دەمی جێژنانە*
پڕکەژاڵ، ئەو کەژە زەردە و سوورە
چت دەوێ بەر دەمە، هەر خەم دوورە
پیرە سەر سەوزەکە «ئەسحابە سپی»
بوویە پێشێلی عەجەم بۆیە کپی!*
تووکی تۆ وەرگەڕێ تەخی تاران
تا بەهار ببیەوە جێی دڵداران
«گومبەزان» جێگە نیاز و ڕازە
چیت نیازە وەرە لێی بخوازە*
کورد و ئازادی بە یەکتر شاد بن
دوژمنان ببنە گڵ و بەرباد بن
«باغی شێخی» گوڵی ناو باغانە
سەیری هەتوانی جگەر داغانە*
سەر لە ئێوارە سەرێک هەڵبێنە
ژین وەسەر بگرەوە خەم بپسێنە

ماڵئاوایی

چۆن وەها شارێ لەسەر دنیا بێ
بە خەیاڵا دێ کە مانگ ئاوا بێ
سا مهاباد بە هومێدی دیدار

* کانی مام قەنبەران: جێگە بەزمی ڕۆژی جێژنانە.
* ئەسحابە سپی: زیارەتێکە و خەڵک بەهاران دەچنە سەیرانی.
* گومبەزان: گۆڕخانەی بەرەی بداغ سوڵتانییە و زیارەتگایە.
* باغی شێخی: باغ و باغچەیەکە لە قوبلەی مهاباد، ئێوارانە خەڵکی لێ کۆ دەبێتەوە.

تاکو دەتبینمەوە ئازا و رزگار
با لەشار دەرکەوین
داوەتم دێنیەوە بیر «زاوا و بووک»
وەک سەری هێمنی بۆر و بێ تووک*
لێرە «لاچین» وەرە «شیلاناوێ»
کۆنە لانمانە بمێنین تاوێ*
شایی هێمن بوو هەژار هەڵدەبەزی
دۆیەکی هاتە دەس و جەرگی تەزی
سارەوانانە*
سارەوانانی تەمەن خۆش ئاژۆن
بێ وچان دەیدەنە بەر تازە و کۆن
«سارەوانانە» دڵت بۆ لادێ
هیچ لە دڵتا هەیە یادی یادێ!
بە نەمامی گەش و شەنگ و شل بوو
بە نەکامی بەر و مردن کل بوو!
بەسری*
لەو بەرەت «بەسری» دەسی دز ببڕە
لەو سەرەت ئارەقی ماندوو بسڕە

* زاوا و بووک: کێوێکە لە نزیک مهاباد و لەسەر ڕێگەی گوندی لاچین و شیلاناوییە کەماڵی خانەدانی هێمن لەوێ دەبن، هێمن کە ژنی دێنا هەژار برازاوا بوو و لە داوەتی کە لە شیلاناوێ بوو بەشدار بوو.
* سارەوانانە: گوندێکە نزیک مهاباد، دایکی هەژار کە سەیدزادە فاتمی کچی سەید محەمەدئەمینی نوورانییە خەڵکی ئەوێ بووە و زۆر بە گەنجی جوانەمەرگ بووە.
* بەسری: کێوێکە لە ڕۆژهەڵاتی مهاباد زۆر زۆر جار دز و جەردەی لێ دەبێ.

سەری سوڵتان

«سەید وەقاس» هەر بەگەڕی ڕەش بەڵەکی
وەکو جاران بەکڵوک و کەڵەکی!*
خۆشی بۆ تۆیە دراوسێ جوانی
دۆستی تۆن «قەمتەرەیی» و «دەرمانی»
لایەکت «چۆمی مەجیدخانی» بەرین
ماڵ و قۆپی هەموو پڕ پۆڕ و پەرین
ڕاسپێرە لە قەڵا بۆ «کاکم»
هیچ قسەی ماوە! دەڵێ بێ باکم!*
گەیوەتە کوێ! شەڕی ئاغا و گوندی!
سەیرە دنیا کە چلۆن بوو، چن دی!
کۆنە «سوڵتان» و «سولەیمان» ڕێوین
شێت و خووداری ختەی بێ خێوین*
کۆسە بۆ ڕیش دەگەڕا و بۆ جاشی
داشی هات کلک و سمێڵی تاشی*

ئیساکەند*

باشە شەوباشێ لە «ئیساکەند» کەین
یادی یارێکی دەم و لێو قەند کەین

* سەید وەقاس: کێوێکە لە نێوان چۆمی مەجیدخان و لەناو قەمتەرە و دەرمان و بورهاندا، گۆڕێکی لێیە گۆیا جێگەی سەعدی وەقاسی ئەسحابەیە، چوارشەممەی بەهاران کچ و کوڕ دەچنە سەری و داوەتی ڕەشبەڵەکی لێ دەگرن و نیازی لێ دەخوازن.
* کاک: نیاز مەلا ئەمجەدی قەڵایە کە نازناوی شیعری کاک بوو.
* سوڵتان ئاغا و سلێمان ئاغا دوو ئاغای زۆر دەوڵەمەند و دەست ڕۆیشتوو بوون لە چۆمی مەجید خان و دژی کۆمەڵە بوون.
* داشی: بە شەلاتی تارانی دەڵێن.
* ئیساکەند: گوندێکە لە موکریان هەژار لەوێ ماوەیەک فەقێ بووە و وا دیارە لەگەڵ سەیدزادەیەکا دڵداریی کردووە.

شاڵ شلێ چاو بەکلێ لێو ئاڵێ
چوێلەکێک بووم بە دەسی منداڵێ

سەید کاکەجان*

«کاکە جان» پیری «سەهۆڵان» هەرهەی
نیاز ڕەوای لاو و کچۆڵان هەرهەی!

بەرەو پیر

گیان لە ڕێ چوونی بەلەز دەمدا هان
کەوتە بەر کێشەری «پیری بورهان»*
مانگە زەرد بوویەوە؟ ڕۆژت دیوە؟
دیارە تۆ بەر لەمنت ناسیوە
دڵە دامرکێ خەیاڵ لێم لادە
گیانە بۆ دیتنی پیر ئامادە
«کانی دولمانە» لەسەر ڕێگامان
خۆت بشۆ بێ چەپەڵی بێ ئامان
جێ گەلێ پاکە ئەتۆش خاوێن بە
بۆ هەموو سووچێ دەسەو داوێن بە
لە «لووساوکانە»وە خۆش ڕاببرە
دەس بەدەم نەوسی چنۆکا بگرە*
لە هەموولاوە گوڵ و گوڵزارە

* کاکەجان: چاکێکە لە نزیک گوندی سەهۆڵان لە موکریان کیژ و کوڕ داوەتی لەسەر دەگرن و نیازی لێ دەخوازن.
* پیری بورهان: نیاز شەمسەدین شێخ یووسفی بورهانییە کە لە نزیک شەرەفکەند لە جێگەیەک بەناوی خانەقا نێژراوە و ئەو خانەقایە جێگەی فەقێیەتیی هەژاربووە
* کانی دولمان و لووساوکان: دوو جێگەن لە خانەقا.

شینییە جوانییە ئاوە و دارە
دڵی شێت چەپکە گوڵێکیش بچنێ
باشە هۆشی هەبێ هێشوو نەڕنێ

گومبەز

گومبەزی سپیە وەکو ڕووی چاکان
پاکە وەک گیان و دڵی دڵپاکان
سەدەفە و گەوهەری یەکتای تێدا
بارەگاهێکە شەهەنشای تێدا
ماڵی سەرخێڵی خوداناسانە
بێرەدا چوونە بەهەشت هاسانە
لێرە کەشکۆڵی هەژاری تژییە
هەرچی ئێرەی هەیە چاوی لە چییە!
ڕۆژێ تینی بە گەشە و تیرێژە
ڕۆژێ دینی گەش و تیشک ڕێژە
تیشکی ئەو کاری بە خۆڵ و خاکە
شۆقی ئەم گیان لەبەری ڕووناکە
گیانە تا هەل هەیە لەو جێ گەورە
بدە حەو جاری وەکو حەج دەورە
لێی بپاڕێوە نزا لە خوا کا
با گرێی کاری هەژاران ڕاکا
کوردی بێچارە هەتا کەی دیل بن!
تۆق و کۆت هاودەمی پێ وو پیل بن!
خوا نەناسان و چرووک و پەستان

بەس بگەوزن لە چیای کوردستان

بەزەیی هەوری لە کەژمان هاڵێ

زبڵ و زاڵی دەسی زۆر ڕامالێ

سەید ڕەشید*

وەرە سەر گۆڕی شەهیدی دڵتەڕ

هەموو دنیا لەبەرێ ئەو لەو پەڕ

«چاوەشی» پیر بە هەوای زانستی

لە ملی شێری دەخستن ڕستی

نوورانی و مەولانا*

گۆڕی نوورانییە، مەولانایە

کەسی وا گەورە لە مەولا نایە

لەسەر گۆڕی دایک و بابم*

گیان وچانێ لەسەر ئەم دوو گۆڕە

دڵە خوێن هەڵ بدە چاو داچۆڕە

دای و باب لێرە بە خاک ئەسپێران

بە پەکوو بوومە پەپووی جێ وێران

دایک ئەدوێنم

دایە شەوگاری درێژ گریابووی

بۆ کوڕت دڵ بەنزا و بریا بووی

---

* سەید ڕەشید: عالم و شاعیر و قسەخۆشی بەناوبانگ، لە شیعرێکیدا کە لەپەسندی شێخی بورهاندا بیگوتایە نازناوی چاوەش بوو، لە ئەشعاری تریشدا شەهید بوو.
* نوورانی: سەید حەمەسەعیدی کولێجیی عالمی بەناوبانگ، کە مامی دایکی هەژارە.
* مەولانا: مەلا سادقی خەلیفەی شێخی بورهانە کە پردی قەرە قشلاغ و قەڵاتاسیان و ڕێگەی بەسری ئەو دروستی کردوون. مەولانا خاڵی باوکی هەژار بوو.
* باوکی هەژار مەلا محەمەدی شەرەفکەندی لە تەمەنی ٦٥ ساڵیدا لە کاتێدا کە هەژار تەمەنی ١٧ ساڵ بووە، مردووە و لە خانەقای شەرەفکەند لە پەنا گۆڕی دایکی هەژار نێژراوە.

دەتەویست تاکە نەمامی ساڵت
بەری شیرن بێ لە ڕۆژی تاڵت
گوڵ و لک بلکێ بە دەور و بەریا
ئارەقت بسڕی لەبن سێبەریا
برتە ژێر خاکەوە ئاواتی دڵت
هەر بەهارت بوو وەرین پەلکی گوڵت
ئاه و زووخاوی دڵەی پڕ سۆکەت
دڕوو دەڕوێنێ لە بان گڵکۆکەت
ڕوو ئەکەمە بابم
باوە نیازت بوو وەکو تۆ وا بم
لە جیهان دوورە پەرێز، بۆ خوا بم
پێت وتووم چەندی لە تۆم پرسیوە
نیشتمان دۆست بە خودات ناسیوە*
هەرچی فرمێسکی هەژاران بسڕێ
بۆ دوارۆژی بەهەشتێ ئەکڕێ
نیشتمانم کە ڕوانیم دیلە
باغی واخۆش بەرەڵا و بێ چیلە
تورکی تۆڕتووڕی ئەدا بۆ بەر پێ
لێی دەگەوزن عەرەبی بێ دەرپێ
مشکە کوێرەن عەجەم و ڕیشە بڕن
خێوی باغ برسییە ئەو تێر و مڕن

* فەرموودەیەکی پێغەمبەرە «خۆشەویستیی نیشتمان لە ئیمانەوەیە».

نیشتمانم کە ئەویست، کەوتە دڵم
بێم و پەرژینی بکەم باغی گوڵم
وارشی گاڵە درێ و دەربەست بێ
بەس لە داگیرکەری پەست پێ پەست بێ
* * *
چ هەژارم نەدی وەک کوردی هەژار
چاو بە ئەسرین و سڕی دەس زۆردار
خێوی خەرمان خڕی بێ نان دەنوێ
گەلە خوێ پیوی نەبێ داس بسوێ!
خۆی، ژنی، کیژ و کوڕی کووڕی مەڵۆ
وەکو جووچک دڵە لەرزێ لە هەڵۆ
گەنم و جۆ، ڕۆن و خوری و تووتن و نەوت
گۆشت و میوە و بەری لێڕی شەش و حەوت
هەرچی داهاتە لە لادێ و شاران
بگرە هاتە ئەنقەرە، بەغدا، تاران
گورجێ ئەیقۆزنەوە دەستی بە خوێن
نانی پاک بەو دەمی پڕ جوێن ئەجوێن
هەستی من ویستی کە دەستیان ببڕم
لە هەموو چاوی تەڕ ئەسرین بسڕم
ئەو دەمەی دابدڕم کورد ئەخوا
لای هەژاران بم و نیزیک بە خوا
چم بەسەر هات!
سەر بەخۆ کەوتمە شوێن ئاواتم

دوور لە تۆ تووشی نەهاتی هاتم
ئابڕوو تایەک و حیزی تایەک
سەرپشک تەک بدەمە هەر لایەک
خوێڕیەتی خوو بدەمێ نان زۆرە
دەفری ناموس و شەرەف پێخۆرە
دەستی پانم لە بنی باغەڵ گرت
ئابڕووم ویست و سەری خۆم هەڵگرت
ئەوە چەند ساڵە کەوا دەربەدەرم
لە گوتن نایە چ هاتە سەرم
ڕوو لە سووچم، وەکو تۆز بێ بایەخ
عاسمان لێفەیە هەردەم ڕایەخ*
هەر بەڵای بووری گرێی دا هێڵە
شووم خەتی خۆشە لە کێڵگەی توێڵە*
جوانی وەک ژینی کوڕێنیم دەرچوو
سپیەتی ڕووم خزی بۆ مووی سەر چوو
زەردە بۆ لێوکە دەهات لاڕێیە
پەڕیە سەر ڕوومەت و تاپۆی پێیە
خەم ڕەوێنم خەمە کەس هەر کەسەرە
دەردی دڵ چاری دڵی دەربەدەرە
خۆشی وەک ئێوە مەگەر بێتە خەوم
گەر هەبێ جێگەیێ لێی وەر بکەوم

---

* ڕوو لە گوناهم. یان وەک تۆز فڕێ دراومەتە قوژبنەوە بەبێ قیمەت.
* هەر بەڵایەکی رابرد نیر و ئاموری دابەست. شیوەردم خەتی ورد و خۆش بووە لە کێڵگەی نێوچاوانم.
یان نەگبەتی ئەوەندەی مەشق کردووە خەتی خۆش بووە و خەتەکانی گنجی نێوچاوانمە.

چاوی ژیرم هەبێ خەو بنوێنێ
نوێنی زبر و تەڕی نەی تۆرێنێ
وشک و زەرد لەش بە دڕک بەر لێژم
سووک و بەرباد و بەسوور و گێژم
قانگەلاشێک و لەبەر دەم باوە
یان تەلاشێک و بەسەر دەریاوە
گا بە شێواوی لە چۆڵێ ئەکەوم
گا لەگێژاوی شەپۆڵێ ئەنەوم
بەڵام هومێدم ماوە
لەو جیابوونە کە جێگەم جێ ما
شادی دا کەوت و هومێدم پێ ما
ڕەنجەڕۆ بووم و لەڕۆ نارەنجم
تا هومێدم هەیە خاوەن گەنجم
دڵ بە ئاواتەوە ماوەی بدرێ
پارچە پارچەی لەت و کوت گەو بکرێ
باغی زێد بێتەوە دەستی خێوی
دەستی کورد بچنێ هەنار و سێوی*
پڕ نەمام بێت و نەمام پڕ گوڵ و چڵ
چاو پەپوولێک بێ لە پەرژینی بە گوڵ
گیان بە هەر لایەکی باغا بفڕێ
گەشکە بێ و چاوی بە گریان بسڕێ

* سیف القضاە شاعیری موکریانی لە شیعرێکیدا دەڵێ: «تاکەی لە باغی خەڵکی بە زیزی و بەملکەچی + خۆشە لە باغی میلی چنینی هەنار و سێو».

ئەو هەلە هەلیــە لە عــاســمــانی کــورد
ســەربەخــۆ ســەرکــەوێ لای وابێ نەمــرد
لەش لەلای ئێــوەوە بســپــێــرێ بە خــاک
خــۆشــە لای دایک و کــەس و بــاب و کــاک
خــواش کـــەسی بێکەســـە بۆ ڕۆژی ژمــار
زۆر دڵ ئـــاوایـــە دەبـــوورێ لــە هـــەژار

دیمەنی گۆڕستانەکە

گـــیـــانە بڕوانە چ گـــۆڕســـتـــانە!
جێ وچان و خـــەوی چاو مـــەســـتـــانە
ســـوور ئەوا پــێـــتـی دەڵێ شلـلـێـــــرە
کـــوڵــمـــە ئاڵێکە لە ئاخـــا لێـــرە
ئەو وەنەوشـــەی کـــە لە ســـای دارانن
شـــینی ســـەرشـــینی گـــرۆی یارانن
خـاک و خـۆڵی هەمـوو گـەنجـە و سـامـان
چـاوی بـادامـی لـە ژێـر بـا دامـــــــان*

جۆگەی قوڵقوڵە*

لاکـــــەوە دڵ پڕی زوخـــــاو و کـــــوڵە
وەرە ســـەر قـــوڵقـــوڵە فـــێنکایی دڵە
مـــســـتـــە ئاوێکی بەڕووی دڵدا کـــە
ڕوو بـەڕووی تـەکـــیـــە ئەبین ئەو ســـاکـــە

* گۆڕستانی خانەقا پڕیەتی لە دار بادام.
* قوڵقوڵە: کاریزە ئاوێکە لە خانەقا.

خانەقا

خـــانەقـــا دارو دەرت چیـــمـــەن و چیم
لە هەمـــووی هەڵ دەقـــوڵێ بیـــرەوەریم
تات و ئاوی، بەر و ناوی حـــەوشـــان
هەر لە مـــیـــحـــرابەوە تا جێ کـــەوشـــان
مـــیـچ و بان، ڕێڕەو و مـــافـــوورە و بەڕ
تووەکـــەت، ڕێزی چنار و عـــەڕعـــەڕ
وشـک و تەڕ حـــــەوز و دەر و دیـوارت
تازەو کـــۆن و خـــویا و پێـــوارت
ژوورەکـــــانت چ لەبەرد و چ گـلـن
حـوجرەکـان. گـشـتی لە من نوشـتـە دڵن
داخـۆ ئێـسـتـاش وەکـو پێـشـوو مـاوی!
دڵـنیـــا و دڵگری پیـــری و لاوی!
پیت و بەهرەیان هەیە لاوی دڵســـۆز!
ســـۆزی دڵیـــان هەیە پیـــری پیـــرۆز!
کێ لە جـێی «جـەعـفـەرە» بۆ ئاوردوو!
کێ هەڵی دەگـــرێ ســـەوەی پڕ نردوو!
کـێیـە وەک «حـاجی» نەهێـڵی چەپەڵی
کێ بەفـر دێنێ لە جـێگای «شـخـەڵی»
«شـــاپەسندێ» هەبوو مـــیـکایلی گـــەل
ڕیشـە چوار گـۆشـەیەکـیش زۆر تەوەزەل
مـامـۆسـتـا مـەنگوڕەکـەم حاڵی چییـە؟
«شـێـخی شـامی» وەکـو ڕیش سـپـیـیـە؟

کێ وەکو «سەید»ی دەس و دڵوازە
تووتنی کۆنی هەبێ و چای تازە؟
«مەمەیار» «کاکی مەلازادە»ت چۆن؟
کێوە چوو تازە موسوڵمانی کۆن؟
کەللەزل پیری «فەریک» چی لێ هات؟
شێری بەگزادە گەڕۆکی دێهات
کێ لە جێی ئێمە فەقێ و نانخۆرن
تەمەڵ و بۆرە کەمن یان زۆرن؟
هاودەمی ئەو دەمە سێ شێخزادەن
داخوا بۆ ڕاوەکەوان ئامادەن؟
خێوەکەو هەر هەیە قیڕە و سوێندی
بۆنی با هات و کەوی شەو خوێندی*
قازیەک و مینەو و دەروێشێک بوون
هاودزی شەو لە مریشک و قەلەموون
کێیە پیر؟ کێیە مناڵ؟ کێ گەنجە؟
کێیە پێم خۆش بووە؟ کێ دڵ ڕەنجە؟
کێ بووە؟ کێ چووە؟ کێ وەک خۆیە؟
دێ و دەچێ ژین وەکو ئاوی جۆیە!

* ئەو ناوانەی لەم بەندەدا هاتوون ناوی ئەو کەسانەن کە سەروەختی مناڵی و فەقیەتیی هەژار لە خانەقا ژیاون و بیریان دەکات. جارێک هەژار و ئەو ۳ کوڕە شێخانە زۆر لە بەر سۆفی ساڵح ناوێک کە خاوەن کەو بووە دەپاڕێنەوە کە لە گەڵ خۆیان بیانبا بۆ ڕاو، لە بەرەبەیاندا لە چیای پشت گوندی گڕاو چای لێ دەنێن و کەو دەنێنەوە. کابرا دەڵێ کەس دەنگ نەکا، چونکە کەوی شەو خوێندوویە. لەو دەمەدا بۆ خۆی بایەکی بەدەنگی لێ دەردەچێ! گەلێک گاڵتە بە کابرا دەکەن و ئەویش لە تووڕەییی خۆی ڕاو بەجێ دێڵێ و بە ناهومێدی دەگەڕێتەوە.

شێخ محەمەد*

سەروەرێکت هەیە پێی دڵشادی
تا ئەوت ماوە لە خەم ئازادی
خۆشەویست «شێمحەمەد»ی ڕیش سوورە
لە خودا یار و لە دنیا دوورە
چۆڕە ئاوێکە لە دەریای بێ پەی
دڵی دەریایەکە پەی پێ نابەی
وا لە جێی پیر و بەبیریش پیرە
لەنەزان شێرە، بەزانا ژیرە
سەد بری هێندە برای نەبوایە
پاک و بێ گورگە بۆ ئەم کۆگایە
تووک سپی زیانە لە پەمبۆ تۆزێک
ئابڕووی هۆزێ دەبا ڕەشبۆزێک
بەرەو دۆڵی ئاجی کەند
باغی فاتێ مەڵێ بووری و خۆی بوارد
گەردن ئازاکە گەلێک میوەم خوارد*
دامە گوارتە گوێ لەسەر دزیەکی باغ
باغەوان لێم دەگەڕا دەس بە پەیاغ

* * *

---

* شێخ محەمەد زانای زۆر بەناوبانگی موکریانە و کوڕی گەورەی شێخی بورهانە و بەسەر خانەقا رادەگا. برایەکی هەیە بەناوی شێخ رەحیم جاسووسێکی زۆر پیسی عەجەمە. نیاز لە رەشبۆز ئەو شێخ رەحیمەیە.

* باغی فاتێ: باغێکە لە نێوان خانەقا و گوندی شەرەفکەند. گوارتە گوێ کێوێکە لە نێوان خانەقا و گوندی ئاشی گولان.

وا شەرەفکەند پڕی شۆخە و جوانە
کوڕە شێخ تووڕە دەبن مەڕوانە*
جێی دڵە باغی مەلا و ئاجی کەند
هەر گوڵە و بولبولە هەرسازە و بەند*
باغی باخچان و نەمامی ساوا
چۆن دڵاوایەکەماڵی ئاوا
هەرچی گێلاس و بەڵاڵووکی خوارد
سەری هەوساری بەزاری ئەسپارد
سێو و مێو بەردڵە قەیسی بەڕمێن
ئەوی زۆر تر گزوفت دەن هەرمێن
گەربکا چاوی خومار ڕزگاریت
وای بزانە لەبەهەشت ڕێبواریت
بێ ترس بیخە سەرت تەشی تەڵا
نۆبەتێ زۆرە مەچۆ تازە قەڵا
چاوگە سەر ئاشی خۆراسانەش بێ
خۆشە ئەو بەندە لەسەر چاوەش بێ
«گەردشی چەرخە مەداری مەلەکە
ئاشی شێخ بابەقەتاری گەرەکە»*
دێتەدەر ئاوێ لەسایەی داران

* شەرەفکەند: جێگەی لە دایکیبوونی باوکی هەژارە.
* باغی مەلا و ئاجیکەند و خوراسانە و ئاشی مەلا و تازە قەڵا و ئاشی گوڵان چەند گوندێکن لە موکریان گەلێک باغاتیان هەیە. ئاشی شێخ لە خوراسانەیە. بابە قەتار: چاکێکە لە خوراسانە ئاوێکی لێ هەیە گۆیا هەرچیی بیخواتەوە کۆخەڕەشە ناگرێ و ماریش پێوەی نادا.
* ئەم بەیتە هی سەید ڕەشیدە لە هەجووی خات مەلەک ناوێکدا کە ئاشەوانی ئاشی شێخ بووە.

چارە بۆ کۆخەڕەشە و بۆ ماران
با وەخوێن من عەجەمم کۆخە ڕەشەن
دەشگەنە ماری مژی مژ بەڕەسەن
سەردەمێک ببوە بەهەشت ئاشی گوڵان
گیان لە زانست ئەگەڕا و دەم لە چڵان
«سەردەراباد» نەچی خێوی لێیە
بە تەنێ باری هەژاریت پێیە
لەم «عەزیز کەند»ە بەناو باخچێک بوو
جوان و بەرچاو و لەبار و ڕێک بوو*
سەری سەودام هەبوو لام دایە کنی
کاڵە هەرمێم کوشی، سنجووم نەڕنی

تەرەغە*

تەرەغە خۆشی سەرت هەر بەرزە
لێک جیابوونەوەمان چەند وەرزە؟
یاری ڕاکردوو دەمی ڕابردوو
وا بەسەر تۆوە کڵاو با بردوو
هەر لەلانن! دەمەوێ سەیری بکەم
سەنگەری سارمی خوێنڕێژی عەجەم*
دێننەوە بیر کوڕی کورد مەرگی ئەوێ
ئەو سەرەی ناوێ بە حیزی بنەوێ

* سەردەراباد و عەزیز کەند دوو گوندن.
* تەرەغە: شاخێکی زۆر بەرز و قووچە لە موکریان، گوندێکیش بەو ناوە لە دامێنی هەیە هەژار بەگەنجی لەوێ ژیاوە.
* سازم بەگ کە لەگەڵ شا عەباس شەڕی کردووە ئێستاش سەنگەرەکانی لەو کێوە ماون.

کـــــارگ و ڕێـواســــه بـەهـارانـە بـەرت
وەکـــو جــاران کـــوڕ و کچ دێنە ســـەرت!
گـــەنجی ئـاوایـیــــەکـــە چـۆنـن! ســـازن!
دڵـتـــــەڕن! دەس لـەملی دڵـخـــــوازن!
جـــوانی ئـەوســاکــە ئـەوێســـتـــا پـیـــرن!
هـیـچ لـەلات وایـە لـە مـن دڵـگـیــــــرن!
جـــوانی جێ مـــا کـــە نـەمـــام لـەو نێـــوە
داری دووری بـەری پـیـــــــری پێــــــوە
تـۆکــــە قـــــیت مـــــاویـەوە بـارت بـارە
هـەڕەمــــــەی جـــــوانـی لـە تـۆڕا دیـارە
بـاخـــــچـــــەیـە ســــەریـەتی چـوار دیـوارە
پـاش بـڵاغــــــــە و قــــــەرەڵی و نـۆبـارە
کــانـیــەڕەش لان و مــەکــۆی چاوجــوانـان
بـەنـد و بـاون لـە دەمـی خـــۆش خـــوانـان
زانــین ئـاوات کـــــــــە لـەبـن بـاڵایـە
گـش لـــە لاو چـاکـــی دەســی بـــاڵایــە*

یادی دڵدارییەک

داخـــــەکــــەم باوی کــــوڕێنیـش لاچوو
هیچ هەتا ســـەر نیـیــــە وا هات وا چوو
چاو شــــەهێنێک دڵی گـــرتم ئەوســـا
چەن لە بەر نازی ئەوا گـیـــان چەوســا

* باغـچە و سەر باغـچە و چوار دیوار و پاش بڵاغ و قەرەڵی و نوبار و کانیـەڕەش و عـیلمـابات: چەند گوندێکن بە دەوری تەرەغەوە.

تـازە لاویٚ دڵ و ڕوومـــــەت ســــادە
مـەسـتی سـەرخـۆش دەگـەڕام بیٚ بادە
ڕیٚ نـەدیـو، چـاو دەگــــــەڕا بـۆ بـالآ
داوی دڵـداری لـە گـــــــەردەن هـالآ
بـەرزە دیـوار و بـەهـەشـت لـەو دیـوە
دەرکــــە داخــــراوە، کـلـیـلـی زیـوە
دانە فــرمــێـسکە لەلام سـوێراویٚ
دڵ هەیە و سـوالـەتە لەتیـان ناویٚ
نەمـبـوو سـامـانیٚ جـیـا لە جـوانی
جـوانیـیـەکـەش تواپەوە تا پیٚی زانی
مـامـەوە، توامـەوە، برژام، ئیٚـشـام
بەزەیی هات و دەسی ڕاکـێـشـام
چاوی خـۆم کـردەوە وام لەو جـێـیـە
سـۆفی پاش مـردنی هیـوای پیٚـیـە
زەردی تـاوداری هـەژاری بـیٚ بـەش
تـاو بـڕاو کــەوتمە سـایەی بـاوەش
تـوانـە، بـووژاوە بـە مـاچی لیٚـوان
گـیـانە، ژیر بۆوە لە سـەیری سـێوان
ئەو دەمـانەی کـە لە باوەشـیـا بووم
ئادەمـانە لە بەهەشـتـا ژیـا بووم
گـوڵی سـەر کـوڵمـە گـەشـەی تیـشکی چاو
ئارەقـەی خـۆشی ئەکـرد بۆنی گـوڵاو
سـێـوی لاسـوور سـەری گـۆنای ناسی

داخ لە دڵ خۆی بە پەلێ هەڵواسی
دەمی شیرن بوو لە دەمیا هەنگوین
بادە دادی بوو لە لێوی ڕەنگین
خونچە دەم سوورە لەسەر لاسایە
زۆر دڵی تەنگ بووە هەر بۆی نایە
تا بهاتایە بەرانبەر لاجانگ
لەشی سەر ئاو دەگەڕا تیشکی مانگ
لاملی، ئاسک و کەوی خستە گرەو
تۆقی گیرۆیی ڕفاند گەردنی کەو
زێڕ دەلەرزی لە پەنای گەردنی زەرد
تاوو تینێکی نەبوو، زەرد و سەرد
شانە هەنگوینی سپی سەر سینە
بۆ تەماشا بەشی سەر تا سینە
گەر پەپوولەی چەمێ بەو جێ فێر با
باڵ لە بەرچاو بوو دەترسا کوێر با
خڕی ناو مەم پڕی ئاونگی گەزۆ
شیری خاوی لە دەما بوو لیمۆ
مەمکی بدیایە چ ئادەم چ ئەوا
بە لەز ئەیقۆزتەوە هەر کەس لە هەوا
لارو لەنجەی کە دە لای «لالەش» ئەخست
کێ مەلەک تاوسی پێشووی دەپەرست!*

---

* لالەش: گەلییەکە لەلای مووسڵەوە لە کوردستانی عێراق، جێ گۆڕی شێخ هادییە و زیارەتگای هەرە پیرۆزی یەزیدییانە. یەزیدی بە شەیتان دەڵێن: مەلەک تاوس.

پرچی پڕ پێـــــچی قـــــەد و باڵا بـوو
ڕەشـــــەمـــــاری لە نـەمـــــام هاڵابـوو
هەر لە ســـەر نێـــوکـــەوە تا بەر ئەژنۆ
لـەرز و مـــــوچڕکی لـەشی تـامــــەزرۆ
جــیـــــوە لای هێندێ لە ژێر پشت بەندی
ئـابـڕووی چووبـوو لـە تـوندی و مـــــەندی
شـلـکـەڕان و قــــەفی تێــــراوی بەلـەک
مـــۆمی کـــافـــوور لە پەنایا بەلەچەک
تــام و ڕەنــگــێ لــەلــەشــی ئــەودا بــوو
ئـارەزوو واقـی تـیــــــا وڕ مـــــــابـوو
لە هەمـــوو لاوە گــوناه بانگی ئەکـــرد
هەرچی لەو مـیـوەیە چێـشـتـوویە نەمـرد
تـاوســــــە، مـــــارە، نـەمــــامـی بەژنە
پێم ئەڵێن بـچنە بەشی خـــۆت جـــەژنە
دەنگی «تۆم خۆش ئەوێ، تۆ خۆشت ئەوێم؟»
گـیـانی کـێـشـابووە پەنا پەردەی گـوێم
دڵ لە دڵ نیـــازی نزیک بوونی ئەبیـــست
دەمی نای نازی ئەگـوت، مــاچی ئەویست
لـێــــــــوی ئـاوی دەمـی دڵـی دەتـکـانـد
چاوی شـــــەرمــــاوی لە چاوم دەچکاند
وەک ئـــەنـــی و چـــاو و چـــەن و دیم و دەم
خــاڵی ڕووی خــۆی دەنوان مــاچی کــەم.
چاو بەچاو، دڵ بە بەرامــەی مــەست بوو

مـێـشـک و هۆش و ڕەگ و خـوێن بێ هەست بوو
هـەر لـەبـەر پـێـــــوە هـەتـا تـۆقـی ســـــەرم
لە گــــەڕاندا بۆ تـەزووی ســـارد و گــــەرم
نـاسـکە پەنجــە و مـــەچەک و باسک و زەند
دیـنـی بـەردا و مـلـی تـۆبـەی هـەڵـکـەنـد
بەرەژوور چوو کـــــەف و کــــۆی لاوچاکی
کـــــــــــەوتە داوێـنـەوە داوێـــن پـاکـی
بوومــــە ڕەزوان لە بەهەشـــتی جـــوانی
لـە گــــــــــونـاه تـامـی ژیـانـم زانـی
ئـەو ژیـانـەی کـــــە لـەگـــــەڵ ئەو بووری
خـــــۆشی کـــرد ئـاگـــری دەردی دووری
وام بـە پـیـــــــریش بە خـــــەیاڵی ئـەودەم
پەل بە ســینـگ دائەکـوتم لە شــوێن مـــەم
دیسان ڕوو دەکاتەوە تەرەغە
لادرێ تـاڵـی خـــــــــــەیـاڵـی لاوی
بـادرێ بـاشـــــــتـــــرە داوی خــــــاوی
کـــەژ و کـــۆی دۆست و دراوســـێت چۆنن!
دڵ و ڕووخــــۆش و گـــەشن یان مـــۆنن!
هەر بە قــەزوانە ملی «پیـــر ســـڵـــەمــان»!
تەڕ دەژی دوورە لـە ئـاســــــۆگی نـەمــــــان
زۆر لـە دەورەی دەگــــــەڕێن بـە نـیــــــازان
دۆ بـەهـانـێـکـە لـە کـن دۆخـــــــــــوازان
«کـۆشکی زارا» کـە بەخـاڵ نەخـشــاوە

هەژدیهای نەمری لە داوێن ماوە!
شانی «میرقازی» چڕ و بژوێنە
زیندەوەر لێی دەگەڕێن، دژوێنە!
خۆش بووە «پێمەڕەکەی فەرهادی»
بۆ سەری دوژمنی ڕێی ئازادی!*
تەرەغە، کێوی لەمێژینەی کورد
کۆنە هاوڕازی «سەفین» و «هەڵگورد»
«ئاگری» و «پێرس» و «مازێ» و «ساسۆن»
خزمی «پیرانی» کەس وکاری تۆن
لە لوڕستانەوە تا پشت «تۆڕۆس»
گەلێ زۆرن بنەماڵەی «زاگرۆس»
کورد هەزاران و هەزاران ساڵە
سایە پەروەردە ئەژین لەو ماڵە
ئێوە بوون، پشت و پەنا و دژداری
نانبدە و یار و دژی بەدکاری
پیاوەتی و مایە ژیانی ئێوەن
مانەوەی ناو و نیشانی ئێوەن
کێوی «جوودی» لە گەڕی تۆفانا
گەمیەکەی نووحی لەسەر سەر دانا*

* پیرسلەمان و کۆشکی خات زارا و میرقاز و پێمەڕەی فەرهاد، چیان لە دەوری تەرەغە، هەژدیهاداشی بەردێکی سپییە لە داوێنی کۆشکی خات زارا، گۆیا مار بووە ئیمام عەلی کردوویەتە بەرد.
* سەفین و هەڵگورد و پیرس و پیران لە چیاکانی کوردستانی عێراقن. ئاگری و ساسوون و تۆرۆس و جوودی لە چیاکانی کوردستانی تورکیان.

پەندی پڕ بایەخی پێشینانە
«کورد لە تەنگانە تەلانی لانە»
«چیای مەزن لێی هەبێ بزن و هەرزن
نابەزن بۆ کەس و هەر سەربەرزن»
ئێوە دیتان بەسەتان خونکاران
زۆرو بیست هەو هەو و خرمەی سواران
پانی پاڵ داوە دەمێ «بانی پاڵ»
ڕێوی لێ کردنە کوێخا بە خەیاڵ
گەلێ ئەسکەندەر و زۆر وەک زەنەفۆن
دانی هەڵ بڕیەوە ئەم کوردە بخۆن
عەرەبو هات بەسەرا وەک لێشاو
بێ بەزەی دڵ ڕەشی فێڵبازی بە داو
چەنگی چەنگیزی بە خوێن پاراو بوون
بۆ هەلاکۆ بەرەگە و سەر ڕاوبوون
جارێ تەیموور بەشەلی سەر دەکەوت
تیری کوێری کەڤری بەر دەکەوت
شا عەباس ویستی سمێڵ بابڕ کا
کێو لە بن بێنێ، گەلی کورد قڕ کا
نادریش سوڕی لە زۆر جێگادا
بەهەڕوگیڤەوە خۆی لێ بادا
زۆری زۆردار کە سەرێک پێو وێران
بە ملی وردەوە لێو هەڵدێران
زۆر گەماڵ داویە گەمارۆی ناومان
ئێمە هەر ماین و ئەوان بەدناو مان

هـاتـن و چـوون زلـی زۆر خـــــــاوەن زۆر
کــوردســتــان گــر بە خـەیاڵ و کــورد خــۆر
شـــــرت و گـــــوم بـوون و هەمــــوو ڕابردن
کــوردســتـــان هەر هەیە کــورد هەر کــوردن
بەڵـکە بـۆ چەنگە چەمــــووش و تـۆڕێک
دێتـــــە دی لێـــر و لەوێ چەند گـــۆڕێک
خــــــواردنـی کـــــورد و چیـــــا دژوارە
دەرنـەچوون فـــــیل و نـەهەنـگ لەم بـوارە
تازە وامــشـک و تـوڵە و وشــتــری گـــەڕ
بەتـەمـــــان بیکەنە جێ مـــــۆڵ و گــــەوەڕ
خــاک بە ســەریان بێ وەکــو پێــشــوویـان
دەبێ بیـــــهـــێننەوە هەرچی جـــــوویان
شل نـەمـــــا کـــــوردە پەڵـووڵەی دوێـنێ
ئێـــــســـــتـــــە وا تـونـدە ددان دەشکێنێ
ســەردەمــێک خـاوی مــەلا و خـانان بـووین
پـاروە خــــۆشـــــەی دەمی بێگـانـان بـووین
ئێـــــســـــتـــــە ئەو تاوە لـە ئاوا بـوونە
شـــــێـــــری کـــــەژ نیـــــازی لەلان ڕابـوونە
تـــــۆڕی دیـــلــــی لـــە پـــەلان هـــەڵ دەدڕێ
کێ بەشی خـــــواردووە گــــورچووی دەبڕێ
دێتـــە گــوێت گـــەرچی کــڕ و بێـــدەنگی
دەنگی پێـــشـــمـــەرگـــەت و زەبروزەنگی
داد و هـاواری عـــــــــــــەرەب لـەو لاوە
تینی بۆمـــــبــــا و کــــەڤـــری تاواوە

ئەمە بوولێڵەیە بۆ ڕۆژی ڕوون
بانگەوازیانە کە ڕۆڵەت زیندوون
بێنی خوێن، دووکەڵە شینکەی بارووت
با کە بۆت بێنێ لەسەرخۆبێ پشووت
تەمی خەم نەگری بڵێی چارەڕەشم
شۆڕشی کورد هەیە من دوورەبەشم
ئاوەدان دەبنەوە ناو سەنگەری تۆش
دڵ پتەوبە بە هەوای ڕۆژی خۆش
تازە دەکرێتەوە دوژمن کوشتن
ژەنگی سەر دڵ ئەسڕێ خوێن ڕشتن
ئاگرت هەڵبێ وەکو ڕابردووت
لاشی دوژمن دەکەمە ئاوردووت
ڕۆژ دەبێ ناوی هەژار نامێنێ
سازی و ئازادی لە ڕووت ئەخوێنێ
خوات لەگەڵ بێ تەرەغەی قیت و قۆز
جەژنی ڕزگاری نزیکت پیرۆز
یادی جوانە مەرگێک
«پیر محەممەد» تەڕە تیراوێی دڵ
تۆز و هەتوانی دەست خوێنە و گڵ*
گیانە پرسۆبە برینی دەرکا
گەشە خوێناوێ لە چاوم سەرکا

* پیر محەممەد چاکێکە لە گوندی بوغدەداغی لە موکریان، نەخۆشی تیراوێدار دەچنە سەری مریشک سەر دەبڕن و خوێنەکەی دەگەڵ گڵێی ئەو چاکە لێک دەدەن و دەیکەنە شەڵتەی برینیان. هەژار ژنێکی لە نەتەوەی ئەو پیر محەممەدە هێناوە و بە جوانی جوانەمەرگ بووە و لە دامێنی پیر محەممەد نێژراوە.

جـــــوانـەمـــــــەرگێ هەیە لـەو داوێـنـە
خـــاکی نمدار کــــەمـــەوە بەو خـــوێنە
جـــــــەرگی تـۆ و بـەرگـی ژیـانـی مـن بـوو
گـــــەوهەری نـەرم و نیـــــانـی مـن بـوو
بـــەر لـــە ڕۆژانـــێ ئـــەوم پـــێ نـــاســـی
ســـەر لە ســـووڕابوو بە گـــێـــژی و کـــاسی
دەس لە دڵ تەنگتـــر و ناز شـــێـــواو بووم
زۆر لە دامــــــاوی پـتـــــر دامــــــاو بووم
گـــیـــان لە خـــۆیلـــێنی گـــومـــانا وێڵ بوو
بـــواری بـــەربـــاری بـــە دیمـــەن لـــێـــڵ بـــوو
داوی ئـاوات و هـومــــــــێـــــــدان بـاریـک
تەم تەنیـــــبـــــووی ســـەرووبەر چوو تاریک
لە پڕێ پەریـیــــــەکی نـازدار و شــــــەپاڵ
ئاسکێ ناسکی شـــیــــرین خـــەت و خـــاڵ
بوو بەدەســــتگرتەم و شــــایی شــــاندام
ڕووبـــەڕووی بـــاغـــی ژیـــانـــی هـــانـــدام
ڕابـەرم بـوو لـــە ڕچـەی دڵ پـتـــــــــەوی
وره بـەربوونـی نـەبـوو، ببـــــووە کـــــەوی
کـــیـــژی تۆ بوو بە فـــریشـــتـــەی بەخـــتم
تەخـتی کـرد کـەند و کـلـۆی ڕای سـەخـتم
تـــای ژیـــانـــی لـــە ژیـــانم هـــاڵانـــد
تـا ئـــەوم بـــوو لـــە ژیـان نـــەمـنـاڵانـــد
شـــەوچرایەک بوو لە ڕۆژی ڕەشـــمـــا

بەختی بێدار بوو لەناو باوەشما
گێژەڵووکەی ڕەشەبای مەرگی نەکاو
گشتەکەی کردەوە یەکباد و خاو
هەڵوەری سوورەگوڵی بولبولی دڵ
شینی بۆ ماوە لە جێی چۆڵی چڵ
تازە پەروانە دەسووتا باڵی
بای نەهات شەوقی شەماڵیماڵی
یار لەگەڵ بەختی هەژار ڕێک کەوتن
دوور لە من چوون و لە خاکا خەوتن

خوا بژاردیەوە

گەرچی خوای گەورە بەزەی خۆشی نارد
گەڕی گەردوون چ بوو تاوانی بژارد*
دەردی بێ هاوسەریی دەرمان کردم
ڕەقەنی بێدەری نەرمان کردم
جوانترین پەریەکی خۆی خستە پەنام
باغی شادیم لە گوڵە و تازە نەمام
ئەو هەموو کۆسپە کە دێنە سەرە ڕێم
ئەو هەموو داوەی دەپێچن سەر و پێم
ئەو هەموو تاڵییە من دەیچێژم
ئەشک و خوێنی کە من دەیڕێژم

* هەژار دووای جوانەمەرگ بوونی ژنی پێشووی، مەعسوومەی کچی حەمەد بەگی نۆباری هێناوە: شێرکۆ و ئاگری و زاگرۆس و خانیی کوڕی هەژار، لەو ژنەن.

هەر کە خۆم خستەوە سای شاباڵی
بەرگی ژان و شەکەتیم داماڵی
چەند پەژارە و کزی زۆری بێنێ
یەکێ نامێنێ کە ئەو دەمدوێنێ
چاوی نەرمی کە دەچاوم دەبڕێ
ژەنگ و فرمێسکی دڵ و چاو دەسڕێ
دینی ودمە، دەسی هەتوان بێژە
تا هەیە کۆنە برین سارێژە

بەو حاڵەش

هێشتە تا با لە موکوریانەوە دێ
نیازی سەردانە بەلای گیانەوە دێ
دڵ دەورتێنێ لە سوێی ئەو ناوە
سەرەتیرێکی تیا جێماوە
جاروبار خوێن دەدەڵێ و دێتەوە سۆ
خوێن و گڵ تێکەڵە هانامە بەتۆ
پیری دڵ چاک ئەوە خۆت و ئەوە دڵ
دڵە ئارام بە لە دەرمان مەکە سڵ

بەرەو بۆکان

بەس خەواڵوو بە خەیاڵ بڕوانە
شاری بۆکان وەکو بووکان جوانە
مێشەیە، باغە، گوڵستانە، چەمە
لاوی لاولاوە، کچی خونچە دەمە
ئاوی چاوێک لە دڵی ئەودایە

چاوی قرژاڵی لەبەر هەڵنایە
مانگ لەمێژ ساڵە لە ڕێدا فێرە
وەک تریفەی مەلەوان بێ لێرە
تۆش بچۆ، گیان و دڵیش ئامادەن
ترسو دامالن و خۆ پێ دادەن
مار و جرجی عەجەمو نایەنە بەر
شەو لە ترسان لەکونان نایەنە دەر
ئەو قەڵایەی کە بەرز وێستاوە
دوور لەوێستاکە هەوارگەی پیاوە
سەر سەرا و کۆشکی گەلێ سەردارە
بۆتە بەردار چ خودا بەردارە
پیاو نەمان و ئەوی مان خوێڕی بوون
هێڕ و وڕ فێری خڕەی زێڕی بوون
کوردەناموسی فرۆشرا بە چڵە
گای شڵە گشتی لە خۆ بوونە مڵە
هەر کەسەی ببوە کەوی دەس دوژمن
ئەیەویست خزم و کەسی خۆی قڕ بن
دان دران تاکو لە کێو کەو دەفڕی
کاتێ تاران سەری وانیشی بڕی
کەوی سەرداری لە بیرمان ماوە
کە لەسەر چی سەری هەڵ قرتاوە*

* سەردار عەزیز خانی بەناوبانگ بیستوویە کەوێکی ڕاو بە چل زێڕ دەفرۆشن چونکە کەوان زۆر دەخاتە داو، کڕیویە و سەری هەڵپساندووە و گوتوویە: کەسێکی هاوڕەگەزی خۆی بداتە دەستی دوژمن نەمانی باشترە.

بەسە خوێ ڕێژی بەسەر زاماندا
با بنۆڕین وەهەموو لاماندا
ئاخۆ یاران وەکو جاری جاران
شەو نشینیانە لە پای دیواران!
ئەمجەد و قازی مەلا ڕیشی حەسار
کێ بە ئاخ و کوڵە بۆ ڕەنجی خەسار*
شێرە چۆبینە بڕشتی ماوە!
یان کەل و کول بووە، کۆڵی داوە!
پیرەشاهۆی قەرەگوێز هەر بەگوڕە
یان عەجەم ترسی وەبەر ناوە، کڕە!
لەمڕۆ داخۆ برای ڕاست ماون!
یان چەماون، لە خەما چەوساون!
کاوە بۆ کوتکی شکاو بێ چەرمە
خوێنی لاوان کە لەبیر کا شەرمە
مچە گردەڵ کە بەرەو باو بۆوە
گشتە یان پێچی دراو خاو بۆوە!
هەڵۆکل بوون کە لە هێلانی کەل
چینەیان چۆنە لەسەر خوانی قەل!*
بیری ئەم ناوە لە بیریان ماوە!
یان لە پای ڕازەوە هەڵدێراوە!
هیچ لەبیریانە لە لێڕی بیران

---

* مەلا ئەمجەدی قەلاّ و کاکە حەمەی بۆکان هەواڵی زۆر نزیکی هەژار بوون. مەلا ڕیش و چووبینە و پیرە شاهۆ و برای ڕاست و مچە گردەڵ و کاوە چەند ناوێکی نهێنین بۆ چەند برادەرێکی هەژار کە لە ناوچەی بۆکان بوون.
* باسی هەڵۆ و قەلەڕەش هەر لەم دیوانەیە.

جەنگی سەرچامە لە بەرپێی پیران!
ڕۆژ بە دوومانەوە وەک کوێنی ڕەش
لاشە ئەتلانەوە لە خوێنی گەش
لە فڕۆکانەوە بۆمباباران
کڵ و پێشمەرگە بە ئاگر خاران
لە تەقە و دووکەڵی گەرمی گڕی شەڕ
خوای ترس پێشی هەڵات کوێر و کەڕ
کێ پەنای گرت لە ڕەهێڵەی تۆپان!
چەند سەکەت بوون عەرەب و جاش تۆپان!
سەردەمی خەنجەری کورد هاتەوە گەڕ
سەری وشکی دەبڕی و گۆشتی تەڕ
خوێنی پیسی لەشی سیسی عەرەبان
گوڕ و فیچقەی بوو لە بان تیخی دەبان
باوی بوو گاڵتە بەمردن کردن
کورد وەسەر کەوتن و، دوژمن مردن
دێتە بیریان کە لەسەر نوێنی سەنگ
ببوە لای لایێی شەوان دەنگی تفەنگ
«دۆڵی سەفتێ» «بنی پێرس» «ڕێزان»
خۆش بوو چۆن بوو کە لەبەریان بێزان!؟
سەرچیای شیرن و چای بەر باران
لای ئەوان تاڵ بوو لە تاوی تاران!*
دەست و چاو ئێستە ئەوەند تێر و پڕن
سەد هەژار ڕەنگە بە پوشێک نەکڕن

* لێڕەبیر، چامە، سەفتی، بنی پیرس، ڕێزان، چیای شیرین: چەند جێگەیەکن لە بارزان.

سەیرێکی جوانی بکەین

مانگە هەرچەند بەلەزی ئەیزانم
لێم گەڕێ تۆزێ تریش بڕوانم
سەر بکێشم بە بڕێک مالاّندا
چاو بگێڕم بە خەت و خالاّندا
کیژە بۆکانی خەوالّووی نازن
پاوپووز ڕووتن و پێسیر وازن
زەردەمەم دیارە کە خاوەن خەوتوون
بۆ پشوودان لە کراس دەرکەوتوون
پرچی ئالّۆز کە لەسەر لەشیانە
شەوەزەنگ داگری ئاوی ژیانە
مانگ ئەگەر تیشکی بدا ڕێنوێنە
شنەبا بسک و کەزی بزوێنە
هەلە تا چاوی خەوالّوو مەستن
تا جەزایەرچی بەیان بێ هەستن
دلّە خۆ تێرکە لە سەیری جوانی
ڕێت هەیە چەند بە خەیالّ بڕوانی

تا من گەشتێک ئەکەم

تا من و گیانی پەژارم تاوێ
تۆزێ لەم دەورە بگێڕین چاوێ
«وشتەپە» داخۆ فەقێلەی دێنێ
یان لە جێی ئێمە پەپوو دەخوێنێ*

* وشتەپە و تاراوا و شێخلەر: گوندن لە دەوری بۆکان، * سولەیمان و ئاغای شێخلەر و (ئاوات) کە شاعیرێکی نیشتمانییە برادەری هەژار بوون.

کوا سولەیان و لەچی تاراوە
تەخت و قالیچە نەما با ماوە!
شێخی شێخلەر بەڕووالەت بەختە
دوورە بەختی لە هەژاران سەختە
خێوی کێو خاسە کەوێ لە شوێنێ
بەدڵ ئاواتە کە بۆم بخوێنێ
ڕاوکەری تەپلە بەسەر لەوناوە
لە گەڕە و داوی لە دەورەی داوە

###ماڵئاوایی

گیانە مەودا کەمە ئاسۆ سوورە
بیر نەبوورێتەوە ڕێمان دوورە
وەختە لێلایی لەبەر چاو بڕەوێ
خێڵی شەو کۆچەرە، ڕۆژ دەردەکەوێ
بە هومێدم کە بە ڕۆژی ڕۆشن
تیشکی ئازادی خەمان داپۆشن
ئاشکرا ڕوو بە گوڵ و گوڵزاران
بێمەوە و بێمە دەس و ڕووی یاران

* * *

ئەی موکوریان بەخودات دەسپێرم
یادگار وەرگرە ئەشکی سوێرم
بێ منیش خۆش بە مەکۆی بیرەوەریم
تۆ بەجێ هێشتنە هۆی کوێرەوەریم

* * *

هەڵشۆ، ١٩٦٥/٧/٢٩- هێندێک لە جاشکە زلەکان لەگەڵ تاهیر یەحیای سەرەک وەزیرانی عێراق چوونە قاهیرە، باسی ئەوەم نووسیوە، لە خەباتی مانگی خەرمانانی ١٩٦٥دا چاپ کراوە:

جاش چوونە میصر

عەبدولناسر دەگەڵ یاران
لەقاهیرە لە مەتاران
لەو لاش حەرەسی شەڕەفە
بۆ بەخێر هێنان سەف سەفە
تاهیر یەحیایان میوانە
پیاوێ بەشەوکەت و شانە
لە عێراقا سەروەزیرە
کەوچک بەدەستی موشیرە
لە تەیارە دێتە دەرێ
دەگەڵ چەند مێزەر بەسەرێ
لە جیاتی سڵاو زەڕینە
جووتە و لوشک و دەرپەڕینە
بۆ میواندار سەرسوڕمانە
وەزیر فەرموو چین ئەمانە
میرم برامن زۆر باشن
کوردن، دوور لە ڕووتان جاشن
سێ چوارێکیان پیرەکەرن
فەرقێ ناکا، جاش لەبەرن
هێندێکیان حەجیشیان دیوە
بەڵام خۆیان نەگۆڕیوە

نـــامـــــــــــــووس و ئــايـــين و وەتـــەن
بــە مــــــــەرحـــــــەبا و دیـنـار ئـەدەن
کـــــــوردن و خـــــــۆيـان نـانـاسـن
تـا بـفــــەرمــــووی جـــاشی خـــاسن
لــە ژێــر بــارا زۆر چــەوســــــــــــاون
مـــــانـدووبـوون، لەزگ وەســــتــــاون
هێـناومـن لێـــــــرەيـان چـاکـــــــەيـن
بـەڵـکـو جــــاشی تـر پـەيـدا کـــــــەيـن
ســـمـــــيــــان بـگوشن بـەڕووی خــــۆش
بــا هــەروا بــڕۆن مـــــــــــەڵـێــن هـۆش

* * *

هەڵشۆ، ١٩٦٥/٨/٨- عيسا شاوی ئەفسەرێکی عەرەب، بەموشير عەبدولسەلام عارفی گوت چيای سەفينت پێشکێش دەکەم بە دياری. لە جوابی ئەودا نووسيومە.

لە خەباتی مانگی خەرمانانی ١٩٦٥دا بلاو بۆتەوە:

مارمێلکە نيم

چيـــــای کـــورد بۆ دياری نـابێ شــــاوی
دەمت دەشـکێنێ گـــــەر بـەردم بجـــاوی
نـە خـــورمـــايەو نە وشـــتـــرخـــانە کـێـــوم
ولاتم کـــوردســــتــــانـە و کـــوردە نێـــوم
ئـەگـــــەر نـامـنـاسی بڕوانە لـە مـــــێـــــژوو
بزانەو فــێــــربـە کـــورد چۆنـە و چلۆن بـوو!
بـەری تۆش ڕۆژێ پـانيـــــپــــاڵی ئـاشـــــۆر

چیـــای کـــوردانی بۆ ڕێوی ئەکـــرد مـــۆر
لە پێش تۆ گــەزنەفــۆن ڕووی کــردە خــاکم
وەکـــــو داڵاش دەســــــووڕا بـۆ کـــــەلاکم
گــــەلێک تەیموور و چەنگیـــز و هۆلاکـــۆ
لە دەشـــــتم تێ پەڕین وەک وشـــــتری تۆ
گەلێک پێ خواس و بێ دەرپێ و ڕەشوڕووت
بە نانم ســــەردەمــــێکی چاوی پشکووت
بەڵام من کـــوردم و کـــوردیش ئەمــــێنم
لە زۆردار یەک بەســــەد تۆڵەم دەســـــێنم
لە کـۆن و نوێ و درەنگ و زووت بپــرســە
دەزانی خــــەنجــــەری مـن زۆر بەترســـــە
کــە من نەم گــرتبــا پێــشی ســەڵیــبی
لەنەنکت پرســە دەبوا ئێــســـتــە چی بی!
لە گـــــــۆڕســــــتـــــانی بێگـانان بـنۆڕی
کــە لامـن بیـــری پووچی خــۆت ئەگــۆڕی
لە بیـــــرت دەرچوو بەردی قـــــارەمــــانم
لە خـــــوێنا ســــــوورە دەشــــتی بـازیانم
لـە بـەرزانـا دەزانـی چت بـەســــــــەر هات!
لـە هەورازم دەتـۆپێ هەرچی کــــــەر هات
ببـــینە هەڵـمــەتی پێــشـــمــەرگــەکــانم
حــەســـار و شـــوورە پۆڵای نیــشــتــمــانم
ســــەراپا مـــــەرگی ســـــووری لێ دەبارێ
دەبۆم ڕاوەســــــتـــــە تۆ چت دیوە جــــارێ

ئەبێ تێـر کـەم لە گـۆشـتت گـورگ و ڕێوی
بە بەرمـــیل خـــوێنی ســـەربازت بپـــێـــوی
لە ترسـان قـووڵە مـشکت پێ دەکـەم تـەنگ
بە پیـــــوی تۆ لە تیـــــخم لادەبـەم ژەنگ
زگـــێـکی مـــاڵی کـــوردی تێـــوە چووبێ
دەبـێ بـۆ نـووکـی نێـــــــزەم ڕووبـەڕوو بـێ
ســەرێ وەک تۆ کـە فـێـری گـوێ لەقـان بێ
لەمـــەیدانا دەبێ گـــۆی بـەر شـــەقـــان بێ
ئەبێ ئەو زارە کـــێـــوی من دەبەخـــشێ
بەخـــوێنی ئاڵ و دانی کـــەل بنەخـــشێ
ئەبێ ئەو مـێـشکە پیـســەت تێ گـەیێنم
کـە خـورمـا نیم، پڵنگی لەش بەخـوێنم
ئەمن مـارمـێلکە نیم، حـەزبای کـەژ و کـۆم
خــەیاڵت خــاوە من کـــەی خـــواردنی تۆم!
«سەفین» قـووت ناچێ بۆ پێخـواسی ئاغـات
لەبەغـــدا نەبووە قـــازی کـــەر بە ئاوات

* * *

پشتی وڵاش، ١٩٦٥/٩/٦- ئەم دەمەتەقەیە لەسەر ڕادیۆی شۆڕش
بە دوو قۆڵی وەک نومایشنامە خوێندرایەوە:

جاش و باش

ـ ماندوو نەبی کابرای ڕێبوار
ـ قەزات لە گیانم هەزار جار
ـ ناوەکەت بفەرمووی باشە

ـ دوور لە ڕووتان ناوم جاشە
ـ جاش؟ هەر ئەو جاشی کوڕی کەر
بەکلک و بەگوێ و بارەبەر؟
ـ قوربان من کوردم بوومە جاش
سمم خستۆتە ناو کەلاّش
ـ ئاگام لە جاشی کورد نییە
باشە، کار و بارت چییە؟
ـ من کوردم، وەک دێتە بیرم
کوردیش بوون باب و با پیرم
پەروەردەی چیا و کوێستانم
کوردییش نەبێ، هیچ نازانم
ڕۆژێ ئاغا فەرمووی حەمە
وەک بزانم نانت کەمە
وەرە بتنووسم بە فورسان
ئیتر نانالّی لە برسان
تفەنگم نایە سەر شانم
جاشکم و ئەلّێم فورسانم
سێزدە دینارم ئەدەنێ
شەو و ڕۆژ وام لە بەندەنێ
لەگەلّ پێشمەرگە ئەجەنگم
لە ترسانا زەردە ڕەنگم
عارەبێک خوێنتالّی چەپەلّ
زمان پیس و خوێڕی و دەغەلّ

به کوردستان ئەڵێ شیمال
لە شوێنمە بە تەعال تەعال
بە عارەبی پێمان ئەڵێ
ئەیکوژم کێ لەشەڕ هەڵێ
خۆشی ناوێرێ بێتە پێش
ڕۆحی ئەچێ لە وزەی مێش
من ئەبێ چ بێ تەگبیرم
لەناو دوو ئاگرا گیرم
ئەچمە پێش. مردنم بەشە
پاشم عارەبی ڕوو ڕەشە
* * *
ـ تۆ کە لەسەر دنیا جاشی
دیارە ڕووڕەشی ئەو لاشی
دەتۆپی وەک تۆپینی کەر
فریشتەی خودات دێنە سەر
چیت لایە بۆ «مەڕنەمووکە» ؟
ـ سێزدە دینار و ڕبووکە!
ـ لات وایە بەهەشت بۆ تۆ بێ ؟
ـ ئەگەر پڕ لە کاوو جۆ بێ
ـ بەڵێ ئێستا تێت گەیشتم
دوژمن و بڕبڕەی پشتم
نازانی جاشی قوڕ بەسەر
گەورەش ببی ئەبی بە کەر!

خۆت حەز ناکەی ڕزگارت بێ
پێت خۆشە دوژمن سوارت بێ
دوژمنی نیشتمانەکەت
کلۆی ڕەز و بێستانەکەت
ئەیەوێ لە ناو بچین گشت
بە یەکترمان ئەدا بە کوشت
تۆی ناوێ و بە منیش ناوێرێ
ئەتگرێ و بۆ منت ئەنێرێ
من و تۆ بەگژ یەکا چین
هەرتک لە کوردستان لاچین
مار بەدەستی دوژمن ئەگرێ
قازانجە هەر لایەک بمرێ
دین و ناموست لێ ئەکرێ
خۆت بەدەستی خۆت سەر ئەبڕێ
بەو فێڵە کورد بفەوتێنێ
کوردستان بۆ خۆی بمێنێ
تا کەی دەسخەڕۆی ڕەنجەڕۆ
کورتانت باوێژە و بڕۆ
بڵێ ئاغا تف لە چارەت
لەعنەت لە خۆت و لە پارەت
من ناموس و نیشتمانم
خۆشتر ئەوێ لە گیرفانم
نامەوێ ئەم نان و بەرگە

ئەچم ئەبم بە پێشمەرگە
ڕێی پیاوەتی و شەرەف ئەگرم
لەسەر کوردایەتی ئەمرم
بمرم لەگەڵ کوردی برام
شادی و بەختەوەریە لەلام
کوردستانی خۆم ڕزگار بێ
کوڕی کوردی دەس بە کار بێ
خێر و بەهرەی وڵاتی خۆم
دوژمن نەیبات و خۆم بیخۆم
منالم کوردی بخوێنێ
حاکم بەکوردی بمدوێنێ
دوکتۆری کورد دەرمانم کا
کورد بیری نان و لانم کا
ئەوسا سەربەرز و دڵخۆشم
زۆری خۆم بە کەم نافرۆشم
جاش ڕووڕەشی خەڵک و خوایە
ـ کاکە هەرچی وتت وایە
زۆر نەزان بووم، تێت گەیاندم
لە خەوا بووم، ڕات پەڕاندم
بەڵام ئەوا گریمان کرد
دەسم بەردا و بوومەوە کورد
خەڵک هەرپێم ئەڵێن جاشی؟
ـ نا ، پێت ئەڵێن کوڕی باشی

ـ ده بەخوا چیت وت وا ئەکەم
تفەنگ ئەڕفێنم و ڕائەکەم
هەر عارەبێ بێتە پێشم
دایکەکەی لەکەر ئەکێشم
هەر جاشێکی بێتە بەرم
ئەی تەزێنێ گوللەی گەرم
ـ وا پێک هاتین
ـ وا پێک هاتین
هەردوک:
هەموو کورد و یەک ئاواتین
کوردستان ماڵی کوردانە
با لێی دەرکەون بێگانە
* * *

پشتی ولاش، ١٣/٩/١٩٦٥- بەسەرهاتی پێشمەرگەیەکە و کردوومەتە شیعر، لە ئیزگەی شۆڕش خوێنرایەوە و لە ڕۆژنامەی خەباتا بلاو کرایەوە:

چۆن بوومە پێشمەرگە؟

تۆڵەساندنە

گـــــونـدەکـــــــەمــــــان زۆر ئـاوا بـوو
هـەرچـی بـتــــــەوێ تـێـــــیـــــــدا بـوو
زەوی بــــــە پـــــیـــــــت و ئـــــــاوی زۆر
تـەســــــــەل بـوویـن لـەنـان و پـێـــــخــــــۆر
خـــــــــــــــاوەنــی ڕەز و تــووتــن بــووم

خاوەنی منداڵ و ژن بووم

هێندێ پاتاڵی دۆم هەبوو

لە هەر شت بەشی خۆم هەبوو

لە ڕۆژا خۆم و منداڵم

ماڵی مامم، ماڵی خاڵم

وێکڕا بەر ئەبووینە زەوی

ڕێکمان ئەخست بەرز و نەوی

کێلان و کڵۆ شکاندن

بژار و هەژگەڵ پەڕاندن

داییک میوەی لێوە دەکرد

باب تووتنی پێوە دەکرد

لە کاری ڕۆژ بەتاڵ ئەبووین

ئێواران بەرەو ماڵ ئەبووین

زیقەی منداڵم لا خۆش بوو

خەمم بەوان فەرامۆش بوو

حیلکەی کیژە چکۆڵەکەم

خونچیلە و نەرم و نۆڵەکەم

گاڵەی کوڕە سێ ساڵەکەم

وەک بەهەشتێ بوو ماڵەکەم

ئازووقەی سێ مانگم دانا

برسی نەبین لە زستانا

* * *

ڕۆژێک ئای لەو ڕۆژی وا شووم
وەک جاران بەرەو مەزرا چووم
تازە زەردە دابووی لە کێو
هاڕە ئەهات وەک هاڕەی دێو
فڕۆکەم بەرچاو کەوتن دوان
گەمارۆیان دا گوندی جوان
بۆمبا دابارین سێ و چوار
دێ ون بوو بە تۆز و غومار
ڕام کرد بەرەو ماڵ بزانم
چی لێ هات ماڵ و خێزانم
چی ببینم؟ ماڵ کوانێ ماڵ؟
گڕی ئاگر، مشکی، زووخاڵ
نەشمیل، کوردە، بابە، دایە
کڵۆڵ خۆم کەس دەنگی نایە
جیران، لە کوێن؟ بۆ ناپرسن!
ئەویش ماڵ سووتاون وەک من
خۆم هاویشتە ناو گڕی سوور
گڕ چی! وەکو گڕی تەنوور
کە ڕوانیم، چیم بێتە بەر چاو
کافر دڵی ئەبوو بە ئاو
ژنم ڕۆڵەی لە باوەشا
کۆڵوون لەناو خۆڵی ڕەشا
دایک لە لایەک سووتاوە

باوک بە دووکەڵ خنکاوە
نەشمیلم لە بێشکەی سووتاو
نیوە مردوو، نووزە تیا ماو
خۆم دا بەسەریا لە تاوان
شوشتم بە فرمێسکی چاوان
سووتام، بەڵام پێ نازانم
کیژۆڵەم خستە سەرشانم
هێنام ڕام کرد بەرەو کانی
ئەمجا لە پڕ هێندەم زانی
دەبابە گەینە لای ڕەزی
زۆر عەسکەریان لێ دابەزی
عارەبی چەپەڵ و خوێن تاڵ
تەعال تەعالیانە وەک لاڵ
کیژیان لە شانم کردەوە
بەرەو ئاگریان بردەوە
هەیهاوار هەیداد هەی بۆ خوا
لەلای زاڵم بەزەیی کوا!
مەلا هات بە قورعانەوە
لەڕێ بەرپەرچی دانەوە
زابتێکی ڕەشکەڵەی لەڕ
ڕووگرژی چاوسووری بەدفەڕ
مەلای دایە بەر مست و جوێن
ڕیشی سپی ڕەنگا بە خوێن

قورعان، ئەو قورعانی وا هەق
لە بەرچاوم دایە بەر شەق
بەستیانم، دڵم ڕاچەنی
ڕووڕەش قاقا پێ دەکەنی
خوایە هەر خۆت هەڵی نەگری
ئێستاش ئەبیەم نەشمیل ئەگری
دەگەڵ زیڕژنی جەرگ بڕ
نەشمیلیان هاویشتە سەر گڕ
لە تاوان لە هۆشی خۆم چووم
ئەوان لایان وابوو مردووم

* * *

ئێوارە چاوم هەڵێنا
وام لەناوەند لاش و خوێنا
هەر ژن و پیرە کوژراوە
هەر منالە و سەر بڕاوە
گوند بەسەر یەکا تەپیوە
ئاگر هەر دانەمرکیوە
نە ڕەز، نە تووتن، نە پاتاڵ
نە جیران ماوە و نەهاواڵ
زۆر گوندان گەڕام سەر و بن
زۆر کەسم دی بە دەردی من
هاوار قورعان خوا پێغەمبەر
چیمان کرد ئێمەی قوڕ بەسەر!

مناڵمان کام گوناهی کرد
خوا بۆ ئێمەت بەو دەردە برد؟

* * *

ڕیش سپییەک هات بە لامەوە
گەلێک دڵخۆشی دامەوە
تێی گەیاندم لە کارەسات
لەچی و بۆچی وام بەسەر هات
هێندێک عارەبی ئەو خوارە
نەزان و خوێڕی و بێکارە
زۆردارن، خودا نەناسن
پیسن، بێ دەرپێن، پێخواسن
هاتوونە سەرمان وەک جەردە
چاویان لە خواردنی کوردە
ویستیان بێ سەروبەرمان کەن
لەم کوردستانە دەرمان کەن
داگیری کەن شار و دێمان
خۆیان دانیشن لە جێمان
زەوییەکەم ڕەشێک بیکێڵێ
نانی شەو بۆ من نەهێڵێ

* * *

لەو ڕۆژەوە من و زۆر کەس
بەسوێند دەسمان خستە ناو دەس
بڕیارمان داوە تا ماوین
بەهار بێ و زستان و هاوین

لە هەوڵدان دانەمێنین
تا تۆڵەی خۆمان دەستێنین
ماڵ و گیان هەرچی هەمان بێ
بە قوربانی کوردستان بێ
ئەم هەموو ئازا و بە جەرگە
بۆ وڵات بوونە پێشمەرگە
وێستا گەلێک زۆرن وەک من
بۆ تۆڵە سەندن لە دوژمن
شۆڕشمان بە هێز و گوڕە
بۆ کوردخۆران جەرگ بڕە

* * *

هەر بەو زووانە خوا یارم بێ
گەلی کورد هاریکارم بێ
ئاگریان لە گیان بەردەدەم
خۆڵ و قوڕیان وەسەر دەدەم
تۆڵەی کوردەو تۆڵەی نەشمیل
ئەبێ هەڵیان واسم بە پیل
تۆڵەی ژن و دایک و بابم
شەرتە چیان کرد منیش وابم
تولەی ڕەز، تۆڵەی ماڵەکەم
تۆڵەی دەغڵ و پاتاڵەکەم
لە بیرمە و دڵ پڕ ئاگرم
نەیسێنم ئۆقرە ناگرم

هەر کـــــــەس نـەیـبـێ بـیـــــــری تـۆڵـە
لــە بــابــی خـــــــــــۆی نــەبــووە و زۆڵــە

* * *

لێوژە، ١٩٦٥/١٢/١- ئەو چیای سەفینەی عیسا شاوی بە دیاری ئەیدا بە موشیر عارف دەس کوردان کەوتەوە و جاش و عارەبیش ئەوی لە تۆپین ڕزگار بوون و زۆر بە شپرزەیی هەڵاتن. لەو بارەوە نووسیومە. لە ژمارە (٤٨٢) خەباتدا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر مەرحەبا

ب: مەرحەبا سەرچاو

پ: بۆ کوێ وا گورجێ؟

ب: بەخوا، ئەچمە ڕاو

پ: ڕاوی چی ئەکەی؟

ب: هەر چیم دەسکەوێ

بەراز بێ، جاش بێ، زابتە عەرەوێ

من هەر پیس کوژم بچمە هەر جێیە.

پ: بۆ ناچیە سەفین! شاویەکی لێیە

ئەوی کێومانی ئەدا بە دیاری

ب: پیرۆت لە ئەقڵا گەلێک هەژاری

شاوی و ماوی چی؟ ئەو ڕۆژە نەما

جاشک بزەڕن بە هەوای کەما

پ: ڕاست ئەکەی دیتم (زێڕۆ) بەگیان کوشت

چوو بۆ جەحەندەم کلک لەسەر پشت

ساتۆخوا مەڕۆ پێم بێژە باپیر

ئەوێستا چۆنن جاشوولەی موشیر؟

ب: یەکجار کەساسن گوێیان تەپیوە
موشیری باوکیان سمی قەڵشیوە!
پ: جا گوایە سمی بە چی قەڵشاوە؟
ب: جووتەی لە بەردی کوردستان داوە
پ: دەک مردووی مرێ بەخوا گوێرێژە
ب: ئیتر مۆزی کرد لەو سەرو لێژە
زابت سواری جاش سەر بەرە ژێرن
پ:ڕاست ئەکەی عارەب بەجاشان فێرن
دەیسا ئەچیە کوێ بۆ نێچیر و گەشت!
ب: ئەبێ لەمەودوا ڕاو بخەینە دەشت
بۆ هەر کوێ ڕاکەن ئەیاندۆزمەوە
بەم بەراز کوژەم ئەیان قۆزمەوە
پ: ئا ، قوربانت بم باپیر بیانپێکە
کلکە جاشێکیش بۆ من بەرێ کە

* * *

لێوژە، ٢٦/١٢/١٩٦٥- موشیر عارف خوا جەزای کردەوەی خۆی بداتەوە هەمیشە خۆی وا نیشان ئەدا کە موسوڵمانی چاکە و بە بێ مناسبە ئایەتی قورعانی دەخوێندەوە. لەو بارەوە ئەمەم نووسیوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: تووڕەت ئەبینم، خێرە مام باپیر؟
ب: پیرۆت زۆر قەڵسم لەداخی موشیر
پ: موشیر یانی چی؟
ب: یانی مل هوڕێ

ڕووڕەش و دەسبڕ وەک قەل ئەقڕێ
پ: چی ئێژێ؟
ب: ئێژێ من موسوڵمانم
حاجیم، نوێژکەرم، لە دین ئەزانم
ئایەت ئەخوێنێ خوێناو هەڵێنێ
ساوا ئەکوژێ و گوند ئەسووتێنێ
مەلا و مزگەوت بەر بۆمبا ئەدا
چی خوا پێی خۆشە خۆی لێ لا ئەدا
پ: فێڵ لە خوا ئەکا؟
ب: نەخێر لە من و تۆ
دز بەشەو دزە، ئەم بە نیوەڕۆ
پ: ئای لەو مەلعوونە لەو بێ ویژدانە
دەک بە گژیا چێ خوای ئەو قورعانە
ب: پیرۆت گیان گەرەک خۆمان ئازا بین
بچین بە گژیا و بە تەمای خوا بین
پ: سا پەنا بەخوا سەکەتی ئەکەین
هەرچی دەسبڕ بێ لە ناوی ئەبەین
حاجی جاشیش هەن بۆ وان چە ئێژی!
ب: بەخوا پیرۆت گیان ساویلکە و گێژی
کەر بە چوونی حەج چۆن ئەبنە حاجی
هەزار جار بیشۆی هەر پیسە تاجی
کەسێک ببێتە داردەستی زۆردار
نامووس و خزمی بدا بە دینار

حەجی لە کوێ بوو؟ نوێژ و ڕۆژووی کوا!

پ: بەخوا ڕوو ڕەشن، ئەی پەنا بەخوا!

مەلاش ئەیفەرموو جاش بتۆپێن

خەزایە و خێرە دەس دامەنوێن

وا خەنجەر دێنم بۆ عەسکەر دڕین

ب: نەقیزەش بێنە بۆ جاش لێخوڕین

* * *

لێوژە، ١٩٦٥/١٢/٢٦- ڕادیۆی بەغدا پەرازیتی هاویشتبووە سەر ڕادیۆی شۆڕش و لە پەسنا سەفحەیەکی لێ ئەدا کە هەر دەیگوت «هانی هانی» ، منیش گاڵتەم پێ کردووە و ئەمەم نووسیوە. لە دەنگی پێشمەرگەدا چاپ کراوە:

هانی هانی

ئەڵێن خوالێخۆشبووەکەی باوکی موشیر چل ساڵ فەرمانبەری حکوومەت بوو لە زەمانی عوسمانلیدا. ئەوەندە نازیرەک بوو تەنیا وشەی هانی فێر ببوو، کە بە تورکی یەعنی کامە؟ جا بۆیە ئێستاش موشیری کوڕی ئەوەندەی قەوانی هانی هانی پێ خۆشە؛ چونکە تەنیا کەلیمەیەک بوو کە باوکی لە زمانی بێگانەوە فێری ببوو. هەموو ڕۆژ بە گۆرانی ئەیگوت. وا ئێمەش بۆمان کردە گۆرانیەک:

هـــانـــی هـــانـــی هـــانـــی

مــــــــام عــــــــــارف تـرکـی ئـەزانـی

مـــــوشـــــیـــــر ئـەیـڵـێ بە گــــــۆرانـی

هـــانـــی هـــانـــی هـــانـــی

مـــــوشـــــیـــــر ئەڵـێ مـــــوســـــوڵـمـــــانـم

بـــۆیـــە دوژمـــنـــی کـــــــــــــــــــــوردانم

با پـێـی بـڵـــــێـن ســـــیـکـتـــــر جـــــانـم

بـردت ئابـڕووی مـــــــوســـــــوڵـمـــــانـی

هانی هانی هانی هانی

شەوێ لە میسرا ئەڕەقسی

ڕۆژێک حەرەسی بۆ بەعسی

لە سێبەری خۆت ئەترسی

پێشت وایە پاڵەوانی

هانی هانی هانی هانی

دنیای پڕ کرد چەق و لوورە

وتت کورد لەو دیو سنوورە

ئەگەر دوژمن هێندە دوورە

بۆ تۆقیوی لە بارزانی

هانی هانی هانی هانی

* * *

لێوژە، ۱۹٦٥/۱۲/۲۹- ئەم چیرۆکە بەسەر هاتی پێشمەرگەیەکی پیرە کە بۆی گێڕاومەوە و منیش کردوومەتە شیعر. لە ئیزگە خوێنرایەوە و لە ڕۆژنامەی خەباتا چاپ کراوە:

چۆن بوومە پێشمەرگە

ناموس پارازتنە

لە مێژە نازانم کەیە

هەر ئەمان بیست شۆڕش هەیە

ئەیانگوت کورد ڕاپەڕیوە

پڕزەی حوکماتی بڕیوە

پێنج شەش گەنجیشمان دیار نەبوون

ئەمانزانی بۆ شۆڕش چوون

بەڵام ئێمەی پیر و بەساڵ

مابووین لە ناو ماڵ و مناڵ
وتمان پیرین و نەفەستەنگ
نەمان ماوە تاقەتی جەنگ
کەس کاری بە ئێمە نییە
ئەم بەردا و بەردەی بۆ چییە!
ئاگرە سوورە لە خۆم دوورە
مەسەلەیێکی مەنشوورە

* * *

ئاغامان یەکی زگ زلە
خودا و دینی پارە و جلە
تێر ناخوا ئەڵێی کەندووە
بۆ فلسێک گیانی دەرچووە
چەندێک هەر ئەهات و ئەچوو
جارجار دوو سێ ڕۆژ ون دەبوو
ڕۆژێک تەشریفی هاتەوە
بەتفەنگێکی خەلاتەوە
بە دوو ڕیز فیشەکدانەوە
بە فیز هات بە لامانەوە
وتی دوێنێ چوومە هەولێر
سەفەرێکی بە خێر و بێر
پارە و چەکیان زۆر داوە پێم
منیش لەشتی وا ئەگەرێم
وا عەسکەر دێنە ئاوایی

براتانن خۆم ئاسایی
موسوڵمانن، کوڕی چاکن
عارەب دەس و داوێن پاکن
مەلای دێش هاتە بەرەوە
مێزەری زل بە سەرەوە
فەرمووی مەترسن خۆم زامن
عەسکەری عارەب ئیسلامن
فەرقیان نییە دەگەڵ خۆمان
وەک برا باش ئەبن بۆمان
زانیمان ئاغامان جاشە
بە ناچاری گوتمان باشە

* * *

چل عەسکەرێ هاتە ناومان
خوایە چی هاتە بەرچاومان!
قەت پیسی وامان نەدیون
پێت وابوو مشکە تۆپیون
ئێسک قورس و ڕەزا گران
ئەتوت لەگەڵ شەیتان بران
هەر بەع بەعیانە وەک کاوڕ
بە چەڵتەچەڵت و زمان شڕ
بە ئاگری چەرخیان ئەوت: نارِ
ئاغایان ناو نابوو: حومارِ
برسی و دز ئەچوونە مالان

تەبەکیان ئەبرد بە تالآن
ڕاوکەی بەر مریشکیان ئەبرد
هەر باسی ناکرێ چیان ئەکرد
نە نوێژ نە دین نە ئیمان بوو
مەلاش لێیان پەشیمان بوو
ئەی گوت ئەمانە کافرن
کافر لەمانە چاترن

* * *

ڕۆژێ ئاغا چووبووە هەولێر
بە ملی شکاوی و چاوی کوێر
ئەرزاق و دینار بستێنێ
هێندەی تریش عەسکەر بێنێ
بەیان بوو، لەلای مەلا بووین
لە بیری چارەیەکدا بووین
چەند کەسێک ئاغا بدوێنن
ئەمانە لامان نەمێنن
لە پرێکا لە ماڵی موختار
بوو بە قیژە و زیرە و هاوار
کەبانووی موختار خۆیەتی
بەگریان داد و ڕۆیەتی
بانگمان ئەکا ئەگەر پیاون
کوا نامووستان بۆ وەستاون!
وا عەسکەر زۆرم لێ ئەکەن

نەمگەنێ نامووسم ئەبەن
ئیتر تەم هاتە سەر چاوان
دەنگ نەکردن ببووە تاوان
لەسەر نامووس خوێن هاتە کوڵ
دەمی کێرد گەیشتە سەر دڵ
وێکرا دەسمان دا خەنجەران
بەربووینە گیانی عەسکەران
مەلاش بە خۆی و تێلایە
ئەیوت بیانکوژن خەزایە
کێ جوندیەکی سەکەت ئەکرد
تفەنگەکەی بۆ خۆی ئەبرد
هەتا لە چنگمان خەلستن
چاردە کەلاکمان لێ خستن
ئەوەی مان، لاقیان ببووە چوار
پێخواس قاچاندیان بەرەو شار
قیرەقیری یابە لەو ناوە
هەر ئەتگوت بەرازە ڕاوە
دوایی عەسکەرمان بڕیەوە
نامووسی خۆمان کڕیەوە
نامانەچاڵ هەرچیەکمان کوشت
ئەمجا کەوتینە خۆمان گشت
لە نوێن و هێندێک ورد و پرد
هەر کەس سووکە باری بارکرد

مناڵ و ژنمان دایە بەر
بەرەو شۆڕش بووینە کۆچەر
بەرهەمی شەڕ و هەرامان
خەتای کەوتە سەر ئاغامان
گیرا و لە جاشەتی کەوت
شەش حەو مانگ لە حەپسا خەوت
وێڵ کرا, نە جۆ، نە کایە
ئێستا جاشی بەرهەڵدایە
دوژمن هاتە سەر گوندی چۆڵ
ڕێکی کرد دەگەڵ خاک و خۆڵ
بردیان هەرچی بە کاریان بێ
با بیخۆن ژەهری ماریان بێ
ماڵی دنیا چڵکی دەستە
شەرەف و نامووس مەبەستە

* * *

هاتووم تا ماوم بێ وەستان
ئەمە پێشمەرگەی کوردستان
قەدری شۆڕش وا لای منە
شەڕی نامووس پارازتنە
مەڵێن پیربووی گەنج بوومەوە
لەسەردا تێ هەڵچوومەوە
سا شەرتە بە شەرتی پیاوان
ناوم بخەمە ناو ناوان

کارێک بەسەر دوژمن بێنم
چەرمیان لە دار بهاڵێنم
لە مێژە بە عەسکەر فێرم
نابێ یەکیان لێ ببوێرم
بەزەم بە دوژمنا نایە
نایکەم بە ئاگری بن کایە
هەتا دوژمن بەرباد نەبێ
تا کوردستان ئازاد نەبێ
تفەنگ لەشان ناکەمەوە
ئاور لەخۆم نادەمەوە

* * *

لێوژە، ١٦/١/١٩٦٦- دوژمن زۆری شایی بە فەوجی مغاویر بوو تا لە شەڕی پێنجوێنا زۆر شپرزە کران. بەو دەمەتەقەیە گاڵتەم بە مغاویر کردووە لە دەنگی پێشمەرگە چاپ کراوە:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب: مام پیرۆت کزی؟
پ: لێم گەڕێ باپیر
ئەڵێن پاپەتی بوونە مغاویر
مار ئەخۆن، ئاگر ئەنێنە باخەڵ
مریشک ئەدزن وەک ڕێوی و چەقەڵ
ب: پیرۆت بێ دەنگ بە مغاویری چی!
پەلکی پیاز و سەری سیری چی!
لە پێنجوێن ئەوەی بەمان کراوە

له هیچ دەورانێک وا ڕووی نەداوە
دەڵەک نەدەژیا لە پاش مغاویر
واقوڕ ئەپێون بەزاز و موشیر
پ: دەم خۆش مام باپیر دیارە هەرایە
ب: سەیرە لەو دەشتە جاش بەرهەڵدایە
ترومبێل نەما بەپاشوو هەڵدێن
زابت لە شوێنیان بە پلار و جوێن
یابای عەسکەرە و زەڕینی جاشە
ڕێوی مڕ بووە و لاشە بەلاشە
موشیر ناوی خۆی لە بیر چۆتەوە
بەزاز چاویلکەی لێ بەربۆتەوە
پ: بیستوومە بەعسی دێنە هاواریان
ب: لە بیریان ناچێ دەردی پێراریان
ڕەمەزانیان گرت بە لەشی خاوێن
تازە دێن خۆیان دەئاگر داوێن؟
هەر کەسێ جارێک شەقی کوردی دی
دەرس وەردەگرێ، کەر نابێ چیدی
پ: یەکێ تریش هەس، بلێیی بۆی بکا*
ب: با کەچەڵ دەرمان سەری خۆی بکا
وەگیان تۆ پیرۆت گشتیان هەڵبستێ
هەر خۆمان یەک بین پێمان ناوەستێ

* نیاز عەبدولناسرە.

پ: دڵت خۆش کردم، خۆش بی مام باپیر
هەی ڕەحمەت لە تۆ و نەحلەت لەموشیر

* * *

لێوژە، ١٩٦٦/٣/٣- موشیر عارف شەکری شکاند و قەولی دا کە لە بەهاردا کوردەکان خەلاس دەکا، گاڵتەم پێ کردووە، لە دەنگی پێشمەرگە ژمارە (١١)دا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر ئەتبینم کەیفت زۆر سازە
ب: پیرۆت دنیاکە ڕاوە بەرازە
شتی وا ئەبیەم کەس نەیبیستووە
وا دیسان موشیر شەکری فەرمووە
پ: ئەڵێ چی! ئادەی
ب: ئەڵێ تا بەهار
کورد ئەتوێنمەوە وەکو بەفری پار
پ: با بەس بوەڕێ ئەوە چوارساڵە
هەر دای ئەبەستێ و نوێژی بەتاڵە
خۆزگە ئەو دایکەی کەری هێنابا
لەدەس منا با و بارم لێ نابا
بۆچ لە ناو فەسڵان لە بەهار گیرە!
ب: بەهار بەهەشتی نێرە موشیرە
چەندێک تەشریفی بەرەو میسر کرد
جوزیان پێوە کرد لە خشتەیان برد
لای وایە ئەوجار پێمان ئەوێرێ

له کۆشی خەڵکا گوێزان دەژمێرێ
پ: خۆ ئێژن کاکەی زۆر حاڵی شڕە
لەشکری قڕە و لە مشت و مڕە
ب: با تێر باوبژ لە خۆیان دەرکەن
مەگەر تا پایز هەرخۆڵ وەسەرکەن
پێشمەرگە خۆش بێ هەزار هێندی دیش
بۆمان بێن، سمێڵ ئەنێنە سەر ڕیش
ئەو بابەیان مرد بە جاش و بە فێڵ
کوردستان پیس کەن توتکە سەگ و دێڵ
پ: ئای هاتە بیرم، جاشوولە چۆنن!
ب: کەتوونە لوشمە و لە شوێن کای کۆنن
سەگ کلکیان لێ دا سلار ئەبنەوە
ناگەنە بەهار مردار ئەبنەوە
پ: باپیر من ئەڵێم با بێنە لای من
کای عارەب نەخۆن بێنە سەر کای من
ب: ئەگەر تێگەیبان جاشک نەدەبوون
بەرەو تۆپینی خۆیان نەدەچوون
* * *

لێوژە، ١٩٦٦/٢/٢٤- حیزبی بەعث لە سووریا ئینقلابیان لەسەر یەکتر کرد و تێک بەربوون و ببووە شەڕە سەگ، ئەمەم لەسەر نووسین، بەڵام بڵاو نەکرایەوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر تۆ لە کوێی؟ ڕادیۆنت بێنە
ئەڵێ لە شاما کوشتار و خوێنە

ب: دەی دەی، مام پیرۆت پێی ناوێ پەلە
بەعسی تێک بەربوون شەڕی سەگەلە
یەکتری ئەدڕن لە مشت و مڕا
عەفلەقی باوکیان فلّقەی لێ بڕا
پ: عەفلەق کامەیە!
ب: ئەو فەلەی پێرار
موشیر عارفی کردە سەر کۆمار
پ: بەڵێ ڕاست ئەکەی کە وابێ باپیر
چیدی لە بەعسی ناترسێ موشیر
ب: تەڕی تێ ناگەی! چاتر ترساوە
دەسنوێژ ڕاناگرێ و پزووی پساوە
ئەمانەی ئێستا لە شام سەرکەوتوون
بۆ سەگ خنکاندن لە کڵ دەرکەوتوون
موشیر فیتەی خۆی زۆر باش ناسیوە
پاشووی گیرۆدەی تەڵەی تەقیوە
ئەزانێ بەعسی چەن شڕو دڕن
ڕاویان بۆ ئەوە و کەوڵی ئەکڕن
پ: مام پیرۆت نەمگوت کورد وەجاغ زادەن
کێ دەستیان لێدا نەجاتی نادەن
ئەوانەی قاچی کوردانیان ئەگەست
وەک سەگە خوێڕی، لێک هاتوونە دەست
لەو سەگ سەگێنە جاشک چی ئەڵێن
ب: گوێ ئەبزوێنن خەریکن هەڵێن

موشیری باوکیان ئەوە حاڵی بێ
جاش چۆن ئەوێرێ خڕەی ناڵی بێ
نەقیزە زۆرە و کاوو جۆ کەمە
تا بەهار دادێ ژینیان حەستەمە
پ: خۆ من کام زۆرە لە موشیر بەر بن
با بێنە لای خۆم بەس کوڕی کەر بن

* * *

سوورەبان، باڵەکایەتی، تەشرینی دووهەمی، ١٩٦٦- برایم ئەحمەدی محامی کە بە بلەی ئەحەڕەش مەنشوورە، مامۆستای جاشکەکانی شێست و شەشە و جارێک شینە و تاوێک سوورە و لە نیشتمان فرۆشیدا دەستی هەموو خاینانی لە تەختە بەستووە و بەدار لە پشتدانی بێگانان قاچی کوردی گەستووە. بە لاوەتی کە هەوای پیاوەتی لەسەری دابوو شیعرێکی لە ژێر ناوی (شیرن بەهارە)دا هۆندۆتەوە کە زۆر شیعری چاکە و جێگەی خۆی کردۆتەوە، بەڵام لە دوای ئەو، کە فێری بێگانەپەرستی و ژیانی پەستی بووە زۆر جاری فەرمووە «شاعیر بێ بارن!» چونکە خۆی باری پێشووی هەڵوەشاند و پاشووی جووتەی ئەوەشاند، لەوەتا بووە بە جاش قەریحەی مبارەکی هەر لە دەوری ئارەزووی بێگانان دەگەڕێ و بە بلوێری دوژمنانی کوردستان هەڵدەپەڕێ. شیعری بۆ نایە کە شیرن بەهارەکەی پێشووی بشواتەوە. وا من بە خێری خۆم بە گوێرەی باری ئەمڕۆی بۆم گۆڕیوە:

شیرن بەهارە

شـــــیــــــرن بەهـارە، بـەهـاری شــــــادان
خــــۆشــــە مــــەیـخــــانـە و بـابـۆڵـە بـادان
تـازەم زانـیـــــــوە پـارەی زۆر تـێـــــــــدا
گـــــــەل فــــــــرۆشـتن و لـە ڕێـگـە لادان

* * *

شـــــیـــــرن بـۆت بـکـەم بـاسـی جـــــوانـیـم
خـــــۆم لە کـــــورد گـــــۆڕی هـەتـا تـوانـیـم

ئێستە نانخۆری دەستی بێگانەم
جارێک بەغدایی، ڕۆژێک تارانیم

* * *

شیرن بت دیبام لە «کافەی شمشاد»
چۆنم ڕا ئەبوارد سەرخۆش و دڵشاد
نیشتمانم دا بە ویسکی و کۆنیاک
گوێ نادەم بە کەس، هەرچی باداباد

* * *

شیرن، لە بەغدا دەگەڵ منا بی
سەرخۆش ڕابوێرین لە «حەموڕابی»
ئەوسا تێ ئەگەی ژیان چەند خۆشە
عەقڵت دێتە سەر، ئیتر کورد نابی

* * *

شیرن لە تاران قەسر و سەییارە
دێمەوە بەغدا، دینار هەزارە
چیم لەنان و دۆی پێشمەرگایەتی
کێ لە کێو دەژی ڕەنجی خەسارە

* * *

بژی بۆ پارە، مەمرە بۆ ژیان
هەر مەڵێ کوردم تا نەکەی زیان
لە خەشەی دینار دڵت نەلەرزێ
لەزەت بۆ لەشە نەوەک بۆ گیان

* * *

شـــــيـــــرن بۆت بلّـــێم باسی نيـــهــــانيم
بـه بـێ هـوده چـوو ژيـانـی جــــــــــوانـيـم
من و کـــوردســـتـــان کـــوجـــا مـــەرحـــەبا
بەڵام داخـــــەكـــــەم، بـه پـيـــــری زانـيـم!
* * *
شـــيـــرن، حـــاكم بووم دەســـتـــدار و توانا
خــــۆشی لـه دڵا ، زێڕ لـه گـــــيــــرفــــانا
بـه هەوای کـــــورسی کـــــوردايەتيم کـــــرد
بـۆ ڕيش ئـەگـــــەڕام ســـــمــــــێـــــڵم دانا
* * *
شـــــــيــــــــرن تـۆبـه بـێ لەمــــــه بـەولاوه
کـــورد و کـــوردســـتــــان ئەنێـــمـــه لاوه
کـێ بـلّـێ کـــــــوردم ئـەيـدەم بـه گـــــــرتـن
ئـازاديـخــــــوازی خــــــەيـاڵـی خــــــاوه
* * *

مانگی ١١/١٩٦٦- شيعرێکه پێشکێش به مامۆستا بله کراوه و
له خەباتی ژماره (٤٩٢)دا چاپ کراوه:

کوێخای بەکرەجۆ

بلـەی ئەحــــــەڕەش جـــــاشی ڕەنجــــــەڕۆ
وەكـــيلی عــــارەو لەســــەر «بەكـــرەجـــۆ»
چەند جوانت لێ دێ موی سپی و ڕووی ڕەش
نۆشی گـــيــــانت بێ کـــەنگر و کـــەربەش
نـەقـــــــيـــــــــزەت ئـەوێ ڕێـگـەت هـەورازه

دەک پیـــــــرۆزت بێ کـــــــوردتـانـی تـازە
پیـــری ئـاخـــرشــــەڕ وەتـەنـت فـــرۆشت
ئابڕووت گـــۆڕیەوە بە شـــەراب و گـــۆشت
چـــوویـــە بـــاوەشـــی دوژمـــنـــانـــەوە
خـــول ئەخـــۆی بەلای قـــاتر خـــانەوە
زۆر هـەرزانـت دا شـــــــەرم و ویـژدانـت
کـــــوێرت کــــــردەوە مــــــاڵـی باوانت
ئەحـــــەی باوکـــــیــــشت تۆ ئابڕووت برد
بیـــری لێ بکەوە مـــامـــۆســـتـــا چت کـــرد
نـرخی نـیـشـتـمـــان پارە و جـــۆ نیـــیـــە
نیـشـتـمـانی کـورد مـوڵکی تۆ نیـیـە
گـــــەر ئـابڕووت بـوو بێ! ئەویـشت دانـا
ســـەلا لە ئەقـــڵت مـــامـــۆســـتـــای زانا
هـەزار خـــــایینی وەک تـۆمـــــان دیـوە
بـە ئـاوات نـەگـــــا و لـە ڕێ تـۆپـیــــــوە
کـــورد هەر ئەمـــێنێ و مـــافی دەســـێنێ
یادی تۆش ئەکـا جـــار جـــار بەجـــوێنێ

* * *

سوورەبان ـ ١٩٦٨

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: مام باپیر تووڕەی؟

ب: هەر تووڕەم و بەس؟

پ: لەسەرچی؟
ب: لە داخ جاشوولەی تەڕەس
گازم لێ ئەگرێ، لووشکە ئەهاوێ
پ: دەیسا بیفرۆشە وەبۆرە پیاوێ
ب: بۆ خۆی خۆی فرۆشت پێرار وەپارە
ناو کورتانەکەی پڕ لە دینارە
پ: کام جاش؟ شینەکە یان هینەکەی ڕەش؟
ب: دێزە و پێی ئێژن جاشی شێست و شەش
مامۆستامان بوو، بۆ کورد کوردێنە
مالّی ڕماندم، هەر ئەیوت بێنە
برنۆی پێ کڕیم، شەڕی پێ کردم
بۆ هەمەدانیش لەگەلّ خۆی بردم
گەڕاندمیەوە بۆ شەڕی ولّات
منی تووش کرد و خۆی بەشەو هەلّات
لە ناو تەویلەی عارەو خزیوە
ئێستە جەهەندەم هەرچی دزیوە
بۆتە دوژمنم، یەخەم بەرنادا
وەزۆر ئەیەوێ ڕەنجم بە بادا
ئێژێ کوردستان ئەبێ شیمال بێ
جاشک جەحش بێ، وەرە تەعال بێ
عارەو بێنە ناو کوردستانەوە
کوردیش دەربەدەر وەکێوانەوە
دەک یاخوا بەش خۆی ڕەنج خەساری بێ

ئەو جۆیەی ئەیخوا ژەهرەماری بێ
ئەو زۆڵە کوردەی جاشی دوژمنە
گاز لە کورد ئەگرێ گۆڕی کوشتنە

* * *

سوورەبان، ١٩٦٨/٣/٢١- جاشکەکانی مامۆستا برایم و مامۆستا جەلال تاڵەبانی لە بەکرەجۆ گوێزرانەوە چەمچەماڵ و کەرکووک، ئەم سروودەیان بۆ نووسراوە کە هەموو بەیانییەک بیخوێننەوە:

بەکرەجۆ

بەکـرەجـۆ مـەفـتـوونی تۆم و شـێـوەتم بیـر کـەوتەوە
پەینی وشک و شـاڵ و قـاشـاغت بە کـاوو جـۆتەوە
من لە زیکر و فیکری تۆ خافڵ نەبووم وا تێ نەگەی
چەمچەماڵ و شاری کەرکووک تۆی لە بیر بردۆتەوە
بەو ڕەئیـسـەی عـەسکەرێکی هیچ نـەزان و مل هوڕە
جـۆیەکـەت جـۆرێ لە زگـمـا ئاگـری کـردۆتەوە
ئەو هەمـوو بیـرە و شـەراب و ئارەقـەی پێـدا دەکـەم
قـەت گـڕو گـڵـپـە و بڵـێـسـەی تاوێ ناکـووژێتـەوە
باسی خەمباری و کەساسیم هەر مەکە، ترسم هەیە
جێ نەقیـزەی تیـژی قـاید فیـرقـە پێنج بوکڵـێتـەوە
سوێند بە بەززاز و بە یەحیا و مەرقەدی مەرحوومەکە
دوور لە تۆ هەر کەس شـەرابی خواردەوە دەڕشێتـەوە
ئێـمـە ڕۆڵـەی عـارەبین، هەرچەندە کـوردن دایکمـان
ڕوحمی بابان سەد هەزار ساڵیش لە بیـر ناچێتـەوە
بێ قسـوورە، چەند جەسـوورە جاشی بێ پاڵووی بلە

وا له ڕێی کورد کوشتنا لاشی له خوێن ئەتلێتەوه
بەسیە تەعنەم لێ مەده هەر جاشەکەی جارانتم
هێنده حیلمت بێ هەتا ئەمجاش مەعاش ئەدرێتەوه
شەرته شەرتی جاشەتی بێ سووریاش کۆمەگ بکات
ناوی کوردستان شیمال بێ و ناوی کورد گوم بێتەوه
وەرامی پێشمەرگە:
جەحشی وەحشی بووی له تاوی پاره بیر ناکەیتەوه
جەنگی کوردستان نەمێنێ جاش بەلاش دەخولێتەوه

* * *

شێخ حەنەشی عارەب جاشکی خالیدی کوڕی وەلید بوو، ڕۆژی ١٩٦٧/٤/١٤ لەگەڵ ٥ جاشکی هاوڕەگەزی خۆیدا کوژرا. بەغدا بۆی کەوته شین و شەپۆڕ و به هەزاران عەسکەر و جاشی کورد و عارەبی به تۆپ و تەیاره و زرێپۆشەوه نارده سەر پێشمەرگەی دەشتی هەولێر، فارس باوه و پێشمەرگە قارەمانەکانی هەواڵی، کارێکیان بەسەر حکومەتی بەغدا هێنا، بانەیی دەگەڵ کەری خۆی نەکردووه لەو بارەوه نووسیومە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: دیارنەبووی باپیر له کوێ بووی به خێر؟
ب: بەخوا مام پیرۆت چووبوومه هەولێر
پ: دەنگ و باس چبوو؟ چۆنه ئەو ناوه؟
ب: دنیا شێواوه، حەنەش کوژراوه
پ: حەنەش یانی چی؟ کام جانەوەره؟
ب: جاشکی وەلید بوو ئەو پیرەکەره
لوشکی ئەهاوێشت، ئەیگەزتین بەدەم
لووله ڕەشاشێک ناردیه جەهەندەم
حوکماتیش کێچی کەوته کەوڵەوه

بۆ تۆڵەی باوکی کەوتە هەوڵەوە
ئیزگەکەی بەغدا هەر هاواریەتی
شینی بۆ کلک و گوێچکەی لاریەتی
چاو بە گریان و خوێن بە دەمەوە
فەرمووی سەری کورد پان ئەکەمەوە
مغاویر هات و تۆپ و دەبابە
هەروا گابۆڕ بوو، یا وەیلی و یابە
جاشوولەی کورد و عارەبە ڕووتە
بەو دەشتە وەربوون بەزەڕە و جووتە
عەسکەر لێی ئەخوڕین بۆ تۆڵەساندن
پێشمەرگەی خۆشمان باش تێی گەیاندن
ساعیقە پەل بوو، دەبابە شکا
حەیای نەماوی مغاویر تکا
جاشە کورد کلکی بە گەڵۆزەوە
وەلید پەین و خۆڵ بە لمبۆزەوە
کورتان بەجێ مان، عەگاڵ بڵاو بوون
کڵاو بێ سەر بوون، سەر بێ کڵاو بوون
سەتیان لێ تۆپان لە سۆنگەی حەنەش
سەری شکاویان بۆ ماوە و ڕووی ڕەش
پ: بۆ حەمەی سابیر بۆ وایان نەکرد!
چەند جاش تۆپێنرا، هەر باسیان نەکرد؟
ب: پیرۆت هۆشت بێ، حەنەش عارەوە
جاشەکەری کورد چۆن وەکو ئەوە؟
جاشێک وەزمانی خۆیان بزەڕێ

هەزار جاشی کورد دەسەری گەڕێ
جاشی کورد بۆ بار، عارەب بۆ بەرە
جاش کە تێ ناگا جسناتی کەرە

* * *

گەلاڵە ۱۹٦۸/٦/۲٦

قەوانە شڕە

بـوو بـە هـەزار و چـوارســـــــەد ســـــــاڵ
لەگـــــەڵ عـــــارەب بووینـە یـەک مــــاڵ
خـــێـــوی قـــیـــبلە و کـــیـــتـــابێکین
وەک دەڵـــێـــن بـــەرە بـــابـــێـــکـــین
بـەڵام ئـەو بـرای ئـیـــــســـــلامـــــەم
ئـەو کـــــاکـــــە نـێـــــرە زەلامـــــەم
هـەرچـی هـەم بـوو بـردی بـۆ خـــــــۆ
مـنـی کـــــوشـت بـە هـەرزن و جـــــۆ
بـە فـــــــەرمـــــــوودەی ئـەو لـە ژیـنـا
هـاوبـەشـین لـە شـــــایـی و شـــــیـنـا
شـین بـۆ مـن و شـــــــــایـی بـۆ ئـەو
مـن ئـەبـێ لـەڕ بم، ئـەو قـــــــــەڵـەو

***

ئـەگـــــــەر داوای نـان و ئـاو کـــــــەم
ئـارەزووی بـەرگ و پـێـــــڵاو کـــــەم
بـڵـــــــێـم بـرای هـاودیـنـەکـــــــەم
هـاوڕێـکـەی لـە مـــێـــــژینـەکـــــەم

بــه نــاشــكــوری نــاڵــێــم بــرایــن
ناچاریان كــــــردم تێك خــــــراین
له ڕێگەی خــوا و قــــورعـــانەكـــەت
خـــێـــری دین و ئیــمـــانەكـــەت
ســـــــەد یەكێ لە داهاتەكــــــەم
چۆڕێك شــیــــری ولّســـاتەكـــەم
هــەزار یــەكێ لــە نــەوتــی خــــــــۆم
پێم كــــــەرەم كـــــە بێ نان و دۆم
بـا بـەس كـــــــوێر بم بێ ڕوونـاكی
با پێت بلّـــــێم كــــاكی چاكی
ئـەلّـێ هـەی لـە دیـن وەرگـــــــەڕاو
كـــــورد و بـەرگ و نـان و پـێــــــلاو!
وه دیاره بوویتـــــه «شـــعـــــووبی»
ئـــەبـــێ لـــە ڕێـــگـــە دەرچـــووبـــی
***
هـەر لـەشـــــــێــــــــخی ئـەزهـەرەوە
كێ مــــێــــــزەری بـە ســــــەرەوە
مــــــڕ دەكــــــرێن لـە گــــۆشت و پلاو
پــڕ دەكـــــــــــرێــن لــە پــارە و دراو
وەهـا تیـــــژ دەبن ســــــەردەكـــــەن
فــــتــــوای كـــافـــریم دەردەكـــەن
پاش فــــتـــوا، لەم كـــوردســــتــــانە
فــــڕۆكــــە و بۆمــــبــــابارانە

تـۆپ و دەبابـە و شـــــێـــــست تیــــــرە
خــــــوێـن ڕشــــــتنی لاو و پیـــــرە
کــــــــوشـــــــــتنـی ژن و مـنـداڵـە
بـڕیـومـــــــــان هـەر خــــــوێنـی ئـاڵـە
مــــــزگــــــەوتەکــــــەم دەڕووخــــــێـنن
قـــــورعـــــانـەکــــــەم دەســـــــووتێـنن
ســـــــــــەرلـەنـوێ تـاڵانم دەکــــــــــەن
هـەرزن و جـــــــۆیـەکـــــــەش دەبـەن
***
نـاچارم ئـەکــــــەن بێــــــمــــــــە دەنـگ
پـەلامـــــــــــار بـەرم بـۆ تـفـــــــــەنـگ
کــــە ئـەشـــــچم تـۆڵە بـســــتــــێنم
وەک پـڵـنـگی چـەنـگ بـەخـــــــوێـنم
دوژمـن خـــــــۆ نـاگـــــــــرێ لـە بـەرم
خــــــوێـنیـــــــان ڕادەمـــــــاڵێ، تـەرم
ئەبێـــتـــە قـــیــــڕقـــیــــڕی یـابـا
یـابـا کـــــــــــــــە زانـی دەرنـابـا
ئـەمــــجــــارەش وەک چەند هەزار جـــــار
قـــــــەوانـە شـــــڕ دەخــــــاتـە کـــــــار
دیــــــــــــــان مـــــــــەلا و ئـایـەت دێـنن
لـەســـــــەر ئـیــــزگــــە بـۆم دەخـــــوێـنن
عـــــــــەرەب و کـــــــــورد بـرای دیـنن
هـەردووک دوعـــــــای یـەک ئـامــــــــیـنن

کەی ڕەوایە ئیسلام کوشتن
حەرام کراوە خوێن ڕشتن
منیش بەستەزمان و فەقیر
دیسان لە تەپکە ئەکەم گیر
بە دوو درۆ دەم خافڵێنن
هەتا دەرفەت وەدەس دێنن
دیسان ئەو زوڕنا و ئەو پیکە
دیسان هەمان فاک و فیکە

***

ئاخر نالێم جارێک و دوان
تاکەی ببمە مەڕی بێ شوان
تاکەی بەدرۆ دەسخەڕۆ بم
هەتاکەی هەر ڕەنجەڕۆ بم
بۆچ من بکوژرێم ڕەوایە!
تاکەی سەما بەو هەوایە!
بۆچ نەبمە خێوی نانی خۆم!
بۆ نەخوێنم بە زمانی خۆم!
بۆ نەوتی خۆم دەس خۆم نەخەم!
بۆ خۆم ڕزگار نەکەم لە خەم!
بۆچ ماڵی خۆم دیاری نەبێ!
بۆ بەشم یەکجاری نەبێ!
من چم هەیە با لە لام بێ
عەرەب بڕوا و هەر ئیسلام بێ

له خاکم دەرچێ و له ڕێدا
قەوانه شەڕەی خۆی لێدا
ئەو ڕۆژەی چارەی نابینم
خاوەنی ژیان و دینم
تاکەنگێ برسی و لەژێر بم!
با تاوێک ئیسلامی تێر بم
ئەگەر کوردیش بن به پیاو
وەک گەلانی خودا پێداو
هیچ زیانی بۆ پەز نابێ
قەت لەلای خوا ناحەز نابێ

***

ڕۆژی ١٦/ئابی ١٩٦٨- له ئاهەنگی بیرەوەریی دامەزراندنی پارتی له پردی گەلاڵە خوێندرایەوە:

تیتل وبیبل

نەقڵی مام گورگ و خۆ لەقوڕ نانی
نەنک و باپیرەکان دەیانزانی
خواردنی تیتل و بیبلی بزنۆکە
باسی خۆمان و کۆنه چیرۆکە

***

ڕەنجبەری عارەبی لەمێژ ساڵە
بەسەری قووت و لاقی بێ کاڵە
دوازده مانگە چ خۆم، چ منداڵم
بۆی ئەچەوسێمەوە و ژیان تاڵم
خاکەکەم زۆر به پیت و دەسکەوتە

دەغەڵە، ئاژاڵە، تووتنە، نەوتە
چەند بەری لێڕەوار و چەند میوە
بەرەکەت لەم وڵاتە باریوە
سەر و بەر پێم ڕەنێو دەنێ ساڵێ
گەسک و قامچی ئەهێنێ، ئەیاڵێ
خاکی خۆی وردە ڕەمل و خورمایە
ئارەقەی ڕەش دەکا لە گەرمایە
کۆشک و پانکەی کڕی بە پارەی من
هێشتە هەر لای کرێتە چارەی من
قەندەهاریم کرایە نان بۆ ئەو
خوریەکەم بوو بەقاتی جوان بۆ ئەو
دەڵێ ڕانکت شڕۆڵە مەم بینە
پڕ لە ئەسپێیە جلکی پڕ پینە

***

ڕای ئەبوێرم منیش بەکەشک و بەڕوو
نیعمەتی خوایە چش لە برش و کەڕوو
ئەچمە شار بارەدارێ بفرۆشم
لەشی رووتم بە جاوێ داپۆشم
شورتەیە، عەسکەرە، نەهەشت و نەنۆ
هەر کەسەی ڕام ئەکێشێ بۆ لای خۆ
عەسکەری و باج و دۆنم و خاوە
حاکمیش جارێ کاری پێم ماوە
دەم دوێنن بە «یا زمال» و «ولەک»
باسی ناکرێ بەشم لەحەپس و کوتەک

هێشتە پێ ناشکوریم و ناناڵم
هەوڵ ئەدەم بۆ بژیوی منداڵم

***

کە چی سەرباری ئەم هەموو دەردە
تاوێ نا تاوێ پێم دەڵێ جەردە
بۆ کەمت پێیە! بۆ درەنگ هاتی؟
بۆ ژیان نابی زۆر کز و لاتی!
جوولەکەی دووهەمی و بەڵای سێهەم
دەتکوژم، ناشڵێ پێم کەمن کێهەم؟
کە ئەبینێ لە تان و پۆ کەوتووم
دانی چیڕن لە خواردنی بێچووم
تیتل و بیبلی دەوێن و فیڵبازە
کۆن دەچێ و دێتە جێ یەکی تازە
یەکێ شینە و دەڵێ ئەمن پاشام
کوڕی پێغەمبەرم، نزیکی خودام
یەکی تر دێت کە شینە نامێنێ
گۆشتەکەم خۆشە بۆم دەلوورێنێ
ئیننەنی و ئیننەنام و سووربۆزم
خێوی بەزمی تەمووزی پیرۆزم
ئەو دەچێ، گورگی زەردو ئەبڵەق دێن
بەچکە عارف لەشوێنی عەفلەق دێن
ڕەوە گورگن ئەوی دەڕۆن و دێن
خۆ دەگۆڕن هەتا نەزانین کێن
هەرچی هات پێم دەڵێ ئەمن چاکم

لەوەڕم پێــــیــــە بۆت و شــــیـــــر پاکم
هێندە مــــــاوم هەتا لە پشت چەپەرام
دەرکی لێ دانەخـــــەم، بزانە خـــــورام
وەک یەکن بۆمـــە زەرد و ســــوور و کـــەوە
دەردی کـــابرا گــــوتی عـــەرەو عـــەرەوە

***

گەلاڵە، ١١/٩/١٩٦٨- یادی حەوت ساڵەی شۆڕش:

بەسەرهاتەکەم

ئەو کـــوردەی ئێـــســـتـــا ژێر دەســـتـــە
بە خــــۆی نازانێ و بێ هەســــــتــــــە
هێندێکی ســــــــوورە و هێندێک شین
هێندێک هەر تێ نەگــــــەیون چین!
زۆربەی نوقـــــــــــمی ڕیش و پرچە
پێت وایە ئامـــــــــــۆزای ورچە!
مــــامــــۆســـــتــــا و خــــوێندەوارەکــــان
شـــــامـــــار و شــــادەمـــــارەکـــــان
دەبن بەجــــــاش، خـــــۆ دەفـــــرۆشن
بۆ دوژمنان تێ دەکـــــــــــــۆشن
هەڵوەدای کــــــــــــورسی و دراون
هەست ناکـــــــەن هوڕە لێ دراون
بەبیـــــــــور لاقی خــــــۆ دەبڕن
مــــــردن بۆ خــــزم و خـــــۆ دەکــــڕن

گشتی پاشماوەی پیاوانن
نەتەوەی خاوەن ناوانن

* * *

با پیرەکانمان لە زوودا
بەناوبانگ بوون لە مێژوودا
ئازایەتی و کورد دوانە بوون
ترسێنەری بێگانە بوون
ماد و کەیانی زوو منم
زاڵ و گیو و برزوو منم
بناغەی زەند و ئاوێستا
لەسەر پەنجەی من ڕاوێستا
ئەوسا بوو، یۆنانی و ئاشۆر
ناویان نام کوردی خاوەن زۆر

* * *

بەڵام ڕۆژێک گەردوونی دوون
هەڵی داشتم سەرەو نخوون
وشتری پێ پان پێی لێ نام
زەروە ڕەشکە دمیان تێ نام
خوێنییان مژیم، لە هێز کەوتم
ترياکیان دامێ لێی خەوتم
خستمیانە قەفەسەوە
دیل بووم بەدەست ناکەسەوە
پەردەی ڕەشیان بە سەردا دام

کەس نەیزانی مردم یا مام
بنووس کەوتە دەستی دوژمن
سەگەل شیشانە گیانی من
گوتیان کوڕی جن و دێوی
چەتەی، دزی، سەربزێوی
حەڵاڵە نامووس و خوێنت
بۆ ئێمەیە جێگە و شوێنت
لێم حەرام بوو حەڵاڵی خۆم
بوومە غەریب لە ماڵی خۆم
سەتان ساڵە هەتا ئەمڕۆ
من ماڵوێران و ڕەنجەڕۆ
سەدجاران دەستاودەست کرام
هەر جار پتر بێ هەست کرام
دیوەخانم بەرباد کرا
تەکیەی لە جێ بنیاد نرا
بژیو و سامانیان بردم
فێری مار گرتنیان کردم

***

چووم لە مزگەوتان بخوێنم
بەرەی خۆم لە ئاو دەرێنم
پێیان گوتم قەزا و قەدەر
نووسی لە نەگبەت نەچیە دەر
بۆت نووسرا دیل و لەژێر بی
دەبێ شوکرانە بژێر بی

کێ ڕووت بێ و لەبرسان بمرێ
لە دونیا پاداش وەردەگرێ
بەهەشت جێ زەرگی دەروێشە
ئەسپێون کاری لە پێشە
ژینی خۆش و زۆری بەرهەم
ڕات ئەکێشن بۆ جەهەندەم
چوومە مەکتەب خێری گیانم
بەڵکو دەس کەوێ دەرمانم
لەوێش مامۆستا دوژمن بوو
چاوی لە خواردنی من بوو
دەرسەکەم بە خۆی داینابوو
چی بۆم خراپە تێیدا بوو
فێربووم کەس دۆستی کەس نییە
تا خۆپەرست بێ بەس نییە
برا و دراوسێ و هاومالّت
باب و دایک و مام و خالّت
گش بە دوقۆشە بفرۆشە
قەت بۆ کۆمەڵ تێ مەکۆشە
ئەگەر بلّێی کوردم پەستی
بەلایە ڕەگەز پەرستی
نۆکەری بێگانە کردن
بەشی کوردە هەتا مردن
ئازادبوونی نیشتمانت
بدە بە دراو بۆ گیرفانت

قاپە ئارەقێک لە نادی
بە تام ترە لە ئازادی

***

منی وا هەژار و کلۆڵ
لەش کرمۆڵ، بژیو خاک و خۆڵ
زۆربەی لەش و گیانم ڕزیو
ئەوەی زیندووش مابوو تەزیو
وا بێ دەرەتان و داماو
لەناو قەفەس نەفەس بڕاو
مل کەچ و چاو سیس و سەرشۆڕ
بێ تاووتین، پێ لەسەر گۆڕ
هەودای هومێد وەک موو باریک
دەوروبەر و بەرچاو تاریک
لەپڕ گوێم زرینگایەوە
چیا و چۆڵ دەنگی دایەوە
شۆڕشی کوردە و بارزانی
هاتە هاواری خزمانی
شووڵی قەفەزی هەڵبڕی
پەردەی بە خەنجەر دادڕی
دوژمنی خستە هەڵوەلا
قەزات لە هەژاران مەلا
چاکی مەردیت کرد بەلادا
هەوری نەگبەتت وەلادا

تا دنیا بێ ناوت ماوە
لەمێژوو، بەزێڕ نووسراوە

***

کوڕی کورد کامەی نەڕزابوو
دەماری پیاوەتیی مابوو
کفن بە شان، سەر لەسەر دەست
لە ڕێی سەربەستی ڕیزی بەست
دڵ پڕ و دەست لە سەر خەنجەر
تینوو بە خوێنی داگیرکەر
تۆڵ ئەستێنی هەزار ساڵە
پاڵەوان ڕەنجبەر و پاڵە
ساتێک لەسەر جێ نەسرەوتن
وەشوێن قارەمانیان کەوتن
ژینی کوێلەیی بابەس بێ
حیزەبخوویی بۆ ناکەس بێ
مردنیان ویست بەسەر بەرزی
دڵ و دەزگای دوژمن لەرزی
زۆڵە کوردی نامووس نەماو
ڕەتێنرا وەک پووشی لافاو
فڕۆکە و تانکی تۆپ لەسەر
بەهرەی نەدا بۆ داگیرکەر
شکا، بەڵام چۆن شکانێ!
هەر خۆی و خودا ئەیزانێ

***

کــــوژراین، خـــــوێنی دوژمنمــــــان ڕشت
هــەوای ئــازادیــان هــەڵــمــــــــــــشــت
بــای بــاڵــمــــــــان داوە لـە چـیـــــــادا
نــاوبــانگــمـــــــان کــــــرد لـە دنیــــــادا
پــەڕ و پــۆمـــــــــان دەر کـــــــــــردەوە
دیـلـیـــــــــمـــــــان لـە بیـــــــر بـردەوە
***
یـابـاش هـەر لـەســــــەر بیـــــــری زووی
مـــــــاتـە بـۆ کــــــەوی لـەدەس چووی
قـــــــــەفـــــــەزە شـــــــڕەی هێـنـاوە
جــــــووتـێـک جـــــاشـــــولـەی تێ نـاوە
یەک کـــــۆنـە جـــــاشـــــە و مــــــاندووە
لـە زەڕە و جـــــــــووتـە کـــــــــەوتـووە
ئیـــــدیش مـــودێل شــێـــــست و شـــەشـــە
لە غــــــیــــــــرەتی کــــــورد بێ بەشــــــە
لــەلای دوژمـــنـــی خــــــــــــــوێـنـدووە
بــەرگی شـــــــــــەرمـی داکـــــــــــەنـدووە
چەند لاویـچــــــێـک جــــــۆی بـۆ بـردوون
بە نەقـــیــــــــزەش فــــێـــــــری کـــــــردوون
دەلـووشـــــــــــێـنن تـا ڕاوم کــــــــــــەن
دووبـــارە تـــووشـــی داوم کــــــــــــــــــەن
***
بـەڵام تێ نـاگـــــــەن بێـــــــچــــــــارە
ئەمـــــە ئیــــشــــتـیـــــــای بەفــــری پارە

ئەمڕۆ لەگەڵ دوێنێ جیام
کەو نەماوم، شێری چیام
تازە بۆی ناچمەوە ناو داو
کوردیش دەبێ بێتە بەر چاو
زمان و ئەدەبیاتەکەم
گوڵی هیوا و ئاواتەکەم
پێویستە بگەشێتەوە
ناشێ لە بیر بچێتەوە
دەبێ ئاڵای «خانی» هەڵکەم
دەگەڵ هەورانی تێکەڵ کەم
شیعری «حاجی» دەخوێنمەوە
تۆڵە لە زۆڵ دەسێنمەوە
گۆران و بێکەس یاد ئەکەم
گیانی پیرەمێرد شاد ئەکەم
بەگڕی نەورۆزی ڕزگاریم
دەسووتێ باری هەژاریم
مام یابا خەیاڵت خاوە
چت دەس ناکەوێ لەم ڕاوە
سوێندم بە عابا و عەگاڵت
کورد نابنەوە بە ئاژاڵت
شێریان بدۆشی و پێی بژی
داوای ژیان کەن بیانکوژی

داو و دانـەت خـــــــــــڕ کـــــــــەرەوە

لـەســـــەر وشـــــتـــــر بـیــــان بـەرەوە

***

شـێـنـاوی، باڵـەکـایەتی ١٦/ ١٩٦٨/١٠- لە ڕۆژی ١٩٦٨/٧/٦ جـاشکی جـەلال تاڵـەبانی و برایم ئەحمەد بە چەک و ئەسپابی داگیر کەرانی کوردستـان هاتنە سەر پێشمـەرگە و لە دوای شەڕێکی شەش ڕۆژە. پێشمەرگە دوو سەد جاشێکی لێ تۆپاندن، گەلێکیشی لێ بە دیل گرتن و لە کوردستـانی ئازادی دەرکردنەوە. بەو هۆیەوە نووسراوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: مام باپیر، ئا بێ، دەنگوباس چییە؟

ب: وەخوا، حاڵ جاشگەل فرەخاس نییە

پ: گوایە گەرەکتە بێژی خەراون؟

ب: بەڵێ سەرشکیاو، پاشڵ دڕیاون

هەر لاشی جاشی کرمێ و بۆگەنە

کەفتگە لەو دەشت قەرە حەسەنە

پ: خاسە، خۆ ئێژن حوکمات گۆڕیاوە

چۆن جاش بەر ئەدا بەم لاو بەو لاوە!

ب: پیرۆت بەعسی گەل خۆت ئەیان ناسی

پا درێژ ناکەن هەرگیز وەڕاسی

وتیان حوزەیران جێ وەجێ ئەکەین

لە جۆر بنیادەم ئەمجا ڕێ ئەکەین

شەڕی هەندرێن دەرسی داداوین

خاسی باداوین، مەیژن هەر خاوین

کەچی ئەیدوونین ماڵ هەر ئەو ماڵە

هەر مێشکی پوچە و کەللەی بەتاڵە
وەدەور خۆیانا ئەسوورێنەوە
خەریکن شەڕمان بۆ ئەنێنەوە
جاشگەل شەست و شەش، چی بڵێم؟ دوور لەڕووت
داگیراونەسە و وەساچمە و بارووت
بزووت ئەخەنە بن کلکیانەوە
ئەتەقن وەلای کوردستانەوە
وەحەچچەی بەعسی وەگژمانا تێن
تێناگەن ئێمە ئەیانناسین، کێن!
پ: دەیسا چەیان کرد توخوا مام باپیر
ب: لەناو تەڵەدا سمیان کردی گیر
ویستیان داگیرکەن مەڵبەن «جەباری»
تیایا بگەوزن وەگوێچکە لاری
بەلام نەقیزەی پێشمەرگەی ئازا
پێ گەیشت، کاریان لە کار ترازا
هەروا جاشک بوو، بۆ دەرئەپەڕی
بەرەو تەویلەی عارەو ئەزەڕی
لوشمەی جەلال و زەڕینی بلە
دەری خست کەوا پاڵوویان شلە
کوردستان خواردن بۆ عارەو ناوێ
با هەزار جاشکیش جووتە بهاوێ
پ- بەڵێ مام باپیر، بەعسی زۆر کەرن
وەهیوای جاشگەل زەحمەت دەربەرن

شۆڕش کوردستان دوژمن دڕێنه

مەلەی گەرەکه ئەم گۆمی خوێنه

ئەیشزانیت جاشک مەله نەزانه

ئاو بگا به گوێی، بەشی خنکانه

بەعسی و جەلال و بله و جاش و ماش

وەمانگ ئەحەپن گەماڵ گەل بەلاش

* * *

شیناوی، باڵەکایەتی ٢١/١٢/١٩٦٨- جێژنی ڕەمەزان:

چۆن جێژنه ئەگرین؟

جــــێـــــژنه، ئی وا هـەیه دڵی خـــۆشـــــه

زۆر کـــەســیش لێــو بەبار و ڕەشــپـــۆشــه

هەیه دەســــــتی ئەخـــــاته نـاو خـــــەنەوه

هەیشـــــه مــــــاته و دەسی به ژێر چەنەوه

یەک بەناز پا ئەخــــاته ســـــەر کـــــورسی

زۆر دەســـــــیش وان لەســـــەر زگی بـرسی

یەکێ ســـینی پڵاو و گـــۆشـــتی لەپێش

زۆری ئـاواتـه خــــــــــوازه بـۆ بـڕوێش

یەک ســــمـــیڵ با ئەدا به دەســـتی چەور

یـەک دەسـی پـۆرگ ئـەدا بـەدەسکـی تـەور

یـەکێ قـــــاقـــــایەتی دەگــــــەڵ یـاران

زۆر کـــــەســـــیـــــرەش هەیه لەبەر باران

یـــــەک جـــل و بــــەرگـــی تـــازه درواوه

یەکێ بێ ڕانک و پێچ و پێلاوە
یەک لە باوکی ئەستێنێ جێژنانە
زۆری بێ باوک و وێڵی کۆڵانە
یەکێ سەرگەرمی بەزمی ڕەشبەڵەکە
یەک لەناو سەنگەرە و لە پشت کەڵەکە
یەک بە شادی لەناو ژن و ماڵە
یەک لە دووریی منالّ ژیان تاڵە
یەک لە بان سینە زەردە مەم دەگوشێ
یەک بەرەو دوژمنان بەسنگ ئەخوشێ
یەک لە شارا بە بێ ترس ژیاوە
یەکێ پێشمەرگەیە و بەسەر چیاوە
یەک لە«حیزی و سەلامەتی» دەگەڕێ
یەکێ سەرخۆش دەبێ بە کۆڕی شەڕێ
یەک لە بێ مووسی زبرە، یەک لووسە
هۆی چییە! باسی پووڵ و نامووسە
یەک دەژی بۆ دراو وەکۆ کردن
یەکێ نامووس پەرستە تا مردن
کوردستان ئەو بەهەشتی بێ وێنە
نوقمی ناو خوێنە، بێ سەر و شوێنە
دیل و داگیرکراوی ئەغیارە
لە هەمووی دەنگی داد و هەوارە
چەندی چاوت ئەگێڕی دار و پەتە

کوردی پێدا دەکەن بە ناوی چەتە
کوێ ئەچی بەند و چاڵ و زیندانە
ماڵی تا ڕۆژی مەرگی کوردانە
چەند هەزاراران مناڵی کورد بێ باو
چاو کز و دڵ پەرۆش و سەر شێواو
چاوەڕێی باوک و کاکی گیراون
جێژنەیە، بێ لیباس و بێ دراون
چەند هەزار بێوەژن هەتیوبارە
چاو بە فرمێسک و دڵ بریندارە

***

لاوی پێشمەرگە شارەزای دەردە
بۆیە جێ بەزمی جەژنی بن بەردە
دەیەوێ نیشتمانی ئازاد بێ
کورد هەمووی شاد و دوورە بێدادبێ
چاوی پڕ ئاوی بێوەژن بسڕێ
جلی جوان بۆ هەتیوی کورد بکڕێ
دەرکی زیندانەکان لە ڕێسمە بەرێ
کوردە گیراوەکان بخاتە دەرێ
باب و کوڕ مێرد و ژن بەیەک شاد بن
خەمی ڕۆژانی دیلی بەرباد بن
لاوی پێشمەرگە مەشخەڵە و ئەگری
تاریکایی لەسەر وڵات ئەبڕی

دڵی شادە بە کاری پیاوانە
لاوی وا ڕۆشنایی چاوانە
ئەو دڵەی کوردستانی تێدایە
خەمی ماڵ و ژیان لەلای بایە

***

کوردی واش هەن دەژین بەبێ خەبەری
چی لەوان دەردی هۆز و خاکە سەری
بت و قیبلەی ئەوان زگ و ورگن
هاری شوێن گۆشتن و ڕەوەی گورگن
جێگەیان یان حەمامە یان سفرە
پیاوەتی و زبری لای ئەوان کفرە
دۆشەکی تووکی قوو نەبێ نانوون
مێردن، ئاواتەخواز بە کەیبانوون
کوردی داخێون و دەڵێن کوردین
ترسەنۆکین، لە خشپە دڵخوردین
کوردی خاوو خلیسک و دەس بەخەنە
کورد نییە زۆڵە کوردی لاپرەسەنە
دایکی مێردی نەبوو ئەوەی هێنا
غەیرە کوردێک بوو، ناوەکەی لێ نا
هەشە دەروێشە، سۆفییە، کوڵکە
ڕیشی ئاڵۆزە، پرچی پڕ چڵکە
مارگرە، ئاگر و خەڵووز خۆرە

تیخە، کەشکۆڵە، زەرگە، ساتۆرە،

باری شێخ و خەلیفە هەڵدەگرێ

بێ خەبەر زاوە، بێ خەبەر دەمرێ

بژی یان بمرێ هەر زیانبارە

دین و دنیای لەدەس چوو بێچارە

***

هەیشە هەر کوردە خاینە و خەتەرە

هەرکەسێ بیگرێ گۆشتی سەرچەپەرە

نیشتمان، دین و ئایین و نامووس

لای نییە، هەر ئەزانێ بێنە فلووس

قوڵە چۆماغی دەستی زۆردارە

دڵی سەد پارەیە لە سوێی پارە

جاشە بێ فەرقە بۆی مەجووس و فەلە

کێیە جاش ئەگرێ پارە بێنێ حەلە

عارفە، بەکرە، قاسمە، عەفلەق

جاشی لازم بێ گوێ لەقە و سم ڕەق

گازیی بۆ ئەگرێ، جووتە هەڵداوێ

ئالیکی زۆر بێ، ئابڕووی ناوێ

ئەوە ژەهری هەیە وەکو مارە

تا سەری نەنجنی نییە چارە

***

هێندەکیش خوێندەواری ڕەش خوێن

کوردی سەر مێز و مەردی ناو نوێن

کوردی چاکن لە دەوری شووشە عەرەق
فەلسەفەت بۆ دەڵێ و قسەی نەستەق
ئەڵێ من بم وەها دەکەم، واچێ
دوژمنێکم لەدەستی دەرناچێ
پێی بڵێ، فەرموو وا چیا وەرە شەڕ
گورجێ وشکاوی دادێ ئەو دەمی تەڕ
پێت ئەڵێ من! بەکێ ئەڵێی من بێم!
دەشتەکی تۆ، دەبێ نەزانی کێم!
کوڕی پشکەڵ ئەفەندی، بێتە شەڕێ!
تەخت و بەختی زەمانە وەردەگەڕێ!
ئەوە پێویستە لێی گەڕێی، بدوێ
تا بە سەرخۆشی دەچێتەوە، دەنوێ

***

جێژنە، خۆزگە دەستی ئەوەندەم با
یان کڵاوێکی سەخرە جندم با
هەرچی بم ویستبا لە هەنبانە
دەربچووبا و ببا بە جێژنانە

***

بۆ مەلا مەنجەڵێک لە گۆشت و پڵاو
بۆ فەقێ مێزەرێکی هەڵپێچراو
دەف و زەرگم دەدا بە مام دەروێش
تۆزێ ئیمان بە شێخی خۆ هەڵکێش

ڕیشی سـۆفـیم دەشـووت بە تاید و سـیم
ســـــەیری ئـاوێـنـەکــــا بـڵـێ مـن نـیم
بـەشـی حــــــاجـی درۆی زل و دەس بـڕ
بەشی دێوانە! حــاو و حـــوو، مـــڕە مـــڕ
شــــەتی بەغـــدایەشم ئەکـــردە شـــەراب
بۆ بە دەم کـــوردەکـــانی عـــالی جـــەناب
خـــــەنە بـۆ پـیـــــاوی دەم بە نـووزە و شـل
شـــــــــانـە و ئـاوێـنـەیـێـک و تـۆزێ کـل
لوڕ و کـــورتان و کـــاو جـــۆ بۆ جـــاش
پـاڵـــوو بـــۆ بـەرمـــل و بـەڕەش بـــۆ پـاش
شـێـــست و شـەش زەنگوڵەم ئەکـردن بەش
لەملی جـاشـەکـانی شـێـــست و شـــەش
بەشی داگـــیـــرکـــەریش گـــرامـــێک بیـــر
تا بزانێ زمـــان دەســـووتێ بە ســـیـــر؟
بیــــری کــــوردتوانەوە لەســـــەر دەرکـــا
ئەقـڵـی بێ؟ ناشێ چیـدی خـۆی کـەر کـا
ڕەمــــــــــــەزانـی ئـەوەنـدە بـێ ڕۆن بـێ
شـــــەشـــــەڵان گـــرتنی دەبێ چۆن بێ؟

***

ســـەد هەزار ئافـــەریم و هەی دەســـخـــۆش
بەجـــــەواڵ و بە هۆڕ بەچەنـگ و بە کـــۆش
بۆ کـــوڕی کـــوردی مـــەردی ناوســـەنگەر
لەم ســـەری کـــوردســـتـــان هەتا ئەو ســـەر

ڕەمزی ئازادی لاوی پێشمەرگە
خاکی پۆش، لێت مبارەک ئەم بەرگە
تۆی هومێدی گەلە هەژارەکەتی
تۆڵە ئەستێنی گوند و شارەکەتی
چەند هەزاران هەتیوی باو کوژراو
چەند هەتیوباری بێ کەس و داماو
چاوەڕێی مژدەتن کە مزگێنی
جەژنی سەربەستی کوردی بۆ بێنی
سەر بڵند بین و سەربەخۆ کە بژین
جەژنەمانە، نە ئێستەیە کە دژین
گەلی کورد تا ئەسیرە جەژنی نییە
ژینی بێ سەربەخۆیی نرخی چییە!
جێژنی ئازادی جێژنی کوردە و بەس
ڕۆژی کورد سەر نەوی نەکا بۆ کەس
ئەودەمە جەژنی ڕاست و جەژنی خۆش
بۆ هەموو کوردەواری، بۆ من و تۆش
***

شیناوی، باڵەکایەتی٢٧/١/١٩٦٩- حەمەدەمین فەرەج کە زۆڵە کوردێکی نیشتمان فرۆش و هاوبیری جەلال تاڵەبانی بوو، کرا بە موتەسەڕیفی هەولێر. شێخ حەمەدەمین ناوێکیش کە لەو زۆڵتر بوو کرا بەقایمقامی هەڵەبجە:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب: پیروت زوو، وەرە، مزگێنیم دەیە

پ: چبووە مام باپیر؟

ب: چەند جاشت هەیە؟

پ: بەخوا، هەردوانن یەک دێزە و یەک شین

ب: برۆ جلیان کە

پ: تۆ جاشکت بۆ چین؟

ب: دەیان نێرمە خوار، پیرۆت وە تەمام

جاشولکەت بۆ بکەم بە قایم مەقام

پ: چی چی؟ مام باپیر دووپاتەی کەوە!

ب: چی چیی، پێ ناوێ جاشک بە برەوە

موتەسەڕیفی هەولێر جاشێکە

پشتی بەقەدەر عەنتەرناشێکە

پیرۆت تۆ بۆ خۆت ئاگات لێ نییە

قایمقامەکەی هەڵەبجە چییە!

پ: ڕاست ئەکەی، ئەویش جاشە و شێخیشە

ئاخورە، پەتکە، کوتکە، مێخیشە

پێشوو ئەیانوت وەحیلەبازی

کەرێک لە بەغدا خۆی کردە قازی

تو ئێژی ڕاست بێ!

ب: بۆچی درۆیە

ئێستاش هەروایە، ماست برای دۆیە

لەم ئاڵوگۆڕەی دەور و حەیامە

چوار سەر جاش بوونە خاوەن ڕۆژنامە

بەغداد بە پیتە، جاشی کوردستان

لەوێ گۆڕیاون، ئێستە مامۆستان

پ: سا بەخوا باپیر ئەمەی پێ ناوێ
بیری قایمقام لە دڵ دەرباوێ
یاڵ جاشەکانم لووس ئەکەم وەمووس
پێم خۆشە بکرێن بەرۆژنامەنووس
دێزە، ڕەسەنە، سمی وەک گوێزە
حەیفە پێی نەڵێن مامۆستا دێزە
***

شیناوی ۱۹٦۹/۳/۲۱- بە هۆی نەورۆزی ساڵی ۱۹٦۹ لەسەر ئیزگەی شۆڕشی کوردستان خوێندرایەوە:

کوتکی کاوە

چیـــــرۆکـــــێک لـە نـاومـــــان بـاوە
زەهـاک و دوو مـــــــار و کـــــــاوە
لە پێ دەشـــتـــان، لە کـــوێســـتـــانان
هەمـــوو شـــەوگـــاری زســـتـــانان
وا بـوو بـە چـەنـدیـن هـەزار ســـــــاڵ
لـە دەوری ئـاگــــــــردانـی مـــــــاڵ
نـەخـــــوازە داپـیـــــرەکـــــانمـان
دنـیــــــــادیـدە و ژیـرەکـــــــانمـان
لـەبـەریـان کـــــــردووە دەمــــــاودەم
زۆر شـــــیـــــریـن دەڵـێـن ڕۆڵـەکـــــەم
پاپـەتـیــــیــــەک هەبووە چـۆڵـپـــــەرست
جـــارێکـیـــان هەلیّکی دەس خــــست

ڕێگای کەوتە کوردەواری
لە چیا هەڵیدا دەواری
زۆر لێی خۆش هات هەواری نوێ
قرمی خۆش کرد لێی نەبزوێ
زەوی بە پیت بوو بۆ کێلان
لێمان کەوتە گەندەڵ فێلان
بە دەم ئەیوت براتانم
بۆ ئێوە دیاریی یەزدانم
ئەسپ و حوشتر یەک ڕەگەزن
مارمێلکەش هەر بەچکەی پەزن
ڕەز و پەزتان بدەن بە من
من زۆرخۆرم، ئێوە کەمن
عابای بەسەر شان دادابوو
کەی نەیدەزانی چی تیا بوو
کوردی ساویلکە و کوردی زۆڵ
بۆیان دا لە دەف و دەهۆڵ
یەک نەیدەزانی چ باسە
ئەویان بۆ لستنەوەی کاسە
یەک بە حاووحو، مڕەمڕ
زۆڵەش تا ورگی بکا پڕ
کەوتنە خاک و پای بێگانە
دایان پێی ئەم کوردستانە
زەهاک بە کوێخا دانرا

عابای لە شان وەلا درا
دوو مار لەسەر شانی ڕوابوون
دیاریی چی غەزەبی خوا بوون
مارێک بە ڕیش و پرچەوە
تەزبیح بە ملی چرچەوە
مێشکی لەسەر بەتاڵ دەکرد
پڕی لە درۆ و خەیاڵ دەکرد
مارەکەی تر شینە مار بوو
شاخدار بوو کونی لە شار بوو
شاڕەگ پسێن و خوێن مژ بوو
وەک قەسپی بەغدا کوردکوژ بوو
ئەشیان گوت پێشوو هەردوک مار
ماری شارو ماری ڕیشدار
بنیچە کورد بوون، جادووکار
بە ئەفسوون کردبونی بە مار
***
زەهاک و زۆڵە کوردی مار
شیشانە گیان کوردی هەژار
دەستیان کرد بە تاڵان کردن
گەلێک کورد لە برسان مردن
ئاژەڵیان بڕی لەو ناوە
کاتێ زانیان هیچ نەماوە
هاتنە سەر بیری پیاو خواردن

ڕۆژێ دوانیان لێ دەبژاردن
مێشکیان ئەدرا بە مارەکان
گۆشتیش بەشی خونکارەکان
ئێسک بۆ سەگ و گوڵ و زۆڵ
بەرماوێکیش بۆ پۆست بەکۆڵ
تا بە کورد بڵێ دەنگ مەکەن
دەگەڵ بەشی خوا جەنگ مەکەن
قەزاو قەدەر وای داناوە
لە ناوچاوانتان نووسراوە
***
مام کاوەی باوکی هەژدە کوڕ
ئاسنگەری بە هێز و گوڕ
حەڤدە کوڕیان سەر بڕیبوو
گەڕ لەسەر دوامین کوڕی بوو
ئاگری جەرگ زۆر بە تینە
تۆڵە دەرمانی برینە
بۆ تۆڵە دەستی لە ژیان شوت
دەستی دا کوتکی ئاسن کوت
بەرهەڵبێنەی کردە ئاڵا
زۆر حەشاماتی لێ هاڵا
گوڕاندی وەک هەوری بەهار
ئەی کوردی ژێردەست و هەژار
تاکەی پێخوستی بێگانەی!

تـا کـــــــەی لەچاوی خــــــۆت تانـەی!
تاکـــــەی بیـــــرێک ناکـــــەیتـــــەوە!
تـا کـــــــەی ئـاوڕ نـادەیتـــــــــەوە
تـاکــــــەی ئـەژی بـە ســــــەرشـــــۆڕی
بــۆ زەق بــەرەو گـــــــــــۆڕ ئــەنــۆڕی!
بـۆچ ســــــەرکـــــزی چـارە نـووســــــیت
چی لـێ هات کــــوردە نامـــــووســــــیت!
بـا بەس بێ، ســــــەرشـــــۆڕی بەس بێ
ژیـن بـە حـــــــیـــــــزی بـۆ تـەرەس بێ
ڕاپــەڕە، بــاسـک هــەڵـمــــــــــاڵـە
خــــــــــــۆت بـاوێــژەدەر لـەم چـاڵـە
بـەجێ بـێــــــــڵـــــــە پـایـەی نـزمـت
ســـــەر بەرزکـــــە خـــــۆت و خــــزمـت
تـا ســـــــــــــەر، ڕێـی ئـازادی بـگـره
یــان زۆر بــە ســـــــــــــەربـەرزی بمـرە
مـــــەرگی گـــــەڕنـاس هـەر یەکـــجـــارە
مـــــــــــــەرگـی تـرســـــــــەنـۆک هـەزارە
وەرن پـیــــــــاو بـین لـە ڕووی مــــــردن
ببـــــــــزووییـن بـۆ دوژمـن قـــــــڕ کــــــردن
***
بە نـەعـــــرەتەی مـــــام کـــــاوەی مـــــەرد
لــەرزە کـــــــــــــەوتــە بــەردار و بــەرد
لاوی کـــــــــورد لـە خــــــــەو ڕاپـەڕیـن

وەک شێری ڕق هەستاو خوڕین
کاوە بڕۆ بە شوێنتەوەین
ئەوەی تۆی بە نیازی ئەوەین
هیچمان سەرمان نابەینەوە
تا تۆڵەی کورد ئەکەینەوە
با بشەکێ ئاڵای چەرمت
با تیندار بێ دڵی گەرمت
شان بەشان کوڕ و باب و کاک
گوڕیان بەست بۆ کۆشکی زەهاک
بۆ کوێ دەچی، کورد خۆرەکە!
کوردە زۆڵە چوار مۆرەکە!
ڕۆژ ڕۆژی نێرە پیاوانە
مردن بۆ خاوەن تاوانە

***

بوو بە شەڕ، شەڕی بەرانان
گەرمە کۆڕی پاڵەوانان
بروسکەی شێر، بارانی تیر
گرمە و گوڕینی لاو و پیر
ئەتاوێن زۆری زۆردار
وەک بەفری بەر هەوری ئازار
ئێسک و ڕەگ و گۆشت لێک درا
کۆشکی زوڵمی پێ تێک درا
دیوار ڕمان، دەرگا شکان

خوێن و ئاسن پێک دا لکان
لاش کەوتن لەدوژمن و دۆست
لەسەر ڕێگە ئەبوونە کۆست
کاوە ئەیگوت: گوڕ ببەستن
ناشێ لە خەبات بوەستن
لینگ بەسەر لاشدا هەڵێنن
سەر بە دوژمن بنەوێنن
هێند لە گۆشتی خوێنتاڵ دران
خەنجەریان مشت و ماڵ کران
شەستە ڕەهێڵەی سەر و خوێن
زۆرداری دەرپەڕاند لە نوێن
وەک بەرازی دەورەدراو
بێ هەل و دەرەتان نەماو
ڕەنگ بزڕکاو و دەم بە جوێن
ئەیزیڕاند چڵکاوخۆر لە کوێن!
جاشی کۆن و نوێ بمگەنێ
بۆ جێتان هێشتووم بە تەنێ!
کوا نزاگۆی درۆفرۆش
کوان گیرفان بڕی ڕۆژی خۆش!
زۆریم لەگەڵ کرد بۆ ئێوە
نەمزانی ئەم دەردەی پێوە
بۆچ نایەن بەهاوارمەوە!
لەکوێدا خۆم بشارمەوە!

***

بەدەوری خۆیدا ئەخولاوە
تووشی بوو بە تووشی کاوە!
وتی دەرمانت لای منە
تۆ ژیانت لە خۆت دوژمنە
ئەو کەسەی خۆی بە تۆ فرۆت
تۆشی فرۆت، تەنیا بۆ خۆت
تاوان بۆ گەل دەژمێریەوە
چت لێ ساند پێی دەسپێریەوە
گریان و شین دادت نادا
هەی ڕووڕەش لە قاپی خوادا

***

کوتک هارەی دەهات ئۆخەی
سەری دوژمن سندانە دەی
بە کوتکێک ورد و خاشی کرد
بانگاوازی کرد دوژمن مرد
کورد ڕزگاربوو لە بێگانە
کوردستان ماڵی خۆمانە
هەرچی کیژی کورد و کوڕە
هەرچی دڵ لە دوژمن پڕە
با بیکا بە بەزم و خۆشی
ئازادی خەمی داپۆشی
کورد کە ڕزگارە و دوژمن مرد
ڕۆژێکی نوێ دەستی پێ کرد

با ناوی جەژنی نەورۆز بێ
جەژنە لە خۆمان پیرۆز بێ
لاشەی دوژمن وەکۆکرا
ئاگرێکی تێ بەردرا
لە بەر گڕی لاکی دوژمن
بوو بە هەڵپەڕکێی پیاو و ژن
لەو ڕۆژەوە کوردەواری
بۆ بیری ڕۆژی ڕزگاری
هەر ئەبێ هەڵکا ئاگرێ
گڕی تۆڵە دانامرێ
تا ئێرە چیرۆکی کۆنە
با بزانین ئێستامان چۆنە!

***

کاوە: بارزانی

دەردی پێشوو تووش بووینەوە
وەک پێشووش تێ هەڵچووینەوە
زەهاک نەوەی ئەو زەهاکە
داگیرکەری ئاوو خاکە
زۆڵە کورد خۆی پێ دەفرۆشن
بە خوێنی گەلیان سەرخۆشن
هەر کوردن لێمان بوون بە مار
لە گوند و شار وەک شێت و هار
دەگەڕێن بۆ کوردی هەژار

بیکەن بە خۆراکی زۆردار
گەلێک ساوا و پیر و لاومان
خوران، دەرخران لەناومان
لە زۆر حەڤدان تێپەڕیوە
کورد کەم ئازاری وای دیوە!
بەڵام خۆ لەگەڵ ئەوەشدا
لەم شەوەزەنگە ڕەشەشدا
زۆر سوپاس کاوەشمان هەیە
تیشکی ڕۆژی گەشمان هەیە
سەد وەک کاوە لەمێژوودا
لە زوودا و لە ڕابردوودا
لە ڕاست بارزانی بێ ناوە
کەس وا ئازا نەڕسکاوە
لاوی کوردیش بە هەزاران
سڵ ناکەن لەسەرماو باران
پێشمەرگەن و دەس بە خەنجەر
گوێ بەفەرمان لەناو سەنگەر
بۆ تۆڵەساندن ئامادەن
لە شەڕ سەرخۆشی بێ بادەن
خوێن ئەبەخشن بۆ ڕزگاری
بۆ سەربەستیی کوردەواری
دەیسا کاوەی کورد چی ماوە؟
ئازادمان بکە لەو داوە
دڵخۆش کە ئەو دڵمەندانە

کـــــوا کـــــوتکت! دوژمـن سـندانـه
بـاجـــــاشـگـر ئـاوێـتــــــەی گـڵ بـن
بـا جـــــاشـک لـه تـرســـــان سـڵ بـن
کـــوردســــتـــانەکـــەت ڕزگـــار کـــه
دەردی دڵـی گـــــــەلـت چـار کـــــــه
بـا خــــۆ لـه خـــــەم جـــوێ کــــەینەوه
نـەورۆزی کــــــۆن نـوێ کـــــــەیـنـەوه

***

شیناوێ ۲۳/۳/۱۹٦۹- جـەلال تاڵەبانی و جاشـەکانی گـوتبـوویان ئێـمـەش کـوردین! له باوەشی داگیرکەرانی کوردستاندا جەژنی نەورۆز ئەکەین! بەو هۆیەوه نووسراو له ئێزگەی شۆڕشەوه بەدەنگی هەژار و دڵشاد مەسرەف خوێنرایەوه:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: مام باپیر ڕۆژباش
ب: ئەی سەر چاوانم
پ: خاسی؟ بێ خەمی؟
ب: دەردت له گیانم
پ: وا هاتوومه لات، هەمه پرسیارێ
ب: فەرموو مام پیرۆت، سەدجار نه جارێ
پ: خەڵک لەو خواره هاتوون ئێژن
جاشگەلیش نەورۆز ئەیکەین به جێژن
ئەمه یانی چی؟ سەرم سوڕماوه
ب: پیرۆت گیان، تا کەی خەیاڵت خاوه!
جەژن گرتنی ئێمه جیایه
جاش سەماکەری لەوەڕ و گیایه

تێ ئەگەی چم وت؟

پ: نە بەخوا، کاکە

بۆمی بڵێیوە و بۆم یەکاڵا کە

ب: مام پیرۆت زۆر زوو ساڵێک لەساڵان

هێندێک پەت وەسەر هاتن بۆ تاڵان

زەهاک ناوێکیان سەردەستەی خێڵ بوو

دڵڕەش و پیس و خوار و بە فێڵ بوو

ئەیان وت شیمال وەکوردەواری

جاش کوردیان ئەگرت بۆ بار و سواری

کوردیان دەرئەکرد لە ماڵ و مەزرا

ڕەشی چۆڵپەرست لێ دائەمەزرا

ئەیانگوت نابێ کوردێک بمێنێ

کوردستانیان کرد بە گۆمی خوێنێ

ژن داگیر کردن مناڵ سووتاندن

تەبەک ڕفاندن، ئاژەڵ فەوتاندن

هەرچیان لەدەست هات درێغیان نەکرد

بە هەزاران کورد لە زیندانا مرد

پ: باپیر کەس نەبوو دەمیان بشکێنێ!

بۆ کوردی هەژار تۆڵە بستێنێ!

ب: بەخوا بێ سەبری، زۆر هەڵەی پیرۆت

بۆ ڕاناوێستی، تەواوی کەم بۆت

پ: وا ڕاوێستاوم، دە باپیر فەرموو

ب: خوا بۆ کوردی نارد یەکی ڕیش چەرموو

ناوی کاوە بوو، وەستا خاڵە بوو
پاڵە بوو، تەمەن حەفتاساڵە بوو
کوتکێ گرانی نایە سەر شانی
بوو بە شۆڕشگێڕ لە کوردستانی
کوڕگەل دایە دوو، دەس لە بان خەنجەر
دوژمنیان شکاند لەم سەر تا ئەو سەر
کوردستان ببووە گۆڕ بۆ دوژمنی
کاوە بە کوتکێ زەهاکی جنی
پ: ئای دەسخۆش کاوە قوربانی کوڕم
خوێشم لە کوێ بووم، ورگی بدڕم!
ب: پیرۆت گوێ بگرە
پ: دڵم لە لاتە
ب: کاتێ دامریا، ئەم کارەساتە
سەرەتای مانگی خاکەلێوە بوو
موژدەی ئازادیی کوردی پێوە بوو
ئیتر لەوساوە لە کوردەواری
جەژنە بۆ یادی ڕۆژی ڕزگاری
پ: هەر بژی باپیر، زۆرزانی بەخوا
دەیسا پێم بێژە جاشک چ دەخوا؟
نەورۆز وا جێژنی شۆڕشگێڕییە
چ دەخڵی وەسەر جاشکی خوێڕییە؟
ب: ها، وتمان فەسڵ فەسڵی بەهار بوو
نزیک نیسان و دواییی ئازار بوو

فەسڵی بەهاریش لە هەموو جێیە
موژدەی لەوەڕی بۆ جاشگەل پێیە
پرزەی ئاخوڕ و کای زەرد نامێنێ
زەوی لە گش لا قەرسیل دەڕوێنێ
مەسەلێک هەیە دەڵێن: تۆ بێژە
پ: بەهار بەهەشتی نێرە گوێرێژە
ب: بەڵێ بۆ جاشگەل جەژنی لەوەڕە
کلک با ئەدەن لەناو سێوەڕە
تێر ئەزەڕێنن وەزمان داگیرکەر
بۆ دوژمنی کورد ئەبنە بارەبەر
پ: ئەرێ مام باپیر، جاش بۆ وا کەرە؟
ب: ئەم پرسە بۆ جاش شێست و شەش بەرە
یان لە مامۆستا عەونی پرسیارکە
بێژە بۆ جوابم تۆزێک گوێ لارکە
تا بڵێ جەنابت «مقیاس نەماوە»
جاشەتی کردن لە ڕێی دراوە
وەتەن و ناموس لای جاش پارەیە
چیتر نازانێ ئەو بێچارەیە
پ: بەخوا، ڕاست ئێژی، جاش بەسەزمانن
دەستەی خۆفرۆش ڕوو لە نەمانن
خوا ڕوویان ڕەش کا وەک ڕوویان ڕەشە
کورد ئەوانەی هەن بۆبە بێ بەشە
ب: پیرۆت خەم مەخۆ، هیچ باکت نەبێ

له هەموو چەمێک چەقەڵ هەر ئەبێ
پێشمەرگە خۆش بێ، شۆڕش بە هێزە
کاری لێ ناکا، زەڕینی دێزە
پ: خۆیشم مام باپیر خەنجەرێ ئەکرم
تووشی جاشک بم کلک و گوێی ئەبرم

***

شیناوی، باڵەکایەتی٢/٤/١٩٦٩:

بەزمی بەهار

مـــــزگـــــێنی دا بە ســـــروە بـای بەهاری
وا هـاتـەوە نـەورۆزی کــــــــــــوردەواری
بە تیـــشکە تێک شکا ســـوپای کـــڕێوە
هەواری ڕۆژ گـــەیشـــتـــە خـــاکــەلێـــوە
فـــەرمـــان درا بە ســـەوزە ســـەر هەڵێنێ
چیـــدی لە بەندی خـــاکی ڕەش نەمـــێنێ
با دەرکـــەون، کـــوڵ و کـــەســـەر بنێـــژن
با ڕۆژی ڕزگـــــاری بکەن بە جـــــێـــــژن
شـــەمـــاڵ، گـــەواڵ گـــەواڵ هەور بنێـــرێ
ئاهەنگ و بەزمی جـەژنی پێ بســـپـــێـــرێ

***

حـــــیلکانـەوە لەو مــــوژدە ئاودڕ و خـــــڕ
ڕەش بوونەوە، ڕیشی ســـپی چیـــای چڕ
چڵـــوو گـــەشـــایەوە و بزەی لەســـەر لێـــو

پۆترِاکی خـــۆی ڕازاندەوە بە گـــۆی زێو
هەور لە دەشت و شـیــو و پۆپە شـاخــان
کـــردی بە تۆپ تەقـــاندن و چراخـــان
مــــــراری بێ ژمــــــاری دادەبـاراند
لــە دار و دەر ڕووتـــی و نــەداری تـاراند
شــەمـاڵە، گـاڵەگـاڵـیـەتی و لە کـارە
هەڵگرنـەو: شـــابـاشی شــــای بـەهارە
شـــینکە بە گـــەل، لە گڵ ســەری دەرێنا
هەر یەکـــە چەند قل و پەلێ بە شـــوێنا
خــــــڕی بـەرۆک پـڕن لـە دەنـکە بـاران
تـازە و تـەڕن بـۆ کــــــۆڕ و بـەزمی یـاران
نەورۆزە مـــــشــــتی پڕ گـــەڵای تەڵایە
هەر کـــارگـــە بێ بەڵا بێ، بێ گـــەڵایە
ئەگـــــەر چی ســــاوایە بەهار و باشـــە
لە چاوی بەد بەدوور بێ گـیـــا هەراشـــە
بە یەک یەکـــە و بـەکـــۆ لەدەشت و دەردا
وەک کـیـژە کـورد هەمـووی گـوڵی لەسـەردا
شـــالوور و بولبـــول ســـەرەڕۆی ئەوینن
هەر چاوەچاویـانـە گـــــوڵان ببـــــینن
هەر مـــەلە بۆ گـــوڵی دڵی ئەخــــوێنێ
هەر گـــوڵە بۆ دڵداری خـــۆی ئەنوێنێ
نەرگــــسی مــــەست لـە زەردەزیڕە زیـزە
بە جـــوانی خـۆی دەنازێ، زۆر بە فــیـــزە

وەنەوشە مل کەچە لە حاند پەپوولە
ڕێی داوە بێ وتەی مەلا و پسوولە
وا کیژ و لاویش دەچنە دەر لەدێوە
لە ڕێوە تێک دەگەن ژوانگە کێوە
گۆرمزە، مام ڕێواس و هەندرێشن
بۆ دڵتەڕان بەهانەن و لە جێشن
گۆوەند لە کەوشە، دوور لە وشکە سۆفین
دەرفەتە مەم گوشین و هەڵگلۆفین
شادن بە یەک مەل و گوڵ و دڵ و دڵ
بەیەک ئەگەن لە بن دەوەن، لەسەرچڵ

***

هەر من لە دووری تۆ: هەژار و داماو
دەڕوانمە ڕێگەکەت بەچاوی پڕئاو
بەشم هەتا لەشم لە تۆوە دوورە
هەنیسک و هەڵمژینی ئەشکی سوورە
خشڵی گوڵان، بەژن نەمامی چاوکاڵ
وەرە دەرم خە لەو ژیانی وا تاڵ
من بولبولم لە ناڵەدا بەزاندن
گەرم و گوڕی دڵم دڵی تەزاندن
بمگەیە، خۆبنوێنە، دڵ بستێنە
بازاڕی گەرمی نازی گوڵ بشکێنە

***

شیناوێ، باڵەکایەتی ١٩٦٩/٦/٧:

دوژمنی نەزان

لە بیرمە لەم کوردستانە
لەم کوێستان و دارستانە
خێوی دیوەخانان مابوون
دوور لە ئێستا کەیخودا بوون
بۆ دڵخۆش بوونی میوانان
دەگەڕان بۆ چیرۆک زانان
سەر گوروشتەی نیوە شەوان
بەهانە بوون بۆ بێ خەوان
ئێستا کە دیوان نەماون
سووری و ڕەشی دەوری داون
زۆربەی کورد بێهۆش کەوتووە
لەناو گوێی گادا خەوتووە
تاو سوتاندی و ناتلێتەوە
مەگین بەخەو بوخلێتەوە!
جا، چونکە دنیا گۆڕاوە
سەرمایەی تەمەڵ دۆڕاوە
خەوتوو دەبێ بێدار کرێ
خۆی بناسێ و وەکار خرێ
بۆ کوردی لە خەو خەوی گێژ
بۆ خۆم دەبم بە چیرۆک بێژ

سەر گوزەشتەی من و عەرەو
بۆ ڕاپەڕینە نەک بۆ خەو!
با گوێم لێ بگرن، گوێ دێران
بتەکنەوە لە خۆ بوێران

***

چیرۆک

یەکێ هەبوو، یەکێ نەبوو
زەوی دەگەڕا بێ پشوو
ڕۆژگارێکیان لە ڕۆژگاران
بەساڵ گەیوەتە هەزاران
زەردەشتی بووم، ئاگرپەرست
گوێم لە ئاوێستا هەڵ دەخست
وتاری مویدم ئەبیست
ئاهۆرەمزدام خۆش دەویست
ئەهریمەنم لا دزێو بوو
پێم بەدفەڕ و سەربزێو بوو
لەشەڕو شۆڕ خۆم دەپاراست
دەژیام بەگاڵ و کەشک و ماست
چرای شەو ڕون گەرچەکی خۆم
پێڵاوی پێم کڵاشی دۆم
چانگ و بووزووم دەبەر دەکرد
بێ وەی ژینم بەسەر دەبرد
بێ ئاگا شەوێک نیوە شەو

بوو بەزیڕژن و بە هەوهەو
وشترسوار بە ناوگوند وەربوون
کراس شۆڕ و بەن بە سەربوون
بە زمانێکی دژوار و ڕەق
دەیان درکاند قسەی نەستەق
ئەڵلا بەرزە و یەزدان نەوی
تەمی زەند و پازەند ڕەوی
قەڵماسک و ڕم وتیر و شیر
وەک یەک ئەیپێکا لاو و پیر
کێ دەستی دانەنواند کوشتیان
خوێنی کێ گەرم بوو ڕشتیان
تیخیان لەخوێنمان شەڵاڵ بوو
خوێنی مەجووسان حەڵاڵ بوو
هاتنە سەر ژن و منداڵان
ئەویش بەشێک بوون لە تاڵان
چ کرا، کردیان و بردیانن
کەنیز و کۆیلەی خۆیانن
لاوی کورد، پاڵەوانی کار
فرۆشیار دەیدا بەکڕیار
لاوی کورد پاک و ڕووئاڵ
سەودای پێ دەکرا بە کووتاڵ
پێتی ئاگر کەوتە ژێر ئاو
ئاورگەکەم بوو بە میعراو
کرام بە ئیسلامی دین پاک

عارەو لێم بوون بەباب و کاک
موبید لە موغیەتی کەوت
کرا بە مەلای مزگەوت
ڕۆژووم گرت و فێرە نوێژ بووم
خرامە ئاو، بێ کرێژ بووم
لاشەی باوکم سەنگباران کرد
تفم لە کاری جاران کرد
ئەوی خۆم کوشتم لە وانە
جێگەی نیازانە و چل دانە
وتم ئۆخەی حەسامەوە
خەم لاناکا بەلامەوە

***

لەو ساوە کۆیلەم بۆ کاکم
زۆر گوێ لە مست و چالاکم
هەرچی پێی ئەسپاردم کردم
بۆ ئەو ژیام، بۆ ئەو مردم
پیتاکی خۆم بۆ وەکۆکرد
بۆ شەڕان لەشکرم بۆ کرد
میسر و شامم بۆ ڕزگار کرد
خاچ پەرستم تار و مار کرد
بە زمانە شیرینەکەی ئەو
زەمزەمەم هات بە ڕۆژ و شەو
بە عارەبیم نووسی و خوێندم
هەر بەسەری ئەو بوو سوێندم

زۆر ئامێدی و شارەزووری
بە نۆکەری هات و بووری
فێربووم پشتی خۆم دانەوێ
عارەب پێی لێ نێ و سەرکەوێ

***

گەلانی دیش وەک من هاتن
سەرێک مانەوە و هەڵاتن
بوونە خاوەن ماڵ و ئاڵا
هەر خۆم مامەوە لە چاڵا
هیچ کەس وەک خۆمی دەر نەبرد
کەس وەک منی بەسەر نەبرد
نۆکەریم کرد بێ مووچە و نان
کرام بە دارهەنەی تەونان
کەرکیت بووم کریان پێ کوتام
بەشی من هەر هێندە بوو سوام
گوتم قەیناکا ئیسلامین
هەردوک لکی یەک نەمامین
خوا وای نووسیوە لە چارەم
من پیاوی ئەو ئاغا سوارەم
ڕازیم بە بەشی بێ بەشی
دەسازێم بە چارە ڕەشی
بۆ ئەو هەرچێکی مەبەسە
زەرگ و ڕیش و پرچم بەسە

***

جا وەرنە سەیرم خزمینە
چۆن گەڕا ئەم چەرخە شینە!
لە پاش هەزار ساڵ هاتوو چوو
چوومەوە سەر دەقی پێشوو
من هیچ نەگۆڕام، هەر وا مام
شانازی دەکەم بە ئیسلام
کاکم پەشیمان بۆتەوە!
دیسان لێم تێ هەڵچۆتەوە
لە ئیسلامەتی لای داوە
ئاوڕ ناداتەوە دواوە
کۆمۆنیستیشە و نازیشە
ورچی سپیە و بەرازیشە
هەرچیم بۆ کرد، بە هیچ ڕۆیی
لێم دەڕوانێ بە نامۆیی
نە پیاوەتی هەیە و نە خوا
جوو ئەو دەخوا، ئەو من دەخوا
هەر دەم پەڵپێکم پێ دەگرێ
کاری وام پێ دەکا نەکرێ
عەفلەق لای ئەو پێغەمبەرە
پێم دەڵێ سوژدەی بۆ بەرە
گەر نانیشت لە سەر سێڵە
نیشتمانت بە جێ بێڵە
ناوت ئەگۆڕم لەمەو پاش
کورد نابی و لای خۆم دەبیە جاش

ئەگینا پێت دەڵێم تۆ جووی
هەردوژمنمی و هەردوژمن بووی

***

لەشکری لێ کردووم دیسان
لەشکری دەست و دڵ پیسان
وشتری ئەمڕۆی فڕۆکە
قۆچەقانی نارنجۆکە
تیرەکە بۆتە ناپاڵم
دەیهاوێتە سەر منداڵم
ڕمبی ئێستای لوولە تۆپە
دەم پێکێ لە ڕاستە و چۆپە
بە تێزاب گوندم قڕ دەکرێ
ساوای بێ تاوان گڕ دەگرێ
کوردی خۆ فرۆشیان هەیە
جاشی زۆر لەجۆشیان هەیە
بۆ شەڕ دەستیان لەپشت ئەدەن
هەر خۆم بە خۆم کوشت ئەدەن

بەڵام

بەڵام ئەگەر ئەو گۆڕاون
لە پیاوەتی هەڵچۆڕاون
گەڕی جیهانیشمان گۆڕا
مام نازی لە بازی دۆڕا
شێر بوون بەپەندی پساتێ
تازە تاژیەگەڕ ناگاتێ

دەوری گـــــەل خــــواردن بەســـــەرچوو
چیــــان دەوێ لەدەســـــتیــــان دەرچوو
نەمـــــا ئیـــــتـــــر دەســــــتم ببــــڕن
دەســـــــــتی خــــــــوێناویم پێ بڕن
چاکـــیــــان کـــرد گـــەمــــارۆیان دام
وەک هەبوون خـــۆیان نیـــشــــان دام
ئەگـــــــینا هەزار ســــــاڵی دیش
فـــــــــریو دەدرام بە پـــرچ و ڕیش

گەنجینە

ئافــــــــەریم یابا بۆ کـــــــارت
بۆ خـــۆت و جــــاشی گــــوێ لارت
مـــــێـــــژووت بۆ تازە کــــردمــــەوە
هاومــــــاڵیت لە بیـــــر بردمــــەوە
دوژمنی کـــــەر گــــەنجــــینەیە
ڕووی ڕەشـــی تــۆ بــێ پـــیـــنــەیـــە
کــــــــــەوتە روو دیوی ئاوەژووت
کەڵپت دەرکـەوتوون گـــورگـــە ڕووت
بۆ خـــۆت جـــادووی خـــۆت بەتاڵ کـــرد
بۆ خــــۆت خـــۆت وێرانەمـــــاڵ کـــرد
دەســـــتت لەنوشـــــتـــــە و فـــــوو بەردا
خـــڵـــتـــەت لە مـــێـــشکی من دەردا
زۆر بەجێ گـــــورزی خـــۆت وەشــــاند
برایەتیـــــــــەکــــەت هەڵوەشـــــاند
لە پەیمان رزگــــــــارت کـــــــــردم

لە زۆر دەردان چارت کردم
چیدی بە فێڵ نەت تاساندم
خۆت و خۆشمت پێ ناساندم
بەو گرمەی کە بۆمبات باراند
خەوی هەزار ساڵمت تاراند
بە زۆر چاوت پێ کردمەوە
تۆ دۆڕاندت، من بردمەوە

نۆرەمە

سا ، خۆت بگرە بۆ تۆڵەی کورد
بەژانە مستەکۆڵەی کورد
خەنجەرم چاوەڕێی تۆیە
بۆ خوێنی پیس تامەزرۆیە
وەرە بەو خەیاڵە کاڵەت
لە شوێن خەونی هەزار ساڵەت
تا تێ گەی ئەوی دیت هەو نیم
شاهێنی چیام و کەو نیم
بیردانی مێشکت ڕزیوە
خەونی بەراوەژووت دیوە
کوردم و ئازادی خوازم
بە کوردستانم دەنازم
لە سەر چەوێک و لوێچێک خۆڵ
دەدڕم ورگی زۆر کەری زۆڵ
بەهومێدی کوردستانم
بەیاری کورد پەرستانم

تالاوت بەدەمدا دەکەم
کارمت دەگەڵ یەک لا دەکەم
لە کوردستان نەما کارت
تف لە حوشتر و دیدارت
لە پشتت دەبەستم هێلکە
دەچیە لای کوللە و مارمێلکە
دەبێ وات بوکتم بە هێڕی
هەر کەونە خەونان وەگێڕی
هەربلێ ڕۆژێک دەسبڕ بووین
بەدیمەن جوان و بن شڕ بووین
پەل بی و لە دووی جاشکان هەلێی
وەیلی و یالەیلیان بۆ بلێی

***

شیناوێ، باڵەکایەتی، ١٩٦٩/٦/٩– برایم ئەحمەدی محامی کە فەیلەسووف و مامۆستای کوردە خۆفرۆشەکان بوو، لە بێگانەپەرستی و نیشتمان فرۆشیدا ڕووی هەموو نامووس فرۆشێکی سپی کردەوە، لە ڕۆژنامە و کۆوارەکانی «نەوەر» و «ڕزگاری لە نامووس»دا هێرشی دەکردە سەر هەموو کوردێکی کوردستان پەرست و وەک توولە بە کونی خۆی ئەوەڕی. لە ژێر ناوی «مامەپیرە»دا گەمارۆی «هەژار»ی دا و بە تیزەوە پێی گوت "شایەر و موهەرریجی بارزانی" و گوتی"هەژار کۆنە پەرستە و جوێن بەداگیرکەرانی کوردستان ئەدا و تورک و فارس و عەرەب بە برای هاوپشت و دڵسۆزی کورد نازانێ و کارێکی وا دەکا"کوردەکان ئەو برایانەیان ناخۆش بوێ! ئەمەش خزمەتە بە ئیستیعمار و کۆمپەرادۆر و زیانە بۆ گیرفانی زۆڵە کوردە نەجیبەکان". لە وەرامی نووسراوە بەنرخەکانی مامۆستادا ئەمە نووسراوە:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب: پیرۆت، ئا وەرە

پ: ئێ، چی ڕووی داوە؟

ب: لە کاری دنیا سەرم سوڕماوە!

پ: خێره؟ چی بووه؟
ب: کۆستت نەکەوێ
مامۆستا جاش بێت، ئیتر چت دەوێ؟
پ: کامە مامۆستا؟
ب: کابرا پیرەکە
ئەوەی تۆ ئەت وت پیاوێ زیرەکە
پ: زانیم کێ ئێژی «بلەی ئەحەڕەش»
پیرە پێشەنگی جاشی شێست و شەش
ب: بەڵێ بۆزی پیر ڕێی لێ گۆڕاوە
لەسۆنگەی دراو ئابڕووی دۆڕاوە
لە ژێر عەماشا جاشی گوێ لەقە
باوکی عوڕووبە و فەرخی عەفلەقە
پ: کە وابێ باپیر، ئەو پیرە مامە
جوێن بە کورد ئەدا لە ناو ڕۆژنامە
مامۆستا قادری چەم ڕێزانەکەس
کۆنە کوردەکەی قانوون زانەکەس
ب: عامفەرم پیرۆت، زانیت خۆیەسی
ڕێوی بۆ سیرمە مڵ و مۆبەسی
ئەو ساختەچییەکەی ئەمانگوت کوردە
پشتی لە ڕێباز عارەبا بردە
ئێژێ عارەبی کوڵوانە سوورم
دۆستی عارەو بوو خوشکەکەی پوورم
ئێژێ: کوردستان ناشێ بۆ کورد بێ
با لەژێر چەکمەی بێگانە ورد بێ

ئێژێ: کێ کورد بێ ڕەگەز پەرستە
کوردستان پەرست نازی و فاشستە
ئێژێ: داگیرکەر برای خۆمانن
کورد بۆ مردن و ئەوان بۆ مانن
پ: پیری ئاخرشەڕ دەک خوا ڕووی ڕەش کا
چۆن توانی، وا خۆی بەسەد جێ بەشکا
هەر ڕۆژ بە گەزێ، هەر شەو بە سەنگێ
هەر سات لە بارێ، هەر کات لە ڕەنگێ
ڕۆژێک لە «ژێ، کاف» دەبوو بە ئەندام
جارێک لە شۆڕش ئەیوت خۆم کوێخام
هەڵی کرد ئالآی دژی کۆمۆنیست
شووتی و تەماتەش سوور با نەی دەویست
لە هەمەداندا قایش فرۆش بوو
دەمێک لە تاران لە حەیش و نۆش بوو
هاتەوە بەغدا بە داوێن پاکی
هاومالی بەعسە بە ئیشتراکی
پالو هەڵمالآو، منەی جۆ دەکا
عارەو سواریەتی و قەوچەی بۆ ئەکا
ب: بەڵێ پیرۆت گیان مامۆستا بلە
جێ پالوی شلە و زۆر جاشێ زلە
سووری دووگرە و هێلکەی بەرازە
لە ژێر تارای سوور، عوڕووبە بازە
پ: کەواتە بێژە وەک مەیموون وایە
وە زوڕنای لۆتی دێتە سەمایە

ب: بەڵێ مامۆستا جاشکی مەیدانە
ڕووگە و هومێدی ئاخوڕ و خانە
ئیتر ئالیکدەر بەکرە، موشیرە
بێژن ماست ڕەشە، ئێژێ وەک قیرە
شەڕی کورد بکەن، ئێژێ کوردکوژم
وشتری شاندەن ئەڵێ شیر مژم
نامەرد لە شەرم و نامووس بێ بەشە
سووری کەن سوورە و ڕەشی کەن ڕەشە
پ: ئەی سندانی بێ، نرخی شەرەفی
خاین هەتا سەر دەنگ نادا دەفی
بازی وەڕیشی بابای خۆی ئەکا
سەلا لەو کەسەش خاین بۆی ئەکا
ب: جا ئێستا تۆ بڵێ کاک بلە چییە!
پ: پیرەکەرێکە و لە ژێر بەعسییە

***

ناوپردان، ٥/١٠/١٩٦٩- لەشەڕەکانی ساڵی ١٩٦٩دا جاشکەکانی برایم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی گوندی کوردانیان بۆ فڕۆکەی دوژمن دەست نیشان دەکرد کە بۆمبارانی کەن، حکومەت بەجفرە بەفڕۆکەوانەکانی خۆی دەگوت: برای بەهیمەت (الاخ الشهم) عومەر دەبابە و پاڵەوان (البطل) عەلی عەسکەری هەر گوندێکی کوردستانیان بۆ دیاری کردن بۆمبارانی بکەن و لەناوی بەرن:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر لە کوێ بووی؟
ب: بەخوا، لەو دەشتە
پ: خۆشە ئەو دەشتە، وێنەی بەهەشتە
ب: بەلام ئێستاکە وەک جەهەننەمە

کوشت و کوشتارە و هێمناییی کەمە
ژن و منالّمان لە خوێن شەلاّلّە
لەتەنگانەدان ڕەنجبەر و پالّە
دوژمنی ناکەس بەر بۆمبای داون
گوند و مەزرامان گەلێک سووتاون
پ: گەرەکتە بیێژی بەعسی ناکەسن!
ب: بەعسی چی! پیرۆت جاشک تەرەسن
بەعسی دوژمنە و کوردستانخۆرە
گەر کورد بۆی بکا داخ و ناسۆرە
پ: ئاخر، مام باپیر، جاش کوڕی کەرە
لە حالّی دنیا زۆر بێ خەبەرە
نەخوێندەوارە بە خۆی نازانێ
کوێری بێ گۆچان پێ لە کوێ دانێ؟
ب: پیرۆت تۆ لە کوێی؟ کوردی خوێندەوار
خوێناو هەلّێنن! لێمان بوون بە مار
بلە ناناسی؟ ئەو مەحامییەکە
مل باریکەکە، مامرە شامیەکە؟
پ: چۆنی ناناسم! مامۆستای خۆم بوو
بەلای خۆی بۆ کورد بۆمبای ئاتۆم بوو
ب: بەلّێ مامۆستا دەس بەخەنەکە
لە پێشا بۆ کورد زۆرناژەنەکە
ئێستە بۆ پارەو بۆ کوێخایەتی
وازی هێناوە لە کوردایەتی

ئێژێ ئاتۆمم دژی گەلی خۆم
لەگەڵ دوژمنا کوردستان ئەخۆم
جاش مامۆستایە و مامۆستای جاشە
کەری بەرباری بەکر و عەمماشە
عابای نامەردی لەسەر شانیەتی
دوژمن بە کورد و کوردستانیەتی
جاشکی ئەو لە پێش ڕیزی دوژمندا
بە سەولەی عارەب دێ بە گژ مندا
منداڵی ساواو ژن ئەسووتێنێ
لەجێی کشتوکاڵ مردن دەچێنێ
فڕۆکە گوندم بەر بۆمبا ئەدا
جاشکی مامۆستا دەرسی دا ئەدا
ڕۆژنامەکەی ئەو دوژمن تاو ئەکا
خۆیشی تاژییە و بۆ سەگ ڕاو ئەکا
داویەتە هاری ئەگرێ بەلەکمان
پ: یاخوا کوێری کات نان و نمەکمان
بە نانی کوردان گەورە کراوە
بە پارەی ئێمە پێی خوێندراوە
لەسەر شانی کورد کرا بە حاکم
بۆ دەس بڕینم خۆی کردە کاکم
بە کورد کوردێنە چاوی منی بەست
تا لە سایەی من پلەی کەوتە دەست
لێم هەڵگەڕاوە و ڕووی کردە شاران

ڕۆژێک لە بەغدا جارێک لە تاران
خۆی خۆی فرۆشت و لە منیش ناگەڕێ
لێم بۆتە تولّە و بە کون دەوەڕێ
گەرەکیە ئێمەش جاش بین وەکو ئەو
بەزۆر ڕامکێشێ بۆ تاریکەشەو
سا ئەبێ چ بکەین لەدەس ئەم تولّە!
ب: پیرۆت گیان، خاین تەمەنی کولّە
خۆ فرۆش هەر بوون لە ناو گەلاندا
قەلی ڕەشیش هەن لەناو مەلاندا
بەلّام دەستی گەل، خاین خنکێنە
گڕپەی ئازادی، دوژمن سووتێنە
کورد و کوردستان هەر ئازاد ئەبێ
دوژمنت کوێر و دۆستت شاد ئەبێ
ڕۆژی داگیرکەر لە ئاوا بوونە
بەرەو ئازادی ئاسۆمان ڕوونە
خاین مەرگی خۆی لەبەر چاویەتی
وا پەلەقاژەی گیانەلّاویەتی
پ: واتە، جاشە ڕەش بەلاش ئەزەڕێ
ب: بێژە، تولّەیە و بە مانگ ئەوەڕێ

***

هەر کەس ئاگای لە ڕابردووی پاش پاشایەتیی عێراقە دەزانێ حیزبی کۆمۆنیست تا سەرێک دەگەڵ قاسمدا وەکو گوێی هەرامە جووت بوون. لە کوشتاری بێ پرسیاری سەتان عەرەب و تورک و کورد لە موسڵ و کەرکووک و کوێ و کوێ. وەک بزووت بوون، هەر کەسێ دەیگوت عەرەبیم، هەرچی بیگوتایە کوردم، بە گوناهی ناسیۆنالیستی لێ براببوون سەربەنیستی کەن. خێزەرەی بەرەی جرۆجۆنگ کەڵکەڵەی کوێخایی کردن بای کردن و بایی کردن. دروشمی "مەتڵەب عەزیمی" کەریمی لێ دردۆنگ کردن، کەوتە گرتن و لێدانیان. کاتێ بەعسی کۆدەتای کرد، فەرمانی سوورقڕان دەرچوو. هەر ئەوانە سەریان دەرکرد کە ماڵیان لە کوردستان بوو، یان توانیبوویان هەڵێن و پەنا بە بارزانی بێنن. پەنادران، وەک خۆمان و تۆزێکیش زیاد بەخێو کران و بە ئارخەیانی دامەزران و گوتمان بران. بەڵام دوای ئەوەندە ساڵە کە پەیمانە نەوتینەکەی نێوان سەددام و شورەوی ئیمزاکرا، بەعسی گوتی با بێنەوە چیان لێ ناکەم. هەر هێندەی فوو لە قەننە کەی گشتی پێشمەرگەی جێ هێشت و چوونە بەغدا و لە جاڕیان دا کە ئەو کوردەی لە کێوانە و لەگەڵ دەوڵەتا شەڕیانە کۆنە پەرست و سەهیۆنین. نیشانەشمان بەو نیشانە کە خۆمان بە چەکی سانتۆ فیشەکی ئەمریکاییمان بە دەوڵەتی سوسیالٚ بەعسیانەوە ناوە. دوانیان ناونران وەزیر و لە مووچە پێدان بەولاوە کەس چی بەکڵاو نەدەپێوان. بە پفی بەعسی فوودران و مل بە چەکی سووک و گران. دژی ئێمەی کە پێشو تێشوومان داون و لە سای ئێمە پارێزراون، دەگەڵ جاشی مامجەلال و فیئوداڵان و کجوکی خاڵندی وەلیدی عارەب هاتنە شەڕمان بۆ تاڵان و بێ نامووسی و بێ شەرمانەش دەیان نووسی ئێمە چونکە مارەبڕاوی مەسکەوین پێمان مەڵێن جاش، پێشڕەوین. لەو بارەوە ئەم دەمەتەقەم داناوە و لە ژمارەیەکی خەباتدا چاپکراوە:

***

دەمەتەقەی پیرۆت و بایز

هەمیشە پێشڕەو

پ: ئا وەرە بایز ئەمە تۆ چیت کرد!
لە شوعەتیەکەت بۆچ وازت هاورد!
ب: بێژم چە پیرۆت، سەرم لێ شێوا
وە هەزار ڕبە و گەزیان ئەپێوا
ئەو ساڵە وتیان ئێمە ئوممەمین
گشکیان یەک تیرەن خەڵک سەر زەمین*

* ئوممەمی: بين المللی.

دژ چەوسێنەر و دۆستی چەوساوین
ئاوی بێ نان و نانی بێ ئاوین
وتم ئومەمی وە کوردی چیبە ؟
وتیان بێ دەنگ بە ، کورد ئۆمەت نیبە
پ: دوور لە ڕووت، خۆتیان کردە گوێرەکە ؟
ب: پیرۆت لە قسەما دڵۆپە مەکە
هەتا پەنج شەش ساڵ ئەمەیان جاوی
ڕۆژێ جاڕیان دا وەتەنگەتاوی
کوردیش ئۆمەتە و مافی ژینی هەس
یارمەتی ئەدەین زیاتر لە هەر کەس
ئەشێ کوردستان مەزن دروس کەین
ئەشێ داگیرکەر کوردستان وس کەین
پ: ئەمەیان لە چی و ئەویان لە چی بوو!
ب: من ئێژمی گشتی لە بار کەچی بوو
هەتا دەهۆڵیان دەنگی ئەداوە
وە کوردیان ئەوت بچۆ بەولاوە
هەر دەهۆڵ دڕیا کردیانمە کاکە
پ: وتیان چەرمە کورد بۆ دەهۆڵ چاکە
ب: بەسیەسی پیرۆت، چەن چەنە بازی
پ: بۆیە کورد ئێژن بۆز وە لاوازی
ب: دەسا بیبوڕەوە
پ: بەڵێ، دەی فەرموو
نایەژم نەحلەت لە بوک و پەردوو

ب: ئیتر لەو ساوە بووم، وە وشکەڕن
ئەوان لە بان پەت، هەڵپەڕکێ لە من
وەبژی بژی، وە چەپڵەڕێزان
هۆشیشم بڕیا لە ماڵ و خێزان
وەگیان تۆ نەنان، نەئاوم بۆ ما
ببووم وە چەوێک لە تەهی گۆما
پ: پاشان؟
ب: پاشان چی؟ کۆدەتا کریا
کێ سوور بوو کوژیا، دادڕیا، بریا
کەوڵیان ئەفرۆشیا، وەک کەوڵی دەڵەک
لەگش ئاقارێ لاش کریان کەڵەک
پ: بایز وەک ئێژی ڕاوە وەراز بوو
جا لەم سوورکوژیە، کەسیان دەرواز بوو؟
ب: بەڵێ لە سۆنگەی منی خێرەومەند
زۆریان دەرچوون و خۆمیان کردە پەند
وەپلە پرووزێ کێ هاتە لامان
لە مردن خەلست لەسای پەنامان
وە نان و ئاوم زینگوو بوونەوە
تێریان خوارد، ئێستە تێ هەڵچوونەوە
چوگنە بان کورسی و پێم پێ ئەخەنن
هاتوون تۆڵ دیزە لە جام ئەسەنن
وەبڕنە و خۆمان خۆمان ئەپێکن
پ: ناوێرم بێژم عەجە و خەرێکن

ئاخر فامینێ، ئاوەزێ، بیرێ
ناترسن دیسان تێیان بگیرێ!
وە بلوێر فێڵباز کەفتگنە سەما
چی ئەکەن، ئەگەر دەنگ بلوێر نەما!
ب: پیرۆت چۆن ئێژی کار خەراو ئەکەن!
وەم شەڕە کوردە ڕەنگ تەواو ئەکەن
ئەمانە ناشێ بێکار دانیشن
سمێڵیان سووزیا، هەڵوەدای ڕیشن
جاشیەل ئەقطاعی سم خڕ و شینەن
جاش خالیدەکان بۆرەڵووکینەن*
جاش تەقەددومی ڕوو زەردن تۆزێ*
لەم لاو لەولاش هەن چەن جاشە بۆزێ
ئەمانە گەرچی سووری کاڵیشن
پاشماوەی جاڕی ئاش بەتاڵیشن
لە ناو جاشگەلدا جاشی سوور ئەون
وە گفتی خۆشیان دایم پێشڕەون
پ: ئێ مام بایزۆکە، ئاخری خێربێ
دوور نیبیە ئەم چەشتەش وەدەمیان سوێربێ

***

* جاشکە عەرەبەکان ناویان نرابوو خالیدی کوڕی وەلید.
* مامجەلال و جاشەکانی هاوکورتانی بەخۆیان دەگوت «تقدمی» واتا: پێشکەوتنخواز.

ساڵی حەفتا بەعسی عێراق بانگاوازی خودموختاریی کوردەواریی لە رووی ناچاری راگەیاند و زۆربەی خوێندەواری کوردیان کێشا شار و مووچە و کاریان بۆ دیاری کرد. لە ساڵی حەفتا و یەکا منی هەژار بەسەرۆکی دەستەی نووسەرانی کوردی عیراق هەڵبژێرام. لە پاش چەرمەسەرێکی زۆر، دەستووری بڵاوکردنی گۆوارێکمان لە ژێر ناوی «نووسەری کورد» لە دەوڵەتی بەعسی وەرگرت. من لام وابوو ئەو مافەی بە کوردیان داوە تا سەر نابێ و بەعسی ملهوڕ هەر بینا پاشگەز بوونەوە و بیانوێکمان بۆ ئەدۆزنەوە و ریسە باش بانەدراوەکەمان لێ دەکەنەوە بە لۆکە. بەو خەیاڵە ئەم پەخشان و شیعرەم لە یەکەمین ژمارەی گۆوارەکەدا نووسیوە:

لە دەمی نەهەنگا

مارس ۱۹۷۱- دەڵێن ئەگەر وردە گۆشت و بەرماو لە کەڵێنە کەڵپی نەهەنگدا شەوێک بمێنێتەوە لێی دەبێتە ژەهر و دەیکوژێ، جا لە دوای خواردنی نێچیر دەم دەکاتەوە و مەلێکی بچووک دەچێتە ناو زاریەوە و ددانەکانی داژنێتەوە و بەو بەرماوە دەژی:

مـــــــەلم مـــــــەلێـکی بـچـــــــووکم
بــێ هــێـــــــــــــزن بــاڵ و دەنــووکـم
بــێ نــاوم لــە نــاو مـــــــــــــەلانــدا
ئــاوارە لــە چــیـــــــــــــا و تــەلانــدا
ئەگـــــــەر هەوا گـــــــەرمـــــــە، ســــــەردە
جـــــــــــــێـگـەم تــەڕاش و بــن بــەردە
کـــــــەس بەســـــــــەرم نــاکـــــــاتــەوە
کـــــــــــــەس ئــاوڕم لــێ نــاداتــەوە
وەکـــــــــو پــووشـــــــــێـکـم لـەدەم بـا
شـــــەمـــــاڵ دامـنـێ، زریـان دەمـــبـــــا
بـاشـــــــوو نەمـــــخـــــوا، بـاز دەمگـرێ
ڕێگـەم پڕ لـە کـــــــۆســـــــپـــــــە و گـــــرێ
لــە ژیـانـمـدا خـــــــــــــــۆشـی نـەدیـو
لانـە شـــــــــــــێـــــــــــــواوم بـێ بـژیـو

به ناهومێدی سووڕ ئەخۆم
نازانم بەرەو کوێ ئەڕۆم!

***

دامەزراوم لەلای نەهەنگ
چینە و دانم کەوتۆتە چەنگ
دەمی بۆم داچەقاندووە
گەوی لیچی ڕەواندووە
پێک هاتووین ددان ئاژن بم
لە ناو کەڵپان بەرماو چن بم
من نەبم، دەمی بۆن دەگرێ
من یاریدەی نەدەم، دەمرێ
جێم باشە خوا نەیشێوێنێ
بەڵام تاکەی وا دەمێنێ
نەهەنگی ئاغام زۆرخۆرە
بێ بەزەیە، خاوەن زۆرە
ئەگەر جارێک لەم چینەمدا
مچورکێکی هات بە دەمدا
ئەگەر گەرم داهات گیانی
گۆشت مەلی بە دەرمان زانی
ئەگەر لە جوابی پرسیارێک
دەمی بە یەکادا جارێک
منی کڵۆڵ چ بێ چارەم!
ئای کە هەژار و بێ چارەم

***

وەک باس کرا ساڵی حەفتا بە بەڵێنی خودموختاریی کوردەواری لە عێراقدا دەگەڵ بەعس ئاشت بووینەوە، بە کوردی لەشەڕ چووینەوە. مامۆستاکان چوونە بەغداو بوونە وەزیر و مودیر و ئەستاندار و دەست ئەندەرکار. بەشی زۆریان لە ڕێگەی چەوریی پێخۆریان، لەبەر مەستیی پارە و کورسی، تێر ئاگای لەبرسی نەما، دەس کرا بە خانوو کڕین و ترۆمبیلی جوان لێخوڕین. پێشمەرگە ڕەمەکییەکانیش کە ئەوان شەڕیان بردەوە، ڕژانە ناوشارانەوە و چوونە ناو ڕیزی بێکاران و لە بیرزلان برانەوە. بەم شیعرانە تۆزێ گلەم لەو خۆبوێرانەی خۆمان کرد و ناوم لێ نا «حەللەق، مەللەق» چیرۆکنووسی بەناوبانگ «مەم» سەرپەرستی کۆواری «هەولێر»ی ئەودەم بۆمی چاپ کرد. منیش بۆ بەڵاگێڕیی ئەم دووبەیتی ئاخریەکەم کە تێر و خەست و خۆڵتربوون دەراویشت و خاڵمان لە جێی بەتاڵ دانا.

هەر شیعر لەچاپ هاتەدەر، هەرچی، هەرچی و پەرچی کار لەمست و هەلپەرست و بەناوی کوردایەتییەوە بۆ کورد فرۆشتن چەرچی بوون، وەک زەردەواڵەی هارووژاو هورووژمیان کرد. شیعری ئابڕووبەریان دڕی، مەم یان لەسەر کار وەلابرد، هەزار شکایەتیان پتر لەلای بارزانی لەمن کرد. وتیان هەژار دژی کوردە و خاین دەبێ سزا بدرێ، کە بارزانی ئەمەی پێ زانی خواستمی و شیعرەکانم بۆ خوێندەوە . لەجیاتی سزا سەد ئافەرینی لێ کردم و فەرمووی دەستم دەگەڵ دەستی تۆیە. ئیتر لەدەست ئەو گورگانەی وا کەوڵە مەڕیان پۆشیبوو پاراستمی، مەمیش لە ئازار ڕزگاربوو. شیاوی باسە عارەب و کوردی عێراقی هەڵبەستی تازە بابەتی پەت پساویان کە بەلاوە زۆر پەسەندە ناو لێ ناوە شیعری «حوڕڕ» واتا ئازاد.

***

مانگی پێنجەمی ساڵی ١٩٧١- هەژار بۆگاڵتە شیعری حوڕڕی نووسیوە:

حەللەق مەللەق

مـــامـــە گـــیـــان ســـڵاوی بـۆندار
پیـــــرۆز بێ قــــەفــــە و کـــــورسی
گـــەر لە پچــــووکی خـــۆت ئەپرسی
مـــــــــــاوم بـــەڵام بـــەلارە لار
نـەگـــــۆڕاوم، هـەروەک پێـــــشــــووم
وەک زوو دیـــوتم هـــەر بـــێـــکـــارم
هـــــەر نــــەدار و نــــالــــەبـــارم
بێ نـان و بێ بـەرگ و تـێـــــشـــــووم
مـــامـــە گـــیـــان ئەوکـــاتە لە چیـــا

پێکەوە دەژیاین لە ئەشکەوت
ڕانک شڕۆڵ و کڵاش چەوت
لە هیچ شت لێک نەبووین جیا
برای یەکتر بووین ئەو ڕۆژە
دەت فەرموو ئەگەر ئازاد بین!
لە سووچێک بەمافێک شاد بین!
دەتکەمە دەرزیی بەرکۆژە
بەناو ئازادیمان وەرگرت
تۆ هاتیە شار و ئەفەندیت
کەس نازانێ چۆنی و چەندیت
خانووی شەش حەو قاتت سەرگرت
یانسیبت بردۆتەوە
قاسەت لە پارە ئاخنیوە
زۆربەی زێڕە و کەمی زیوە
منیشت لەبیر چۆتەوە
عەریزەم نووسی بۆ خانوو
چونکە خانوویان سووتاندووم
لە زەوی دەریان پەڕاندووم
بێ جێن منداڵ و کەیبانوو
لەسەرت نووسی ناتکەوێ
زەوی و خانوو لە کوێ بێنم!
چۆن سەری حوکمات دێشێنم!
بۆخۆت بژی لێر و لەوێ
گوتم بێ جلکم، بێ تینم

مەدرەسەی دەوێ زاۆکم

فەرمووت: دە بەردە بەرۆکم

نابێ جارێتر بتبینم

دەردی تازەت پێ دامەوە

پاش ئەو هەموو دەردەی چێشتم

بە مارسیدس بەجێت هێشتم

پاپەتیو پیادە مامەوە

بێ ئەمەگ، بە خوێنی ئاڵم

کورسی بەرزم بۆ تۆ کڕی

تۆش چڵمی خۆت بە من سڕی

تۆ سازی و من ژیان تاڵم

با وا بێ مامە با وا بێ

باخوێن بەهای من فیڕۆ بێ

هەرچی من کردم بۆ تۆ بێ

با ئەو قەرزەی من فەوتا بێ

....

....

....

....

***

ساڵی ١٩٧١وەک دەستەی نووسەران پێک هات، فەرهەنگستانی کوردانیش بەناوی «کۆڕی زانیاری» دامەزرێنرا، لەوێش بەئەندامی کارا وەریان گرتم. لە لیژنەی کتێبی دەرسیش بۆ منالّی کورد بەشداربووم، بۆ کۆوار و ڕۆژنامانیش وتار و شیعرم نووسیوە، جاروبارەش بەئارەزوو یان ڕوو لێ نانی هەوالآن تاکو تەرا هۆنراوم هۆنیوەتەوە، بەشی زۆریان بەعسی وێڕای تالآن کردنی مالّەکەم لەناویان دان. ئەو تۆزەی کە بۆم خەلساون ئەوانەن کە لەمەودوا دێن:

مەتەڵ

بۆ کتێبی سەرەتایی

دەبزانە چییــــە؟ خــۆشــە مــەتەڵم
بیـــری لێ بکەوە مـــەڵێ تەنبــەڵم
گـــیـــان لەبەرێکە مـــەلەوانی گـــۆم
زۆرجـــــاران دیـوتـە لـە ڕووبـار و چـۆم
بێ قــاچ و دەســتــە، بێ چرپە و هەســتــە
لەشـــەپۆل بڕین وەکـــو مـــقـــەســتــە
باڵیـــشی هەیە و پێـــیـــان نـافـــڕێ
زاریشـی هەیە و هـەرگـــیـــز ناقـــڕێ
نیــــوە لە نـاوی دەی لەچل کـــەمـــە
مـــای بۆ بنووســـە و بیـــخـــۆ سێ ژەمــە
ئەگـەر پێت نەکـرا هێـشــتــا بیناسی!
دەتخـــەمـــە ناو ئاو دەتکەم بە مـــاسی

***

دایک و باب

بە ڕەنجی دایک بەخـــێـــو کـــراوم
بـاوک مـــــانـدوو بـوو بـۆ نـان و ئـاوم
دایـکی دڵســـۆزم پـەروەردەی کـــردم

ئەگەر ئەو نەبا زۆر زوو دەمردم
دایک زۆر لە خۆی خۆشتری دەوێم
ئەو بەرگم دەشوا، ئەو ڕادەخا جێم
پێڵاوی دایک لە بانی چاوم
باوکم خۆش دەوێ هەتا من ماوم

***

یاری

تۆپی یاریم زۆر خۆش دەوێ
یاریم لەبەرچاو ناکەوێ
پیاو بەوەرزش بەهێز دەبێ
لای مەردم خاوەن ڕێز دەبێ
وەرزش مرۆ ئازا دەکا
ئازا وڵات ئاوا دەکا
من لە وەرزش پاڵەوانم
ڕۆڵەی ئازای کوردستانم

***

سەعات

چک چکی سەعات دەڵێ: وشیار بە
تەوەزەل مەبە، خەریکی کار بە
وەک من تێکۆشە بەڕۆژ و بەشەو
هیچ پەیدا نابێ بە تەنبەڵی و خەو
ماندوو بوون و کار مایەی ژیانە
بێکار ڕابواردن ڕەنج و زیانە

گەر من کارنەکەم لەشم ژەنگ دێنێ
دەچمە سەر وەستا هەڵم وەشێنێ
مرۆڤ کار نەکا ، کاری زۆر لەنگە
ژەنگی بێکاری شوورەیی و نەنگە

بەهار

زستان نەما بەهار هات
خۆشی بۆ گوند و شار هات
بولبول گەیی بەمرادی
دەخوێنێ بەئازادی
پەپوولە لە چڵ بۆ چڵ
دەچن بۆ سەیرانی گوڵ
جوانە ئەم چیاو دەشتە
کوردستان وەک بەهەشتە

***

سروود

کوردستانی جوان ئەی نیشتمانم
ڕووناکی چاوم، ئارامی گیانم
لەدەست بێگانە دەرت دەهێنم
پێشمەرگەی تۆم و تۆڵەت دەستێنم
.....
ساوا بووم چاوم بەتۆ هەڵێنا
لەپێش بابەدا ناوی تۆم هێنا
هەتا دەشمرم هەر تۆی ڕووگەی من

ڕزگـــــارت دەكـــــەم لەدەســـــتی دوژمن
.....
كـــورد بۆ ســەربەســتی خــوێنی دەبەخــشێ
ئـالآی ئازادی بـەخــــــوێـن دەنـەخـــــــشێ
خـــــوێن دەدەم، گــــیــــانمت لە پێنـاو دەنێم
لەســــــەر خـــــاكی خــــۆم دوژمـن ڕاودەنێم
.....
كـــوردســـتـــانی جـوان گـــیـــانی شـــیـــرینم
بـــەقـــــــــــــوربـانـت بـــن ژیـــان و ژیـــنـم
***

سرووود

پێــشـــمـــەرگـــەم و بۆ ڕزگـاری نیـشـتـــمـانم لە خـەباتم
دوژمـن هـەرچەنـد بەهێـــــزیش بێ دەبێ دەرچێ لە وڵاتم
گـولله تۆپ و بۆمـبـــا و ئاگـر كـار لە بیـر و بڕوا ناكـەن
مـاڵ و سـەر و خـوێن و گـیـانم قـوربانی ئەم ئاو و خاكـەن
ڕۆڵەی ئازای كـــوردســـتـــانم، دوژمنی داگـــیـــركـــەرانم
بۆ ســەربەخـۆبوونی گـەلم، بەخـتی دەكـەم مـاڵ و گـیـانم
زۆر لەمـــێـژە كـورد ئەكـوژرێ، لە مـەیداندا خـوێنی دەڕژێ
شـار و گوندی وێران دەكرێ، مێشكی كیـژ و لاوی دەپژێ
بەڵام لاوی كـــورد لە مـــردن سڵ ناكـــات و خــــۆ ڕاگـــرە
بیــــر و بڕوای كـــوردایەتی بۆ گــیـــانی دوژمن ئاگـــرە
ڕۆڵەی ئازای كـــوردســـتـــانم، دوژمنی داگـــیـــركـــەرانم
بۆ ســەربەخـۆ بوونی گـەلم، بەخـتی دەكـەم مـاڵ و گـیـانم

سوێندمان بە خوێنی شەهیدان، تۆڵە لە دوژمن دەستێنین
داگیرکەرانی کوردستان لەڕەگو ڕیشە دەردێنین
سوێندمان بە خاکی کوردستان دەبێ کوردستان ئازاد کەین
داگیرکەر لە خاکمان دەرکەین، گیانی شەهیدانمان شاد کەین

***

سروود

کوردین ڕۆڵەی کوردستانین، بەدڵ ئازادیمان دەوێ
هەتا لەسەر دنیا زیندووین سەرمان بۆ دوژمن نانەوێ

***

لە ڕێگای ئەم نیشتمانە سەر و ماڵمان لا هەرزانە
کوردستان دینە، ئیمانە، کوردستان ژینە، ژیانە

***

سەربەخۆ بوون و ئازادی، ئاواتی هەموو کوردێکە
لەبەرانبەر داگیرکەران، هەموو کوردێک نەبەردێکە

***

چیتر کورد ناژێ بەدیلی، بە داگیرکەران ناخورێ
بڕوامان کێوی پۆڵایە، بەهیچ هێزێک لانادرێ

***

بەخەباتی خوێناویمان، ڕێگەی ئازادی تەخت ئەکەین
بۆ مافی چارەنووسی کورد، خوێن و سەروماڵ بەخت ئەکەین

***

هەتا کوردستانی ڕەنگین، لە دوژمن پاک نەکەینەوە
بیر لە خۆمان ناکەینەوە، ئاوڕ بۆ دوا نادەینەوە

***

له ڕووی داگیرکەری وڵات، شێری شەڕ پڵنگی جەنگین
تۆڵای پۆڵا و شوورەی سەنگین، له دەریای خوێندا نەهەنگین

***

کاک بەدیعی بابەجانی گەورەتر ڕەسامی ئەمڕۆی کورد، ڕووی لێ نام کە باسی ژیانی بنیادەمی هەر لە دەمی ساواییيەوە هەتا دوایی بە شیعر بۆ بهۆنمەوە، ئەویش بەوێنەی کوردانە بی نەخشێنێ و چاپی بکا.
من بۆم نووسی، بەداخەوە مەودا نەما پڕۆژەکەمان پێک بێنین:

قۆناغەکانی ژیان

ئادەمی بەرهەمی کەمێ قوڕ و ئاو
دایکە وای کردە جێ گەرا بۆ پیاو
دەوری ساوایەتیی شل و خاوی
خەمەڕەوێنی دڵی و لەبەر چاوی
تا دە ساڵی بزۆز و چالاکی
بێ گزی و ڕاست و دەست و دڵ پاکی
لە دە تا بیست بەهاری ژین دادێ
باوی یارگرتن و ئەوین دادێ
بیست و سی ئەرکی ماڵ و منداڵە
خۆش و شیرین و جاروبار تاڵە
هەڕەمەی هێز و بەرهەمە تا چل
پێت گەیاندوون نەمامی شەنگ و شل
چل و پەنجا نەوەت بە باوەشەوە
تاڵی چەرموگ لکان بەمووی ڕەشەوە
پوخت و پاراوی ژین لە پەنجایە
دێتە ڕوو ڕەنج و سوود و سەرمایە

لە پلەی شێست بەتەجرەبە و ژیری
پلەیەک دابەزی بەرەو پیری
چوویە حەفتا بە کۆخە کۆخ، تووڕە
دەست و ئەژنۆ دەلەرزێ، پشت کووڕە
سواری هەشتای، هەناسەشت سوارە
لار دەڕۆی لاقی سێهەمت لارە
لە نەوەد مەرگە پێی دەڵێن ژینە
بەفری بەر سوورەتاوی هاوینە
پاشی سەد وەک منالّی یەک ساڵی
شیرەخۆرەی بەڵام بە خوێنتاڵی
باوەشی گەرمی گۆڕ کراوەتەوە
هەرچی خاک داویە بۆی گەڕاوەتەوە

***

مادە تاریخم بۆ عەبدوڵڵای برای کاک بەدیع نووسیوە کە لە سەرکێلەکەی هەڵکەنن:

دڵ بەدنیا مەبەستە بێ بارە، کەمە خۆشی و خەمە سەرەنجامی
بابەجانی گوڵن لە کوردستان، هونەری جوانە بگری هەرکامی
خزمەتی گەل دەکەن بە دڵسۆزی، خێوی ناون پزیشک و ڕەسامی
(گوڵی ئەو خانەدانە عەبدوڵڵا، داخەکەم هەڵوەری بەناکامی)
شیعری ناوکەوانە ئەگەر لامی عبدالله بەیەک حساب بکرێ بە ئەبجەدی دەبێتە ١٩٧١

***

دامودەزگایەکی تازە بۆ کۆڕی زانیاری کرا، مادە تاریخم بۆ نووسیوە و لە کۆواری کۆڕدا چاپکراوە:

کۆڕی زانیاری کورد

ئەم کــۆڕە ژ کــوردارا جــەوهەر بە خــەڵات دێنێ
تیــــــــرێژی هونـەر لـەورا تـاریـکی دەتـارێـنێ
وێژە و کـەلەپووری کـۆن، فـەرهەنگ و زمـان وانی
زانیــــاری بە هۆزانی خـــۆی لە گـــرەوە دەنوێنێ
کـرمـانج و لوڕ و سـۆران، زازاو مـوکـوری و گـۆران
وەل یەکـتـری داخـێـون، کـەس نینە کـو دامـێنێ
ئەو ڕووگـــەیە پیـــرۆزە ئاواتی گـــەلی کـــوردە

پێک هاتووە بۆ مێژووی «خۆشتر لەهەموو شوێنێ» ١٩٧٣- بە حیسابی ئەبجەد.

***

قانعی شاعیر پێش جەژنێک هەڵی پێچام دوو بەیتی جێژنە پیرۆزەی بۆ بنووسم تا لە کارتێکدا چاپی کا و بیفرۆشێ، منیش ئەم دوو بەیتەم نووسی:

جــەژنت پیـــرۆزبێ کـــوردی زگ قـــوپاو
دەرخـــــــۆنە لاچێ، دەرکـــــــەوێ پـلاو
هێند تامـەزرۆ بووین ئێـمـەی دوورە چێـشت
هێــشــتـا نەکـولابـوو دەنکمــان نەهێــشت

***

ساڵی ١٩٧٤ بەعسی، گوایە بەڵێنێ خودموختاری دان بە کوردستان ئەباتە سەر بێ پرسی بارزانی و پارتی ، شـێـست کـەسی پەست و ناکـەسی چڵکاوخۆری خۆی هەڵبـژارد بۆچاو بەسـتنی ڕای گـشـتی. خودموختاری هەر بە ناو و پووچەڵ و بێ ئیختیاری پێ سپاردن. لەو بارەوە ئەم دەمەتەقەیەم نووسی:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب ـ مام پیرۆت ڕۆژباش
پ ـ ئەی بان سەرەکەم

ب ـ خێره؟ بۆ گرژی؟

پ ـ لەداخ کەرەکەم

ب ـ کەرەکەت؟

پ ـ بەڵێ

ب ـ کامه؟ سوورەکه؟

ئەو پەل قەویەکەی ملەستوورەکە؟

پ ـ دەم خۆش، خۆیەسی

ب ـ نەخۆش کەوتووه؟

پ ـ نا وەگیانی تۆ، وا دوو حەوتووه

مانی گرتووه و دەم لە کا نادا

وەدەوری دادێم هەرگوێش بانادا

تۆ ئێژی چەی بێ؟ چۆن بیکەم چاره؟

ب ـ وه قسەی من ئەکەی بیبه ئەو خواره

پ ـ باپیر چه ئێژی؟ خواروی بۆ چییه؟

ب ـ دیاره هیچ ئاگات لەدنیا نییه

ڕادیۆ ئەبیسی؟

پ ـ گوێم لێ گرتووه

ب ـ سا کەرەکەی تۆش ئەمەی بیستووه

شێست کەر لە بەغدا هەڵبژێراون

بۆ حوکمی زاتی ناودێر کراون

کەرەسووری تۆ لە وان پیرتره

ـ بێ چاوێنی بێ زۆریش ژیرتره

ئەمان زۆربەیان جاشولکەی شینن

ـ کەرە سووری تۆ بەعسی بی بیێن
هەر بە تەزکییە ئەیکەن بە ڕەئیس
ڕزگاری ئەبێ لە پەت و گوریس
ـ ئەوسا لە مەجلیس خۆی تێر جۆ ئەکا
ئەگەر تۆش گیریای تکات بۆ ئەکا
پ ـ بیسمیلا باپیر ئەوە تۆ شێت بووی!
ـ لە کەرێ گەڕێ، ئەتوو لۆ خۆت کووی؟
کەرەسووری من چۆن ئەبێ بە جاش!
کوو جزمەی تازە ئەبێ بە کەڵاش!
بەوخوایەکەمە، ئەمە بزانێ!
ئیتر وەک دوژمن لە تۆش دەڕوانێ
ـ کوو کەرەسووری ئاوا بە نامووس
دەچێتە بەغدا و دەبێتە مەبعووس!
ب ـ پیرۆت ببوورە، تۆبە، یاغنیشم
پ ـ باشە لێت خۆش بووین خۆم و کەریشم
***

بەشی یەکەم

لەپاش تێکچوونی کۆماری کوردستان، منیش دەربەدەر بووم بە شارانەوە. تاسابووم و وەکو کەو لە فڕە چووبووم. نان پەیداکردن بۆ من زۆر دژوار بوو، ئەبوایە شەو و ڕۆژ بچەوسێمەوە لە ڕێی بژیوێکی نەمر و نەژیدا سەرباری دەربەدەری و هەژاریشم دووچاری لەش بەبارییەکی زۆر گران و حەستەم بووم. جا لەبەر هەڵوەدایی بەشوێن نان و لان و دەرمانا، زۆر کەم پەرژاومەتە سەر نووسین و بیرکردنەوە. ئەوانەش کە نووسیومن یان لە نەخۆشخانە. یان کاتی وابووە کە دەستم لە هیچ ئیش و کارێک بەند نەبووە. ناوئاخنی ئەم دیوانە بەشێکی زۆر لەو شیعرانەن کە لە نێوان سالآنی ١٩٤٨ و ١٩٦٦دا نووسیومە. بەهومێدم لە هەلێکی تریشا ئەوانەی ماون و چاپ نەکراون، ئەگەر تەمەن مەودا بدا، ئەوەی لەمەولاوە بتوانم بینووسم چاپ بکرێ و لە ناونەچێ.

***

بەغدا ٩/ ٧/ ١٩٤٨- ئەم شیعرانەم لە پشتی وێنەیەکی یادگاری نوسیووە:

هەر کوردم

بە دەربەدەری یان لە ماڵی خۆم
لە خاکی عەرەب، لە ئێران و ڕۆم
کۆک و پۆشتەبم، ڕووت و ڕەجاڵ بم
کۆشکم دەقات بێ، وێرانە ماڵ بم
ئازا و ڕزگار بم شادان و خەندان
یان زنجیر لە مل لە سووچی زیندان
ساغ بم جحێڵ بم بگرم گوێ سوانان
یان زار و نزار لە نەخۆشخانان
دانیشم لەسەر تەختی خونکاری
یان لە کۆلآنان بکەم هەژاری
کوردم و لە ڕێی کورد و کوردستان
سەر لە پێناوم گیان لەسەر دەستان

بەکـــوردی دەژیم بە کـــوردی دەمـــرم

بەکــــوردی دەیدەم وەرامی قـــــەبرم

بەکـــوردی دیســـــان زیندوو دەبمەوە

لەو دنیـاش بۆ کـورد تێ هەڵدەچمـەوە

***

بەغدا، ١٥/ ١٠/ ١٩٤٨- تووشی نەخۆشی سیل ببووم و لە مردن بووم، ئەمانەم بۆ کێلی قەبرەکەم نووسیوە:

نامرادێک

لاوەکـــان گـــەورە کـــچـــان نازاران

دڵبـــەران، دڵتـــەڕەکـــان، دڵداران

دەمــــــەڕۆن تـاوێ بمێـنن لـێـــــــرە

فـــاتحـــاییێکی بخـــوێنن خـێـــرە

لەنێـــو ئەم گـــۆڕە هەژار نێـــژراوە

زۆر لە ڕێی ئێـوە جـەفـای کـێـشـاوە

ژینی خۆی کردە فیدای خۆشیی کورد

لە ڕێی ئازادی بە ناکـــامی مـــرد

توخـودا کــاتێ کـە ئازادیو سـەند

ڕەگـەزی خـوێن مـژەکـانو هەڵقـەند

کـــیــژ و کـــوڕ هەرچی بە لامـــا لادا

پێم بڵـێ و پایـێ بە قـــــەبرم دادا

ئەی هەژار بەسیـەتی مـردن هەسـتـە

مـوژدە بێ مـەوتەنەکـەت سـەربەسـتـە

***

بەغدا،٥/ ١١/ ١٩٤٨: لە بەغدا نەخۆشی سیل زۆری بۆ هێنابووم، دوکتۆریش مزگێنی مردنیان پێ دابووم منیش ئەمانەم وەک ئاواتێک نوسیووە:

خۆشیی دوارۆژ

دێتـــەوە وەخـــتی هەرا کـــاتی خـــەبات
دێتـــەوە باوی مـــحـــەمـــەد ســـەڵەوات
زوو بەزوو پێک دێ هەمـــوو دڵخـــوامـــان
لـە بـڵـندان دەشـــــەکێ ئـاڵامـــــان
دێتـــەوە باوی ئەوەی دەســـتـــەی کـــوڕ
بـێـنـەڕیـز نـێـــــــزە بـەدەست و دڵ پـڕ
ســـــــاز دەبـێ لـەشـکـری بێ ئـەنـدازە
بە هـەمـــــوو جــــۆرە چەکـــێـکی تازە
لەشکری کـــوردی بە ئازا مـــەشـــهـــوور
دەرسی جـەنگ فـێـربێ لەکن ئۆردووی سوور
بێ بەزە هەڵ دەکـــەنە ئـیـســتـیـعـــمـــار
دادەپاچن ســـەری خـــوێنمـــژ وەک مـــار
پاک لـە ڕێی ئەم وەتـەن و ئەم خـــاکـــە
تا لـە پێـــشـــدای بکوژن پێی چاکـــە
کـیـژە کـورد دوورنـیـیـە یەکـتـر بان کـەن
زامی ئەنـدامی کـــوڕان دەرمـــان کـــەن

***

نامـــێـنێ ڕۆژو شـــەو، ئاغـــاو تاجی
ڕاوبکـەن، بچنەوە کـــۆشکی عـــاجی
کـاتێ دێ ڕەعـــیـــەتی دەس قـەڵشـاوی

لەسەرووی ئاغا بنووسرێ ناوی
ڕۆژێ دێ ڕەنجبەری بێ نان وماڵ
سەری حاجیان بکا زیندە بە چاڵ
ها کە دیت سۆفی و دەروێش جووتن
تێ دەگەن بۆچی نەدارو ڕووتن
ڕیشی مام شێخی لە بندا دەبڕن
ئابڕووی دەڕژن و ورگی دەدڕن
هەربینا دیت کە مەلای خایینی گەل
ڕۆژی ئیقبالّی سەرەو ژێرە لەکەل
بەپەت و داری هەڵاوەسراوە
سەد هەزار چەپڵە لەدووی لێ دراوە
نیشتمان پاشی فڕێ دانی بژار
پاشی پەی کردنی دەستی زۆردار
وەکو ئێستا هەیە وا نامێنێ
گەلی مەرد ئەو دەمە خۆ دەنوێنێ
کیژ و کوڕ پیر و جوان پیاو و ژن
کاری زۆریان هەیە راناوەستن
هەر کە ئاغا بەشەقان چووە بەر دێ
ملی گاجووتێ لە نیری دەردێ
هەر تەراکتۆرە کەوا بانگ دێڵێ:
هەر کەسەی با بەشی خۆم پێ بکێڵێ
دا دەچێنن بە گەنم دەشت و کێو
دێتە ڕوو هەرچی هەیە زێڕ و زێو

هەر وەکو دەچتە جێگەی بەگ ڕەنجبەر
هەروەها لۆری دەچێتە جێی کەر
لادەچێ غارەرەشی دێهاتی
دێتە جێ کۆشکی سپی و دوو قاتی
بەرقە دەبروسکێ لەناو هەر دێیەک
ڕۆژ دەبێ نیوە شەوی هەر جێ یەک
لە هەموو شوێنێ بژیشک و دوکتۆر
داو و دەرمانی لە هەر چەشن و جۆر
چاری دەردیان دەکرێ خۆڕایی
هەیە مەکتەب لە هەموو ئاوایی
تا لە چنگ دێوی جەهل ڕزگار بن
عالم و چاپک و ڕۆڵەی کار بن
دەردەخەن مەعدەنی پۆڵای ئاسن
چونکە زانا دەبن و دەی ناسن
بۆ ڕێگای ئاسن و بۆ ئوتومبیل
لەت دەکەن جەرگی هەزار وەک قەندیل
کورد زمانێکی وەکو خۆت و خۆم
تەجرەبەی خاکێ دەکا بۆ ئاتۆم
ڕۆژێ هەڵدەفڕێ هەزار تەیارە
کە لەبن باڵی: بژی کورد، دیارە

***

لاوەکان خۆشی لە خۆو سەرپاکو
وەک بەهەشتێکی دەبینن خاکو

داخەکەم من کە نەخۆشیم سەختە
کە ئەمەش شوێنی کوڕی بەدبەختە
زۆر دەترسم کە بڕۆم نەی بینم
پێ نەگا حاسڵی هێشتا شینم
تۆ بڵێی هێندە ئەجەل ڕاوەستێ
عەهدو پەیمانێ لە گەڵما بەستێ؟
وەتەنم هەر وەکی بۆ خۆم دەمەوێ
سەردەمێ چاومی وا پێ بکەوێ
ئەو دەمەی گیان بە دەسی خۆم تەسلیم
دەکەم و نامەوێ با چیدی نەژیم

***

نەخۆشخانەی بەحنەس- لبنان ٥/١١/١٩٥٠: زۆر جار لە رادیۆکانی ئیستیعماری و کلکەکانیەوە ئەمانبیست کە گۆیا خەتەری سوور هەڕەشە لە خەڵکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ئەکا و ئینگلیز و ئامریکا دەیان پارێزن، لە وەرامی ئەوەدا گوتوومە:

لە خۆتم بپارێزە

سەگ بە ڕیوی گوت: کەی جێژنەتانە
بێم بۆ دیدەنی و بێنم جێژنانە
وتی ئەو ڕۆژەی کە تۆ نابینم
گەورەتر جێژنە لە ماوەی ژینم

***

مامە تۆ سەری ساکسۆن و مام سام
تۆ لەو بەری ئاو من لە ئاسیام
پێم ناڵێی چی تۆی گەیاندۆتە لام؟

به درۆ و دەلەسە خۆت کردە برام!
دەتەوێ بە زۆر دۆست و یارم بی
لە خەتەری سوور پارێزگارم بی؟
بێ بەزە و خوێن مژ، خاوەنی هێزی
خواهی و نەخواهی هەر دەم پارێزی
ئێستاش تۆ ڕەنگە بەوەم بزانی
کە جاری جاران لێمت دەڕوانی
نا، نا وەک جاران نەماوم مامە
نەت ناسم لەبەر ڕیش و عەمامە
دیوی ئاوەژووت لێم ڕا دیارە
کارت شکاری گەلی نزارە
ئەگەر تۆ مەردی خودای نەخواستە
لە ملیۆن قسەت یەکێکی ڕاستە
دەتەوێ دەرچم لە بەڵا و خەتەر
نەفەسێک بدەم منی خاکەسەر؟
ڕزگارم بکە لە چنگاڵی خۆت
من لە ماڵی خۆم، تۆ لە ماڵی خۆت
لە تۆ خەتەرتر دوژمن ناناسم
تەنیا لە تۆیە ترس و هەراسم
خەتەری شین و سوورم هەر خۆتی
بەڵای نزیک و دوورم هەر خۆتی
هۆی چاوی سوورو ڕەنگی زەردم تۆی

مایەی هەژاری و ڕەنج و دەردم تۆی
تۆ دەس هەڵگری و دەرچی لە دیارم
بە مەرگت ئەو دەم ئازا و ڕزگارم
***

لبنان، نەخوشخانەی بەحنەس ٢٠/٩/١٩٥٠- دەوڵەتی سۆفیەتی ئالاّی ئاشتیخوازیی هەڵکردبوو، لە هەموو لایەکی دنیاشەوە فەقیر و هەژار چووبوونە ژێر سێبەریەوە. ئامریکاش شەڕی بە کۆریا فرۆشتبوو.

منیش لە زمان خوای شەڕەوە ئەمەم نوسیوە:

بانگی شەڕ لە مارسەوە

هاوار کۆمەڵی سەرمایەداران
دەستەی خوێن مژان گەلی بەدکاران
ئەی خوێن مژانی فەقیر و هەژار
داگیرکەرانی گەلانی ڕزگار
ئەی جێ هومێدی خوداوەندی جەنگ
کە ئێوەم نەبێ بێکارم، دڵ تەنگ
جارێکە و ئەم جار لە منتان کەوێ
هەرگیز وەک ئێستاو بۆ هەڵ ناکەوێ
ئەگەر دەخوازن دنیا وێران بێ
خەڵکی سەرزەوی ڕووت و بێ نان بێ؟
ئەکەر دەخوازن پڕ بێ گیرفانوو
لاشە دابنێن لە چینی خانوو
موستەشفاو مەکتەب برووخێن پاکی
بکرێنە دەشتی کاکی بەکاکی؟
لە شارستانی بەڵگە نەمێنێ

لە ئینسانیەت نەمێنێ شوێنێ
گیانی ملیۆنان لە ژن و منداڵ
دەرچێ و بۆ ئێوە ببێتە کووتاڵ
دەخوازن زۆربن: بێوە ژن، هەتیو
ئەویش شک نەبەن دەرمان و بژیو
قیمەتی خوێنی پیر و جوانان
بدەن بە شەراب لە قومارخانان
گەر دەتانەوێ خوێنتان هەرشین بێ
نازیەتی باقی لەسەر زەمین بێ؟
دەستو دەکلکی ئامریکا گرن
هەتا ئەو مابێ ئێوە نامرن
تا ئەو بێ.. ماوە شەڕ و خوێن رشتن
ئیستیعباد کردن ، بێچارە کوشتن
مەڵێن نازی مرد کەس نەما بۆمان
هیتلەر ناوی خۆی ناوە «ترۆمان»
«ئاچیسون» کوڕمە. «چەرچیل» برامە
بێ ئەوان ژیان بۆ من بێتامە
بۆمی هێدروژین یان بۆمبای ئاتۆم
ناومەتە دەستی ترۆمان بۆ خۆم
دوژمنم ڕەنج بەر یان کرێکارە
هێزی بەکاری پرۆلیتارە
ئەگەر من نەبم هەرزانی دەبێ
ژیان، دەرمان، زانین، هەموانی دەبێ

گەورە دوژمنی خوێن و شەڕ و شۆڕ
سۆڤیتستانە و هێزی سوپای سۆر
بە سندمی وان پێوەند کراوم
بانگی ئاشتی بۆتە لغاوم
ستالین دەستم وەبەر نەهێنێ
سەرزەوی دەکەم بە گۆمی خوێنێ

***

بەغدا ١٥/٢/١٩٥١- دوکتۆر جەعفەر محەمەد کەریم لە دەست نووری سەعید ڕای کردبوو، لە لەندەن دەژیا، منیش لە بەغدا بووم وەک نامەیەک ئەم شیعرانەم بۆ نووسیوە:

تابووتی زۆردار

برای دوور وڵات غەریبی شاران
تۆش زیاد بووی لە ناو هوردووی هەژاران؟
تۆش لە سەر وەتەن بێ وەتەن وەک من
تۆش پەنا بردوو بەماڵی دوژمن
بێ پەنا، بێ کەس، بێ خاڵ و بێ کاک
بمرین بێ کفن، بێ هەڵگر، بێ خاک
کورد پەرژو بڵاو لە ناو جیهاندا
دوژمن دەگەوزن لە کوردستاندا
لە ئێمە ڕووی دا وتاری عامی
دز بە خانەخوێ دەڵێ: حەرامی
بە نەوتی کوردان ئاوروپا دەژی
بۆ خۆمان ئاتاج بۆ چەنگێک ڕەژی
من لە پاتەختی پاپەتی و برسی

تۆ لە سەماوات لای عەرش و کورسی
من لەناو یابای فەقیر، بەستە زمان
تۆ لای صاحێبی ڕێوی و فیلەزان
من خنکاو لە ناو گەرما و غومارا
تۆش چاو دەچرێنی بە چوار کەنارا
بۆ من معێدی ماست بەسەر لنگ ڕووت
لای تۆ شۆخانی مل پڕ لە یاقووت
لێرە برش و ڕەش بە قورمی تەندوور
لەوێ نازاران لێو و پەنجە سوور
دەزانی لە چین ئەم گشت یاقووتە
ئەشکی هەتیوی بێ بەرگ وڕووتە
خوێنی ملیۆنها لاوچاک و گەنجە
تا کیژێک لەوێ سوور دەکا پەنجە
بە ئێسکی ملیار شەرقی خاکەسەر
بەرز بۆتەوە بورجی «ویست میستەر»
لە نالەی هەتیو لەخۆدانی ژن
ئاوازە دەدا زەنگولەی «بیگ بن»
جومجومەی هێندی و سێلانی و سیام
بوونە بناغەی کۆشکی «باکنگهام»
لێرە ڕووت لەناو قوڕدا دەخەوێ
کۆشکی سەدقاتی بەرز ئەبێ لەوێ
لێرە نالەیە لە بەر بێ نانی

لەوێ جارییە شەتی شامپانی
لێرە سوالّکەرن پڕ بە کۆڵانان
لەوێ قاقایە لە قومار خانان

***

لە گشتی خۆشتر گورگی ئیستیعمار
نێوی لێ ناوین: گەلانی ڕزگار
برسی و بی پێ خەف بنوین لە ناو قوڕ
صەلّەوات بدەین لە عالەمی حوڕ
بەلّێ ئازادین برسی و نەخۆش بین
حوڕڕین خائین و وەتەن فرۆش بین
ئازادین ئەگەر هەرگیز نەخوێنین
بۆ وان بەحیزی سەر دابنوێنین
بەلاّم هەر کەسێ بلّێ: نان، ژیان
دەلّێن: تێکدەرە و سوورە و بێ ئیمان
ئازادی بژیت بێ بەرگ و برسی
مەلعونیت ئەگەر سەبەب بپرسی
حوڕڕی هەرچەندی گێژ و ئەحمەق بی
خائینی ئەگەر داخوازی حەق بی
نەخۆش کەوتن و بێ دەرمان مردن
ئازادە بەلاّم نەک چارە کردن
ناوی موستەشفا بێنی لەعینی
دوکتۆر داوا کەی دوژمنی دینی
***

کاکە تۆ دوور نیت لە ئامریکاوە
کە بۆ خوێن مژین بۆتە سەرچاوە
لەجیاتی هەژار هێندێک ولامان
بنێرە بە هۆی دەریای بێ سامان
بێژن بەتیمسال حورریەت تا چەند
دەبی بە گەپچارِ خۆت ئەکەی وەپەند
تۆ تاکەی پشتت لە ئامریکایە؟
بۆ جارێ ئاوڕ نادەیە دوایە؟
رۆیوە ئەودەمەی بەخۆت بنازی
خۆڵ وەسەر ئینساف کەر بۆتە قازی
لە جێی بازە قەل، لەجیات واشنتۆن
ترۆمان دەقرێ و ماگی و ئاچیسۆن
بویتە تیمسالی خودای شەڕ و جەنگ
دەکرێیتە گوللە بۆ تۆپ و تفەنگ
مەشعەلی دەستت دنیا سوتێنە
ئیستعمار تینووی فرمێسک و خوێنە
خڕەی ئەسلەحەی مەرگە دێتە گوێ
خاوەنت بۆ شەڕ شمشێری دەسوێ
بە بۆمبای ئاتۆم کوڕانی مام سام
بەشەر قڕ دەکەن بۆ حیفزی سەلام
ناوی ئیستعباد بوویتە ئازادی
پێی دەڵێن سەلام جەور و بێ دادی
چەند ملیۆن زەنگی لە ژیان بێ بەش

بانگ دەکەن تیمسال رووی درۆزن ڕەش
ئەی تیمسالەکەی رەمزی ئیستیعمار
دالّدەی خوێنمژی گەلانی ڕزگار
خۆزگە دەست بڕوا بت کەم بە بزمار
پێت دابەستم تابووتی زۆردار

***

بەغداد ۱۹۵۱/۷/۸:

مەی

دەرمانی خەفەت: مەیە، مەیە، مەی
خەفەتبار نەکەی هەرگیز تەرکی کەی
هەرچی سەعاتێک خەم بڕەوێنێ
هەموو گەنجینەی سەر زەوی دێنێ
گەر لە حەوت عاسمان نیتە ئەستێرە
خۆت بە پیاوەتیی ئارەق بسپێرە
مەی ئەسلەحەیە لەشکرە، پەرچەم
شۆڕشە دژی دیکتاتۆری غەم
خەم موحتەکیرە دەمژێ خوێنی دڵ
بە مستی مەستی حەل دەبێ موشکوڵ
لەزیندانی خەم یەخسیرم زەلیل
شۆڕشی سووری مەیی ناب دەخیل
لەدنیای مەستی ئیشتراکییە
فەرقی هەژار و پادشا نییە

دنیـــــا تـازەیە لەبـەر چاوی مــــــەست
هێـــشـــتـــا تێی نەچوە پایە بەرز و پەست
مـەسـتی چەند خـۆشی، خەم بار دەکا لێت
کێ مــەســتی ناکــا با پێی بڵــێن شـێت
***

بەغداد ١٩٥١/٧/٨:

مەی

هێنده ناهێنێ دنیـــا خــــەم بخـــۆی
ئـامـــــــانـەت هـاتـووی دەبـێ زوو بـڕۆی
خـــــۆ بەتـایـبـــــەتی ڕۆژانـی پیـــــری
باشــە خـــوو بگری بە گـــۆشـــەگـــیـــری
بـەبـێ خـــــــەم بژی بـەبـێ خـــــــەم بمرە
گـــۆشـــەی تـاریکی مـــەیـخـــانە بگرە
بـەمـــەســـتی بمرە بـەمـــەســـتی هەســـتـە
تا ڕۆژی مـەحـشـەر یەک مـەسـتی بەسـتـە
ســـۆفی بەســـیـــەتی راســـتی مـــەپۆشـــە
وەرە لـەگــــــەڵ مـن پـێـکـێـک بـنـۆشـــــە
ئـێـــــــرە بـۆ ئەولا وەکــــــو مــــــەزرایە
کـــــــڵـــــــۆشی ریـشـت چی لێ دەرنـایـە
کێ لـێـــــرە مـــــۆنە لە وێش هەرمـــــۆنە
لـێـــرە ڕووخـــۆش بێ ئەوێش ئی خـــۆنە
***

بەغدا، ١/ ٥/ ١٩٥٢- ئامریکا و ١٥ دەوڵەت هێرشیان بردە سەر کۆریا، لەشکریان تا سەر چەمی «یالو» لەسنوری چین چوو. لەشکری سووری چین لە وێوە ڕاوی نان، لە یەکەمی ئەیاری ئەو ساڵەدا بەو هۆیەوە نوسیوومە:

سەرما و بەهار

باشم لەبیـــــرە هەواخـــــۆشـــــیی پار
نەرم و ســـــووکـــیی با، بارگـــرانیی دار
خـێــر و خـۆشـــیی زۆر دەغـڵ و دانی باش
دانەوێڵــەی چاک نیــسک و نۆک و مــاش
دەشت و دەر هەمـــووی بە مـــیـــوە ڕەنگاو
بژیـوی و ئـێـــــــروو هـەنگـاو بـە هـەنـگـاو
دنیـــــا هەر وەکــــو کــــۆریای پێـــــرار
ژین و خـــــۆشی بـوو لە لادێ و لە شــــار
ئیـستـیعـمـارەکـەی سـەرمـا و سـەغـڵـەتی
لەویجــــدان بێ بەش لە شـــەرەف پەتی
وێنـەی ئـامـــــریکا پەلامــــــاری بـرد
لە گـــوێـن کـــۆریا ژێر و ژووری کـــــرد
مـیـکرۆبی شـەخـتـەی لە مـەزرایە چاند
بۆمــبــای کــڵــوانی بە ســـەردا ڕژاند
دوو عــەبدی سـەرمــان گـرانەتا و سـیـل
وەک بۆ خودای شەڕ «شۆمان» و «چەرچیل»
منالـیـــان ئەکــوشت بەند و بەســـتـەڵەک
ڕیشـــەیان کـرۆست کـەروێشک و دەڵەک
بولبـــول چۆڵی کـــرد بۆ کـــوندە بوومـــان
قـــەلەڕەش دەقـــڕی ببـــوە «تروومـــان»

داوای مردن و بێ نانیی دەکرد
ئارەزووی چۆڵی و وێرانیی دەکرد
بۆ چاوەی ئاگر بڕیا دار لە دەشت
جەهەندەم نریا لە جێگەی بەهەشت
سەرما بە زوڵم و دزی و کوشتار هات
تاچەمی «یالۆ»ی دەمەو بەهار هات
***
بای شەماڵەکەی ئاواتی ڕەنج بەر
بەزەیی بزووت خۆی کردە لەمپەر
وەک هێزی سوپای چینی ئازا و زۆر
سەرمای ڕەپینا کردی «ماک ئارتۆر»
سەنگەری ڕنووی ڕماند بەسەردا
ژەهری کردە دەم سەرمای نامەردا
کوژرا کانوون و شوبات و ئازەر
بوو بە ئۆف نەنە و مامێر و مازەر
چەکی سەرما و سۆڵ گێژ و کڕێوە
خۆی نەگرت لەبەر بای خاکەلێوە
***
ئەمڕۆش لە جێژنی یەکی ئەیارا
شەڕ گەرمە لەناو سەرما و بەهارا
وشکە سەرمای کۆن ڕزیوی بن شڕ
بەهاری تازە و بەهێز و لە گوڕ
دیارە تا کەنگێ سەرما دەمێنێ
دیارە چۆن بەهار گوڵ دەڕوێنێ

دنیا دەبێتە خۆشی و هەرزانی
ئیستیعمار کە چوو دێت کامەرانی

***

یەکەمی ئەیار جێژنی کرێکار
ڕۆژی لەرزینی دەزگای ئیستیعمار
کۆنەپەرستان کە پێت کافرن
بۆ پارێزگاریت لاوان حازرن
دڵت نەمێنێ بڵێی بێ پەنام
ئاورێک بدەوە لە چین، لە ڤێتنام
لە کۆریای ئازا و بۆرما و مەلایۆ
وا خوێن بەخشینە بۆ ژیانی تۆ
قەڵای کرێکار بەرز و پتەوە
پەنای ئاشتی و خۆشیان مەسکەوە

***

یەکەمی ئەیار هومێدم وایە
تا ئەیاری تر بمرێ سەرمایە
تروومان بچێ بە دەردی هیتلەر
دەرچن لە قامووس «ماگی» و «ڕۆکیفلەر»
ڕیشەکەن بکرێ داری ئیستیعمار
شەرەف و نامووس نەدرێ بە دۆلار
دنیایەک دابێ پڕ خۆشی و شادی
دەستەڵاتدار بێ هێزی ئازادی

گـــــەلان ئاسنیـــــان بکەن بە گـــــاسن

بـرا بن هـەمـــــوو یەکـــــتـــــر بنـاسـن

***

بەهۆی شەڕی کۆریاوە ساڵی ٥٢ لە بەغدا نووسیومە:

سەلام ئازاد بوون

نەســـیم گـــەر دەچیـــە ڕۆژهەڵاتی دوور

ســـــەلامم بکە لە کــــۆریای ســــوور

ببـــــــینـە لاشــــــەی ژن و منـاڵان

لـە مــــــەزرای دێراو بـە خـــــوێنی پاڵان

ســــەلام لە دێهـــات لە شــــاری وێران

کــە هێــلانە بوون بۆ بێــچــوە شــێــران

گــــوێ گــــرە لـە ناڵەی بێ دایک و بابان

ژنی بێ خـــاوەن پیـــاوی بێ کـــابان

بســـڕە فـرمــێـسکی برسی و فـەقــیـران

ســەرێ بکێــشــە مــەکــۆی ئەسـیــران

کــەوا گــیـــان دەدەن بە نووکی نێـــزان

خـێـزانیـان بێ مـاڵ، مـاڵیـان بێ خـێزان

***

ســـەلام لە لاوی شــیـــمـــالی دلێـــر

هەڵپــە و نەعـــرەتەی وەکـــوو بەور و شـێـر

ســــــەبا زانیـــــوتە نـاوی ئـەو لاوە

تا دنیــا و مــێــژوو مــابێ هەرمـــاوە؟

کـــاوە بە کـــوتکێ کـــردی «کـــودەتا»

سەرە مارەکەی «زەهاکی» کوتا
لاوی کۆریاش بە کوتک و داسێ
زۆر جوانی زانی لە خوێنمژ ڕاسێ
ئەم لاوە پشتی زۆر کەری شکاند
قەڵای هەیبەتی ئامریکای ڕماند
ئەم لاوە بەخوێن نامەی ئازادی
نووسی و هەڵی کەند ڕیشەی بێدادی
هەنجنی سەری ماری ئیستیعمار
کوشتی هەرچی دای شەرەف بە دۆلار
ڕووگەی ئیرتیجاع ئامریکای قەوی
لە ڕاست ئەم لاوە چۆکی دا زەوی
خوێنە سەوزەکەی ئەنگلۆ ساکسۆن
ڕژتی بە گاڵۆن بە تۆن بە کامیۆن
ئاوری ئازادی دایە بەر مەنجەڵ
بۆ مافپارێزی کردی بە دووکەڵ
شازدە دەوڵەتی لە ناودا کوڵاند
ملیۆن سەروپێی بە نێزە کڕاند
لەناو ئەو دیزە نەسیم بڕوانە
زۆرتر، بە تام تر، سەری تورکانە
کەسێک شەرەفی بە دۆلار فرۆشت
ئاخری لە داخان دەستی خۆی کرۆشت

* * *

سـەلام كـۆريا ، سـەلام بەيان ڕوون*
سـەلام ئـازادی، سـەلام ئـازادبـوون
ئەی لاوی کـۆری بـەرەو پێش بـزوو
پیـاو چاکی دنیـا دەگـەڵ تـۆن هەمـوو
سـەلام ئەی هێـزی سـەلامی چینی
سـەلام ئەی لاوی سـوپای ڤـێـتـمـینی
سـەلام ئەی مـۆسکـۆ قـەڵای ئـازادی
پـەنای هـەژاران سـەرچـاوەی شـادی

***

بەغدا ١٥/ ٦/ ١٩٥٣- ئەم شیعرانە لە ژمارەیەکی کۆواری «ڕزگاری»ی پارتیدا چاپ کراوە:

کورد بێکەس نییە

ڕۆژی خـۆشـیت هاتە ئاسـۆ ئەی گـەلی خـەمـباری کـورد
ڕۆژهەڵات ڕۆشـن دەکـا شـەوگـاری تاڵ و تـاری کـورد
کـۆتری پیکاسـۆ کـە مـوژدەی هێـمنی هێنا گـوتی:
مرد بەسەر چوو ڕۆژی ئیستیعباد و ئیستیسماری کورد
کـەوتە لەرزە تەنبـەڵی خـایین بەگـەل، مـێـشـک و دڵی
تـوندە ڕیشـەی داکـوتا هێـزی پرۆلیـتـاری کـورد
هێـزی ئیـسـتـیـعـمـار کـە هێندێک مـفـتـەخـۆری زگـزلن
چەرمی ملیـان خـۆش دەکـا زۆر زوو تەناف و داری کـورد
زوو دەبێ ئاسنگەر و جـوتێـر بە کـوتک و داسـەوە
هەڵبـڕن بوکتێ بە جـووت ئەسـتـۆ و سـەری بەدکـاری کـورد

* کۆریا: بەیانی ڕووناک.

نایەڵێن فاشیستی وەحشی ئامریکای داخوازی جەنگ
بیدەنە بەر بۆم منداڵ و ماڵ و لادێ و شاری کورد
کێ دەڵێ کورد بێکەسە ؟ گشت ئاشتیخوازانی جیهان
خێرخواهی موڵکی کوردستانن و خەمخواری کورد
هیند و چین و کۆریا بۆ کوردەواری جەنگ ئەکەن
کرملینە و هێزی چین، پشت و پەنا و داژداری کورد
لاوەکان هەرکاتێ جێژنی ڕۆژی ئازادی دەکەن
بێننەوە بیرتان هەژارێک، شاعیرێکی زاری کورد
داوەتێکی ڕەشبەڵەک بگرن لە دەوری گۆڕەکەم
یەکتری ماچ کەن بە یادم دڵبەر و دڵداری کورد

***

بوخاریست ٢٧/ ٧/ ١٩٥٣: چوومە فستیواڵی لاوانی جیهان لە ڕۆمانیا. لەوێڕا ئەم شیعرەم وەک نامەیەک بۆ خێزانم نووسیوەو بە نەشمیل ناوم بردووە.

نەشمیل

نەشمیل کچە کورد ئەی باوەفا یار
چاوکاڵ، خوێن شیرین، نازک و نازدار
پەروەردەی ئاووهەوای کوردستان
گوڵی سەرچڵ و شەمامەی بێستان
جوانیت وێنە بوو لەناو هەواڵان
خەندەت سەد دڵی دەبرد بەتاڵان
وا تۆ حەوت ساڵە فرمێسک ئەڕێژی
لە دوور وەتەنیم سوێری دەچێژی

کـــولّمی ســـوورت بوون بە گـــەڵای پاییـــز
ژاکـــــاوی و شـــێـــــواو لە دووریی ئازیز!

***

نەشـــمـــیـل ئەو دەردەی لە تـوە لە منیـــشـــە
داری ســـــــەبووریم دەرهـات لـە ڕیشـــــــە
منیش وەکـــــو تۆ هـەناســــــەم ســــــەردە
ژینم هـەمـــــیــــــشـــــــە هـەمـــــڕازی دەردە
دڵ خـــــوێـن و چـاوم ئەســــــرین دەڕژێـنێ
دوور دەســـتـــیت بەندی جـــەرگم دەپســێنێ
نەشـــمـــیـل ســەبەبکار بەکــۆی زووخــاڵ بێ
ئیـــســـتـیـعــمـــار وەک من وێرانەمـــاڵ بێ
تۆی بێـــوەژن کـــرد کـــوڕتی کـــرد هەتیـــو
منیـش دەربـەدەر، بێ جـــــــێـگـاو بـژیـو
بـەڵام کـــــــە ژیـاوم، ژیاوم بـە ئـەمـــــــەل
وا ڕۆژی ئـەمـــــــەل هاتـەدەر لـە کـــــــەل
بـە کــــــــوردی دەڵـێـن "بـەری تـەنگـانـە
کـــورتە" مـــەســـەلی کـــوردانە، جـــوانە
زۆری نـەمـــــــاوە تـووش ببین شــــــــادی
کـــــــــوردیش هەڵدەکـــــــا ئاڵای ئازادی
هەرچی ڕژێنرا لە فـــرمـــێـــســـک و خـــوێن
کـــۆ ئەبێ و بەدکـــار تێـــیـــدا دەخنکێن
نەشـــــمـــــیل ئەو ڕۆژە نـەمـــا تـەنیـــا بین
بێ کـــــــەس بێ داژدار بێ جێ و پەنـا بین

هومێدمان نەبێ بە فریادڕەسێ
دەنگی کورد نەگا بەگوێی هیچ کەسێ
نەما تۆ کوردی نایەمە یاریت
دوعات لێ کراوە نایە ڕزگاریت
نەما "کێ ڕەنگی ڕەشە یان ئەسمەر
بۆ پیاوی سپی ببێتە نۆکەر"
ڕەش و سوور و زەرد، سپی و گەنم ڕەنگ
وا ئێستا یەک دڵ، یەک زمان، یەک دەنگ
بۆ داوای ئاشتی و سەلام دەخرۆشن
بۆ برایەتیی گەلان دەکۆشن
***
نەشمیل بریا تۆش بوای ئێستە لەلام
وەک من بت دیبا کۆمەڵی سەلام
لە هەموو جسن و زمان و دینێ
هەرچی پیاوچاکن لەسەر زەمینێ
نوێنەریان لێرە دەست لەدەست دەکەن
خوێنرێژی و زوڵم وزۆر بەربەست دەکەن
دەریایەک شەرەف شەپۆلێ دەدا
شەڕ هەڵایسێن چۆن خۆ لێ دەدا
نایەڵن کورمان بکوژرێ لە شەڕ
پێ بکەنە بەسیە چاوی سوور و تەڕ
کە تۆ مەنشووری سەلامت مۆر کرد
نووکی قەڵەمت شەیتانی کۆر کرد

بۆمبا فرۆشان، چەتە و پیاوکوژان
خاوەن سەرمایەی خوێنی گەل مژان
لەو کۆخەی ئەوان ڕووخاندیان بە بۆم
چەند هەژارێکی وەکوو خۆت و خۆم
قازیبە و یەک یەک دێتە بەردەستی
هەرکەس هەقی خۆی دەنێنە مستی

***

مەڵێ کۆخی مە تەنگە و ئەوان زل
تێوە ناچێ ئەو شان و زگ و مل
گەر داد ئەستێنی بە هەق بێتە جێ
وشتر بەکونی سوژندا ئەچێ
مەڵێ دەس نادەن قەڵایان بەرزە
عاسمان ڕووشێنن نایەنە لەرزە
باوەڕمان پتر بەرز و قەوییە
لە ڕاست سباتمان عاسمان نەوییە
مەڵێ بە فڕۆکە دەردەچن لە چەنگ
خۆ دەشارنەوە لە جێی ڕەش و تەنگ
هوردووی کرێکار بەهێز و نەمر
ئەوان کەروێشک بە عەرابە گر
چاومان وا فێری ڕەشی زیندانە
دەبیندرێنەوە هەرکوێ جێیانە
کە نەما تۆوی خوێنمژ و زۆردار
دنیا دەکرێتە بەهەشت و گوڵزار

کۆشکی دە قاتی ئاغا بەش دەکرێ
ئێمەش چاوێکمان خانوو پێ دەبڕێ
نەشمیل من و تۆش بێ ترس دەژین
منالّمان دێنە گەشکە و پێ کەنین
لێیان دەگەڕێن کوردی بخوێنن
بەزمانی زگماک یەکتر بدوێنن
کە کۆمەڵێ وا کۆ ئەبێتەوە
ئالای کوردانیش دەشەکێتەوە

***

بەغدا ١/ ٥/ ١٩٥٤: بەهۆی جێژنی یەکەمی مانگی مایۆی ساڵی ٥٤ گوتراوە

سوێندێکی گەورە

لە خەو ڕاپەڕن کێ کرێکارە
مەچنە کار ئەمڕۆ یەکی ئەیارە
خەبەر بنێرن بۆ نزیک و دوور
کۆوەبن، هەڵکەن ئالایەکی سوور
ئاسنگەرێ بێ کوتکی لە سەر شان
ڕەنجبەرێ خۆی و داسێکی دەم پان
لە دەوری ئالا سروودی جێژن
بەئاهەنگی بەرز تێکرا ببێژن:

***

ئەی سەرمایەدار پیسی پارە زۆر
سپی لەش، دڵڕەش، زگزلی خوێن خۆر

تەنبەڵ، تەوەزەل، ترسەنۆک، خوێڕی
بان بانکی نووستووی سەر کۆمای زێڕی
تاکەی تا کەنگێ دەکوژی، دەبڕی!
ئێمە بەو پارەت دەفرۆشی، دەکڕی!
چۆن من شەو و ڕۆژ ئارەق بڕێژم
قەت تامی چەوری و شیرنی نەچێژم!
چۆن گەنم چێن بم شک نەبەم نانێ
چ دینێک ئەمەی بەڕاست ئەزانێ!
دەسکاری من بێ کۆشک و سەر سەرات
کەچی جێ خەوێ لە من ببێ قات!
حەریری بەرتان من ڕستم چنیم
ئێوەم پۆشتە کرد هەر خۆمم چنیم!
تاکەی دارتاش بم بێ دەرک و کورسی
جۆلا و جوتێر بم بێ دەرپێ و برسی؟
تاکەی فرمێسکی ژن و منداڵم
ئارەقی ڕژتووی ڕەنجی چەند ساڵم
دەدەی بە ئارەق خۆت سەرخۆش دەکەی!
من نەخۆش دەکەی خۆت بێهۆش دەکەی!
ئەی زاڵم دنیا بە پێچ و دەورە
بلەرزە و ببیە ئەم سوێندە گەورە:

***

سوێندم بە یەکەم جێژنەکەی ئەیار
سوێندم بەهێزی چینی کرێکار

سوێندم بە چرچ و لۆچی ناوچاوم
دەستی قەڵشاوم، لاقی ساوام
سوێندم بەو باسکە کوتک ئەوەشێنێ
سوێندم بەو پشتەی کۆڵ ئەرفێنێ
بەگاسن، بەداس، بە شانی بە قوڕ
بە پەستەکی کۆن، بە چۆغەڵەی شڕ
سوێندم بە ڕەنگی زەردی بێ نانان
سوێندم بە نووستووی شەو لە کۆڵانان

***

بەشۆڕشگێڕی ئوکتۆبری مەزن
پاڵەوانانی هەرگیز نابەزن
پارێزگارانی ستالینگراد
گیان فیدایانی سۆڤیاتی ئازاد
سوێندم بە لاوی کۆریا بە چین
بەزەبر و زەنگی لاوانی ڤێتمین
بەو توونسیانەی لە بەندا ڕزاو
سوێندم بە زەنگی، بە ڕمبی ماوماو
بەو خوێنەی پردی بەغدای کرد ڕەنگین
بە ڕاپەڕینی کانوون و تەشرین
بەو توودەی ناوی کرد لە دنیادا
بەوانەی کوژران لە مهابادا
سوێند بە بارزانی چۆڵ کراو، سووتاو

بەقـودسی و عـیـززەت، خـەیرۆڵڵا و خـۆشناو
ســـوێند بە ئاشـــتی، بە کـــۆتری ســـەلام
بەژین و خـــۆشـــیی گـــشـــتی و بەردەوام
هیچ ســـــات و کـــــاتێ دەس هەڵنـاگـــــرم
یان هەق دەســــــتـــــێنم یان بـۆی دەمــــــرم
«مـاکـارسی» ، «دالاّس» ، «دەویت زەناوێر»
بە مـانگ وەڕینیـان بێ سـوودە، بێ خـێـر
تێم بەردەی هەزار «کای» و «سینگمان ڕی»
ئـاواتـی دوارۆژ هـەر دەهـێـنـمـــــــــــە دی
بۆمـــبـــای مـــیکرۆب و هێـــدرۆژین، ئاتۆم
دەیخـــەمـــە ملت و دەتهـــاوێمـــە گـــۆم
دە هێندەی دیکەش وەک زاهیـدی و شـات
نووری و بەیار و مـــەلای پیـــســـــاوات*
هـاکـــــــا تـوانـەوە بـوونـە بـەفـــــری پـار
هەر پـایەدارە هێـــــــزی کـــــــرێکار
لافـــــاوی مـــــێـــــژوو بە گـــــوڕە و تاوە
پـیــــــســی و پڕ و پووش ئەخـــــاتە لاوە
بەزم ئەگـــرین لەســـــەر گـــۆڕی زۆرداران
دنیـــــا دەبێـــــتـــــە جــــێـــــژنی هەژاران
***

* پیساوا: نیاز پاکستانە.

بەغدا ٢١/ ٣/ ١٩٥٥ – بەهۆی جێژنی نەورۆزەوە بەنهێنی لە ماڵە دۆستێک بانگ کرابووم، ئەمانەم نووسیوە:

شۆڕشی خۆ کرد

تا دوێنێ دنیا پڕ لە سەرما و سۆڵ
بەفر گرتبووی دەشت و چیا و دۆڵ
ڕەنگی گوڵ، دەنگی بولبول دڵخۆشی
پێی دا درابوو پەردەی خامۆشی
ژینی هەزاران نەمامی ئازاد
بەزۆری سەختی شەختە چوو بەرباد
حوکمی پۆلیسی چلەی ناهەموار
قەل و کوندەبووی هێنایە سەرکار
دەقڕین بۆ قڕبوون، بۆ ماڵ وێرانی
بۆ درێژبوونی ژیانی زستانی
کێ ناوی کۆتر و سورگوڵی دەبرد
بەچنگ و دندووک چاویان دەرئەکرد
بەڵام مەنشوورە بەفر ئەچێتەوە
ڕووی ڕەش بۆ خەڵووز ئەمێنێتەوە
وابای وادە هات سەرما تەواو بوو
گوڵزار پڕتاو بوو، قەل بێ کڵاو بوو
شۆڕشە ئەمڕۆ هەور ئەگرمێنێ
باران دەڕژێنێ، بەفر دەمرێنێ
کوند وێرانە ماڵ، قەل قڕەی بڕا
سەرما داواکەر دەهۆڵی دڕا

نیشانگەی سەرما و شەختەی دنیاگر
نەماوە غەیرەز دوو کێلی قەبر
***
شۆڕشە شۆڕش، کۆتر ئەگمێنێ
گیا سەر دەردێنێ، گوڵ خۆی دەنوێنێ
ئەرخەوان ئاڵای شۆڕش لەسەر شان
سوپای مێلاقە و سوێسن گرتی سان
بولبول و قومری سروود ئەخوێنن
پیردار لە خۆشیان سەر ڕادەژێنن
قاسپەی کەو لە کێو، تەقڵەی باز لە دەشت
تا کوردستان بێ لە کوێیە بەهەشت؟
سازو ئاوازی «مێروو» هەزار دەنگ
سەد هەزاران گوڵ بە هەزاران ڕەنگ
وەنەوشە مل کز نەرگز دیدە مەست
لاسایی دەکەن ژێر دەست و سەربەست
***
پاشای نەوبەهار لەسەر تەختی گوڵ
ئەمڕۆ ڕووی کردە بولبولی سەرچڵ
وتی "کوردستان وا ژیایەوە
زیندوو بوونەوەی کوردان مایەوە
هەروەک نەورۆزی کوردەکان هەیە
ئاخۆ نەورۆزی ئازادییان کەیە!"
***

بەغدا ١٩٥٥/٧/١٢- فستیواڵی لاوانی جیهان لەوارشەو دەبەسترا چەند برادەرێکی کوردیش بەرەو وارشەو ئەچوون بۆ هاوار کردنی کورد، منیش ئەو شیعرانەم پێدا ناردن کە لەوێ بیخوێننەوە:

نامە بۆ وارشەو

کوردێکم دەوێ چاپک و پتەو
سەفەرێک هەیە بۆم بکا بە شەو
نەهێڵێ تورک و عەجەم بزانن
داگیرکەرانن لە کوردستانن
ماڵ لە خانەخوێ حەرام کراوە
مەسەلی کوردە و لە کورد ڕووی داوە

***

پێشان بچێتە شاری مهاباد
تڵیشێ بێنێ لەو داری بێ داد
ئەو داری قازی و سەیفیان پێداکرد
جمهوریەتی کوردیان پێ لابرد
بچێتە ئاگری داغ نێزەیەک بێنێ
ژەنگی هینابێ بە دڵۆپی خوێنێ
کام خوێن! خوێنەکەی لاوانی کوردی
لە ڕێی ئازادی مردن بە مەردی
ئەو کوردەی گیانیان بە ئاواتەوە
ئێستاش لەو کێوە دەنگ ئەداتەوە
ئەو دار بەو نێزە دادەن وەک قەڵەم
قەڵەمێ هەر خۆی هاوارکا بە دەم
خوێنە خەستەکەی کوڕە بارزانی

که ئیستعماریان به سەگ ئەزانی
بەئاوی چاوی کورِ کوژراوانی
بەر دەرکی سەرا لە سولەیمانی
شل بکرێتەوەو لێک درێ تەواو
بکرێتە کەللەی مستەفا خۆشناو
لە جلکی شڕی هەتیوبارەکان
یان دەربەدەر و شارە و شارەکان
ڕیتاڵێ بێنن بەو خوێن و خامە
هەژارێکی کورد بنووسێ نامە
کۆترێکی سپی تیژ باڵ، بە سەر ڕەو
نامە بەرێتە کۆنگرەی وارشەو

***

لاوانی دنیا ، پیاوچاکانی مەرد
شەریفانی هەرد، سافانی بێ گەرد
زۆر ملیۆنن کورد لە ئاسیادا
کۆنتری گەلان لە ڕووی دنیادا
وەحشی ئیستعمار لەسەریان زاڵە
بڕیوبە ڕێگەی هەناسە و ناڵە

***

زمانی زکماک مەنع کراوە
دەرکی خوێندنمان لێ داخراوە
دەرمان و دوکتۆر بۆتە ئەفسانە
لێدان و قەمچی لە جێی دەرمانە

سێلاوی نەوتم، پەیدابووی خاکم
تووتنم، گەنمم، خەرجم، پیتاکم
دەچێتە «ستی» و «واڵ ستریتەوە»
سەدیەکی بۆمن دەگەڕێتەوە
ئەویش دەستبەندی بۆمن پێ دەکڕن
یاخۆ تیغێکە سەرمی پێ دەبڕن
یاخۆ بۆ زیندان، دەمخەنە ناوی
یان بنکەی شەڕە و مەتاری ئاوی
کێوانمان هەمووی کرایە سەنگەر
هێزی شەڕ و شۆڕ لێی دەخا لەنگەر
موساعەداتمان هەرتۆپە و تفەنگ
لاومان دەکرێنە دەستەچیلەی جەنگ
چەک فرۆشانی شەڕ هەڵایسێن
لەژیری گەلان گەلێک دەترسێن
لە نیسێی خۆیان دەسڵەمێنەوە
لە گمەی کۆتر دەڕەوێنەوە
زمان هێمنی بڵێ دەیبڕن
قورعان سەلامی تیابێ ئەیدڕن
دەستێ بنووسێ وشەی ئاسایش
توند ئەکرێ لەناو کەلەپچە و قایش
***
بەڵام بێ گومان خەیاڵیان خاوە
مەودا نەماوە، کاریان کراوە

لێـــــــدان و بـەنـد و زیـنـدان، زگ دڕیـن
قـــــەنـاره و قـــــەبرو کـــــوشتن و بڕیـن
دەرمـــــانی دەردی ئیـــــرتجــــاع نـاکـــــا
بـاڕێـی هـەڵاتـن بـۆ خـــــۆی پـەیـاکـــــا
***
لاوانی کـــوردیش لەســـەر ئەو حـــاڵەش
لـەگـــــــەڵ ئـەم ژیـنـەش، ئـەو ڕۆژە تـاڵـەش
دەست درێژ دەکـــەن بۆ دەســـتی ئێـــوە
ســوێند ئەخــۆن لەســەر مــەبەستی ئێــوە
تا تەڕاییی خـــوێن لەڕەگـــیـــان دا بێ
تا شــەڕ هەڵگیــرســێن لە دنیــا مــابێ
بەبێ مـــاندوو بوون بێ شلی و ســـســـتی
تێکۆشن بەگـــیـــان لە ڕێی ســەربەســتی
نەک هەرسەربەستیی خـاکی کـوردسـتـان
بەڵکو ڕزگــاریی هەمـــوو ژێردەســـتـــان
ئێـــــوەش ئەی لاوان نـامــــە، هـاوارێک
لەو کـــوردە زۆرە باســێک، پرســیـــارێک
کـــوردیش وەک ئێــوە تیــرەی ئینســـانن
شــــەرمــــە خــــەبەر و باســـیـــان نەزانن
کــــۆمــــــەڵی بەزەی جــــانەوەر هەیە
کــــورد کـــە ئینســـانە لێی بێ بەهرەیە
نابێ ویجــــدانتـــــان بەمـــــە ڕازی بێ
گـــورگ لەناو مـــەڕ هەرخـــۆی قـــازی بێ

له ناو گۆڤار و ڕۆژنامه کانا
له کۆبوونەوەی ڕۆژ و شەوانا
یادێکی بکەن لەکوردی هەژار
قوولە له گورگی وەحشی ئیستعمار
گەر ئێوه دەستێک بدەنه دەستم
هەر هێندەی لەناو زەلکاو هەڵدەستم
کوردم بەناوبانگ ئازا و بەکارم
یەک بم خەنیمی هەزار نەیارم
دڵ دانەوێکم ئێوه بۆ بنێرن
مەرگی داگیر کەر بەخۆم بسپێرن

***

بەغدا ١٩٥٦/٣/١٨- هەواڵێکی کورد گوتی کچێکی کینیایی هەیه له لەندەن، گۆڤارێک دەنووسێ، گوتوومه شاعیرێکی کورد شیعری بۆ ماوماو نووسیوه، جا قەراره بۆی بنێرم و ئەویش به تەرجەمەوه چاپی کا، منیش ئەمانەم نووسی ناردم:

پەیام بۆ ماو ماو

ماوماو من و تۆ دوو دۆستی هاودەرد
بەخوێنی گەرم و به هەناسەی سەرد
هەردوو گیرۆدەی دەست ئیستعمارێک
هەردوو مارانگاز بەنێشی مارێک
ئەو وەحشەی به دەم کینیا مژه
به جووته و چەپۆک کوردستان کوژه
من و تۆ ماڵمان بەرەڵڵا و بێ خێو
پڕنەوت و گەنم پڕ له زێڕ و زێو

تۆ به قسەی کاهین من به گفتی پیر
تەوەکەل گیر بووین، بێن خوداگیر
لەیەکتر کوژی و دوژمنی یەک بوون
بیری یەک بوون و دوژمن لەبیر چوون
دێوێکی پیاوخۆر، فێڵباز و بەدکار
له پێستی مەڕدا گورگێکی خوێنخوار
شەیتان له پێستی مەلائیکاندا
لەژێر سێبەری پیر و کەهاندا
شارستانیەتیی سپیان بۆ هێناین
گورگان کەوتنه کۆز، لبۆزیان تێ ناین
هاتن فێرمان کەن چۆن مەدەنی بین
چۆن نانبڕاوی دەستی دەنی بین
چزوو مامۆستای سپی دز دەرچوو!
زگپڕی درۆ درۆی لەبەر چوو
کاڵ و کوڵێویان گشت لێ فڕاندین
گۆشتیان برژاندین ئێسکیان کڕاندین
دزییان، بردییان هەر شتێ ماڵ بێ
وتیان ماڵ خوراو بە کۆی زوخاڵ بێ

***

ئێستاش به قسه هەرخۆی هەقداره
دروسته دز بێ خاوەن حەزاره
قەیناکا بدزێ هەر نانێ هەته
تۆ بڵێی برسیم پێت دەڵێ چەته

تۆ بۆ مەزەی ئەو جگەر کەبابی
مەلێ ئاخ و ئۆف دەبیە ئیرهابی
ئەوان بە بۆمبا بمانکوژن چش
وەحشین بەمێشیان ئێمە بڵێین: کش
گەر بخنکێنن کوڕپە ساواکەم
دەبێ من بچم بووردن داوا کەم
تا کوڕی بۆر و ڕەشمان خنکاوە
مامۆستای سپی دەستی ئێشاوە
گەر بستڕمەوە تفیان لەسەر ڕووم
هێشتا هەر کێویم، ئەدەب فێر نەبووم
گەر نان بڕاو و خانە بەربادین
قەیناکا ، لەگەڵ دنیا ئازادین
خانەوێرانی، شەقێ لە خەم دە
دڵ خۆشن خەڵکی «داونینگ ڕەقەم دە»
گوێ مەدەرێ خۆت کە ڕووت و برسیت
خۆش ڕادەبوێرن خەڵکی «واڵ ستریت»
گەر کورد و ماوماو بەبێ ڕۆن کوێرن
خۆ «دالّس» و «ئیدن» تەسەل و تێرن

***

گەر دیموکراتی و ئازادی گەلان
ئەمەیە، خۆزگەم بە ورچی تەلان
کەنگێ قانوونی جەنگەڵ وابووە
چ جانەوەرێک ئەمەی خواردووە!

ئەگـــەر ئـازادی مـــانـای هەر شـــادی
بـۆ بـەهێـــــــزان بـێ، تـف لـە ئـازادی

***

بـرام خـــەم مـــەخـــۆ دەوران دەورانـە
هاکـــا تێک چوو ئەم دەور و دووکـــانـە
قـــانـوونیـــان تـفی ســـەربەرەو ژوورە
مـەرگی سـەگی هـار مـەشـهـووره سـوورە
ئـەو خــــوێـنـە ئـاڵـەی ئـەوان لـە تـەمان
ڕژانـدیـان لەســـەر خـــاکی وەتـەمـان
لاشـــەی لاوانی لـە خـــوێـندا شــــتڵ
دەدێـرێ کــــەوا خـــــراونـە بـن گـڵ
هەربینا شین بوو، بوو بەگـــوڵـی ســوور
بـــۆنـــی ئـــازادی دا نـــزیـــک و دوور
نـەمـــامی باڵای شـــەهیـــدانـی لاو
گـــوردانی کـــوردان مـــەردانی مـــاومـــاو
ئەو شـــەهیـــدانـی ســـەربەست و ئازاد
چ لـە نـایـرۆبـی یـان لـە مــــهـــابـاد
بـەرز دەبـنـەوە و دەبـنـە ســــێـــدارە
پێـــیـــان دادەکــرێ هەرچی بەدکـــارە
ئاڵای ئازادیـــان لەســـەر هەڵ دەکـــرێ
شـــــۆقی ئـازادی دنیـــا دادەگـــــرێ
نـاترســـێین خــوێنمــژ بێنەوە ســەرمــان
دەبنە کـوتـک و داس، ڕمب و خـەنجـەرمـان

ئەوسا هەمووومان خۆش ڕادەبوێرین
لەشوێن ئیستیعمار نەفرین دەنێرین

***

قبور البیض، «توربەسپیان» سووریا، ١٩٥٦/٧/١٠

سروود

وەتەن سوێند بەکێواتی سەر بەرزی تۆ
وەتەن سوێند بە داهاتی سەد تەرزی تۆ
وڵات سوێند بە بەفرت بەخۆشیی هەوات
بەنەفتت بە ئاوت بەدەجلە و فورات
هەتا قەترە خوێنێکی تەڕ شک دەبەین
بەقوربانی ئازادیی تۆی دەکەین
کوڕانت لە ڕێی کوردەواریی مەزن
لە کوژرانێ سازن بەڵام نابەزن
سەر و ماڵ بەقوربان دەکەین گشتمان
لەڕێی سەربەخۆبوونی تۆ نیشتمان
عەرەب، تورک و فارس لەسەر خاکی تۆ
سێ دڕکن لەسەر سینەکەی چاکی تۆ
هەچی خوێنمژی کورد و داگیرکەرە
کفن هەڵگرن با ڕووە و مەقبەرە
ئەبێ خواردنی ئێمە دەرکەن لە دڵ
چەقۆ گەییە ئێسقان و خوێن هاتە کوڵ

دەمی خـەنجـەری تیـژ و مـووکـارمـان
گـەلێ تینووە بۆ خـوێنی بەدکـارمـان
سـەرومـاڵ بەقـوربان دەکـەین گـشـتـمـان
لەرێی سـەربەخـۆ بوونی تۆ نیـشـتـمـان
لە ڕووی دۆست ڕووخـۆش و گـەش هەر منم
لـە ڕووی دوژمـنـی مـەوتـەنم مـردنم
گـەزەنفـۆن و شـێـردڵ دەدەن شـاهیـدیم
کـە شـێـری شـەڕ و کـۆتری ئاشـتـیم
بە دۆلار ئەوی ویسـتی دنیـا گـرێ
یەقین خـۆی دەتۆپێت و کـورد نامـرێ
هەزار سـوێندی بەغـدا وەکـو پووشـە لام
لەسـەر زۆرکـەران مـەرگـە هێـزی سـەلام
سـەرومـاڵ بە قـوربان دەکـەین گـشـتـمـان
لەرێی سـەربەخـۆ بوونی تۆ نیـشـتـمـان

***

سووریا ، قبور البیض، ٢١/ ٤/ ١٩٥٧- نزیکەی ٣ ساڵ لە کوردستانی داگیرکراوی سووریا پەنا نوشینی خانەدانی حاجۆ ئاغا بووم و ئەوان بەخێویان دەکردم. لەو ماوەیەدا مەم و زینم وەرگێڕا سەر موکریانی و کۆمەڵە شیعرێکم بەناوی «بەیتی سەرەمەڕ» لەچاپ دا و ئەم پەسەندی بەهارە و چەند شتێکی تریشم هەر لەوێ نووسیوە:

من و بولبول

بولبـول ئەی یـارەکـەی دێـرین
خـونچـیـلانەی دندووک زێـڕین
هـاوفـەردی زووم بـۆ هـەژاری

هاوڕێی پێشووم لە دڵداری

وەبیرت دێ پایزی پار!

ڕەشپۆشیی دەشت و زەردیی دار

گژە و گڤەت لە با دیبوو!

هەوای پێش تەرمی شادی بوو

دەیدا خشپەی گەڵاڕێزان

خەبەری مەرگی ئازیزان

بەژن و باڵای نێرگزی مەست

لە گێرەی گزرەدا پێ پەست

سوێسنە و مێلاقەی زەرد و سوور

بوونە دەستەچیلەی تەندوور

کلوە بەفری درشت و ورد

چۆن سەرزەویی کفن دەکرد!

کوندەبوومە و قەلی ڕووڕەش

کەلەپووریان دەکردن بەش

من و تۆی برسی و بێ پەسیو

لە کونجێ خزیو بێ بژیو

دەگریاین بە بانگ و هاوار

بۆ خونچە بۆ گوڵ بۆ بەهار

***

نەم گوت هەتا سەر وا نابێ!

چاوت لە بەزەیی خوابێ

بڕوانە لەبای شەماڵی
سەرمایەی سەرمای ڕاماڵی
سەرمایەداری سەرمایە
بێ سەرمایە و بێ سەر مایە
ڕێژنە بارانی ئازاری
ئازار بوو لە زستان باری
دوو پۆلوو کەوتن لە حووتا
ڕیشی سپیی چلان سووتا
گەرمیی هەردوو گرمەی هەوران
شۆڕشێ بوو گۆڕیان دەوران
تەرزەی گرد و خوناوکەی ورد
چاوی کرێوەی سپی کرد
تەزووی پیرێژن کوژاوە
ئاویان لە جێماڵی ناوە
ڕۆژ کەوتە کۆشکی کاوڕی
گیسکی مسیان بۆ سەربڕی
بەدەنگی زوڵاڵی بۆقان
سەرچاوەی دڵ ناسک تۆقان
قوڕاوە سووری بەهاران
دەرمانە بۆ دەردەداران
ڕای ماڵی پووش و چیلک و چاڵ
جێژنە و دەبێ خاوێن بێ ماڵ

زەماوەندە

نەورۆزەی زەردی زێڕینە
زەردەی لە لێوان ببینە
بەناز پێ لە زەوی دەنێ
بەرەو نەورۆز پێ دەکەنێ
گەزیزە مۆژدەی هێناوە
پێش پەیکی گیابەند و خاوە
هەر بمێنێ شای بەهارێ
دوو بووکان دێنێ بەجارێ
ئەرخەوان بووکی نەورۆزە
دەشت لە نیسانێ پیرۆزە
گۆوەندە و خۆشیی دڵانە
بەزمە و ئاهەنگی گوڵانە
شایلۆغان لە ماڵی شا بێ
دەبێ چ بێ و چیی تیابێ!
سەیرێ بکە لە گوڵزاران
تیپ تیپی ناسک و نازدارن
کەسک و سوور و زەرد و عابی
قاوەیی و شین و عەننابی
نەباتی و ئاڵ و کاڵ و گەش
سپی و مۆر و بنەوش و ڕەش
ڕۆنیاسی و خاکی و پەمبەیی
بۆر و سپات و سورمەیی

ڕازاوەی ڕەنگی خـــــواکـــــــردن
لەو ســـــەر زەمـــــاوەندە گـــــردن
ســـۆســـەنبـــەر و مـــالـۆچە و گـــوڵ
مـــێـــخـــەکی و لاولاو و ســـونبـــول
تیـکەڵ بـوون وەک کـــــەزیـی یاران
لـــێـــک هـــالآن وێـــنـــەی دڵـــداران
کـــــــۆڕی بـەیبـــــــوون و هـەڵاڵـە
لەکـن نێـــــرگـــــزی چـاو کـــــاڵـە
ســـــــوێسنـە و بیـــــــژان و بەڕۆنـە
نەشـــە و گـــەشـــەی هەردوو بۆنە
کـــەلەم کـــاشـــوور و گـــۆزەروان
کـــــوا جـــــوان بکۆخێ لەبەر وان!
لالە هەباسی شــــۆخ و شــــەنگ
تافـــتـــەی لەبەردا بە حـــەو ڕەنگ
ســـەیدی پاتۆڵ زەرد، گـــێـــلاخـــە
چاو دادەگــــرێ لە قـــازیاخـــــە
دۆریـە و مــــــــەنـدێـی بـالآ بـەرز
شـــاتەڕە و جـــاترەی ســـەد تەرز
ســـەیدۆکـــەی ســـەر گـــوڵـینگەدار
ئەســـپـــەندەر نوشـــتـــەی چاوزار
ناعنە و ڕێحـــانە بـۆن خــــۆشن
حـــــەتران لـەو نـاوە دەفـــــرۆشـن
کـــــــلاو بـن چـادری هـەڵـداوە

ڕێواس بەناز هەڵوێستاوە
وەنەوشە و بەژنی ببینە
چەند خشپیلە و نازەنینە!
گوێی لە سێوەڕە گرتووە
ملی لەسەر خوار کردووە
چاو لەو پەپوولە نازدارە
چەند دوودڵ و هەرزەکارە!
بەشەو لەگەڵ شەمێی ژوانە
بەڕۆژ لە دەوری گوڵانە

***

گوێ بگرە لە هەوری نیسان
کەوتەوە گرم و هۆڕ دیسان
دڵ خۆشە بەخرۆش و جۆشە
زاوای دەشتی سەوزە پۆشە
گوڵاوپرژێن دەکا لەسەر
دەینەخشێنێ سینە و کەمەر
تارای بۆ نارد لە مێلاقە
بۆی چنیوە کەوای تاقە
لە گوڵەبابوونە و کەنێرە
هێرۆ و شەشپەڕ و شلێرە
شێستپەڕ گوارەی پڕ پەڕەنگە
ئەڵماس تنۆکی ئاونگە
ملوانە لە چڵی بیزایە

پڕ چنوور و بەرەزایە
نیشانی یار ڕۆژی مارە
لیزگەی هەمیشە بەهارە
یاقووتی خاشخاشی تێدا
جا خوا ئەو بەختەی بە کێ دا!

سەیرانکەر

بۆ سەیری بووک لە هەر لاوە
گیاوگژ سەری دەرێناوە
کەنگر، کوڕادە، کاردوو، پنگ
پرپرە، تیسوێ، هەڵز و شنگ
تاڵوو، تۆڵەکە، کووزەڵە
لووشە و چەقچەقە و ڕێزەڵە
پۆلکە و ترشۆکە و ئاڵەکۆک
گوێ بەرخە و میژۆرد و کیفۆک
قورینگان و زەرتکی ڕەنگ
تاڵیشکە و خوشیلک و غەربەنگ
مێکووک، ڕەکێشە، ئەسپەناغ
ئاڵقەتیز و گێلم بەرباغ
تەنانەت کارگی کەمایە
هاتە دەر بۆ تەماشایە
چی ڕووگرژ و بێن ناخۆشە
خراونە کەنار و گۆشە
کەکرەی تاڵ بێ هەواڵ ماوە
سیر لە دەرکی مار ڕواوە

سەمای دارانە

کۆڵکەزێڕینەی پاش باران
تاقە بۆ پێشوازیی یاران
هاژەی هەڵدێر خوڕەی ئاوان
لاوک بێژی بووک و زاوان
سەوڵ و سنۆبەر، بی و چنار
بە مەی بەرامەی بای بەهار
سەرخۆشن خۆ ڕادەژێنن
باوەش لەیەکتر وەردێنن
داری سێو و هەڵووژە و بێ
قەیسی و خۆخ، بادام و هەرمێ
لە ژێر سێبەری کوڵووکان
جوانتر لە سەد تازە بووکان
کفر و گەز و گوێژ و چاڵووک
گوێز و بوز، بەن و بەلاڵووک
سپیندار و گێلاس و توو
مازوو، دەمووکانە و بەڕوو
دەس گیرانە لە هەر لاوە
سەما دەکەن بە دەم باوە

بەزمی باڵدارانە

سوڕە و سێروو دەڵێن پەستە
دار کوتکە دنبەک بەدەستە
دوڕنا زوڕنای خۆی هێناوە

پەپوو دەهۆڵی جـــــــۆش داوە
زەردەزیرە دەخـــــولێـــــتــــەوە
ئەوی دەیڵێ نایڵـــــێـــتـــەوە
پاســـاری لاوی گـــوێ ســـوانان
هاتە ناو ریزی خـــۆشـــخـــوانان
کـــوڕ کـــوڕ تووڕاندیە شـــمـــشـــاڵی
شـــێـــلاقـــە خـــۆی لێ هەڵـمـــاڵی
بەرگـــا و قـــوڵـتـــە و گـــۆریەچنە
هـــەوێـــردە و چـــوڕەپـــۆپـــنـــە
قـــومـــری و پۆڕ کـــەوتنە دیلانێ
ســـــوێسکە ڕەوتێک باش دەزانێ
کـــەندەســـمـــە بەناز خـــۆی نواند
تۆبەی تاق تاق کـــــەرەی شکاند
ڕەش بەش لە دەســـــتی کـــەلکایە
قـــــاژو مــــاســـــیگرەی لایە
دۆی ســـــوورەقـــــانگ زرە کـــەوە
بۆرچین ســـەرســـەوزی گـــرتەوە
کـــۆتر و کـــەو ســـەرچۆپی کـــێـــشن
شـــۆخ هەمـــیـــشـــە هەر لە پێـــشن
شـــاهۆی ســـۆفـــیلکەی ناو ئاوان
لەو ســـــــەریەوە بۆتە گـــــاوان
کـــاســـەڵەشـــینکە و ســـــریلە
دەڕوانن لە ســـــووچ و ســـــیلە

مۆزەشینەش بە چووزەلە
گوێلکی خستۆوتە هەلوەلە
لەکلەک بەیانی و ئێواران
لێ دەدا سێ تەپڵی سواران
پەرەسلێرکە پۆل بە پۆل
ڕمبازیانە لە دێ و لە چۆل
باڕە و کاڕەی ماک و زایە
سەمای هێنایە سەمایە
قاز و قورینگی عاسمانێ
ڕیز بە ڕیز دێنە سەیرانێ
سەرسامن بۆی ڕادەمێنن
باڵ و سەر ڕادەوەشێنن
باشووی بەگ سەقر و بازی خان
چەکمەڕەق شمقاڕ و تەڕلان
هەڵۆ و شەهێن پەڕینە کێو
زۆردار ڕێی نییە بێتە نێو
دەرکران سیسارگ و خەرتل
خوێنتاڵن کەچەڵ و زگزل
خۆشی خۆشیی مێشەنگوینە
جەنگەی شیرە هەڵمژینە
هەر لە خۆی دێ دەسترەنگینی
سەیری شانە و شانشینی
لە چێژەی گوڵ و گوڵووکان

ئاخنی شەش گۆشەی دووکان
پوختەی پەلکی شین و سووره
شێرن و سپیی ناو پلووره

بەمراد گەیشتنی بولبول

جا ئەی دەنگخۆشەکەی چەلەنگ
بوێژەکەی بە ناو و دەنگ
لەناو باڵدار و گوڵاڵە
تەنیا جێگەی تۆ بەتاڵە
گوڵ ئامێزی گرتۆتەوه
خونچە خۆی ڕازاندۆتەوه
جێت لەسەر چڵ چاکراوه
بەرەی گەڵا داخراوه
داران ئامادەی گوڵباران
لێت پیرۆز دیداری یاران
واتۆ گەییتە کامی دڵت
شاد بە بەدیداری گوڵت
بچریکێنە تا دەتوانی
بخوێنە بە کامەرانی
سروودی جێژنی ئازادی
ڕزگاری لە نامرادی

جوێ بوونەوه

ماڵیاوا کۆنە هاو دەردم
با دوور بێ لە ئاهی سەردم

تۆخۆش من هەر ژیان تاڵم
ناتوانی ببیە هەواڵم
وا باشە بەجێم بهێڵی
هەرخۆم وێڵ بم لە شوێن خێڵی
دەردی من یەکجار گرانە
هەڵوەدایم بۆ دەرمانە
مەمکولێنەوە مەمدوێنە
سووتاوم پێم مەدرکێنە
گوڵی من لە یارت جوانتر
یارم لە گوڵ خان و مانتر

چەند جوانە!

مانگ و ڕۆژ، گەلاوێژی گەش
گڕی ئاگر بەشەوی ڕەش
بۆنی خۆش، گوڵی ڕەنگا و ڕەنگ
باریکیی شیعر و خۆشیی دەنگ
زەنگی سەرشەوێن، فیکەی شوان
خشپەی وردە ماچ لە جێ ژوان
تیشکی مانگ لە ئاوی کانی
سروەی شنەبای بەیانی
لە دوور قاسپەی خاسە کەوێ
نازی بووکی هەوەڵ شەوێ
سپیایی سینە شینی خاڵ
سوورایی کوڵم و لێوی ئاڵ

زەردیی گـــەردن و ڕەشـــیی مـــوو
تەنگیی دەم و گـــوشـــادیی ڕوو
ســافـیـی هەنیـە ڕاسـتـیی کـەپۆ
چاڵـی چەن کـــــەوانـەی ئـەبرۆ
مـەسـتـیی چاو قـولاپەی برژانگ
ســایەی پەرچەم لەســەر لاجـانگ
خـــــڕیی مـــــەم، بڵـندیی باڵا
گـــاڵەی تاقـــانە لە مـــاڵا
زەردەی زەردەپـەڕ لـەســــــەر ئـاو
پـرووشــــــەی باران لـە بەر تـاو
خـــــوڕە و چاوئـەندازی هەڵدێر
بـازی ئـاسـک، ئـاوازی بـلـوێـر
کــــەروێشکەی گـــەنم بەهاران
بەفـــــری هاوین لە پەســـــاران
دیمەنی کـــێــو و نەخـــشی دەشت
هەر لـێــــــرەوە هـەتا بەهـەشت
هەرچی خـــۆشن هەرچی جـــوانن
کـۆیلەی جـوانیی کـوردسـتـانن
جێی ئازایان
کـوردسـتـان جـێی گـوردی کـوردان
بێـشـــەی شـــێـــردڕ و نەبەردان
لانـکـی زەردەشـت و مـــــوهـاباد
پایتـــەخـــتی شـــاهانی مـــاد

جێگا تاجی کەیخوسرەوی
کە بووی باجی هەموو زەوی
مەیدانی گۆدەرز و ڕۆستەم
کۆشکی دڵداری زین و مەم
ڕێبازی بارامی چۆبین
جێڕازی فەرهاد و شیرین
هەزار فەرەیدوون و کاوە
سەری هەڵداوە لەو ناوە
لە ڕۆژهەڵاتی کۆن و نوێ
لە مێژوو بنۆڕە و بدوێ
لەلایەن کوردی ئازاوە
کێ ساغ ماوە و داغ نەکراوە!

هێندێک لە پاڵەوانەکانی

قازی، مستەفا بارزانی
شێخ قادر و غەوسی سانی
ئیحسان، شێخ سەعیدی وەلی
شێخ مەحموودی داری کەلی
سمکۆ، خانی ئاردەڵانی
شۆڕە سوارانی بابانی
پاشای سۆران، میری بۆتان
خاوەن زۆران، کەلی کۆتان
بازو میر عەلی جان پۆلاد
غانم و دەیسم و قوباد

بو مـــوسلیـــمی خـــوراســـانی
زەندی و ئـەیوبی و ســـاســـانی
ئـەردەشـــــێـــری شــــوانکارە
چەند شــــێـــرێـکن لەو نـزارە
هێندێک لە بویژەکانی
مـــەولەوی و بێـکەس و خـــانی
نالی و مـــەحـــوی و بەردەشـــانی
کــــوردی و گـــۆران و جـــزیری
حـــاجی و حـــەمـــدی یو حـــەریری
پیـــــرەمـــــێـــــردی گـــــردی یارە
چەند خـــونچـــێکن لەو گـــوڵزارە
وەک تۆ فـــرزەندی ئـەو خـــاکـــەن
بولبـــولی ئەو خـــاکـــە پاکـــەن
گوڵی سەرچڵ
ئـەو کـــــوردســـــتـــــانـەیە یـارم
بـۆ ویـیـــــــــــە وێـڵ و هـەژارم
دلبـــەرم ئەو دەشت و کـــێـــوەن
ئـــەو پـــڕ نـــەوت و زێـــڕ و زێـــوەن
کـــــە عـــــەنبـــــاری ڕۆژهەڵاتـە
ســــــەرچاوەی دەجلـە و فـــــوراتـە
بۆ کــــێـــوانی ســــەربەرزی وی
عـــاســــمـــان ســـەردەکـــا نەوی
فـــریشـــتـــە و هۆریی بەهەشـــتی

دێنە ســــەیرانی پێ دەشــــتی
داری کــــــەونارای دنیــــــایە
کــــوێی دڵگر و خــــۆش نومــــایە
گــــــشت تێـکوڵ و لق و پـۆپە
کــــوردســـتــــان گــــوڵی ســـەرتۆپە
ئاخ لە بەختی ڕەش
ئاخ چ بکەم گــــەردوون تەرەســــە
کــوردســـتـــان ئەمــــڕۆ بێ کــەســە
یەخـــســـیـــری دەســـتی تورکـــانە
داگــــیـــــرکـــــراوی ئێـــــرانە
یان پاپەتیی مـــارمـــێلکە خـــۆر
تێی ڕۆهاتوون دەیبــــــەن بەزۆر
گــــۆڵ و دەڵ و ڕێوی و چەقــــەڵ
دەگـــەوزن لە جـــێی فـــیل و کـــەڵ
فـــســـۆس و کـــەروێشک و دەڵەک
لانیــــان کـــرد لە بورجی بەڵەک
شـــەم شـــەمـــە و مـــشکە تۆپیـــون
لە قــــەڵای ســــەردار خـــزیون
لەجـــێی خـــانزادی شــەقـــڵاوە
وشــــتـــــری گـــــەڕ ئیخ دراوە
دەک فـــەلەک تەخـــتت وەرگـــەڕێ
ئـاگـــــر لە بەخــــتت هەڵگەڕێ
تورکی حـــیـــز، تریاکـــیی ئێـــران

خـــــونـكارن لەســـــەر دلـێـــــران
پڵـنگـی ڕازی کـــــوردســـــتـــــان
نەتەوەی ڕۆســـتـــەمی دەســـتـــان
پاش مـــاوەی خـــانی لەپ زێڕین
دیلی چەنـگی دێڵـی خــــــوێڕین
کـێ دی تـەنـانـەت بـە خـــــــەون
ئازا وەبـن حـــــیــــزان کـــــەون!
فریو درام
کـــــوردی مـــــەردم بـەزەند و بـەند
هاســـان نەدەکـــەوتمە کـــەمـــەند
دووبـەرەکـی هـێــــــــــزی بـردم
شـــێـخ چەک و نـیـنـۆکی کـــــردم
مـــەلای پیس دەســـتی گـــرێ دام
بـۆ نـاو زەلـکـاوی فـــــــــڕێ دام
ئەنجـا هێـزی ئیـســـتـیـعـمـاری
پای پێـــداد‌ام بـە یەکـــــجـــاری
نوقـــمی قـــوڕی دیـلیی کـــردم
دزی گـــــــــــەلان ڕۆزبـی بـردم
لەنـاو بەرگی شــــارســـتـــــانی
بەناو ئیـنســـــانی، نەمـــــزانی
تـا ڕووبـەنـدی دیموقــــــــــراتـی
لاچـوو ڕوم دی بـوو بـە قـــــــاتی*

* وشەی دیموقراتی حروفی (ڕوم دی)ی لێ لاچێ قاتی دەمێنێتەوە.

کـــــولـلۆ کـــــەوتە دەغـڵ و دانم
هـەر بـەخـــــــــــۆم بـردی تـاڵانم
چەند زۆڵـە کـــــوردێکی زل کـــــرد
گـــرێی نامـــووسـیـــان بۆ شل کـــرد
بەچەند قـــۆشـــێک ســـازی کـــردن
هـەرچەنـدی ویـســــــتـی لێی بـردن
گـــــەنم و جـــــۆ و تـووتـن و دراوم
زێـڕ و نـەوتـی بە لێــــــشــــــاوم
نەوتی کـــرمـــاشـــان و کـــەرکـــووک
«ســــتی» لەنـدەنی کـــــردە بـووک
هی «رمـــــان» و بەخــــتـــیـــــاری
بۆ «وال ســــتــــریت» چوو بە دیـاری
دەڵـەســـــــــــــــە و دەویـت زەنـاوێـر
گــوێلکن بە پەمــۆی ئێـــمــە فــێـــر
چەرچیی مل چرچی مـــام چەرچیل
بـەنـان و ڕۆنم بـوونـە فـــــــــــیـل
***
زمـــــانم لێ داگـــــیــــــر کـــــرا
مــــێــــشـک و دڵم خـــــورا، برا
خـوێنیـان مـژیم، گۆشـتـیـان خـواردم
ئێــسـکیــان بە ســەیان ئەســپــاردم
لای تـورکـــــە نـیــــوەی کــــەلاکم
عـــــــەجــــــەم بـەربـوونە لـوولاکم

عـــــارەبیش بـەشی خـــــۆی دەوێ
قـــاپێک لێـــــرە قـــەپێک لەوێ
هەر لەیەک ســـەعـــات و یەک دەم
عـــەرەبم و تـورکـــیـــشم و عـــەجـــەم
پێم دەڵێـن تورکی کـــــێـــــــوانی
یان لە قـــەحـــتـــان و شـــەیتـــانی
یەک دەڵێ مـــێـــژوومـــان یەکـــە
ئەگـــەر بشت خـــۆم دەنگ مـــەکـــە
***

خەیاڵ ئەکەن

بـــەڵام بـــە هـــەزار هـــێـــنـــدە دەرد
نـامـــــرم، ســــــەریان داوە لـە بەرد
مـن بە بـانیـــــــپـــــاڵ نـەمـــــردم
چەنگیـــزخـــان قـــڕی نـەکـــردم
ســـەلیـــبی چوون، مـــرد گـــەزەنفـــۆن
کـــورد بە زیادەوە هەر وەک خـــۆن
شـــــا عـــــەباس لە بنەی نەهێنام
تـۆزی بـەبا بـوو مـن هـەرمـــــــــام
بەشـــێـــر نـەخـــورام، دێڵـــە ڕێوی
دەم خـــوا؟ های بە کلکی خـــێـــوی
گـــــەل خـــــواردن گـــــەلێ گـــــرانە
نایبـــــا ڕیـخـــــۆڵـەی ئەمـــــانە
ســـەد ســـاڵ جـــوورابم، خـــورابم

قورسم هەرگیز هەزم نابم
پاروێکم چیڕ و دڕکاوی
کێ بم خوا دەبڕم هەناوی
لە چاویانڕا سەر دەردێنم
هەتا سەر هەروا نامێنم
بەرخ هەر بن سەوە نابێ
ڕۆژێک دێ شاخی پەیدا بێ
زەوی دەگۆڕێ و دەگەڕێ
هەردەم دێنێتە ڕووپەڕێ
لەو چەرخ و خول و گەڕانە
سوڕێکیش بەشی کوردانە
بەرەو منیش دەخولێتەوە
نۆرە گورزی مەش دێتەوە
نەخوازە لەم چەرخی بیستە
گاڵەی دنیای کمۆنیستە
ڕێ و شوێنی لینین هەیە
سوڤێتستان و چین هەیە
ئاڵای بەرزی کرێکاری
هێناویە موژدەی ڕزگاری
بە ملیار خەڵکی ڕۆژهەڵات
ئازا لە ئیستیعمار هەڵات
چین داری بۆ ئامریکا کرد
کەللەی سەری پڕ لە کا کرد

چەند چەرخــە ئینگلیــزی گــلاو
هێندی تالان کــرد و چلــپــاو
ڕفــاندی، کــڕاندی، ســاندی
دیتت چۆن کــۆمــەڵی گــاندی
بــە ڕۆژو، بــە تــەشــی ڕســتن
تەنەکــەی دەکلکی خــستن!
ســـۆکــارنۆ هۆڵەندی چڕاند
هیند و چین فـــەرانســـەی دڕاند
لەو کــــونەوە بێ ئەو بایە
چۆن هەلێکی منیش نایە؟
***

شۆڕش ئەکەم

هاکــا دیت منیش ڕاپەڕیم
خــوڕیم، گــوڕیم، چڕیم، دڕیم
ســـەپان و پالەی دڵ پۆلا
لە شـــار و لادێ، لەچۆلا
کوتک لە سەر شان، داس بەدەس
دەبێتە شۆڕشگێڕ هەرکەس
خــۆ وەشــێــرن خــوێڕی و قــزە
بمرێ هەرچی حـــیـــز و دزە
چەک لە چنگ زۆردار دەردێنم
نق بکا ســـەری دەشکێنم
ڕیشی ڕیخنی شـــێخ دەبڕم

مەلای لابەلا زگ دەدڕم
زۆڵە کوردی بێ ئابڕوو
دەنێرمە سەر هۆرەی بەڕوو
ڕووی گوندی خۆران ڕەش دەکەم
ئاو و زەوییان دابەش دەکەم
لە کێژ و لاوی جووتێران
پاڵەوانی نەوەی شێران
هێزی کوردستان پێک دێنم
تۆڵە لە دوژمن دەستێنم
بگا و مەکوش، گێلدم، ئوێلدم
یایومە تێ ناگەم کوردم
کێ خواردوومی دەڕشێتەوە
کێ لێی دام لێی دەدرێتەوە
لە گورگیان کڕیاری پۆستم
بۆ بێ زۆریان یار و دۆستم
ئەویش بێ بەش بوون وەکوو من
ئەویش خوێنی مژتوون دوژمن
دوژمنی گەورە ئیستیعمار
ڕۆژهەڵات کوژەی شینە مار
مەردم خۆرەی چەرمەوو چەرم
بێ بەش لە شوورەیی و شەرم
لەگەڵ تورک و عارەبی چاک
گەلی ئێرانی باش و پاک

دەست لە قەدی یەک وەردێنین
ڕیشەی ئیستیعمار دەردێنین
حەزبای خوێنمژی هەژاران
بەگەل دەکەین بەردە باران
سەر و گوێی بە داس بە چەکوچ
دەبڕن دەجنن چ کوڕ چ کچ
ڕێ نادەین خەونیش ببینێ
کە زل بوو لەسەر زەمینێ
لێی حەرام دەکەین ئەو خەوە
مەرگی سەگی هار چل شەوە
پشت بەکام هێزی دەسپێرێ
کوێ ماوە خۆی لێ وەشێرێ!
کوودەڵەی دەلەسە و چەرچیل
ئێمە دەیان گرین بە دیل
وەک گیسکی مس لە بەهارا
بن کلکیان دەکەین بە دارا
نیشتمانمان دەکەین بژار
خوێنمژ دەبڕین لەسەر هەژار
جا نۆرەی بەزمە
ئاڵای سێ ڕەنگی ڕەنگینم
لە پۆپەی بەرزان دەبینم
دەلەرێ و دەشەکێتەوە
دەردم سارێژ دەبێتەوە

برین لە گیانم نامێنێ
دەم و دەست گوشتەزوون دێنێ
ئەودەم بە کوێریی نەیاران
گشت خاکەلێوەی بەهاران
بۆ جێژنی رزگاری و سەرساڵ
کیژۆڵەی کورد و کوڕ و کاڵ
باڵابەرزان و چاومەستان
دێن لە هەموو لای کوردستان
لە کوێ و لە کوێ؟*
لە عەزیز، بتلیس و ماردین
زارا و مەکس و کلس و عیفرین
دەرسیم، ئەرزەڕۆم، ئەرزنجان
بایەزید و سعرد و وان
مەلاتیە و دارندە و بۆستان
دیاربەکر و جزیرا بۆتان
باش قەڵا و خۆزات و پاڵۆ
مووش و چۆڵەمێرگ و ماکۆ
کنج و کەیفی و ساریقامیش
سوێرەک و عەنتاب و مەرعیش
عامودە و دەرباسی و ژەنگار
تا قامیشلی و عەرەب پینار

* هەرچیی لەو بەندەدایە ناوی مەڵبەندەکانی کوردستانە.

ئەسکەندەروون، ئۆرفە، خەرپووت
عەقرە، مووسل، عمارە، کووت
میدیاد، ئامێد، دهۆک، زاخۆ
کفری، کەرکووک، هەولێر و کۆ
ڕەواندز، هەڵەبجە، پێنجوین
مەندەلی و تووز و خانەقین
کرند و قەسر و خوسرەوی
شوشتەر و بەندەر پەهلەوی
بەندەر دەیلەم و بەهبەهان
خوڕەماباد و ئیسفەهان
مەلایر، مەسجید سولەیمان
سوڵتان ئاباد و تویسەرگان
شەهری کورد، سنە، هەمەدان
کرماشان، سەقز، هەورەمان
سەردەشت و بانە تا شنۆ
تا ورمێ و دیلەمان و خۆ
نەغەدە و شاپوور و سەڵماس
لە هەردوو بەر ئاوی ئاراس
میاندواو ، شاهین دژ، بۆکانی
مەهابادی و سولەیمانی
چییان لە بەرایە!
بەبەرگی ئاڵ و والاوە
هەرچۆنێ لە ناویان باوە

شــــاڵ و شـــــاپک، کـــەوا و پاتۆڵ
جل تەنگ و نێــفــەک فــشـــوفــۆڵ
کــوومی ســوور، شـــەدە و جــامــانی
تــەپلەی لە بان خــــــولآمــــــانی
کــەوای شـۆڕ، فــەرەجی و پەســتــەک
مـــرادخـــانی و عـــەبا و کـــورتەک
کـنجی دێوجـــــامـــــەی بۆتانی
ئەنـگوچکی شــــۆڕی ســـــۆرانی
دەرپێی ســـپی و چۆغـــەی گـــرژاڵ
کـــــەوش و کـــــەلآش دەبنە هەواڵ
کـــورگـــەل هەمـــووی شـــۆخ و لاوە
بۆ کــــچـــــانیــــان چاوە چاوە
جل و خشڵی کیژان
هــەزار ڕندێ و شـــــــەمێ و زارا
ســــەرتاپا خـــــامـــــەک و خـــارا
ســایە و کـــراسی کــەمــبــەرچین
لـــە هـــەزار ڕەوشـــێ و نــــازەنــین
پەلک و قـــەتارە و گـــێل گـــێلە
کــەمــبــەرە زێو، پشــتــێند شـێلە
لاســــــەرە و بـازن و خــــــڕخـــــاڵ
کلۆجـەی مـەخـمـەر سـوخـمـە ئاڵ
تۆق و تـەلیــــــسم و لاگـــــیـــــرە
گــــــۆبـەرۆک، ملوانکە لیـــــرە

گـــواره و کـــرمــــەک و دەرزیـلە
مـێــخــەکـبــەند و ئەنگوســتــیلە
حـــەمــــایەل، بازوبەندی قـــۆڵ
لوولە و قـاش، خـرینگە و مـەنگۆڵ
بەرمــــوور، گـــــەردانـە، پاوانـە
سـڵــسـڵــە و پڵــپـڵــە و لەرزانە
خـــەزێم شــۆڕ، دەســمـــاڵ بە ئۆیە
کـــــــڵاوزێـڕ بـە دابـی کــــــۆیـە
چەند جۆر هەڵپەڕکێ
لەســـەر چناری گـــوڵعـــەنبـــەر
یان لەسـەر کـانیی مـام قـەنبـەر*
دیـتـت لەســــەد لا هـەڵ خــــلا
ڕاست و چەپی و هـۆرزێ و مـــــلا
ڕۆینە و سێ پێــیی و شـێــخـانی
دووپێی چۆمی مــەجــیـد خــانی
بەزم گێڕەکان
دەنـگ خــۆش دەیـگـێــڕن بە بەندان
حــەمــە جــەیران، عــەلی خـەندان
تایەر تەوفــیق، گــەردی و ڕەمـــۆ
کـــاوەیس و ڕەشــــۆڵ و کـــوڕۆ
ئەحــمــەد گـوزەڵ، مــەجـە گـڕوێ
هەلامــــە و حـــاجــیلە و مـــاملێ

* سەرچنار: سەیرانگایە لە سولەیمانی. * کانیی مام قەنبەر: سەیرانگایە لە مهاباد.

فـــەوزیە و ئەڵمـــاس، مـــریەم خـــان
نەسـرین شـێـروان، مـەنیج حـەیران
سـێـلاق، سـەرشێن، کـەریمە کـوێر
مـــــامی ســـێـــوانیش بە بلوێر
ســـــەرمـــــابـردوو بە دەفـــــەوە
هەڵ دەخـــولێ بەبەر ســـەفـــەوە
مـــەلا کـــــەریم، قـــــادری ئەولا
هەرکـــــەس لە ســـــووچێ لە هەولا
بە تار و دنبـــــەگ بە گـــــەواڵ
چووزەلە و کـــەمـــان و شـــمـــشـــاڵ
لاوی یـەزیـدی بە تـەنبـــــــوور
دیلان جـۆش دا ســاز و سـەمـتـوور
لێـدەن شـێـخـۆنادۆ و خـەمـە
دەهـۆڵ و زورنـا دەم دەمـــــــــە
هەی لەو گۆوەندە
دەبێـــــتـــــە بەزمی ڕەش بەڵەک
شـــیـــر و شـــەکـــر دەگـــەن بە یەک
هەڵ تەکـــانە دەست کـــوشـــینە
ڕان بەڕانە ڕێک خـــــشـــــینە
ڕەشـــــمـــــاڵی زوڵفی تاتایی
دەدرێن لە ســمــێـڵی خـورمـایی
ئارەقی ســـپی و ئەســـمـــەران
دەتکێنە ســەرگــۆی خــەنجــەران

خوێی سەرکوڵم و تەنکە لێوان
دەڕژێنە نێو شەکرە سێوان
خۆبادانی کەمەرشلان
چاوبڕکێنەی چاو بەکلان
لەرزەی مەمکی بالابەرزان
خێرو خۆشی دەکەن هەرزان
بەگەل خرمەی پانی بەرز
دەلەرزێنن دڵی عەرز
لەسەر شینی سپی بەلەک
شێت دەکەن مەلەک لە فەلەک
کەفەڵی خڕ و مەچکی پڕ
هەڵخڕێن کەسەر دەکەن قڕ
کێ بە کێیە لەوان دەمان!
کوڕ هەلە دەس بەرنە مەمان
هەرچەند خۆش ڕابوێرن کەمە
چ ڕۆژی لۆمە و لەقەمە
دوای ئەو هەموو ژینە تاڵە
دەرد چێژتنی ئەم چەند ساڵە
چێژەی ئازادی دەچێژن
کوڵ و کۆ بە خەم دەڕێژن
دڵ بۆ یەکتر دەکەنەوە
سرتە دەکەن بە کەنەوە
دڵ تەڕن و لاون و نازەنین

ســـــرتـه و پـێـکـەنـین هـەر چ نـین
لەو دەم لەو ڕۆژە لـەو جـــێـــیـــە
مـاچ و مـووچیش عـافـووی لێـیـە
زیـقـــــە و تـریـقـــــەی مـنـداڵان
حـــیلکە و کـــۆکـــەی کـــۆنە ســـاڵان
دایـک و بـابـی کـــیـــــژ و لاوان
یـەکـــــتـــــر دەدوێـن بـە چـاوان
دەبینەوە هاواڵ
بولبـــــول منـیـش ئـەودەم ســــازم
وەک تـۆ دەگـــــەم بە دڵـخـــــوازم
دەڕەوێ تـــــەمـــــی هـــــەژاریم
بـەس دەکـــــــەم لـەناڵـە و زاریم
بەســــتـــــەی دڵداری دەبـێـــــژم
دوور دەڕێژم، گـــــوڵ دەنـێـــــژم
دەدەم پـــــەســـــنـــــدی ئـــازادی
دنـیـــــایـە داخـنـم لـە شـــــادی
دەگـــــــــەڵ تـۆدا دەچـریـکـێـنـم
بەســتـــەی خـــۆمت پێ دەخـــوێنم:
ئەمەش بەستەکەیە
کـــوردســـتـــان ئەی نیـشـتـمـانم
هێـــزی دڵ، ئارامـی گـــیـــانم
جـــێی ســـەربڵندی و شـــانازی
تـا دڵ دەخـــــوازێ دڵـخـــــوازی

گوڵی پشکوتووی بێ پاییز
سیس نابێ و ناوەرێ هەرگیز
مێشکم، هەستم، بیرم، ژینم
بۆ تۆن ئەی گیانی شیرینم
تا زیندووم هەر تۆی مەبەستم
خۆشم دەوێی دەت پەرستم
بشمرم لەشی بەگڵ بوو
دەڕوێنێ چەند گوڵ و دڕوو
گوڵم بۆ دەستی دڵدارت
چقڵم بۆ چاوی بەدکارت
گیانیش دەفڕێتە عاسمانت
ئەوسا تێر دەکا سەیرانت

***

ساڵی ٥٧ لە سووریاش وەک جێگەکانی تر لاوان خۆیان ساز دەکرد بۆ بەشداربوون لە فستیوالی لاوان لە مۆسکۆ. لەسەر داخوازی چەند برادەرێکی کورد، سروودی لاوانی جیهانیم بە کوردی نووسی:

سروودی ئاشتی

ئاشتی خوازان جەوانی مەردوگورد، مەردوگورد، مەردوگورد
باوی چەکداری شەڕانی کەوت و مرد، کەوت و مرد، کەوت و مرد
ئێستە هەمووی مە بەعالەم ئەدەین گش دڵ خوا
بەد فەڕی پیس نەعرەتەی مە هێزی برد هێزی برد

***

* بەندەکەی سەرەوە لەو سرووده لە پێشدا و لە پاش هەرسێک بەندەکانی تر دوپاتە دەکرێتەوە.

١

لاوی هەردی گش بران ڕۆژ و شــــەو هەر خـــــەریکی خـــــەبات
ئاشـــتی خـــوازان وەک چران تیـــشکی وان بەخـــتی ڕەش ون دەکـــات
وێکڕا گـــەلانی جـــیـــهـــانی دەیڵێ بەگـــیـــان و زمـــانی:
چینی جـــەوانین، هیـــمی جـــیـــهـــانین خـــۆشی دەکـــەین دنیـــا

٢

چەک فـــــرۆشی پارەدار، هەوڵ ئەدەن هەڵ ئەکـــــەن توونی شــــەڕ
خـــەڵکی دنیـــا بوون شـــیـــار، ناچنە شـــەڕ بۆ خـــودای فـــێڵ و گـــەڕ
لاوین بناغـــەی جـــیـــهـــانین، جـــێگەی نیـــازی گـــەلانین
خـــــۆشـــــیی زەمـــــانین، مـــــایەی ژیانین، پڕ ئارەزوو و هەویا

٣

لاوی ئازای کـــــورد زمـــــان وەک پڵنگ ڕۆژی جـــــەنگی وڵات
ناوی دەرکـــــرد بێگومـــــان زاگـــــرۆس پێـــــو دەڵێ و ئارەرات
ئێـــــمـــــە دەنێـــــژین نەیاران خـــــۆشی دەدەینە هەژاران
گش پاڵەوانین، شـــــێـــــری ژیانین لە دوژمنان وریا

***

قبور البيض، سووريا، ٢٠/ ٧/ ١٩٥٧- ساڵی ١٩٥٧ منیش بەنیازبووم کە بۆ بەشداربوون لە فێستیواڵی لاوانا بچمە مۆسکۆ، بەڵام تەگەرەی تێ خرا. ناچار چەند مەقاڵێکی هاوارنامە و ئەم شیعرانەم بە برادەرێکا نارد کە لەجیاتی خۆم بچن، بەڵام برادەرەکەش گوایە لە بیری چووبوو کە نیشانی کەسیان بدا، لەم شیعرانەدا بۆرەگلەییەکم لە مۆسکۆ کردووە کە نەدەبوو بەرانبەر بە کوردی هەژار ئەوەندە بێ پەروابن:

شەوێک زیندان

شـــەوە نیـــوەشـــەو، دنیـــا خـــامـــۆشـــە
وەک ئازیەتبـــاران زەوی ڕەشـــپـــۆشـــە

هەناسەی ساردە با دەناڵێنێ
هەور دڵ پڕە، ئەسرین دەڕژێنێ
تاک تاک ئەستێرە لە ئاسۆی مەلوول
دەڕواننە شینگە وەک پیاوی فزوول
ڕمبەی پێلاقە و هەڕەشەی زۆردار
شەقەی قامچی و دار تێکەڵ بە هاوار
پڕیشکە و فیشقەی خوێنێکی ئازاد
لەدار و دیوار دەنووسێ «هەی داد»
گزیر دڵ ڕەقە، مووچە، خوێن تاڵە
کوتەکی دەستی زاڵمی زاڵە
لە جوابی ناڵە دەحیلکێتەوە:
کوردی چۆن بە زەم پێتدا دێتەوە!
ئازادی خوازی! بەشت مردنە
هەقی کوردستان پامال کردنە
تۆی چقڵی چاوی هێزی ئیستیعمار
دەبێ بت نێژم لە ڕێگەی دۆلار
نووسیوتە «مۆسکۆ کۆشکی کرملین،
قەڵای ئازادیخوازانی زەمین،
باڵداری هیوای وەتەنپەرستان،
جارێک بابێتە سەیری کوردستان»
بە کام دەست ئەمەت نووسی بیبڕم
کام دڵ ئەمەی خواست تا هەڵیدڕم!
زمانم بەستووی نەمهێشت بخوێنی!
بەچی پەڕندەی هومێد دەدوێنی!

چی بۆ دادەنێی! کــــــوا دان و ئـاوت!
فـرمـێـسکی چاوت! جـەرگی سـووتاوت!
ئا! هیـــوات وایه تێ بگا مـــەبەســـتت
لە زرەی زنجـــیـــری پێـــوەند و دەســـتت!
ملیـــــۆنـەهای کـــــورد دەتـەوێ بژیـن!
ڕزگـــاربن لە ژێر زۆری و خـــوێن مـــژین!
نەتـزانی ڕێگەی هیـــوات گـــیـــراوە!
دەرفـــــەت بڕاوە چارەت نـەمـــــاوە!
دەورەم تـەنـیـــــــوی بـە پـۆلا و ئـاسـن
هەیـهـــاتـە بێـــلـم گـــەلان بـتـنـاسـن
کـــوندی پەیمانی بەغـــدات لە ســـەرە
دان و ئـاودەری ئـایـزەنـهـــــــــاوەرە
عـــەدلی لاوازی شـــەل و نـوقـــوســـتـــان
ناگـــاتە چیـــای ڕژدی کـــوردســـتـــان
***
لەناو هەنیـسک و غـــەڵدەی خـــوێنی دەم
جـــواب ئەداتەوە نووزێک بە حـاســـتـەم:
لـێـم بـدە، بـدڕە، بـکـوژە، ببــــــــڕە
نامـــووس بفـــرۆشـــە، نانی پێ بکڕە
خـــوێن بمژە، پێـــســـــتم لـە دار هاڵێنە
لە ســـەرمن ئێـــســـتـــا هێـــزت بنوێنە
جـەمی دوارۆژی تۆشـە و ئیـستـیـعـمـار
چل شـــەوە مـــەودای ژینی ســـەگی هار
هێـــــزی هەژاران دنیـــــا داگـــــرە

بۆ پووشی گیانی خوێنمژ ئاگره
هاکا گوڕاندم له چیا و نوالآن
گیانی تۆ و ئاغات دەڕوا به تالآن
نامێنن نه تۆ نه زەناوەرت
بەداری بێستان دادەکرێ سەرت
دەبێ پەیمانتان مردار بێتەوه
لەسەر گۆڕینگۆ سەربنێتەوه
بە کوێری چاوی دالآس و بەیار
کورد دەبن ڕزگار ورد دەبن نەیار
لەناو گەلاندا خۆمان دەنوێنین
بەسەربلندی سەرمان هەلدێنین
یاری ئازادی دەگرینە باوەش
ڕۆژی ڕوون هەلدێ له پاش شەوی ڕەش

* * *

دمشق، سووریا ٢٥/ ٧/ ١٩٥٧– تەلقینی بەعەرەبی کە لەسەر مردوانی دەخوێنن ئاوا دەست پێ دەکا «ئەی بەندەی خودا کوڕی کارەکەر(کەنیز)ی خودا» . منیش ئەم تەلقینەم هەر لەو بارە هەلخستۆتەوه. هێندێک لایان وابوو کە گوتوومە «گەر دین ئەمەیە تا دوایی... گوناحە...» بەلآم ئەگەر تێگەیشتوانە سرنج بدەن ئەزانن چم وتووە و نیازم کفر و گوناح نییە... مەولەوی لە مەسنەویدا ئەلێ«گەر پیاو چاک وابێ نەحلەت لە پیاو چاک» :

تەلقین بە کوردی

ئەی بەندەی خودا کوڕی کارەکەر*
گوێ بگرە لەناو گۆڕی تەنگەبەر

* بەندە بۆ پیاوە بەلآم بۆ مردووی ژن دەبێ بلێن: کارەکەری خوا کچی کارەکەر.

له دنیای بێفەڕ کۆچت کردووە
له ئەولای بێگەڕ خانووت گرتووە
تۆش وەک مردووی تر وەک هام فەردانت
دووپەری خودا دێنە سەردانت
دووی ددان زەردی سووری چاوشین
بە گورز و مەتاڵ، بە تەوەرزین
تۆزێ مڕومۆچ، ڕووتاڵ و تفتن
بەڵام وەک دەڵێن «بەگفت و لفتن»
هەزار جار بلێن «کوا مەڕنەمووکە»
بێدەنگ، قڕوقپ، لێت نەیە جووکە
گەر تێشت هەڵدەن پێشت دادەن تف
بلێ من کوردم، زمان مایەعرف
له دار مەترسێ گوێ مەدەرە جوێن
ناچاریان بکە بە کوردی بدوێن
ئەمجار بە زمانی شیرینی کوردی
خۆت هەڵە مەکە، هێدی، بەوردی
بێژە: لالۆ، خوا و پێغەمبەر هەقە
کوردی هاسانە و عارەبی ڕەقە
باسی مردن و هەستانی دوایی
خۆ ماندوو نەکەن با بەخۆڕایی
بلێ: کورد لەسەر دنیا مردووە
دەمێکە قیامەت لەوان ڕابووە
بێ بەرگ و پێڵاو، بێ نان و بێ دۆن
تورک و عەجەم و عارەب دەیانخۆن

کورد ژێر چەپۆکە و ئەو خاوەن زۆرن
برای موسوڵمان، موسوڵمان خۆرن!
با لە خوا پرسن: گەر دین ئەمەیە!
گەپ و گەمەیە و زیانی مەیە
دینێ بەشی کورد بخاتە بن لیچ
سەد بار گەورە بێ نامەوێ وە هیچ
وەرامی بەهەشت زۆرباش دەزانی
خۆت خەڵکی چیا و دەشتی کوردانی
باس بکەی ئاو و هەوای کوردستان
کوڕ و کچی جوان، پێ دەشت و کوێستان
شینایی و کانی و باغات و میوە
پێت باوەڕ دەکەن بەهەشتت دیوە
دۆزەخیش وێنەی لە دنیا پڕە
چۆڵی عارەبی گەرم و قاقڕە

***

بادگودەزبیرگ، ئەڵمانیا ، ١٥/ ٨/ ١٩٥٧- ساڵی ١٩٥٧ وەک لە پێشەکیدا گوتم بەرەو مۆسکۆ چووم، هێندێک لە برادەرانی عێراقی و سووری نەیانهێشت و لەچیکوسلۆفاکیاوە دەریان کردم. مانگێک لە ئەڵمانیادا سەرگەردان خولامەوە. ڕۆژێک لە سەر چۆمی (ڕاین) غوربەتیم هەستابوو، ئەم شیعرانەم هۆندەوە:

فرمێسکی هەژارێک

لەسەر چۆمی «ڕاین» لە ڕۆژگارێ جارێ
تکا ئەشکی ئاوارە کوردێ، هەژارێ
بەسەریا خوڕی: کوێندەریی ئەی تکەی سوێر
ئەتۆ و ئێرە چی دەنکە فرمێسکی بێ خێر؟

وتی: ئاوی چاوی کـــوڕی کـــوردســـتـــانم
له دەجله و فـــوراتڕایه ناو و نیـــشـــانم
لـه زێڕینـه ڕوود و تـەتـاهـۆ ســـــەلامـێ
له بەژنت له چل چەشـمـه پێـمـه پەیامێ
لەســەرخـۆبه ئەی ڕاینی شـۆخ و شـیـرین
شتێک بوین ئەمەش گەرچی ئێستا ئەسیرین
هەچەند دیل و بێـچـارەشـه نیـشـتـمـانم
ببـەخـشـه لەجـێی تۆی به خـۆشـتـر دەزانم
چ کـــەڵوه و چ ســـیـــروان و ئاوێزەڕۆیه*
به دیمەن هەمـووی شـۆخ و شـەنگتـر له تۆیه
ئەگـەر لادەچێ ئەم تەمـەی نەگـبـەتیـمـان
بەخـــاوەن دەبێ کـــێـــو و چۆم و زەویمان
لـه دڕکـی نـەیـاران بـژارێـکـی دەکــــــرێ
هـەزارانی وەک تـۆ لـه شـــابـاشی دەدرێ
بـەڵـێ ئـاوی چـاوم لـه دڵ هـەڵـکـزاوم
لەڕێی ســەربەخـــۆبوونی کـــوردان ڕژاوم
وتی ڕاین: ئەی تیـشـک و هێـزی دڵی من
وەره باوەشم بت بەمــــه بەحـــری بێ بن
به هاوار و دادت مـــوحـــیت بشـــڵـــەژێنه
له چەپگەردی گـەردوون بەشی کورد بسێنه

***

* دجله، فـورات، زێڕینەڕود، تەتاهو، چل چەشـمـه، کـەڵو، سیـروان، ئاوێزەڕۆ: ناوی هێندێک لەو چۆمانەن که له کوردستاندان.

چەند ساڵێک لەمەوبەر هێندێک لە کمۆنیستەکانی ناوخۆ ڕازی نەدەبوون باسی کورد و کوردستان بکرێ کە گوایە گەلپەرستی وەبەر مارکسیەت ناکەوێ! کەچی کوردەکانیش هاواریان بۆ ئازادی عەرەب و عەرەبستان ئەکرد و هیچ زیانیشی نەبوو. لەو سەردەمانەدا ئەم دەمەتەقەم نووسیوە کە لام وایە وێنەیەکی ڕاستەقانییە بۆ ئەو تەرزە کەسانە لەو سەردەمەدا. بەڵام نابێ لە بیرمان بچێ کە ئێستا کمۆنیستەکانی ناوخۆ دان بەمافی گەلی کوردا دەنێن و لایان وایە ئەبێ کوردستانیش وەک هەموو وڵاتانی تر ئازادی خۆی وەرگرێ. لاشیان وایە ئەو کەسانەی ئەودەمە خۆیان لە باسی کوردستان ئەبوارد بەهەڵەدا چووبوون.

دەمەتەقەی پیرۆت و بایز

پ ـ بایز لەمەڕ تۆ خەبەرێکم بیست
ب ـ خۆمن لەمێژە بوومە کمۆنیست
پ ـ پێم نالێی مانای کمۆنیست چییە؟
ب ـ بەبێ جیاوازی خێر و خۆشییە
گش ڕزگار دەبن گەلانی زەوی
فەرقی نامێنێ بڵند و نەوی
دەبنە برای یەک سپی و زەرد و ڕەش
هیچ گەلێ ناکرێ لە ژیان بێ بەش
ڕەشی ئەفریقا و سپیی لەندەنێ
هەرتک وەکو یەک بەشیان ئەدەنێ
ون دەبێ ناوی دیل و کۆلەدار
لەقامووس دەڕوا وشەی ئیستیعمار
پ ـ ئۆخەی مام بایز بۆ موژدەت ئۆخەی
ئەو دەورە خۆشەی کەی دەبینم کەی؟
ئەوسا لەسایەی ئێوە کۆمنیستان
سەربەخۆ دەبێ خاکی کوردستان
ب ـ چت وت کوردستان؟ تۆ گەلپەرستی؟

ڕێگەی پێشکەوتن لە خۆت دەبەستی؟
نیزاڵ و کفاح نازانی چییە؟
دەیالەکتیکت ئاگا لێ نییە؟
کێ کەلیمەی کورد بێنێتە سەر زار
دیارە قەومییە و پیاوی ئیستیعمار
ئەگەرچی مارکس، ئینگلز، لینین
دەڵێن: بێ فەرقن گەلانی زەمین
بەڵام پێشکەوتووی عارەبی زانا
ئەم قانوونەیان بۆ کورد وەلا نا
چونکە کورد لە ژێر چنگی عەرەبن
کورد سەربەخۆبن، عارەب گەڕ ئەبن
بخوازە گانا و سودان ڕزگار بن
کورد بۆ عارەبان با هەر ژێربار بن
کۆمەڵی سووری جەنوبی چرووک
چۆن بەڕێ دەچن بێ نەوتی کەرکووک!
داهاتی شیمال لە خۆیان ببڕن!
قەراجیان نەبێ، گەنم وجۆ بکڕن!
هەواڵی عارەب هەواریان ناوێ!
هاوین چۆن بژین دوور لە شەقڵاوێ!
بێ ڕۆنی کۆیی و ماستی هەولێری
برای عەرەبمان دەگرێ شەوکوێری
برنجی ماڵوان، تووتنی ڕەواندز
نابەخشن بۆ سەد مارکس و ئینگلز

زاخۆ و خانەقین تا جەبەلحەمرین
لە دەست خۆنادەین بۆ گفتی لینین
پ ـ باشە مام بایز. ئەوە نەوت و ڕۆن
با بۆ عارەب بێ جەهەننەم بیخۆن
ئەی بۆ ئازادی بەرگ و زمانم
دەڵێی چی بایز، تاعوونی گیانم؟
ب ـ چی ئیستیعماری ڕەجعی کردوویە
نابێ بمێنێ هەواڵ فەرموویە
بە کوردی خوێندن تەفرەقە دێنێ
هەر کوردی گوتن نابێ بمێنێ
چۆغەی فش و فۆڵ شەدە و جامانە
مایەی نەگبەتیی شەعبەکەمانە
یەکیەتی مانای پاتۆڵ فڕێ دەین
پێ خاوس بڕۆین عەگال گرێ دەین
دەبێ لە مەرحووم فێر ببین ئەدەب
خۆی عەرەب نەبوو ببوو بە عەرەب
با شیوعی کورد قەومیی عەرەب بن
هەر بژی عەرەب لە سەر و لە بن
ب ـ بەخوا مام بایز هێشتا هەر کەری
کەی دەبیە ئینسان قوڕت بەسەری؟
ئاخر تۆم کوردی بۆیە فەوتاوم
هۆرەم لەخۆمە بۆیە قەڵشاوم
یاری نەیاران دەکەی خۆت بخۆن

کێ بیستی لەناو چەرخی تازە و کۆن
مەڕ لە بەرخۆڵەی خۆیان نەبان بن
بچن شیردەری بێچوە گورگان بن
بۆ کورد بیری تۆ و بەیار هەریەکە
بەڵام تۆ بێ چەک ئەو خاوەن چەکە
لەناو عارەبا ئەمتاوێنیەوە!
سەڵا لە عەقڵت بە چاوێنیەوە!

***

قبور البیض، سووریا ٥/ ١١/ ١٩٥٧- هەوەڵ مانگی دەسکردی سۆڤیات هەڵدرا، زۆر کەس لە نووسەران پێیان هەڵ گوت، منیش ئەم سکاڵایەم لەگەڵ کردووە:

سپۆتنیک

مـانگە چکۆڵەی سـۆڤـیـاتی مـەزن
جێ بێـڵـە هەرچی تیـژ و خـۆش بەزن
وەک ناوی سـۆڤـێت بگەرە بەرزی
وەک کـمـۆنیـزم دەورە دە عـەرزی
بگەڕێ بفـڕە سـەیری جـیـهـان کـە
فرمێسکان بسڕە دەردان دەرمـان کە
با لێ قـەومـاوان ناوت بپـرسن
خـوێنمـژی گـەلان با لێت بتـرسن
ڕۆژێک ڕا ببـرە بە «لیـتـڵ ڕۆکـا»*
با زەنگی خـۆران بێن بەسـەر چۆکـا

* لیتڵ ڕۆک: شارێکە لە ئامریکا ڕەشەکانیان زۆر لێ کوشت.

بادەوە بۆ سەر جەزایر، عومان
با بۆسەرکەوتن نەمێنن گومان
هێندێ دڵداریی ئافریقا دەوە
بابزانن ڕۆژ دێ و کورتە ئەو شەوە
پێک پێکێ لەسەر خوارووی جزیرە
چیدی نەترسن لە شێرە پیرە
دەستم دامێنت ئەی مانگی ڕووناک
وا سوێندت ئەدەم بە باوەڕی پاک
لەپێش ئەوەدا بچیەوە مەسکەو
ئەگەر هیچ نەبێ شەوێک نیوەشەو
سەرێک هەڵێنە لە کوردستانم
تێ بگە چۆنەماڵی وێرانم
کانگای نەوتانم جێی زێڕ و زێوم
بەهەشتی دنیا ، پێدەشت و کێوم
وا داگیرکەران دەمیان تێ ناوە
هەر کوردە ماوە و بەشی خوراوە
ببینە چیام بوونە بنکەی شەڕ
مام سام لەوێوە پێتان دەکا گەڕ
ئەی مانگی سۆڤیێت بۆ خۆت دەزانی
جیران هەقی هەس لەسەر جیرانی
شەرمە بۆ ئێوە هێندە گەلی کورد
چەکمەی ئیستیعمار دەیان هاڕێ ورد
ناتوانێ بدوێ کورد بەزمانی خۆی

هومــێـدی تەنیـا گـەلی تۆیە و تۆی
ئێــوە یاریدەی دووردەســتــان دەکــەن
چۆن دەبێ سـەیری کـوردسـتـان نەکەن؟
پێشوو دەیان گـوت: دوعـای عـومـەری
کــوردی خــســتــۆتە ناو کــوێرەوەری
ئێــســتــا بۆ دوعــای دالاس گـیــرایە
ئـەم زۆرە تـاکـــــــەی لاتـان ڕەوایـە!
بلێ بەسـۆڤـیـات کـورد هـاوار دەکـەن
یاریـیـەکـیـان بکەن خۆ ڕزگـار دەکـەن

***

قبور البیض، سووریا ٥/ ٤/ ١٩٥٨- ئەم کورتە نومایشەشم کە هەر بە هومێدی یارمەتیدانی سۆڤیەت نووسیوە خەیاڵەکەم لە هەڵدانی مانگی دەسکردیانەوە بۆ هاتووە:

جوچک و سپۆتنیک

تازە تاو هەڵاتووە، کـەڵەشـێرێکی سـووری پۆپە لار لەسـەر لاقـێک خـۆی لەبەر خـۆرەتاو هەڵخسـتـووە، مـریشـکێکی زەردی سـەر بە کـڵاوە بە قـرتەقـرت دان بۆ جـوچکان هەڵدەگرێتـەوە، سێ منـاڵی ڕووت و پێـخـواسی کـوردیش لە تەمـەنی چوارپێنج سـاڵیـدا لە ترسی سـەرمـای بەیانی هـاتوونە بەر بەرۆچکە و هەڵـیـش دەلەرزن و سـەیری جوچکانیش دەکـەن. جـووجـەڵەیەک مل قـوت ئەکـاتەوە و دندووکی لەدایکی نزیک ئەخاتەوە و جیوجیوێکی دەکا:

جوچک:
تــازە تــێــکــوڵــم شــکــانــدبــوو
خــــــۆم بـن بـاڵـت خـــــــزانـدبـوو
لە خــــــەومـــــا دیم بـاڵداری زەرد
بەجــێی هێــشت زەوی و دار و بەرد
کــــۆلارێکی بەرهات کــــوشـــتـی

هەڵۆ خـــۆیان وەشـــارت گـــشـــتی
مـــانگیـــشی دایە پشـــتـــەوە
مریشک:
قـی قـی ئـەوە زیـنـدە خــــــــەوە
جوچک:
دەیسـا چبـوو ئەو جـیک جـیکە؟
کەڵەشێر:
قـــوقـــو، ئەوە ســـپـــۆتـنیکە
جوچک:
کـــردوویە کـــام تیـــرەی مـــرۆڤ؟
کەڵەشێر:
ســـەوێت زەمـــانی خـــرۆشـــۆف
مریشک:
لـەو ڕۆژەوە ئـەمـــــــــە دیـارە
بـێ تـرس بـوویـن لـە کـــــــۆلارە
جوچک تێکڕا:
لەســـایەی ســـۆڤـــێت دڵشـــادین
لـە چـنـگ کـــــــۆلارە ئـازادیـن
مناڵەکان:
بـێـــــــژن وەدەم چـیـنـەی هـەرزن
کـــــوردیش دەرچن لەدەست دوژمن
جوچک:
یاخـــوا دەرچن، یـاخـــوا دەرچن
***

بەغدا ١٠/ ١٠/ ١٩٥٨: بەڕاستی زۆر دڵتەنگ و ناهومێد ببووم، پەیمانی بەغدا لە هەڕەمەدا بوو. هەروا هێچک ئەکێشرا و ئاڵقە لەگەلی کورد تەنگ ئەکرایەوە و هیچ دەرەتانی پشوودانی نەمابوو. کەچی لەپڕ سەرلەبەیانییەک بەدەنگی کوودەتای عەبدولکەریمەوە ڕاپەڕیم، بە دیاری کردنی مافی کورد پارشەوم کرد و بە موژدەی هاتنەوەی بارزانی بەربانگم کردەوە. لەیەکەم ئاهەنگێکا کە بۆ بەخێراتنی بارزانی لە «سالۆنی گەل» لە بەغدا گیرا. من ئەم شیعرەم خوێندەوە:

پەڵەهەورێک

کورگەل کوڕی کوردی نەبەز
مەوەستن کۆوەبن بەلەز
دەس بگرن گۆوەندی گەلە
هەڵخەنە هەڵپەڕکێ هەلە
بابیلێن «دیلان» و «ڕەشۆڵ»
«خەمە» لێدا زوڕنا و دەهۆڵ
جێژنە و جێژنی ئازادییە
جێژنی مەرگی بێ دادییە
جێژنی چوونی ئیستیعمارە
ڕۆژی ترسی شا و بەیارە
دڵەکوتەی کوردخۆرانە
لەرزینی خاوەن زۆرانە
ئەفیوون کێش چورتیان پارەیە
ملیان خزمی سێدارەیە
بیلمەزی پیسی گوێ نەبیس
لێی ئاڵۆزا ڕیس و گوریس

***

با ئارەقی ڕووی ئازادان
فرمێسکی شادیی دڵ شادان
نەخوازە هی کۆنە دیلان
بڕژێتە ناو کۆڕی دیلان
بە گەرمیی دڵ و گرمەی پێ
بۆخ بکا و هەڵمی بڵند بێ
لەعاسمان ببێتە هەورێک
لە کوردستان بدا دەورێک
بای ئازادی ببزوێنێ
لە چیاکانم خۆی بنوێنێ
لەسەر شاخی هەورامانێ
داوەستێ و بدات وچانێ
بیبینن هۆزی جافرسان
بابزانن باوی چوو ترسان
پشوێک بدا لە بێستوون
تا بزانێ ڕابردوو چۆن بوون!
ئاو هەڵ گرێ لە تاقبوستان
سەرچاوەی ژین لە کوردستان
تەم لە ئەڵوەند بڕەوێنێ
با بۆ کەس سەر نەنەوێنێ
بڕوانێتە کانی سانان
جێگە خوێنی پاڵەوانان
بچێتە سەر گۆڕی قەدەم خێر

ئەو کیژە کوردەی نێرە شێر
باگیانی شادبێ لە گۆڕا
بێ خوێن ناچێ دەور گۆڕا
لەگەڵباخی، لە ڕەنگ ڕێژان
دەم شیرن کا تاڵی چێژان
بۆ تیلەکۆ، بەرەو هەوشار
موژدەبێ باویانە ئەو جار
لەسەقز لە جێی سێ داران
بڕژێنێ چەند تنۆک باران
تێ بگەن بەگزادەی شێرزاد
نێزیکە بستێندرێ داد
سەرێک هەڵبێنێ لە بانە
زۆر ئازان ڕۆژ ڕۆژی وانە
ببینێ سوێسنی و گەورکان
مەلکەمووتی فارس و تورکان
بابچتە مەڵبەندی مەنگوڕ
کوڕی بەگوڕی عەجەم دڕ
ڕۆڵەی بایز پاشا و باپیر
هەرچی بگری هەم شێر هەم شیر
لەدەشتی شنۆ و لاجانێ
ببێتە هۆی دنە دانێ
چی مامەش و هەرکی و زەرزان
گیان بۆ وڵات دەدەن هەرزان

***

سـەر هەڵێنێ لە مـەهاباد
پاتەختی کـۆماری ئازاد
لەجێ دارەکـەی چوارچرا
ئەو جێی قازیی پێدا کرا
چەند دڵۆپێک هەڵوەرێنێ
خەو لە چاوان بپەڕێنێ
مـوژدە بۆ لاوان بنێرێ
نەمامی شۆڕش بدێرێ
بچـتە مەڵبەندی شکاکان
جێ ڕاوگەی ئازا و سوارچاکان
کێوی ئاگری داگرێ
ئاگری شۆڕشە و نامرێ
لە ساسۆن و لە چیای مازێ
تۆڵە ئەستاندن بخوازێ
بۆ سەر دەرسیم باداتەوە
خوێنی کوردان بشواتەوە
با گۆلی وان و دەریای ڕەش
بوکڵێن وەکو خوێنی سیاوەش
لەسەر زاگرۆس بگرمێنێ
تورک و عەجەمان بدوێنێ:

***

خۆبگرن، نۆرەمە نۆرە
لە کوێتانە کارم زۆرە!

ئیقبال بمرە بە شاتەوە
وا ڕۆژی تۆڵە هاتەوە
هەتیوەکەی ڕەزا کەچەڵ
دەتنێرمە کن نووری و فەیسەڵ
نەقڵت نەقڵی شای مشکانە
عەقڵت عەقڵی سەر وشکانە
بۆژۆیە لام چاووڕاوت
دەتۆپی و ناکەومە داوت
ناسیۆنالیسمی موسبەتت*
دەیکەم بە سێدارە و پەتت
دنبەگی درۆت دڕاوە
سمایل ئاغام لە بیر ماوە
تۆڵەی هەمزاغای مەنگوڕم
دەستێنم، ورگت دەدڕم
خوێنی قازیت لێ دەستێنم
نیاگانت دەسوتێنم

***

ئێوەش ئەی گجووکی گەماڵ*
هاکا هەڵم نان بە تەماڵ
بۆ تۆڵە ساندن هەڕەتە
خوێنی کوردان یەک بە سەتە

* ساڵی ١٩٥٨ شای ئێران وشەی ناسیونالیزمی موسبەتی کردبووە دروشمی خۆی. نیاگان: باپیران.
* گەماڵ: مەبەست مستەفا کەماڵە.

تۆڵەی شێخ سەعیدی پیران
بەهەزاران شێخ و میران
شێخ قادر و غەوسی سانی
عەبدولسەلامی بارزانی
خوێنی خالید بەگم دەوێ
ڕۆژی بەختت کەوتە شەوێ

***

ئەو کوردی بێ هێز نەماوم
پشت ئەستوورم ڕوونە چاوم
ڕێوشوێنی خۆم باش دەناسم
بۆتە برام کەریم قاسم!
قاسمێ کە لێو ڕاپەڕی
جەرگی تۆ و ئامریکای بڕی
تۆڵەی گەلی ئەستاندەوە
کورد و عارەبی ژیاندەوە
بوونە دۆستم مۆسکۆ و پەکین
لەگەڵ هێزی گەلان یەکین

***

گەر بارزانی دێتە بیرتان
زۆر ئاو هەڵ دەگرێ هەویرتان
بارزانیی تورک و عەجەم کوژ
بارزانی مەرگە بۆ خوێن مژ
بارزانیی شێری کوردستان
گیان بەری، گیان لەسەر دەستان

بـــارزانـــيـــى دالّـــدەی ئـــازادی

داسـی هـەژگـــــەلـی بـێـــــدادی

کــوتـکە لەســەر خــوێنمــژی کــورد

بـژی بـارزانـی، بـژی کـــــــــورد

***

قاهیرە ١٤/ ١١/ ١٩٥٨- لە بەغداوە بە قاهیرەدا بۆ مۆسکۆ دەچووم، کوردەکانی بەشی کوردی ڕادیۆ قاهیرە هەلیان بۆ هەڵخستم کە وتار و شیعر لەسەر ڕادیۆ بخوێنمەوە، منیش ئەم شیعرەم کە هەر بە هۆی هاتنەوەی بارزانی نووسیوە لە ڕادیۆ قاهیرەوە خوێندمەوە:

چەپکە گوڵێک

پەری هومـــێـــدی گـــەلی کـــورد

ئـەم ڕۆژانـە بـە دەســــــتـــــوبـرد

لـێـــــو بـەکـــــەن، بزە لـە چـاوا

لـەپـێـش گـــــــــزنـگـی هـەتـاوا

لەگـــــەڵ کـــــزەبـای بـەیـانـا

دەگـــــەڕا بە کـــوردســــــتـــانا

لـە هـەرلا گـــــوڵ چنیی دەکـــــرد

دیـــاری بـــوو، بـــۆ دیـــاری دەبـــرد

***

لـە بـۆتـان گــــــوڵـێـکی هـەڵـکـەنـد

دوو لـــە ئـــاوبـــاریـــک و دەربـــەنـــد

چلـــێک لـە دەرســـیـــمی ســـەرشین

یـەک لـە مــــهـــابـادی خـــوێنین

لـە قـەرقـامـیش، لـە چیـای ساسـۆن

چنی گوڵی سووری بە بۆن
سووری بە ڕەنگی خوێنی دڵ
بەستی بە ئاوات چەپکە گوڵ
هێنای پێشوازی بارزانی
دەس بەتاڵی بە عار زانی
هەر گوڵ بەدەم هاوار دەکا
باسی دار و زۆردار دەکا
کزن لە ژیانی ژێر دەستی
داخ لە دڵن لە پێ پەستی
پێمان دەڵێن بە زمانی حاڵ:
کوردە بابەس بێ ژیانی تاڵ
زۆر شەرمە ئەو ژینە حیزە
گوڵی و سەرڕێژی کرد دیزە
گانا و گینیا ڕزگارن
کوردی مە هێشتا ژێربارن
ژێر چەپۆکەی شا و بەیارن
هێشتا بۆ یەکتر نەیارن
ئازا نین، باشە بیزانن
بەردەستی حیزی حیزانن
ئەگەر ئێوە ئازا و کوڕن
بزگوڕێک لەمە دادڕن
خوێنمان ڕژا لە ڕێی گەلا
میر و ئاغا و شێخ و مەلا

لاشمان هەر بۆیە کەوتە گۆڕ
نەمان دەویست بژین سەرشۆڕ
لە گیانی بەزۆر بردوومان
لەڕەگی دڵی زیندوومان
گوڵی سووری لە ڕەنگی خوێن
ڕووا. تا لەگەڵتان بدوێن
لێی هەڵمژن بۆنی خوێنێ
دنەو دا و بتان بزوێنێ
ئەوەی ئێمە لەڕێی مردووین
لە مێژوو نەمری کردووین
دەیسپێرین بەدەست ئێوە
ناشێ پاڵ کەون لە جێوە
مەژین بە تەنبەڵی و خەون
یان سەردانێن یان سەرکەون
ئێوەش شوێنی مە ڕەچاوکەن
نیشتمان بەخوێن پاراو کەن
کێ لە ڕێی گەل بچتە خاکا
بەختەوەرە و زیان ناکا
بۆخۆو هەقی خۆ نەستێنن
هەتا هەتا دادەمێنن
ببیسن پەندێکی پیران
«بێ شێون بە هیوای جیران»
کورد ژێر چەپۆکە و هەژارن

بریندارن، لەبن بارن

دەربەدەرن، چۆن دەربەرن!

ئازا دەفریایان وەرن

دەردی ئێمەو بێتەوە بیر

بیخەنە کار قەڵەم و شیر

ئەگەر لە دەستو دەرچێ هەل

دەکەونە بەر جنێوی گەل

جنێوی گەل زۆر چەتوونە

ناچنە ژێریەوە لێن ڕوونە

ببزوون کوردستان ئازاد کەن

هێزی داگیرکەر بەرباد کەن

شین بکەن داری ڕزگاری

بیگۆڕن باری هەژاری

***

مۆسکۆ ١٠/ ١٢/ ١٩٥٨- نوسەرێکی کوردزمان لەگەڵ چەند هەواڵێکی عەرەب بەر لە من چووبووە یەکیەتیی سۆڤێت. لە مۆسکۆ بیستم کە ئەو نووسەرە لە هیچ جێیەک باسی کوردستانی نەکردبوو. لای وابوو ئەمە پێچەوانەی باوەڕەکەی ئەبێ! تەنانەت وەختێ کوردەکانی یەریوان بەخۆشیی ئەوەوە هەڵپەڕکێیان کردبوو. گوتبووی «ئێمەش لە شیمالی عێراق ئاوا هەڵدەپەڕین». منیش ئەم دەمەتەقەیەم لەو بارەوە نووسیوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

مەرحەوا باپیر

پ ـ بایز چت پێیە؟

باس و خواس چییە؟ باپیر لە کوێیە؟

ب ـ چۆتە جێگەیەک: گەلێ پیرۆزە

جێگە هومێدی گش تیرە و هۆزە
هەر لێ قەوماوێک هەرچی دڵخوازە
لەوێ دەخوازێ جێگەی نیازە
پ ـ کەوابێ باسی کوردی کردووە
چی پێ داویستە ناوی بردووە؟
ب ـ کوردی چی! پیرۆت کوێنت دەبەر بێ
دەڵێی باپیریش هەر کوردپەروەر بێ؟
مام باپیر زلە هێندە ورد نییە
بۆتە عالەمی ئیتر کورد نییە!
بە زمانی کوردی فەرمووی: بێگانەم
لەچاوی کورد و کوردستان تانەم
پ ـ باشە خەڵکی دیش خۆ لە تەکیا بوون!
ب ـ باپیر تۆ لەکوێی؟ ئەوان جیابوون
ناو تیرەی خۆیان ئەبرد وەپانی
هروژمیان کردە داگیرکەرانی
باس عەدەنیان کرد باس عومانیان کرد
ئاوڕووی ئینگلیز و ئەمریکانیان برد
ئیتر لەو ناوە هەر گاڵە و قاوە
کورد نەبێ گش کەس ناوی لە ناوە!
یەکێ فەرمووبووی باباس عەجەم کەین
لەسەر کوردەکان ئەم زوڵمە کەم کەین
باپیرە چرچە وەک دار چەقی بوو
دەمی وەک تەڵە پێکدا تەقی بوو
وەسەر شێخ قەسەم مرقەی لێ نەهات

گوایه ئەمەیە نیزال و خەبات!
پـ ـ خۆ ئێژن چووبووە گەڕی ڕەشبەڵەک
بـ ـ وەگیان تۆ ئەویش هەر گەڕە و کەڵەک
کوردی ئەو ناوە کوردی تەواون
وەشیری شێران فرچک دراون
بۆ کوردەواری گەلێ بە تاسەن
بێ زڕە کوردن گش کوردە خاسەن
لە خۆشیی ئەمەی کورد چوونە لایان
جۆشی خواردبوو بەزم و هەرایان
زیڕەی زوڕنایان، ڕمبەی سەمایان
دەیهێنا جووڵە شێخ و مەلایان
باپیریش وتی: لەشیمال زەمین
هەڵپەڕکێمان هەس بەڵام زۆر کەمین!
پـ ـ کەوابێ بایز مام باپیر زلە
زلە و زۆر زلە هۆبال بەو ملە!

***

گیرتسن، موسکۆ ١٩٥٩/٢/٢٨– لە سیناتۆری «گیرتسن» بووم لە نزیک مۆسکۆ. کچێکی کوردیزانی لینینگرادی نامەیەکی دۆستانەی بۆ نووسیبووم. بەڵام ئیمزا کەیم بۆ نەخوێندرایەوە، لە وەراما ئەمەم بۆ نووسیوە:

وەرام بۆ کچێکی سۆڤیەتی

کـــیـــژە ڕووســـەکـــەی ناوت نازانم
نامـەکـەت گـەیشـت قـەزات لە گـیـانم
ســـــووربی دایـەوە بە گـــۆنـەی زەردم

گـــفـــتت هەتوانن بۆ چاری دەردم
منیش بە دیاری لە کـوردســتــان ڕا
یانی لە وەڵگەی دیدە مـەسـتـان ڕا
لـە چـاوڕەشـــــان و لـەبـاڵا بـەرزان
کـوڵـمـە گەشـان و نەشـمـیلە و تەرزان
پەیامم پێـــیـــە بۆ چاوی شـــینت
بۆ لێـــوی ســـووری بە پێکەنینت
مــــاچم هێنـاوە بۆ دەمـی تەنـگت
ڕوانیـن لە باڵای نەمــامی شــەنگت
تەمــاشـام پێـیـە بۆ کـوڵمی ئاڵت
دڵم دەترسێ لـە دانـەی خـــــاڵت
کـوردیش زۆر جـوانن بەڵام ئەسیـرن
لە دەس داگـیـرکـەر بە جـوانی پیـرن
گـیـرۆدەی دەسـتی تورک و ئێـرانن
لـەنـگۆ داخــــوازیی یاریـدە دانـن
ئەگـــەر وەکـــو تۆ ئەویش ئازاد بن
وەک هەموو گەلان دڵخۆش و شاد بن
لـە مـنـیـش دەتـارێ بـاری هـەژاری
دەکـــەومـــە کـــۆڕی یاری و دڵداری
* * *

سناتۆری گیرتسن، مۆسکۆ ١٩٥٩/٤/٢٣- ڕاسپاردەیەکی ڕادیۆی مۆسکۆ لە سناتۆری«گیرتسن» هاتە لام، داوای لێ کردم کە بەهۆی جێژنی یەکەمی مایۆ وەڵامێک بۆ گەلی عێراق بنێرم، منیش لەگەڵ پێشەکییەکی کورتا ئەم شیعرانەم بە دەنگی خۆم تەسجیل کرد و شەوی ١٩٥٩/٥/١ سەعات ٩،٣٠ لە ڕادیۆ مۆسکۆڕا بڵاو کرایەوە:

پیرۆزبایی

لەمـــۆسکۆ مـــەکـــۆی ڕزگـــاران
لە ناو جـــەرگـــەی دۆست و یاران
لە پەنا کـــــۆشکی کـــــرملین
لـە کن گـــــــۆڕی پاکـی لـینـین
لە بەرانبـــەر ئەســتــێـــرەی ســوور
جێ هـومـــــێـــــدی نـزیک و دوور
لەمـــــەیدانی ســـــووری شـــــارا
لـە ڕۆژی جـــــێـــــــژنی ئـەیـارا
گـــورەی ملیـــۆنهـــا کـــارگـــەر
کـــــە کـــــــردەیان هاتـۆتـە بـەر
بەرەو عـــــێـــــراقی ئازا و گـــورد
بۆ کـــۆمـــاری عـــەرەب و کـــورد
بـەرێ دەکــــــەیـن پیـــــــرۆزبایی
پـەیمـان بـەســـــــــتـنـی بـرایـی
شـــاباشی چەمی ڤـــۆڵگا و دۆن
پێـــشکەش بە زەڵم و تانجـــەرۆن
پیـــرۆزبایی نیـــڤـــا و ســـەیحـــوون
بـۆ فـــــورات و دەجلـەی دڵ ڕوون*

---

* زەڵم و تانجەرۆ: دوو ڕووبارن لە کوردستانی عێراق. ڤۆڵگا و دۆن و نیڤا و سەیحوون: ڕووبارن لە یەکیەتیی سۆڤیەت (ڕووسیای ئێستا).

کــــرێکـاری عـــــەرەب و کـــــورد
ئـازاد بـژیـن دوژمـنـو مـــــــــــرد
بەرەو پێش ببــــزوون بەرەو پێش
لە کـــــەس نەوبێ ترس و ئەندێش
کێ لەگـەڵتـــان بە گــێــچـــەڵە
بە دەست و پـێ کـــــــەوتە تەڵە
بزانـن ئـێـــــــوە نـە تـەنـیـــــــــان
دۆســـــتی ئازادیخـــوای دنیـــان
دەســـتــمـــان لە دەســتی یەکـدایە
مـــــــەڵێـن دوورە ئەو مــــــەودایە
مـحـــەببـــەت دووریی بۆ نیــــــە
فــەرقی بەغــدا و مــۆسکۆ چییــە!

***

مۆسکۆ ١٩٥٩/٧/٨- لەبەغدا جێژنی یادی یەکەم ساڵی شۆڕشی
١٤ تەمووز و دامەزرانی کۆماری کوردو عەرەب ئەکرا. لە مۆسکۆڕا ئەم پیرۆزباییەم نارد و لە ڕۆژنامەی خەباتدا چاپ و بڵاوکرایەوە:

پاڵەوانێک

شـــــــــەوێ ڕەش وەک دڵـی زۆردار
مات، بێ هەست، وەک بەختی هەژار
ســەرخـۆش و بێـهـوشن پیـاوکــوژ
لە خـــەودان زگـــزل و خـــوێنمـــژ
لە نێـــوان خــــانەقین و فـــــاو
ســـوور و تەڕن ملیــۆنهـــا چاو

بێ خـــەو، خـــوێنیـــان تێ چڕژاوە
چـــاوی دایـــکـــی دڵ بـــــرژاوە
دیدەی ســـاوای نیـــوە مــــردوو
بێ دایک و باب پێـــوەند کـــردوو
گـــــەلێک چاوی لاوی گـــــەلمان
لە باقـــووبە و نوگـــرە ســـەلمان*
پڕخـــــــوێـن غـــــەزەب دەبارن
خـوێنەخـۆری ئیـسـتـیـعـمـارن
کـــزەی شـــەمـــاڵ، ســـۆزەی زریان
دڵ گــــــەرمـن بە ئاه و گـــــریـان
ئەو بۆ شـیـمـال، بۆ جـەنووب ئەم
دەم بـە نالـە، دڵ پڕ لـە خـــــــەم
دەجلە و فـــورات بەیەک دەگـــەن
دەردەدڵ لای یەکـــتـــر دەکـــەن
ئەو لە ســـوێی کـــورد وێڵ و شلوێ
ئـەم لـە دەردی عـــــــەرەب دەدوێ
یەکـــتـــری دەگـــرنە هامـــێـــز
بە یەک بوون دەبنە خـــاوەن هێـــز
***
لە جـــەرگـــەی ئەو شـــەوی ڕەشـــا
ڕەشی چی! لەو ڕۆژەی گـــــەشـــا

* زیندانی باقووبە و نوگرە سەلمان: دوو زیندانی زۆر سەختن لە عێراق.

پێ بە عەرزا کوتانێک دێ
نەعرەتەی پاڵەوانێک دێ
عەبدولکریم دەگوورڕێنێ
قەڵای بەدکار دەلەرزێنێ
سەرخۆشان ئەغیار دەبنەوە
بێهۆشان هوشیار دەبنەوە
ئەوانە خوێنمژی گەلن
چی زگ زل و تەوەزەلن
ئەوانەی ئێمەیان دەخوارد
خۆیان لە مافی گەل دەبوارد
وا کونە مشکیان پێ تەنگە
لاقی هەڵاتنیان لەنگە
گشتی دزەو گای خۆی دەوێ
چارشێوی ژن بەر ناکەوێ
یەک لەسەر هێلکان کەوت کڕ
یەک کەوتە سەر پرزەی ئاخوڕ
تەزین هەموو دز و قزە
ڕێگەی بڕا فێڵ و گزە
بابڕووخێ کۆشکی پاشا
هەنگاو بنێن بەسەر لاشا
لاشەی سەگەلی ئیستیعمار
زۆر لەبارن بۆ پەت و دار
پاڵەوان عەبدولکەریمە
دوژمن پڕ لەترس و بیمە
* * *

ڕۆژی چاردەی تەمووز، شۆڕش
لەسێ چوار وشەدایە گش
بەڵام مانای گەلێک زۆرە
پادشا خۆرە، زۆری شۆرە
بۆ داگیرکەر ژەقنەمووتە
نانی برسی و بەرگی ڕووتە
بۆ خوێنمژان ژەهری مارە
یاری گەلانی ڕزگارە
بۆنان پێزە، بۆ کز هێزە
شەڕ کوژە و ئاشتی پارێزە
لە نەدار پیشە و هونەرە
لە نەیار شیر و خەنجەرە
بۆ بێکاران پارە و کارە
بۆ جوتیاران زەوی و زارە
لەش ساغیە بۆ نەخۆشان
مەرگە بۆ گێچەڵ فرۆشان
ئازادیی پێنووس و دەمە
تابێژی و بنووسی کەمە
پاڵەوان عەبدولکەریمە
قایم دادەڕژێ ئەو هیمە

***

شۆڕشی گەل لە گەلاوێژ
وشەی کورت و مانای درێژ

یەک بوونی عەرەب و کوردە
ڕێک بوونی درشت و وردە
نەمانی کۆنەپەرستان
بەرگیری لە بەرهەڵستان
گەڕانەوەی بارزانییە
خێرە و خۆشی و هەرزانییە
مرداربوونی شەووافانە
بەشداربوونی بێ مافانە
ئامریکا ڕووگرژ و مۆنە
بابمرێ ئەمریکای کۆنە
نەخۆش کەوتنی ئینگلیسە
لە ترسی دوارۆژمان سیسە
فڕێمان دا لەمپەر و کۆست
مۆسکۆ و پەکینمان بوونە دۆست
عێراق کە ئازادە و شادە
جێی دادە قیبلەی مرادە
بۆ کوردی دیکەش لە لاوە
موژدەی ئازادیی هێناوە
بەرەو خۆشبەختی چوون هەلە
شۆڕشە و شۆڕشی گەلە
پاڵەوان عەبدولکەریمە
چینی هەژار نەڵێ: نیمە

***

مۆسکۆ، سناتۆری گیرتسن ٣٤/ ٧/ ١٩٥٩- ئایزەنهاوەر بۆ گەلی ئەمریکای پێشنیار کرد کە لە ڕۆژی ١٧/ ٧/ ١٩٥٩ڕا تا ٧ ڕۆژ نوێژ بکەن بەڵکو خوا گەلە ئەسیرەکان ڕزگار بکا. منیش بەو هۆیەوە لە زمان سەرەک تەشریفاتی نوێژەوە ئەمەم نووسیوە:

شەیتان دەڵێ ئامین

سواربن لە گەڕۆک و فڕۆک
بۆ دەوروبەری «لیتڵ ڕۆک»
با «کۆکس کلان» نەسرەوێ
چەرمی چەند ڕەشێکمان دەوێ
بدرووین کەوایەک ئاوداوێن
تەقەڵ ڕەگ، پەراوێز لە خوێن
پیاوی گەورە بۆتە کەشە
پێویستی بەبەرگی ڕەشە
بنکەی شەڕێک ئاوپڕژێن کەن
ئاوپڕژێنەکەی بەخوێن کەن
لە پرچی ژنی کۆریا
لێی ڕاخەن بەڕەو بۆریا
بگەن بە ماوەی کەلاکی
«هیرۆشیمی» و «ناگازاکی»
لە چەند هەزار کەللە سەرێک
بەرز کەینەوە مینبەرێک
لە ئەشکی چاوی هەژاران
کە ماڵمان کردن بۆمباران
پڕکەن شووشێکی شووش و قۆز
ناوی بنێن ئاوی پیرۆز

وڵامێک بنێرن بۆ جوو
شەڕیان بە چەکی ئێمە بوو
بەیاری ڕاستیان دەناسین
بابچنە قەبیە و دێریاسین
لوولاکە موسوڵمان باشن
لەو خاچێکمان بۆ بتاشن
هەڵکۆڵن چاوی هیندیی سوور
بیکەن بە تەزبیح و بەرموور
بۆمبای هیدرۆژینی خاوێن
لەوانەی زۆر پێمان ناوێن
پڵێتەکەی لێ دەرێنن
بخوری پێ بسووتێنن
پیاوە گەورەکە نوێژ دەکا
نوێژێکی زۆر درێژ دەکا
***
لە «مارس» دەپاڕێتەوە
هەرگیز شەو نەکوژێتەوە
چەکفرۆش گیرفانی پڕ کا
فەرانسە جەزاییر قڕ کا
کایشک بچێتەوە چینێ
خەونی تریاکیان ببینێ
کۆریا بۆ «سینگمان ری» بێ
زۆر خەریکی زۆرکەری بێ

هەروابن عومان و عەدەن
ئینگلیز دەستیان لێ بەرنەدەن
دەرنەچن کوردی ماڵ وێران
لەبن چەنگی تورک و ئێران
با کوردستان ڕزگار نەبێ
لە مافی ژین بەشدار نەبێ
پیاوە گەورەکە نوێژ دەکا
بە نوێژان دنیا گێژ دەکا

***

تارمایی ماکارسی و دالاس
هەڵ دەوەستن لە چەپ و ڕاس
مەرگ خواز و دوژمنی ژین
دەگەڵ شەیتان دەڵێن ئامین

***

مۆسکۆ، گیرتسن ١٤/ ٨/ ١٩٥٩- دەمێک بوو پێوەبووم دەربارەی شەهیدکرانی پێشەوا قازی محەممەد و هەوالانیەوە شینێک بگێڕم. بەڵام هەلێکی وام بۆ نەدەرەخسا. لە سناتۆری گیرتسن لە مۆسکۆ. هەلم بە دەرفەت زانی و ئەم شەپۆڕنامەم لەژێر ناوی «ڕۆژێکم هەیە»دا بە دووتابلۆ نووسیوە:

ڕۆژێکم هەیە

تابلۆی یەکەم

شەوی ڕەش

لە ناو دڵی ڕەشی شەوا
مەردم لە غوررابی خەوا
دنیایەکی مات و کشە
نە هەستە نە چرپە و خشە

هێندێک هەوری ڕەش و بڵاو
چەند ئەستێرەی زەردهەڵگەڕاو
بووبووی کوندێک لە کەلاوێک
زیزەی سیسریکە تاوتاوێک
سێ چوار دارتاش لە بێکاران
چاو پڕ لە خەو لە بێگاران
دەبیسرێ لەوان جارجارێک
خرتەی تەشوێیەک، مشارێک
چەند سەربازێک ڕاوەستاون
بەزۆر بەسەرباز گیراون
زۆر لەوانە زۆر لەڕێی دوور
قامچی پێچی کردوون مەعموور
دایکێکی پیر، وردە منداڵ
ماون لە ماڵ پەرێشان حاڵ
کاتی دروێنە و دەسکەنە
زەوی و زاریان بێ خاوەنە
نازانن بۆ ڕیزکراون
لە دیار چ کارێک وێستاون!

ڕێ و شوێنی جەنگەڵ

لە مەیدانەکەی «چوارچرا»
داری سێدارە هەڵخرا
دووی ئینگلیز و ئامریکایی
دێن، دەچن لە تاریکایی

چەند عەجەم لە شوێن ئەو جووتەن
وەک تولّەن، بە کلکەسووتەن
بۆ ئێسکێ بۆ پارویێک بەرماو
چیان پێ بلّێن دەس لە بان چاو
دێتە پێش یەکێ ترسەنۆک
دەنگ نزم، بە دەستی لەرزۆک
چاوێک لە میستر، بە چاوێک
دەخوێنێتەوە نووسراوێک
لە ئینگلیسی تەرجەمەیە
کوردی و کورتیەکەی ئەمەیە
«ئێمەی سپی پێستی پیاوخۆر
ئێمەی خوێنمژی خاوەن زۆر
بە ڕێوشوێنی ورچ و مەیموون
ئەوی لە جەنگەلّ ژیان و چوون
بڕیارمان لەسەر ئەمەیە
ئەم سەرزەوییە موڵکی مەیە
کێ زەرد و ڕەش و ئەسمەر بن
دەبێ بۆ ئێمە نۆکەر بن
بێ هێز مافی ژینی نییە
ماف داواکەر دینی نییە
کێ ئازادی لە دلّدا بێ
گەرەک لاشی لە گلّدا بێ
کەسێ نیشتمان پەروەر بێ

یـــان بمــریّ یـــان دەربـــەدەر بـــیّ
لەم ســــــەرزەمـــــینە ئاو و بەژ
کـانگە و گـژ و گـیـا و دەشت و کـەژ
کـــویّ زۆر بەبەهرە و بە پیـــــتــە
بەش و بەهرەی والّســـــتـــریتــــە
جـۆنبـــۆڵیش لە هەشـــتیّ مـــشـــتیّ
لە کـــەرســـتـــەی کـــۆشکیّ خـــشـــتیّ
چۆن کـــــورد و ئـازربـایـجـــــانی
خـــۆیان بە خـــــاوەن مـــــاڵ زانی
پەندی ئامـــــریکایان نەبیـــــست
ئازادی و ســـەربەســـتـیـــان دەویست
دەبیّ بچنە پای ســــــێــــــدارە
مـــەرگـــیـــان بۆ ئێـــمـــە ناچارە»

پاڵەوان ناترسن

دەرگــــای شــــێــــران کـــــرایەوە
دار و بـــەرد دەنـــــگـــــی دایــــەوە
گـــــویّ لە زرەی زنجـــــیـــــر بگرن
پـــاڵـــەوان نـــاتـــرســـن بمـــرن
بۆ مـــــــــەرگ دیّـن بـە ئـازایـی
دەڵێی دەڕۆنـە ســــــەرشـــــایـی
مـــــــەردانە هـەنـگـاو هـەڵـدیّـنن
بـەدکــــــــــار بـە تـونـدی دەدویّـنن
ڕووگـــــــرژن بەرانبــــــەر دوژمـن

دەم بـە بـزەن بـەرەو مـــــــــردن
وا پێـــشـــەوای کـــوردان، قـــازی
پێـــشـــەوایە بۆ گـــیـــانبـــازی
گـــورەی مـــاتیی شـــەو دەشکێنێ
دڵـــی زۆردار دەلـــەرزێـــنـــێ

ژینی نەمر

بەخـــتـــەوەرم هەڵکەوت هەل
خـــۆم دەکـــەم بە قـــوربانی گـــەل
دەڕۆم بـەرەو ژیـنـی نـەمـــــــر
لـە ژیـنـتـــــان دەبم بـە ئـاگـــــر
تا کـــوردێک مـــاوە لەشـــوێنێ
دەکـــۆشێ تۆڵـەم بســـتـــێنێ
مـن زیـنـدووم و دوژمـن مـــــردوون
ئێـــوە من ئیـــعـــدامم کـــردوون
کـــەی لە پاش من بێ خـــەم دەبن
هەر کـــوردێک یەکـــێکە وەک من
مـــردن لەرێگەی نیـــشـــتـــمـــان
ســـەر بەرزییـــە بۆ گـــشـــتـــمـــان

بیر ناکوژرێ

لـــەدوای ئـــەو بـــرا و بـــرازا
دەچنە پێش ســـــەربەرز و ئازا
ســـەیفـــە بانگ دەکـــا: کـــورینە
بەرخی نێـــــر بۆ ســـــەربڕینە

مەرگێک لەڕێی نیشتمان بێ
سەد ژیانی بەقوربان بێ
ئاواش نەبا هەر دەمردم
کەسیش یادی نەدەکردم
بەو مەرگە زیندوو دەبمەوە
تازە کەی لەبیر دەچمەوە!
لاشمان کە سەر دەنێتەوە
بیرمان هەر دەتەنێتەوە
هەموو تنۆکە خوێنێکمان
ڕزگاربوونە بۆ شوێنێکمان
جۆشی خوێنی مە ناسرەوێ
تا سەربەستی دەست دەکەوێ

دەسمایەی دوارۆژ

لەو مانگی سەرە بەهارە
چەند لاو چوونە پای سێدارە
نێژران بۆ دوارۆژ داخ لە دڵ
تۆوی دوارۆژ کەوتە بن گڵ
گۆڕی لەوان بەجێ ماون
هێزی دڵن، سۆمای چاون
بەڵگەی مافی کوردەوارین
مۆری قەباڵەی ڕزگارین
کێلیان بۆمە داری ئاڵان
گەنجێکن ناچن بە تاڵان

بۆ کـــوردی هەژار ســـەرمـــایەن

بـۆ دیـواری خـــــــەبـات پـایـەن

***

تابلۆی دووهەم

گوڵی وەریو

پـــــایـــــزە، وڵات ڕەنــــگ زەردە

شنەبا هەناســـــە ســـــــەردە

پـەلـکـی گـــــــوڵـی ئـاڵ وەریـوە

لە پاش گـــوڵ بولبـــول هەتیـــوە

دەگـــری بۆ ڕۆژانی پێـــشـــووی

بۆ بەخـــتـــەوەریی لە دەس چووی

بۆ خـونچـە و گـوڵی گـوڵـسـتـان

بۆ مـێـرگ و باخی کـوردسـتـان

نـاڵـەی گـــــــەڵا بـە دەم بـاوە

وەک ژنـە بـیـــــوبـاو کـــــوژراوە

لەم کـــوردســـتـــانە ڕەنگینە

کــە لە ســوێی لاوان خــەمگینە

بەرچـاو دەکـــــەوێ بـەرچـاوێـک

لەبەر پاڵێکە کـــانیـــاوێـک

ڕوون، وەک چاوی پیـاوی خـەبات

خـــورەی خـــەندەی دڵ پڕ ئاوات

کــەف ســپی، ســاردە وەک تەرزە

پشـــتی کـــێـــوێکی ســـەربەرزە

پێشی دیمەنی دەشتێکە
دەشتی کوردە و بەهەشتێکە
بۆ پشوو، سانەوە تاوێک
لێی دانیشتوون پیر و لاوێک

لاو خوێن گەرمە

لاو شوانە بە شان و باهۆ
زۆر خوێن گەرم و شایی بەخۆ
فەرەنجی لەبەر، پێ خواسە
دەرپێ پڕ پینە، بێ کراسە
چەکی خەنجەرە و گۆچانە
بلوێری لەسەر لێوانە
هەوای بلوێر بە خەمباری
شیوەنیە بۆ کوردەواری

پیر دڵ نەرمە

پیر وەرزێرێکی هەژارە
کەوای جاوە کڵاش خوارە
پێچی لە چڵکا خنکاوە
تەپە کڵاوەکەی دڕاوە
ڕانک و چۆغەکەی شڕۆڵە
پشتێندەکەی دوو تیتۆڵە
ڕەنگ زەردە لەبەر بێ نانی
پڕ دەردە لە بێ خودانی

چاو پڕووش، هەناسە سوارە
دیارە زۆر دڵ بریندارە
فرمێسکی دەوەرن لە چاو
تێ هەڵ دەکاتە بەند و باو

رەنجەرۆیی

لێ لێ، لێ لێ، لۆلۆ، لۆلۆ
دەک لاڵ بم کوردستان بۆ تۆ
ساڵ درەنگە و خەزەڵوەرە
گەیشتنی میوە و بەرە
خەرمانی گەنم کۆکۆیە
رەنجبەرەکەی رەنجەڕۆیە
باسکی کوردە چاندی و چنی
بەتالان دەیبا دوژمنی!
ترێی رەزی من گوشراوە
خوێنم لە کووپان کراوە
من دەکۆشم، ئەو دەنۆشن
من پەرۆشم، ئەو سەرخۆشن
ئارەقەم بۆ تووتن دەڕژێ
زۆردار بەفیز هەڵی دەمژێ
خوری و لۆکەم چوون بە فیڕۆ
دەسووتێم لێم نایە بۆسۆ
نەوتم دنیای کۆ کردەوە
جێی خۆم هەر تاریکە شەوە

زۆری لێکراو بم هەتا کەی!
چاو لەو ڕۆژەم بڵێم ئۆخەی
بلوێر بۆی دەلۆرێتەوە
پیرە بۆی دەگێڕێتەوە:

ناهومێد نیم

لۆلۆ، لۆلۆ، لێ لێ، لێ لێ
من دەیڵێم بەدکار گوێی لێ بێ
ئەگەر سەد هێندەش هەژار بین
بێ پەنا و پشت و داژدار بین
بێ هومێد بۆی دانامێنین
هەردەبێ هەقمان بستێنین
بیستوومە لە کۆنە پیاوان
پەندی پیران لەسەر چاوان
گەنمت کە دانیدا دیاری
تا نەیخۆن چوڕە و پاساری
داوەڵێکیان بۆ بچەقێنە
بیان ترسێنە، بیان تارێنە
کوللەت کەوتە ناو شینایی
بۆی بێنە ئاوی خەزایی
لەناو زەوی بی پرژێنێ
قڕ دەکا و دوایی پێ دێنێ
داگیرکەرانی وڵاتم
کوللە و چوڕەن بۆ داهاتم

دەمیان نایە کوردستانم
بێگانەن بەربوونە گیانم
بلوێر وەرام دەداتەوە
پیرە تێ هەڵ دەکاتەوە

داوەڵ کێلە

لۆلۆ، لێ لێ، لۆلۆ، لێ لێ
با داگیرکەر دەرکەوێ لێ
بۆ پیاوخۆر و گەنم و جۆ خۆر
بۆ خوێنمژانی خاوەن زۆر
داوەڵ کێلی پیر و لاون
لە ڕێی ئازادی کوژراون
کێلی سەرگۆڕی شەهیدان
گیانبەخشان، ئازا و ڕەشیدان
داگیرکەران دەتارێنێ
شوێنەواریان لەبنە دێنێ

خوێن ڕژاوە

کوللەی ئەوبەری دەریایە
لەناو نیشتمانمدایە
ئاوە خەزاییەکەی خوێنە
پەڵەی خوێن لە هەموو شوێنە
لە دەرسیم، مازێ، ئاگری داغ
بارزان، سولەیمانی، سابلاغ
لە سەقز، بۆکان، لەهەرکوێ

نەک لە کــــوردســـتـــان، لە هەرجێ
لـە دەوری مـــــەراغـــــە و تـەورێز
گـڵ زۆری گــــرتـوونـە هـامــــێـــــز
پـێــــــــدا بـچــــــۆ هـەتـا تـاران
بست بست کـــێلن لەســـەر یاران
شـــــــــوان دە بـلـوێـر دەتــووڕێـنــێ
پـیـــــرە دیـســــــان دەنـگ هەڵدێنێ
هاودەردە زۆرن
لـێ لــێ، لـۆلــۆ، لـێ لــێ، لـۆلــۆ
نـەک هـەر لـێـــــــرە، زۆر دوور بـڕۆ
لە ئەفـــــریقـــــا ، لە ئاســــیـــــا
هـەرگــــــۆڕن لە گــــۆڕ و چیـــــا
لە عـــــێـــــــراق، لـە تـونـسـی شـین
لـە هـیـنـد، لـە چین، لـە هـیـنـدوچین
لـە مـــــــــەلایـا ، لـە کـــــــــۆریـا
لە جـــــەزاییـــــر، لە کـــــینیــــــا
لـە ئـەنـدۆنـیـــــــزی، لـە یـەمـــــــەن
لە مـیـســـر و عـــومــان و عـــەدەن
بـە هـەزاران، ســــــــــەد هـەزاران
لـە چـۆڵـگـان لـە لادێ و شــــــاران
کـوشـتـەی دەسـتی ئیـسـتـیـعـمـارن
گـشـت کـەس وەک ئێـمـە داغـدارن
جێ نەمـــــاوە لـە گـــــشـت لاوە

خوێن ڕژاوە، کێل چەقاوە
پاش ماوەی ئەو کوژراوانە
ئەو هەموو پیر و لاوانە
گشتی توورە و تۆڵ ئەستێنە
چاویان داگیرکەر ترسێنە
بۆ کوێ هەڵدێن خۆڵیان وەسەر
وا داری هومێد هاتە بەر
ئەودڵ بریندارانە گشت
لەیەکتر دەبنە پەنا و پشت
من داس، تۆ گۆچان و خەنجەر
مام خاڵە و کوتکی ئاسنگەر
ئێمەش ڕەگەڵیان دەکەوین
خوێنەخوێی خاوەن نەتەوین
خوێنمان نەڕژا بەخۆڕایی
ئێمەی کردۆتە خەزایی
خەزایە داگیرکەر کوشتن
قڕیان دەکەین بە خوێن ڕشتن
تۆڵەی شەهیدان دەستێنین
کوردستانمان دەڕەنگێنین
پڕی دەکەین لە بەر و بۆ
وەک یەک بێ، بەشی من و تۆ
ئاسنگەر و شوان و جووتیار
خۆش دەژین لە دنیای ڕزگار

هەی لۆلۆیە هەی لێ لێیە

لە کوردستان خۆشتر کوێیە!

***

مۆسکۆ، گیرتسن ١٩٥٩/٨/٢٠- ئەم نامەیەم لە مۆسکۆ ڕا بۆ سەید کەریمی ئەیوبی مهابادی و، مامۆستا قەناتی کوردوییێڤ و وئیرا ناو، کە کچێکی ڕووسی ڕۆژهەڵات ناسە، ناردووە:

پەیکێک

لە ئاواتی هەژارێک

با دروس کەین باڵدارێک

باڵندێکی ڕەنگین تووک

دەنووک چووک و ئێسک سووک

لە بیری ورد، لە خەیاڵ

لێی بنێین جووتێ شاباڵ

بێ ترسی چەتە و گۆران

گوێ نەداتە باو بۆران

بفڕێ بۆ دنیای ئازاد

بۆ شاری لینینگراد

لینینگرادی ئازا

شەپۆڵ دەدا لە نازا

ئەو شارە پاڵەوانە

بەناوبانگی جیهانە

لە جەنگا ببووە لەمپەر

شکاندی سەری هیتلەر

ڕۆڵـەی ئـازا و ســــــــــەربـازی
شــــــێـــــــواندی نـازی نـازی
پـیـــــرۆزتـر جـــێـی زەمـــــینـە
جـێ خـــــــــەبـاتـی لـیـنـیـنـە
***
جـــا ئـەی مـــــەلی بـیــــری ورد
پـەیـتـی هـەژارێـکـی کـــــــــورد
بـاش بـگـەڕێ بـە شــــــــــارا
بـڕوان بـە چـوار کـــــــــــەنـارا
بـفـــــــــــڕە بـەو دیـو بـەم دیـوا
دەنـدووک تـەڕکــــە لـە «نـیــــوا»
قــــەســری قـــەیســـەر بـبــینـە
خــــــۆت مــــــڕ بکـە لـە چـیـنـە
ئـێـــســـــتــــا جــێـی هـەژارانـە
نـــەخــــــــــــانـی زۆردارانــە
نـە جـــێـگـەی خـــــوێـنـمـــــژانـە
جـــێگـەی خــــوێـنـمـــژ کـــوژانـە
گــــــەر لـە جێ خــــــەو دەپرسی
مـــــــەهێـنـە دڵ مـــــــەتـرسی
ســــێ ئـــاواڵـــم لـــەوێ هـــەن
بـابـۆت بـاس بکـەم کـــێـــــهـــــەن
یــــەکــــێ بـــۆری ڕەش تــــاڵـــە
نـاقـــــۆڵا و بێ فـــــەســــاڵـە

سەیدێکی گوناهبارە
بە پیادەیی سوارە
سەری پڕە لە پەڵە
بە گێچەڵە کەچەڵە
خوێن شیرن و ڕووح سووکە
زلە و بە باڵا چووکە
ئەیوبیە و کەریمە
بن چینەی دڵخۆشیمە
دووهەمیان مامۆستایە
چقاس بێژێ هێژایە
زانایاکە هۆزانە
جێ هێڤیا کوردانە
ولۆ بیر نەبەی پیرە
دڵێ ڤی خۆرتە، ژیرە
لجەم مە پڕ مەزنە
ڕۆهنیا چاڤێن منە
ئەو کوردێفە قەناتە
پەلهەوانێ خەباتە
ئەویتر کیژە ڕووسە
خاوەن بیر و بنووسە
زۆر جوان و شۆخ و شەنگە
دڵ ڕفێنە چەلەنگە
ئیرای لینینگرادی

وێڕای هێزی ئازادی
بۆ کوردستان دەکۆشێ
بۆ کورد دڵی دەجۆشێ
بۆ وچانی شەوانە
جێ خەوت لای ئەوانە

***

بێژە بەهەر سێ یاران
با کۆڵ نەدەن چ جاران
خەڵکی سۆڤێت بدوێنن
با کۆمەڵێک پێک بێنن
بۆ یاریدەدانی کورد
گشتی لە ناو بەندا مرد
کۆمەڵە هەن لە هەر دەر
بۆ بەزەیی جانەوەر
ئەگەر ئێمە بەشەرین
یان تیرەی جانەوەرین
بۆ کەس نامان پارێزێ!
بۆچی نایەینە ڕێزێ!
ئەو کوردی ئازا و بەکار
ژێر چەپۆکەی شا و بەیار
دڵخۆشێکیان دەنەوە
دەروێکیان لێ پکەنەوە
تۆزێک چەکمان بدەنێ
کەسمان ناوێ، بە تەنێ

نەیاران دەتۆقێنین
بەیاران دەتۆپێنین
هارتەر و ئایزەنهاوەر
ناتوانن ببنە لەمپەر
بنکەی شەڕیان شڕ دەکەین
ماری گەڕیان سڕ دەکەین
کێ هوروژمو بۆ بێنێ
دەیڕەنگێنین بە خوێنێ
پەیمانی جەنگی گڵاو
بە کوردان دەکرێ بڵاو

***

مەلی بیری هەژاران
کاتی دیدەنی یاران
لە شەقام و لە کۆڵان
دڵ نەدەی بە کچۆڵان
کارت هاتە کۆتایی
بخوازە ماڵئاوایی
هەڵبفڕەوە بێ درەنگ
بۆ لای هەژاری دڵتەنگ
لە دڵمایە هێلانەت
وەرەوە هەژار خانەت
تا پێکەوە بخوێنین
هەر ئێمە پێک دەمێنێن

***

مۆسکۆ، گیرتسن ٨/ ١٠/١٩٥٩- خرۆشۆف سەرەکی رووسیا چوو بۆ ئەمریکا و لە جێگەیەک بەناوی «کەمپ دێڤید» چاوی بەسەرەک کۆماری ئەمریکا کەوت. زۆر کەس هومێدی زۆری بە ئاشتییەکی هەموانی پەیدا کردبوو، بەو هۆیەوە منیش ئەمەم نووسیووە:

لکە زەیتوون

لە هەزاران و هەزاران سالّا
رەنجبەر مابوو لە ژینی تالّا
خستبوویانینە کۆت و زنجیر
کاهن و خان و قەراڵ و بەگ و پیر
یەک کوڕی خوا بوو، یەکێ فەرخەی مانگ
یەک بەهەشتی لە دەسا بوو شەشدانگ
بە درۆ خێوی جنۆکە و ئەستێر
دەمی وان ببووە تەرازووی شەڕ و خێر
پاری وان گۆشت و بەشی مەش کوشتن
ئەو مری مەی، لەمە خوێناو ڕشتن
لەمە چەوسان و لەوان خۆبواردن
بۆمە برسیایەتی، بۆ وان خواردن
لە کەم و زۆری جیهان بێ بەش بووین
بە تەنێ خاوەنی چارەی ڕەش بووین

***

تا لە پڕ نەمری بلیمەت لینین
دەستی دا شۆڕشی گەورەی خوێنین
مێژوو وەرچەرخێ بەلای کارگەدا
دەم لە پووش بوون تەوەزەل، دەم بە هەرا
وەرگەڕا باوی کرووسینی هەژار
کەوتە بەر لینگی نەدار تانجی تەزار

دەســـــتی دا کـــۆشش و کـــار ئەم چینە
کـــاری بە کـــویّ گـــەییـــوە بی بینە!
کــەم لە نێــو چەرخــە ئەمــە ڕووی داوە
ســـەری دنیـــا لەســـەری ســـوڕ مـــاوە
خـــاکی خـــۆی کـــردە بەهەشـــتی ڕەنگین
ون بووە نـاوی پەشـــێـــو و خـــەمگین
پەیتـی ئەو باجی لە ڕۆژێ ئـەســـتـــانـد
مـشـتی ئاسنینی سـەری مـانگی شکاند
بەینی ئەســـتـێــرە دەپێــون بست بست
هەرچی بەرزاییـــیـــە دەکـــرێن پێ خـــوست
مـانگ چییــە! ئێـسـتگەیە و جـێی دێڵن
مـارسی خـوای شـەڕ زەوییـە و دەیکێـڵن
***
ئەمـــەیە هێـــزی کـــمـــۆنیـــزمی مـــەزن
کـــــــۆڵـەدار لـێی وەڕەزن، پـێی دەتـەزن
هێـــــز ئـەوەندە زۆر و بـە هێـــــز نانازن
بەســـە شـــانازی کـــە ئاشـــتـیــخـــوازن
نایەڵن جـــەنگ لە جـــیـــهـــان بەرپا بێ
چـەک فـــــــــرۆش چی لـە دڵا بـێ نـابـێ
لکە زەیتـــوونی کـــرێکاری ڕەشـــیـــد
فـێنکیی خـسـتـۆتە هەوای کـەمپ دێڤـید
***
مــوژدە بێ بۆ گــەلی هێــشــتــا بێ بەش
تیـــشـکی لینین دەڕەوێنێ شـــەوی ڕەش

ڕۆژی مـــەش دەردێ لە ناو هەور و تەمـــا
باوی فـاشـیــســتـیی و گـەل خـۆری نەمـا
کـــورد دەگـــەڵ فـــارس و تورک و عـــەرەبا
ســـــەربەخـــــۆ دەبن و برا و پشـت و تەبا
یادی ئۆکـــتـــۆبەر و بە زۆردار وەســـتـــان
جـێـــژنە دەگـــرین لە چیـــای کـــوردســـتـــان

***

مۆسکۆ ١٩٥٩/٨/٢٧- وێنەیەکی خۆم بە یادگار داوە بە مستەفا سەلماسی لە مۆسکۆ ئەمەم لە پشتەکەی نووسیوە:

پێشکەش

بـۆ بـیـــــــــــــرەوەری ڕۆژێـک لـە ڕۆژان
کــــــاکــــــــە ئـەم وێـنـەم بـا لات بمێـنـێ
مـــــنــــی هــــەژار و دەربــــەدەر و وێـــــڵ
هەر ڕۆژ لە جـێـــیــەک، هەردەم لە شـــوێنێ
کێ زانی لە کــــوێ شـــــرت و گــــوم دەبم
چوزانم گــــــەردوون چم بەســــــەر دێنـێ
مـن ئـاوادەبم لـە پـەردەی خـــــــاکـــــــا
نـەدۆست نـە ئاواڵ نـە خـــــەمـــــــرەوێنـێ
وێــــنــــەی هـــەژاریم بــــبــــێ بـــۆ دوارۆژ
ئەو لە جــــیــــاتیی من کـــوردان بدوێنێ
زۆڵـە ئەو کـــــەســـــــەی لە ڕێی ئـازادی
ئەگـــەر پێـــویست بوو خـــۆی بۆ نەمـــرێنێ

***

مۆسکۆ ١٩٥٩/٨/٢٧- وێنەیەکی خۆم بە یادگار داوە بە شاعرەیەکی ڕووس ئەمەم لە پشتەکەی نووسیوە:

ئاواتەخوازی

«نینا» دەپرسن کـێـیـە لە گـەڵتـا
بـڵـێ هـەژاری کـــوردی هـەژارە
لەسـەر نیـشـتـمـان بێ نیـشـتـمـانە
لـە ڕێـی وڵاتـا وێـڵـــە و ئـاوارە
ژیانی جـوانیی چوو، نەگـەیی بە دڵ
بـە دووی دەرمـــانـا دڵ بـریـنـدارە
سـرەوتی نیـیـە لە سـوێی کـوردسـتـان
جـــەرگ ســـووتـاوە و دەم بـە هـاوارە
چاوی لە یاریی سـۆڤـیـتـسـتـانە
هەر ئـەو بۆ کـــوردی بێـــچـــارە چارە
زۆر بـە ئـاواتـە ڕۆژێـک بـبـیـنـێ
کـــورد و کـــوردســـتـــان ئازا و ڕزگـــارە

***

بەغدا ١٩٦٠/٣/١٤ لەسەر نەزمی گۆرانیی «مزگێنی بێ هات بەهار» بۆ گۆرانی بێژێکم نووسیوە:

وەڵامێک بە شەماڵدا

شـــەمـــاڵ دەســـتم داوێنت وەرە ڕۆژ ڕۆژی تۆیە
سەرمای زستانت ڕاونا، بەستەڵەک ڕەنجەڕۆیە
ئەو زسـتـانی نالەبار لێـمـان ببـووە ئیـسـتـیـعـمـار
بە شـــۆڕشی نەورۆزی، ون بـوو، کـــرا تار و مـــار
کـــوردســـتـــانی ڕەنگینم، مـــایەی ژیان و ژینم

له چنگ سەرما ڕزگاربوو ڕزگارتریش دەیبینم
لە کوردستان بگەڕێ، هەڵمژە بۆنی گوڵان
ڕابسپێرە بولبولان با بیلێن لەسەر چڵان
شکا پشتی ئیستیعمار، ڕۆژیان نەما شا و بەیار
هەرچی کوردستان خۆرە زوو دەکرێن بە بەفری پار
ئەو شۆڕشەی عێراقی هەر وەک شۆڕشی کاوە
بۆ هەموو کوردی جیهان موژدەی ئازادیی داوە

***

بەغدا ١٩٦٠/٣/٢١

بۆ کارتێکی جێژنە پیرۆزەی نەورۆزم نووسیوە:

ئەو کوتکی کاوەی نەمر دای وەشاند
نەبەردیی کوردی لە دنیا گەیاند
گڕی شۆڕشمان با دوژمن سۆز بێ
هەردەم نەورۆز بێ و جەژن و پیرۆز بێ

***

بەغدا ١٩٦٠ – سەردەمێک لە عێراقا هەمیشە لە ناو شاگرد مەدرەسەی کوردی سوور و زەرد شەڕ و تێک هەڵدان بوو، ئیتر ئیستیعمار و دوژمنانی نیشتمان لە بیر چووبوونەوە. منیش ئەمەم نووسیوە لە کۆواری «هیوا»دا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

پـ: مام بایز ڕۆژباش
بـ: علیک السلام
پـ: ئەمە یانی چی؟
بـ: جیرانی مەلام

پـ: نەم دی دوێن و پێر!

بـ: بەخوا چوومە شار

پـ: چت فرۆشت بە خێر؟

بـ: یەک دوو بارە دار

پـ: نرخەکەی چۆن بوو؟

بـ: بۆتە چوار قیمەت

پـ: وەک شەکرت کرۆشت بوویتە بلیمەت؟

ئەگینا چی بێ نرخی داری تەڕ؟

بـ: چۆن نرخی نییە؟ هەتیو شەڕە و شەڕ

پـ: شەڕی کێ؟

بـ: شەڕی منالّی مەکتەو

پـ: گوایە منالّی جوولەکە و عەرەو؟

بـ: سەلا لە عەقلّت، خەیالّت وردن!

ئەوی لێک دەدەن هەموو هەر کوردن!

پـ: بایز وامەلّێ!

بـ: دەشلّێم و واتر

پـ: توخوا وەرە پێش تێت بگەم چاتر

بـ: چ بێژم! بە خوا بوونە دوو دەستە

هەر داوێنە یەک بە جوێن و پەستە

یەک دەلّێ سوورم، یەک ئەلّێ بۆرم

یەک ئەلّێ شینم، یەک دەلّێ زۆرم

یەکێ دەلّێ قیڕ، یەکێ دەلّێ ماست

یەکێ ئەلّێ لار، یەکێ دەلّێ ڕاست

تاچەنە شل بوون چەقە و جنێوە

ئەم جار شەڕە شەق ئەچێ بە ڕێوە
هەر دار بەشانە و هەر سەر شکانە
هەر خوێن ڕژانە و ئابڕوو تکانە
پیرۆت بەو خوایە لە بان سەرمانە
جوێن وەبارانە، شەق وەخەرمانە
پـ: بایز چیمان دی و چیم چاو پێ کەوت
هەرچی ئەی ئەبینی گشت لارە و چەوت
وتمان ئەم زوڵمە لە سەرمان لاچێ
کورد ئیتر ناچێ یەکتر داپاچێ
گشت ئەبن بە یەک خێڵی جاف و لەک
ڕزگارمان ئەبێ وە بنووس و چەک
نایەڵن ئاغا وەل یەک بجەنگن
ئەیان کەن وەداس هەرچی تفەنگن
کەچی وائێژی میرزا و مەتکەوی
واتێک هەڵ ئەدەن ئەو لەم، ئەم لەوی
ئێژن هەر شتێ بۆگەنیو ئەوێ
خوێی پێوە بکەی فریای ئەکەوێ
بەڵام ئەگەر خوێ بۆ گەنیو ببێ
ئیتر ئەم دەبێ دەرمانی چبێ!
خەلیفەی خۆمان فەرمووی کورد کورتە
ڕۆژمان بەسەربرد بەو ورتە ورتە
منیش وا ئەچم بارێک دار ئەبڕم
چش سەر دەشکێنێ، خۆ کەلاش دەکڕم

***

بەغدا ٢٥/٩/١٩٦٠- عەبدولکەریم بیروڕای بەرانبەر بە کورد خەراپ بوو، دنەی هێندێک نووسەری عەرەبی ئەدا کە باسی توانەوەی کورد بکەن. بەو شیعرانە، کە لە ڕۆژنامەی دەنگی کورد چاپ کراون، بیری ئەوم ڕوون کردۆتەوە:

پیاوی چی؟

کـوردە تۆ عــەبدی لەلای مـن بەشی نەخـوراوی چی!
هەرزنـی تـاڵـە بـخـــۆ ســــاوەر و شـــۆرباوی چی!
ڕەنجبەری بێبەش و مووچەی بەژی چی و ئاوی چی!
ڕووت لـەســــەرمـــایە بلەرزە جل و پێـــڵاوی چی!
لەسـەرت دەرکـە خـەیاڵات گـەزی چی و جـاوی چی!

خـوێندنت بـۆ چیــیـە! زانین چیــیـە! هەر مـەیزانە
مــەدرەســە بۆ کـوڕی من، جــێی کـوڕی تۆ زیندانە
خــووی هەزار ســاڵـەتە بـارکـێــشی لەلای بێگانـە
نـاوی ئـازادی لـەبیـــــر خــــــۆت بەرەوە ئـازانـە
کێ بەتۆی گوت ببەشت! خوێندنی چی و ناوی چی!

نەم دەنـاســیی بـەرێ، پێم وابوو بەهێــزی و پڕ ســام
بەینی خــۆمـان بێ کـەتۆم هاتەوە بیـر لێت ترسـام
هەر لە ترســا بوو هەرام کـرد و گــوتم کــوردی برام
هونەر و کـردەوەکـەت ئێســتـە کـە ڕوون بۆوە لەلام
پەتی ئەم ترسـە پساوە! بەنی نەپسـاوی چی!

سـەد هەزار قـاقـەزی خـۆت هات و وتت کـورد نابم
نۆکـەری پیـشـەیی پێــشـوومـە، منیش وەک بابم
لە زەمــــانی بەرێ چۆن بوومـــە، دەبێ هەر وابم
شـەرتە هەر کـەس وتی کـوردم لە ڕێگەی وەسـتـابم
پیـاوەتیی تۆ ئەمـەبوو ئێســتـە بڵێ پیـاوی چی؟

***

بەغدا ١٩٦٠- بەهۆی بیرەوەری لە بێکەس، لە کۆبوونەوەیەکدا لە بارەگای خەبات لە بەغدا خوێندومەتەوە:

باوەڕی بێکەس

ئـاواتــی ڕۆژی ڕزگـــــــــاری
ژیـانـەوەی کـــــــــوردەواری
کــۆرپەیەک بوو ســاوا و بێ هێــز
کـــەس پێی وانەبـوو دێتـــە ڕێز
ئەحــمــەدی خــانی بۆ گــەیشت
فـــرچکی کـــرد و چاوی ڕشت
بە هاوبێــشکەییی ئەســتی و زیـن
لەگـــەڵ مـــەم و قـــەرەتاژدین
پەروەردەی کــرد بەشــیــر و قــەند
تا کـــردیە خـــاوەن زەند و بەند
هەڵبــەســتــەی تەڕ و پاراوی
خــوێنی دڵ، فــرمــێــسکی چاوی
بـەژیـری تـێکـەڵـی کـــــــردن
هەتـوانی هەرگـــیــز نەمـــردن
لـەشی هومــــێـــدی پێ هەنـوو
زرێــی هـەرمــــــانـی تـێ دروو
دەنگی کـــوردســـتـــانـی بۆدا
هەر کـــوردە و دەهـات بەخــــۆدا
کــــەوتە پـێش و ئـاڵای هەڵـکرد
تـا تـوانـی بـەرەو پـێــــــشـی برد

***

حاجی کۆیە لە پاش خانی
ئالاکەی خستە سەر شانی
بە هەنگاوی بەرز و بەهێز
بە دڵی نەترس و بێ پارێز
بەشەوگاری ڕەش و تاریک
لە شیو و ڕێی تەنگ و باریک
گوێی نەدایە نەعرەتەی دێو
سڵی نەکرد لە جند و خێو
زۆر بەسەر بەرزی ڕای پەڕاند
لەسەر زۆر بەرزانی چەقاند
ئەو پێشمەرگەی توانا و زانا
قاوی کرد بە کوردستانا
بە دەنگی زل و بیری ورد
ئابڕووی زۆڵە کوردانی برد
تەمی پڕوپووچی ڕەواند
گەلی لە دەردی خۆی گەیاند
دەرمانی ژینی نیشان دان
ماندوو نە دەبوو لە هاندان

***

دوای حاجی بێکەسی نەمر
هات و بوو بە ئالا هەڵگر
بێکەس کەسی کوردستان بوو
بێکەس بەڵگەی نەوەستان بوو

لە ناو لەشێکی ناقۆڵا
گیانی قایم تر لە پۆڵا
نەوەستا بە ئاوات خوازی
خۆی خستە کۆڕی گیان بازی
بەند و پێوەند پێی گەمە بوو
باوەڕی بێکەس ئەمە بوو
«تا داری هیوا وەبەر بێ
دەبێ جۆی خوێنی لەسەر بێ»*
بێکەس دڵ و دەروون پاک
گەرچی چۆتە باوەشی خاک
ئاڵاکەی نەکەوتە زەوی
هیچ هێزێکیش نایکا نەوی
هەوای ئازادیی نیشتمان
کەوتۆتە دڵی گشتمان
سەرانسەری کوردەواری
گیانفیدان لە ڕێی ڕزگاری
لاوی کورد ئێستە زۆر زانان
فریو ناخۆن بۆ بێگانان
زێڕ و زێو کاریان تێ ناکەن
لە کوردان نەبێ تێ ناگەن
مردن بۆ ئازادی ژینە
کوردایەتی ڕووگە و دینە

* بێکەس وتوویە: «داری ئازادی بە خوێن ئاو نەدرێ قەت بەرناگرێ».

مستەخۆڵێکی چیا و دەشت
نادەین بە شەشدانگی بەهەشت
زیندووین و تازە نامرین
گوێ لە پڕوپووچ ناگرین
شات و شووتی بێ سەروبەر
لە مەیدان نامانکاتە دەر
داگیرکەری کوردەواری
دەبێ دەرچن بە یەکجاری
نەنگی دیلی چەند ساڵەمان
جێ پەڵەی ئاه و ناڵەمان
دەشۆینەوە بە خوێنی گەش
ئێمەش دەبینە خاوەن بەش
بە هەژاریان دەڵێین بەس
ناز دەکەین بە بڕوای بێ کەس

***

بەغدا، ئازاری ١٩٦١- کۆنە ئاشنایەکی زۆر وازوازی و ڕەگەڵ ڕەگەڵ، لە نامەیەکیا بۆی نووسیبووم: فلانی من چەند ساڵە کە ئەتناسم وا تازە بۆم ڕوون ئەبێتەوە کە تۆ بەڕاستی کوردی و کوردایەتی ئەکەی! منیش لە وەراما کە ئەمزانی گاڵتەی پێ کردووم، ئەمەم نووسی، لە کۆواری «ڕوناهی» ژمارەی ئازاری ١٩٦١ چاپ کراوە:

کوردم

برا زۆر سەیرە زوو نەمناسی، من هەر زۆر لە زوو کوردم
کە تۆ پێنج شەش کەڕەت گۆڕاوی من بێ سێ و دوو کوردم
لە تەکیەیە بوویە جێگر، ڕێگر و مێگر لە بن بەرماڵ
ئەمن لەو ساوە جێ و بانم لە بانی بێشکەبوو کوردم

عەجەم بووی بوویە تورک و بویە عارەب ئێستە سەر شێواو
ئەمن بێ گێڵمەگێڵم وکەشمەکەش بێ «چاشنو» کوردم
سپی بووی، بوویە شین و بوویە سوور و ئێستە ڕوو زەردی
ئەمن یەک ڕەنگ و ڕوو، وەک پیاوی خاوەن ئابڕوو کوردم
کە تۆ بۆ مز لە ناو مزگەوتی، کوردستانە ڕووگەی من
کە تۆ دەروێشی زەرگ و مەرگی من بێ هایوهو کوردم
کە تۆ پەل بۆ هەموو جێیەک ئەکێشی و بێ ڕەگ و پنجی
ئەمن گەر پەل پەلیشم کەن، لە سەریەک ڕێگەم و کوردم
دڵت بۆ پارە پارە، بیر لە لیرە گیرە، دەم بۆ دەم
سەراپا، ڕەگ بەڕەگ، ئێسقان بە ئێسقان، مووبەموو کوردم
کە تۆ دەرپێت فڕێ دا و چاکەتی چاکت دەبەر خۆ کرد
ئەمن شەرمم بە خۆو شاییم بە خۆمە، جل شڕ و کوردم
کە تۆ گیرفان پڕی گیرفان بڕی، من هەر هەژار ماوم
کە تۆ خۆت دا بە خواردن، من لەگەڵ گاڵ و بەڕوو کوردم

***

بەغدا ،نەورۆزی ١٩٦١- کورد خەریک بوون جێژنی نەورۆز بکەن، حکوومەتی عەبدولکەریم چەتی تێ ئەخست و بڕ و بیانووی بۆ دەتاشی، ئەم دەمەتەقەیەم بەو هۆیەوە نووسیوە و لە ژمارە (١)ی ڕۆژنامەی کوردستانا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: چۆنی؟
پـ: هەر خۆش بی.
بـ: جەژنیشت پیرۆز
پـ: پێکەوەمان بێ

بـ: له کوێ بووی نەورۆز؟
پـ: کوێخا ئەزانێ!
بـ: چی چی؟ باش بێژە؟
پـ: بێژم چی بایز؟ دوورو درێژە
چیمان بەسەر هات چیمان چاو پێ کەوت
چۆن کەفتینە ناو ئەم دنیای وا چەوت!
چەژنی چەژناسا لە ناو ماڵی خۆم
بێ پرسی کوێخا ڕەوا نابێ بۆم!
وە بلوێری ئەو ئەشێ هەڵبەزم
وەقسەشی ئەکەم هێشتا ناحەزم
ئێژێ پات خوارە، ڕانکەکەت شڕە
لەم هەرا و قڕە زۆر دڵم پڕە
پـ: خوا خەراو نەدا
پـ: خەراو تریش هەس؟
بـ: بەڵێ دەرد فرەس بۆ پیاوی بێ کەس
مزگەفتێ بکە و پەن شەش منارە
کلۆڵ بی، ئێژن میعراوی خوارە
پـ: ئا وەخوا بایز هێجگار کلۆڵم
وەک پەلکە گوڵی بەر سەرما و سۆڵم
چاوم لە خوایە ئێژم هەر جارێ
بگەیبامەوە دەمەو بەهارێ
بێ پرتەی کوێخا و بێ بۆڵەی سەرکار
هەوا هەڵمژم ئازاد و ڕزگار
ئەو چاخە ئەمرم چش وەجەحەندەم

سەر و ماڵی خۆم بەو ڕۆژە ئەدەم
بـ: پیرۆت عافەرم تۆ پیاوی ژیری
وەتەمەن گەنجی لە ئەقڵا پیری
تووشی بەهار بی واتا ڕزگار بی
بێ بۆڵەی کوێخا و پرتەی سەرکار بی
جەژنی خۆت بگری بە ئارەزووی خۆت
دەس لە دەست یەکا بایز و پیرۆت
هەڵپەڕکێ بگرن، کوردێک وەبلوێر
دۆستان شاد بکا و دوژمن بکا کوێر

***

بۆ کارتی جێژنە پیرۆزە

کـــوردە پیـــرۆز بێ جـــەژنی نەورۆزت
نـەبـەزی لـە ڕێـی ســـــەربـەرزیـی هـۆزت
دەســتی داگـــیـــرکـــەر لە خـــاکت ببـــڕە
ئـــازایـــی بـــێـــنـــە و ئـــازادی بـــکـــڕە

***

بەغدا، خاکەلێوە ١٩٦١- سدیق میران ئاغایەکی شەقڵاوە لە نزیک گوندی خۆی کوژرا بوو، حکوومەتی عەبدولکەریم دەیویست حزبی پارتی تێوەدا و بەهانەی بۆ بەرپێ دانی مافی کورد دەس کەوێ. لەو بارەوە نووسیومەو لە ژمارە (٢)ی کوردستان بڵاوکرایەوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: پیرۆت ئەخەنی؟
پـ: ئەی چۆن نەخەنم، قاوتی بەربا و

کای لەبەر شەنم

بـ: گوایە چی بووە؟

پـ: لەمە زیاتر چی؟

دنیامان بووگە وەهەرچی و پەرچی!

بـ: ها، زانیم، ئێژی مانگ دروس ئەکەن

عەمیلکە گرە و دەگەڵ ڕووس ئەکەن

پـ: بایز خوا ئەقڵ با بە مناڵت

بۆ مێشکی کۆن و بۆ بیری کاڵت

گیانە، کاورایەک مرد لە شەقڵاوە

ئێژن لە بەغا تیرت لێ داوە

وەک ئێژن غەوس لە بەغدا بووە

وە کەلاش یەکی لە هیند کوشتووە

بـ: گاڵتەم پێ ئەکەی؟

پـ: بێژم چی گیانە

چۆن ڕێی ئەگیرێ بڕ و بەهانە؟

بـ: ئێژی بەهانەس؟

پـ: بەهانە و نیوە

میاو میاو بۆ پیوە، هێشتا چت دیوە؟

چەند چەوسامەوە لە ڕێگەی کاکم

دنیا شایەتە چەند پاک و چاکم

پێشمەرگە وەرۆژ پاسەوان وەشەو

هەزار برینم لە لەش لەسەر ئەو

ئێستە بەهانەم بۆ ئەدۆزنەوە

گفتی دوژمنم بۆ ئەقۆزنەوە
ئێژن پف ئەکەی لە هەمەدانا
ئارد وەبا ئەدەی لە خۆراسانا
دیارە ئەخوازن بێ زاد و تێشوو
بم گەڕێننەوە سەر دەقی پێشوو
بـ: پیرۆت چۆن ئەوێ چ خوا بەردارە؟
کورد بۆ چ ئەمەندە کلۆڵ و ژارە!
پـ: بایز کەس ئەمڕۆ ناشێ بخەنێ
مناڵ تا نەگری شیری نادەنێ

***

بەغدا، خاکەلێوەی ١٩٦١- ئەم دەمەتەقەیەشم کە هەر هێرش بۆ سەر کردەوەی عەبدولکەریمە لە ژمارە (٣)ی ڕۆژنامەی کوردستان چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: خوا قەوەتت با
پـ: خۆت مانوو نەوی
بـ: وەچی خەریکی؟
پـ: کێلانی زەوی
بـ: چی لێ ئەچێنی؟
پـ: گەنم و هەرزن
بـ: هەرزن بۆ مامر؟
پـ: نە بەخوا بۆ من
بـ: چۆن هەرزن ئەخۆی؟

پـ: گەر دەستم کەویّ!

بـ: لەبەر چی؟

پـ: کوێخا ئەویشی ئەویّ

بـ: کوا هەرزن ئەخوا؟

پـ: بۆ مامری خۆم

پەتی ملیشم هەر لە خوری خۆم

ڕۆنە هی منە، گۆشتە هی منە

بۆ من ماندوبوون، بۆ ئەو خواردنە

بـ: کوێخا زویرە لیّت

پـ: کەمم هانیوە

بـ: نەخێر پیّت ئیّژیّ خۆت نەناسیوە

پـ: من مام پیرۆت نیم!

ب: مەیژە پیرۆتم

بیّژە کوێخا گیان هەتیوی خۆتم

کوێخا ناخوازیّ کەس خاوەن ناوبیّ

هەرچییەک بۆی ئەکەی ناشیّ بەرچاو بیّ

چەرمی پشتی تۆ بکاتە سفرە

مەڵحەم داواکەی لەلای ئەو کفرە

کار بکە و داوای نان و ئاو مەکە

گشتی خزمەت بەو بیری خاو مەکە

پـ: بەڵیّ بایز گیان من خۆم ناناسم

هەر بۆیە هێندە ڕووت و کەساسم

ئەگەر وەک مەردم خۆم بناسیبا

ناشێ ئەو ڕۆژەم بەچاو بدیبا

بـ: پیرۆت خەم مەخۆ دنیا وە دەورە

ڕۆژمان دەرئەچێ لەبن ئەم هەورە

پـ: ئا: وەخوا ئەگەر یەک بێن من و تۆ

کوێخا ئەبێتە ڕاهێڵی بێ پۆ

***

ئەم دەمەتەقەیەشم کە لەسەر عەبدولکەریم گوتووە لە ژمارە (٤)ی کوردستان لە بەغدا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و باپیر

بـ: مام پیرۆت سڵاو

پـ: ئای وەحەلێکم

بـ: چۆنی؟ لە چیدای؟

پـ: بە خوا نارێکم

بـ: نارێکیت لە چی؟

پـ: ئەپرسی لە من؟

بووم وە پەند لەناو گشت دۆست و دوژمن

بـ: ئێژن تۆ و گورزە تێکەڵ بوونە سەو!

پـ: بەڵێ جا ئێستا ئەو بازە و من کەو

وەگیان تۆ هەست و نیستی خۆم دایە

بـ: جا گوایە هێشتا بەرچاوی نایە!

پـ: چاو و ماوی چی! من خەتا بارم

وای بەسەر هێنام لە ژین بێزارم

لە ڕەمەزانام ساڵێ دوازدە مانگ

نەمزانیوە چین پارشێو و بەربانگ
ئەو نانم ئەخوا، من سوێند بەسەری
ئەو زێڕ ئەکێشێ من کوێرەوەری
بۆ خۆی تێر گۆشتە لە ئاژاڵی من
گز و فت ئەدا وە منداڵی من
کاسە دراوسێ ئەدا بەم و بەو
ئێمەش چەورایی ناوینین بە خەو
بـ: جا بۆ خەوتان هەس وەشەو لە برسان؟
پـ: نە بەخوا، وەڕۆژ ئەتووین لە ترسان
بـ: دەک پیرۆز نەوێ، ئەشتان ترسێنێ؟
پـ: ترساندن و بەس؟ گیانمان دەردێنێ
هیوام کەچەڵ بوو، وەملی وردم
سەری هەڵماڵی و زراوی بردم؟
خۆم کۆڵەوار کرد بۆ دەنگی دەهۆڵ
کێ بەزەی دادێ وەپیاوی کلۆڵ
وە قورحانەکەی سەید سادق سوێنم
دەردم سەربارە و بەرباری جوێنم
بـ: پیرۆت نەتبیستووە بۆ دەستەوستان
بەهرەیەک نادا گەرمێن و کوێستان
کێ ددانی بێ خواردنی ئەوێ
پـ: ئا، وەخوا، بایز دەردت لێم کەوێ
گەر ڕەمەزانە و گەر شەشەکانە
بەشم هەرژەم و دوو تیکە نانە

***

بەغـدا، خـاکـەلێـوەی ١٩٦١- خـاوەنی ڕۆژنامـەیەکی بەغـدایی بە ناوی (الثـورة) بە ئاشکرا داوای توانەوەی گەلی کوردی کرد لە ناو گەلی عەرەبا، ئەم دەمەتەقەیەم لەسەر ئەو کابرایە نووسیوە، لە ژمارە (٥)ی ڕۆژنامەی کوردستانا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: مام پیرۆت چۆنی؟

پـ: بایز چە بێژم؟

بەخوا ئەم بەینە سەرسام و گێژم

بـ: چیتە؟ سەرماتە، بارانە، هەورە؟

پـ: کوڕە نا، لە داخ ڕۆژنامەی سەورە

ئێژێ گەلی کورد ئەتاوێنمەوە

ناوی لە دەفتەر ئەکوژێنمەوە

ئەبێ قویتیان دەم کورد و چیاکانی

خۆمیان لێ بکەمە گەماڵی سانی

بـ: چی، چی؟ ئا، پیرۆت بۆمی بڵێوە

پێم ناڵێی کێیە ئەم سەگباب خێوە!

هەی باوکی لە گۆڕ نەحاوێتەوە

کورد مۆمی نوشتەس بتاوێتەوە؟

بۆ من دۆلارم بخرێمە باخەڵ

شێر چۆن ئەچێتە ناو ورگی چەقەڵ؟

ئەمە کەی کوردگەل بوونە پەقلاوە

کەر لە کوێ و کوندە لە کوێ دڕاوە؟

پـ: بایز ئەی چییە ئەم قویلەقویلە

بـ: پیرۆت وەگیان تۆ گشتی بۆ پوبلە

ئینگلیزمان دەرکرد وەچەپڵە و فیتە

لە دەستی دەرچوو ئەم حەمکە پیتە

هەر خەون ئەبینێ بێتەوە ناومان
ببێ وەلەکە لە بانی چاومان
لات بە کرێ ئەگرێ شەڕ بنێتەوە
خۆی هەلێک دەس خا و بگەڕێتەوە
پـ: ئێستا نەترسم؟
بـ: ترسی چی پیرۆت؟
گەل قوتدانی چی؟ هەر بەبیری خۆت
هێتلەری باوکی ئەم ڕۆژنامەیە
کوا! کێ ئەزانێ گۆڕی کامەیە؟
هەزار پالەوی و سەد گەماڵ مردن
بەکەس قویت نەچوین کوردت هەر کوردن
پـ: بەڵێ ڕاست ئێژی، خوا نەت باتەوە
گا، لە جێیە تر ئاو ئەخواتەوە
باوکم لێم مەگرە سەیرە ئەم دەورە
ترسام وەک خورما قویتم دا سەورە

***

بەغدا، بانەمەڕی ١٩٦١- بۆ بیرەوەریی شەهید کرانی شێخ سەعیدی پیران ئاهەنگێک لە بارەگای خەبات لە بەغدا گێڕدرا ئەم شیعرەم بەو هۆیەوە خوێندەوە:

ئافەرین بۆ گیانبازان

پێ و چەک زرمەیانە و خـــرمـــە
کــۆ بوون کــۆمــەڵێ جــەندرمــە
ڕق لـە دڵ و نـێـــــــزە بـەدەست
لە ناو گــۆڕاییـــەک ڕیزیان بەست

دیاربەکر خەمگین و ماتە
چاوەنۆڕی کارەساتە
لە شەوێکدا لە ئاقارێک
هەڵخرا چەند پەت و دارێک
شێخ سەعیدی پیرانی پیر
لەگەڵ چەند لاوی مەرد و ژیر
بوونە قوربانی کوردستان
بوونە ڕووگەی کوردپەرستان
ئەنقەرە ئەمرێکی دەرکرد
شێخ کوژرا، کوردستانیش مرد
بەڵام مێژووی ژیری بیر ورد
گەمەی بەو قسانە دەکرد
بە خەتێکی سووری وەک خوێن
نووسی لە دیاری ترین شوێن
ئەوانە نامرن و زیندوون
هەزار قات دێنەوە کە چوون
مەرگ هەر بۆ گەل خۆرانە
نەفرین بۆ خاوەن زۆرانە
سەد ئافەرین بۆ گیانبازان
بۆ گیانی ئازادیخوازان
شێخ سەعید هەرگیز نامرێ
ناوی با دنیا داگرێ
خوێنی کوردان کە ڕژاوە
ناوی تورکی پێ کوژاوە

هەر دڵۆپێکی ئەو خـــــوێنە
بۆ تۆڵەســـــاندن هەوێنە
تا لە کـــوردســـتـــانە ترکێ
خـــوێنی کـــوردان دانامــــرکێ
تۆڵەی شـــەهیـــدان دەســـتـــێنین
پەڕی مـــــێـــــژوو دەڕەنگێنین

***

بەغدا، پایزی ١٩٦١: ساڵی ١٩٦١ شۆڕشی پیرۆزی کوردستان دەستی پێ کرد، بەپێی توانا منیش بەپەخشان و شیعر بەشێکم تێ خستووە. هەرچەندە هێندێک لەو شیعرانەم نەشخوێندراونەوە! ئەم سروودەم لە سەرەتای شۆڕشدا بۆ شاگردانی مەدرەسە نووسی:

سروود بۆ قوتابیان

من ڕۆڵەی کوردم، بۆ نیشـتـمـانم
سـەرم دائەنێم، ئەبەخـشم گـیـانم
لە ڕێی شـــۆڕشـــا خـــوێنم ئەڕژێنم
ئـاڵای ئـازادیـی پـێ دەڕەنـگـێـنـم
زۆر شـەرمـە بۆ من کـورد ئازاد نەبێ
گــەلم وەک گــەلان دڵی شـــاد نەبێ

***

خـــوێنی مـــامم بوو لە ئاگـــری ڕژا
خوشکەکەم مێشکی لە دەرسیم پژا
باپیـرم لە چیـای شـیـرین نێـژراوە
لە کن مـــهـــاباد باوکم کـــوژراوە
برام لە بەغـــــدا بە داردا کــــرا

زۆر مــاڵە خــزمم بەر بۆمـــبـا درا
***
گـەلێک پێـویستـە زانست و خـوێندن
بۆ ســەربەخــۆیی، بۆ تۆڵەســەندن
گەل خـوێندەوار بێ قەت ژێر ناکەوێ
لە ڕاست بێـگانە ســـەری نانەوێ
چینی تازەی کـورد بە خـوێندەواری
بەرز ئەکـــاتەوە ئاڵای ڕزگـــاری
ئێـــمـــە چینی خـــوێندەوارین
پێـــشــــڕەوی ڕێـگەی ڕزگـــارین
ڕەمـــزی کـــار و نەوەســـتـــانین
فـــیـــداکـــاری کـــوردســـتـــانین*
***

بەغدا، بەهاری ١٩٦٢– ئەم سروودەشم هەر لەسەرەتای شۆڕشا بۆ پێشمەرگە گوتووە، بەڵام نەخوێندرایەوە:

سروودێک بۆ پێشمەرگە

کوردستان

کوردستان......
نیـشـتـمـانی کـورد، گـەلێک پیـرۆزی، سـوێندت پێ ئەخـۆم
بۆ ســەربەخـــۆییت، بە گـیـــان و بە مـــاڵ، بەقـــوربانی تۆم
*لەڕێگەی ڕزگارکردنت بەرەو خۆشی پێش بردنت ڕووبەڕووم لەگەڵ دوژمنت
کوردستان......

* ئەم دوو بەیتەی دوواییی سەربەندی هەرسێک بەندەکانە.
* سەربەندی هەرسێک بەندەکانە.

هەرتۆی مـەبەسـتم، تـۆی خـۆشـەویـسـتم، تۆی بیـر و هەسـتم
چی دێ لە دەسـتم، هەرگـیـز ناوەسـتم، وڵات پەرسـتم
کوردستان......
زۆر لاوی ئازات، لە کـۆڕی خـەبات، خـوێنی خـۆیـان ڕشت
زۆر شـێخ و پیـران، لە زانا و ژیران، خـۆیـان دا بەکـوشت
کوردستان......
بۆتان، شەمزینان، چیای شیرن، پیران، ئاگری داغ، ساسۆن
دەربەند، شـارەزوور، مـهـابادی سـوور، ڕووگـەی نەوی تۆن
کوردستان......
دڵ چـاک و پـاکـین، ئـازا و بـێ بـاکـین، ڕۆڵـەی ئـەوانـین
بە دڵ داخـوازی، سـەربەخـۆیی تۆ، و تۆڵەی ئەوانین
کوردستان......
بـڕیـارمـان وایـە، یان ئـازاد ژیـان، یـان ئـازا مـردن
بەسـەرچوو ئەم دەم، لە ڕووی بێگانا ،ن سـەرنەوی کـردن
***

کۆیە، نەورۆزی ١٩٦٣- نەورۆزی ساڵی ١٩٦٣ کۆبوونەوەی سەرانی شۆڕش لە شاری کۆیە بوو، لە ئاهەنگی جێژنی نەورۆزدا ئەم شیعرەم خوێندەوە:

کاوەی مەزن

جـێـژنی سـەرسـاڵ کـە نەورۆزە
زۆر لـە نـاو کـوردا پـیـرۆزە
جـێـژنی کـۆنە و بۆمـان مـاوە
بـۆی دارژتین کـوتـکی کـاوە

مێشک خۆری کوردی مراند
ئاڵای لەسەر گۆڕی چەقاند
ئاڵای کاوەی کورد هەڵ کرا
ئەو ڕۆژە بە نوێ نێو نرا

***

هەزاران ساڵ تێ پەڕیوە
کوردیش نەورۆزی زۆر دیوە
هەر کاتێ خاکی کوردستان
ڕزگار دەبوو لە چنگ زستان
پۆلوو دەکەوتن یەک و دوو
مۆژدەی شەماڵی پێوە بوو
بای وادە لە دەشت و کاوان
بەفر و سەهۆڵی دەتاوان
دەیگرماند هەوری بەهاری
بە لێزمە باران دەباری
پووش و لیتەی ڕادەماڵی
کۆنە بەرگی دادەماڵی
دەشت و دەر دەبوو سەوزە پۆش
پڕ گوڵی خۆش ڕەنگ و بۆن خۆش
کیژ و کوڕ دەردەچوونە چۆڵ
بۆ سەمای بە زوڕنا و دەهۆڵ

***

بەڵام ئەوا یەک دوو ساڵە

بێ جـــــــەژن و ژیـانمـان تـاڵـە
نەورۆزمـــان وای خـــۆ گـــۆڕیبـــوو
قـــەت کـــەس شـــتی وای نەدیبـــوو
عـــەرەب حـــەزیای خـــواردنمان بوو
داواکـــــــاری مـــــــردنمـان بـوو
لەســـــەر خـــــاکی کـــــوردەواری
ڕەش و پـــــاپـــــەتـــــی دابـــــاری
دەس کـــــرا بە خـــــوێن ڕژتنمـــــان
بە منداڵ و ژن کـــــوشـــــتنمـــــان
خـــەڵات بوون شـــەق و دار و مـــست
ســـــاوایان دەئـاگـــــر دەخـــــست
قـــــیـــــژە و هاواری کـــــیـــــژە کـــورد
بێ نامـــووس، نامـــووســـیـــان دەبرد
ئاغـــا و ڕیش ســـپی و مـــەلامـــان
کـــــێـی زۆر بـەنرخـن لە لامـــــان
دەست بەند لە دەست و دەم بەخـــوێن
دەدرانە بـەر پـلار و جـــــــوێـن
فـــڕۆکـــەی مـــێگ و ئەلیـــوشن
هەژدیهـــــان خـــــوێن هەڵ دەلووشن
گـــــرمـــــــەیان لـە هەوران زۆرتـر
لە هەمـــوو وەحـــشـــان پیـــاوخـــۆرتر
بۆمـــبـــای ناپاڵـمـــیـــان دەباراند
گـــیـــانیـــان لە لەشـــمـــان دەتاراند

دیارییــــەک بوون لـە کـــرێکاران
بـۆ مـــــاڵ و مـــــەزرای هـەژاران
چەک، چەکی ئاشـــتی خـــوازی بوو
لە کـــوشتن بێ جـــیـــاوازی بوو
بەرتۆپی پێنج پێنج و شـــەســـتـــیـــر
دەدرا ســــاوا و جـــوان و پیـــــر
هـــەوری چـــڵـــکــنـــی زۆرداری
بـەتـاو مـــــــەرگـی لـێ دەبـاری
زۆر ئیـــقلیم گـــیـــربوو لەو ناوە
خـــوا کـــردی و ڕاپەڕی کـــاوە
***
کـــــاوەی مـــــەزنمان بارزانـی
کــاوەی پێــشــوو بە قــوربـانی
بـــزووت بـــای وادەی ئـــاواتمـــان
گـــــەرم بوو کـــوڕی خــــەباتمان
پێــشــمــەرگــە خــاوەن ســەردارە
ژیـن لـە دوژمـن ژەهـری مـــــارە
ســـەتیـــان هەڵدێن لەبەر کـــوردێ
وەک دەڵێن «ســـەد قـــەل و بەردێ»
جـــــاش کـلـکی لـێ بـوو بە ئـالا
ســـم و یـــاڵـــی لـــێـــک دەهـــالا
عــــارەب کـــــەوتە یـومـە و ڕۆڕۆ*

* یومە بە عارەبی یانی هەی دایە.

کاکە مەمکوژە و چەک بۆ تۆ
با هەر بێن مێگ و ئەلیوشن
بۆ لاوی بارزانی پووشن
بە گۆپاڵ ڕەشاش دەستێنن
بە بەرد زرێپۆش دەشکێنن
کوڕگەل چەک وەگوێزن بەکۆ
کەلاشینکۆ و خرۆشینکۆ
تا سەردارمان بارزانییە
ترسێک لە ئارادا نییە

***

لە هەژارت کەوێ کاکە
باپێت بنازێ ئەم خاکە
ئابڕووی کوردت کڕییەوە
دەستی زۆردارت بڕیەوە
ناوی مەش بەهۆی خۆتەوە
لە دنیا بەرز بۆتەوە
هێزی دەست و تفەنگی تۆ
هەیبەت و زەبروزەنگی تۆ
پاپەتی لە ترسان مردن
جەهەندەمی لێ پڕ کردن
جێفڕکی لە جاشان بڕی
نامووس فرۆش مەرگیان کڕی

***

لەو جێی بە بۆمبا سوتاون

کەلاکە دوژمن نێژراون
لاشی دوژمنی کوردستان
پەینن بۆ ناو باغ و بێستان
شینکە باشتر سەر دەردێنێ
زەوی باشتر گوڵ دەڕوێنێ
وا بۆت نیزیک کردین بەهار
دەستم دامێنت هەزار جار
هەورازێکمان لەبەر ماوە
لەو دیو خۆشی و تاو و ساوە
پێشمان کەوە لەو ڕێبازەش
وەسەرمان خە لەم هەورازەش
تا کورد ژێر چەپۆکە مابێ
ئاسوودەیی بۆ تۆ نابێ
هەموو کورد چاوی لە تۆیە
هەر تۆی هەبێ سەربەخۆیە
دەرمان بێنە لە هەژاری
بمان خە سەر ڕێی ڕزگاری

***

کۆیە، ١٩٦٣/٣/٢٧- سروودێکە بۆ شۆڕشم نووسیوە، بەڵام داخەکەم لە دەمی خۆم و قەڵەمەکەم دوورتر نەڕۆیشت:

بۆ پێشەوە بارزانی

ئەگەر دنیا مژ و تەم و تاریکە
ئەگەر ڕێگا کەند و کلّۆ و باریکە

ئەگەر شەوە و گرمەی هەور و بارانە
ئەگەر بەفرە و شڵێوەیە و تۆفانە
ئەگەر گێژە و کڕێوەیە و بۆرانە
ئەگەر لە هەرجێدا چەتە و گۆرانە
تۆ شارەزا و ڕێ نیشاندەری لاوانی
بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی
ئەگەر هەوار نشێوە یان هەورازە
ئەگەر لەهی و لافاوی بێ پێ بازە
ئەگەر چەق و لوور و مڕەی دەعبایە
هەموو دەر و دۆڵێک پڕی حەزیایە
ئەگەر لە هەر بن بەردێ نەعرەی دێوە
هەر پنچکێک پڕی لە جند و خێوە
باکمان نییە هێز و گوڕی دڵمانی
بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی
ئەگەر دوژمن پڕا و پڕی دنیا بێ
شەپۆڵ بداتەوە، وەکو دەریا بێ
چەکی دەسی لە ئێمە زۆر زۆرتر بێ
لە گش دڕندە، وەحش و پیاو خۆرتر بێ
خۆیان لە ناو زرێپۆشان وەشارن
بۆمبا لەبن فڕۆکەیان دابارن
لە کوردستان تۆمان هەبی بەسمانی
بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی
با کۆخ و لادێ و شارەکان خاپوورکەن

با گــولله تۆپ لاشــان لە خــوێنا ســوورکــەن
خــوێنمــان لەرێی ئەم نیــشــتــمــانە بڕژێ
مــێــشکی ژن و کــوڕ و کــیــژانمان بپــژێ
لانــک و منــاڵ بــە ئــاگــــرێ بســــووژن
بـا وێران کـــەن، ببـــڕن، ببـــەن، بکـوژن
لە دواتەوەین بـاب و برا و کـــەســمــانی
بۆ پێــشــەوە پێــشــمــان کــەوە بارزانی
کــوردین کــوڕی چیــا نەبەرد و شــێــرین
بە کــوشــتنی داگــیــرکــەرانمان فــێــرین
لە دوژمنـان تۆڵـە و هەقــمـــان دەســتــێنین
ســەدقـــات ســـەران دەبڕین، زگـــان دەدڕێنین
ئـەو ڕۆژی کــــورد دەکـــرا بە دیـل ئـەو ڕۆیـی
یـان مـــردن و یـان ژیـن بـە ســــەربـەخــــۆیی
دوژمـن کــــوژی کــــورد پـەروەری ڕێزانـی
بۆ پێــشــەوە پێــشــمــان کــەوە بارزانی

***

چیای براندۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٥/١٥- حزبی پارتی بڕیاری وابوو کە هەرگیز لە داوای حوکمی زاتی (ئۆتۆنۆمی) نەیەتە خـوار، جـەلال تاڵەبانی دەیگوت من پارێزەرم قـانون ئەزانم، لامـەرکـەزیش هەرمانای ئۆتۆنۆمیـیـە، من لام وابو فـێڵێکە لە کورد ئەکرێ، دەسـتیشم نەدەڕۆیی قبوڵی نەکەم. بەو شیعرانەم گاڵتەم بە لامەرکەزی کردووە:

لامەرکەزی

یـار وەکـو مـانگی لەســەر کـەل هاتە دەر لامــەرکــەزی
زوڵف و کـاکـۆڵی وەکـو مـیــشکی تـەتەر لامــەرکــەزی

چاوی مەستی هۆش و هەستی زۆر بە تەڕدەستی ڕفاند
کوڵمی ئاڵی خوێنمی کردە هەدەر لامەرکەزی
من گوتم دەمرم لە دووریت کەی بە وەسڵت شاد ئەبم؟
پێکەنی و فەرمووی هەژار خاکت بەسەر لامەرکەزی
من گوتم کوردم شتێکی وا بفەرموو تێت بگەم
ئەو گوتی: نایزانێ غەیری پارێزەر لامەرکەزی
من گوتم: وا دیارە ماچ و دەس لە گەردن کردنە
نا، گوتی: دەردی گرانە بۆ جگەر لامەرکەزی
من گوتم: جوێنیش بدەی پێم وایە هەر خۆشت ئەوێم
تووڕە بوو فەرمووی: دەڵێی هاتویە سەر لامەرکەزی
من گوتم: جارێک تەماشام کە بە گۆشەی چاوەکەت
پێی گوتم: بۆ دەربەدەر سەرفی نەزەر لامەرکەزی

***

چیای برادۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٥/١٦- وەفدێکی شۆڕش بە سەرۆکایەتیی جەلال تاڵەبانی لە زەمانی بەعسییاندا چووبوونە بەغدا و لەوێشەوە، جەلال لەگەڵ چەند کەسێکا چووبووە قاهیرە، من کە باوەڕم وابوو، ئەو سەفەرە زۆر بێهودەیە ئەم شیعرەم لەسەر نەزمەکەی پیرەمێرد (وەفدی کوردستان وەتەن فرۆشان) نووسی، بەڵام نەمتوانی بڵاوی کەمەوە:

وەفدی کوردستان

وەفدی کوردستان مەست و بێهۆشان
دەم و پل هەڵەی بە دڵ نەخۆشان
لە دووی چ وێڵن! بۆ وا چەوێڵن!
تاکەی سەربەرد و ڕەقەن دەکێڵن!
قاهیرە و بەغدا چ دادێک دەدەن

له دەرگــای دوژمن دەرۆزەی دەکــەن!
مــاف دەســێندرێ هەرگــیــز نەدراوە
ملتــان دەشکێنێ ئەم خــاوە خــاوە
خــوێنی هەزاران کــوردی پیــر و لاو
ژنی شـــو نەمـــاو، منالّی بێ باو
لێــرە بێ تۆڵە و بێ بەش مــانەوە
ئێــوەش گــەڕ ئەخــۆن بە شــارانەوە!
ئارەق و خـــوێنی ڕووت و هەژاران
دەدەن بـە بادە بـۆ کـــــۆڕی یاران!
ڕێوی پێشـەنگی جـەلەی وشـتـربێ
ســەیرە و ســەمــەرە بار بگاتە جێ
دەک ڕەنجــەڕۆ بن، ڕەنجـــو بەبا دا
ڕووزەردن لەبەر قـــاپی خـــودادا
بۆ پارە و کـورسی ئێــمــە دەفــرۆشن
شـــیــرتان بۆ نادا نێــران دەدۆشن
خوێنی مـیرخان و مەحمـوود کاوانی
نەفـــرین دەنێـــرن بـۆ تاڵەبانی
خـــوایە چارەیەک زۆر چارەڕەشین
زلـمـان زاڵــمــن بـۆیــە بـێ بــەشـین
***
بارزانی هاوار جــێی هومــێــدانی
لەو دەردی گــران هەر تۆ دەرمــانی
فـێڵـبـازی خۆمان لێـمان بوونە کەو

دەمـــــان هـاوێنە داوی ئـەم و ئـەو
بازی ســەرچیــا فــڕەی شــابالێک
گورێک، هەڵمەتێک خاین ڕامالێک
بابی هەتیـوان مــەوەســتــە هەسـتــە
بۆ ڕزگــار کــردن ودمت بەدەســتــە
وەپێـشــمــان کـەوە با ســەربەخـۆ بین
وێرانەمـــالێن ئـەگـــەر بێ تۆ بین

* * *

چیای براندۆست، سوورچی، ١٧/٥/١٩٦٣- لەسەر زمانی جاشە کوردەکانەوە ئەم سروودەم نووسیوە:

سروودی جاش

جـــاشین کـــوڕی کـــەرانین
جـــاشـــەکـــەری گـــوێ پانین
عـــاش عـــاش عـــاش
جـــاش جـــاش جـــاش*
ئێـــمـــە وەتـەن فـــرۆشین
مـــردووی پارە و قـــرۆشین
داردەســـتی داگـــیرکـــەرین
کـــەیف ســـاز و ســـەرخـــۆشین
نـۆکـــــەریـن بـۆ بـێـگـانـە
بـە دڵ بـۆی تـێ دەکـــــۆشین

* * *

---

* سەربەندی بەندەکانە.

هەر کەس وەتەن پەرستە
زۆر لەلای ئێمە پەستە
نیشتمان و نامووس چین!
بەستەی دینار مەبەستە
برای خۆمان ئەکوژین
گەر تۆزێک خاوەن هەستە

* * *

بادابارن تف و جوێن
لە هاو ڕەگەز و هاوخوێن
گوێ نادەینە شتی وا
نامووس، خوا و شەرەف لەکوێن!
لە پیاوەتی تێ ناگەین
لە بابەت پارە بدوێن

* * *

نامەردی خاوەن پارە
لامان ئاغا و سەردارە
هەر کورتانمان تازە بێ
کۆڵمان ئامادەی بارە
جاشین با گەورە ببین
شەشدانگ ئەبین ئەمجارە

* * *

ئەشکەوتی چیای براندۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٦/٣- حکوومەتی عێراق بە جاشە کوردەکانی خۆی ئەگوت چەتە یان مەوالی. بەعسییەکان ناویان لێ نان فورسان، فورسان یانی: سواران. منیش بەو هۆیەوە ئەمەم نووسیوە:

جاش تووڕەن

لە بەغداوە هات خەبەر

بۆ جسناتی جاشەکەر

مزگێنی، نەما ترسان

ناومان لێ ناون فورسان

لە هەولێر و لە مووسڵ

جاش کۆوەبوون هەموو سڵ

تاجی زل و سم خڕن

نارەزایی دەربڕن

گوێ قوت لەسەر سم بۆ شەڕ

بەجیفڕک و زەڕەزەڕ

بۆ بەغدا دایان لە تێل

بۆ خزمەت خواجە میشێل

میشێل عەفلەقی دیان

پێغەمبەری بەعسییان

گوتیان ئەی فەلەی مەزن

فەرمایشتت ناحەزن

فورسان بەسوار دەبێژن

مەفەرموو جاشن، گێژن

کێ بیستی جاش و سواری!

بەسـیـەتی فـێڵ و خـواری
شـیـری کـەرمـان مـشـتـووە
برای خـۆمـان کـوشـتـووە
ئێـمـە جـاشین کـوڕی کـەر
بـۆ پـارەدەر بـارەبـەر
جـاشی کـەریم قـاسم بووین
بـۆ ئـەو لـە نـاڵ و سـم بـووین
تۆپی ئەو بابی چاکـمـان
تۆ خـۆت بکە بە داکـمـان
جـاشی خـۆتین ئەم هەلە
جـاش قـاسم نا، جـاش فـەلە
گـەر ناومـان لێ بگۆڕی
بۆمـە شـەرمـە و گـوێ شـۆڕی
جـاش بەگـزادە و شـێـخی پیـر
بە فـورسـان دەبن دڵگیـر
فـەلە گـیـان، تۆ سـڵـێـوە
بانگمـان مـەکـەن بەو نێـوە
فـورسـان مـورسـان نە باشـە
ناوی پیـرۆزمـان جـاشـە
هەر بـەربار و گـوێ لـەقین
جـاشی مـیـشـێل عـەفلەقین
* * *

لە سەردەمی هێرشە نامەردانەکەی بەعسییان، ئێرانی و تورکیش زۆر بە دڵ یاریدەی عێراقیان ئەکرد بۆ نەهێشتنی شۆڕشەکەمان و قەڵاچۆ تێ خستنمان. منیش وەک لێم ڕوونە و هەمیشەش باوەڕم وا بووە گەلی کورد بە کەس لەناو ناچێ و کوردستانیش هەتا سەر لە ورگی کەسدا نامێنێتەوە. بەم شیعرانە باسی هێندێک ڕابردووی خۆم و باوەڕی و داخوازی دڵم بۆ دوا ڕۆژ کردووە:

بەرەو موکوریان

شـــــەوە تـاریـکە کش و مـــــاتـە زەوی
کـــەوتە خـــەو کـــێـــوی، کـــەوی، دارودەوی
تـووتـەک و گـــــۆیـن و کــــوند وشـــــیـــــارن
ڕۆژ وچـانـیـــــــانـە بـە شـــــــەو پـڕکـــــــارن
لـەو هـەمـــــوو جـــــانـەوەرەی وەردەکــــــەوێ
نـــازەنـــیـــنـــیـــش هـــەیـــە لای لایـــێـــی دەوێ
شـنـەبـای وردە گـــــــــــوڵاو ئـەپـژێـنـێ
پـێـی ســــپـــــێـــــراوە گـــــەڵا ڕاژێـنـێ
خـــوڕخـــوڕی ئاو لـە بـەفـــری ســـەرکـــەل
خـــۆش هەوای تێکەڵە زەنگی ســـەر کـــەل
ســـــەگ بەدەم پـرخـــــەوە دەم دەم دەمـــــڕێ
لـەخـــــــەوا دیـویـە گـــــــورگ بـەرخ ئـەدڕێ
بـۆق لەســـــەر نوێنی قـــوڕین قـــیـــڕەی دێ
ســـیـــســـرە ژێ تـاری شـــڕە و ســـیـــڕەی دێ
جـــار و بـارەش کـــەڵەشـــێـــر ئەخـــوێـنێ
بـانـگ لە ئـەســـتـــێـــرە ئەکـــا بـیـــدوێنێ
ئـاگـــــری شـــــوان ئـەگـــــڕێ لـەو دوورە
بـووکی خـــێـــوی شـــەوە، تـارای ســـوورە
گـــەشـن ئـەســـتـــێـــرە چ بەرزن، چ نـەویـن

گشتی پێت وایە ئەویندارى زەوین
زۆر بەپارێزەوە هەست ڕادەگرن
بە هومێدێکەوە چاو دادەگرن

* * *

مانگ ئەوا تازە لە ئاسۆ دەردێ
کۆمەڵێ هەورە سپیلکەی بەردێ
وەک منالی کزی باب ئاوارە
چاوەڕێ بوون وەگەڕێ دووبارە
وا ڕەوی مژ لەبەر ئەو پێوارە
گەش و ڕوون بوونەوە بەو دیدارە
بەلەز و هەڵپە هەموو زۆر بەدەون
هێندێ پێشڕەون و برێ دوا ئەکەون
گش بەرەو پیری ئەچن زووی بگەنێ
مانگ لە خۆشییان دەگری و پێش دەکەنێ
دیمەنی ڕوون و جگەر سووتاوە
ئاگری دووری بە تین و تاوە
یەک یەکی گرتنە هامێز ڕووخۆش
هەوریە هەور و لە ڕوویا ڕووپۆش
پاش گەلێ ماچ و لە باوەش کردن
تیشکی زیوینی لەسەر بەش کردن
چاک و خۆشیی لەگەڵ ئەستێران کرد
کەوتە خۆ و بووکی زەمینی جوان کرد

ئاوی کـــــانیـــــاوێ کــــه وێنه نوێنه
دڵـی خـــــــــــۆی داوەتـێ دڵ بـزوێـنـه

* * *

شـــــەوەکی و بـولبـــــوله ئەچریکێنێ
تا بـەلاوک دڵی گـــــوڵ بســـــتـــــێنێ
ده ئەتۆش هەســـتــــه خــــەیاڵی خــــاوم
مـن ئـەگــــــەر تـۆم نـەبێ زۆر دامــــــاوم!
لـەم هـەژارخـــــــانـەیـه بمهـــــــێنـه دەرێ
بمبــــه دەشت و دەرێ بمگـێـــــڕه ســـــەرێ
دەسـت و بـردێ شـنـەبـام بـۆ زیـن کــــــــه
جــێم دەگــەڵ خــۆت له هەیڤ دابین کــه
ســــەیری خـــاکی مـــوکـــوریم دێ به دڵا
تا نـەچووین خـــــۆم و دڵ و تۆش به گـــــڵا
ســـەرێ هەڵبـــێنمـــەوه لەو مـــەڵبـــەنده
گـــــــــەرچی لـەش دووره لـەوێ دڵ بـەنده

لاجان

دەشـــتی لاجــانه بەهەشـــتی پێـــشـــووم
هونەرم گـــەر هەبێ، لەو ڕا تێـــشــــووم
ئـێـــــــره بـوو لانـکی یـەکـــــــەم دڵداریم
لێـــره هەڵ بوو ســـەرەتای خـــەمـــبـــاریم
چاوی کـارمـامـزێ خـسـتـمـیـه کـەمـەند
نازی پێ دام و دڵ و هۆشــــمی ســـــەند
هێنده فـرمــێـسکه لەوێ ڕشـتـــومـــه

هێندێ لەو ڕازە لەوێ ناشتوومە
بێتە دەر، گۆلە لە خوێناو، پڕ خوێ
بێتەبەر دڕک و گوڵی لێ دەڕوێ!
چاوی من بوو بە درێژیی شەوگار
ملەبارانی دەگەڵ هەوری بەهار
ڕادەمان دیدەکەم و ئەستێرە
کامی زۆرتر بەخەوی کەم فێرە
من و پەروانە دەمان کردە گرەو
کێ لە سووتان بە گڕە؟ من یا ئەو
گڕ و یار کێیە لە کێ جوان چاکتر
شۆقی یار دەردەکەوت ڕووناکتر
ژینی شادیم لە ژوانگەی نێژرا
بە بژانگم گڵەکەی دابێژرا
بۆ بزەی لێو تەمەنی لاوم کوشت
بۆ ڕوانین، زووخاوی چاوم ڕشت
نرخی ماچێکی دڵ و دینم دا
ئەمە چەرخی بە هەموو ژینم دا
گەر چی نازدار و هەژار ڕێک نەدەهات
مەخمەر و کۆنە دەوار لێک نەدەهات
ئەوی من پێم گەیی دیسان زۆرە
بەخششی دەستی ئەوین سەد جۆرە
تووشی دەردی دڵی دڵداران بووم
شیاوی ناو کۆمەڵی خەمباران بووم
چاوی هەرسوورم و ڕەنگی زەردم

دڵی وا گەرم و هەناسەی سەردم
بیری سەرشێت و سەری شێواوم
چم نەبوو، پاکی ئەوین پێی داوم
گەنج و سامانی هەژاریم کە هەیە
سوودی سەودای سەری ئەو سەردەمەیە
شەوەکەی کورتە دەبا واز بێنین
دڵی هار چی دی نەهارووژێنین
ماسوو*
ماسوو، ئەو کێوە هەوارگەی دڵ بوو
جوانێ لەو نێوە گوڵی سەرچڵ بوو
لێک دەهاڵاین دەسەمل شەوگاران
ئەو بەناز، من بە نزای دڵداران
قازیاوێ*
چۆمی قازیاوێ لە خێڵی خاڵان
شڵەژاندوومی دەگەڵ منداڵان
خانووە ڕەمڵینە لەلام خۆش بوو بەڵام
لێم دەڕووخایەوە، ئێستەش هەروام
پردی سوور*
پردی سوور، ئاخۆ لە بیرت ماوم
بە نەمامی لە دەراوت ڕواوم!

---

* ماسوو: گوندێکە لەنێوان لاجان و سابڵاغ، هەژار منداڵیی خۆی زۆر لەوێ بەسەر بردووە.
* قازیاوێ: گوندێکە نزیک سابڵاغ هەژار زۆر منداڵ بووە لە هەواری ماڵە خاڵانی کە لەسەر چەمی ئەو گوندە هەڵیان داوە ماوەیەک ڕای بوواردووە.
* پردی سوور: پردێکی مهابادە گۆیا ئێرانی سەددی لێ دروست دەکەن.

ســـــەردەمـــــێک ڕێڕەوی دڵـداران بـووی
ســــەر لە ئێــــوارە مـــەکـــۆی یـاران بـووی
هـەیـنـوان جـــــــەژنـە بـوو دەوروبـەری تـۆ
بـەزم و خــۆشی بـوو لە ســـایـەی ســەری تـۆ
بـەنـد و بـەســــتێ هـەیـە بـتـــــبــــزوێـنێ*
بشـکێ ئـەو دەســـــتــــە دڵـت دەشکێـنێ

ئەوبەری گرد

گـــــــڕە بـەردێ هـەیـە لـەوبـەر گـــــــــردە
ڕوو بـە کــــــــــوردایـەتـی بـۆ مـن پـردە
دوور لـە چـاوی چـەتـە، کــــــــــوردیم دێـنـا
لێـــــرە دەم خـــــوێـنـدەوە خــــۆم ڕاهێـنـا

باغی مکایل*

پـێـم بـڵـێ بـاغـی مـکـایـل، چـۆنـی؟
هەر وەکــو پێـــشـــوو بە ڕەنگ و بۆنی؟
دیمەنـی ســــــەوزەگــــــیـــــا و دارانـت
چۆنە؟ چۆن مــــاوی دەگـــــەڵ یارانت؟
ئێــســتـەکـەش بۆ گـەپ و بـەزم و ئاهەنگ
دێنە لات کـیـژ و کـوڕی شـۆخ و شـەنگ؟
لاوی دڵبــــەنـد و بـەدڵ دڵـتـــــەڕ و ســــاز
کـــیـــژی پشـــتـــێن شل و چاوباز و بەناز

* بەند و بەست: گزیبە و سەددیشە.
* باغی مکایل: هاوینان جێگە بەزم و داوەتە.

دڵ و لێو چەسپی یەک و دەس لەملن؟
دێنە باوەشت و بە سەرتا ئەتلن؟
دیارە لێت ڕەشبەڵەکی لەش سپیان
دێتە گوێت ماچ و چپەی ئۆخەی و گیان؟
بۆت دەڵێ «ماملێ» ڕۆژان و شەوان*
هەروەها زۆرە لە گۆمت مەلەوان؟
یان قوڵەی شینی تولەی تارانی
دای گەمارۆت و نەوەک جارانی
باغی ئەوبەر بە بەر و فێنکی دڵن
یان لە بێگانە دژ و دڵ بە کوڵن؟

داری خەزایی*

دارە تووی بەژنی خەزایی ماوی؟
هەر گەش و دڵ تەڕی، یان ژاکاوی؟
بە بەر و سێبەری؟ کێ دێتە سوێت؟
کوردی خۆماڵییە میوانی نوێت؟
چاوەکەی تۆی دەنواند هەرماوە
هەر وەکو چاوی هەتیو پڕ ئاوە؟

گڕاو*

مەڵێ سوێراوە گڕاو جێ نزمە
بۆرە خزمێکی دوچاوی کزمە

---

* ماملێ: گۆرانیبێژی ناوداری مهاباد محەمەدی ماملێ.
* خەزایی: کێوێکە لە شیمالی مهاباد، دارەتووێکی لە ناوقەدی هەیە کە لەسەر کانیاوێکە و بۆ سەیران دەچنەسەری.
* گڕاو: سەرچاوەیەکی ئاوی گۆگردییە کە بۆ خرووی پێست خۆی تێدا دەشۆن. ئاوەکە هەر کە لە سەرچاوە جوێ دەبێتەوە دەبێتە بەرد. ئەگەر گوێ لە سەرچاوەکە بگری هاژە هاژی دێ.

بەرد لە خۆی کۆوە دەکا پێم وایە
شۆڕشێ گەرمی لە بن سەردایە

تاقەدار*

تاقە دار هەر بژی داری چاکی
بە ڕەگ و دڵ پتەوی بێ باکی
زۆر بە میوان و لە کەس ناپرسی
وەکو بێکەس لە تەرەس ناترسی
جاروبار بێژە بە مەحمود کانێ*
گۆڕە سەرباز هەیە سمکۆ کوانێ؟

شاری مهاباد

دڵە وا شاری مەهابادە وەرە
کابەتە، ڕووگەتە، کڕنووشێ بەرە
تۆزێ لەو خاکە بە سەر خۆتا کە
تۆزی پیرۆزە لە دنیا تاکە
تۆزی چاوی دڵی نابینایە
لێرە کل بۆ کلەکەی سینایە
لە چ جێ ناوی مهاباد بێنی
بۆ هەموو چاوێ بەرز دەنوێنی

شاری ئازایان

هەر هەبی، شاری نەبەردی و مەردی
جوانترین پارچە بەهەشتی هەردی

* باغی تاقەدار: دارێکە لەناو گۆڕستانێک لە ڕۆژئاوای مهاباد.
* مەحموود کان: گردێکە لە شیمالی مهاباد، سمایلاغای سمکۆ گەلێک عەسکەری ئێرانی لەو جێگەیە زیندە بەچاڵ کردووە.

ڕەوزە و لانی پڵنگ و شێران
جێی بە خوێن ڕشتنی خوێنمژ فێران
باوەشی گەرمی بداغ سوڵتانی*
لێرەوە تێپەڕی غەوسی سانی*
گیانی خۆی داوە بە تۆ شێخ بابا*
باوی شادی بوو ئەگەر ئەو مابا
لە پەنات ورگی مەلیک زادە دڕا*
ئاگری مەرگی عەجەم لێرە گڕا
گوللە سێ تیری تفەنگی سمکۆ
کەللە سەربازی لە تۆ کردن کۆ
کۆمەڵی ژینەوە، ڕۆڵەی تۆ بوو*
بوونی بۆ ساندنی تۆڵەی تۆ بوو
هەر لە زووڕا بە هەوای لای لایی
پێت نیشان داوە ڕچەی ئازایی
ڕەگ و خوێن، هێزی دڵ و ئەژنۆ بووی

* بداغ سوڵتان: ئەمیرێکی بەناوبانگە، سابڵاغ کە گوندێک بووە ئەو کردوویەتە شار. مزگەوتی جومعە دەستکردی ئەوە. سکەی پوولە وردەی لێ داوە کە لە مس بووە و لەسەری نووسراوە (ضرب فی ساوجبلاق).
* غەوسی سانی: شێخ عوبێدوڵاهی شەمزینانە کە لەگەڵ عەجەما شەڕی کردووە و تا نزیک مەراغەی گرتووە.
* شێخ بابا شێخی غەوساباد بووە، سەرەکی کۆمەڵێک بووە کە گفتیان لە ڕووسیای قەیسەری وەرگرتووە ئیستیقلال بدا بە کوردستان و ئەوانیش دژی تورکان شەڕ بکەن. تورکان بەو تۆهمەتە، دەگەڵ حەمە حوسێن خانی سەردار و سەیفەدین خانی سەقزی ئیعدامیان کردووە.
* مەلیک زادە سەرکردەیەکی عەجەم و خزمی شای ئێران بووە و بە لەشکرێکی زۆرەوە هاتووەتە شاری سابڵاغ. لە شەوێکدا سمایلاغا داویە بەسەریدا و قڕیان دە لەشکر خستووە و ورگی سەرکردەیان دڕیوە.
* کۆمەڵی ژک واتا ژیانەوەی کورد لەساڵی ١٩٤٢ لە سابڵاغ پێک هاتووە.

خەوپەڕین و دنەدەر هەر تۆ بووی
کیژ و لاوانی بە خێوت کردن
کێ دەزانێ چییە ترسی مردن!
ئەو کچەی خشڵی سەری پەلکی گوڵن
گرژی ڕووی دوژمن و ئاگر لە دڵن
ڕۆژی خۆشی کە بزەی دەم چەمەنن
ڕۆژی مەیدان بە مەرگ پێ دەکەنن
کوڕەکان هەر وەکو دیمەن تەرزن
لای نەترسان یەکەمین سەر بەرزن

هەرای ژ.ک

راپەرێ کۆمەڵی «ژی، کاف» کردی
چەپەڵی دیلیی لە داوێن شردی
باغەکەت پڕ لە نەمامی بەر هات
کاتی خوێن ڕشتن و دانی سەر هات
تا لە سەرتا بلەرێ ئالاکەت
پاڵەوان بوونە فیدای بالاکەت

ورە بەرنادەن

دوژمن گەرچی بەزۆری و گزەبوو
دۆستە بێگانەکەش ئەو دەم قزەبوو
ناهومێدی کوڕی کورد ناناسێ
باش دەزانێ کە لە خوێنمژ ڕاسێ
خوێن ڕژا، ڕۆڵە کوژا، کەللە پژا
خوێن ڕژان خۆشە کە ئابڕوو نەڕژا

ناوی بەرزت لەسەرووی بەرزان بوو
بۆ گورگ لاشە عەجەم هەرزان بوو

خۆبەخشین

گەرچی کەوتیتەوە بەر چنگوڕی دەڵ
گەرچی هێندێک لە چەمت بوونە چەقەڵ*
زۆر کوڕی وات هەبوو خۆیان بەخشی
خوێنی گەشیان گڵی تۆی پێ نەخشی
گۆڕی پیرۆزی حوسێن و قازی
باشترین بەڵگەیە بۆ شانازی*

دڵدانەوە

نەچی دڵمەند بی لەوەی هاتە سەرت
زۆر کەسی وات هەیە بمرن لەبەرت
دوژمنت پێی وە نەبێ بۆی دەلوێ
کوڕە کورد خەنجەرەکەی بۆ دەسوێ
ئاو نییە خوێنی شەهیدان نەوتە
هەڵ دەبێ و هەل لە ژیان هەڵکەوتە
لاشی لاوانی وەبن گڵ کەوتن
وان لەلای ئێمە لەناو دڵ خەوتن
هەر بینا شۆڕشەکەت هاتەوە گەڕ
سەرنەوی بوو عەجەمی پاشڵ تەڕ
خەنجەرم چەرمی لەبەر دامالی

* مەسەلێک هەیە: چەم بێ چەقەڵ نابێ یانێ هەموو گەلێک خائینی خۆی هەر دەبێ.
* حەمە حوسێن خانی سەیفی قازی فەرماندەی لەشکری کوردستان و، پێشەوا قازی محەمەد سەرەک کۆماری کوردستان شەهید کراون و لە سابلاغ نێژراون.

خـــوێنی خـــۆی لاش و ســـەری ڕامـــاڵی
وا بەگـــیـــــر دێتـــەوە ڕێی نـابێ هەڵێ
مـــەمکوژە و هەرچی دەکـــەی بیکە، دەڵی
وا تەمێ دەکـــرێ لە فـــێـــرگـــەی شـــۆڕش
تاوی داو بچـــــتـــــەوە گـــۆڕی کـــۆرش
کـــــــــــوردەواری لـە دەمـی بـێـگـانـە
شـــیـــــرە تریاک نـیـــیـــــە وەک سندانە
ئەوی لای وایـە کـــە تۆی پێ دەخـــورێ
ئـەبـێ تـاڵاوی بـە دەمـــــــــدا بـکـرێ
خوشیی دوارۆژ
با بەخـــوێن لاچێ پەڵەی دەس پیـســـان
دەشـــەکێ لـەو ســـەرە ئـاڵا دیســـان
لاوە کــــــوردت هـەیـە ئـاڵا هـەڵ کـــــا
لاوەیـی نـاشـێ دەسـی تـێـکـەڵ کــــــا
دەڕەوێ تـۆز و تـەمـی ژێـر دەســــــتـی
دەیگریـن ڕەشـــبـــەڵەکی بەربەســــتی
پیس و چاوشـــۆڕ ســـەری پێ شـــۆڕ دەکـــرێ
گـــۆڕی داگـــیـــرکـــەری پێ گـــۆڕ دەکـــرێ
لاوی ئـازا و کـــــوڕ و مـــــەرد و ڕەندت
زۆر کـــچی گـــوڵبـــەدەم و لێـــو قـــەندت
شـــان بە شـــان دەس لە دەســـا گـــۆوەندە
ڕێکی یەک دێنەوە شـــەندە و مـــەندە*

* مەسەلە دەڵێن: شەندە لە مەندە کەمتر نییە، یانی هەموو کەس وەک یەکن لە ماف و بەشدا.

پێ کە ئەیدەن بەزەوی بوولەرزە
زەردە لیمۆ دەلەرن لەو بەرزە
گۆڕە سەگ ئەو دەمە وا دائەتەپن
تا زەوی زەوییە، ئیتر لێت نەحەپن
خۆم چۆنم!
من بە بێ تۆم کە دەپرسی چۆنم!
لە تەشەندایە برینی کۆنم
دوور لە بالآت لە ژیانم زیزم
سیس و بابردە گەڵای پاییزم
چاوەکانم کە لە چاوگەت دوورن
وەک سەری کوڵمی کچانت سوورن
ڕەنگی خاڵ و کەزییان جەرگی ڕەشم
وەک کەمەریان شل و باریکە لەشم
ڕەنگ و ڕووم زەردە نەوەک گەردنی زەرد
زەردی بێگەردییە ئەم، ئەو هی دەرد
لەش بەبار، تۆزی گیانمی پێوە
لە لکە و وەک لکە باری لێوە*
نەشەوە شەوم و نەڕۆژم ڕۆژە
داخ لە دڵ بوومە گڕێی بەرکۆژە*

---

* لەش بەبارم یانی نەخۆشم یان لەشم بەرێکی هەیە کە ئەویش تۆزێک گیانە یان گیانم وەک تۆز لێی نیشتووە.
* گیانم لەسەر لکە و لە کەوتن و وەرین نێزیکە و وەک پەڵەیەکە بەسەر لێومەوە، وا ئەزانن بارە لەسەر لێوم نیشتووە.

هێندە نێزیک و هەڵێک نات بینم
لە وزەم دەرچوو نەگێڕم شینم*
دڵە، پیشەی کوڵە، ناڵینە بەشم
سەری هەڵگرتووە فرمێسکی گەشم
کاتی وا نەبووە لە دڵما لاچی
تا ژیان ماوە لە بیرم ناچی
سوێند بە خۆت بشچمە ژێر گڵکۆوە
گیان پەپوولێکە بە دەوری تۆوە
ئەمەکت بم گرێ گەر لێت لادەم
لەو جیهانیش بە بەهەشتت نادەم
بۆ سولەیمانی کە نالی ناڵی
وەک مە نەیچێشتووە تامی تاڵی
نە سولەیمانی وەکو تۆ جوانە
نە دڵی نالی چزا بەو ژانە
«خاک و خۆڵ» ببوە گڕوی گریانی
من چ خاکێک بەسەرم، دوڕدانی!
تۆ چۆن ماوی!
چۆنی تۆ؟ چۆنە دەر و کۆڵانت؟
دیمەنی بەرز و خڕ و خۆڵانت؟
هەمووڵا کۆنە گراوی خۆمن
مەمی بێچارەم و زینن بۆ من

* وەک دوگمەی سەر سنگ و یەخەم کە لە سنگ نزیکە و نایبینی و زۆر بەداخەوەیەو جەرگی کون کونە.

سروەکەی قۆرغێ شنەی بێ گەردە؟
وەک هەناسەی منە بۆ تۆ! ساردە؟*
گەڕەکی شوان، دڵی هەر وا گەرمە
چاو ڕەقی هەر هەیە یان چاو نەرمە*
ئاوی گەرماوی شوجاع هەر شۆرە؟
شەوی جێژنان هەیە سەر لەنگۆرە؟*
دیاری شایانە کە بدرێ پێشکێش؟
توور و کاهوو، کەلەمی شادەروێش*
ڕزگەیی یادێ لە ئاوارە دەکا؟
مەولەوی دەردی دڵان چارە دەکا؟*
نوێژگەیێکیش هەیە لەو دەوروبەرە
باغ و بێستانە مەلای سەلکە کەرە
ماڵەکەم یادی جوانی خێر بێ
هەر کەسی ئەمنی لە تۆ کرد کوێر بێ
سێبەری باو لە سەرم بوو ئەو دەم
باغی شادی لە بەرم بوو، ئەو دەم
دوورخرام وا لە کەس و خوشک و برام
گێژی تاریکە شەوم، دوورە چرام

* قورغ: قۆپییەکە لە مهاباد- بای قورغی: بایەکی ساردە.
* گەڕەکی شوانان: گەڕەکێکی لادێییانە و گەرمە لە ڕۆژاوای سابڵاغ. * چاوڕەق: خێزانێکن لە گەڕەکی شوانان شکست هەڵدەبەستنەوە.
* حەمامی شوجاعولمەلیک لە مهابادە و ئاوەکەی سوێرە.
* شادەروێش: مزگەوتێکە کەلەم و توور و کاهووی کە لە حەوشەیدا دەکرێ بەناوبانگە.
* ڕزگەیی: گەڕەکێکە ماڵی هەژار لەو گەڕەکە و نێزیک مزگەوتی ڕۆستەم بەگ بووە کە مەلای مزگەوتەکە جاشی عەجەمە. * مەولەوی نازناوی بنەماڵەیێکە بژیشکی دەکەن

خاڵە سوورەت چ دەکا ؟ هەر چاکە ؟
یاخۆ داکەوتووە، ڕێکی خاکە*
خانەقای نەهری بە خوێن ڕەنگاوە
ڕێی شەهیدان بووە بەڵگەی ماوە*
گوێم لە شێخ قادرە بانگ ئاوازی
بۆ گەلی کوردە بەسەد شانازی
بەر بەسێدارە دڵت ڕانەچەنێ
بۆ وەتەن بمرە ژیانت ئەدەنێ
چۆنە مزگەوتی هەباساغامان؟
تات و بەر سێبەر و تووی، هەر وا مان؟
وەکو ئەوسایە فەقێ دەخوێنن؟
وەکو من دەقنە لە مالان دێنن؟
کە دەڵێن ژینی منالی گەمە بوو
ئەو دەمە جێ گەپ و گاڵتەم ئەمە بوو
گاڵتەی ئەو سەردەمە
خواس و سەرقووت و لە خۆڵا گەوزیو
پیتی چووی پەل بوو بەدەستی قەڵشیو
ئیوهییە، تەوغییە، شەگگە و چک و پک
لیکی زاری دەتکاندم تک تک
وەک هەلووک لێر و لەوێ هەڵدەبەزیم
سواپ و شێشۆقە بۆ چارەی وەڕەزیم

* خاڵەسوورە: چاکێکە لە گەڕەکی قولە قەبران لە مهاباد، دارێکی بەسەرەوەیە.
* خانەقای نەهری: تەکیەی بەرەی شێخەکانی شەمزینانە و لە گەڕەکی سەرخڕێیە و هاوسای مزگەوتی هەباساغایە. * شێخ عەبدولقادر و شێخ محەمەدی شەمزینی لەلایەن تورکانەوە لە ڕێگەی ئازادیی کوردستاندا بەدارا کردان.

مەزرەقم یار و هەواڵ مەڕمەڵ بوو
قۆچەقانیم چەکی ڕاو و شەڕ بوو
خازەلی و حەنزەڵ و ئاوڕۆچکە بە گشت
تۆپەڕاکرن و کەری سووری بەپشت
یان مەلا تەق تەقە یان هەنگڵە شەلە
جێژنە بۆ ئەو هەلە ڕۆیی بەپەلە
جەغز و سوڕدانی بە دەوری خۆما
لەم هەموو چەرخە خولێکم بۆ ما
تازە وا بوومەتە گۆچان بەدەسێ
لێم وەدی دێتەوە حوللەی مەرەسێ
ڕۆژی ماندوو بە خەیاڵی شەو بووم
شەو لەبەر بەزم و گەمەم بێ خەو بووم
ڕێزە چوقڵێ کە لەسەر هەورازن
یاری برژانگی منن هاوڕازن*

دیسان گەڕەک و جوانەکانی

«سەرخڕێ» زۆرتری هەمووان بەشی تۆم*
کۆرپەیێکی خڕەکەی باوەشی تۆم
یەکەمین جێیەکی، لێم دانا پێم
کوڕی خۆتم، بتەوێم یا نەتەوێم
گەڕەکی «قوبڵە» نەبوورین پێیدا
بێ سەر و شوێنە «وەفایی» تێیدا*

* بەرانبەر بە مزگەوتی هەباساغا لە بڵندییەک ڕیزە دڕکێک هەبوو.
* سەرخڕێ: گەڕەکێکە لە مهاباد هەژار لەوێ لە دایک بووە.
* گەڕەکی قوبلە جێگەی وەفائیی شاعیری بەناوبانگ بووە. لە شیعرێکیدا دەڵێ: «وەفایی ئاخیری خێر بێ دەمێکە بێ سەروشوێنە» ، شیعری: «شیرین تەشی دەڕێسێ» لە شیعرە هەرە بەناوبانگەکانیەتی.

شیرنێک لێرە بەناز تەشیەکی ڕست
شیرنی کۆکەنەکەی لە برەو خست
«گەڕەک ئەرمەنیە» بەهەشتی گۆرین*
ڕوو لە هەر لایە دەکەی هەر حۆرین
سەردەمێک چاوڕەش و چاوشینێک بوون
بۆ سڕی جەرگی تەزیو تینێک بوون
«سەرپلوسک» دڵ و چاوم لەویە*
بەرەگە و ڕێڕەوی ئاسکی کەویە
سۆفی گەر بەزمی بەهەشتت گەرەکە
تویژێ باوێژە، وەرە ئەم گەڕەکە
«پش قەڵا» دێن و دەچن ئێواران*
دەس لەمل تونگە لەشان نازداران
تاخی «حاجی حەسەنی» لەو پەڕیە*
حەجی سەر وشکی نییە، دڵ تەڕییە
دڵ بەخەم وەرگەڕێ زووی دێننەوە جێ
گەرمە ماچ خێرە لە جێ دەچنە حەجێ

ناو بازاڕەکە

بۆ هەژار دیتنی بازاڕ دەردە
دەس کە واڵایە دەسی لێ بەردە
تۆ بڵێی، تازە بخۆن تێر و تەسەل
چای عمادیش و کەبابی حەمە شەل!*

* (گەڕەک ئەرمەنی) و (سەرپلووسک) و (پش قەڵا) و (گەڕەکی حاجی حەسەنی) لە گەڕەکەکانی مهابادن. * سەرپلووسک و پش قەڵا: سەرچاوە ئاویان هەبوو، کیژان ئاویان لێ دەهێنان.
* عیمادی: چایچییەکی مهابادی و * حەمەشەل: کەبابچییەکی بەناوبانگ بوو.

خەڵکی بازارە کە هەروا مەردن!
گوڵی بەر دۆست و لە دوژمن بەردن!
چاخی دژواری لە مەیدان دەچەقن
تای تەرازووی یەک و تێکڕا دەتەقن!
هەر بە بێگانە دەکەن گاڵەی خۆش
دەردی سەرتیپە تەماتەی بێهۆش!*

بەستێن*

دڵە سەیرێکە لە دەم بەستێنێ
دیدە مەستێک لە منت نەستێنێ
چاو کەژاڵانی لە چەم ئاو دێنن
دەم بە جادوون و دڵان دەڕفێنن
پرچە پڕ چینە، کراس هەر چینە
هەر نزای گیانە لە ڕێی ئامینە

چوار چرا*

چوارچرا ڕەنگە ببیسێ دەنگم
وام لەسەر تێزە هەواخوای جەنگم
بەشخورا و مەرگی دەوێ ئاشتیخواز
گرێدار ناشکێ بەبێ بیور و پواز

---

* ساڵێک پەهلەویی شای ئێران سەرتیپ هۆشمەند ناوێکی نارده سابڵاغ کە بەزەبروزەنگی خۆی سەرڕەقیی خەڵکی مهاباد نەهێڵێ. ڕۆژێک سەرتیپ دێتە ناو بازاڕ لەپڕ وەک بارانە تێکوڵە شووتی و تەماتە ڕزیوی بەسەردا دەبارێ و ئیتر سەرتیپ هەر ئەو ڕۆیشتنە ڕۆیشت و نەهاتەوە، بەڵام ناوی دەرکرد بە سەرتیپ باینجان.

* بەستێنی چۆم: سەیرانگای ئێوارانە۰

* چوار چرا: جێگەیەکە لە نزیک بەستێن، قازی محەمەد و سەدر و سەیف و چەند کەسێکیان لەوێ بەدارا کردووە.

تۆزێ ڕاوەستە، ئیتر گوێ هەڵخە
ڕاخە کەوڵی عەجەم و خوێ هەڵخە
دەچەقێنینەوە داری تۆڵە
شاخی شاخدار دەپەڕێ بۆ کۆڵە*

کووچەی جوولەکان*

ڕوو لە کۆڵانی جوان کەین نامە
لە هەمووی بیرەوەریی خەییامە
ئەوی تێی نەچووە دڵی پڕ لە خەمە
تەنگ و تاریکی هەبێ: پرچ و دەمە
ئەو کچە جوانە کە مەی دەفرۆشن
نازی چاوانە بە مەی دەفرۆشن

جا چبکەین؟

لە هەوار «مامڵێ» مریەم بێنێ
هێند بە ئارامی کە شیر نەڕژێنێ
جوانە چارۆکە بە دابی بڵباس
لە پەڕی مێشێ تەنکتر بێ کراس*
ڕەنگی خۆش بێتە پەنای دەنگی خۆش
شێت و شوورن دەمی خۆش بیر و هۆش
بەستەییێکی من و ئاوازی ئەو
ڕازی دڵخوازی من و سازی ئەو

---

* مەسەلێکی مەشهوورە دەڵێن: خوا هەقی بزنی کۆڵە لە شاخدار دەستێنێتەوە.
* کووچەی جوولەکان جێگە مەیخانە و بەزمی لاوانە. گۆرانییەک هەیە دەڵێ: کووچەی جوولەکان تەنگ و تاریکە + یەکێکی تێدا کەمبەر باریکە.
* هێندێک لە گۆرانییەکانی مامڵێ بەم ناوانەن: «هەواره، مریەمێ سابلاغی، ئارامی گیانم کوڕە مەکە، شیرەکەم لێ دەڕژێ هەتیو مەکە، چارۆگێ چارۆگێ، کراسێکی دەبەردا تەنکە وەک پەڕی مێشێ».

وەرگرین بادە لەدەست مەیگێڕێ
خۆش و مەستانە بڵێین چەند دێڕێ

بەستەکە

ئەی مەهاباد گوڵی سەرتۆپی زەوی
زیاد لە هەر جوانێ وەبەر دڵ دەکەوی
هەر کەسێ جارێ ئەتۆی ناسیبێ
خۆش و جوانتر دەبێ چی دیبێ!
کێیە ژیا بێ لە بەهەشتی خوادا
دڵی هەڵ دەگرێ کە لای لێ لادا!

ئەدی بۆ بێ دەنگن!

هۆنەر و نووسەرەکانت لە چییان
چۆنە تا سەر بە هەوای تۆ نەژییان؟
«خاڵەمین» زیرەک و پسپۆڕی چییە*
چاوی سوور و تەڕی وشک و سپییە!

---

* خاڵەمین: شاعیرێکی زۆر باشە لە مەڵبەندی مهاباد، لە شیعری خۆیدا گوتوویە:
خاڵی خۆو لێک دەکاتەوە بۆتان
دۆست و دوژمن، چ زیرەکە و پسپۆڕ
بەهومێدی خودا و پێغەمبەر
بەدڵی گەرم و چاوی سوور و تەڕ
کوردەکان چییدی سەرنەوی نابن
هەرئەوەندە نەختێ بۆ خۆ ئازابن
ئەو کوڕانەی کە ڕوو بەمەیدان دێن
دەیگرن تۆپی زل بە دەست و زوخاڵ
بچۆ لای کوردە، کاکی ژیر و زرینگ
چونکە جێی کوردە دەس بنێ سەرسینگ
پێی بڵێ خاڵەمین دەڵێ تاکەی
گەنم و جۆ چان و جرینگە جرینگ
وا بەسەر دوژمنا دەگوڕێن
وەک لە کەروێشکی هەڵدەکێشێ تەماڵ

تۆپ بوو، ئەو تۆپی کە دەیگرت بە زوخاڵ
گەنم و جۆ چاندنی هەڵنا بە تەماڵ!
«سەوزە سیس» نێوی دەنێ کاری بەجێ:
نێوە نووزەی مەم و سیامەند و خەجێ!*
ئەمە دەرمان نییە بیفرۆشێ بە گەل
دەردی زۆری دەوێ شەل دەرچێ لەزەل
«هێمن» ئەو بولبولە سەر بێتووکە
چۆنە لێی نایە چ جووکە و نووکە!*
کوانێ ئەو سینگە کە «ماژینۆ» بوو!
سەر لە مەیدانی نەبەردا گۆ بوو
وەکو بیستوومە لە مێروولە بەزی
دڵی وا گەرم و گوڕی سەیرە تەزی!
کوا تفەنگی دەس و ڕاوی کامە!
گۆشەگیری چییە ئاغای دامە
بۆ دژە و ئەژنۆ دەباوەش دەکرێ
یان بەسەر بەرزی بژی یان بمرێ!
نیشتمان هەر کەسی بۆ بمرێ نەمرد

* سەید عەبدوڵڵا ئەیووبیی دەرمان فرۆش: نووسەر و مامۆستای دانیشگایە، دوو کتێبی چاپ کردووە بە تەرجەمەی فارسییەوە «چریکەی مەم و زین و چریکەی سیامەند و خەجی».

* هێمن: شاعیری زۆر بەناوبانگی مهابادە، هێندێک لە شیعرەکانی کە لێرەدا ئیشارەیان پێ کراوە ئەمانەن: (ئەو بولبولەم ئەمن کە دەستم کرد بە ناڵەناڵ + بێدار بۆوە میللەتی کوردی بە خوێندنم)، بۆ نیشتمان دەڵێ: (لە باتیی ماژینۆ سینگم قەڵای تۆ)، پاش لێقەومان لە شیعرێکیدا گوتوویە: (لە مێروولە بەزیم)، شیعرێکی خۆشی لەسەر تفەنگی ڕاو و گەمەی دامە هەیە. لە جێگەیەکی تریشدا دەڵێ: (هەمنشینی گۆشەیی تەنهایی هەر ئەژنۆکەمە + بۆیە ڕۆژ و شەو وەها گرتوومەتە نێو باوەشم). لە جێگەیەک دەڵێ: (عاشقی چاوی کەژاڵ و گەردنی پڕ خاڵ نیم + عاشقی کێو و تەلان و بەندەن و بەردم ئەمن). شیعرێکی هەیە بە وەلیعەهدی پەهلەویی هەڵگوتووە.

لەشی سەر دۆشەکە هیچ بەهری نەبرد
دەبا بیشێلم
لێم گەڕێ دڵ بەزوخاو و خوێنم
با لە دوور دوورە برام بدوێنم:
کاکە مەرجی من و تۆ کوا وا بوون؟
کەی تیانا بوو لە یەکدی جیابوون؟
هەرچی دەرد و کوڵە بەر من بکەوێ
تۆش وەکو خۆشی بە جێمێنی لەوێ!
بیر و پێنووس و دەس و دڵ یەک بوو
دوانەیەک بوون و بە دەم یەک چەک بوو
تۆ ئەوینداری تەلان و بەرد بووی
دژی سای گەردن و زێڕی زەرد بووی
سوێند و پەیمان بوو نەگۆڕێی، گۆڕای
وازی وازی لەسەری دای دۆڕای
بولبولی کورد وەکو قەل دەنوێنێ
بێزی بێ بۆ کوڕی شا بخوێنێ
باڵی بشکێ و پەڕ و پۆی هەڵبوەرێ
مەل بکا زەمزەمە بۆ جاشە کەرێ
ئەوە چت کردوە بێ من، هێمن؟
تێر و تانەت فرە لێمن، پێمن*
نەت کرا بدڕی لە خۆت ئەو پەردەی
دەس لە گۆشتاو و پلاوێ بەردەی!

* تیرت لە منن و تەنانەت بە منن.

لێم ببووره کە ئەوەندە بەرلۆمی
شینە بۆ خۆمی دەکەم، تۆش خۆمی
ئێستەکەش نەچوە بچێ چوو ڕۆیی
وەرەوە ناو گەل و خزم و خۆیی
بۆ گەلت بێژە هەتا ڕۆژی مەرگ
بێ مەنەت بێ تمەن و نان و بەرگ*
ڕکەڕاکە و ببە هاودەنگی خۆم
بێ کرێژ بەو ببە هاوڕەنگی خۆم
با دەسەومل مەلی بێچاران بین
هەر «هەژار هێمن»ەکەی جاران بین*
نیشتمان وەک مەلە، نووسەر باڵە
هەر مەلێ باڵی شکا جێی چاڵە
دڵە وشیار بەوە مەستی بەستە
ڕێووشوێن بەر مەدە خۆ دابەستە
پاش ئەو مەستییە گەشتێ بکەین
بەرەژێر ببیەوە نوێژگەی سووره
زۆر مەلای لێن کە نەچووم بمبووره*
لەو مەلایانە یەکێ زل جاشە
خەرتەلە و چاوی لە پێنج شەش لاشە

---

* ئەو بیتانەی منەتیان لێ دروست بووە پیتی تمەنیشن، تمەن بێ منەت واتا نەمێنێ.
* ئەوەندە لە مهاباد هەژار و هێمن دۆستایەتی و تێکەڵاوییان هەبوو خەڵک لێیان گۆڕابوو کامیان هەژارە و کامیان هێمنە، بەهەردووکیان دەگوت: هەژارهێمن.
* مزگەوتی سوور: کۆنترین بینایەکە لە بداغ سوڵتان ماوەتەوە و ئاواڵ دووانەی پردی سوورە.

تاخی «دارۆغە»یە جێی بیرەوەری
بیر ئەوێستاش دەگەڕێ دەوروبەری*
ترسی دارۆغە نەمابوو ئەو دەم
دڵ بە ئاواتێ ژیابوو ئەو دەم!
«کووپین ئاوا» دڵی هەر ئاوا بێ
زۆر دڵاوا بوو سپاردەی خوا بێ*
تیری چاوبازێ لە جەرگم ڕاچوو
کوشتمی و خوێنەکەشم هەر وا چوو

لەسەر داشا مەجید

وام لە سەر «داشە مەجید» وێستاوم
گیانە گەش بۆتەوە، ڕوونن چاوم*
دڵە بێ دیدەنیی ئەم دیمەنە کە
«لالە باس» یارە لە گۆمی «تەنەکە»*
«مێشە کورتانی» ببینە و «یەرغو»
بیرە دا باری مەنیج تێپەڕ بوو*
دڵگوشایە و گەشە «باغی سیسە»
ترسی ئەو ناوە لە چاوی پیسە*
ئاوێ ئەسکەندەری لە شوێن وێل بوو
لە کن ئەم ئاوە خناوو لێل بوو

---

* گەڕەکی دارۆغە و کووپین ئاوا: دوو گەڕەکی مهابادن.
* داشا مەجید: کێوێکە لە ڕۆژهەڵاتی مهاباد.
* لالەباس: باغێکە. * گۆمی تەنەکە: لە نزیک ئەو باغەیە.
* مێشەی کورتانێ: مێشەیەکە لە خوار مهاباد و یەرغوو چۆمێکە هاوینان وشک دەبێ. گۆرانییەک هەیە دەڵێ: مەنیج بارگەی تێک نا گەییە بارگەی کورتانێ، مەنیج بارگەی تێک نا هات گەییە پردی یەرغوو.
* باغی سیسە: سەیرانگایەکی خۆشە لە مهاباد.

«کانیی مام قەنبەر»ە لێی بڕوانە
دیمەنی جوانی دەمی جێژنانە*
پڕکەژاڵ، ئەو کەژە زەردە و سوورە
چت دەوێ بەر دەمە، هەر خەم دوورە
پیرە سەر سەوزەکە «ئەسحابە سپی»
بوویە پێشێلی عەجەم بۆیە کپی!*
تووکی تۆ وەرگەڕێ تەخی تاران
تا بەهار ببیەوە جێی دڵداران
«گومبەزان» جێگە نیاز و ڕازە
چیت نیازە وەرە لێی بخوازە*
کورد و ئازادی بە یەکتر شاد بن
دوژمنان ببنە گڵ و بەرباد بن
«باغی شێخی» گوڵی ناو باغانە
سەیری هەتوانی جگەر داغانە*
سەر لە ئێوارە سەرێک هەڵبێنە
ژین وەسەر بگرەوە خەم بپسێنە

ماڵئاوایی

چۆن وەها شارێ لەسەر دنیا بێ
بە خەیاڵا دێ کە مانگ ئاوا بێ
سا مهاباد بە هومێدی دیدار

---

* کانی مام قەنبەران: جێگە بەزمی ڕۆژی جێژنانە.
* ئەسحابە سپی: زیارەتێکە و خەڵک بەهاران دەچنە سەیرانی.
* گومبەزان: گۆڕخانەی بەرەی بداغ سوڵتانییە و زیارەتگایە.
* باغی شێخی: باغ و باغچەیەکە لە قوبلەی مهاباد، ئێوارانە خەڵکی لێ کۆ دەبێتەوە.

تاکو دەتبینمەوە ئازا و رزگار

با لەشار دەرکەوین

داوەتم دێنیەوە بیر «زاوا و بووک»

وەک سەری هێمنی بۆر و بێ تووک*

لێرە «لاچین» وەرە «شیلاناوێ»

کۆنە لانمانە بمێنین تاوێ*

شایی هێمن بوو هەژار هەڵدەبەزی

دۆیەکی هاتە دەس و جەرگی تەزی

سارەوانانە*

سارەوانانی تەمەن خۆش ئاژۆن

بێ وچان دەیدەنە بەر تازە و کۆن

«سارەوانانە» دڵت بۆ لادێ

هیچ لە دڵتا هەیە یادی یادێ!

بە نەمامی گەش و شەنگ و شل بوو

بە نەکامی بەر و مردن کل بوو!

بەسری*

لەو بەرەت «بەسری» دەسی دز ببڕە

لەو سەرەت ئارەقی ماندوو بسڕە

---

* زاوا و بووک: کێوێکە لە نزیک مەهاباد و لەسەر ڕێگەی گوندی لاچین و شیلاناوێیە کەماڵی خانەدانی هێمن لەوێ دەبن، هێمن کە ژنی دێنا هەژار برازاوا بوو و لە داوەتی کە لە شیلاناوێ بوو بەشدار بوو.

* سارەوانانە: گوندێکە نزیک مەهاباد، دایکی هەژار کە سەیدزادە فاتمی کچی سەید محەمەدئەمینی نوورانییە خەڵکی ئەوێ بووە و زۆر بە گەنجی جوانەمەرگ بووە.

* بەسری: کێوێکە لە ڕۆژهەڵاتی مهاباد زۆر زۆر جار دز و جەردەی لێ دەبێ.

سەری سوڵتان

«سەید وەقاس» هەر بەگەڕی ڕەش بەڵەکی
وەکو جاران بەکڵوک و کەڵەکی!*
خۆشی بۆ تۆبە دراوسێ جوانی
دۆستی تۆن «قەمتەرەیی» و «دەرمانی»
لایەکت «چۆمی مەجیدخانی» بەرین
ماڵ و قۆپی هەموو پڕ پۆڕ و پەرین
ڕاسپێرە لە قەڵا بۆ «کاکم»
هیچ قسەی ماوە! دەڵێ بێ باکم!*
گەیوەتە کوێ! شەڕی ئاغا و گوندی!
سەیرە دنیا کە چلۆن بوو، چن دی!
کۆنە «سوڵتان» و «سولەیمان» ڕێوین
شێت و خووداری ختەی بێ خێوین*
کۆسە بۆ ڕیش دەگەڕا و بۆ جاشی
داشی هات کلک و سمێڵی تاشی*

ئیساکەند*

باشە شەوباشێ لە «ئیساکەند» کەین
یادی یارێکی دەم و لێو قەند کەین

---

* سەید وەقاس: کێوێکە لە نێوان چۆمی مەجیدخان و لەناو قەمتەرە و دەرمان و بورهاندا، گۆڕێکی لێیە گۆیا جێگەی سەعدی وەقاسی ئەسحابەیە، چوارشەممەی بەهاران کچ و کوڕ دەچنە سەری و داوەتی ڕەشبەڵەکی لێ دەگرن و نیازی لێ دەخوازن.
* کاک: نیاز مەلا ئەمجەدی قەڵایە کە نازناوی شیعری کاک بوو.
* سوڵتان ئاغا و سلێمان ئاغا دوو ئاغای زۆر دەوڵەمەند و دەست ڕۆیشتوو بوون لە چۆمی مەجید خان و دژی کۆمەڵە بوون.
* داشی: بە شەلاتی تارانی دەڵێن.
* ئیساکەند: گوندێکە لە موکریان هەژار لەوێ ماوەیەک فەقێ بووە و وا دیارە لەگەڵ سەیدزادەیەکا دڵداریی کردووە.

شال شلێ چاو بەکلێ لێو ئاڵێ
چوێلەکێک بووم بە دەسی منداڵێ

سەید کاکەجان*

«کاکە جان» پیری «سەهۆڵان» هەرهەی
نیاز ڕەوای لاو و کچۆڵان هەرهەی!

بەرەو پیر

گیان لە ڕێ چوونی بەلەز دەمدا هان
کەوتە بەر کێشەری «پیری بورهان»*
مانگە زەرد بوویەوە؟ ڕۆژت دیوە؟
دیارە تۆ بەر لەمنت ناسیوە
دڵە دامرکێ خەیاڵ لێم لادە
گیانە بۆ دیتنی پیر ئامادە
«کانی دولمانە» لەسەر ڕێگامان
خۆت بشۆ بێ چەپەڵی بێ ئامان
جێ گەلێ پاکە ئەتۆش خاوێن بە
بۆ هەموو سووچێ دەسەو داوێن بە
لە «لووساوکانە»وە خۆش ڕابرە
دەس بەدەم نەوسی چنۆکا بگرە*
لە هەموولاوە گوڵ و گوڵزارە

---

* کاکەجان: چاکێکە لە نزیک گوندی سەهۆڵان لە موکریان کیژ و کوڕ داوەتی لەسەر دەگرن و نیازی لێ دەخوازن.

* پیری بورهان: نیاز شەمسەدین شێخ یووسفی بورهانییە کە لە نزیک شەرەفکەند لە جێگەیەک بەناوی خانەقا نێژراوە و ئەو خانەقایە جێگەی فەقێیەتیی هەژاربووە

* کانی دولمان و لووساوکان: دوو جێگەن لە خانەقا.

شینییە جوانییە ئاوە و دارە
دڵی شێت چەپکە گوڵێکیش بچنێ
باشە هۆشی هەبێ هێشوو نەڕنێ

گومبەز

گومبەزی سپیە وەکو ڕووی چاکان
پاکە وەک گیان و دڵی دڵپاکان
سەدەفە و گەوهەری یەکتای تێدا
بارەگاهێکە شەهەنشای تێدا
ماڵی سەرخێڵی خوداناسانە
بێرەدا چوونە بەهەشت هاسانە
لێرە کەشکۆڵی هەژاری تژییە
هەرچی ئێرەی هەیە چاوی لە چییە!
ڕۆژێ تینی بە گەشە و تیرێژە
ڕۆژێ دینی گەش و تیشک ڕێژە
تیشکی ئەو کاری بە خۆڵ و خاکە
شۆقی ئەم گیان لەبەری ڕووناکە
گیانە تا هەل هەیە لەو جێ گەورە
بدە حەو جاری وەکو حەج دەورە
لێی بپاڕێوە نزا لە خوا کا
با گرێی کاری هەژاران ڕاکا
کوردی بێچارە هەتا کەی دیل بن!
تۆق و کۆت هاودەمی پێ وو پیل بن!
خوا نەناسان و چرووک و پەستان

بەس بگەوزن لە چیای کوردستان

بەزەیی هەوری لە کەژمان هاڵێ

زبڵ و زاڵی دەسی زۆر ڕامالێ

سەید ڕەشید*

وەرە سەر گۆڕی شەهیدی دڵتەڕ

هەموو دنیا لەبەرێ ئەو لەو پەڕ

«چاوەشی» پیر بە هەوای زانستی

لە ملی شێری دەخستن ڕستی

نوورانی و مەولانا*

گۆڕی نوورانییە، مەولانایە

کەسی وا گەورە لە مەولا نایە

لەسەر گۆڕی دایک و بابم*

گیان وچانێ لەسەر ئەم دوو گۆڕە

دڵە خوێن هەڵ بدە چاو داچۆڕە

دای و باب لێرە بە خاک ئەسپێران

بە یەکوو بوومە پەپووی جێ وێران

دایک ئەدوێنم

دایە شەوگاری درێژ گریابووی

بۆ کوڕت دڵ بەنزا و بریا بووی

---

* سەید ڕەشید: عالم و شاعیر و قسەخۆشی بەناوبانگ، لە شیعرێکیدا کە لەپەسندی شێخی بورهاندا بیگوتایە نازناوی چاوەش بوو، لە ئەشعاری تریشدا شەهید بوو.

* نوورانی: سەید حەمەسەعیدی کولێجیی عالمی بەناوبانگ، کە مامی دایکی هەژارە.

* مەولانا: مەلا سادقی خەلیفەی شێخی بورهانە کە پردی قەرە قشلاغ و قەڵاتاسیان و ڕێگەی بەسری ئەو دروستی کردوون. مەولانا خاڵی باوکی هەژار بوو.

* باوکی هەژار مەلا محەمەدی شەرەفکەندی لە تەمەنی ٦٥ساڵیدا لە کاتێدا کە هەژار تەمەنی ١٧ ساڵ بووە، مردووە و لە خانەقای شەرەفکەند لە پەنا گۆڕی دایکی هەژار نێژراوە.

دەتەویست تاکە نەمامیساڵت
بەری شیرن بێ لە ڕۆژی تاڵت
گوڵ و لک بلکێ بە دەور و بەریا
ئارەقت بسڕی لەبن سێبەریا
برتە ژێر خاکەوە ئاواتی دڵت
هەر بەهارت بوو وەرین پەلکی گوڵت
ئاه و زووخاوی دڵەی پڕ سۆکەت
دڕوو دەڕوێنێ لە بان گڵکۆکەت
ڕوو ئەکەمە بابم
باوە نیازت بوو وەکو تۆ وا بم
لە جیهان دوورە پەرێز، بۆ خوا بم
پێت وتووم چەندی لە تۆم پرسیوە
نیشتمان دۆست بە خودات ناسیوە*
هەرچی فرمێسکی هەژاران بسڕێ
بۆ دوارۆژی بەهەشتێ ئەکڕێ
نیشتمانم کە ڕوانیم دیلە
باغی واخۆش بەرەڵا و بێ چیلە
تورکی تۆڕتووڕی ئەدا بۆ بەر پێ
لێی دەگەوزن عەرەبی بێ دەرپێ
مشکە کوێرەن عەجەم و ڕیشە بڕن
خێوی باغ برسییە ئەو تێر و مڕن

* فەرموودەیەکی پێغەمبەرە «خۆشەویستیی نیشتمان لە ئیمانەوەیە».

نیشتمانم کە ئەویست، کەوتە دڵم
بێم و پەرژینی بکەم باغی گوڵم
وارشی گاڵە درێ و دەربەست بێ
بەس لە داگیرکەری پەست پێ پەست بێ
* * *
چ هەژارم نەدی وەک کوردی هەژار
چاو بە ئەسرین و سڕی دەس زۆردار
خێوی خەرمان خڕی بێ نان دەنوێ
گەلە خوێ پیوی نەبێ داس بسوێ!
خۆی، ژنی، کیژ و کوڕی کووڕی مەڵۆ
وەکو جووچک دڵە لەرزێ لە هەڵۆ
گەنم و جۆ، ڕۆن و خوری و توتن و نەوت
گۆشت و میوە و بەری لێڕی شەش و حەوت
هەرچی داهاتە لە لادێ و شاران
بگرە هاتە ئەنقەرە، بەغدا، تاران
گورجێ ئەیقۆزنەوە دەستی بە خوێن
نانی پاک بەو دەمی پڕ جوێن ئەجوێن
هەستی من ویستی کە دەستیان ببڕم
لە هەموو چاوی تەڕ ئەسرین بسڕم
ئەو دەمەی دابڕم کورد ئەخوا
لای هەژاران بم و نیزیک بە خوا
چم بەسەر هات!
سەر بەخۆ کەوتمە شوێن ئاواتم

دوور لە تۆ تووشی نەهاتی هاتم
ئابڕوو تایەک و حیزی تایەک
سەرپشک تەک بدەمە هەر لایەک
خوێڕیەتی خوو بدەمێ نان زۆرە
دەفری نامووس و شەرەف پێخۆرە
دەستی پانم لە بنی باغەڵ گرت
ئابڕووم ویست و سەری خۆم هەڵگرت
ئەوە چەند ساڵە کەوا دەربەدەرم
لە گوتن نایە چ هاتە سەرم
ڕوو لە سووچم، وەکو تۆز بێ بایەخ
عاسمان لێفەیە هەردەم ڕایەخ*
هەر بەڵای بووری گریی دا هێڵە
شووم خەتی خۆشە لە کێڵگەی توێڵە*
جوانی وەک ژینی کوڕێنیم دەرچوو
سپیەتی ڕووم خزی بۆ مووی سەر چوو
زەردە بۆ لێوکە دەهات لاڕێیە
پەڕیە سەر ڕوومەت و تاپۆی پێیە
خەم ڕەوێنم خەمە کەس هەر کەسەرە
دەردی دڵ چاری دڵی دەربەدەرە
خۆشی وەک ئێوە مەگەر بێتە خەوم
گەر هەبێ جێگەیێ لێی وەر بکەوم

* روو لە گوناهم. یان وەک تۆز فڕێ دراومەتە قوژبنەوە بەبێ قیمەت.
* هەر بەڵایەکی رابرد نیر و ئامووری دابەست. شیوەردم خەتی ورد و خۆش بووە لە کێڵگەی نێوچاوانم.
یان نەگبەتی ئەوەندەی مەشق کردووە خەتی خۆش بووە و خەتەکانی گنجی نێوچاوانمە.

چاوی ژیرم هەبێ خەو بنوێنێ
نوێنی زبر و تەڕی نەی تۆرێنێ
وشک و زەرد لەش بە دڕک بەر لێژم
سووک و بەرباد و بەسووڕ و گێژم
قانگەلاشێک و لەبەر دەم باوە
یان تەلاشێک و بەسەر دەریاوە
گا بە شێواوی لە چۆڵێ ئەکەوم
گا لەگێژاوی شەپۆڵێ ئەنەوم
بەڵام هومێدم ماوە
لەو جیابوونە کە جێگەم جێ ما
شادی دا کەوت و هومێدم پێ ما
ڕەنجەڕۆ بووم و لەڕۆ نارەنجم
تا هومێدم هەیە خاوەن گەنجم
دڵ بە ئاواتەوە ماوەی بدرێ
پارچە پارچەی لەت و کوت گەو بکرێ
باغی زێد بێتەوە دەستی خێوی
دەستی کورد بچنێ هەنار و سێوی*
پڕ نەمام بێت و نەمام پڕ گوڵ و چڵ
چاو پەپوولێک بێ لە پەرژینی بە گوڵ
گیان بە هەر لایەکی باغا بفڕێ
گەشکە بێ و چاوی بە گریان بسڕێ

* سیف القضاە شاعیری موکریانی لە شیعرێکیدا دەڵێ: «تاکەی لە باغی خەڵکی بە زیزی و بەملکەچی + خۆشە لە باغی میلی چنینی هەنار و سێو».

ئەو هەڵە هەڵیە لە عاسمانی کورد
سەربەخۆ سەرکەوێ لای وابێ نەمرد
لەش لەلای ئێوەوە بسپێرێ بە خاک
خۆشە لای دایک و کەس و باب و کاک
خواش کەسی بێکەسە بۆ ڕۆژی ژمار
زۆر دڵ ئاوایە دەبووری لە هەژار

دیمەنی گۆڕستانەکە

گیانە بڕوانە چ گۆڕستانە!
جێ وچان و خەوی چاو مەستانە
سوور ئەوا پێتی دەڵێ شللێرە
کوڵمە ئاڵێکە لە ئاخا لێرە
ئەو وەنەوشەی کە لە سای دارانن
شینی سەرشینی گرۆی یارانن
خاک و خۆڵی هەموو گەنجە و سامان
چاوی بادامی لە ژێر با دامان*

جۆگەی قوڵقوڵە*

لاکەوە دڵ پڕی زوخاو و کوڵە
وەرە سەر قوڵقوڵە فێنکایی دڵە
مەستە ئاوێکی بەڕووی دڵدا کە
ڕوو بەڕووی تەکیە ئەبین ئەو ساکە

* گۆڕستانی خانەقا پڕیەتی لە دار بادام.
* قوڵقوڵە: کاریزە ئاوێکە لە خانەقا.

خانەقا

خانەقا دارو دەرت چیمەن و چیم
لە هەمووی هەڵ دەقوڵێ بیرەوەریم
تات و ئاوی، بەر و ناوی حەوشان
هەر لە میحرابەوە تا جێ کەوشان
میچ و بان، ڕێڕەو و مافوورە و بەڕ
تووەکەت، ڕیزی چنار و عەرعەڕ
وشک و تەڕ حەوز و دەر و دیوارت
تازەو کۆن و خویا و پێوارت
ژوورەکانت چ لەبەرد و چ گڵن
حوجرەکان. گشتی لە من نوشتە دڵن
داخۆ ئێستاش وەکو پێشوو ماوی!
دڵنیا و دڵگری پیری و لاوی!
پیت و بەهرەیان هەیە لاوی دڵسۆز!
سۆزی دڵیان هەیە پیری پیرۆز!
کێ لە جێی «جەعفەرە» بۆ ئاوردوو!
کێ هەڵی دەگرێ سەوەی پڕ نردوو!
کێیە وەک «حاجی» نەهێڵی چەپەڵی
کێ بەفر دێنێ لە جێگای «شخەڵی»
«شاپەسندێ» هەبوو میکایلی گەل
ڕیشە چوار گۆشەیەکیش زۆر تەوەزەل
مامۆستا مەنگوڕەکەم حاڵی چییە؟
«شێخی شامی» وەکو ڕیش سپییە؟

کێ وەکو «سەید»ی دەس و دڵوازە
تووتنی کۆنی هەبێ و چای تازە؟
«مەمەیار» «کاکی مەلازادە»ت چۆن؟
کێوە چوو تازە موسوڵمانی کۆن؟
کەللەزل پیری «فەریک» چی لێ هات؟
شێری بەگزادە گەڕۆکی دێهات
کێ لە جێی ئێمە فەقێ و نانخۆرن
تەمەڵ و بۆرە کەمن یان زۆرن؟
هاودەمی ئەو دەمە سێ شێخزادەن
داخوا بۆ ڕاوەکەوان ئامادەن؟
خێوەکەو هەر هەیە قیڕە و سوێندی
بۆنی با هات و کەوی شەو خوێندی*
قازیەک و مینەو و دەروێشێک بوون
هاودزی شەو لە مریشک و قەلەموون
کێیە پیر؟ کێیە مناڵ؟ کێ گەنجە؟
کێیە پێم خۆش بووە؟ کێ دڵ ڕەنجە؟
کێ بووە؟ کێ چووە؟ کێ وەک خۆیە؟
دێ و دەچێ ژین وەکو ئاوی جۆیە!

---

* ئەو ناوانەی لەم بەندەدا هاتوون ناوی ئەو کەسانەن کە سەروەختی منالّی و فەقیەتیی هەژار لە خانەقا ژیاون و بیریان دەکات. جارێک هەژار و ئەو ٣ کوڕە شێخانە زۆر لە بەر سۆفی ساڵح ناوێک کە خاوەن کەو بووە دەپاڕێنەوە کە لە گەڵ خۆیان بیانبا بۆ ڕاو، لە بەرەبەیاندا لە چیای پشت گوندی گڕاو چای لێ دەنێن و کەو دەنێنەوە. کابرا دەڵێ کەس دەنگ نەکا، چونکە کەوی شەو خوێندوویە. لەو دەمەدا بۆ خۆی بایەکی بەدەنگی لێ دەردەچێ! گەلێک گاڵتە بە کابرا دەکەن و ئەویش لە تووڕەییی خۆی ڕاو بەجێ دێڵێ و بە ناهومێدی دەگەڕێتەوە.

شێخ محەمەد*

سەروەرێکت هەیە پێی دڵشادی
تا ئەوت ماوە لە خەم ئازادی
خۆشەویست «شێمحەمەد»ی ڕیش سوورە
لە خودا یار و لە دنیا دوورە
چۆرە ئاوێکە لە دەریای بێ پەی
دڵی دەریایەکە پەی پێ نابەی
وا لە جێی پیر و بەبیریش پیرە
لەنەزان شێرە، بەزانا ژیرە
سەد بری هێندە برای نەبوایە
پاک و بێ گورگە بۆ ئەم کۆگایە
تووک سپی زیانە لە پەمبۆ تۆزێک
ئابڕووی هۆزێ دەبا ڕەشبۆزێک
بەرەو دۆڵی ئاجی کەند
باغی فاتێ مەڵێ بووری و خۆی بوارد
گەردن ئازاکە گەلێک میوەم خوارد*
دامە گوارتە گوێ لەسەر دزیەکی باغ
باغەوان لێم دەگەڕا دەس بە پەیاغ

* * *

---

* شێخ محەمەد زانای زۆر بەناوبانگی موکریانە و کوڕی گەورەی شێخی بورهانە و بەسەر خانەقا رادەگا. برایەکی هەیە بەناوی شێخ رەحیم جاسووسێکی زۆر پیسی عەجەمە. نیاز لە رەشبۆز ئەو شێخ رەحیمەیە.
* باغی فاتێ: باغێکە لە نێوان خانەقا و گوندی شەرەفکەند. گوارتە گوێ کێوێکە لە نێوان خانەقا و گوندی ئاشی گوڵان.

وا شەرەفکەند پڕی شۆخە و جوانە
کورە شێخ تووڕە دەبن مەڕوانە*
جێی دڵە باغی مەلا و ئاجی کەند
هەر گوڵە و بولبولە هەرسازە و بەند*
باغی باخچان و نەمامی ساوا
چۆن دڵاوایەکەماڵی ئاوا
هەرچی گێلاس و بەڵاڵووکی خوارد
سەری هەوساری بەزاری ئەسپارد
سێو و مێو بەردڵە قەیسی بەڕمێن
ئەوی زۆر تر گزوفت دەن هەرمێن
گەربکا چاوی خومار ڕزگاریت
وای بزانە لەبەهەشت ڕێبواریت
بێ ترس بیخە سەرت تەشی تەلا
نۆبەتێ زۆرە مەچۆ تازە قەلا
چاوگە سەر ئاشی خۆراسانەش بێ
خۆشە ئەو بەندە لەسەر چاوەش بێ
«گەردشی چەرخە مەداری مەلەکە
ئاشی شێخ بابەقەتاری گەرەکە»*
دێتەدەر ئاوێ لەسایەی داران

---

* شەرەفکەند: جێگەی لە دایکیبوونی باوکی هەژارە.
* باغی مەلا و ئاجیکەند و خوراسانە و ئاشی مەلا و تازە قەڵا و ئاشی گوڵان چەند گوندێکن لە موکریان گەلێک باغاتیان هەیە. ئاشی شێخ لە خوراسانەیە. بابە قەتار: چاکێکە لە خوراسانە ئاوێکی لێ هەیە گۆیا هەرچیی بیخواتەوە کۆخەڕەشە ناگرێ و ماریش پێوەی نادا.
* ئەم بەیتە هی سەید ڕەشیدە لە هەجووی خات مەلەک ناوێکدا کە ئاشەوانی ئاشی شێخ بووە.

چارە بۆ کۆخە ڕەشە و بۆ ماران

با وەخوێن من عەجەمم کۆخە ڕەشەن

دەشگەنە ماری مژی مژ بەڕەسەن

سەردەمێک ببوە بەهەشت ئاشی گوڵان

گیان لە زانست ئەگەڕا و دەم لە چڵان

«سەردەراباد» نەچی خێوی لێیە

بە تەنێ باری هەژاریت پێیە

لەم «عەزیز کەند»ە بەناو باخچێک بوو

جوان و بەرچاو و لەبار و ڕێک بوو*

سەری سەودام هەبوو لام دایە کنی

کاڵە هەرمێم کوشی، سنجووم نەڕنی

تەرەغە*

تەرەغە خۆشی سەرت هەر بەرزە

لێک جیابوونەوەمان چەند وەرزە؟

یاری ڕاکردوو دەمی ڕابردوو

وا بەسەر تۆوە کڵاو با بردوو

هەر لەلانن! دەمەوێ سەیری بکەم

سەنگەری سارمی خوێنڕێژی عەجەم*

دێننەوە بیر کوڕی کورد مەرگی ئەوێ

ئەو سەرەی ناوێ بە حیزی بنەوێ

* سەردەراباد و عەزیز کەند دوو گوندن.

* تەرەغە: شاخێکی زۆر بەرز و قووچە لە موکریان، گوندێکیش بەو ناوە لە دامێنی هەیە هەژار بەگەنجی لەوێ ژیاوە.

* سازم بەگ کە لەگەڵ شا عەباس شەڕی کردووە ئێستاش سەنگەرەکانی لەو کێوە ماون.

کارگ و ڕێواسە بەهارانە بەرت
وەکو جاران کوڕ و کچ دێنە سەرت!
گەنجی ئاواییەکە چۆنن! سازن!
دڵتەڕن! دەس لەملی دڵخوازن!
جوانی ئەوساکە ئەوێستا پیرن!
هیچ لەلات وایە لە من دڵگیرن!
جوانی جێ ما کە نەمام لەو نێوە
داری دووری بەری پیری پێوە
تۆکە قیت ماویەوە بارت بارە
هەڕەمەی جوانی لە تۆڕا دیارە
باخچەیە سەریەتی چوار دیوارە
پاش بڵاغە و قەرەڵی و نۆبارە
کانیەڕەش لان و مەکۆی چاوجوانان
بەند و باون لە دەمی خۆش خوانان
زانین ئاوات کە لەبن باڵایە
گش لە لاو چاکی دەسی باڵایە*

یادی دڵدارییەک

داخەکەم باوی کوڕێنیش لاچوو
هیچ هەتا سەر نییە وا هات وا چوو
چاو شەهێنێک دڵی گرتم ئەوسا
چەن لە بەر نازی ئەوا گیان چەوسا

---

* باغچە و سەر باغچە و چوار دیوار و پاش بڵاغ و قەرەلی و نوبار و کانیەڕەش و عیلمابات: چەند گوندێکن بە دەوری تەرەغەوە.

تـازە لاویٚ دڵ و ڕوومـــــــەت ســـــــادە
مــەســتی ســەرخــۆش دەگــەڕام بیٚ بادە
ڕیٚ نـەدیـو، چـاو دەگـــــــــەڕا بـۆ بـالآ
داوی دڵـداری لـە گـــــــــەردەن هـالآ
بــەرزە دیــوار و بــەهــەشــت لــەو دیــوە
دەرکـــــــە داخـــــــراوە، کـلـیـلـی زیـوە
دانە فـــرمـــیٚـــسکە لەلام ســـویٚراویٚ
دڵ هەیە و ســـــوالّەتە لەتـیـــــان نـاویٚ
نەمــبــوو ســامـــانیٚ جــیـــا لە جــوانی
جـــوانیـــیـــەکـــەش توایەوە تا پیٚی زانی
مـــامـــەوە، توامـــەوە، برژام، ئیٚـــشـــام
بەزەیی هات و دەسی ڕاکــــیٚــــشـــــام
چاوی خـــۆم کـــردەوە وام لەو جـــیٚـــیـــە
ســـۆفی پاش مـــردنی هیـــوای پیٚـــیـــە
زەردی تـــاوداری هـــەژاری بـــیٚ بـــەش
تـاو بـڕاو کـــــــەوتمە ســـــــایەی بـاوەش
تـوانـە، بـووژاوە بـە مـــــاچی لیٚـــــوان
گـــیـــانە، ژیر بۆوە لە ســـەیری ســـیٚـــوان
ئەو دەمـــــانەی کـــە لە بـاوەشـــیـــا بـووم
ئادەمـــــــانە لە بەهەشـــــــتـــــا ژیا بـووم
گـوڵی سـەر کـوڵمـە گـەشـەی تیـشکی چاو
ئارەقـــەی خـــۆشی ئەکـــرد بۆنی گـــولآو
ســـیٚـــوی لاســـوور ســـەری گـــۆنای ناسی

داخ لە دڵ خۆی بە پەلێ هەڵواسی
دەمی شیرن بوو لە دەمیا هەنگوین
بادە دادی بوو لە لێوی ڕەنگین
خونچە دەم سوورە لەسەر لاسایە
زۆر دڵی تەنگ بووە هەر بۆی نایە
تا بهاتایە بەرانبەر لاجانگ
لەشی سەر ئاو دەگەڕا تیشکی مانگ
لاملی، ئاسک و کەوی خستە گرەو
تۆقی گیرۆیی ڕفاند گەردنی کەو
زێڕ دەلەرزی لە پەنای گەردنی زەرد
تاوو تینێکی نەبوو، زەرد و سەرد
شانە هەنگوینی سپی سەر سینە
بۆ تەماشا بەشی سەر تا سینە
گەر پەپوولەی چەمێ بەو جێ فێر با
باڵ لە بەرچاو بوو دەترسا کوێر با
خڕی ناو مەم پڕی ئاونگی گەزۆ
شیری خاوی لە دەما بوو لیمۆ
مەمکی بدیایە چ ئادەم چ ئەوا
بە لەز ئەیقۆزتەوە هەر کەس لە هەوا
لارو لەنجەی کە دە لای «لالەش» ئەخست
کێ مەلەک تاوسی پێشووی دەپەرست!*

* لالەش: گەلییەکە لەلای مووسڵەوە لە کوردستانی عێراق، جێ گۆڕی شێخ هادییە و زیارەتگای هەرە پیرۆزی یەزیدییانە. یەزیدی بە شەیتان دەڵێن: مەلەک تاوس.

پرچی پڕ پێچی قەد و باڵا بوو
ڕەشەماری لە نەمام هاڵابوو
هەر لە سەر نێوکەوە تا بەر ئەژنۆ
لەرز و موچڕکی لەشی تامەزرۆ
جیوە لای هێندێ لە ژێر پشت بەندی
ئابڕووی چووبوو لە توندی و مەندی
شلکەڕان و قەفی تێراوی بەلەک
مۆمی کافوور لە پەنایا بەلەچەک
تام و ڕەنگێ لەلەشی ئەودا بوو
ئارەزوو واقی تیا وڕ مابوو
لە هەموو لاوە گوناه بانگی ئەکرد
هەرچی لەو میوەیە چێشتوویە نەمرد
تاوسە، مارە، نەمامی بەژنە
پێم ئەڵێن بچنە بەشی خۆت جەژنە
دەنگی «تۆم خۆش ئەوێ، تۆ خۆشت ئەوێم؟»
گیانی کێشابووە پەنا پەردەی گوێم
دڵ لە دڵ نیازی نزیک بوونی ئەبیست
دەمی نای نازی ئەگوت، ماچی ئەویست
لێوی ئاوی دەمی دڵی دەتکاند
چاوی شەرماوی لە چاوم دەچکاند
وەک ئەنی و چاو و چەن و دیم و دەم
خاڵی ڕووی خۆی دەنوان ماچی کەم.
چاو بەچاو، دڵ بە بەرامەی مەست بوو

مێشک و هۆش و ڕەگ و خوێن بێ هەست بوو
هەر لەبەر پێوە هەتا تۆقی سەرم
لە گەڕاندا بۆ تەزووی سارد و گەرم
ناسکە پەنجە و مەچەک و باسک و زەند
دینی بەردا و ملی تۆبەی هەڵکەند
بەرەژوور چوو کەف و کۆی لاوچاکی
کەوتە داوێنەوە داوێن پاکی
بوومە ڕەزوان لە بەهەشتی جوانی
لە گوناه تامی ژیانم زانی
ئەو ژیانەی کە لەگەڵ ئەو بووری
خۆشی کرد ئاگری دەردی دووری
وام بە پیریش بە خەیاڵی ئەودەم
پەل بە سینگ دائەکوتم لە شوێن مەم

دیسان ڕوو دەکاتەوە تەرەغە

لادرێ تاڵی خەیاڵی لاوی
بادرێ باشترە داوی خاوی
کەژ و کۆی دۆست و دراوسێت چۆنن!
دڵ و ڕووخۆش و گەشن یان مۆنن!
هەر بە قەزوانە ملی «پیر سلەمان»!
تەڕ دەژی دوورە لە ئاسۆگی نەمان
زۆر لە دەورەی دەگەڕێن بە نیازان
دۆ بەهانێکە لە کن دۆخوازان
«کۆشکی زارا» کە بەخاڵ نەخشاوە

هەژدیهای نەمری لە داوێن ماوە!
شانی «میرقازی» چڕ و بژوێنە
زیندەوەر لێی دەگەڕێن، دژوێنە!
خۆش بووە «پێمەڕەکەی فەرهادی»
بۆ سەری دوژمنی ڕێی ئازادی!*
تەرەغە، کێوی لەمێژینەی کورد
کۆنە هاوڕازی «سەفین» و «هەڵگورد»
«ئاگری» و «پیرس» و «مازێ» و «ساسۆن»
خزمی «پیرانی» کەس وکاری تۆن
لە لوڕستانەوە تا پشت «تۆڕۆس»
گەلێ زۆرن بنەماڵەی «زاگرۆس»
کورد هەزاران و هەزاران ساڵە
سایە پەروەردە ئەژین لەو ماڵە
ئێوە بوون، پشت و پەنا و دژداری
نانبدە و یار و دژی بەدکاری
پیاوەتی و مایە ژیانی ئێوەن
مانەوەی ناو و نیشانی ئێوەن
کێوی «جوودی» لە گەڕی تۆفانا
گەمیەکەی نووحی لەسەر سەر دانا*

---

* پیرسلەمان و کۆشکی خات زارا و میرقاز و پێمەڕەی فەرهاد، چیان لە دەوری تەرەغە، هەژدیهاداشی بەردێکی سپییە لە داوێنی کۆشکی خات زارا، گۆیا مار بووە ئیمام عەلی کردوویەتە بەرد.
* سەفین و هەڵگورد و پیرس و پیران لە چیاکانی کوردستانی عێراقن. ئاگری و ساسوون و تۆڕۆس و جوودی لە چیاکانی کوردستانی تورکیان.

پەندی پڕ بایەخی پێشینانە
«کورد لە تەنگانە تەلانی لانە»
«چیای مەزن لێی هەبێ بزن و هەرزن
نابەزن بۆ کەس و هەر سەربەرزن»
ئێوە دیتان بەسەتان خونکاران
زۆرو بیست هەو هەو و خرمەی سواران
پانی پاڵ داوە دەمێ «بانیپاڵ»
ڕێوی لێ کردنە کوێخا بە خەیاڵ
گەلێ ئەسکەندەر و زۆر وەک زەنەفۆن
دانی هەڵ بڕیەوە ئەم کوردە بخۆن
عەرەبو هات بەسەرا وەک لێشاو
بێ بەزەی دڵ ڕەشی فێڵبازی بە داو
چەنگی چەنگیزی بە خوێن پاراو بوون
بۆ هەلاکۆ بەرەگە و سەر ڕاوبوون
جارێ تەیموور بەشەلی سەر دەکەوت
تیری کوێری کەڤری بەر دەکەوت
شا عەباس ویستی سمێڵ بابڕ کا
کێو لە بن بێنێ، گەلی کورد قڕ کا
نادریش سوڕی لە زۆر جێگادا
بەهەڕوگیڤەوە خۆی لێ بادا
زۆری زۆردار کە سەرێک پێو وێران
بە ملی وردەوە لێو هەڵدێران
زۆر گەماڵ داویە گەمارۆی ناومان
ئێمە هەر ماین و ئەوان بەدناو مان

هـاتـن و چـوون زلـی زۆر خــــــــاوەن زۆر
کــوردســتــان گــر بە خـەیاڵ و کـورد خـۆر
شــــرت و گـــــوم بوون و هەمـــــوو ڕابردن
کــوردســتـــان هەر هەیە کــورد هەر کــوردن
بەڵـکە بـۆ چەنگە چەمــــــووش و تـۆڕێک
دێتــــە دی لێـــر و لەوێ چەند گــــۆڕێک
خــــــواردنـی کــــــورد و چیــــــا دژواره
دەرنـەچوون فــــــیل و نـەهەنـگ لەم بـواره
تـازە وامـــشـک و تـوڵە و وشـــتـری گــەڕ
بەتـەمـــــان بیکەنە جێ مـــۆڵ و گــــەوەڕ
خــاک بە ســەریان بێ وەکــو پێــشــوویـان
دەبێ بیــــهــــێننەوە هەرچی جــــوویـان
شل نـەمــــا کــــــوردە پەڵـووڵەی دوێـنێ
ئێــــســــتــــە وا تـونـدە ددان دەشکێـنێ
ســەردەمــێک خـاوی مــەلا و خـانان بووین
پاروە خــــۆشـــــەی دەمی بێگانـان بووین
ئێــــســــتــــە ئـەو تاوە لـە ئاوا بـوونە
شــــێــــری کـــــەژ نیــــازی لەلان ڕابـوونە
تــۆڕی دیــلــی لــە پــەلان هــەڵ دەدڕێ
کێ بەشی خـــــواردووە گــــورچووی دەبڕێ
دێتــە گــوێت گــەرچی کــڕ و بێـــدەنگی
دەنـگی پێـــشـــمــەرگــەت و زەبروزەنگی
داد و هـاواری عــــــــــــەرەب لـەو لاوە
تینی بۆمـــــبـــــا و کـــــەڤـــری تاواوە

ئەمە بوولێڵەیە بۆ ڕۆژی ڕوون
بانگەوازیانە کە ڕۆڵەت زیندوون
بێنی خوێن، دووکەڵە شینکەی باروت
با کە بۆت بێنێ لەسەرخۆبێ پشووت
تەمی خەم نەگری بڵێی چارەڕەشم
شۆڕشی کورد هەیە من دوورەبەشم
ئاوەدان دەبنەوە ناو سەنگەری تۆش
دڵ پتەوبە بە هەوای ڕۆژی خۆش
تازە دەکرێتەوە دوژمن کوشتن
ژەنگی سەر دڵ ئەسڕێ خوێن ڕشتن
ئاگرت هەڵبێ وەکو ڕابردووت
لاشی دوژمن دەکەمە ئاوردووت
ڕۆژ دەبێ ناوی هەژار نامێنێ
سازی و ئازادی لە ڕووت ئەخوێنێ
خوات لەگەڵ بێ تەرەغەی قیت و قۆز
جەژنی ڕزگاری نزیکت پیرۆز

یادی جوانە مەرگێک

«پیر محەممەد» تەڕە تیراوێی دڵ
تۆز و هەتوانی دەست خوێنە و گڵ*
گیانە پڕسۆبە برینی دەرکا
گەشە خوێناوێ لە چاوم سەرکا

* پیر محەممەد چاکێکە لە گوندی بوغدەداغی لە موکریان، نەخۆشی تیراوێدار دەچنە سەری مریشک سەر دەبڕن و خوێنەکەی دەگەڵ گڵی ئەو چاکە لێک دەدەن و دەیکەنە شەڵتەی برینیان. هەژار ژنێکی لە نەتەوەی ئەو پیر محەممەدە هێناوە و بە جوانی جوانەمەرگ بووە و لە دامێنی پیر محەممەد نێژراوە.

جوانەمەرگێ هەیە لەو داوێنە
خاکی نمدار کەمەوە بەو خوێنە
جەرگی تۆ و بەرگی ژیانی من بوو
گەوهەری نەرم و نیانی من بوو
بەر لە ڕۆژانێ ئەوم پێ ناسی
سەر لە سووڕابوو بە گێژی و کاسی
دەس لە دڵ تەنگتر و ناز شێواو بووم
زۆر لە داماوی پتر داماو بووم
گیان لە خۆیلێنی گومانا وێڵ بوو
بواری بەرباری بە دیمەن لێڵ بوو
داوی ئاوات و هومێدان باریک
تەم تەنیبووی سەروبەر چوو تاریک
لە پڕێ پەرییەکی نازدار و شەپاڵ
ئاسکێ ناسکی شیرین خەت و خاڵ
بوو بەدەستگرتەم و شایی شاندام
ڕووبەڕووی باغی ژیانی هاندام
ڕابەرم بوو لە ڕچەی دڵ پتەوی
وره بەربوونی نەبوو، ببووە کەوی
کیژی تۆ بوو بە فریشتەی بەختم
تەختی کرد کەند و کلۆی ڕای سەختم
تای ژیانی لە ژیانم هاڵاند
تا ئەوم بوو لە ژیان نەمناڵاند
شەوچرایەک بوو لە ڕۆژی ڕەشما

بەختی بێدار بوو لەناو باوەشما
گێژەڵووکەی ڕەشەبای مەرگی نەکاو
گشتەکەی کردەوە یەکباد و خاو
هەڵوەری سوورەگوڵی بولبولی دڵ
شینی بۆ ماوە لە جێی چۆڵی چڵ
تازە پەروانە دەسووتا باڵی
بای نەهات شەوقی شەماڵیماڵی
یار لەگەڵ بەختی هەژار ڕێک کەوتن
دوور لە من چوون و لە خاکا خەوتن

خوا بژاردیەوە

گەرچی خوای گەورە بەزەی خۆشی نارد
گەڕی گەردوون چ بوو تاوانی بژارد*
دەردی بێ هاوسەریی دەرمان کردم
ڕەقەنی بێدەری نەرمان کردم
جوانترین پەریەکی خۆی خستە پەنام
باغی شادیم لە گوڵە و تازە نەمام
ئەو هەموو کۆسپە کە دێنە سەرە ڕێم
ئەو هەموو داوەی دەپێچن سەر و پێم
ئەو هەموو تاڵییە من دەیچێژم
ئەشک و خودانێ کە من دەیڕێژم

* هەژار دووای جوانەمەرگ بوونی ژنی پێشووی، مەعسوومەی کچی حەمەد بەگی نۆباری هێناوە: شێرکۆ و ئاگری و زاگرۆس و خانیی کوڕی هەژار، لەو ژنەن.

هەر کـە خـۆم خـسـتـەوە سـای شـابالّی
بەرگی ژان و شـەکـەتیم دامـالّی
چەنـد پـەژارە و کـزی زۆری بێـنێ
یەکێ نامـێنێ کـە ئەو دەمـدوێنێ
چاوی نـەرمـی کـە دەچاوم دەبـڕێ
ژەنگ و فـرمـێـسکی دڵ و چاو دەسـڕێ
دینـی ودمـە، دەسی هەتـوان بێـژە
تا هـەیە کـۆنە بـرین سـارێژە

بەو حالّەش

هێـشـتـە تا با لە مـوکـوریانەوە دێ
نیـازی سـەردانە بەلای گـیـانەوە دێ
دڵ دەورتـێـنێ لـە سـوێـی ئـەو نـاوە
سـەرەتـیـرێکی تیـا جـێـمـاوە
جـاروبار خـوێن دەدەڵێ و دێتـەوە سـۆ
خـوێـن و گڵ تـێکەڵە هانامـە بەتۆ
پیـری دڵ چاک ئەوە خـۆت و ئەوە دڵ
دڵە ئارام بـە لە دەرمـان مـەکـە سڵ

بەرەو بۆکان

بـەس خـەوالّـوو بە خـەیاڵ بـڕوانە
شـاری بۆکـان وەکـو بووکـان جـوانە
مـێـشـەیە، باغـە، گـولّـسـتـانە، چەمـە
لاوی لاولاوە، کـچی خـونچـە دەمـە
ئـاوی چـاوێـک لـە دڵـی ئـەودایـە

چاوی قرژاڵی لەبەر هەڵنایە
مانگ لەمێژ ساڵە لە ڕێدا فێرە
وەک تریفەی مەلەوان بێ لێرە
تۆش بچۆ، گیان و دڵیش ئامادەن
ترسو دامالّن و خۆ پێ دادەن
مار و جرجی عەجەمو نایەنە بەر
شەو لە ترسان لەکونان نایەنە دەر
ئەو قەڵایەی کە بەرز وێستاوە
دوور لەوێستاکە هەوارگەی پیاوە
سەر سەرا و کۆشکی گەلێ سەردارە
بۆتە بەردار چ خودا بەردارە
پیاو نەمان و ئەوی مان خوێڕی بوون
هێڕ و وڕ فێری خڕەی زێڕی بوون
کوردەناموسی فرۆشرا بە چڵە
گای شڵە گشتی لە خۆ بوونە مڵە
هەر کەسەی ببوە کەوی دەس دوژمن
ئەیەویست خزم و کەسی خۆی قڕ بن
دان دران تاکو لە کێو کەو دەفڕی
کاتێ تاران سەری وانیشی بڕی
کەوی سەرداری لە بیرمان ماوە
کە لەسەر چی سەری هەڵ قرتاوە*

* سەردار عەزیز خانی بەناوبانگ بیستوویە کەوێکی ڕاو بە چل زێڕ دەفرۆشن چونکە کەوان زۆر دەخاتە داو، کڕیویە و سەری هەڵپساندووە و گوتوویە: کەسێکی هاوڕەگەزی خۆی بداتە دەستی دوژمن نەمانی باشترە.

بەسە خوێ ڕێژی بەسەر زاماندا
با بنۆڕین وەهەموو لاماندا
ئاخۆ یاران وەکو جاری جاران
شەو نشینیانە لە پای دیواران!
ئەمجەد و قازی مەلا ڕیشی حەسار
کێ بە ئاخ و کوڵە بۆ ڕەنجی خەسار*
شێرە چۆبینە بڕشتی ماوە!
یان کەل و کول بووە، کۆڵی داوە!
پیرەشاهۆی قەرەگوێز هەر بەگوڕە
یان عەجەم ترسی وەبەر ناوە، کڕە!
لەمڕۆ داخۆ برای ڕاست ماون!
یان چەماون، لە خەما چەوساون!
کاوە بۆ کوتکی شکاو بێ چەرمە
خوێنی لاوان کە لەبیر کا شەرمە
مچە گردەڵ کە بەرەو باو بۆوە
گشتە یان پێچی دراو خاو بۆوە!
هەڵۆکل بوون کە لە هێلانی کەل
چینەیان چۆنە لەسەر خوانی قەل!*
بیری ئەم ناوە لە بیریان ماوە!
یان لە پای ڕازەوە هەڵدێراوە!
هیچ لەبیریانە لە لێڕی بیران

* مەلا ئەمجەدی قەڵا و کاکە حەمەی بۆکان هەواڵی زۆر نزیکی هەژار بوون. مەلا ڕیش و چووبینە و پیرە شاهۆ و برای ڕاست و مچە گردەڵ و کاوە چەند ناوێکی نهێنین بۆ چەند برادەرێکی هەژار کە لە ناوچەی بۆکان بوون.
* باسی هەڵۆ و قەلەڕەش هەر لەم دیوانەیە.

جــەنگی ســەرچامــە لە بەرپێی پیــران!
ڕۆژ بە دوومـــــانەوە وەک کـــوێنی ڕەش
لاشــــە ئەتلانەوە لە خـــوێنی گـــەش
لـە فـــــڕۆکــــانەوە بـۆمـــــبــــــاباران
کلّ و پێـــشـــمـــەرگـــە بە ئاگـــر خـــاران
لە تەقــە و دووکــەڵی گــەرمی گــڕی شــەڕ
خــوای ترس پێـــشی هەڵات کــوێر و کــەڕ
کێ پەنای گـــرت لە ڕەهێـــڵـــەی تۆپان!
چەند سەکەت بوون عـەرەب و جاش تۆپان!
ســەردەمی خــەنجــەری کــورد هاتەوە گــەڕ
ســــەری وشکی دەبڕی و گـــۆشـــتی تەڕ
خــوێنی پیـــسی لەشی ســیـــسی عـــەرەبان
گوڕ و فــیــچــقــەی بوو لە بان تیـخی دەبان
باوی بوو گــــاڵتــــە بەمـــــردن کــــردن
کـــورد وەســـەر کــەوتن و، دوژمن مـــردن
دێتــە بیــریان کــە لەســەر نوێنی ســەنگ
ببــوە لای لایێی شــەوان دەنگی تفــەنگ
«دۆڵی ســەفــتێ» «بنی پێــرس» «ڕێزان»
خـۆش بوو چۆن بوو کــە لەبەریان بێــزان!؟
ســــەرچیـــــای شــیـــــرن و چای بەر باران
لای ئــەوان تــاڵ بــوو لــە تــاوی تــاران!*
دەست و چاو ئێــســتــە ئەوەند تێــر و پڕن
ســـەد هەزار ڕەنگە بە پۆشـــێک نەکـــرن

* لێرەبیر، چامە، سەفتی، بنی پیرس، ڕێزان، چیای شیرین: چەند جێگەیەکن لە بارزان.

سەیرێکی جوانی بکەین

مانگە هەرچەند بەلەزی ئەیزانم
لێم گەڕێ تۆزێ تریش بڕوانم
سەر بکێشم بە بڕێک ماڵاندا
چاو بگێڕم بە خەت و خاڵاندا
کیژە بۆکانی خەواڵووی نازن
پاوپووز ڕووتن و پێسیر وازن
زەردەمەم دیارە کە خاوەن خەوتوون
بۆ پشوودان لە کراس دەرکەوتوون
پرچی ئاڵۆز کە لەسەر لەشیانە
شەوەزەنگ داگری ئاوی ژیانە
مانگ ئەگەر تیشکی بدا ڕێنوێنە
شنەبا بسک و کەزی بزوێنە
هەلە تا چاوی خەواڵوو مەستن
تا جەزایەرچی بەیان بێ هەستن
دڵە خۆ تێرکە لە سەیری جوانی
ڕێت هەیە چەند بە خەیاڵ بڕوانی

تا من گەشتێک ئەکەم

تا من و گیانی پەژارم تاوێ
تۆزێ لەم دەورە بگێڕین چاوێ
«وشتەپە» داخۆ فەقێلەی دێنێ
یان لە جێی ئێمە پەپوو دەخوێنێ*

---

* وشتەپە و تاراوا و شێخلەر: گوندن لە دەوری بۆکان، * سولەیمان و ئاغای شێخلەر و (ئاوات) کە شاعیرێکی نیشتمانییە برادەری هەژار بوون.

کوا سولەیمان و لەچی تاراوە
تەخت و قالیچە نەما با ماوە!
شێخی شێخلەر بەڕووالەت بەختە
دوورە بەختی لە هەژاران سەختە
خێوی کێو خاسە کەوێ لە شوێنێ
بەدڵ ئاواتە کە بۆم بخوێنێ
ڕاوکەری تەپلە بەسەر لەوناوە
لە گەڕە و داوی لە دەورەی داوە

ماڵئاوایی

گیانە مەودا کەمە ئاسۆ سوورە
بیر نەبوورێتەوە ڕێمان دوورە
وەختە لێلایی لەبەر چاو بڕەوێ
خێڵی شەو کۆچەرە، ڕۆژ دەردەکەوێ
بە هومێدم کە بە ڕۆژی ڕۆشن
تیشکی ئازادی خەمان داپۆشن
ئاشکرا ڕوو بە گوڵ و گوڵزاران
بێمەوە و بێمە دەس و ڕووی یاران

* * *

ئەی موکوریان بەخودات دەسپێرم
یادگار وەرگرە ئەشکی سوێرم
بێ منیش خۆش بە مەکۆی بیرەوەریم
تۆ بەجێ هێشتنە هۆی کوێرەوەریم

* * *

هەڵشۆ، ١٩٦٥/٧/٢٩- هێندێک لە جاشکە زلەکان لەگەڵ تاهیر یەحیای سەرەک وەزیرانی عێراق چوونە قاهیرە، باسی ئەوەم نووسیوە، لە خەباتی مانگی خەرمانانی ١٩٦٥دا چاپ کراوە:

جاش چوونە میصر

عەبدولناسر دەگەڵ یاران
لەقاهیرە لە مەتاران
لەو لاش حەرەسی شەڕەفە
بۆ بەخێر هێنان سەف سەفە
تاهیر یەحیایان میوانە
پیاوێ بەشەوکەت و شانە
لە عێراقا سەروەزیرە
کەوچک بەدەستی موشیرە
لە تەیارە دێتە دەرێ
دەگەڵ چەند مێزەر بەسەرێ
لە جیاتی سڵاو زەڕینە
جووتە و لوشک و دەرپەڕینە
بۆ میواندار سەرسوڕمانە
وەزیر فەرموو چین ئەمانە
میرم برامن زۆر باشن
کوردن، دوور لە ڕووتان جاشن
سێ چوارێکیان پیرەکەرن
فەرقێ ناکا، جاش لەبەرن
هێندێکیان حەجیشیان دیوە
بەڵام خۆیان نەگۆڕیوە

نــامـــــــــــــــووس و ئــایـــین و وەتـــەن

بـە مـــــــــەرحــــــــەبا و دیـنـار ئـەدەن

کـــــــــوردن و خـــــــــۆیـان نـانـاسـن

تا بـفـــــــەرمـــــووی جـــــاشی خـــــاسن

لـــە ژێـــر بـــارا زۆر چـــەوســـــــــــــــاون

مـــــــانـدووبـوون، لەزگ وەســـــــتــــــاون

هێـنـاومـن لـێـــــــــرەیـان چـاکـــــــــەیـن

بـەڵـکـو جـــــــاشی تـر پـەیـدا کـــــــەیـن

ســـــمـــــیــــــان بـگوشن بـەڕووی خـــــۆش

بـــا هـــەروا بـــڕۆن مـــــــــــــەڵـێـــن هـــۆش

* * *

هەڵشۆ، ١٩٦٥/٨/٨- عیسا شاوی ئەفسەرێکی عەرەب، بەموشیر عەبدولسەلام عارفی گوت چیای سەفینت پێشکێش دەکەم بە دیاری. لە جوابی ئەودا نووسیومە.

لە خەباتی مانگی خەرمانانی ١٩٦٥دا بڵاو بۆتەوە:

مارمێلکە نیم

چیـــــای کــــورد بـۆ دیاری نـابـێ شــــــاوی

دەمت دەشـکـێـنـێ گـــــەر بـەردم بجـــــاوی

نـە خـــورمـــایەو نە وشـــتـــرخـــانـە کـێـــوم

ولاتم کـــــوردســــتـــــانە و کـــــوردە نێـــــوم

ئـەگـــــەر نـامـنـاسی بـڕوانە لـە مـــــێــــــژوو

بزانەو فـــێـــــربە کـــورد چۆنە و چلۆن بوو!

بـەری تـۆش ڕۆژێ پـانـیـــــپـــــاڵی ئـاشــــــۆر

چیای کوردانی بۆ ڕێوی ئەکرد مۆر
لە پێش تۆ گەزنەفۆن ڕووی کردە خاکم
وەکو دالاش دەسووڕا بۆ کەلاکم
گەلێک تەیموور و چەنگیز و هۆلاکۆ
لە دەشتم تێ پەڕین وەک وشتری تۆ
گەلێک پێ خواس و بێ دەرپێ و ڕەشوڕووت
بە نانم سەردەمێکی چاوی پشکووت
بەڵام من کوردم و کوردیش ئەمێنم
لە زۆردار یەک بەسەد تۆڵەم دەسێنم
لە کۆن و نوێ و درەنگ و زووت بپرسە
دەزانی خەنجەری من زۆر بەترسە
کە من نەم گرتبا پێشی سەڵبی
لەنەنکت پرسە دەبوا ئێستە چی بی!
لە گۆڕستانی بێگانان بنۆڕی
کە لامن بیری پووچی خۆت ئەگۆڕی
لە بیرت دەرچوو بەردی قارەمانم
لە خوێنا سوورە دەشتی بازیانم
لە بەرزانا دەزانی چت بەسەر هات!
لە هەورازم دەتۆپێ هەرچی کەر هات
ببینە هەڵمەتی پێشمەرگەکانم
حەسار و شوورە پۆڵای نیشتمانم
سەراپا مەرگی سووری لێ دەبارێ
دەبۆم ڕاوەستە تۆ چت دیوە جارێ

ئەبێ تێــر کـەم لە گـۆشــتت گــورگ و ڕێوی
بە بەرمــیل خــوێنی ســەربازت بپــێــوی
لە ترسـان قـووڵە مـشکت پێ دەکـەم تـەنگ
بە پیـــوی تۆ لە تیـــخم لادەبـەم ژەنگ
زگــێکی مـــاڵی کـــوردی تێـــوە چووبێ
دەبـێ بـۆ نـووکـی نێـــــــزەم ڕووبـەڕوو بـێ
ســەرێ وەک تۆ کـە فـێـری گـوێ لەقـان بێ
لەمـــەیدانا دەبێ گـــۆی بەر شـــەقـــان بێ
ئەبێ ئەو زارە کـــێـــوی من دەبەخـــشێ
بەخـــوێنی ئاڵ و دانی کـــەل بنەخـــشێ
ئەبێ ئەو مـێــشکە پیـســەت تێ گـەیێنم
کـە خـورمـــا نیم، پڵنگی لەش بەخـوێنم
ئەمن مـارمـێلکە نیم، حـەزبای کـەژ و کـۆم
خــەیاڵت خــاوە من کــەی خــواردنی تۆم!
«سەفین» قـووت ناچێ بۆ پێخـواسی ئاغـات
لەبەغـــدا نەبووە قـــازی کـــەر بە ئاوات

* * *

پشتی ولاش، ١٩٦٥/٩/٦- ئەم دەمەتەقەیە لەسەر ڕادیۆی شۆڕش
بە دوو قۆڵی وەک نومایشنامە خوێندرایەوە:

جاش و باش

ـ ماندوو نەبی کابرای ڕێبوار
ـ قەزات لە گیانم هەزار جار
ـ ناوەکەت بفەرمووی باشە

ـ دوور لە ڕووتان ناوم جاشە
ـ جاش؟ هەر ئەو جاشی کوڕی کەر
بەکلک و بەگوێ و بارەبەر؟
ـ قوربان من کوردم بوومە جاش
سمم خستۆتە ناو کەڵاش
ـ ئاگام لە جاشی کورد نییە
باشە، کار و بارت چییە؟
ـ من کوردم، وەک دێتە بیرم
کوردیش بوون باب و با پیرم
پەروەردەی چیا و کوێستانم
کوردییش نەبێ، هیچ نازانم
ڕۆژێ ئاغا فەرمووی حەمە
وەک بزانم نانت کەمە
وەرە بتنووسم بە فورسان
ئیتر نانالّی لە برسان
تفەنگم نایە سەر شانم
جاشکم و ئەلّێم فورسانم
سێزدە دینارم ئەدەنێ
شەو و ڕۆژ وام لە بەندەنێ
لەگەڵ پێشمەرگە ئەجەنگم
لە ترسانا زەردە ڕەنگم
عارەبێک خوێنتالّی چەپەڵ
زمان پیس و خوێڕی و دەغەڵ

به کوردستان ئەڵێ شیمال
لە شوێنمە بە تەعال تەعال
بە عارەبی پێمان ئەڵێ
ئەیکوژم کێ لەشەڕ هەڵێ
خۆشی ناوێرێ بێتە پێش
ڕۆحی ئەچێ لە وزەی مێش
من ئەبێ چ بێ تەگبیرم
لەناو دوو ئاگرا گیرم
ئەچمە پێش. مردنم بەشە
پاشم عارەبی ڕوو ڕەشە

* * *

ـ تۆ کە لەسەر دنیا جاشی
دیارە ڕووڕەشی ئەو لاشی
دەتۆپی وەک تۆپینی کەر
فریشتەی خودات دێنە سەر
چیت لایە بۆ «مەڕنەمووکە» ؟
ـ سێزدە دینار و ڕبووکە!
ـ لات وایە بەهەشت بۆ تۆ بێ ؟
ـ ئەگەر پڕ لە کاوو جۆ بێ
ـ بەڵێ ئێستا تێت گەیشتم
دوژمن و بڕبڕەی پشتم
نازانی جاشی قوڕ بەسەر
گەورەش ببی ئەبی بە کەر!

خۆت حەز ناکەی ڕزگارت بێ
پێت خۆشە دوژمن سوارت بێ
دوژمنی نیشتمانەکەت
کلۆی ڕەز و بێستانەکەت
ئەیەوێ لە ناو بچین گشت
بە یەکترمان ئەدا بە کوشت
تۆی ناوێ و بە منیش ناوێرێ
ئەتگرێ و بۆ منت ئەنێرێ
من و تۆ بەگژ یەکا چین
هەرتک لە کوردستان لاچین
مار بەدەستی دوژمن ئەگرێ
قازانجە هەر لایەک بمرێ
دین و نامووست لێ ئەکرێ
خۆت بەدەستی خۆت سەر ئەبڕێ
بەو فێڵە کورد بفەوتێنێ
کوردستان بۆ خۆی بمێنێ
تا کەی دەسخەڕۆی ڕەنجەڕۆ
کورتانت باوێژە و بڕۆ
بڵێ ئاغا تف لە چارەت
لەعنەت لە خۆت و لە پارەت
من ناموس و نیشتمانم
خۆشتر ئەوێ لە گیرفانم
نامەوێ ئەم نان و بەرگە

ئەچم ئەبم بە پێشمەرگە
ڕێی پیاوەتی و شەرەف ئەگرم
لەسەر کوردایەتی ئەمرم
بمرم لەگەڵ کوردی برام
شادی و بەختەوەریە لەلام
کوردستانی خۆم ڕزگار بێ
کوڕی کوردی دەس بە کار بێ
خێر و بەهرەی وڵاتی خۆم
دوژمن نەیبات و خۆم بیخۆم
منالّم کوردی بخوێنێ
حاکم بەکوردی بمدوێنێ
دوکتۆری کورد دەرمانم کا
کورد بیری نان و لانم کا
ئەوسا سەربەرز و دڵخۆشم
زۆری خۆم بە کەم نافرۆشم
جاش ڕووڕەشی خەڵک و خوایە
ـ کاکە هەرچی وتت وایە
زۆر نەزان بووم، تێت گەیاندم
لە خەوا بووم، ڕات پەڕاندم
بەڵام ئەوا گریمان کرد
دەسم بەردا و بوومەوە کورد
خەڵک هەرپێم ئەڵێن جاشی؟
ـ نا، پێت ئەڵێن کوڕی باشی

ـ دە بەخوا چیت وت وا ئەکەم
تفەنگ ئەڕفێنم و ڕائەکەم
هەر عارەبێ بێتە پێشم
دایکەکەی لەکەر ئەکێشم
هەر جاشێکی بێتە بەرم
ئەی تەزێنێ گوللەی گەرم
ـ وا پێک هاتین
ـ وا پێک هاتین
هەردوک:
هەموو کورد و یەک ئاواتین
کوردستانماڵی کوردانە
با لێی دەرکەون بێگانە
* * *

پشتی ولاش، ١٣/٩/١٩٦٥- بەسەرهاتی پێشمەرگەیەکە و کردوومەتە شیعر، لە ئیزگەی شۆڕش خوێنرایەوە و لە ڕۆژنامەی خەباتا بلاو کرایەوە:

چۆن بوومە پێشمەرگە؟

تۆڵەساندنە

گوندەکەمان زۆر ئاوا بوو
هەرچی بتەوێ تێیدا بوو
زەوی بە پیت و ئاوی زۆر
تەسەل بووین لەنان و پێخۆر
خاوەنی ڕەز و تووتن بووم

خاوەنی مناڵ و ژن بووم
هێندێ پاتاڵی دۆم هەبوو
لە هەر شت بەشی خۆم هەبوو
لە ڕۆژا خۆم و مناڵم
ماڵی مامم، ماڵی خاڵم
وێکڕا بەر ئەبووینە زەوی
ڕێکمان ئەخست بەرز و نەوی
کێلان و کلۆ شکاندن
بژار و هەژگەڵ پەڕاندن
داییک میوەی لێوە دەکرد
باب تووتنی پێوە دەکرد
لە کاری ڕۆژ بەتاڵ ئەبووین
ئێواران بەرەو ماڵ ئەبووین
زیقەی مناڵم لا خۆش بوو
خەمم بەوان فەرامۆش بوو
حیلکەی کیژە چکۆڵەکەم
خونچیلە و نەرم و نۆڵەکەم
گاڵەی کوڕە سێ ساڵەکەم
وەک بەهەشتێ بوو ماڵەکەم
ئازووقەی سێ مانگم دانا
برسی نەبین لە زستانا

* * *

ڕۆژێک ئای لەو ڕۆژی وا شووم
وەک جاران بەرەو مەزرا چووم
تازە زەردە دابووی لە کێو
هاڕە ئەهات وەک هاڕەی دێو
فڕۆکەم بەرچاو کەوتن دوان
گەمارۆیان دا گوندی جوان
بۆمبا داباریـن سێ و چوار
دێ ون بوو بە تۆز و غومار
ڕام کرد بەرەو ماڵ بزانم
چی لێ هات ماڵ و خێزانم
چی ببینم؟ ماڵ کوانێ ماڵ؟
گڕی ئاگر، مشکی، زووخاڵ
نەشمیل، کوردە، بابە، دایە
کوڵۆڵ خۆم کەس دەنگی نایە
جیران، لە کوێن؟ بۆ ناپرسن!
ئەویش ماڵ سووتاون وەک من
خۆم هاویشتە ناو گڕی سوور
گڕ چی! وەکو گڕی تەنوور
کە ڕوانیم، چیم بێتە بەر چاو
کافر دڵی ئەبوو بە ئاو
ژنم ڕۆڵەی لە باوەشا
کوڵوون لەناو خۆڵی ڕەشا
دایک لە لایەک سووتاوە

باوک بە دووکەڵ خنکاوە
نەشمیلم لە بێشکەی سووتاو
نیوە مردوو، نووزە تیاماو
خۆم دا بەسەریا لە تاوان
شوشتم بە فرمێسکی چاوان
سووتام، بەڵام پێ نازانم
کیژۆڵەم خستە سەرشانم
هێنام ڕام کرد بەرەو کانی
ئەمجا لە پڕ هێندەم زانی
دەبابە گەینە لای ڕەزی
زۆر عەسکەریان لێ دابەزی
عارەبی چەپەڵ و خوێن تاڵ
تەعال تەعالیانە وەک لاڵ
کیژیان لە شانم کردەوە
بەرەو ئاگریان بردەوە
هەیهاوار هەیداد هەی بۆ خوا
لەلای زاڵم بەزەیی کوا!
مەلا هات بە قورعانەوە
لەڕێ بەرپەرچی دانەوە
زابتێکی ڕەشکەڵەی لەڕ
ڕووگرژی چاوسووری بەدفەڕ
مەلای دایە بەر مست و جوێن
ڕیشی سپی ڕەنگا بە خوێن

قورعان، ئەو قورعانی وا هەق
لە بەرچاوم دایە بەر شەق
بەستیانم، دڵم ڕاچەنی
ڕووڕەش قاقا پێ دەکەنی
خوایە هەر خۆت هەڵی نەگری
ئێستاش ئەبیەم نەشمیل ئەگری
دەگەڵ زیڕژنی جەرگ بڕ
نەشمیلیان هاویشتە سەر گڕ
لە تاوان لە هۆشی خۆم چووم
ئەوان لایان وابوو مردووم

* * *

ئێوارە چاوم هەڵێنا
وام لەناوەند لاش و خوێنا
هەر ژن و پیرە کوژراوە
هەر منالە و سەر بڕاوە
گوند بەسەر یەکا تەپیوە
ئاگر هەر دانەمرکیوە
نە ڕەز، نە تووتن، نە پاتاڵ
نە جیران ماوە و نەهاواڵ
زۆر گوندان گەڕام سەر و بن
زۆر کەسم دی بە دەردی من
هاوار قورعان خوا پێغەمبەر
چیمان کرد ئێمەی قوڕ بەسەر!

منداڵمان کام گوناهی کرد
خوا بۆ ئێمەت بەو دەردە برد؟

* * *

ڕیش سپییەک هات بە لامەوە
گەلێک دڵخۆشی دامەوە
تێی گەیاندم لە کارەسات
لەچی و بۆچی وام بەسەر هات
هێندێک عارەبی ئەو خوارە
نەزان و خوێڕی و بێکارە
زۆردارن، خودا نەناسن
پیسن، بێ دەرپێن، پێخواسن
هاتوونە سەرمان وەک جەردە
چاویان لە خواردنی کوردە
ویستیان بێ سەروبەرمان کەن
لەم کوردستانە دەرمان کەن
داگیری کەن شار و دێمان
خۆیان دانیشن لە جێمان
زەوییەکەم ڕەشێک بیکێڵێ
نانی شەو بۆ من نەهێڵێ

* * *

لەو ڕۆژەوە من و زۆر کەس
بەسوێند دەسمان خستە ناو دەس
بڕیارمان داوە تا ماوین
بەهار بێ و زستان و هاوین

لە هەوڵدان دانەمێنین
تا تۆڵەی خۆمان دەستێنین
ماڵ و گیان هەرچی هەمان بێ
بە قوربانی کوردستان بێ
ئەم هەموو ئازا و بە جەرگە
بۆ وڵات بوونە پێشمەرگە
وێستا گەلێک زۆرن وەک من
بۆ تۆڵە سەندن لە دوژمن
شۆڕشمان بە هێز و گوڕە
بۆ کوردخۆران جەرگ بڕە

* * *

هەر بەو زووانە خوا یارم بێ
گەلی کورد هاریکارم بێ
ئاگریان لە گیان بەردەدەم
خۆڵ و قوڕیان وەسەر دەدەم
تۆڵەی کوردەو تۆڵەی نەشمیل
ئەبێ هەڵیان واسم بە پیل
تۆڵەی ژن و دایک و بابم
شەرتە چیان کرد منیش وابم
تولەی ڕەز، تۆڵەی ماڵەکەم
تۆڵەی دەغڵ و پاتاڵەکەم
لە بیرمە و دڵ پڕ ئاگرم
نەیسێنم ئۆقرە ناگرم

هەر کەس نەیبێ بیری تۆڵە

لە بابی خۆی نەبووە و زۆڵە

* * *

لێوژە، ١٩٦٥/١٢/١- ئەو چیای سەفینەی عیسا شاوی بە دیاری ئەیدا بە موشیر عارف دەس کوردان کەوتەوە و جاش و عارەبیش ئەوی لە تۆپین ڕزگار بوون و زۆر بە شپرزەیی هەڵاتن. لەو بارەوە نووسیومە. لە ژمارە (٤٨٢) خەباتدا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر مەرحەبا

ب: مەرحەبا سەرچاو

پ: بۆ کوێ وا گورجێ؟

ب: بەخوا، ئەچمە ڕاو

پ: ڕاوی چی ئەکەی؟

ب: هەر چیم دەسکەوێ

بەراز بێ، جاش بێ، زابتە عەرەوێ

من هەر پیس کوژم بچمە هەر جێیە.

پ: بۆ ناچیە سەفین! شاویەکی لێیە

ئەوی کێومانی ئەدا بە دیاری

ب: پیرۆت لە ئەقڵا گەلێک هەژاری

شاوی و ماوی چی؟ ئەو ڕۆژە نەما

جاشک بزەڕن بە هەوای کەما

پ: ڕاست ئەکەی دیتم (زێڕۆ) بەگیان کوشت

چوو بۆ جەحەندەم کلک لەسەر پشت

ساتۆخوا مەڕۆ پێم بێژە باپیر

ئەوێستا چۆنن جاشوولەی موشیر؟

ب: یەکجار کەساسن گوێیان تەپیوە
موشیری باوکیان سمی قەڵشیوە!
پ: جا گوایە سمی بە چی قەڵشاوە؟
ب: جووتەی لە بەردی کوردستان داوە
پ: دەک مردووی مرێ بەخوا گوێرێژە
ب: ئیتر مۆزی کرد لەو سەرو لێژە
زابت سواری جاش سەر بەرە ژێرن
پ:ڕاست ئەکەی عارەب بەجاشان فێرن
دەیسا ئەچیە کوێ بۆ نێچیر و گەشت!
ب: ئەبێ لەمەودوا ڕاو بخەینە دەشت
بۆ هەر کوێ ڕاکەن ئەیاندۆزمەوە
بەم بەراز کوژەم ئەیان قۆزمەوە
پ: ئا، قوربانت بم باپیر بیانپێکە
کلکە جاشێکیش بۆ من بەرێ کە

* * *

لێوژە، ۱۹٦۵/۱۲/۲٦- موشیر عارف خوا جەزای کردەوەی خۆی بداتەوە هەمیشە خۆی وا نیشان ئەدا کە موسوڵمانی چاکە و بە بێ مناسبە ئایەتی قورعانی دەخوێندەوە. لەو بارەوە ئەمەم نووسیوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: تووڕەت ئەبینم، خێرە مام باپیر؟
ب: پیرۆت زۆر قەڵسم لەداخی موشیر
پ: موشیر یانی چی؟
ب: یانی مل هوڕێ

ڕووڕەش و دەسبڕ وەک قەل ئەقڕێ
پ: چی ئێژێ؟
ب: ئێژێ من موسوڵمانم
حاجیم، نوێژکەرم، لە دین ئەزانم
ئایەت ئەخوێنێ خوێناو هەڵێنێ
ساوا ئەکوژێ و گوند ئەسووتێنێ
مەلا و مزگەوت بەر بۆمبا ئەدا
چی خوا پێی خۆشە خۆی لێ لا ئەدا
پ: فێڵ لە خوا ئەکا؟
ب: نەخێر لە من و تۆ
دز بەشەو دزە، ئەم بە نیوەڕۆ
پ: ئای لەو مەلعوونە لەو بێ ویژدانە
دەک بە گژیا چێ خوای ئەو قورعانە
ب: پیرۆت گیان گەرەک خۆمان ئازا بین
بچین بە گژیا و بە تەمای خوا بین
پ: سا پەنا بەخوا سەکەتی ئەکەین
هەرچی دەسبڕ بێ لە ناوی ئەبەین
حاجی جاشیش هەن بۆ وان چە ئێژی!
ب: بەخوا پیرۆت گیان ساویلکە و گێژی
کەر بە چوونی حەج چۆن ئەبنە حاجی
هەزار جار بیشۆی هەر پیسە تاجی
کەسێک ببێتە داردەستی زۆردار
ناموس و خزمی بدا بە دینار

حەجی لە کوێ بوو؟ نوێژ و ڕۆژووی کوا!

پ: بەخوا ڕوو ڕەشن، ئەی پەنا بەخوا!

مەلاش ئەیفەرموو جاش بتۆپێن

خەزایە و خێرە دەس دامەنوێن

وا خەنجەر دێنم بۆ عەسکەر دڕین

ب: نەقیزەش بێنە بۆ جاش لێخوڕین

* * *

لێوژە، ١٩٦٥/١٢/٢٦- ڕادیۆی بەغدا پەرازیتی هاویشتبووە سەر ڕادیۆی شۆڕش و لە پەسنا سەفحەیەکی لێ ئەدا کە هەر دەیگوت «هانی هانی»، منیش گاڵتەم پێ کردووە و ئەمەم نووسیوە. لە دەنگی پێشمەرگەدا چاپ کراوە:

هانی هانی

ئەڵێن خوالێخۆشبووەکەی باوکی موشیر چل ساڵ فەرمانبەری حکوومەت بوو لە زەمانی عوسمانلیدا. ئەوەندە نازیرەک بوو تەنیا وشەی هانی فێر ببوو، کە بە تورکی یەعنی کامە؟ جا بۆیە ئێستاش موشیری کوڕی ئەوەندەی قەوانی هانی هانی پێ خۆشە؛ چونکە تەنیا کەلیمەیەک بوو کە باوکی لە زمانی بێگانەوە فێری ببوو. هەموو ڕۆژ بە گۆرانی ئەیگوت. وا ئێمەش بۆمان کردە گۆرانیەک:

هانی هانی هانی هانی

مام عارف ترکی ئەزانی

موشیر ئەیڵێ بە گۆرانی

هانی هانی هانی هانی

موشیر ئەڵێ موسوڵمانم

بۆیە دوژمنی کوردانم

با پێی بڵێن سیکتر جانم

بردت ئابڕووی موسوڵمانی

هانی هانی هانی هانی

شەوێ لە میسرا ئەڕەقسی

ڕۆژێک حەرەسی بۆ بەعسی

لە سێبەری خۆت ئەترسی

پێشت وایە پاڵەوانی

هانی هانی هانی هانی

دنیای پڕ کرد چەق و لوورە

وتت کورد لەو دیو سنوورە

ئەگەر دوژمن هێندە دوورە

بۆ تۆقیوی لە بارزانی

هانی هانی هانی هانی

* * *

لێوژە، ١٩٦٥/١٢/٢٩- ئەم چیرۆکە بەسەر هاتی پێشمەرگەیەکی پیرە کە بۆی گێڕاومەوە و منیش کردوومەتە شیعر. لە ئیزگە خوێنرایەوە و لە ڕۆژنامەی خەباتا چاپ کراوە:

چۆن بوومە پێشمەرگە

ناموس پارازتنە

لە مێژە نازانم کەیە

هەر ئەمان بیست شۆڕش هەیە

ئەیانگوت کورد ڕاپەڕیوە

پرزەی حوکماتی بڕیوە

پێنج شەش گەنجیشمان دیار نەبوون

ئەمانزانی بۆ شۆڕش چوون

بەڵام ئێمەی پیر و بەساڵ

مابووین لە ناو ماڵ و مناڵ
وتمان پیرین و نەفەستەنگ
نەمان ماوە تاقەتی جەنگ
کەس کاری بە ئێمە نییە
ئەم بەردا و بەردەی بۆ چییە!
ئاگرە سوورە لە خۆم دوورە
مەسەلەییێکی مەنشوورە

* * *

ئاغامان یەکی زگ زلە
خودا و دینی پارە و جلە
تێر ناخوا ئەڵێی کەندووە
بۆ فلسێک گیانی دەرچووە
چەندێک هەر ئەهات و ئەچوو
جارجار دوو سێ ڕۆژ ون دەبوو
ڕۆژێک تەشریفی هاتەوە
بەتفەنگێکی خەڵاتەوە
بە دوو ڕێز فیشەکدانەوە
بە فیز هات بە لامانەوە
وتی دوێنێ چوومە هەولێر
سەفەرێکی بە خێر و بێر
پارە و چەکیان زۆر داوە پێم
منیش لەشتی وا ئەگەڕێم
وا عەسکەر دێنە ئاوایی

براتانن خۆم ئاسایی
موسوڵمانن، کوڕی چاکن
عارەب دەس و داوێن پاکن
مەلای دێش هاتە بەرەوە
مێزەری زل بە سەرەوە
فەرمووی مەترسن خۆم زامن
عەسکەری عارەب ئیسلامن
فەرقیان نییە دەگەڵ خۆمان
وەک برا باش ئەبن بۆمان
زانیمان ئاغامان جاشە
بە ناچاری گوتمان باشە

* * *

چل عەسکەرێ هاتە ناومان
خوایە چی هاتە بەرچاومان!
قەت پیسی وامان نەدیون
پێت وابوو مشکە تۆپیون
ئێسک قورس و ڕەزا گران
ئەتوت لەگەڵ شەیتان بران
هەر بەع بەعیانە وەک کاوڕ
بە چەڵتەچەڵت و زمان شڕ
بە ئاگری چەرخیان ئەوت: ناڕ
ئاغایان ناو نابوو: حومار
برسی و دز ئەچوونە ماڵان

تەبەکیان ئەبرد بە تالاّن
ڕاوکەی بەر مریشکیان ئەبرد
هەر باسی ناکرێ چیان ئەکرد
نە نوێژ نە دین نە ئیمان بوو
مەلاش لێیان پەشیمان بوو
ئەی گوت ئەمانە کافرن
کافر لەمانە چاترن

* * *

ڕۆژێ ئاغا چووبووە هەولێر
بە ملی شکاوی و چاوی کوێر
ئەرزاق و دینار بستێنێ
هێندەی تریش عەسکەر بێنێ
بەیان بوو، لەلای مەلا بووین
لە بیری چارەیەکدا بووین
چەند کەسێک ئاغا بدوێنن
ئەمانە لامان نەمێنن
لە پڕێکا لە ماڵی موختار
بوو بە قیژە و زیڕە و هاوار
کەبانووی موختار خۆیەتی
بەگریان داد و ڕۆیەتی
بانگمان ئەکا ئەگەر پیاون
کوا نامووستان بۆ وەستاون!
وا عەسکەر زۆرم لێ ئەکەن

نەمگەنێ نامووسم ئەبەن
ئیتر تەم هاتە سەر چاوان
دەنگ نەکردن ببووە تاوان
لەسەر نامووس خوێن هاتە کوڵ
دەمی کێرد گەیشتە سەر دڵ
وێکرا دەسمان دا خەنجەران
بەربووینە گیانی عەسکەران
مەلاش بە خۆی و تێلایە
ئەیوت بیانکوژن خەزایە
کێ جوندیەکی سەکەت ئەکرد
تفەنگەکەی بۆ خۆی ئەبرد
هەتا لە چنگمان خەلستن
چاردە کەلاکمان لێ خستن
ئەوەی مان، لاقیان ببوە چوار
پێخواس قاچاندیان بەرەو شار
قیرەقیری یابە لەو ناوە
هەر ئەتگوت بەرازە ڕاوە
دوایی عەسکەرمان بڕیەوە
نامووسی خۆمان کڕیەوە
نامانەچاڵ هەرچیەکمان کوشت
ئەمجا کەوتینە خۆمان گشت
لە نوێن و هێندێک ورد و پرد
هەر کەس سووکە باری بارکرد

مــــنـــــاڵ و ژنمـــــان دایـــــه بـــــەر
بـەرەو شــــــۆڕش بـووینـە کـــــۆچەر
بـەرهـەمـی شـــــــەڕ و هـەرامـــــــان
خـــەتای کــــەوتە ســــەر ئاغــــامـــان
گـــــیـــــرا و لـە جــــاشــــەتی کــــەوت
شــەش حـەو مــانگ لە حـەپسـا خـەوت
وێـڵ کــــــرا, نـه جـــــۆ، نـه کــــایـه
ئێـــــســــــتـــا جــــاشی بەرهەڵدایه
دوژمـن هـاتـه ســـــــەر گــــــوندی چۆڵ
ڕێکی کــــرد دەگــــەڵ خــــاک و خــــۆڵ
بـردیـان هـەرچـی بـه کـــــــاریـان بێ
بـا بیـــــخـــــۆن ژەهری مـــــاریان بێ
مـــــاڵی دنیـــــا چڵکی دەســـــتــــه
شـــــەرەف و نـامــــووس مـــەبەســـتـــه
* * *
هـاتـووم تا مــــــاوم بێ وەســـــتــــــان
ئەبمه پێــشــــمــــەرگـــەی کــوردســتــــان
قـــــــــەدری شـــــــــۆڕش وا لای مـنـه
شــــــــەڕی نـامـــــــــووس پـارازتـنـه
مــــەڵێن پیـــــربووی گـــــەنج بوومــــەوە
لـەســــــــەردا تێ هـەڵـچـــــوومــــــــەوە
ســــا شــــەرتە بە شــــەرتـی پیـــــاوان
نـاوم بـخـــــــــــەمـــــــــــه نـاو نـاوان

كـــــــارێـك بـەســــــــەر دوژمـن بـێـنـم

چەرمـــــــيـــــــان لـە دار بـهـــــــاڵێـنـم

لە مــــێـــــژە بە عـــــەسکەر فـــێـــــرم

نـابـێ یـەکــــــــیـــــــان لـێ ببــــــوێـرم

بــــــەزەم بـــــە دوژمـــــنـــــا نـــــايـــــە

نـايـکـەم بـە ئـاگـــــــــری بـن کـــــــايـە

هـــــەتـــــا دوژمـــــن بـــــەربـــــاد نـــــەبـــێ

تـا کـــــــــوردســـــــــتـــــــان ئـازاد نـەبێ

تـفـــــەنـگ لـەشـــــــان نـاکـــــــەمـــــــەوە

ئـاورِ لـەخـــــــــــۆم نـادەمـــــــــــــەوە

* * *

لێوژە، ١٦/١/١٩٦٦- دوژمن زۆری شایی بە فەوجی مغاویر بوو تا لە شەڕی پێنجوێنا زۆر شپرزە کران. بەو دەمەتەقەیە گاڵتەم بە مغاویر کردووە لە دەنگی پێشمەرگە چاپ کراوە:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب: مام پیرۆت کزی؟

پ: لێم گەڕێ باپیر

ئەڵێن پاپەتی بوونە مغاویر

مار ئەخۆن، ئاگر ئەنێنە باخەڵ

مریشک ئەدزن وەک ڕێوی و چەقەڵ

ب: پیرۆت بێ دەنگ بە مغاویری چی!

پەلکی پیاز و سەری سیری چی!

لە پێنجوێن ئەوەی بەمان کراوە

له هیچ دەورانێک وا ڕووی نەداوە
دەڵەک نەدەژیا لە پاش مغاویر
واقوڕ ئەپێون بەزاز و موشیر
پ: دەم خۆش مام باپیر دیارە هەرایە
ب: سەیرە لەو دەشتە جاش بەرهەڵدایە
ترومبێل نەما بەپاشوو هەڵدێن
زابت لە شوێنیان بە پلار و جوێن
یابای عەسکەرە و زەڕینی جاشە
ڕێوی مڕ بووە و لاشە بەلاشە
موشیر ناوی خۆی لە بیر چۆتەوە
بەزاز چاویلکەی لێ بەربۆتەوە
پ: بیستوومە بەعسی دێنە هاواریان
ب: لە بیریان ناچێ دەردی پێراریان
ڕەمەزانیان گرت بە لەشی خاوێن
تازە دێن خۆیان دەئاگر داوێن؟
هەر کەسێ جارێک شەقی کوردی دی
دەرس وەردەگرێ، کەر نابێ چیدی
پ: یەکێ تریش هەس، بلێیی بۆی بکا*
ب: با کەچەڵ دەرمان سەری خۆی بکا
وەگیان تۆ پیرۆت گشتیان هەڵبستێ
هەر خۆمان یەک بین پێمان ناوەستێ

* نیاز عەبدولناسرە.

پ: دڵت خۆش کردم، خۆش بی مام باپیر
هەی ڕەحمەت لە تۆ و نەحلەت لەموشیر

* * *

لێوژە، ١٩٦٦/٣/٣- موشیر عارف شەکری شکاند و قەولی دا کە لە بەهاردا کوردەکان خەلاس دەکا، گاڵتەم پێ کردووە، لە دەنگی پێشمەرگە ژمارە (١١)دا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر ئەتبینم کەیفت زۆر سازە
ب: پیرۆت دنیاکە ڕاوە بەرازە
شتی وا ئەبیەم کەس نەیبیستووە
وا دیسان موشیر شەکری فەرمووە
پ: ئەڵێ چی! ئادەی
ب: ئەڵێ تا بەهار
کورد ئەتوێنمەوە وەکو بەفری پار
پ: با بەس بوەڕێ ئەوە چوار ساڵە
هەر دای ئەبەستێ و نوێژی بەتاڵە
خۆزگە ئەو دایکەی کەری هێنابا
لەدەس منا با و بارم لێ نابا
بۆچ لە ناو فەسڵان لە بەهار گیرە!
ب: بەهار بەهەشتی نێرە موشیرە
چەندێک تەشریفی بەرەو میسر کرد
جوزیان پێوە کرد لە خشتەیان برد
لای وایە ئەوجار پێمان ئەوێرێ

له کۆشی خەڵکا گوێزان دەژمێرێ
پ: خۆ ئێژن کاکەی زۆر حاڵی شڕە
لەشکری قڕە و له مشت و مڕە
ب: با تێر باوبژ له خۆیان دەرکەن
مەگەر تا پایز هەرخۆڵ وەسەرکەن
پێشمەرگه خۆش بێ هەزار هێندی دیش
بۆمان بێن، سمێڵ ئەنێنه سەر ڕیش
ئەو بابەیان مرد به جاش و به فێڵ
کوردستان پیس کەن توتکه سەگ و دێڵ
پ: ئای هاته بیرم، جاشووله چۆنن!
ب: کەتوونه لوشمه و له شوێن کای کۆنن
سەگ کلکیان لێ دا سلار ئەبنەوە
ناگەنه بەهار مردار ئەبنەوە
پ: باپیر من ئەڵێم با بێنه لای من
کای عارەب نەخۆن بێنه سەر کای من
ب: ئەگەر تێگەیبان جاشک نەدەبوون
بەرەو تۆپینی خۆیان نەدەچوون

* * *

لێوژە، ١٩٦٦/٢/٢٤- حیزبی بەعث له سووریا ئینقلابیان لەسەر یەکتر کرد و تێک بەربوون و ببووە شەڕە سەگ، ئەمەم لەسەر نووسین، بەڵام بڵاو نەکرایەوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر تۆ له کوێی؟ ڕادیۆنت بێنه
ئەڵێ له شاما کوشتار و خوێنه

ب: دەی دەی، مام پیرۆت پێی ناوێ پەلە
بەعسی تێک بەربوون شەڕی سەگەلە
یەکتری ئەدڕن لە مشت و مڕا
عەفلەقی باوکیان فلّقەی لێ بڕا
پ: عەفلەق کامەیە!
ب: ئەو فەلەی پێرار
موشیر عارفی کردە سەر کۆمار
پ: بەڵێ ڕاست ئەکەی کە وابێ باپیر
چیدی لە بەعسی ناترسێ موشیر
ب: تەڕی تێ ناگەی! چاتر ترساوە
دەسنوێژ ڕاناگرێ و پزووی پساوە
ئەمانەی ئێستا لە شام سەرکەوتوون
بۆ سەگ خنکاندن لە کلّ دەرکەوتوون
موشیر فیتەی خۆی زۆر باش ناسیوە
پاشووی گیرۆدەی تەڵەی تەقیوە
ئەزانێ بەعسی چەن شڕو دڕن
ڕاویان بۆ ئەوە و کەولّی ئەکڕن
پ: مام پیرۆت نەمگوت کورد وەجاغ زادەن
کێ دەستیان لێدا نەجاتی نادەن
ئەوانەی قاچی کوردانیان ئەگەست
وەک سەگە خوێڕی، لێک هاتوونە دەست
لەو سەگ سەگێنە جاشک چی ئەڵێن
ب: گوێ ئەبزوێنن خەریکن هەڵێن

موشیری باوکیان ئەوە حاڵی بێ
جاش چۆن ئەوێرێ خڕەی ناڵی بێ
نەقیزە زۆرە و کاوو جۆ کەمە
تا بەهار دادێ ژینیان حەستەمە
پ: خۆ من کام زۆرە لە موشیر بەر بن
با بێنە لای خۆم بەس کوڕی کەر بن

* * *

سوورەبان، باڵەکایەتی، تەشرینی دووهەمی، ١٩٦٦- برایم ئەحمەدی مەحامی کە بە بلەی ئەحەڕەش مەنشوورە، مامۆستای جاشکەکانی شێست و شەشە و جارێک شینە و تاوێک سوورە و لە نیشتمان فرۆشیدا دەستی هەموو خاینانی لە تەختە بەستووە و بەدار لە پشتدانی بێگانان قاچی کوردی گەستووە. بە لاوەتی کە هەوای پیاوەتی لەسەری دابوو شیعرێکی لە ژێر ناوی (شیرن بەهارە)دا هۆندۆتەوە کە زۆر شیعری چاکە و جێگەی خۆی کردۆتەوە، بەڵام لە دوای ئەو، کە فێری بێگانەپەرستی و ژیانی پەستی بووە زۆر جاری فەرمووە «شاعیر بێ بارن!» چونکە خۆی باری پێشووی هەڵوەشاند و پاشووی جووتەی ئەوەشاند، لەوەتا بووە بە جاش قەریحەی مبارەکی هەر لە دەوری ئارەزووی بێگانان دەگەڕێ و بە بلوێری دوژمنانی کوردستان هەڵدەپەڕێ. شیعری بۆ نایە کە شیرن بەهارەکەی پێشووی بشواتەوە. وا من بە خێری خۆم بە گوێرەی باری ئەمڕۆی بۆم گۆڕیوە:

شیرن بەهارە

شـــــیـــــرن بەهـارە، بـەهـاری شــــــادان
خـــــۆشـــە مــــەیخـــــانـە و بابۆڵە بادان
تـازەم زانـیــــــــوە پـارەی زۆر تـێـــــــــدا
گــــــــەل فــــــــرۆشـتن و لـە ڕێـگـە لادان

* * *

شــــیــــــرن بـۆت بکـەم بـاسی جــــوانـیم
خـــــۆم لە کــــورد گـــــۆڕی هـەتا توانـیم

ئێستە نانخۆری دەستی بێگانەم
جارێک بەغدایی، ڕۆژێک تارانیم
* * *
شیرن بت دیبام لە «کافەی شمشاد»
چۆنم ڕا ئەبوارد سەرخۆش و دڵشاد
نیشتمانم دا بە ویسکی و کۆنیاک
گوێ نادەم بە کەس، هەرچی باداباد
* * *
شیرن، لە بەغدا دەگەڵ منا بی
سەرخۆش ڕابوێرین لە «حەموڕابی»
ئەوسا تێ ئەگەی ژیان چەند خۆشە
عەقڵت دێتە سەر، ئیتر کورد نابی
* * *
شیرن لە تاران قەسر و سەیارە
دێمەوە بەغدا، دینار هەزارە
چیم لەنان و دۆی پێشمەرگایەتی
کێ لە کێو دەژی ڕەنجی خەسارە
* * *
بژی بۆ پارە، مەمرە بۆ ژیان
هەر مەڵێ کوردم تا نەکەی زیان
لە خشەی دینار دڵت نەلەرزێ
لەزەت بۆ لەشە نەوەک بۆ گیان
* * *

شیرن بۆت بڵێم باسی نیهانیم
بە بێ هودە چوو ژیانی جوانیم
من و کوردستان کوجا مەرحەبا
بەڵام داخەکەم، بە پیری زانیم!

* * *

شیرن، حاکم بووم دەستدار و توانا
خۆشی لە دڵا، زێڕ لە گیرفانا
بە هەوای کورسی کوردایەتیم کرد
بۆ ڕیش ئەگەرام سمێڵم دانا

* * *

شیرن تۆبە بێ لەمە بەولاوە
کورد و کوردستان ئەنێمە لاوە
کێ بڵێ کوردم ئەیدەم بە گرتن
ئازادیخوازی خەیاڵی خاوە

* * *

مانگی ۱۱/۱۹٦٦- شیعرێکە پێشکێش بە مامۆستا بلە کراوە و لە خەباتی ژمارە (٤۹۲)دا چاپ کراوە:

کوێخای بەکرەجۆ

بلەی ئەحەرەش جاشی ڕەنجەڕۆ
وەکیلی عارەو لەسەر «بەکرەجۆ»
چەند جوانت لێ دێ موی سپی و ڕووی ڕەش
نۆشی گیانت بێ کەنگر و کەربەش
نەقیزەت ئەوێ ڕێگەت هەورازە

دەک پیـــــرۆزت بێ کـــــورتانی تازە
پیـــری ئاخـــرشـــەڕ وەتەنت فـــرۆشت
ئابڕووت گـــۆڕیەوە بە شـــەراب و گـــۆشت
چـــوویـــە بـــاوەشـــی دوژمـــنـــانـــەوە
خـــول ئەخـــۆی بەلای قـــاتر خـــانەوە
زۆر هەرزانت دا شـــــــەرم و ویـژدانت
کـــوێرت کـــردەوە مـــــالّی باوانت
ئەحـــەی باوکـــیـــشت تۆ ئابڕووت برد
بیـری لێ بکەوە مـامـۆسـتـا چت کـرد
نرخی نیـشـتـمـان پارە و جـۆ نیـیـە
نیـشـتـمـانی کـورد مـولّکی تۆ نیـیـە
گـــــەر ئابڕووت بوو بێ! ئەویشت دانا
ســەلا لە ئەقـلّت مـامـۆسـتـای زانا
هەزار خـــــاییـنی وەک تۆمـــــان دیوە
بە ئاوات نەگـــــا و لە ڕێ تۆپیـــــوە
کـــورد هەر ئەمـــێنێ و مـــافی دەســـێنێ
یادی تۆش ئەکـا جـار جـار بەجـوێنێ

* * *

سوورەبان ـ ١٩٦٨

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: مام باپیر تووڕەی؟

ب: هەر تووڕەم و بەس؟

پ: لەسەرچی؟
ب: لە داخ جاشوولەی تەرەس
گازم لێ ئەگرێ، لووشکە ئەهاوێ
پ: دەیسا بیفرۆشە وەبۆرە پیاوێ
ب: بۆ خۆی خۆی فرۆشت پێرار وەپارە
ناو کورتانەکەی پڕ لە دینارە
پ: کام جاش؟ شینەکە یان هینەکەی ڕەش؟
ب: دێزە و پێی ئێژن جاشی شێست و شەش
مامۆستامان بوو، بۆ کورد کوردێنە
مالّی ڕماندم، هەر ئەیوت بێنە
برنۆی پێ کریم، شەڕی پێ کردم
بۆ هەمەدانیش لەگەلّ خۆی بردم
گەڕاندمیەوە بۆ شەڕی ولآت
منی تووش کرد و خۆی بەشەو هەلآت
لە ناو تەویلەی عارەو خزیوە
ئێستە جەهەندەم هەرچی دزیوە
بۆتە دوژمنم، یەخەم بەرنادا
وەزۆر ئەیەوێ ڕەنجم بە بادا
ئێژێ کوردستان ئەبێ شیمال بێ
جاشک جەحش بێ، وەرە تەعال بێ
عارەو بێنە ناو کوردستانەوە
کوردیش دەربەدەر وەکێوانەوە
دەک یاخوا بەش خۆی ڕەنج خەساری بێ

ئەو جۆبەی ئەیخوا ژەهرەماری بێ
ئەو زۆڵە کوردەی جاشی دوژمنە
گاز لە کورد ئەگرێ گۆڕی کوشتنە

* * *

سوورەبان، ١٩٦٨/٣/٢١- جاشکەکانی مامۆستا برایم و مامۆستا جەلال تاڵەبانی لە بەکرەجۆ گوێزرانەوە چەمچەماڵ و کەرکووک، ئەم سروودەیان بۆ نووسراوە کە هەموو بەیانییەک بیخوێننەوە:

بەکرەجۆ

بەکرەجۆ مەفتوونی تۆم و شێوەتم بیر کەوتەوە
پەینی وشک و شاڵ و قاشاغت بە کاوو جۆتەوە
من لە زیکر و فیکری تۆ خافڵ نەبووم وا تێ نەگەی
چەمچەماڵ و شاری کەرکووک تۆی لە بیر بردۆتەوە
بەو ڕەئیسەی عەسکەرێکی هیچ نەزان و مل هوڕە
جۆبەکەت جۆرێ لە زگما ئاگری کردۆتەوە
ئەو هەموو بیرە و شەراب و ئارەقەی پێدا دەکەم
قەت گڕو گڵپە و بڵێسەی تاوێ ناکووژێتەوە
باسی خەمباری و کەساسیم هەر مەکە، ترسم هەیە
جێ نەقیزەی تیژی قاید فیرقە پێنج بوکڵێتەوە
سوێند بە بەززاز و بە یەحیا و مەرقەدی مەرحوومەکە
دوور لە تۆ هەر کەس شەرابی خواردەوە دەڕشێتەوە
ئێمە ڕۆڵەی عارەبین، هەرچەندە کوردن دایکمان
ڕوحمی بابان سەد هەزار ساڵیش لە بیر ناچێتەوە
بێ قسوورە، چەند جەسوورە جاشی بێ پاڵووی بلە

وا له ڕێی کورد کوشتنا لاشی له خوێن ئەتلێتەوە
بەسیە تەعنەم لێ مەدە هەر جاشەکەی جارانتم
هێندە حیلمت بێ هەتا ئەمجاش مەعاش ئەدرێتەوە
شەرتە شەرتی جاشەتی بێ سووریاش کۆمەگ بکات
ناوی کوردستان شیمال بێ و ناوی کورد گوم بێتەوە
وەرامی پێشمەرگە:
جەحشی وەحشی بووی لە تاوی پارە بیر ناکەیتەوە
جەنگی کوردستان نەمێنێ جاش بەلاش دەخولێتەوە

* * *

شێخ حەنەشی عارەب جاشکی خالیدی کوڕی وەلید بوو، ڕۆژی ١٩٦٧/٤/١٤ لەگەڵ ٥ جاشکی هاوڕەگەزی خۆیدا کوژرا. بەغدا بۆی کەوتە شین و شەپۆڕ و بە هەزاران عەسکەر و جاشی کورد و عارەبی بە تۆپ و تەیارە و زرێپۆشەوە ناردە سەر پێشمەرگەی دەشتی هەولێر، فارس باوە و پێشمەرگە قارەمانەکانی هەواڵی، کارێکیان بەسەر حکوومەتی بەغدا هێنا، بانەیی دەگەڵ کەری خۆی نەکردووە لەو بارەوە نووسیومە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: دیارنەبووی باپیر لە کوێ بووی بە خێر؟
ب: بەخوا مام پیرۆت چووبوومە هەولێر
پ: دەنگ و باس چبوو؟ چۆنە ئەو ناوە؟
ب: دنیا شێواوە، حەنەش کوژراوە
پ: حەنەش یانی چی؟ کام جانەوەرە؟
ب: جاشکی وەلید بوو ئەو پیرەکەرە
لوشکی ئەهاوێشت، ئەیگەزتین بەدەم
لوولە ڕەشاشێک ناردیە جەهەندەم
حوکماتیش کێچی کەوتە کەوڵەوە

بۆ تۆڵەی باوکی کەوتە هەوڵەوە
ئیزگەکەی بەغدا هەر هاواریەتی
شینی بۆ کلک و گوێچکەی لاریەتی
چاو بە گریان و خوێن بە دەمەوە
فەرمووی سەری کورد پان ئەکەمەوە
مغاویر هات و تۆپ و دەبابە
هەروا گابۆڕ بوو، یا وەیلی و یابە
جاشوولەی کورد و عارەبە ڕووتە
بەو دەشتە وەربوون بەزەڕە و جووتە
عەسکەر لێی ئەخوڕین بۆ تۆڵەساندن
پێشمەرگەی خۆشمان باش تێی گەیاندن
ساعیقە پەل بوو، دەبابە شکا
حەیای نەماوی مغاویر تکا
جاشە کورد کلکی بە گەڵۆزەوە
وەلید پەین و خۆڵ بە لمبۆزەوە
کورتان بەجێ مان، عەگاڵ بڵاو بوون
کڵاو بێ سەر بوون، سەر بێ کڵاو بوون
سەتیان لێ تۆپان لە سۆنگەی حەنەش
سەری شکاویان بۆ ماوە و ڕووی ڕەش
پ: بۆ حەمەی سابیر بۆ وایان نەکرد!
چەند جاش تۆپێنرا، هەر باسیان نەکرد؟
ب: پیرۆت هۆشت بێ، حەنەش عارەوە
جاشەکەری کورد چۆن وەکو ئەوە؟
جاشێک وەزمانی خۆیان بزەڕێ

هەزار جاشی کورد دەسەری گەڕێ
جاشی کورد بۆ بار، عارەب بۆ بەرە
جاش کە تێ ناگا جسناتی کەرە

* * *

گەلاڵە ٢٦/٦/١٩٦٨

قەوانە شڕە

بوو بە هەزار و چوارسەد ساڵ
لەگەڵ عارەب بووینە یەک ماڵ
خێوی قیبلە و کیتابێکین
وەک دەڵێن بەرە بابێکین
بەڵام ئەو برای ئیسلامەم
ئەو کاکە نێرە زەلامەم
هەرچی هەم بوو بردی بۆ خۆ
منی کوشت بە هەرزن و جۆ
بە فەرموودەی ئەو لە ژینا
هاوبەشین لە شایی و شینا
شین بۆ من و شایی بۆ ئەو
من ئەبێ لەڕ بم، ئەو قەڵەو

***

ئەگەر داوای نان و ئاو کەم
ئارەزووی بەرگ و پێڵاو کەم
بڵێم برای هاودینەکەم
هاوڕێکەی لە مێژینەکەم

به ناشکوری نالّێم براین
ناچاریان کردم تێک خراین
له ڕێگەی خوا و قورعانەکەت
خێری دین و ئیمانەکەت
سەد یەکێ لە داهاتەکەم
چۆرێک شیری ولّساتەکەم
هەزار یەکێ لە نەوتی خۆم
پێم کەرەم کە بێ نان و دۆم
با بەس کوێر بم بێ ڕووناکی
با پێت بلّێم کاکی چاکی
ئەلّێ هەی لە دین وەرگەڕاو
کورد و بەرگ و نان و پێلاو!
وە دیارە بوویتە «شعووبی»
ئەبێ لە ڕێگە دەرچووبی

***

هەر لەشێخی ئەزهەرەوە
کێ مێزەری بە سەرەوە
مڕ دەکرێن لە گۆشت و پلاو
پڕ دەکرێن لە پارە و دراو
وەها تیژ دەبن سەردەکەن
فتوای کافریم دەردەکەن
پاش فتوا، لەم کوردستانە
فڕۆکە و بۆمبابارانە

تۆپ و دەبابە و شێست تیرە
خوێن ڕشتنی لاو و پیرە
کوشتنی ژن و منداڵە
بژیومان هەر خوێنی ئاڵە
مزگەوتەکەم دەڕووخێنن
قورعانەکەم دەسووتێنن
سەرلەنوێ تالانم دەکەن
هەرزن و جۆیەکەش دەبەن

***

ناچارم ئەکەن بێمە دەنگ
پەلامار بەرم بۆ تفەنگ
کە ئەشچم تۆڵە بستێنم
وەک پڵنگی چەنگ بەخوێنم
دوژمن خۆ ناگرێ لە بەرم
خوێنیان ڕادەماڵێ، تەرم
ئەبێتە قیڕقیڕی یابا
یابا کە زانی دەرنابا
ئەمجارەش وەک چەند هەزار جار
قەوانە شڕ دەخاتە کار
دیسان مەلا و ئایەت دێنن
لەسەر ئیزگە بۆم دەخوێنن
عەرەب و کورد برای دینن
هەردووک دوعای یەک ئامینن

کەی ڕەوایە ئیسلام کوشتن
حەرام کراوە خوێن ڕشتن
منیش بەستەزمان و فەقیر
دیسان لە تەپکە ئەکەم گیر
بە دوو درۆ دەم خافڵێنن
هەتا دەرفەت وەدەس دێنن
دیسان ئەو زوڕنا و ئەو پیکە
دیسان هەمان فاک و فیکە

***

ئاخر ناڵێم جارێک و دوان
تاکەی ببمە مەڕی بێ شوان
تاکەی بەدرۆ دەسخەڕۆ بم
هەتاکەی هەر ڕەنجەڕۆ بم
بۆ چ من بکوژرێم ڕەوایە!
تاکەی سەما بەو هەوایە!
بۆ چ نەبمە خێوی نانی خۆم!
بۆ نەخوێنم بە زمانی خۆم!
بۆ نەوتی خۆم دەس خۆم نەخەم!
بۆ خۆم ڕزگار نەکەم لە خەم!
بۆ چ ماڵی خۆم دیاری نەبێ!
بۆ بەشم یەکجاری نەبێ!
من چم هەیە با لە لام بێ
عەرەب بڕوا و هەر ئیسلام بێ

لە خاکم دەرچێ و لە ڕێدا

قەوانە شەڕەی خۆی لێدا

ئەو ڕۆژەی چارەی نابینم

خاوەنی ژیان و دینم

تاکەنگێ برسی و لەژێر بم!

با تاوێک ئیسلامی تێر بم

ئەگەر کوردیش بن بە پیاو

وەک گەلانی خودا پێداو

هیچ زیانی بۆ پەز نابێ

قەت لەلای خوا ناحەز نابێ

***

ڕۆژی ١٦/ئابی ١٩٦٨- لە ئاهەنگی بیرەوەریی دامەزراندنی پارتی لە پردی گەلاڵە خوێندرایەوە:

تیتل وبیبل

نەقلّی مام گورگ و خۆ لەقوڕ نانی

نەنک و باپیرەکان دەیانزانی

خواردنی تیتل و بیبلی بزنۆکە

باسی خۆمان و کۆنە چیرۆکە

***

ڕەنجبەری عارەبی لەمێژ ساڵە

بەسەری قووت و لاقی بێ کاڵە

دوازدە مانگە چ خۆم، چ منداڵم

بۆی ئەچەوسێمەوە و ژیان تاڵم

خاکەکەم زۆر بە پیت و دەسکەوتە

دەغـــــــڵـــــــە ، ئـاژاڵـە ، تـووتـنـە ، نـەوتـە
چەند بەری لێــــڕەوار و چەند مـــیـــــوە
بــەرەکـــــــــــەت لــەم وڵاتــە بــاریــوە
ســــەر و بـەر پێم ڕەنێـــو دەنێ ســـــاڵێ
گـــەسک و قـــامـــچی ئەهێنێ، ئەیماڵێ
خـــاکی خـــۆی وردە ڕەمل و خــــورمـــایە
ئارەقـــەی ڕەش دەکـــا لـە گـــەرمـــایە
کـــۆشک و پانکەی کـــڕی بە پارەی من
هێـــشـــتـــە هەر لای کـرێـتـە چارەی من
قـــــەندەهاریم کـــــرایـە نـان بـۆ ئـەو
خـــوریەکـــەم بوو بەقـــاتی جـــوان بۆ ئەو
دەڵـێ ڕانـکـت شـــــڕۆڵـە مـــــەم بـیـنـە
پڕ لە ئەســـپـــێـــیـــە جلکی پڕ پینە

***

ڕای ئەبوێرم منیش بەکـــەشک و بەڕوو
نیـعـمـەتی خـوایە چش لە برش و کـەڕوو
ئـەچمـــە شـــار بارەدارێ بـفـــرۆشم
لـەشـی رووتم بـە جــــــاوێ داپـۆشم
شـــورتەیە ، عـــەسکەرە ، نەهەشت و نەنۆ
هەر کـەســەی ڕام ئەکـێـشێ بۆ لای خـۆ
عــــەسکەری و باج و دۆنم و خــــاوە
حـاکـمـیش جـارێ کـاری پێم مـاوە
دەم دوێـنن بـە «یـا زمـــــال» و «ولـەک»
باسی ناکرێ بەشم لەحـەپس و کـوتەک

هێشتە پێ ناشکوریم و نانالّم
هەولّ ئەدەم بۆ بژیوی مندالّم

***

کە چی سەرباری ئەم هەموو دەردە
تاوێ نا تاوێ پێم دەڵێ جەردە
بۆ کەمت پێیە! بۆ درەنگ هاتی؟
بۆ ژیان نابی زۆر کز و لاتی!
جوولەکەی دووهەمی و بەڵای سێهەم
دەتکوژم، ناشڵێ پێم کەمن کێهەم؟
کە ئەبینێ لە تان و پۆ کەوتووم
دانی چیرِن لە خواردنی بێچووم
تیتل و بیبلی دەوێن و فیلّبازە
کۆن دەچێ و دێتە جێ یەکی تازە
یەکێ شینە و دەڵێ ئەمن پاشام
کوڕی پێغەمبەرم، نزیکی خودام
یەکی تر دێت کە شینە نامێنێ
گۆشتەکەم خۆشە بۆم دەلوورێنێ
ئیننەنی و ئیننەنام و سووربۆزم
خێوی بەزمی تەمووزی پیرۆزم
ئەو دەچێ، گورگی زەردو ئەبڵەق دێن
بەچکە عارف لەشوێنی عەفلەق دێن
ڕەوە گورگن ئەوی دەڕۆن و دێن
خۆ دەگۆڕن هەتا نەزانین کێن
هەرچی هات پێم دەڵێ ئەمن چاکم

لەوەڕم پێــــیـــە بۆت و شــــیـــر پاکم
هێندە مـــــاوم هەتا لە پشت چەپەرام
دەرکی لێ دانەخــــەم، بزانە خــــورام
وەک یەکن بۆمـــە زەرد و ســـوور و کـــەوە
دەردی کـــابرا گـــوتی عـــەرەو عـــەرەوە

***

گەڵاڵە، ١١/٩/١٩٦٨- یادی حەوت ساڵەی شۆڕش:

بەسەرهاتەکەم

ئەو کـــوردەی ئێـــســـتـــا ژێر دەســـتـــە
بە خــــۆی نازانێ و بێ هەســـــتـــــە
هێندێکی ســـــــوورە و هێندێک شین
هێندێک هەر تێ نەگــــــەیون چین!
زۆربەی نوقـــــــــمی ڕیش و پرچە
پێت وایە ئامـــــــــــۆزای ورچە!
مـــامـــۆســـتـــا و خـــوێندەوارەکـــان
شـــامـــار و شـــادەمـــارەکـــان
دەبن بەجـــاش، خـــۆ دەفـــرۆشن
بۆ دوژمـنان تێ دەکـــــــــۆشن
هەڵوەدای کـــــــــورسی و دراون
هەست ناکـــــەن هورە لێ دراون
بەبیــــــــور لاقی خـــــۆ دەبڕن
مــــردن بۆ خـــزم و خـــۆ دەکـــڕن

گشتی پاشماوەی پیاوانن
نەتەوەی خاوەن ناوانن

* * *

با پیرەکانمان لە زوودا
بەناوبانگ بوون لە مێژوودا
ئازایەتی و کورد دوانە بوون
ترسێنەری بێگانە بوون
ماد و کەیانی زوو منم
زاڵ و گیو و برزوو منم
بناغەی زەند و ئاوێستا
لەسەر پەنجەی من ڕاوێستا
ئەوسا بوو، یۆنانی و ئاشوور
ناویان نام کوردی خاوەن زۆر

***

بەڵام ڕۆژێک گەردوونی دوون
هەڵی داشتم سەرەو نخوون
وشتری پێ پان پێی لێ نام
زەروە ڕەشکە دمیان تێ نام
خوێنییان مژیم، لە هێز کەوتم
تریاکیان دامێ لێی خەوتم
خستمیانە قەفەسەوە
دیل بووم بەدەست ناکەسەوە
پەردەی ڕەشیان بە سەردا دام

کەس نەیزانی مردم یا مام
بنووس کەوتە دەستی دوژمن
سەگەل شیشانە گیانی من
گوتیان کوڕی جن و دێوی
چەتەی، دزی، سەربزێوی
حەڵاڵە ناموس و خوێنت
بۆ ئێمەیە جێگە و شوێنت
لێم حەرام بوو حەڵاڵی خۆم
بوومە غەریب لەماڵی خۆم
سەتانساڵە هەتا ئەمڕۆ
من ماڵوێران و ڕەنجەڕۆ
سەدجاران دەستاودەست کرام
هەر جار پتر بێ هەست کرام
دیوەخانم بەرباد کرا
تەکیەی لە جێ بنیاد نرا
بژیو و سامانیان بردم
فێری مار گرتنیان کردم

***

چووم لە مزگەوتان بخوێنم
بەرەی خۆم لە ئاو دەرێنم
پێیان گوتم قەزا و قەدەر
نووسی لە نەگبەت نەچیە دەر
بۆت نووسرا دیل و لەژێر بی
دەبێ شوکرانە بژێر بی

کێ ڕووت بێ و لەبرسان بمرێ
لە دونیا پاداش وەردەگرێ
بەهەشت جێ زەرگی دەروێشە
ئەسپێون کاری لە پێشە
ژینی خۆش و زۆری بەرهەم
ڕات ئەکێشن بۆ جەهەندەم
چوومە مەکتەب خێری گیانم
بەڵکو دەس کەوێ دەرمانم
لەوێش مامۆستا دوژمن بوو
چاوی لە خواردنی من بوو
دەرسەکەم بە خۆی داینابوو
چی بۆم خراپە تێیدا بوو
فێربووم کەس دۆستی کەس نییە
تا خۆپەرست بێ بەس نییە
برا و دراوسێ و هاوماڵت
باب و دایک و مام و خاڵت
گش بە دوقۆشە بفرۆشە
قەت بۆ کۆمەڵ تێ مەکۆشە
ئەگەر بڵێی کوردم پەستی
بەلایە ڕەگەز پەرستی
نۆکەری بێگانە کردن
بەشی کوردە هەتا مردن
ئازادبوونی نیشتمانت
بدە بە دراو بۆ گیرفانت

قاپە ئارەقێک لە نادی
بە تام ترە لە ئازادی

***

منی وا هەژار و کڵۆڵ
لەش کرمۆڵ، بژیو خاک و خۆڵ
زۆربەی لەش و گیانم ڕزیو
ئەوەی زیندووش مابوو تەزیو
وا بێ دەرەتان و داماو
لەناو قەفەس نەفەس بڕاو
مل کەچ و چاو سیس و سەرشۆڕ
بێ تاووتین، پێ لەسەر گۆڕ
هەودای هومێد وەک موو باریک
دەوروبەر و بەرچاو تاریک
لەپڕ گوێم زرینگایەوە
چیا و چۆڵ دەنگی دایەوە
شۆڕشی کوردە و بارزانی
هاتە هاواری خزمانی
شوولی قەفەزی هەڵبڕی
پەردەی بە خەنجەر دادڕی
دوژمنی خستە هەلوەلا
قەزات لە هەژاران مەلا
چاکی مەردیت کرد بەلادا
هەوری نەگبەتت وەلادا

تا دنیا بێ ناوت ماوە

لەمێژوو، بەزێڕ نووسراوە

***

کوڕی کورد کامەی نەڕزابوو

دەماری پیاوەتیی مابوو

کفن بە شان، سەر لەسەر دەست

لە ڕێی سەربەستی ڕیزی بەست

دڵ پڕ و دەست لە سەر خەنجەر

تینوو بە خوێنی داگیرکەر

تۆڵ ئەستێنی هەزار ساڵە

پاڵەوان ڕەنجبەر و پاڵە

ساتێک لەسەر جێ نەسرەوتن

وەشوێن قارەمانیان کەوتن

ژینی کوێلەیی بابەس بێ

حیزەبخویی بۆ ناکەس بێ

مردنیان ویست بەسەر بەرزی

دڵ و دەزگای دوژمن لەرزی

زۆڵە کوردی ناموس نەماو

ڕەتێنرا وەک پووشی لافاو

فڕۆکە و تانکی تۆپ لەسەر

بەهرەی نەدا بۆ داگیرکەر

شکا، بەڵام چۆن شکانێ!

هەر خۆی و خودا ئەیزانێ

***

کوژراین، خوێنی دوژمنمان ڕشت
هەوای ئازادیمان هەڵمشت
بای باڵمان داوە لە چیادا
ناوبانگمان کرد لە دنیادا
پەڕ و پۆمان دەر کردەوە
دیلیمان لە بیر بردەوە

***

یاباش هەر لەسەر بیری زووی
ماتە بۆ کەوی لەدەس چووی
قەفەزە شەڕەی هێناوە
جووتێک جاشوولەی تێ ناوە
یەک کۆنە جاشە و ماندووە
لە زەڕە و جووتە کەوتووە
ئیدیش مودێل شێست و شەشە
لە غیرەتی کورد بێ بەشە
لەلای دوژمنی خوێندووە
بەرگی شەرمی داکەندووە
چەند لاویچێک جۆی بۆ بردوون
بە نەقیزەش فێری کردوون
دەلووشێنن تا ڕاوم کەن
دووبارە تووشی داوم کەن

***

بەڵام تێ ناگەن بێچارە
ئەمە ئیشتیای بەفری پارە

ئەمرۆ لەگەڵ دوێنێ جیام
کەو نەماوم، شێری چیام
تازە بۆی ناچمەوە ناو داو
کوردیش دەبێ بێتە بەر چاو
زمان و ئەدەبیاتەکەم
گوڵی هیوا و ئاواتەکەم
پێویستە بگەشێتەوە
ناشێ لە بیر بچێتەوە
دەبێ ئاڵای «خانی» هەڵکەم
دەگەڵ هەورانی تێکەڵ کەم
شیعری «حاجی» دەخوێنمەوە
تۆڵە لە زۆڵ دەسێنمەوە
گۆران و بێکەس یاد ئەکەم
گیانی پیرەمێرد شاد ئەکەم
بەگڕی نەورۆزی ڕزگاریم
دەسووتێ باری هەژاریم
مام یابا خەیاڵت خاوە
چت دەس ناکەوێ لەم ڕاوە
سوێندم بە عابا و عەگاڵت
کورد نابنەوە بە ئاژاڵت
شیریان بدۆشی و پێی بژی
داوای ژیان کەن بیانکوژی

داو و دانـەت خـــــــــــڕ کـــــــــــەرەوە

لـەســــــەر وشـــــتـــــر بیـــــان بـەرەوە

***

شـیناوی، باڵەکایەتی ١٦/ ١٠/١٩٦٨- لە ڕۆژی ١٩٦٨/٧/٦ جاشکی جەلال تاڵەبانی و برایم ئەحمەد بە چەک و ئەسپابی داگیر کەرانی کوردستان هاتنە سەر پێشمەرگە و لە دوای شەڕێکی شەش ڕۆژە. پێشمەرگە دوو سەد جاشێکی لێ تۆپاندن، گەلێکیشی لێ بە دیل گرتن و لە کوردستانی ئازادی دەرکردنەوە. بەو هۆیەوە نووسراوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: مام باپیر، ئا بێ، دەنگوباس چییە؟

ب: وەخوا، حاڵ جاشگەل فرەخاس نییە

پ: گوایە گەرەکتە بێژی خەراون؟

ب: بەڵێ سەرشکیاو، پاشڵ دڕیاون

هەر لاشی جاشی کرمێ و بۆگەنە

کەفتگە لەو دەشت قەرە حەسەنە

پ: خاسە، خۆ ئێژن حوکمات گۆڕیاوە

چۆن جاش بەر ئەدا بەم لاو بەو لاوە!

ب: پیرۆت بەعسی گەل خۆت ئەیان ناسی

پا درێژ ناکەن هەرگیز وەڕاسی

وتیان حوزەیران جێ وەجێ ئەکەین

لە جۆر بنیادەم ئەمجا ڕێ ئەکەین

شەڕی هەندرێن دەرسی داداوین

خاسی باداوین، مەیژن هەر خاوین

کەچی ئەیدوونین ماڵ هەر ئەو ماڵە

هەر مێشکی پوپچە و کەللەی بەتاڵە
وەدەور خۆیانا ئەسوورێنەوە
خەریکن شەڕمان بۆ ئەنێنەوە
جاشگەل شەست و شەش، چی بڵێم؟ دوور لەڕووت
داگیراونەسە و وەساچمە و بارووت
بزووت ئەخەنە بن کلکیانەوە
ئەتەقن وەلای کوردستانەوە
وەحەچچەی بەعسی وەگژمانا تێن
تێناگەن ئێمە ئەیانناسین، کێن!
پ: دەیسا چەیان کرد توخوا مام باپیر
ب: لەناو تەڵەدا سمیان کردی گیر
ویستیان داگیرکەن مەڵبەن «جەباری»
تیایا بگەوزن وەگوێچکە لاری
بەڵام نەقیزەی پێشمەرگەی ئازا
پێ گەیشت، کاریان لە کار ترازا
هەروا جاشک بوو، بۆ دەرئەپەڕی
بەرەو تەویلەی عارەو ئەزەڕی
لوشمەی جەلال و زەڕینی بلە
دەری خست کەوا پاڵوویان شلە
کوردستان خواردن بۆ عارەو ناوێ
با هەزار جاشکیش جووتە بهاوێ
پ- بەڵێ مام باپیر، بەعسی زۆر کەرن
وەهیوای جاشگەل زەحمەت دەربەرن

شۆڕش کوردستان دوژمن دڕێنه

مەلەی گەرەکە ئەم گۆمی خوێنه

ئەیشزانیت جاشک مەلە نەزانە

ئاو بگا بە گوێی، بەشی خنکانە

بەعسی و جەلال و بلە و جاش و ماش

وەمانگ ئەحەپن گەماڵ گەل بەلاش

* * *

شیناوی، باڵەکایەتی١٩٦٨/١٢/٢١- جێژنی ڕەمەزان:

چۆن جێژنە ئەگرین؟

جێژنە، ئی وا هەیە دڵی خۆشە

زۆر کەسیش لێو بەبار و ڕەشپۆشە

هەیە دەستی ئەخاتە ناو خەنەوە

هەیشە ماتە و دەسی بە ژێر چەنەوە

یەک بەناز پا ئەخاتە سەر کورسی

زۆر دەسیش وان لەسەر زگی برسی

یەکێ سینی پلاو و گۆشتی لەپێش

زۆری ئاواتە خوازە بۆ بڕوێش

یەک سمێڵ با ئەدا بە دەستی چەور

یەک دەسی پۆرگ ئەدا بەدەسکی تەور

یەکێ قاقایەتی دەگەڵ یاران

زۆر کەسیرەش هەیە لەبەر باران

یەک جل و بەرگی تازە درواوە

یەکێ بێ ڕانک و پێچ و پێڵاوە
یەک لە باوکی ئەسێنێ جێژنانە
زۆری بێ باوک و وێڵی کوڵانە
یەکێ سەرگەرمی بەزمی ڕەشبەڵەکە
یەک لەناو سەنگەرە و لە پشت کەڵەکە
یەک بە شادی لەناو ژن و ماڵە
یەک لە دووریی مناڵ ژیان تاڵە
یەک لە بان سینە زەردە مەم دەگوشێ
یەک بەرەو دوژمنان بەسنگ ئەخوشێ
یەک لە شارا بە بێ ترس ژیاوە
یەکێ پێشمەرگەیە و بەسەر چیاوە
یەک لە«حیزی و سەلامەتی» دەگەڕێ
یەکێ سەرخۆش دەبێ بە کوڕی شەڕێ
یەک لە بێ مووسی زبرە، یەک لووسە
هۆی چییە! باسی پووڵ و ناموسە
یەک دەژی بۆ دراو وەکۆ کردن
یەکێ ناموس پەرستە تا مردن
کوردستان ئەو بەهەشتی بێ وێنە
نوقمی ناو خوێنە، بێ سەر و شوێنە
دیل و داگیرکراوی ئەغیارە
لە هەمووی دەنگی داد و هەوارە
چەندی چاوت ئەگێڕی دار و پەتە

کـــوردی پێـــدا دەکـــەن بە ناوی چەتە
کــــــوێ ئـەچی بـەند و چاڵ و زیـنـدانـە
مـــــاڵـی تا ڕۆژی مـــــەرگی کــــوردانە
چەند هەزاراران منـاڵـی کــــورد بێ باو
چاو کــز و دڵ پەرۆش و ســەر شــێــواو
چاوەڕێـی باوک و کـــاکی گــــیــــراون
جــێــــژنەیە، بێ لیـــبـــاس و بێ دراون
چەند هەزار بێــــــوەژن هەتیــــــوبارە
چاو بە فــــرمــــێــــسک و دڵ بریندارە

***

لاوی پێـــشـــمـــەرگــە شــارەزای دەردە
بۆیە جێ بەزمی جــــــەژنی بن بەردە
دەیەوێ نیــــشـــــتـــمـــانی ئازاد بێ
کــورد هەمــووی شــاد و دوورە بێــدادبێ
چاوی پڕ ئاوی بێــــــوەژن بســــــڕێ
جلی جـــوان بۆ هەتیـــوی کـــورد بکڕێ
دەرکی زیندانەکـــان لە ڕێســـمــــە بەرێ
کـــوردە گـــیـــراوەکـــان بخـــاتە دەرێ
باب و کــوڕ مــێــرد و ژن بەیەک شــاد بن
خــــــــەمی ڕۆژانی دیلی بەرباد بن
لاوی پێشـمـەرگە مەشخەڵە و ئەگری
تاریکایی لەســــــــەر ولات ئەبڕی

دڵی شادە بە کاری پیاوانە
لاوی وا ڕۆشنایی چاوانە
ئەو دڵەی کوردستانی تێدایە
خەمی ماڵ و ژیان لەلای بایە

***

کوردی واش هەن دەژین بەبێ خەبەری
چی لەوان دەردی هۆز و خاکە سەری
بت و قیبلەی ئەوان زگ و ورگن
هاری شوێن گۆشتن و ڕەوەی گورگن
جێگەیان یان حەمامە یان سفرە
پیاوەتی و زبری لای ئەوان کفرە
دۆشەکی تووکی قوو نەبێ نانوون
مێردن، ئاواتەخواز بە کەیبانوون
کوردی داخێون و دەڵێن کوردین
ترسەنۆکین، لە خشپە دڵخوردین
کوردی خاوو خلیسک و دەس بەخەنە
کورد نییە زۆڵە کوردی لاپرەسەنە
دایکی مێردی نەبوو ئەوەی هێنا
غەیرە کوردێک بوو، ناوەکەی لێ نا
هەشە دەروێشە، سۆفییە، کوڵکە
ڕیشی ئاڵۆزە، پرچی پڕ چڵکە
مارگرە، ئاگر و خەڵووز خۆرە

تیخه، کەشکۆڵە، زەرگە، ساتۆرە،
باری شێخ و خەلیفە هەڵدەگرێ
بێ خەبەر زاوە، بێ خەبەر دەمرێ
بژی یان بمرێ هەر زیانبارە
دین و دنیای لەدەس چوو بێچارە
***
هەیشە هەر کوردە خاینە و خەتەرە
هەرکەسێ بیگرێ گۆشتی سەرچەپەرە
نیشتمان، دین و ئایین و نامووس
لای نییە، هەر ئەزانێ بێنە فلووس
قوڵە چۆماغی دەستی زۆردارە
دڵی سەد پارەیە لە سوێی پارە
جاشە بێ فەرقە بۆی مەجووس و فەلە
کێیە جاش ئەگرێ پارە بێنێ حەلە
عارفە، بەکرە، قاسمە، عەفلەق
جاشی لازم بێ گوێ لەقە و سم ڕەق
گازیی بۆ ئەگرێ، جووتە هەڵداوێ
ئالیکی زۆر بێ، ئابڕووی ناوێ
ئەوە ژەهری هەیە وەکو مارە
تا سەری نەنجنی نییە چارە
***
هێندەکیش خوێندەواری ڕەش خوێن
کوردی سەر مێز و مەردی ناو نوێن

کوردی چاکن لە دەوری شووشە عەرەق
فەلسەفەت بۆ دەڵێ و قسەی نەستەق
ئەڵێ من بم وەها دەکەم، واچێ
دوژمنێکم لەدەستی دەرناچێ
پێی بڵێ، فەرموو وا چیا وەرە شەڕ
گورجێ وشکاوی دادێ ئەو دەمی تەڕ
پێت ئەڵێ من! بەکێ ئەڵێی من بێم!
دەشتەکی تۆ، دەبێ نەزانی کێم!
کوڕی پشکەڵ ئەفەندی، بێتە شەڕێ!
تەخت و بەختی زەمانە وەردەگەڕێ!
ئەوە پێویستە لێی گەڕێی، بدوێ
تا بە سەرخۆشی دەچتەوە، دەنوێ

***

جێژنە، خۆزگە دەستی ئەوەندەم با
یان کڵاوێکی سەخرە جندم با
هەرچی بم ویستبا لە هەنبانە
دەربچووبا و ببا بە جێژنانە

***

بۆ مەلا مەنجەڵێک لە گۆشت و پڵاو
بۆ فەقێ مێزەرێکی هەڵپێچراو
دەف و زەرگم دەدا بە مام دەروێش
تۆزێ ئیمان بە شێخی خۆ هەڵکێش

ڕیشی سـۆفـیم دەشـووت بە تاید و سـیم
ســــەیری ئـاوێـنـەکـــا بـڵـێ مـن نـیم
بـەشـی حـــــاجـی درۆی زل و دەس بـڕ
بەشی دێوانە! حـــاو و حـــوو، مـــڕە مـــڕ
شـــەتی بەغـــدایەشم ئەکـــردە شـــەراب
بۆ بە دەم کـــوردەکـــانی عـــالی جـــەناب
خــــەنە بـۆ پـیــــاوی دەم بە نـووزە و شـل
شـــــانـە و ئـاوێـنـەیـێـک و تـۆزێ کـل
لوڕ و کـــورتـان و کـــاو جـــۆ بۆ جـــاش
پـاڵـوو بـۆ بـەرمـل و بـەڕەش بـۆ پـاش
شـێـست و شـەش زەنگوڵەم ئەکـردن بەش
لەملی جـاشـەکـانی شـێـست و شـەش
بەشی داگـــیـرکـەریش گـرامـێک بیـر
تا بزانێ زمـــان دەســـووتێ بە ســـیـــر؟
بیـــری کـــوردتوانەوە لەســـەر دەرکـــا
ئەقـڵی بێ؟ ناشێ چیـدی خـۆی کـەر کـا
ڕەمـــــــــەزانـی ئـەوەنـدە بـێ ڕۆن بـێ
شـــەشـــەڵان گـــرتنی دەبێ چۆن بێ؟

***

ســـەد هەزار ئافـــەریم و هەی دەســـخـــۆش
بەجـــەواڵ و بە هۆڕ بەچەنگ و بە کـــۆش
بۆ کـوڕی کـــوردی مـــەردی ناوســـەنگەر
لەم ســەری کـــوردســـتـــان هەتا ئەو ســەر

ڕەمزی ئازادی لاوی پێشمەرگە
خاکی پۆش، لێت مبارەک ئەم بەرگە
تۆی هومێدی گەلە هەژارەکەتی
تۆڵە ئەستێنی گوند و شارەکەتی
چەند هەزاران هەتیوی باو کوژراو
چەند هەتیوباری بێ کەس و داماو
چاوەڕێی مژدەتن کە مزگێنی
جەژنی سەربەستی کوردی بۆ بێنی
سەر بڵند بین و سەربەخۆ کە بژین
جەژنەمانە، نە ئێستەیە کە دژین
گەلی کورد تا ئەسیرە جەژنی نییە
ژینی بێ سەربەخۆیی نرخی چییە!
جێژنی ئازادی جێژنی کوردە و بەس
ڕۆژی کورد سەر نەوی نەکا بۆ کەس
ئەودەمە جەژنی ڕاست و جەژنی خۆش
بۆ هەموو کوردەواری، بۆ من و تۆش
***

شیناوی، باڵەکایەتی٢٧/١/١٩٦٩- حەمەدەمین فەرەج کە زۆڵە کوردێکی نیشتمان فرۆش و هاوبیری جەلال تاڵەبانی بوو، کرا بە موتەسەڕیفی هەولێر. شێخ حەمەدەمین ناوێکیش کە لەو زۆڵتر بوو کرا بەقایمقامی هەڵەبجە:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب: پیروت زوو، وەرە، مزگێنیم دەیە

پ: چبووە مام باپیر؟

ب: چەند جاشت هەیە؟

پ: بەخوا، هەردوانن یەک دێزە و یەک شین
ب: بڕۆ جلیان کە
پ: تۆ جاشکت بۆ چین؟
ب: دەیان نێرمە خوار، پیرۆت وە تەمام
جاشولکەت بۆ بکەم بە قایم مەقام
پ: چی چی؟ مام باپیر دووپاتەی کەوە!
ب: چی چیی، پێ ناوێ جاشک بە برەوە
موتەسەڕیفی هەولێر جاشێکە
پشتی بەقەدەر عەنتەرناشێکە
پیرۆت تۆ بۆ خۆت ئاگات لێ نییە
قایمقامەکەی هەڵەبجە چییە!
پ: ڕاست ئەکەی، ئەویش جاشە و شێخیشە
ئاخوڕە، پەتکە، کوتکە، مێخیشە
پێشوو ئەیانوت وەحیلەبازی
کەرێک لە بەغدا خۆی کردە قازی
تو ئێژی ڕاست بێ!
ب: بۆچی درۆیە
ئێستاش هەروایە، ماست برای دۆیە
لەم ئاڵوگۆڕەی دەور و حەیامە
چوار سەر جاش بوونە خاوەن ڕۆژنامە
بەغداد بە پیتە، جاشی کوردستان
لەوێ گۆڕیاون، ئێستە مامۆستان

پ: سا بەخوا باپیر ئەمەی پێ ناوێ
بیری قایمقام لە دڵ دەرباوێ
یاڵ جاشەکانم لووس ئەکەم وەمووس
پێم خۆشە بکرێن بەرۆژنامەنووس
دێزە، ڕەسەنە، سمی وەک گوێزە
حەیفە پێی نەڵێن مامۆستا دێزە
***

شیناوی ۱۹٦۹/۳/۲۱- بە هۆی نەورۆزی ساڵی ۱۹٦۹ لەسەر ئیزگەی شۆڕشی کوردستان خوێندرایەوە:

کوتکی کاوە

چیـــــرۆکـــــێک لـە نـاومـــــان بـاوە
زەهـاک و دوو مـــــــار و کـــــــاوە
لە پێ دەشـــتـــان، لە کــــوێســـتـــانان
هەمــــوو شـــەوگـــاری زســـتـــانان
وا بـوو بـە چـەنـدیـن هـەزار ســـــــاڵ
لـە دەوری ئـاگــــــــردانـی مـــــــاڵ
نـەخـــــوازە داپـیـــــرەکـــــانمـان
دنـیــــــــادیـدە و ژیـرەکـــــــانمـان
لـەبـەریـان کـــــــردووە دەمـــــاودەم
زۆر شـــــیـــــریـن دەڵـێـن ڕۆڵـەکـــــەم
پاپـەتـیـــــیـــــەک هەبـووە چـۆڵـپـــــەرست
جـــارێـکـیـــان هەلێکی دەس خـــست

ڕێگای کەوتە کوردەواری
لە چیا هەڵیدا دەواری
زۆر لێی خۆش هات هەواری نوێ
قرمی خۆش کرد لێی نەبزوێ
زەوی بە پیت بوو بۆ کێڵان
لێمان کەوتە گەندەڵ فێڵان
بە دەم ئەیوت براتانم
بۆ ئێوە دیاریی یەزدانم
ئەسپ و حوشتر یەک ڕەگەزن
مارمێلکەش هەر بەچکەی پەزن
ڕەز و پەزتان بدەن بە من
من زۆرخۆرم، ئێوە کەمن
عابای بەسەر شان دادابوو
کەی نەیدەزانی چی تیا بوو
کوردی ساویلکە و کوردی زۆڵ
بۆیان دا لە دەف و دەهۆڵ
یەک نەیدەزانی چ باسە
ئەویان بۆ لستنەوەی کاسە
یەک بە حاووحو، مڕەمڕ
زۆڵەش تا ورگی بکا پڕ
کەوتنە خاک و پای بێگانە
دایان پێی ئەم کوردستانە
زەهاک بە کوێخا دانرا

عابای لە شان وەلا درا
دوو مار لەسەر شانی ڕوابوون
دیاریی چی غەزەبی خوا بوون
مارێک بە ڕیش و پرچەوە
تەزبیح بە ملی چرچەوە
مێشکی لەسەر بەتاڵ دەکرد
پڕی لە درۆ و خەیاڵ دەکرد
مارەکەی تر شینە مار بوو
شاخدار بوو کونی لە شار بوو
شاڕەگ پسێن و خوێن مژ بوو
وەک قەسپی بەغدا کوردکوژ بوو
ئەشیان گوت پێشوو هەردوک مار
ماری شارو ماری ڕیشدار
بنیچە کورد بوون، جادووکار
بە ئەفسوون کردبونی بە مار

***

زەهاک و زۆڵە کوردی مار
شیشانە گیان کوردی هەژار
دەستیان کرد بە تاڵان کردن
گەلێک کورد لە برسان مردن
ئاژەڵیان بڕی لەو ناوە
کاتێ زانیان هیچ نەماوە
هاتنە سەر بیری پیاو خواردن

ڕۆژێ دوانیان لێ دەبژاردن
مێشکیان ئەدرا بە مارەکان
گۆشتیش بەشی خونکارەکان
ئێسک بۆ سەگ و گوڵ و زۆڵ
بەرماوێکیش بۆ پۆست بەکوڵ
تا بە کورد بڵێ دەنگ مەکەن
دەگەڵ بەشی خوا جەنگ مەکەن
قەزاو قەدەر وای داناوە
لە ناوچاوانتان نووسراوە

***

مام کاوەی باوکی هەژدە کوڕ
ئاسنگەری بە هێز و گوڕ
حەڤدە کوڕیان سەر بڕیبوو
گەڕ لەسەر دوامین کوڕی بوو
ئاگری جەرگ زۆر بە تینە
تۆڵە دەرمانی برینە
بۆ تۆڵە دەستی لە ژیان شوت
دەستی دا کوتکی ئاسن کوت
بەرهەڵبێنەی کردە ئالآ
زۆر حەشاماتی لێ هالآ
گوڕاندی وەک هەوری بەهار
ئەی کوردی ژێردەست و هەژار
تاکەی پێخوستی بێگانەی!

تا کــــەی لەچاوی خـــــۆت تانەی!
تاکـــەی بیـــرێک ناکـــەیتــــەوە!
تـا کـــــەی ئاورِ نـادەیتــــــەوە
تـاکــــەی ئـەژی بە ســــەرشـــۆڕی
بـۆ زەق بـەرەو گـــــــــۆڕ ئـەنـۆڕی!
بۆچ ســـــەرکـــزی چارە نـووســــیت
چی لێ هات کــــوردە نامــــووســــیت!
بـا بەس بێ، ســــەرشــــۆڕی بەس بێ
ژین بـە حــــیـــــزی بـۆ تـەرەس بێ
ڕاپـەڕە، بـاسـک هـەڵـمـــــــــاڵـە
خــــــــۆت باوێـژەدەر لـەم چـاڵـە
بـەجێ بـێـــــڵـــــە پایـەی نزمت
ســــەر بەرزکـــــە خــــۆت و خــــزمت
تـا ســــــــــەر، ڕێـی ئـازادی بـگـرە
یـان زۆر بـە ســــــــــەربـەرزی بمرە
مـــــەرگی گـــەڕناس هەر یەکـــجـــارە
مــــــــــەرگی ترســــــــەنۆک هـەزارە
وەرن پـیــــــاو بین لـە ڕووی مــــــردن
ببــــــزووین بۆ دوژمن قـــــڕ کـــــردن
***
بە نەعـــــرەتەی مـــام کــــاوەی مــــەرد
لـەرزە کـــــــــــەوتـە بـەردار و بـەرد
لاوی کـــــورد لـە خـــــەو ڕاپـەڕین

وەک شێری ڕق هەستاو خوڕین
کاوە بڕۆ بە شوێنتەوەین
ئەوەی تۆی بە نیازی ئەوەین
هیچمان سەرمان نابەینەوە
تا تۆڵەی کورد ئەکەینەوە
با بشەکێ ئاڵای چەرمت
با تیندار بێ دڵی گەرمت
شان بەشان کوڕ و باب و کاک
گوڕیان بەست بۆ کۆشکی زەهاک
بۆ کوێ دەچی، کورد خۆرەکە!
کوردە زۆڵە چوار مۆرەکە!
ڕۆژ ڕۆژی نێرە پیاوانە
مردن بۆ خاوەن تاوانە

***

بوو بە شەڕ، شەڕی بەرانان
گەرمە کۆڕی پاڵەوانان
بروسکەی شێر، بارانی تیر
گرمە و گوڕینی لاو و پیر
ئەتاوێنن زۆری زۆردار
وەک بەفری بەر هەوری ئازار
ئێسک و ڕەگ و گۆشت لێک درا
کۆشکی زوڵمی پێ تێک درا
دیوار ڕمان، دەرگا شکان

خوێن و ئاسن پێک دا لکان
لاش کەوتن لەدوژمن و دۆست
لەسەر ڕێگە ئەبوونە کۆست
کاوە ئەیگوت: گورِ ببەستن
ناشێ لە خەبات بوەستن
لینگ بەسەر لاشدا هەڵێنن
سەر بە دوژمن بنەوێنن
هێند لە گۆشتی خوێنتاڵ دران
خەنجەریان مشت و ماڵ کران
شەستە ڕەهێڵەی سەر و خوێن
زۆرداری دەرپەڕاند لە نوێن
وەک بەرازی دەورەدراو
بێ هەل و دەرەتان نەماو
ڕەنگ بزرکاو و دەم بە جوێن
ئەیزیڕاند چلکاوخۆر لە کوێن!
جاشی کۆن و نوێ بمگەنێ
بۆ جێتان هێشتووم بە تەنێ!
کوا نزاگۆی درۆفرۆش
کوان گیرفان بڕی ڕۆژی خۆش!
زۆریم لەگەڵ کرد بۆ ئێوە
نەمزانی ئەم دەردەی پێوە
بۆچ نایەن بەهاوارمەوە!
لەکوێدا خۆم بشارمەوە!

***

بەدەوری خۆیدا ئەخولاوە
تووشی بوو بە تووشی کاوە!
وتی دەرمانت لای منە
تۆ ژیانت لە خۆت دوژمنە
ئەو کەسەی خۆی بە تۆ فرۆت
تۆشی فرۆت، تەنیا بۆ خۆت
تاوان بۆ گەل دەژمێریەوە
چت لێ ساند پێی دەسپێریەوە
گریان و شین دادت نادا
هەی ڕووڕەش لە قاپی خوادا

***

کوتک هارەی دەهات ئۆخەی
سەری دوژمن سندانە دەی
بە کوتکێک ورد و خاشی کرد
بانگاوازی کرد دوژمن مرد
کورد ڕزگاربوو لە بێگانە
کوردستان ماڵی خۆمانە
هەرچی کیژی کورد و کوڕە
هەرچی دڵ لە دوژمن پڕە
با بیکا بە بەزم و خۆشی
ئازادی خەمی داپۆشی
کورد کە ڕزگارە و دوژمن مرد
ڕۆژێکی نوێ دەستی پێ کرد

بـا نـاوی جـــــــــــەژنــی نــەورۆز بــێ
جـــەژنـە لە خـــۆمــــان پیـــــرۆز بێ
لاشـــــــەی دوژمـن وەکـــــــۆکـــــرا
ئـــاگـــــــــــــرێـکــی تــێ بــەردرا
لــە بــەر گــــــــــــــڕی لاکــی دوژمـــن
بوو بە هەڵپـــــەڕکـــێی پیـــــاو و ژن
لـــەو ڕۆژەوە کـــــــــــــــــوردەواری
بـۆ بــیــــــــــری ڕۆژی ڕزگـــــــــاری
هـەر ئـەبــێ هـەڵـکـا ئـاگـــــــــــــرێ
گـــــــــــڕی تـۆڵـە دانـامـــــــــــرێ
تـا ئـێـــــــرە چیـــــــرۆکی کــــــۆنە
با بـزانین ئێـــســـــتـــــامـــــان چۆنە!

***

کاوە: بارزانی

دەردی پێـــــشـــــوو تـووش بـووینـەوە
وەک پێـــشـــــووش تـێ هەڵچـــووینەوە
زەهـــاک نــەوەی ئــەو زەهـــاکـــــــــــە
داگـــــیـــــرکــــەری ئاوو خـــــاکـــــە
زۆڵـە کـــــورد خــــۆی پێ دەفــــرۆشـن
بە خـــوێنی گـــەلیـــان ســـەرخـــۆشن
هەر کـــوردن لێـــمـــــان بوون بە مـــار
لە گـــوند و شـــار وەک شـــێت و هار
دەگـــــــەڕێـن بــۆ کـــــــــوردی هـەژار

بیکەن بە خۆراکی زۆردار
گەلێک ساوا و پیر و لاومان
خوران، دەرخران لەناومان
لە زۆر حەقدان تێپەڕیوە
کورد کەم ئازاری وای دیوە!
بەڵام خۆ لەگەڵ ئەوەشدا
لەم شەوەزەنگە ڕەشەشدا
زۆر سوپاس کاوەشمان هەیە
تیشکی ڕۆژی گەشمان هەیە
سەد وەک کاوە لەمێژوودا
لە زوودا و لە ڕابردوودا
لە ڕاست بارزانی بێ ناوە
کەس وا ئازا نەڕسکاوە
لاوی کوردیش بە هەزاران
سڵ ناکەن لەسەرماو باران
پێشمەرگەن و دەس بە خەنجەر
گوێ بەفەرمان لەناو سەنگەر
بۆ تۆڵە ساندن ئامادەن
لە شەڕ سەرخۆشی بێ بادەن
خوێن ئەبەخشن بۆ ڕزگاری
بۆ سەربەستیی کوردەواری
دەیسا کاوەی کورد چی ماوە؟
ئازادمان بکە لەو داوە
دڵخۆش کە ئەو دڵمەندانە

کــــــوا کــــــوتکت! دوژمـن سـندانـه

بـاجـــــــاشـگـر ئـاوێـتــــــــەی گـڵ بـن

بـا جـــــــاشـک لـه تـرســــــان سـڵ بـن

کــــوردســــتــــانەکـــەت ڕزگـــار کــــە

دەردی دڵـی گــــــــەلـت چـار کــــــــە

بـا خـــــۆ لـه خـــــەم جـــــوێ کـــــەیـنەوە

نـەورۆزی کــــــــۆن نـوێ کـــــــــەیـنـەوە

***

شیناوێ ١٩٦٩/٣/٢٣- جەلال تاڵەبانی و جاشەکانی گوتبوویان ئێمەش کوردین! لە باوەشی داگیرکەرانی کوردستاندا جەژنی نەورۆز ئەکەین! بەو هۆیەوە نووسراو لە ئێزگەی شۆڕشەوە بەدەنگی هەژار و دڵشاد مەسرەف خوێنرایەوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: مام باپیر ڕۆژباش

ب: ئەی سەر چاوانم

پ: خاسی؟ بێ خەمی؟

ب: دەردت لە گیانم

پ: وا هاتوومە لات، هەمە پرسیارێ

ب: فەرموو مام پیرۆت، سەدجار نە جارێ

پ: خەڵک لەو خوارە هاتوون ئێژن

جاشگەلیش نەورۆز ئەیکەین بە جێژن

ئەمە یانی چی؟ سەرم سوڕماوە

ب: پیرۆت گیان، تا کەی خەیاڵت خاوە!

جەژن گرتنی ئێمە جیایە

جاش سەماکەری لەوەڕ و گیایە

تێ ئەگەی چم وت؟
پ: نە بەخوا، کاکە
بۆمی بڵێیوە و بۆم یەکالا کە
ب: مام پیرۆت زۆر زوو ساڵێک لەسالان
هێندێک پەت وەسەر هاتن بۆ تالان
زەهاک ناوێکیان سەردەستەی خێڵ بوو
دڵڕەش و پیس و خوار و بە فێڵ بوو
ئەیان وت شیمال وەکوردەواری
جاش کوردیان ئەگرت بۆ بار و سواری
کوردیان دەرئەکرد لە ماڵ و مەزرا
ڕەشی چۆڵپەرست لێ دائەمەزرا
ئەیانگوت نابێ کوردێک بمێنێ
کوردستانیان کرد بە گۆمی خوێنێ
ژن داگیر کردن مناڵ سووتاندن
تەبەک ڕفاندن، ئاژەڵ فەوتاندن
هەرچیان لەدەست هات درێغیان نەکرد
بە هەزاران کورد لە زیندانا مرد
پ: باپیر کەس نەبوو دەمیان بشکێنێ!
بۆ کوردی هەژار تۆڵە بستێنێ!
ب: بەخوا بێ سەبری، زۆر هەڵەی پیرۆت
بۆ ڕاناوێستی، تەواوی کەم بۆت
پ: وا ڕاوێستاوم، دە باپیر فەرموو
ب: خوا بۆ کوردی نارد یەکی ڕیش چەرموو

ناوی کاوە بوو، وەستا خاڵە بوو
پاڵە بوو، تەمەن حەفتا ساڵە بوو
کوتکێ گرانی نایە سەر شانی
بوو بە شۆڕشگێڕ لە کوردستانی
کوڕگەل دایە دوو، دەس لە بان خەنجەر
دوژمنیان شکاند لەم سەر تا ئەو سەر
کوردستان ببووە گۆڕ بۆ دوژمنی
کاوە بە کوتکێ زەهاکی جنی
پ: ئای دەسخۆش کاوە قوربانی کوڕم
خوێشم لە کوێ بووم، ورگی بدڕم!
ب: پیرۆت گوێ بگرە
پ: دڵم لە لاتە
ب: کاتێ دامریا، ئەم کارەساتە
سەرەتای مانگی خاکەلێوە بوو
موژدەی ئازادیی کوردی پێوە بوو
ئیتر لەوساوە لە کوردەواری
جەژنە بۆ یادی ڕۆژی ڕزگاری
پ: هەر بژی باپیر، زۆرزانی بەخوا
دەیسا پێم بێژە جاشک چ دەخوا؟
نەورۆز وا جێژنی شۆڕشگێڕییە
چ دەخڵێ وەسەر جاشکی خوێڕییە؟
ب: ها، وتمان فەسڵ فەسڵی بەهار بوو
نزیک نیسان و دواییی ئازار بوو

فەسڵی بەهاریش لە هەموو جێیە
موژدەی لەوەڕی بۆ جاشگەل پێیە
پرزەی ئاخوڕ و کای زەرد نامێنێ
زەوی لە گش لا قەرسیل دەڕوێنێ
مەسەلێک هەیە دەڵێن: تۆ بێژە
پ: بەهار بەهەشتی نێرە گوێرێژە
ب: بەڵێ بۆ جاشگەل جەژنی لەوەڕە
کلک با ئەدەن لەناو سێوەڕە
تێر ئەزەڕێنن وەزمان داگیرکەر
بۆ دوژمنی کورد ئەبنە بارەبەر
پ: ئەرێ مام باپیر، جاش بۆ وا کەرە؟
ب: ئەم پرسە بۆ جاش شێست و شەش بەرە
یان لە مامۆستا عەونی پرسیارکە
بێژە بۆ جوابم تۆزێک گوێ لارکە
تا بلێ جەنابت «مقیاس نەماوە»
جاشەتی کردن لە ڕێی دراوە
وەتەن و نامووس لای جاش پارەیە
چیتر نازانێ ئەو بێچارەیە
پ: بەخوا، ڕاست ئێژی، جاش بەسەزمانن
دەستەی خۆفرۆش ڕوو لە نەمانن
خوا ڕوویان ڕەش کا وەک ڕوویان ڕەشە
کورد ئەوانەی هەن بۆبە بێ بەشە
ب: پیرۆت خەم مەخۆ، هیچ باکت نەبێ

له هەموو چەمێک چەقەڵ هەر ئەبێ
پێشمەرگە خۆش بێ، شۆڕش بە هێزە
کاری لێ ناکا، زەڕینی دێزە
پ: خۆیشم مام باپیر خەنجەرێ ئەکڕم
تووشی جاشک بم کلک و گوێی ئەبڕم

***

شیناوی، باڵەکایەتی٢/٤/١٩٦٩:

بەزمی بەهار

مـــــزگـــــێنی دا بە ســـــروە بـای بەهاری
وا هـاتـەوە نـەورۆزی کـــــــــــــوردەواری
بە تیـــشـکە تیـّک شکا ســـوپای کـــڕێوە
هەواری ڕۆژ گــەیشـــتــــە خـــاکــەلێـــوە
فــــەرمـــان درا بە ســــەوزە ســـەر هەڵێنێ
چیـــدی لە بەندی خـــاکی ڕەش نەمـــێنێ
با دەرکــــەون، کـــوڵ و کـــەســـەر بنێـــژن
با ڕۆژی ڕزگـــــاری بکەن بە جـــــێـــــژن
شــــەمـــاڵ، گــــەواڵ گــــەواڵ هەور بنێـــرێ
ئاهەنگ و بەزمی جــەژنی پێ بســـپـــێـــرێ

***

حـــــیلکانـەوە لەو مـــوژدە ئاودڕ و خـــــڕ
ڕەش بوونەوە، ڕیشی ســـــپی چیـــای چڕ
چڵـــوو گــــەشـــایەوە و بزەی لەســــەر لێـــو

پۆتڕاکی خۆی ڕازاندەوە بە گۆی زێو
هەور لە دەشت و شیو و پۆپە شاخان
کردی بە تۆپ تەقاندن و چراخان
مراری بێ ژماری دادەباراند
لە دار و دەر ڕووتی و نەداری تاراند
شەماڵە، گاڵەگاڵیەتی و لە کارە
هەڵگرنەو: شاباشی شای بەهارە
شینکە بە گەل، لە گڵ سەری دەرێنا
هەر یەکە چەند قل و پەلێ بە شوێنا
خڕی بەرۆک پڕن لە دەنکە باران
تازە و تەڕن بۆ کۆڕ و بەزمی یاران
نەورۆزە مەشتی پڕ گەڵای تەڵایە
هەر کارگە بێ بەڵا بێ، بێ گەڵایە
ئەگەر چی ساوایە بەهار و باشە
لە چاوی بەد بەدوور بێ گیا هەراشە
بە یەک یەکە و بەکۆ لەدەشت و دەردا
وەک کیژە کورد هەمووی گوڵی لەسەردا
شالوور و بولبول سەرەڕۆی ئەوینن
هەر چاوەچاویانە گوڵان ببینن
هەر مەلە بۆ گوڵی دڵی ئەخوێنێ
هەر گوڵە بۆ دڵداری خۆی ئەنوێنێ
نەرگسی مەست لە زەردەزیڕە زیزە
بە جوانی خۆی دەنازێ، زۆر بە فیزە

وەنەوشـــە مل کـــەچە لە حـــاند پەپوولە
ڕێی داوە بێ وتەی مـــەلا و پســـوولە
وا کـــیـــــژ و لاویـش دەچنـە دەر لەدێوە
لە ڕێوە تێک دەگـــەن ژوانگە کـــێـــوە
گـــۆرمـــزە، مـــام ڕێـواس و هەندرێشـن
بۆ دڵتـــەڕان بەهانەن و لە جـــێـــشـن
گـۆوەند لە کـەوشـە، دوور لە وشکە سـۆفین
دەرفـــەتە مـــەم گـــوشین و هەڵگڵـــۆفین
شـــادن بە یەک مـــەل و گـــوڵ و دڵ و دڵ
بەیەک ئەگـــەن لە بن دەوەن، لەســـەرچڵ

***

هەر من لە دووری تۆ: هەژار و دامـــــاو
دەڕوانمە ڕێگەکـــــەت بەچاوی پڕئاو
بـەشـم هـەتـا لـەشـم لـە تـۆوە دوورە
هەنیـسک و هەڵمـژینی ئەشکی سوورە
خـشـڵی گـوڵان، بەژن نەمـامی چاوکـاڵ
وەرە دەرم خـــــــە لەو ژیـانـی وا تـاڵ
مـن بـولبـــــولم لـە ناڵـەدا بـەزانـدن
گـــــەرم و گـــــوڕی دڵم دڵی تەزاندن
بمگەیە، خـــۆبنوێنە، دڵ بســـتـــێنە
بازاڕی گـــەرمی نازی گـــوڵ بشکێنە

***

شیناوێ، باڵەکایەتی ١٩٦٩/٦/٧:

دوژمنی نەزان

لە بیرمە لەم کوردستانە
لەم کوێستان و دارستانە
خێوی دیوەخانان مابوون
دوور لە ئێستا کەیخودا بوون
بۆ دڵخۆش بوونی میوانان
دەگەڕان بۆ چیرۆک زانان
سەر گوروشتەی نیوە شەوان
بەهانە بوون بۆ بێ خەوان
ئێستا کە دیوان نەماون
سووری و ڕەشی دەوری داون
زۆربەی کورد بێهۆش کەوتووە
لەناو گوێی گادا خەوتووە
تاو سوتاندی و ناتلێتەوە
مەگین بەخەو بوخلێتەوە!
جا، چونکە دنیا گۆڕاوە
سەرمایەی تەمەڵ دۆڕاوە
خەوتوو دەبێ بێدار کرێ
خۆی بناسێ و وەکار خرێ
بۆ کوردی لە خەو خەوی گێژ
بۆ خۆم دەبم بە چیرۆک بێژ

سەر گوزەشتەی من و عەرەو
بۆ ڕاپەڕینە نەک بۆ خەو!
با گوێم لێ بگرن، گوێ دێران
بتەکنەوە لە خۆ بوێران
***

چیرۆک

یەکێ هەبوو، یەکێ نەبوو
زەوی دەگەڕا بێ پشوو
ڕۆژگارێکیان لە ڕۆژگاران
بەساڵ گەیوەتە هەزاران
زەردەشتی بووم، ئاگرپەرست
گوێم لە ئاوێستا هەڵ دەخست
وتاری مویدم ئەبیست
ئاهۆرەموزدام خۆش دەویست
ئەهریمەنم لا دزێو بوو
پێم بەدفەڕ و سەربزێو بوو
لەشەڕو شۆڕ خۆم دەپاراست
دەژیام بەگاڵ و کەشک و ماست
چرای شەو ڕون گەرچەکی خۆم
پێڵاوی پێم کالاشی دۆم
چانگ و بووزووم دەبەر دەکرد
بێ وەی ژینم بەسەر دەبرد
بێ ئاگا شەوێک نیوە شەو

بوو بەزیڕژن و بە هەوهەو
وشترسوار بە ناوگوند وەربوون
کراس شۆڕ و بەن بە سەربوون
بە زمانێکی دژوار و ڕەق
دەیان درکاند قسەی نەستەق
ئەڵڵا بەرزە و یەزدان نەوی
تەمی زەند و پازەند ڕەوی
قەڵماسک و ڕم وتیر و شیر
وەک یەک ئەیپێکا لاو و پیر
کێ دەستی دانەنواند کوشتیان
خوێنی کێ گەرم بوو ڕشتیان
تیخیان لەخوێنمان شەڵاڵ بوو
خوێنی مەجووسان حەڵاڵ بوو
هاتنە سەر ژن و منداڵان
ئەویش بەشێک بوون لە تاڵان
چ کرا، کردیان و بردیانن
کەنیز و کۆیلەی خۆیانن
لاوی کورد، پاڵەوانی کار
فرۆشیار دەیدا بەکڕیار
لاوی کورد پاک و ڕووئاڵ
سەودای پێ دەکرا بە کووتاڵ
پێتی ئاگر کەوتە ژێر ئاو
ئاورگەکەم بوو بە میعراو
کرام بە ئیسلامی دین پاک

عارەو لێم بوون بەباب و کاک
مویید لە موغیەتی کەوت
کرا بە مەلای مزگەوت
ڕۆژووم گرت و فێرە نوێژ بووم
خرامە ئاو، بێ کرێژ بووم
لاشەی باوکم سەنگباران کرد
تفم لە کاری جاران کرد
ئەوی خۆم کوشتم لە وانە
جێگەی نیازانە و چل دانە
وتم ئۆخەی حەسامەوە
خەم لاناکا بەلامەوە

***

لەو ساوە کۆیلەم بۆ کاکم
زۆر گوێ لە مست و چالاکم
هەرچی پێی ئەسپاردم کردم
بۆ ئەو ژیام، بۆ ئەو مردم
پیتاکی خۆم بۆ وەکۆکرد
بۆ شەڕان لەشکرم بۆ کرد
میسر و شامم بۆ ڕزگار کرد
خاچ پەرستم تار و مار کرد
بە زمانە شیرینەکەی ئەو
زەمزەمەم هات بە ڕۆژ و شەو
بە عارەبیم نووسی و خوێندم
هەر بەسەری ئەو بوو سوێندم

زۆر ئامێدی و شارەزووری
بە نۆکەری هات و بووری
فێربووم پشتی خۆم دانەوێ
عارەب پێی لێ نێ و سەرکەوێ

***

گەلانی دیش وەک من هاتن
سەرێک مانەوە و هەڵاتن
بوونە خاوەن ماڵ و ئاڵا
هەر خۆم مامەوە لە چاڵا
هیچ کەس وەک خۆمی دەر نەبرد
کەس وەک منی بەسەر نەبرد
نۆکەریم کرد بێ مووچە و نان
کرام بە دارهەنەی تەونان
کەرکیت بووم کریان پێ کوتام
بەشی من هەر هێندە بوو سوام
گوتم قەیناکا ئیسلامین
هەردوک لکی یەک نەمامین
خوا وای نووسیوە لە چارەم
من پیاوی ئەو ئاغا سوارەم
ڕازیم بە بەشی بێ بەشی
دەسازێم بە چارە ڕەشی
بۆ ئەو هەرچێکی مەبەسە
زەرگ و ڕیش و پرچم بەسە

***

جا وەرنە سەیرم خزمینە
چۆن گەڕا ئەم چەرخە شینە!
لە پاش هەزار ساڵ هاتوو چوو
چوومەوە سەر دەقی پێشوو
من هیچ نەگۆڕام، هەر وا مام
شانازی دەکەم بە ئیسلام
کاکم پەشیمان بۆتەوە!
دیسان لێم تێ هەڵچۆتەوە
لە ئیسلامەتی لای داوە
ئاوڕ ناداتەوە دواوە
کۆمۆنیستیشە و نازیشە
ورچی سپیە و بەرازیشە
هەرچیم بۆ کرد، بە هیچ ڕۆیی
لێم دەڕوانێ بە نامۆیی
نە پیاوەتی هەیە و نە خوا
جوو ئەو دەخوا، ئەو من دەخوا
هەر دەم پەڵپێکم پێ دەگرێ
کاری وام پێ دەکا نەکرێ
عەفلەق لای ئەو پێغەمبەرە
پێم دەڵێ سوژدەی بۆ بەرە
گەر نانیشت لە سەر سێڵە
نیشتمانت بە جێ بێڵە
ناوت ئەگۆڕم لەمەو پاش
کورد نابی و لای خۆم دەبیە جاش

ئەگینا پێت دەڵێم تۆ جووی
هەردوژمنمی و هەردوژمن بووی

***

لەشکری لێ کردووم دیسان
لەشکری دەست و دڵ پیسان
وشتری ئەمڕۆی فڕۆکە
قۆچەقانی نارنجۆکە
تیرەکە بۆتە ناپاڵم
دەیهاوێتە سەر منداڵم
ڕمبی ئێستای لوولە تۆپە
دەم پێکێ لە ڕاستە و چۆپە
بە تێزاب گوندم قڕ دەکرێ
ساوای بێ تاوان گڕ دەگرێ
کوردی خۆ فرۆشیان هەیە
جاشی زۆر لەجۆشیان هەیە
بۆ شەڕ دەستیان لەپشت ئەدەن
هەر خۆم بە خۆم کوشت ئەدەن

بەلام

بەلام ئەگەر ئەو گۆڕاون
لە پیاوەتی هەڵچۆڕاون
گەڕی جیهانیشمان گۆڕا
مام نازی لە بازی دۆڕا
شێر بوون بەپەندی پساتێ
تازە تاژیەگەڕ ناگاتێ

دەوری گەل خواردن بەسەرچوو
چیان دەوێ لەدەستیان دەرچوو
نەما ئیتر دەستم ببڕن
دەستی خوێناویم پێ بڕن
چاکیان کرد گەمارۆیان دام
وەک هەبوون خۆیان نیشان دام
ئەگینا هەزار سالّی دیش
فریو دەدرام بە پرچ و ڕیش

گەنجینە

ئافەریم یابا بۆ کارت
بۆ خۆت و جاشی گوێ لارت
مێژووت بۆ تازە کردمەوە
هاومالّیت لە بیر بردمەوە
دوژمنی کەر گەنجینەیە
ڕووی ڕەشی تۆ بێ پینەیە
کەوتە روو دیوی ئاوەژووت
کەلّپت دەرکەوتوون گورگە ڕووت
بۆ خۆت جادووی خۆت بەتالّ کرد
بۆ خۆت خۆت وێرانەمالّ کرد
دەستت لەنوشتە و فوو بەردا
خلّتەت لە مێشکی من دەردا
زۆر بەجێ گورزی خۆت وەشاند
برایەتییەکەت هەلّوەشاند
لە پەیمان رزگارت کردم

لە زۆر دەردان چارت کـــــــــــــــردم
چیـــــدی بە فـــــێڵ نەت تاســـــاندم
خـــۆت و خـــۆشـــمت پێ ناســـــاندم
بەو گـــرمـــەی کـــە بۆمـــبـــات باراند
خـــــــەوی هەزار ســــــاڵمت تاراند
بە زۆر چاوت پێ کـــــــردمـــــــەوە
تـــۆ دۆڕانـدت، مـــن بـردمــــــــــــەوە
نۆرەمە
ســـــا ، خـــۆت بگرە بۆ تۆڵەی کـــورد
بەژانە مــــســــتـــەکـــۆڵەی کـــورد
خـــــــەنجـــــەرم چاوەڕێی تۆیە
بۆ خـــــوێنی پیس تامـــــــەزرۆیە
وەرە بەو خـــــــەیاڵە کـــــــاڵەت
لە شـــــوێن خـــــەونی هەزار ســـاڵەت
تا تێ گـــــــەی ئەوی دیت هەو نیم
شـــــاهێنی چیـــــام و کـــــەو نیم
بیـــــــردانی مـــــێـــــشکت ڕزیوە
خـــــــــــەونی بەراوەژووت دیوە
کـــــــوردم و ئازادی خـــــــوازم
بە کـــــــوردســـــــتـــــانم دەنازم
لە ســــەر چەوێک و لوێچـــێک خـــۆڵ
دەدڕم ورگی زۆر کـــــــــــــەری زۆڵ
بەهومـــــێـــــدی کـــــوردســـــتـــــانم
بەیاری کـــــورد پەرســـــتـــــانم

تالاوت بەدەمدا دەکەم
کارمت دەگەڵ یەک لا دەکەم
لە کوردستان نەما کارت
تف لە حوشتر و دیدارت
لە پشتت دەبەستم هێلکە
دەچیە لای کوللە و مارمێلکە
دەبێ وات بوکتم بە هێڕی
هەر کەونە خەونان وەگێڕی
هەربلێ ڕۆژێک دەسبڕ بووین
بەدیمەن جوان و بن شڕ بووین
پەل بی و لە دووی جاشکان هەڵێی
وەیلی و یالەیلیان بۆ بڵێی

***

شیناوێ، باڵەکایەتی، ١٩٦٩/٦/٩- برایم ئەحمەدی محامی کە فەیلەسووف و مامۆستای کوردە خۆفرۆشەکان بوو، لە بێگانەپەرستی و نیشتمان فرۆشیدا ڕووی هەموو ناموس فرۆشێکی سپی کردەوە، لە ڕۆژنامە و کۆوارەکانی «نەوەر» و «ڕزگاری لە ناموس»دا هێرشی دەکردە سەر هەموو کوردێکی کوردستان پەرست و وەک تووڵە بە کونی خۆی ئەوەڕی. لە ژێر ناوی «مامەپیرە»دا گەمارۆی «هەژار»ی دا و بە تیزەوە پێی گوت "شایەر و موهەرریجی بارزانی" و گوتی"هەژار کۆنە پەرستە و جوێن بەداگیرکەرانی کوردستان ئەدا و تورک و فارس و عەرەب بە برای هاوپشت و دڵسۆزی کورد نازانێ و کارێکی وا دەکا"کوردەکان ئەو برایانەیان ناخۆش بوێ! ئەمەش خزمەتە بە ئیستیعمار و کۆمپەرادۆر و زیانە بۆ گیرفانی زۆڵە کوردە نەجیبەکان". لە وەرامی نووسراوە بەنرخەکانی مامۆستادا ئەمە نووسراوە:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب: پیرۆت، ئا وەرە

پ: ئێ، چی ڕووی داوە؟

ب: لە کاری دنیا سەرم سوڕماوە!

پ: خێرە؟ چی بووە؟
ب: کۆستت نەکەوێ
مامۆستا جاش بێت، ئیتر چت دەوێ؟
پ: کامە مامۆستا؟
ب: کابرا پیرەکە
ئەوەی تۆ ئەت وت پیاوێ زیرەکە
پ: زانیم کێ ئێژی «بلەی ئەحەرەش»
پیرە پێشەنگی جاشی شێست و شەش
ب: بەڵێ بۆزی پیر ڕێی لێ گۆڕاوە
لەسۆنگەی دراو ئابڕووی دۆڕاوە
لە ژێر عەماشا جاشی گوێ لەقە
باوکی عوڕووبە و فەرخی عەفلەقە
پ: کە وابێ باپیر، ئەو پیرە مامە
جوێن بە کورد ئەدا لە ناو ڕۆژنامە
مامۆستا قادری چەم ڕێزانەکەس
کۆنە کوردەکەی قانوون زانەکەس
ب: عامفەرم پیرۆت، زانیت خۆیەسی
ڕێوی بۆ سیرمە مڵ و مۆبەسی
ئەو ساختەچییەکەی ئەمانگوت کوردە
پشتی لە ڕێباز عارەبا بردە
ئێژێ عارەبی کۆڵوانە سوورم
دۆستی عارەو بوو خوشکەکەی پوورم
ئێژێ: کوردستان ناشێ بۆ کورد بێ
با لەژێر چەکمەی بێگانە ورد بێ

ئێژێ: کێ کورد بێ ڕەگەز پەرستە
کوردستان پەرست نازی و فاشستە
ئێژێ: داگیرکەر برای خۆمانن
کورد بۆ مردن و ئەوان بۆ مانن
پ: پیری ئاخرشەڕ دەک خوا ڕووی ڕەش کا
چۆن توانی، وا خۆی بەسەد جێ بەشکا
هەر ڕۆژ بە گەزێ، هەر شەو بە سەنگێ
هەر سات لە بارێ، هەر کات لە ڕەنگێ
ڕۆژێک لە «ژێ، کاف» دەبوو بە ئەندام
جارێک لە شۆڕش ئەیوت خۆم کوێخام
هەڵی کرد ئاڵای دژی کۆمۆنیست
شووتی و تەماتەش سوور با نەی دەویست
لە هەمەداندا قایش فرۆش بوو
دەمێک لە تاران لە حەیش و نۆش بوو
هاتەوە بەغدا بە داوێن پاکی
هاوماڵی بەعسە بە ئیشتراکی
پاڵو هەڵماڵاو، منەی جۆ دەکا
عارەو سواریەتی و قەوچەی بۆ ئەکا
ب: بەڵێ پیرۆت گیان مامۆستا بلە
جێ پاڵوی شلە و زۆر جاشێ زلە
سووری دووگرە و هێلکەی بەرازە
لە ژێر تارای سوور، عوڕووبە بازە
پ: کەواتە بێژە وەک مەیموون وایە
وە زوڕنای لۆتی دێتە سەمایە

ب: بەڵێ مامۆستا جاشکی مەیدانە
ڕووگە و هومێدی ئاخوڕ و خانە
ئیتر ئالیکدەر بەکرە، موشیرە
بێژن ماست ڕەشە، ئێژێ وەک قیرە
شەڕی کورد بکەن، ئێژێ کوردکوژم
وشتری شاندەن ئەڵێ شیر مژم
نامەرد لە شەرم و نامووس بێ بەشە
سووری کەن سوورە و ڕەشی کەن ڕەشە
پ: ئەی سندانی بێ، نرخی شەرەفی
خاین هەتا سەر دەنگ نادا دەفی
بازی وەڕیشی بابای خۆی ئەکا
سەلا لەو کەسەش خاین بۆی ئەکا
ب: جا ئێستا تۆ بڵێ کاک بلە چییە!
پ: پیرەکەرێکە و لە ژێر بەعسییە

***

ناوپردان، ٥/ ١٠/١٩٦٩- لەشەڕەکانی ساڵی ١٩٦٩دا جاشکەکانی برایم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی گوندی کوردانیان بۆ فڕۆکەی دوژمن دەست نیشان دەکرد کە بۆمبارانی کەن، حکومەت بەجفرە بەفڕۆکەوانەکانی خۆی دەگوت: برای بەهیمەت (الاخ الشهم) عومەر دەبابە و پاڵەوان (البطل) عەلی عەسکەری هەر گوندێکی کوردستانیان بۆ دیاری کردن بۆمبارانی بکەن و لەناوی بەرن:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر لە کوێ بووی؟
ب: بەخوا، لەو دەشتە
پ: خۆشە ئەو دەشتە، وێنەی بەهەشتە
ب: بەلام ئێستاکە وەک جەهەننەمە

کوشت و کوشتاره و هێمنایبی کەمە
ژن و منالّمان لە خوێن شەلاڵە
لەتەنگانەدان ڕەنجبەر و پالّە
دوژمنی ناکەس بەر بۆمبای داون
گوند و مەزرامان گەلێک سووتاون
پ: گەرەکتە بیژی بەعسی ناکەسن!
ب: بەعسی چی! پیرۆت جاشک تەرەسن
بەعسی دوژمنە و کوردستانخۆرە
گەر کورد بۆی بکا داخ و ناسۆرە
پ: ئاخر، مام باپیر، جاش کوڕی کەرە
لە حالّی دنیا زۆر بێ خەبەرە
نەخوێندەوارە بە خۆی نازانێ
کوێری بێ گۆچان پێ لە کوێ دانێ؟
ب: پیرۆت تۆ لە کوێی؟ کوردی خوێندەوار
خوێناو هەلّێنن! لێمان بوون بە مار
بلە ناناسی؟ ئەو مەحامییەکە
مل باریکەکە، مامرە شامیەکە؟
پ: چۆنی ناناسم! مامۆستای خۆم بوو
بەلای خۆی بۆ کورد بۆمبای ئاتۆم بوو
ب: بەلّێ مامۆستا دەس بەخەنەکە
لە پێشا بۆ کورد زۆرناژەنەکە
ئێستە بۆ پارەو بۆ کوێخایەتی
وازی هێناوە لە کوردایەتی

ئێژێ ئاتۆمم دژی گەلی خۆم
لەگەڵ دوژمنا کوردستان ئەخۆم
جاش مامۆستایە و مامۆستای جاشە
کەری بەرباری بەکر و عەمماشە
عابای نامەردی لەسەر شانیەتی
دوژمن بە کورد و کوردستانیەتی
جاشکی ئەو لە پێش ڕیزی دوژمندا
بە سەولەی عارەب دێ بە گژ مندا
منالّی ساواو ژن ئەسووتێنێ
لەجێی کشتوکاڵ مردن دەچێنێ
فڕۆکە گوندم بەر بۆمبا ئەدا
جاشکی مامۆستا دەرسی دا ئەدا
ڕۆژنامەکەی ئەو دوژمن تاو ئەکا
خۆیشی تاژییە و بۆ سەگ ڕاو ئەکا
داویەتە هاری ئەگرێ بەلەکمان
پ: یاخوا کوێری کات نان و نمەکمان
بە نانی کوردان گەورە کراوە
بە پارەی ئێمە پێی خوێندراوە
لەسەر شانی کورد کرا بە حاکم
بۆ دەس بڕینم خۆی کردە کاکم
بە کورد کوردێنە چاوی منی بەست
تا لە سایەی من پلەی کەوتە دەست
لێم هەڵگەڕاوە و ڕووی کردە شاران

ڕۆژێک لە بەغدا جارێک لە تاران
خۆی خۆی فرۆشت و لە منیش ناگەڕێ
لێم بۆتە تولّە و بە کون دەوەڕێ
گەرەکیە ئێمەش جاش بین وەکو ئەو
بەزۆر ڕامکێشێ بۆ تاریکەشەو
سا ئەبێ چ بکەین لەدەس ئەم تولّە!
ب: پیرۆت گیان، خاین تەمەنی کولّە
خۆ فرۆش هەر بوون لە ناو گەلاندا
قەلی ڕەشیش هەن لەناو مەلاندا
بەلّام دەستی گەل، خاین خنکێنە
گڕپەی ئازادی، دوژمن سووتێنە
کورد و کوردستان هەر ئازاد ئەبێ
دوژمنت کوێر و دۆستت شاد ئەبێ
ڕۆژی داگیرکەر لە ئاوا بوونە
بەرەو ئازادی ئاسۆمان ڕوونە
خاین مەرگی خۆی لەبەر چاویەتی
وا پەلەقاژەی گیانەلّاویەتی
پ: واتە، جاشە ڕەش بەلاش ئەزەڕێ
ب: بێژە، تولّەیە و بە مانگ ئەوەڕێ

***

هەر کەس ئاگای لە رابردووی پاش پاشایەتیی عێراقە دەزانێ حیزبی کۆمۆنیست تا سەرێک دەگەڵ قاسمدا وەکو گوێی هەرامە جووت بوون. لە کوشتاری بێ پرسیاری سەتان عەرەب و تورک و کورد لە موسڵ و کەرکووک و کوێ و کوێ. وەک بزووت بوون، هەر کەسێ دەیگوت عەرەبیم، هەرچی بیگوتایە کوردم، بە گوناهی ناسیۆنالیستی لێ برابوون سەربەنیستی کەن. خێزەرەی بەرەی جرۆجۆنگ کەڵکەڵەی کوێخایی کردن بای کردن و بایی کردن. دروشمی "مەتلەب عەزیمی" کەریمی لێ دڕدۆنگ کردن، کەوتە گرتن و لێدانیان. کاتێ بەعسی کۆدەتای کرد، فەرمانی سوورقڕان دەرچوو. هەر ئەوانە سەریان دەرکرد کە ماڵیان لە کوردستان بوو، یان توانیبوویان هەڵێن و پەنا بە بارزانی بێنن. پەنادران، وەک خۆمان و تۆزێکیش زیاد بەخێو کران و بە ئارخەیانی دامەزران و گوتمان بران. بەڵام دوای ئەوەندە ساڵە کە پەیمانە نەوتینەکەی نێوان سەددام و شورەوی ئیمزاکرا، بەعسی گوتی با بێنەوە چیان لێ ناکەم. هەر هێندەی فوو لە قەننە کەی گشتی پێشمەرگەی جێ هێشت و چوونە بەغدا و لە جاڕیان دا کە ئەو کوردەی لە کێوانە و لەگەڵ دەوڵەتا شەڕیانە کۆنە پەرست و سەهیۆنین. نیشانەشمان بەو نیشانە کە خۆمان بە چەکی سانتۆ فیشەکی ئەمریکاییمان بە دەوڵەتی سوسیالٚ بەعسیانەوە ناوە. دوانیان ناونران وەزیر و لە مووچە پێدان بەولاوە کەس چی بەکلاو نەدەپێوان. بە پفی بەعسی فوودران و مل بە چەکی سووک و گران. دژی ئێمەی کە پێشو تێشومان داون و لە سای ئێمە پارێزراون، دەگەڵ جاشی مامجەلال و فیئودالان و کجوکی خالٚندی وەلیدی عارەب هاتنە شەڕمان بۆ تالان و بێ نامووسی و بێ شەرمانەش دەیان نووسی ئێمە چونکە مارەبراوی مەسکەوین پێمان مەڵێن جاش، پێشڕەوین. لەو بارەوە ئەم دەمەتەقەم داناوە و لە ژمارەیەکی خەباتدا چاپکراوە:

***

دەمەتەقەی پیرۆت و بایز

هەمیشە پێشڕەو

پ: ئا وەرە بایز ئەمە تۆ چیت کرد!
لە شوعەتیەکەت بۆچ وازت هاورد!
ب: بێژم چە پیرۆت، سەرم لێ شێوا
وە هەزار ڕبە و گەزیان ئەپێوا
ئەو ساڵە وتیان ئێمە ئومەمین
گشکیان یەک تیرەن خەڵک سەر زەمین*

---

* ئومەمی: بین المللی.

دژ چەوسێنەر و دۆستی چەوساوین
ئاوی بێ نان و نانی بێ ئاوین
وتم ئومەمی وە کوردی چییە؟
وتیان بێ دەنگ بە، کورد ئۆمەت نییە
پ: دوور لە ڕووت، خۆتیان کردە گوێرەکە؟
ب: پیرۆت لە قسەما دڵۆپە مەکە
هەتا پەنج شەش ساڵ ئەمەیان جاوی
ڕۆژێ جاڕیان دا وەتەنگەتاوی
کوردیش ئۆمەتە و مافی ژینی هەس
یارمەتی ئەدەین زیاتر لە هەر کەس
ئەشێ کوردستان مەزن دروس کەین
ئەشێ داگیرکەر کوردستان وس کەین
پ: ئەمەیان لە چی و ئەویان لە چی بوو!
ب: من ئێژمی گشتی لە بار کەچی بوو
هەتا دەهۆڵیان دەنگی ئەداوە
وە کوردیان ئەوت بچۆ بەولاوە
هەر دەهۆڵ دڕیا کردیانمە کاکە
پ: وتیان چەرمە کورد بۆ دەهۆڵ چاکە
ب: بەسیەسی پیرۆت، چەن چەنە بازی
پ: بۆیە کورد ئێژن بۆز وە لاوازی
ب: دەسا بیبوڕەوە
پ: بەڵێ، دەی فەرموو
نایەژم نەحلەت لە بوک و پەردوو

ب: ئیتر لەو ساوە بووم، وە وشکەڕن
ئەوان لە بان پەت، هەڵپەڕکێ لە من
وەبژی بژی، وە چەپڵەڕێزان
هۆشیشم بڕیا لە ماڵ و خێزان
وەگیان تۆ نەنان، نەئاوم بۆ ما
ببووم وە چەوێک لە تەهی گۆما
پ: پاشان؟
ب: پاشان چی؟ کۆدەتا کریا
کێ سوور بوو کوژیا، دادڕیا، بریا
کەوڵیان ئەفرۆشیا، وەک کەوڵی دەڵەک
لەگش ئاقارێ لاش کریان کەڵەک
پ: بایز وەک ئێژی ڕاوە وەراز بوو
جا لەم سوورکوژیە، کەسیان دەرواز بوو؟
ب: بەڵێ لە سۆنگەی منی خێرەومەند
زۆریان دەرچوون و خۆمیان کردە پەند
وەپلە پرووزێ کێ هاتە لامان
لە مردن خەلست لەسای پەنامان
وە نان و ئاوم زینگوو بوونەوە
تێریان خوارد، ئێستە تێ هەڵچوونەوە
چوگنە بان کورسی و پێم پێ ئەخەنن
هاتوون تۆڵ دیزە لە جام ئەسەنن
وەبڕنە و خۆمان خۆمان ئەپێکن
پ: ناوێرم بێژم عەجە و خەرێکن

ئاخر فامینێ، ئاوەزێ، بیرێ
ناترسن دیسان تێیان بگیرێ!
وە بلوێر فێڵباز کەفتگنە سەما
چی ئەکەن، ئەگەر دەنگ بلوێر نەما!
ب: پیرۆت چۆن ئێژی کار خەراو ئەکەن!
وەم شەڕە کوردە ڕەنگ تەواو ئەکەن
ئەمانە ناشێ بێکار دانیشن
سمێڵیان سووزیا، هەڵوەدای ڕیشن
جاشیەل ئەقطاعی سم خڕ و شینەن
جاش خالیدەکان بۆرەڵووکینەن*
جاش تەقەددومی ڕوو زەردن تۆزێ*
لەم لاو لەولاش هەن چەن جاشە بۆزێ
ئەمانە گەرچی سووری کاڵیشن
پاشماوەی جاڕی ئاش بەتاڵیشن
لە ناو جاشگەلدا جاشی سوور ئەون
وە گفتی خۆشیان دایم پێشڕەون
پ: ئێ مام بایزۆکە، ئاخری خێربێ
دوور نییە ئەم چەشتەش وەدەمیان سوێربێ
***

* جاشکە عەرەبەکان ناویان نرابوو خالیدی کوڕی وەلید.
* مامجەلال و جاشەکانی هاوکورتانی بەخۆیان دەگوت «تقدمی» واتا: پێشکەوتنخواز.

سالّی حەفتا بەعسی عێراق بانگاوازی خودموختاریی کوردەواریی لە ڕووی ناچاری ڕاگەیاند و زۆربەی خوێندەواری کوردیان کێشا شار و مووچە و کاریان بۆ دیاری کرد. لە سالّی حەفتا و یەکا منی هەژار بەسەرۆکی دەستەی نووسەرانی کوردی عیراق هەڵبژێرام. لە پاش چەرمەسەرێکی زۆر، دەستووری بڵاوکردنی گۆوارێکمان لە ژێر ناوی «نووسەری کورد» لە دەوڵەتی بەعسی وەرگرت. من لام وابوو ئەو مافەی بە کوردیان داوە تا سەر نابێ و بەعسی ملهوڕ هەر بینا پاشگەز بوونەوە و بیانوێکمان بۆ ئەدۆزنەوە و ڕیسە باش بانەدراوەکەمان لێ دەکەنەوە بە لۆکە. بەو خەیاڵە ئەم پەخشان و شیعرەم لە یەکەمین ژمارەی گۆوارەکەدا نووسیوە:

لە دەمی نەهەنگا

مارس ١٩٧١- دەڵێن ئەگەر وردە گۆشت و بەرماو لە کەلێنە کەڵپی نەهەنگدا شەوێک بمێنێتەوە لێی دەبێتە ژەهر و دەیکوژێ، جا لە دوای خواردنی نێچیر دەم دەکاتەوە و مەلێکی بچووک دەچێتە ناو زاریەوە و ددانەکانی داژنێتەوە و بەو بەرماوە دەژی:

مەلم مەلێکی بچووکم
بێ هێزن باڵ و دەنووکم
بێ ناوم لە ناو مەلاندا
ئاوارە لە چیا و تەلاندا
ئەگەر هەوا گەرمە، سەردە
جێگەم تەڕاش و بن بەردە
کەس بەسەرم ناکاتەوە
کەس ئاوڕم لێ ناداتەوە
وەکو پووشێکم لەدەم با
شەماڵ دامنێ، زریان دەمبا
باشوو نەمخوا، باز دەمگرێ
ڕێگەم پڕ لە کۆسپە و گرێ
لە ژیانمدا خۆشی نەدیو
لانە شێواوم بێ بژیو

به ناهومێدی سووڕ ئەخۆم
نازانم بەرەو کوێ ئەڕۆم!

***

دامەزراوم لەلای نەهەنگ
چینە و دانم کەوتۆتە چەنگ
دەمی بۆم داچەقاندووە
گەوی لیچی ڕەواندووە
پێک هاتووین ددان ئاژن بم
لە ناو کەڵپان بەرماو چن بم
من نەبم، دەمی بۆن دەگرێ
من یاریدەی نەدەم، دەمرێ
جێم باشە خوا نەیشێوێنێ
بەڵام تاکەی وا دەمێنێ
نەهەنگی ئاغام زۆرخۆرە
بێ بەزەیە، خاوەن زۆرە
ئەگەر جارێک لەم چینەمدا
مچورکێکی هات بە دەمدا
ئەگەر گەرم داهات گیانی
گۆشت مەلی بە دەرمان زانی
ئەگەر لە جوابی پرسیارێک
دەمی بە یەکادا جارێک
منی کڵۆڵ چ بێ چارەم!
ئای کە هەژار و بێ چارەم

***

وەک باس کرا ساڵی حەفتا بە بەڵێنی خودموختاریی کوردەواری لە عێراقدا دەگەڵ بەعس ئاشت بووینەوە، بە کوردی لەشەڕ چووینەوە. مامۆستاکان چوونە بەغداو بوونە وەزیر و مودیر و ئەستاندار و دەست ئەندەرکار. بەشی زۆریان لە ڕێگەی چەوریی پێخۆریان، لەبەر مەستیی پارە و کورسی، تێر ئاگای لەبرسی نەما، دەس کرا بە خانوو کڕین و ترۆمبیلی جوان لێخوڕین. پێشمەرگە ڕەمەکییەکانیش کە ئەوان شەڕیان بردەوە، ڕژانە ناوشارانەوە و چوونە ناو ڕیزی بێکاران و لە بیرزلان برانەوە. بەم شیعرانە تۆزێ گلەم لەو خۆبوێرانەی خۆمان کرد و ناوم لێ نا «حەللەق، مەللەق» چیرۆکنووسی بەناوبانگ «مەم» سەرپەرستی کۆواری «هەولێر»ی ئەوەدەم بۆمی چاپ کرد. منیش بۆ بەلاگێڕیی ئەم دوو دووبەیتی ئاخریەکەم کە تێر و خەست و خۆڵتربوون دەراویشت و خاڵمان لە جێی بەتاڵ دانا.

هەر شیعر لەچاپ هاتەدەر، هەرچی، هەرچی و پەرچی کار لەمست و هەلپەرست و بەناوی کوردایەتییەوە بۆ کورد فرۆشتن چەرچی بوون، وەک زەردەواڵەی هارووژاو هورووژمیان کرد. شیعری ئابڕووبەریان دڕی، مەم یان لەسەر کار وەلابرد، هەزار شکایەتیان پتر لەلای بارزانی لەمن کرد. وتیان هەژار دژی کوردە و خاین دەبێ سزا بدرێ، کە بارزانی ئەمەی پێ زانی خواستمی و شیعرەکانم بۆ خوێندەوە . لەجیاتی سزا سەد ئافەرینی لێ کردم و فەرمووی دەستم دەگەڵ دەستی تۆیە. ئیتر لەدەست ئەو گورگانەی وا کەوڵە مەڕیان پۆشیبوو پاراستمی، مەمیش لە ئازار ڕزگاربوو. شیاوی باسە عارەب و کوردی عێراقی هەڵبەستی تازە بابەتی پەت پساویان کە بەلاوە زۆر پەسەندە ناو لێ ناوە شیعری «حوڕڕ» واتا ئازاد.

* * *

مانگی پێنجەمی ساڵی ١٩٧١- هەژار بۆگاڵتە شیعری حوڕڕی نووسیوە:

حەللەق مەللەق

مامە گیان سلاوی بۆندار

پیرۆز بێ قەفە و کورسی

گەر لە پچووکی خۆت ئەپرسی

ماوم بەلام بەلارە لار

نەگۆڕاوم، هەروەک پێشووم

وەک زوو دیوتم هەر بێکارم

هەر نەدار و نالەبارم

بێ نان و بێ بەرگ و تێشووم

مامە گیان ئەوکاتە لە چیا

پێکەوە دەژیاین لە ئەشکەوت
ڕانک شڕۆڵ و کڵاش چەوت
لە هیچ شت لێک نەبووین جیا
برای یەکتر بووین ئەو ڕۆژە
دەت فەرموو ئەگەر ئازاد بین!
لە سووچێک بەمافێک شاد بین!
دەتکەمە دەرزیی بەرکۆژە
بەناو ئازادیان وەرگرت
تۆ هاتیە شار و ئەفەندیت
کەس نازانێ چۆنی و چەندیت
خانووی شەش حەو قاتت سەرگرت
یانسیبت بردۆتەوە
قاسەت لە پارە ئاخنیوە
زۆربەی زێڕە و کەمی زیوە
منیشت لەبیر چۆتەوە
عەریزەم نووسی بۆ خانوو
چونکە خانوویان سووتاندووم
لە زەوی دەریان پەڕاندووم
بێ جێن منالّ و کەیبانوو
لەسەرت نووسی ناتکەوێ
زەوی و خانوو لە کوێ بێنم!
چۆن سەری حوکمات دێشێنم!
بۆخۆت بژی لێر و لەوێ
گوتم بێ جلکم، بێ تینم

مەدرەسەی دەوێ زاۆکم

فەرمووت: دە بەردە بەرۆکم

نابێ جارێتر بتبینم

دەردی تازەت پێ دامەوە

پاش ئەو هەموو دەردەی چێشتم

بە مارسیدس بەجێت هێشتم

پاپەتیو پیادە مامەوە

بێ ئەمەگ، بە خوێنی ئاڵم

کورسی بەرزم بۆ تۆ کڕی

تۆش چڵمی خۆت بە من سڕی

تۆ سازی و من ژیان تاڵم

با وا بێ مامە با وا بێ

باخوێن بەهای من فیڕۆ بێ

هەرچی من کردم بۆ تۆ بێ

با ئەو قەرزەی من فەوتا بێ

....

....

....

....

***

ساڵی ١٩٧١وەک دەستەی نووسەران پێک هات، فەرهەنگستانی کوردانیش بەناوی «کۆڕی زانیاری» دامەزرێنرا، لەوێش بەئەندامی کارا وەریان گرتم. لە لیژنەی کتێبی دەرسیش بۆ منالی کورد بەشداربووم، بۆ کۆوار و ڕۆژنامانیش وتار و شیعرم نووسیوە، جاروبارەش بەئارەزوو یان ڕوو لێ نانی هەواڵان تاکو تەرا هۆنراوم هۆنیوەتەوە، بەشی زۆریان بەعسی وێڕای تالان کردنی ماڵەکەم لەناویان دان. ئەو تۆزەی کە بۆم خەلساون ئەوانەن کە لەمەودوا دێن:

مەتەڵ

بۆ کتێبی سەرەتایی

دەبزانە چییـــــە؟ خـــۆشـــە مـــەتەڵم
بیـــــری لێ بکەوە مـــــەڵێ تەنبـــــەڵم
گـــــیـــــان لەبەرێکە مـــــەلەوانی گـــــۆم
زۆرجـــــــــاران دیـوتـە لـە ڕووبـار و چـۆم
بێ قـــاچ و دەســـتـــە، بێ چرپە و هەســـتـــە
لەشـــەپۆل بڕین وەکـــو مـــقـــەســـتـــە
باڵیـــــشی هەیە و پێـــــیـــــان نـافـــڕێ
زاریشـی هەیە و هـەرگـــــیـــــز ناقـــــڕێ
نیـــــوە لە نـاوی دەی لەچـل کـــــەمـــــە
مـــای بۆ بنووســـە و بیـــخـــۆ سێ ژەمـــە
ئەگـەر پێت نەکـــرا هێـــشـــتـــا بیناسی!
دەتخـــەمـــە ناو ئاو دەتکەم بە مـــاسی

***

دایک و باب

بـە ڕەنجی دایـک بەخـــــێـــــو کـــــراوم
بـاوک مـــــــــانـدوو بـوو بـۆ نـان و ئـاوم
دایـکـی دڵســـــــۆزم پـەروەردەی کـــــردم

ئەگـــــەر ئەو نـەبا زۆر زوو دەمــــــردم
دایک زۆر لە خــۆی خــۆشـــتــری دەوێم
ئەو بەرگم دەشـــوا، ئەو ڕادەخـــا جـــێم
پـێـــــــــــلاوی دایـک لـە بـانـی چـاوم
بـاوکم خـــــۆش دەوێ هەتـا مـن مـــــاوم

***

یاری

تـۆپـی یـاریم زۆر خـــــــــــۆش دەوێ
یـاریم لـەبـەرچـاو نـاکـــــــــــــەوێ
پـیـــــــاو بـەوەرزش بـەهـێـــــــز دەبـێ
لای مـــــــــەردم خـــــــاوەن ڕێـز دەبـێ
وەرزش مـــــــــــرۆ ئـازا دەکـــــــــا
ئـــازا وڵات ئـــاوا دەکــــــــــــــــا
مــــــن لـــــە وەرزش پـــــاڵـــــەوانم
ڕۆڵـەی ئـازای کـــــوردســـــــتـــــانم

***

سەعات

چک چکی سـەعـات دەڵـێ: وشـیـــار بە
تەوەزەل مـــــەبە، خـــــەریکی کـــــار بە
وەک مـن تـێـکۆشــــە بەڕۆژ و بـەشــــەو
هیچ پەیـدا نـابێ بە تـەنبــــەڵی و خــــەو
مــــانـدوو بوون و کــــار مــــایەی ژیـانە
بـــێـــکـــار ڕابـــواردن ڕەنج و زیـــانـــە

گــەر مـن کـــارنەکـــەم لەشم ژەنگ دێنێ
دەچمــە ســەر وەســتــا هەڵم وەشـــێنێ
مـــرۆڤ کـــار نەکـــا ، کـــاری زۆر لەنگە
ژەنـگـی بـێـکاری شــــــوورەیـی و نـەنـگـە

بەهار

زســـــتــــــان نـەمـــــا بـەهـار هـات
خــــۆشی بـۆ گـــــوند و شــــار هات
بـولـبــــــول گـــــەیـی بـەمــــــرادی
دەخـــــــــــــوێـنـــێ بــەئــازادی
پــــەپـــوولـــە لــــە چـــڵ بـــۆ چـــڵ
دەچـن بـۆ ســــــــەیـرانـی گـــــــوڵ
جــــوانە ئـەم چیـــــاو دەشــــــتــــە
کــــوردســــتـــــان وەک بەهەشــــتـــە

***

سروود

کــوردســتــانی جــوان ئەی نیــشــتــمــانم
ڕوونـاکـی چـاوم، ئـارامـی گــــــیــــــانم
لــەدەســت بــێــگــانــە دەرت دەهــێــنــم
پێــشــمــەرگــەی تۆم و تۆڵەت دەســتــێنم

.....

ســـــــاوا بـووم چـاوم بـەتـۆ هـەڵـێـنـا
لـەپــێــش بـابـەدا نـاوی تـۆم هـێـنـا
هەتا دەشـــــــرم هەر تۆی ڕووگــــەی من

ڕزگـــارت دەکـــەم لەدەســـتی دوژمن

.....

کــورد بۆ ســەربەســتی خــوێنی دەبەخــشێ

ئـاڵای ئازادی بـەخــــوێـن دەنـەخــــشێ

خـــوێن دەدەم، گــیـــانمت لە پێنـاو دەنێم

لەســــەر خـــاکی خـــۆم دوژمن ڕاوەدەنێم

.....

کــوردســتــانی جــوان گــیــانی شــیــرینم

بـەقـــــــوربـانـت بـن ژیـان و ژیـنـم

***

سروود

پێــشــمــەرگــەم و بۆ ڕزگـاری نیـشــتــمـانم لە خـەباتم

دوژمن هـەرچەنـد بەهێـــزیش بێ دەبێ دەرچێ لە وڵاتم

گـولله تۆپ و بۆمـبـا و ئاگـر کـار لە بیـر و بڕوا ناکـەن

مـاڵ و سـەر و خـوێن و گـیـانم قـوربانی ئەم ئاو و خاکـەن

ڕۆڵەی ئازای کـــوردســـتـــانم، دوژمنی داگـــیـــرکـــەرانم

بۆ ســەربەخـۆبوونی گـەلم، بەخـتی دەکـەم مـاڵ و گـیـانم

زۆر لەمــێـژە کـورد ئەکـوژرێ، لە مـەیداندا خـوێنی دەڕژێ

شـار و گوندی وێران دەکرێ، مێشکی کـیـژ و لاوی دەپژێ

بەڵام لاوی کـــورد لە مـــردن سڵ ناکـــات و خـــۆ ڕاگـــرە

بیـــر و بڕوای کـــوردایەتی بۆ گـــیـــانی دوژمن ئاگـــرە

ڕۆڵەی ئازای کـــوردســـتـــانم، دوژمنی داگـــیـــرکـــەرانم

بۆ ســەربەخـۆ بوونی گـەلم، بەخـتی دەکـەم مـاڵ و گـیـانم

سوێندمان بە خوێنی شەهیدان، تۆڵە لە دوژمن دەستێنین
داگیرکەرانی کوردستان لەڕەگو ڕیشە دەردێنین
سوێندمان بە خاکی کوردستان دەبێ کوردستان ئازاد کەین
داگیرکەر لە خاکمان دەرکەین، گیانی شەهیدانمان شاد کەین

***

سروود

کوردین ڕۆڵەی کوردستانین، بەدڵ ئازادیمان دەوێ
هەتا لەسەر دنیا زیندووین سەرمان بۆ دوژمن نانەوێ

***

لە ڕێگای ئەم نیشتمانە سەر و ماڵمان لا هەرزانە
کوردستان دینە، ئیمانە، کوردستان ژینە، ژیانە

***

سەربەخۆ بوون و ئازادی، ئاواتی هەموو کوردێکە
لەبەرانبەر داگیرکەران، هەموو کوردێک نەبەردێکە

***

چیتر کورد ناژێ بەدیلی، بە داگیرکەران ناخورێ
بڕوامان کێوی پۆلایە، بەهیچ هێزێک لانادرێ

***

بەخەباتی خوێناویمان، ڕێگەی ئازادی تەخت ئەکەین
بۆ مافی چارەنووسی کورد، خوێن و سەروماڵ بەخت ئەکەین

***

هەتا کوردستانی ڕەنگین، لە دوژمن پاک نەکەینەوە
بیر لە خۆمان ناکەینەوە، ئاوڕ بۆ دوا نادەینەوە

***

له ڕووی داگیرکەری وڵات، شێری شەڕ پڵنگی جەنگین
تۆڵای پۆڵا و شوورەی سەنگین، لە دەریای خوێندا نەهەنگین

***

کاک بەدیعی بابەجانی گەورەتر ڕەسامی ئەمڕۆی کورد، ڕووی لێ نام کە باسی ژیانی بنیادەمی هەر لە دەمی ساواییەوە هەتا دوایی بە شیعر بۆ بهۆنمەوە، ئەویش بەوێنەی کوردانە بی نەخشێنێ و چاپی بکا.
من بۆم نووسی، بەداخەوە مەودا نەما پرۆژەکەمان پێک بێنین:

قۆناغەکانی ژیان

ئادەمی بەرهەمی کەمێ قوڕ و ئاو
دایکە وای کردە جێ گەرا بۆ پیاو
دەوری ساوایەتیی شل و خاوی
خەمڕەوێنی دڵی و لەبەر چاوی
تا دە ساڵی بزۆز و چالاکی
بێ گزی و ڕاست و دەست و دڵ پاکی
لە دە تا بیست بەهاری ژین دادێ
باوی یارگرتن و ئەوین دادێ
بیست و سی ئەرکی ماڵ و منداڵە
خۆش و شیرین و جاروبار تاڵە
هەڕەمەی هێز و بەرهەمە تا چل
پێت گەیاندوون نەمامی شەنگ و شل
چل و پەنجا نەوەت بە باوەشەوە
تاڵی چەرموگ لکان بەمووی ڕەشەوە
پوخت و پاراوی ژین لە پەنجایە
دێتە ڕوو ڕەنج و سوود و سەرمایە

لە پلەی شێست بەتەجرەبە و ژیری
پلەیەک دابەزی بەرەو پیری
چوویە حەفتا بە کۆخە کۆخ، توورە
دەست و ئەژنۆ دەلەرزێ، پشت کوورە
سواری هەشتای، هەناسەشت سوارە
لار دەڕۆی لاقی سێهەمت لارە
لە نەوەد مەرگە پێی دەڵێن ژینە
بەفری بەر سوورەتاوی هاوینە
پاشی سەد وەک مناڵی یەک ساڵی
شێرەخۆرەی بەڵام بە خوێنتاڵی
باوەشی گەرمی گۆڕ کراوەتەوە
هەرچی خاک داویە بۆی گەڕاوەتەوە

***

مادە تاریخم بۆ عەبدوڵڵای برای کاک بەدیع نووسیوە کە لە سەرکێلەکەی هەڵکەنن:

دڵ بەدنیا مەبەستە بێ بارە، کەمە خۆشی و خەمە سەرەنجامی
بابەجانی گوڵن لە کوردستان، هونەری جوانە بگری هەرکامی
خزمەتی گەل دەکەن بە دڵسۆزی، خێوی ناون پزیشک و ڕەسامی
(گوڵی ئەو خانەدانە عەبدوڵڵا، داخەکەم هەڵوەری بەناکامی)
شیعری ناوکەوانە ئەگەر لامی عبدالله بەیەک حساب بکرێ بە ئەبجەدی دەبێتە ١٩٧١

***

دامودەزگایەکی تازە بۆ کۆڕی زانیاری کرا، مادە تاریخم بۆ نووسیوە و لە کۆواری کۆڕدا چاپکراوە:

کۆڕی زانیاری کورد

ئەم کۆڕە ژ کورداڕا جەوهەر بە خەڵات دێنێ

تیریژی هونەر لەوڕا تاریکی دەتارێنێ

وێژە و کەلەپووری کۆن، فەرهەنگ و زمان وانی

زانیاری بە هۆزانی خۆی لە گرەوە دەنوێنێ

کرمانج و لوڕ و سۆران، زازاو موکوری و گۆران

وەل یەکتری داخێون، کەس نینە کو دامێنێ

ئەو ڕووگەیە پیرۆزە ئاواتی گەلی کوردە

پێک هاتووە بۆ مێژووی «خۆشتر لەهەموو شوێنێ» **١٩٧٣**- بە حیسابی ئەبجەد.

***

قانعی شاعیر پێش جەژنێک هەڵی پێچام دوو بەیتی جێژنە پیرۆزەی بۆ بنووسم تا لە کارتێکدا چاپی کا و بیفرۆشێ، منیش ئەم دوو بەیتەم نووسی:

جەژنت پیرۆزبێ کوردی زگ قوپاو

دەرخۆنە لاچێ، دەرکەوێ پڵاو

هێند تامەزرۆ بووین ئێمەی دوورە چێشت

هێشتا نەکولاّبوو دەنکمان نەهێشت

***

ساڵی **١٩٧٤** بەعسی، گوایە بەڵێنێ خودموختاری دان بە کوردستان ئەباتە سەر بێ پرسی بارزانی و پارتی ، شێست کەسی پەست و ناکەسی چڵکاوخۆری خۆی هەڵبژارد بۆچاو بەستنی ڕای گشتی. خودموختاری هەر بە ناو و پووچەڵ و بێ ئیختیاری پێ سپاردن. لەو بارەوە ئەم دەمەتەقەیەم نووسی:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب ـ مام پیرۆت ڕۆژباش

پ ـ ئەی بان سەرەکەم

ب ـ خێره؟ بۆ گرژی؟
پ ـ لەداخ کەرەکەم
ب ـ کەرەکەت؟
پ ـ بەڵێ
ب ـ کامه؟ سوورەکه؟
ئەو پەل قەویەکەی ملەستوورەکه؟
پ ـ دەم خۆش، خۆیەسی
ب ـ نەخۆش کەوتووه؟
پ ـ نا وەگیانی تۆ، وا دوو حەوتووه
مانی گرتووه و دەم له کا نادا
وەدەوری دادێم هەرگوێش بانادا
تۆ ئێژی چەی بێ؟ چۆن بیکەم چاره؟
ب ـ وه قسەی من ئەکەی بیبه ئەو خواره
پ ـ باپیر چه ئێژی؟ خواررووی بۆ چیبه؟
ب ـ دیاره هیچ ئاگات لەدنیا نییه
ڕادیۆ ئەبیسی؟
پ ـ گوێم لێ گرتووه
ب ـ سا کەرەکەی تۆش ئەمەی بیستووه
شێست کەر له بەغدا هەڵبژێراون
بۆ حوکمی زاتی ناودێر کراون
کەرەسووری تۆ له وان پیرتره
ـ بێ چاوێنی بێ زۆریش ژیرتره
ئەمان زۆربەیان جاشولکەی شینن

ــ کەرە سووری تۆ بەعسی بی بێن
هەر بە تەزکییە ئەیکەن بە ڕەئیس
ڕزگاری ئەبێ لە پەت و گوریس
ــ ئەوسا لە مەجلیس خۆی تێر جۆ ئەکا
ئەگەر تۆش گیریای تکات بۆ ئەکا
پ ـ بیسمیلا باپیر ئەوە تۆ شێت بووی!
ــ لە کەرێ گەڕێ، ئەتوو لۆ خۆت کووی؟
کەرەسووری من چۆن ئەبێ بە جاش!
کوو جزمەی تازە ئەبێ بە کەلاش!
بەوخوایەکەمە، ئەمە بزانێ!
ئیتر وەک دوژمن لە تۆش دەڕوانێ
ـ کوو کەرەسووری ئاوا بە نامووس
دەچێتە بەغدا و دەبێتە مەبعووس!
ب ـ پیرۆت ببوورە، تۆبە، یاغنیشم
پ ـ باشە لێت خۆش بووین خۆم و کەریشم
***

بەشی دووهەم

لـە هـەر بـاغـێ چـومـێ چڵـــــــێکم ڕنـی
لە خـــەرمـــانی هەرکـــەس گـــوڵێکم چنی

***

ئەم شـیـعـرانە کە لەمـەودوا دێن تەرجەمـەیەکە لە ئەدەبیـاتی بێگانە کە بـەشی زۆریانم لە عـەرەبی و فـارسـیـیـەوە وەرگـرتووە و لە هێندێکانیـشـا دەسکاریم کـردووە، هەروەها چەند فۆلکلۆرێکی ناو کوردەواریی خۆشمـانم لە پەخشـانەوە کردۆتە هەڵبەست بۆ ئەوە منالآنی کورد ڕۆژێک لە ڕۆژان لە فێرگەکانا بیخـوێنن و بەهرەی لێ وەرگرن، ئەگەر جاروبـارە گاڵتە و گەپێکی تێدایە بۆ زاخاوی مێشکە و داوای لێ بووردن ئەکەم.

***

کەر و گا

شـــــەوێ گـــــا وتـی بـە کـــــەر:
وەرە بمـکـە چـارەســــــــــــەر
بـێ وچـان و ســـــــــــانـەوەم
پـەیـتــــــا لـە چرووســــــانـەوەم
هـەر وەرد و شـــــــێــــــو بـڕیـنـە
جـــــــــــەرگـی زەمـــین دڕیـنـە
سـێ گـــــــــــاسـنـە و چـانـدنـە
ئـەمـــــجـــــا دەبمـە گـــــای بنە
خـــــۆ لـەبەر تـۆزی گـــــێـــــــرە
چـاوم پـڕووش و کـــــــــــوێـرە.
کـــەر وتـی: خـــۆ نەخـــۆش کـــە
خـــۆت کـــروشـــمـــە و پەرۆش کـــە

ئەگەر خێو هاتە گەوەڕ
دەمت مەبە بۆ لەوەڕ

***

خێو دیتی گا ناسازە
نالەوەڕێ و لاوازە
تێگەیی فیکی کەرە
بۆ تەنبەڵی ڕێبەرە
کەری کێشایە بەر نیر
با ماندووبێ کەری پیر
تا ئێوارە بە تێلا
زەوی ڕەقیان پێ کێلا
هاتەوە شل و شەکەت
ها ئێستا ببێ سەکەت
گا پرسی: چۆنی کاکە؟
وتی: دڵم خەمناکە
ئەمڕۆ ئاغا دەیفەرموو
ئەگەر گا هەر نەخۆش بوو
ناچارم سەری ببڕم
گاجووتێ دیکە بکڕم
گا ڕاپەڕی زۆر لە گوڕ
ماشتی قەسەڵی ئاخوڕ
پرزە و گزرە و کا گشتی
کلکی نایە سەر پشتی

چاپک لە ڕەوت و بازا

ساغ تر لە گوێزی ئازا

گایان دەردەکردە چۆڵ

ورتەی بوو کەر لە سەرمۆڵ

لەو هەڵەوەڕیەم گەڕێم

دەش نووم و دەش لەوەڕێم

گا دەیگوت لە هێڵی شێو

چەند بەنرخە وتەی خێو

ژیان بۆ کارکردنە

تەنبەڵ بەشی مردنە

***

کەری کوڵ

کەرێکی بێ کلک و کوڵ

زۆر پەژارەی کەوتە دڵ

ڕووی نەبوو لە هیچ دەران

بچتە ناو کۆڕی کەران

کەری دێز و کەری شین

قاقا پێی پێ دەکەنین

گرتی ڕێگای دەشت و چۆڵ

بە زەڕەزەڕ بەسمکۆڵ

هەرگیز نەدەلەوەڕا

هەر بۆ کلکێک ئەگەڕا

ڕێگای کەوتە بەر پاڵێک

کەوتبووە سەر خەیاڵێک
دەیگوت بەڵکو لەو ناوە
شەتڵە کلک چەقاوە
دەیڕوانی و بۆنی دەکرد
هەر بیری کلکی دەبرد
خاوەن زەوی پێی زانی
دەست بە تێلای گاوانی
کەری کوتا خوری شۆر
لەخوێن سووربوو ملی بۆر
سەر بەرەژێر لێی خوڕی
دوو گوێی لە بندا بڕی
کەری بێچارەی زەبوون
کلک نەبوو گوێشی چوون
***

زەنگی مشکان

کۆوەبوون مشکی ماڵان
لە نەنک و مام و خاڵان
کلک باریک و چاوزیت
لمبۆز درێژ و گوێ قیت
بیریان گەڕ و گزی بوو
زەنگۆڵێکیان دزی بوو
گوتیان بێ هەست و چرپە
دەیخەینە کلکی گورپە

هەرکـــــــــاتێ دەرچــێ بــۆ ڕاو
زەنـگـوڵـە دەیـکـا بـە قـــــــاو
بە خـــۆشـــاردنەوە فـــێـــرین
گـــورجێ خـــۆمـــان وەشـــێـــرین
لـــەبـــەر ئـــەو دەنـــگـــە زەنـــگـــە
مـــام گـــورپە کـــاری لەنگە
نـاتـوانـێ مـــــــشـکـێ بـگـرێ
بۆ خـــۆی لە برســـان دەمـــرێ
ئـیـــــتـــــر دەژین وەک پاشـــا
لە کـــەندووی نیـــسک و مـــاشـــا
هەڵـمـــەت ئەبەین وەک شـــێـــران
بـۆ بـژیـوی جـــــووتـێـــــران
هـەمـــــبـــــانـان دەدڕێـنـین
کـــــەشک و نـان دەقـــــرتـێـنـین
ئـەگـــــەر نـەمـــــا پـشـــــیـلـە
مــــــشـکـان تـلـی لـی لـی لـە
***
مــــــشـکێ چـاویـلـکە لـە چـاو
زۆر جـــیـــهـــان دیدە و گـــەڕاو
ســـمـــێـــڵـی ســـپـی و درێژ
وریـا و زۆرزان و کـــــەم بێـــــژ
دار گـــۆچـانێ لە دەســـــتـــــا
هەســـتـــا لە کـــۆڕ هەڵوەســـتـــا

وتی: ئەی برا و خوشکان
پیر و ڕیش سپیی مشکان
مێشک و کۆن و ڕزیوە
بۆ ئەو زەنگەو دزیوە؟
ئێستا کێ وا ئازایە
خۆ باوێتە بەلایە
بیخاتە کلکی پسیک
ئیتر نە خرتە و نە جیک
مشکان کردیان بڵاوە
زەنگیش لەو ناوە ماوە
کەوتە دەستی منداڵان
گوتیان: تاڵان هەی تاڵان
هەرکارێ دەست پێ دەکرێ
بیری دواڕۆژی نەبرێ
وەک زەنگی مشکی لێ دێ
داخوا بەهرەی بۆ کێ بێ!

***

کەوە شەلە

سەرداری بۆکان عەزیز
خانی سەربەرز و بەڕێز
دیتی کەوێک دەفرۆشن
کڕیاری زۆر لە جۆشن
پرسی: چۆنە ئەو کەوە؟

وا لــــه دەوری هـــەو هـــەوە؟
گـــوتیـــان: کـــەوێکی ڕاوە
کــــــەوی بـــڕی لـەو نـاوە
کـــەوەشــــەلەی بەناوبانگ
نـرخی بـۆکـــانە شـــەش دانگ
هەرگـــیـــز بینی تەنگ نابێ
لە قـــاســـپــــە بێ دەنگ نابێ
وتـی نـامــــــــە بـە پـەلـە
بـۆم بـکڕن کـــــەوە شـــــەلە
چـل زێـڕیـان لـەســـــــەر بـژارد
کـــەویان بەســـەردار ســـپـــارد
خـــان هەڵیـــپـــســـاند ســـەری
ڕووی کـــــــردە دەوروبــەری
گـــــوتی: کێ هاوڕەگـــــەزی
بـداتـە دەسـت نـاحـــــــەزی
پـاداشـی ســـــــــەربـڕیـنـە
نـەک وا بـەزێـڕ کـــــــڕینـە
هـۆشـت بێ، کــــــوردی هـەژار
گـــــەلت مـــــەدە دەست نەیار
***

هەویری بەموو

ڕێویـەکی پیـــــری بەفــــێڵ
وتـی بە یـەکی جـــحـــــێڵ

تاژیەک هەیە ئاشنامە
وا بۆم نووسیوە نامە
بیبە و وەڵامی بێنە
سەد کەوم لێ بستێنە
جوانە ڕێوی پێکەنی
گوتی بەڵێ ئەزبەنی
هەویرت بێ موو نییە
چەقاڵتەت بێ لوو نییە
کرێی زۆر و کاری کەم
من خۆم دەبێ تێی بگەم
تۆ گۆشت کەو نادەی بەمن
گۆشتم دەدەی بە دوژمن

***

ڕێوی بەفیشاڵ

سەر لەبەیان تاو هەڵات
مام ڕێوی لە کون دەرهات
لە سێبەری خۆی ڕوانی
بە درێژایی و بە پانی
خۆی ئازا هاتە بەر چاو
دەستی کرد بە چاووڕاو
گوتی: وا بۆ ڕاو ئەڕۆم
هیچ نەبێت شێرێک ئەخۆم
گەلێ کردی مڵومۆ

تارۆژ هاتە نیوەڕۆ
سێبەر گەییە بەرسنگی
هیچی نەکەوتە چنگی
دیتی زۆری برسییە
دەیگوت: تەماح باش نییە
هەر مشکێکم دەس کەوێ
بەسمە و زگم دەسرەوێ
خەیاڵ جێی نان ناگرێ
شێر بە ڕێوی ناخورێ

***

ملی درێژ مێژووە

گا و وشتر و بەرانێک
تووش بوون لەڕێ بەنانێک
لەناویان بوو بە کێشە
بۆ خواردن کێ لە پێشە؟
پێک هاتن کێ زۆر ژیاوە
خوا ئەو نانەی بەو داوە
بەران گوتی: من پیرم
لەگەڵ بەرخێک هاوشیرم
خوا ناردی بۆ ئیبراهیم
وا ئەو مرد و من ئەژیم
گاجووت وتی: قاوەقاو
لە دەمتایە شیری خاو

من زۆر چەنەی لێ نادەم
زەویم کێڵا بۆ ئادەم
وشتر سەری دانەواند
بە گازێک نانی ڕفاند
گوتی: مێژوو نازانم
ئاواتە خوازی نانم
ئازان؟ مێژوو بخوێنن
پارووم لەدەم دەرێنن

***

داوەڵ

لە داوەڵێکم پرسی:
بۆچ دەنوێنی مەترسی؟
چوێلەکان هەڵدەفڕێنی
چ سوودێک وەگیر دێنی؟
گوتی: هەرکەس وەکو من
پەڕۆ و پاڵە سەر و بن
مێشک و دڵی کڵۆشە
ترساندنی پێ خۆشە

***

دیمەوەساڵی دوایی
لەو چۆڵە بە تەنیایی
پشتی بەخەم چەمابوو
فیشاڵی لا نەمابوو
تیتاڵ بڵاو گێلانە

بۆ قـــــەل ببــــــوە هێـــــلانـە
ڕادەژا و دەلـــــــــــــــــەراوە
ورتــــەی بــــوو بــــە دەم بــــاوە:
خــــــۆم بـەخـــــــتــــــەوەر دەزانم
پــەنــاگــــــــــــــای هــەژارانم
***

دەرسی بەچەپۆک

مـــام گـــورگ و شـــێـــر و ڕێوی
ڕاویـان دەکـــــرد لە کـــــێــــــوی
سێ کـــــەروێشکیـــان ڕاوکــــردن
بۆ لانـەی شـــــــێــــــریـان بـردن
مـام شـێـر فـەرمـووی: گـورگی پیـر
تۆ لێــمـــان بەشکە نێــچـــیـــر
گــــــــــورگ وتــی: سێ لاشــن
هەر یـەک بۆ یـەکــــمـــــان باشن
شـــێـــــر تـوڕە بـوو کـــــەفی چاند
چـەپـۆکـی بـۆ داوەشـــــــــانـد
چـەرمی پـشـت و نـاوشـــــــانـی
داتـەکــــــانـە ســــــەر ڕانـی
ئەمـــــجـــــا ڕووی کـــــردە ڕێوی
وا بـاشـــــە تـۆ بـاخــــــێــــــوی
گـــــوتـی: یـەک بەر قـلـیـــــانـت
یەک بۆ شـــێـــــوی شـــێـــــوانت

یەکیش بۆ سەردەمی خەو

بێ شێو سەر مەنێوە شەو

وتی: ئافەریم ڕێوی

ڕبە و گەز باش دەپێوی

زۆر باشت بەش کردووە

لەکام فێرگەت خوێندووە؟

گوتی شاهم وا نەبووم

پێشوو وا زانا نەبووم

فێربووم بیری ورد و دوور

لەلای مەلای کەوڵ سوور

***

سواری مار

بێ هێز بووە ماری پیر

نەیتوانی بچێتە نێچیر

سۆمای چاوی نەمابوو

باوی ڕاوی نەمابوو

خشی بە وردە لۆقان

تا گەییە ئاغای بۆقان

دەستی ئاغای ڕامووسی

دایبەستە زمان لوسی:

ئاغای گران و گەورە

کێ وەک تۆ سایە چەورە؟

بۆقی وەک تۆم نەدیوە

جیهان بێ تۆ هەتیوە
ئەز گۆری گەرچی مارم
هەر بێ فەڕی بوو کارم
بەڵام لەمڕۆ بەولاوە
گەزندەییم نەماوە
ڕاوی جانەوەر ناکەم
بەدڵ بە نیازی چاکەم
داڵدەم بدە لەلای خۆت
بمخە ژێر خاک و پای خۆت
بیکە سندووقی سەرت
بم کە بە بارەبەرت
سوارم بە بۆ سەفەرێ
با گوناهم هەڵوەرێ
***
بۆ قاغا بەو هەڵدانە
هەڵمسا وەک هەنبانە
بۆ قەتی لەبیر نەما
لەدڵیا گەڕا سەما
وتی: ئافەریم، زانای
جێم لەلای خۆم بۆ دانای
تۆ ماری خانەدانی
دام و دەستوور دەزانی
چیت نیازە با وابێ

ئـاغـــــــــــــاش بـا دڵاوابــێ

تۆ بێــــیـــــتــــه بەر ئاوزەنگیم

ببی بە ئـەســــــپی جــــەنـگیـم

ئـەبـێ هێــــــزت تـیـــــا بـێ

ئـەمــــــــــەش بـێ بـژیـو نـابـێ

مـــــووچەت دوو بۆقـی قـــــەڵـەو

یـەکـت بـۆ ڕۆژ و یـەک شـــــــــەو

***

مـــــار بـوو بە ئەســــپی ئاغـــــا

بۆ گـــــەشت و گـــــەڕ لە بـاغـــــا

ڕووی لە هـەر شــــوێـنێ ئـەکــــــرد

بۆق کــــــڕنـووشـــــیــــان بۆ ئـەبرد

بەقـــــیـــــڕ و هۆڕ لـە پێـــــشــــــا

هـوڕایان بـۆ ئـەکـــــێـــــشــــــا :

بۆقـــــاغـــــا ســـــواری مـــــارە

چــــیــــنــــی بــــۆق بــــاری بــــارە

***

بـۆ مـــــــار هەڵکەوتبــــــوو هەل

ژینی خـــــۆش، تێـــــر و تەســـــەل

لـەســـــــەر دوو بۆقـــــەی مـــــزی

لـــــەولا و لـــــەم لاش ئـــــەیـــــدزی

هێـــــدی هێـــــدی لێـی خــــوڕی

تـــا قــــــــــــــڕەی لــە بــۆق بـــڕی

ئەوســـــا وتـی: ئـاغـــــای خــــۆم

کەست نەما تۆ ئەخۆم
جیقە و فیقەی پێ ناوێ
ژیان لەدڵ دەراوێ
بۆقاغا تا پێی زانی
مار کەوتبوە قووت دانی
لە مردنا بێچارە
دەیقیڕاند: مار هەر مارە!
***

کەری بێگار

کابرایەکی زۆر ترساو
پشووسوار ڕەنگ بزڕکاو
بەغار ڕووی کردە ماڵێک
خۆی کوتا بن هەرزاڵێک:
هاوار پەنام هێناوە
زۆر پیسم لێ قەوماوە
بەکەس مەڵێن وام لێرە
خاوەن ماڵ پرسی: خێرە؟
گوتی: دارۆغەی خونکار
کەران دەگرن بە بێگار
من ئەگەر چی پیاویشم
زانا و خاوەن ناویشم
بەڵام لەلای ئاغامان
نە ڕامانە و نە ئامان

هیچی لەبەر چاو نییە
فەرقی کەر و پیاو نییە
دوور نییە دارۆغەی شار
پشتم بخاتە بەر بار
زانا لەلای لاساران
دەبنە کەری بێگاران

***

پەشیمانی پینەیە

ڕانکە شڕێکم هەبوو
لا بوزگوڕێکم هەبوو
کوڵکەی بزنە شینە بوو
پڕی پەڕۆ و پینە بوو
هەموو ڕەنگی تیابوو
کەمتر شینایی مابوو
نێفەک تەنگ و دەلینگ فش
هەر دەجووڵام جڕوخش
قۆشێک لەو دراوێ لەم
سەریەکم نا زۆر و کەم
ڕانکێکی تازەم کڕی
بۆخۆم ئەندازەم بڕی
زۆر تەرز و ڕێک و لەبار
نیوەی چوو ناوی هەژار
بەنیازی چۆغە و کەوا

شەوێک نوستم، لەخەوا
ڕانکی گۆڕین هاتە لام
پاشی شەو باش و سەلام
وەک قەرەچ و سازندە
ملی نا لە گازندە:
چاکەت لە چاوا نەبوو
کەی کاری پیاوانە بوو؟
چەند ساڵێک هەواڵت بووم
یاری ڕۆژی تاڵت بووم
با تۆزێکیش دڕاو بام
با کەمتر لەبەر چاو بام
بە پینە چارم هەبوو
کەڵکی هەژارم هەبوو
بەڵام خۆت بلەوەز بووی
لە دروونەوەم وەڕەز بووی
چوومە لای بەرگدروو
کونبڕ کرام بە پنوو
بوومەوە ڕانکی لە نوێ
وەستاژن بەمن دەنوێ
وەرە بەشکو بمکڕی
پێم خۆشە تۆ بمدڕی
ئیتر ئەوجار وەک پێشان
نابمە مایەی سەر ئێشان
***

وتم ڕانکی ڕەگەز شین

کۆنە هەواڵی پێشین

تۆش وەک هەواڵی مرۆ

دەستم مەبەستە بە درۆ

یارن بە چەوت و لاری

چالاکن لە بێ باری

وەک تۆ شڕ و کون کونن

سەر دۆستی بن دوژمنن

کە خۆمیان لێ دەبوێرم

هی تازە هەڵدەبژێرم

دێن دەڵێن پەشیمانین

وەک دیوتە ئێستە وانین

واتا پینە کراوین

وەک تازە لەبەر چاوین

***

شڕەی کۆنە هەواڵم

پێت وا نەبێ مناڵم

شڕێ پینە وەردەگرێ

چۆن وەکو ساغ بەر دەگرێ

چی بە پەڕۆ و پینەیە

ماڵی کەس نەبینەیە

پنوو کە چوە سەر بوزوو

لەبیر ناچێ شڕبوو زوو

پینەدار عەیب دارە
ناچار بەرگی هەژارە
***

بەزمی ڕووتی

دەڵێن هەلاکۆ جارێک
دەچێتە دەوری شارێک
دەڵێ لە چووک و گەورە
هەرکەس پێو وایە چەورە
دە لیرەی لێ بستێنن
دڵی هەژار مەشکێنن.
لە بنەوە ناردی پیاوێک
لەشار بگێڕێ چاوێک
دێتەوە دەڵێ: ئاغام
تەواو بەشارا گەڕام
باجدەر بار لە سەر لێون
هی زۆر زل قوڕ دەپێون
دەڵێ کێ بۆتە حاجی
هەزار لیرەیە باجی
کێ لەوان نەویترن
خۆ ئەندازەی بگرن
نامەوێ چیان بمێنێ
جاسووس خەبەرێ دێنێ:
خەڵک کەمیان وەڕەزن

هەر حاجین تۆزێک کزن

دەڵێ حاجیان تالان کەن

جا وەرن بۆم بەیان کەن

جاسووس دێ بەپێکەنین

کە ئەی خانی سەر زەمین

بەزمێکە بەڵام بەزم

کەس نەما بڵێ ئەزم

کەس ئاگای لەکەس نییە

فەرقی شێخ و قەس نییە

تێک هەڵدانە و شەڕە شەق

چڕە و گوڕە و چەقە چەق

هەڵپەرکێیە سێ جڕتی

سەرچۆپی حاجی گرتی

قازی گۆرانیان دەڵێ

مەملی مەمۆ و سەوزەڵێ

خانی وشیار و زانا

بڵیمەت لە جیهانا

دەڵێ نامە با ڕاکەین

شارێکی تر پەیا کەین

بەزم بەزمی ڕووتییە

هەڵپەرکێی نابووتییە

چیان نەما لێی بترسن

وا لە خۆشیان دەڕەقسن

بێنە سەرمان ئەمانە
ڕووت ئاگری بێ ئەمانە
قەت یەکێکمان ناهێڵن
زووکەن بەجێیان بێڵن
***

کوردستان بەهەشتە

زستان ڕۆیی سەرما نەما
دەرچووین لەناو مژ و تەما
سەری کوێستان خاڵ بەڵەکە
جێژنی مامڕێوی و دەڵەکە
قاو و قیژە لەو بڵندە
بەکۆمەڵ دەفڕن باڵندە
بەبێ وچان، بەبێ وەستان
گشتیان دێنەوە کوردستان
پرسیمان لە قولینگ و قازان
هۆی لالۆی گەڕیدەی چازان
ئێوە زەوی زۆر گەڕاون
لە زۆر جێگادا زۆر ماون
لە هەوار و شار و دێیان
کوێ خۆشترە لەگشت جێیان؟
پێیان گوتین کەسی خالآن
شەکەت بووین لە لاق و بالآن
جیهانمان گشت پشکنیوە

وەک کوردستانمان نەدیوە

جێ نین خۆشتر لە نیشتمان

کوردستانە بەهەشتمان

***

دەمی نایگاتێ

هێشووی ترێ بەدارەوە

ڕێوی دەیدی لە خوارەوە

دەیزانی دەمی نایگاتێ

ئارەزوو ترێی ناداتێ

پێ هەڵچوونیش بۆی ناکرێ

دەیگوت: زۆر ترشە ناخورێ

***

هەر تیرەیەکن

گۆڕهەڵکەن و کفن فرۆش

لە مەیخانە هەرتک سەرخۆش

دەیان گوت بەدەم پێکەنین

بەیانیش گۆڕ هەڵدەکەنین

جاویش بۆ کفن دا ئەدڕین

مەزە و بادەی تریش ئەکڕین

ژنی خاوەنی مەیخانە

دەیگوت: چەند باشن ئەمانە

یاخوا بازاڕیان گەرم بێ

گۆڕستان هەر پڕ تەرم بێ

میوانی وام زۆر بێتە لا

کــــوڕیژگـــــەم ئەکـــەم بە مــــەلا
هەریەکن کـــا و چەت و کــلـــۆش
بێ جـــیــــاوازین بۆ خـــاوەن هۆش
***

درۆ بە درۆ

ئـاغـــــــا دەتگوت کـــــــۆڵـەوەژە
خـــــوار و ڕەش و بەگـــــرێ و تەژە
دەســـــــــــتی ڕژد و نـان نـەدەر بـوو
مــــیـــــوان بۆ ئەو دەردی ســــەر بوو
بـاتـووی کـــــــەر و بـایـنـجــــــانی
لــــە نـــەزانـــی یـــەک ئـــەزانـــی
شـــاعـــیـــر شـــیـــعـــری بۆ دانابوو
بـــــەرەو ئـــاوەژووی ڕانـــــابـــــوو:
مـــانگ لە جــوانیت شــەرمــەزارە
نـانـخــــــــــۆرت هــەزار هـەژارە
بـەژن و بـاڵات ســــــــەوڵی تـازە
چاوت چاوی ســــــەقــــــر و بـازە
کـــەس لێـــتـــان وریاتر نیـــیـــــە
زیـرەک و زانـاتـر نـیـــــــــیــــــــە
ئاغـــا زۆر لێی خـــۆش هات ئەمــە
کـــەوتە بەزم و گـــەپ و گـــەمــە
وتـی: فــــەرمـــوودەت دڵ گـــیــــرە
دەم خــــــۆشــــانـەت هەزار لیـــــرە
***

شـــاعـــيـــر هەر مـــا و پارە نەبوو
هـــاوار نـــەبـــێ چـــارە نـــەبـــوو:
ئاغـــا لـيـــرەكـــان پێم ناگـــەن
فـەرمـووی پێم سـەیرە تێم ناگـەن؟
تۆ دڵخـــــۆشت كـــــردم بە درۆ
مـنـيـش لەو مـــــــاڵە دام بـە تـۆ
درۆمـــــــــــان بـــە زۆران داوە
دراو بـــــێ نـــــاوە لـــــەو نـــــاوە
نــــرخـــــی درۆ هـــــەر درۆيــــە
وەرامی گـــڵـــمـــەت كـــڵـــۆيە
***

بەلاف پێک نايە

پووشێ كـەوتە سـەر مـيـزی كـەر
مـــێـــشـــوولەيەكی پەڕيە ســـەر
دەيوزاند: گـــەمـــيـــوان خـــۆمم
مـــــــەلـەوانی هـەزار گـــــــۆمم
لـە دەريـای بـێ بـن دەگـــــــەڕێم
ناترسم گـــــەرداو بێـــتـــــە ڕێم
كـوا (مـاجـەلان) و (دێ جـامـا)؟
كـێ ئـازايـە بـێ بـەلامـــــــــا
(كـــريســـتـــۆڤـــەر) شـــاگـــردم بوو
گـــەمـــيـــەكـــەشی دەسكردم بوو
خـــۆی هەڵكێـــشـــا لەبەر خـــۆوە

تا مـــــیــــــزەکــــــەر وشـک بۆوە
لـە تـونیــــــان دەگــــــەڕا بـێ ئـاو
بڵاوەی کـــــرد خــــەیاڵـی خـــــاو
***

وێرانەیە یانماڵە؟

پارسـەکێک خۆی کوتایە هەیوانێک
وتـی: برســــیم لەڕێی خـــودا نانێک
خـــاوەنی مـــاڵ گـــوتی بڕۆ نیـــمــە
وتـی: ســـا چۆڕە ئـاوێ توونیــــمــە
گـــوتی: ئـاومـــان نـەمـــاوە لاچۆ بڕۆ
وتـی: بـۆ پینـە بزگــــوڕێک لە پەڕۆ
گوتی نیمە. وتی:کوتێک بەن و داو
گـوتی: بەس بای بدە خـەیاڵی خـاو
وتی: وام زانـی مــــاڵـە ئـێـــــرانە
لـێم گـــــــــەڕێ بـا بـڕیمـە وێرانـە
من لەلام وابوو خـــاوەنی مـــاڵی!
تۆش لە وێرانە زگ ئەکــەی خــاڵی
تـووڕێ هـەڵبـگرە دایـنـێ ئـەم پـۆزە
وەرە وێـکـڕا بـچـــــــینـە دەریـۆزە
***

هەڵە لە چیدایە؟

یەکێ لای قـازییـەک شکایەتی کـرد
بۆ سـمـێڵ چەوری کـووپە ڕۆنی برد
کــووپە تا مل لە مــشکی ئاخنراو

چنگە ڕۆنێک لەلای سەر و بەرچاو
نیازی پێک هات و نامەیان دایە
قازی لایە و کەسی دەڕۆست نایە
کووپە ڕۆن دەرکەوت، فڕوفێڵە
سەرەوەی ڕۆنی ڕوون و بن لێڵە
ڕایسپارد نامەکەی هەڵەی تێدا
بێنێ پاکی دەکەم پەڵەی تێدا
وتی عەرزی کەن ئەم هەڵە و پەڵەیە
نە لەلای ئێمەیە، لە کووپەڵەیە
هەر زلێکی بە چەوری دەس بڕ بێ
چاکە ورگی لە خۆڵەمێش پڕ بێ
***

سەرچاوە سوێرە

میری کۆر دیتی جل شڕێ دژوێن
میری گرتۆتە بەر بە تووک و جوێن
خوایە دەور و دووکانی وەرگێڕی
چی لەدەس نایە میری وا خوێڕی
کوڕی دارۆغەیێکی لێی داوم
خوا هەڵێنەگری زۆری لێ کراوم
پرسی: جا مووچەخۆر بە میری چی؟
دۆ تراوە و ترش بە شیری چی؟
لە وەرام ئەو هەژارە دڵ ژیرە
وتی: زنجیرەیە و لەیەک گیرە

دەست و پێ جۆبە، میـرە سـەرچاوە
تامـی ئاو هەر یەکــــە لە هەرلاوە
ئاوی کـانی کـە شـیـرن و خـۆشـە
گـەر لە ناوجـۆشـە خـۆشـە بینۆشـە
ئاوی جـــۆ تاڵ و بۆگـــەن و ســـوێرە
دیارە سـەرچاوە پیس و بێ خـێـرە
مـیـر تکاندی لە چاوی ئاوی سـوێر
مەرجە فەرمووی نەمێنێ میری کوێر
***

هاواری لەسەرە

کـــاروانێک شـــەوێک لە چۆڵێکا
بنەیان خـست لە شـیـو و دۆڵێکا
شـەکـەتی ڕێگە بوون دەبوو بخـەون
ترسی زۆریش بـوو بـەر دزی بکـەون
بوو لەگـەڵیـان یەکـێکی پیـری هەژار
گـوتی: هەر چاروێدار و خــاوەن بار
یەکی زێـڕێک بدا بەمـن بخــــەوێ
پاســـەوانتـــان دەبم تەواوی شـــەوێ
دز کـە هات دەیکەمـە هەرا و هاوار
مەرجی من هەر هەرا و لە ئێوەش کار
نیــوەشـەو دز گـەیشت و مـاڵی برد
تاو هەڵات مـامـە پیـرە بانگی کـرد:
مـــاڵو وێران بێ مـــاڵ نەمـــا ڕابن

چۆن دەزانن ئەوەند لە خەودابن؟
***
کە دەبینن هەچی بوو دزراوە
پیرەیان گرت بڵێ: چە قەوماوە؟
وتی: هیچ نەبووە! نیوەشەو سێ دز
زرتەبۆز و سمێڵ فش و چاوبز
یەک جوان، یەک نێوان، یەکێکی پیر
دەس بە ڕمب و کەوان بە تیر و شیر
گەینە سەر سەرم و گرتیان مشتم
گەر نقەم لێ دەهات دەیان کوشتم
ماڵەکەم دانێ خۆم بکەم ڕزگار
وا قەرزداری ئێوەشم: هاوار
شەو لە ترسان کە نەم بوو هاوارێک
فەرموو ئێستا هەزار لە جێی جارێک
قوولە قوولی لەپاش گورگ ئەمەیە
پەژیوانی دەمی مەرگ گەمەیە
***

دزی جادوو

خاوەنی ماڵ وتی بە کەیبانوو
هەست ئەکەم وا دزە و لەبان خانوو
وەرە با ڕێک بخەین تەڵە و داوێک
بەشکو مامدز بخەینە گەرداوێک
ژن بەدەنگی بەرز کە دز ئەژنەوت
پرسی: ئەم گەنج و زێڕە چۆن دەس کەوت؟

وتـی: نـازانـی مـن دزی جـــــــــادووم؟
بۆ دزی مـــــانـگەشــــەو نەبا نەئـەچووم
دوای ئـەوەی نـاوی شـــــــەولـم هـێـنـا
بـاوەشی خـــــۆم لە تـیـــــشـکـە وەردێنا
بـەو ترێـفـــــە ئـەچوومـــــە ژێر بـۆ ژوور
گـــــورجێ دەم ئاخنـی چ تێــــــڕ و چ تـوور
دوو هەلیش شـــەولم ئەگـــوت لەوســـەر
تیـشکی مـانگ سـەریەخسـتـمـەوە بۆ دەر
دزە لای وابـوو خـــێـــوی مـــاڵ خـــەوتـن
کـــــەوتە ئامـــــادەبوون لە ڕێی کـــەوتـن
شـــەولی گـوت لە تیـــشکی مـــانگ هاڵا
پشـــتی کـــێـــشـــا بە تەخـــتی ناو مـــاڵا
دوانـی تێـــــــلا بـەدەس لە ڕاست لە چەپ
کـــوێندەرێت دێشی دەیکوتن تەپ و ڕەپ
دزی بـێ نووزە خـــــوێـن وەبان دمـــــەوە
خـــەونی خـــۆشی ئەدین بە شــــەولەوە
کـــــــــــار و زانـین نـەبـێ لـە ئـارادا
ســــــەد نزا و جـــــادوو بەهرەیەک نـادا
***

باوکی

دوێنێ گـوێم لێ بوو ئەحـمـەقێ ئەیگوت:
بـاوەگـــــەورەم وەزیری خـــــان بـووگـــــە
گـــەرچی پێم وابوو زۆر درۆی فـــەرمـــوو

با فـــــەرز کـــــەین درێژ و پان بـووگـــــە
هیچ کــەست دیوە گـــوو بنێــتـــە دەمی
بێـــژێ ڕۆژێ ئەمـــیـــچـــە نان بووگـــە
***

لە مەرد ئەگەڕێ

فـــــەیلەســــــووفێ هەبوو لە یۆنانا
ڕۆژ چرای هەڵ دەگـــــرت بە کــــــۆلانا
دەگــــــەڕا درز و قــــــوژبـنی عـــــەرزی
وەک یەکـــێک ون بکا بە شـــەو دەرزی
تازە لاوێک بە گــــاڵتـــــە پرسی لێی
مــامــە بە چرا و بە ڕۆژ لە چی دەگــەڕێی
گـــوتی: ڕۆڵەم بە خـــۆم و بە چراکـــەم
دەگـــــەڕێم بەشکە مــــەردێ پەیداکـــەم
***

ژن و سەماوەر

ژنەکی کـــــۆر لە گـــــوندی لۆلان بوو
دووره دیدە و هەتا بڵـــێی جــــوان بوو
ســۆفـیـــەکی شـێخ ڕەشـیـدی لۆلانی
ڕۆژێ لای شــــێخ بە دەرفــــەتی زانـی
وتی: گــــەرمن لە خــۆمی مـــارە بکەم
ســـوێند ئەخـــۆم دەردی چاوی چارە بکەم
ســـیـــســــە ســـۆفی ژنەی لە باری برد
نە بژیشکێکی دی و نە چاری کـــــرد
شـێخ وتی: ســـوێندی سـۆفی بە درۆ بوو

گــوتی: ســـووچی ســـەمـــاوەری تۆ بوو
ئاگــری کــۆر ببــوو نە خــوست و نە هەست
چاپەزت هاتە پێش و شــیــشی بە دەست
لینگی ڕاکـــرد و خــۆشی ڕاکــێــشـــا
لە کــونی خــوارەوەی پیـــا کــێــشـــا
چاوەکـــانی گـــەشـــاوە هاتەوە دەنگ
ڕەژوە ڕەش بوونەوە بە ســـــوورە پەرەنـگ
مـن وتم ژن ســــەمــــاوەرە و کــــوێرە
چاپەزی پێ دەوێ و بە شــیش فــێــرە
هێند خــەریک بووم تیــا چەمــا شــیــشم
وەخـــتـــە کـــوێرایی دایە چاویشم
***

ئەوینی گەورە

چی زۆر بە نرخـــە و من شکی ئەبەم
نیــشــتــمــان بە دڵ پێشکەشتی ئەکەم
مـن ئـەویـنـی وام بـۆت کــــەوتـۆتـە دڵ
ئاواڵـمـــە کـــاتێ دەشکەومـــە بن گڵ
ئەوینێ هەرگـــیـــز ناکـــا پرســـیـــار
تاقی کـــەرەوە جــارێک نا ســەد جــار
ئـەویـنێ هەرچی تـۆ بـڵـــــێـی دەوێرێ
زۆر ئـامــــادەیـە نرخی بژمــــێــــرێ
ئـەوینێک هەرچی هەسی زۆر و کــــەم
دەڵێ ئـامـــادەم قــــوربانـتی دەکـــەم
***

چاکە لەگەڵ خراپان

ڕۆژێ دووپشکێ کـــەوتبـــووە نـاو ئاو
بێ هێـــز و دامـــاو وەک نیـــوە خنکاو
ڕەقـــێکی ئاوێ بـەزەی پێـــدا هات
ویســـتی لە مـــردن ڕزگـــاری بکات
ســـواری پشـــتی کـرد چوونە ئیـــشکانی
دووپشـک هـەلی بـە دەرفــــەت زانـی
گـــوتی: لە مـــردن کـــردت ڕزگـــارم
تـا دەمــــرم بـۆ تـۆ ســـــوپاسگوزارم
کلکی درێژ کـــرد نـایە نـاو دەســـتی
گـــوایا بۆ ســـوپاس دەربـبـــڕێ هەســـتی
ڕەقـــەش بە پەنجـەی ســـەر کلکی کـوشی
بـە پێــــــــوەدانـێک داتـۆڵا لـەشی
چزووی ژەهراوی هەر گــەیشـــتـە لەش
ڕۆژی ڕوونـاکـی لـێ بـوو بـە شــــەوڕەش
وڕێنەی دەکــــرد لـە گــــیـــانـەڵا وا
بۆ پیـــاوەتیم کـــرد لەگـــەڵ ناپیـــاوا؟

***

مشک و مێروو

مـــشکێ وامی کـــرد گـــەنم لە مـــێـــروو
زســـتـــانی ڕابرد تێـــر و بە ئێـــروو
هاوین کـــە مـــێـــروو چوو داوای لێ کـــرد
ســـەد جـــوێنی پێ دا هەروا وای پێ کـــرد

وتی: باریکی سـەرزلی قـون خـڕ
بێم بە گـازێکم بتکەم شـڕ و وڕ؟
چ ڕێت دەکـەوێ گـەنمت لای من بێ
من کەی وام لێ هات مێروو تای من بێ؟
مێرووی بەستەزمان چوە لای گورپەبۆر
گوتی خاوەن زۆر گورپەی مشک خۆر
پیـاوەتیم لەگـەڵ پێ نەزانان کـرد
سووک باریم لەڕووی گران جانان کرد
پشیلە فەرمووی من لە گەڵتا دێم
تێی دەگەیێنم ئەو کێیە و من کێم؟
مـێـروو لای مشک دایکوتا سـلاو
مشک توورە بوو، پشی گوتی میـاو
وتی: ئەز گـوری، دەسـەرت گـەڕێم
وا چەند لەمـێـژە لە ڕبە ئەگـەڕێم
بۆ خـۆم بە کـۆڵم بۆت ئەهێنمـەوە
قورسە پارسەنگت بۆ ئەخوێنمـەوە
نەرمی تێناگـا سـپـڵـەی بێ ئەمـەک
دەبێ نەرمی کەی بە زۆری کـوتەک
***

کرمی ناوخۆ

چڵێک مـالۆچە لە دار بی هالا
ڕۆژێک لە گەڵیا دەی کرد سکالا
ئاواڵ! بۆ کـزی بۆ ڕەنگت زەردە؟

نە تینووی ئاوی، نە جـێگەت بەردە
بیـــــور نـاتبـــــڕێ لە چی دەپرسی
لە کــــڕووســــینەوەی بزن ئەترسی؟
بەرز و ئەســـتـــووری ڕەگت کـــوتاوە
دژی و کــــەنەفـــــتی بنێــــرە لاوە
بـڕوانـە مـنــی بـاریـک و بـێ تـێن
هەروا هەڵدەچم گـــەڵا تورت و شێن
ڕێگەی پایزی مـــەرگم لە پێـــشـــە
هێـشـتـا وەکـو تو نـیـمـە ئەندێشـە
***
بە هەناســـەیەک ســـەری دار لەری
قرچەی لە دڵ هات چەند گەڵای وەری
گوتی: ئاودەنگی شۆخ و شەنگی من
لاوێـنـەرەوەی دڵـی تـەنـگـی مـن
ژانم گـــــرانە و نـاســـــۆرم زۆرە
دار کــــە دەقـــەڵشێ لە دارە هۆرە
کـرمم تێ دایە و ئەویش لە خـۆمـە
لە کـــــرتاندنی ڕاهێڵ و پۆمــــە
هەر دارێ کـــرمی لەناو خـــۆی دایە
دەشکێ و دەکـەوێ بە سـووکـە بایە
***

پشوو درێژ

کەرێکی نەخۆش خەریک بوو دەمرد
بەشـــدار لە دیاری چاوێری دەکـــرد

دەیگوت بتۆپی گۆشتەکەی دەخۆم
سەگ دەیگرنەوە ئەگەر من بڕۆم!
لە کەر گران هات دیمەنی کەماڵ
وتی: چوارپێ بەگ تۆ بچۆوە ماڵ
من تیرەی کەرم زۆر گیان لە سنگم
فریوت نەدا هەناسەی تەنگم
هێشتا بۆ مردن دوو مانگم ماوە
سەگ زۆر لە سەرخۆ وەرامی داوە:
منیش نەتەوەی پشوو درێژم
وا لێرەم هەتا گۆشتت ئەچێژم
* * *

جێ ژووان

ڕاوکەر لە ڕاوا لە دەشت و دەردا
دوو ڕێویان هەستاند تاژیان تێ بەردا
مێ بە نێری گوت: با جوێ بینەوە
جێگایەک دانێ تۆ بمبینەوە
وتی بە سەرچاو، منیش پێم خۆشە
جێ ژووانمان دەزگای کەوڵ فرۆشە
* * *

ئایەتی گۆپاڵ

بۆ سەفەر ئەچوو مەلای مەزموورە
دەشیگوت ڕێگام گوندێکی دوورە
ژنەکەی وتی ئایەتەل کورسی

بۆ تۆ زۆر باشــه لە ســەگ دەترسی
ئەگــەر بۆت هاتن بۆیان بخــوێنە
گــوتی: عــافــرەتێ بەسم بدوێنە
ســەگــەلی لادێ نەخــوێندەوارە
لە قــورعــان ناگــا چارە هەر دارە
ســوورەی گۆپاڵیان لەسەر دەخوێنم
ئەگەر تێم نەگەن دەمیان دەشکێنم
***

بایەک

یەکێ لە برســان نەک فــێڵ بازانە
لە جــێــیــەک دزی مــســتێ ڕازانە
خــاوەن ڕازانە بە کــاریان زانی
بە دار و قــامــچی بەربوونە گیــانی
کابرا شل و کوت بەسەد کەوت و ڕەوت
ژان لەلەش، لەزگ خۆی کوتا مزگەوت
ناڵە و هاواری خــســتــە هەر لایە
بژیشکێ گــوتی: دەرمــانت بایە
ڕازانە بایە بە با دەر کــــــردن
ڕزگــاریت دەبێ لە چنگی مــــردن
نەخــــۆش دەتلاوە بە ئاوات باوە
تا فــــەرداهی ڕۆژ هەر دەپاڕاوە
نــزای نــاڕەوا بــای دەر نــەهــێــنــا
بە ناهومــێــدی ســەری هەڵێنا

گـــوتی: خـــودایه وا دیاره دەمـــرم
بـۆ ئـاواتـێ تـر داوێـنـت دەگـــــــرم
لە پاش مـــردنم بـەهەشـــتم دەرێ
هۆری و هەنگوین و ئاوی کەوسەرێ!
یەکێ ئەمـەی بیـست لێی هاتە وتار
گـوتی: هەی گـێـژی زۆر بێـژی لاسار
لێی پاڕایەوە ســەر لەبەر شـــەوێ
تڕی نەدایـەی بە هەشـــتت دەوێ؟
کـــەسێ بۆ بایەک دەنگت نەیگاتێ
هۆری و هـەنگوینت چلۆن دەداتێ؟
***

ڕێوی و کەڵەشێر

ڕێوییـــەک دەگـــەڕا مـــڵــومـــۆی دەکـــرد
هەر چاوەنـۆڕی ڕۆزیـی خـــــۆی دەکـــــرد
کـــەڵەشـــێـــری ســـوور دوور هاتە بەرچاو
پاش چاک و چۆنی و ڕۆژباش و ســـــڵاو
پـێی وت: بـەهـەشـــــتی بـاوکت برام بـوو
یـان مـن لای ئـەو بـووم یـان ئـەو لـە لام بـوو
دەنـگ خـۆشی وەک ئەو کـــوا دەبێـــتـــەوە
هیچ کـــەڵەبابێک جـــێی ناگـــرێتـــەوە
کــــەڵەشــــێـــــر وتی: ڕێوی چە ئێـــژی
خـۆت هەڵە ئەکـەی یان گـێل و گـێـژی؟
ئاواز خـــــۆشـــــتـــــرم گـــــەلێ لە باوە

نـاوبـانـگـی دەنـگـم گـــــــــەیـوەتـە لاوە
چـاوی قـــــــووچـانـد و بـاڵـی پـێـکـادا
ڕێـوی بە قـــەپـێـک کـــڕکــــڕەی بـادا
بردی و قـــیــڕاندی و پێی زانی خـــێــوی
ســـەگـــەلی بەردا شـــوێن پیـــرە ڕێوی
کـــەڵەشـــێــــر وتی: ئەگـــەر دەتەوێ
چیـــدی گـــەمـــاڵ گـەل وەدووت نەکـــەوێ
بێــــژە وەخــــێـــــوم با دڵـنیـــــا بێ
بۆخـــۆی پێی خـــۆشـــە لەگـــەڵ منا بێ
ڕێـوی بـۆ وتـار دەمـی کـــــەوتـە کــــــار
کـــەڵەشـــێـــر بەغـــار پەڕیە مـــازودار
ڕێـوی بـانـگـی کـــــــرد: بـەڵام لـە زارێ
بـە بێ کــــــات جـــــارێ هـاتـە وتـارێ
کـــەڵەباب گـــوتی: با کـــوێر بێ چاوێک
لـە ڕووی دوژمـــنـــان لـێـک نـرێ تـاوێـک
***

ڕەقە و مراوی

جـــووتێک مـــراوی ســـاڵێ لە چۆڵێک
هێـــــلانـەیان بـوو لە نـزیک گــــۆلێک
ڕەقـــــێک بـۆیـان بـوو بـە دراوسێ مـــــاڵ
زۆری پـێ نـــەچـــوو زۆر بـــوون بــە هــاواڵ
کـــاســـە جـــیـــرانیـــان بۆ یەکـــتـــر ئەبرد
شـــەو و ڕۆژ یاریی یەکـــتـــریان ئەکـــرد

ئەوان لەسەر باڵ دەیانکرد سەیران
ڕەقە لەبەرماڵ دەبووە پاسەوان
زستان خۆی نواند بەڕووی تاڵ و مۆن
باڵدار ناچار بوون بۆ گەرمێن بڕۆن
ڕەقە دەستی کرد بە شین و گریان
جەرگی ئاسنی بۆ دەبوو بریان:
سەر سەوزی ڕەنگین بورچینی نەشمیل
لە دەوری ئێوە دەگرم دیق و سیل
وەک باوکی وسوو مەمکەن پیر و کوێر
منیش هەڵگرن دێمە گەرمەسێر
ڕەقە گازی گرت لە دارێکی سووک
هەردوو سەریان گرت باڵدار بە دندووک
فڕین لە دەشتان لە چیا و نوالان
چاویان پێ کەوتن ژن و منالان
وتیان: مراوی چەند بە فریوە
ڕەقەی هەژاریان بەدار دزیوە
ڕەقەی ڕق هەستاو لەم گفتوگۆیە
زاری کردەوە و گوتی: درۆیە
ئیتر سەرەوژێر بۆی هاتە خوارێ
کەوتە نزارێ ناو بەرد و دارێ
خوێنت هەڵ نەچێ بەگفتی بەدکار
نهێنیی دڵت مەهێنە سەرزار
***

مێشک و دڵی نییە

شـــێـــرێک نەخـــۆش بوو ژان لەدڵ و ســـەر
وتیـــان دەرمـــانن مـــێـــشک و دڵی کـــەر
وتی بە ڕێوی: کـــــەرێک پەیداکـــــە
بەشم مـــێـــشک و دڵ بەشت کـــەلاکـــە
ڕێوی چووە لای کـــەر گـــوتی: کـــەری ژیر
وەرە بۆ لای شـــــێـــــر دەتکا بە وەزیر
کـــەوتە دووی ڕێوی دڵخـــۆش دەیزەڕاند
شـــێـــر لێی ڕاپەڕی ملی تێک شکاند.
گـــوتی: من دەڕۆم دەست و پەل دەشـــۆم
چاوەنۆڕی تۆم مـــێـــشک و دڵ بخـــۆم.
ڕێوی بە هەڵپـێک مـێـشک و دڵی خـوارد
خۆی لە شێرە بوارد تا شێر لە دووی نارد
کـوانێ مـێـشک و دڵ؟ خـۆ نەیبـو پاشـا!
ســـەیرە و تەمـــاشـــا! خـــۆم دیم لە لاشـــا
پاشـــام ئەگـــەر کـــەر مـــێـــشک و دڵی با
دەبوو فـــیـکی خـــۆی زوو بزانیـــبـــا
کـــەر و وەزیری؟ کێ بیـــســـتـــوویەتی؟
من ئێـــژم نەیبـــوو، ئێـــژی بوویەتی!
شـێـر فـەرمـووی: کـەرێک بەخۆی نەزانێ
ڕێوی ڕاست ئەکـا مـێـشک و دڵ کـوانێ؟

***

قەل و كەو

كـــــەو قنەی دەكـــــرد لەو بەر پەســـــارە
لەقـــەل شـــیـــــرن هات ئەو لەنجــــەولارە
بێ خــــۆراک و خـــەو بە ڕۆژ و بە شــــەو
دەكـەوتە شـوێن كـەو فـێـــربێ ڕەوتی ئەو
وەک كـەو فـێــر نەبوو چی كـرد و كـۆشی
لە بیــــــری چۆوە ڕەوتەكـــــەی خـــــۆشی
زۆر كـــەس لە ئێـــمـــەش بۆ لاســـای لاوە
وەک ئـەو قـــــــالآوە دڕ و دامــــــــــاوە

***

كەر بۆ سەر زەماوەند

كـەریان بانگ دەكـرد بێـتـە سـەر شـایی
كـــــەر هاواری كـــــرد: مـــــاڵی وێرانم
وا هـەڵ نـاپـەڕم ســــــــــەرچۆپیم دەنـێ
گـــۆرانی خـــۆشـــیش كـــەمـــتـــر دەزانم
بـەخـــــوا دەترسم بمكەن بـە ئاوكـــــێش
یان باراشی باش بێـــتـــــە ســــەرشـــانم

***

خیگە بەری نادا

دوو ڕاوكــەر لەچەم دیتـــیـــان خـــیگەیەک
یەک خـــــۆی تێ هاویشت تا دەری بێنێ
خــیگە ورچێک بوو كـابرای ڕێک گـوشی
خـــــەریک بوو بە زۆر پشــــتی بشكێنێ
ئەمــــیــــان بانگی كـــــرد: برا بەری دە

خیگە دۆشاوێک هێندە ناهێنێ

گوتی: من هەر زوو خیگەم بەرداوە

ئەو من بەرنادا وا دەمخنکێنێ

***

گورگ و بەرخ

گورگێ خوێناوی پەل دەشواتەوە

بەرخێک لەبەر ئەو ئاو دەخواتەوە

گورگ بانگی کرد: لێم شلوێ مەکە

تووڕەم لەو فیزەت زۆریم لێ مەکە

وتی: گورگاغا تۆی لەسەرووی من

لێخناوی تۆیە دێتە گەرووی من

گوتی: دەردەکەی پێرار بەهارە

ئێستاش لە شاخت لەشم زامارە

وتی: من ئەمساڵ زاوم لە مەڕێک

تۆ لە بەهانەی پێم بکەی گەڕێک

گوتی: جوێن دەدەی کۆنە دوژمنم

دیارە پێت وایە من درۆزنم

تۆ تاوانباری گۆڕت خواردنە

بەهەرەت بۆ نادا ئەم خۆ بواردنە

لەچەنگی گورگا بەرخ هەڵدڕا

ئاوی چەم دەیگوت لەگەڵ خوڕخوڕا:

کەی دەبڕێتەوە بیانووی زۆرداران!

کێیە وەدەنگ بێ لەسەر هەژاران!

***

کەر و کەوڵەشێر

کەرێک لەناو پووش لە لێژ و زەنوێر
توشی بوو بە تووش کەوڵی شێری نێر
کەوڵی کردە بەر هاتەوە ماڵان
چۆڵیان گرتە بەر ژن و مناڵان
کەس نەما لە گوند هەر یەک بە لایە
ڕادەکەن بە تونـد شێرە و بەڵایە
کەر کەوتە گەشکە گوتی سامەوە
کوا تێڕ و ڕەشکە بێن بەلامەوە
دەیان درێنم دەیان چڕێنم
چنگاڵ بە خوێنم مرۆ گورێنم
کەڵ دەترسێنم ڕەنگم ڕەنگی شێر
با بشنەرێنم بەو دەنگی دلێر
لەسەر سم سەما بە جیفرک دان
بە یادی کەما دایگرتە بەندان
شیو و دۆڵ و دەر دەنگی دایەوە
زەڕەی شینەکەر زوو ناسرایەوە
کەوڵەشێر کرا لوڕ و جل و بەڕ
سەر پشتی خرا باراشی زمهەڕ
دەیکرد وتوویژ لەو سەر ڕێبازە
کە نابێ بەشێر بە بەرگی تازە

***

قەل و بولبول

جــارێک بولبــولێک لەگــەڵ قــەلی ڕەش
لـەنـاو ڕکـــــەیەک کـــــرانە هـاوبەش
بـولبــــول دەگـــریا بـە بـانگ و هـاوار
چۆن بـوومـــە یـاری هاوســـای نالـەبار!
بـولبــول لەگــەڵ قــەل چۆن ڕێک ئەکــەوێ
مـن گـــــوڵ پـەرســــتم ئـەو لاکـی دەوێ
جـــێی من دەبوایە لـەناو چیـــمـــەن با
بەرچاوم جـــوانتـــر چاوگـــە و دیمەن با
لەگـــەڵ بـولبـــولان لەســـایەی چلان
بخـانـخــــوێندایە بـەرەو ڕووی گـــولان
چاوبڕکـــێنەم با دەگـــەڵ گـــوڵـی ئاڵ
کـــەی دەهاتـە بیـــر ئـەم ژیـانی تـاڵ؟
چــاوم هــەڵــدێــنـم ڕووڕەش دیمــەنــە
چـۆنـی بـدوێـنـم دەمـی بـۆگـــــــەنـە
گـــەردوون کـــردوتم لە ژیـن هەراســـان
دەســـا بمدەیە مــــەرگێ بەهاســـان

***

قـــالا و لە بولبـــول پتـــر پەشـــێـــو بوو
لـە بـەر چـاوی ئـەو بـولبـــــول دزێـو بـوو
دەیـوت خـــــودایە گـــــونـاهـم چـی بـوو
گـۆشــتی کـەرەکـەی عــیـســام دزیبـوو؟
کــەوتوومــە زیندان لەگــەڵ ئەم چووکــە

ئەو چەقــەســرۆیە ئەو هەرزە و ســووکــە
لــەو چــەنــەبــازە، لــەو هــەڵــەوەڕە
مـێشـک و سـەر گـێـژە گـوێم کپ و کـەڕە
دڵـداری گـــــوڵـە کـــــڕیـاری بـۆنـە
زامـی پـشـــــتـی کـــــەر نـازانـێ چـۆنـە
چــارەم ڕەش بــووە وەک پــەڕوبــاڵــم
لـەو ســـــاوە بـولـبـــــول بـۆتـە هـەواڵـم
ئاخ بۆ ئەو ڕۆژەی منـی شــۆخ و شـــەنگ
لەگـەڵ چەند قـەلی هاودەنگ و هاوڕەنگ
لـەنـاو دێـبـــــــەران لـە دەشـت و دەران
قــڕقــڕمــــان دەکـــرد لە دەوری کــەران
چـارەم لـە چـارەی بـولـبـــــــولان نـایـە
زۆر پیس پێــوەبووم، مــەرگــێک خـودایە
ســــەیرە لـەو دنـیــــا پـان و بـەریـنـە
هەرکــەس کــاری خــۆی لەلا شــیــرینە
***

گریان نەک نان

ســـەگێ لە چۆڵێ خــەریک بوو دەمـــرد
خــێــوی بە ڕۆڕۆ شـــیـــوەنی دەکـــرد
ڕێبــواری پرسی: گــریان و بۆ ســـەگ؟
گــوتی مــەڵێ ســەگ، برای بە ئەمــەگ
بـڕبڕەی پـشت و یـاری گـــیــــانیـم بـوو
مـــایەی دڵخــۆشی و کــامــرانیم بوو

پاسداری ڕەز و پارێزگاری ڕەز
خۆش بەز و بەلەز دەم گەرم و بەگەز
گورگ لە ڕووی ئەو وەک کەوی کولێو
بۆ ورچ ئەچوو وەک گورپە بۆ پیو
ئێستا دەبینم لە برسا دەمرێ
دڵ بەبێ گریان چۆن ئۆقرە دەگرێ؟
پرسی: چیت پێیە کۆڵت گرانە؟
وتی: تێشوومە و هەنبانە نانە
گوتی: ناوت نا برای هاوپشتت
نان بە کۆڵتەوە و لە برسان کوشتت؟
گوتی: دۆستیمان هەرچەند بە هێزە
گەرمە و بەکێشە و بەپشت و پێزە
بەڵام تا ئەوجێ نەوینە هاواڵ
لەتۆشەی خۆشم بەشدار بێ گەماڵ
بۆ گریان و شین گەلێ ئامادەم
بێتە باری نان تیکەیەک نادەم

***

بیخە زمانم

سوارێک ڕادەبرد لەکوێرە دێیەک
پیسکەیەک گوتی: ببە میوانم
گورجێ دابەزی و پرسی: ئەسپەکەم
لەکوێ وەبەستم: ماڵت نازانم

گــوتی نەمــزانی گــوێت هێندە ســووکــە
مـن پەشـــیـــمـــانم، بیـــخـــە زمـــانم
***
لە بەهاری نەهاتوو
لاوە دۆمـــێـک بوو مـــێـــردی دووژنە
یـەک نـاوی: نـارێ، ئـەویتـــــــر: شـنـە
زســتــان بـوو، دەیگوت: ئـەمــســاڵ بەهارێ
دوو کــــەوان دەگـــــرم بـۆ شنـە و نـارێ
بوو بە شـــەڕەژن لەســـەر کـــەوی نێـــر
ئەو دەیگوت بۆ من ئەم ئەیوت نەخـــێـــر
یەکـــتــریان شـــێـــلا بە پێلەقـــە و پێ
هـاواریـان دەکــــــرد زار و زیـچـی دێ:
نە بـەهار هەیە و نە کـــەو گـــیـــراوە
قـــژی دۆمـــەژن گـــشـــتی ڕناوە!
زۆر لاوە کـــــــوردیـش وەک ژنـی لاوە
شـــەڕیانە و هێـــشـــتـا کـــەو بە چیـــاوە
***
تووتیی کەچەڵ
تووتیـــیـــەکی هەبوو وردە فـــرۆشـــێک
چلۆن پیـتــۆڵێک؟ چۆن قـسـە خـۆشـێک؟
لەبەر گـەپجـاڕی و گـاڵتــەی ئەو مـەلە
کـــڕیار کـــۆمـــەڵ و کــــابرا بە پەلە
ڕێی دەســـتی نەبوو ســـەری بوخـــرێنێ
دراو بســـتـــێنێ و فـــرۆشــراو بێنێ

ڕۆژێ مام دەروێش چوو بۆ مزگەوت
گورپەیەک ڕێگەی لە دووکان کەوت
کەڵپی چیڕ کردن لە تووتی خواردن
تووتی ڕاپەڕی بۆ خۆ وەشاردن
باز لە پشیلە و لە تووتی فڕە
ڕژایە سەریەک شاتاڵ و شڕە
شووشە ڕۆن بادام داکەوت و پڕژا
ڕۆن بادام بەسەر گرار دا ڕژا
خاوەن هاتەوە سەر ماڵی وێران
پەل و پلاری داوێشت وەک کوێران
چەپۆکێکی دا لەسەری تووتی
تووکی لێ وەری و سەر، ما بەڕووتی
مات و کڕ وکپ دەمی پێکادا
کۆمای کڕیاریش لە کابرای لادا
ئەهاتن تا گوێ لە قسەی خۆش بگرن
ئێستا بۆچیانە دەروێشی ورگن
خێو کە تووشی هات بازاڕی کەساد
پەژیوان بوو کەوتە خوداداد
دەپاڕایەوە بەناڵە و ڕۆڕۆ
بەڵکو مەل دیسان بێتە گفتوگۆ
هیچ بەهرەی نەما نزای زمانی
ناچار گایەکی کردە قوربانی
بەناو بازێڕدا گەڕا و بانگی هێشت:

هەرکـەس هەژارە بابێـــتــە ســەر چێــشت
کـــــۆبۆوە گـــەلێک تـەنبــــەڵ و ڕووتەڵ
تووتیـــیـــەکی دیت وەکـــو خـــۆی کـەچەڵ
بانگی کــرد خــاڵۆ کێ لێی دای بەمــشت
تـۆش دیـارە وەک مـن ڕۆن بـادامـت ڕشت
تـووتی کـــــەوتەوە وتـار وەک جـــــاران
ئەمـــەش بوو بە پەند لە جــەرگــەی یاران:
هەربیـــر لە خـــۆیە هەرکـــەس داخـــێـــوێ
لە هەنبـــانەی خـــۆی گـــوێزان دەپێـــوێ
***

ورچی نەکوژراو مەفرۆشە

دوو کــەسی ڕاوکـــەر چووبوونە جـــەنگەڵ
یەکێ ترســـەنۆک، یەکــــێکی تەنبــــەڵ
ترســــــەنۆک وتی: ورچێ ڕاو ئـەکـــــەین
های کــەوڵی ورچ لە شـــار قـــاو ئەکــەین
بـە نـرخی ورچە زۆر کــــــوتـاڵ ئەکـــــــڕم
بۆ تۆش کــــراســـێک لە جـــاو دائەدڕم!
ورچێک دەرکـــــــەوت لــە ســـــــای نـزارێ
ترســــەنۆک ڕای کــرد پەڕیە ســــەر دارێ
تەنبـــەڵ لێی کــەوت وات ئەزانی مـــرد
ورچەی هـاتەســــــەر بۆنی پێـــــوە کــــــرد
بە مـردووی زانی و هێـشــتی بێ گـێـچــەڵ
کـــابرای لە ســـەردار گـــوتی بە تەنبـــەڵ:

ورچە چی ئەگـــوت؟ بەخـــوا زۆر ترســـام
وتـــی: دوو پـــەنـــدی زۆر بـــاشـــی دادام
لەگـــەڵ ترســـەنۆک مـــەبە بە هاوکـــار
تۆ بەجێ دێڵێ و خـــۆی دەچێتـــە ســـەر دار
دۆشت پێ خـــۆش بێ بەران مـــەدۆشـــە
ورچی نەکـــوژراو پێـــســـتی مـــەفـــرۆشـــە
***

دۆستی نەزان

باغـــەوانێکی پیـــری کـــۆنەســـاڵ
لەگـــــەڵ ورچێکا ببـــــوونە هاواڵ
دۆســـتی یەکـــتـــر بوون بەدڵ و بەگـــیـــان
هیچ ســـات و کـــاتێ بێ یەک نەدەژیان
لە گـــوێز لە ترێ لە دانە و هێـــشـــوو
بۆ مـــام ورچ بوو نۆبەرەی پێـــشـــوو
ورچەش زۆر بەدڵ خـــزمـــەتی دەکـــرد
هەرکـــــارێک هەبا بەرێوەی دەبرد
داری دەتەکـــــاند ترێی ئەچنی
چنگاڵی چەک بوون لە ڕووی دوژمنی
بە ڕۆژ کـــارکـــەر و پاســـەوان بەشـــەو
باخـــەوان بێ خـــەم چاوی ئەچوە خـــەو
***
ڕۆژێکی هاوین باخـــەوانی پیـــر
خـــەوتبـــوو لە بن دارێکی هەنجـــیـــر
ورچە لە تەکـــیـــا هەڵتـــروشکا بوو

مـــێش دەرکـــرانی پێ ســـپـــێـــرابوو
ئەو ڕۆژە وای کـــرد هروژمی مـــێـــشـــان
بۆ ورچە ببـــووە مـــایەی ســـەرئێـــشـــان
ویســـتی بە جـــارێک قـــڕیان تێ کـــەوێ
تا دۆســـــتی بەڕێز خـــەوی لێ کـــەوێ
گـــاشـــێکی هەڵگرت بەهەمـــوو توانا
بە بێ سێ و دوو دای بە مـــێـــشـــانا
لەگـــەڵ مـــێش کـــوشتن کـــابراشی جنی
دۆســـتـــایەتیـــەکـــەی بوو بە دوژمنی
دۆســـــــتت نـەزان بێ لـە بەری هەڵێ
ڕووڕەشی لەدووە مـــاچی مـــەنجـــەڵێ

***

کەر بە لاحەول ناژی

دەروێشی شـــڕ و کـــەرێکی لاواز
شەکەت لە نشێو، ماندوو لە هەوراز
شـەو داهات لای دا لە خـانەقـایەک
لە سـۆفی پرسی: بۆ کـەر جێگایەک
گـوتی: مـاشـەڵڵا دەروێش چ ژیری!
لە بیـــرت نەچێ مـــیـــوانی پیـــری
زۆرزۆر خۆشهاتی جێگات لەسەرسەر
بێ خەم، لە سەر من دابێن بوونی کەر
وتی: سـا توخـوا بیـبـە سـەر ئاوێ
ئەی سوبحانەڵڵا دەروێش پێی ناوێ
سـۆفی گیـان کـاشی بۆ دانێ کـەمێ

ئەستەغفیروڵڵا جۆشی ئەدەمێ
پەینی وشکیشی بەرپێ ئەرێژی؟
لاحەولەوەلا، دەروێش چ گێژی!
خانەقای شێخە و جێگەی ئیللەڵڵا
تاقەتی ئەکەم، مەیکە بەهەڵڵا

***

دەروێش پڕخەی بوو بەدرێژایی شەو
سۆفی و کەر و کا و جۆی دەهاتە خەو
بەیانی دیتی: کەر هەر بەجلە
سەر تا پای نوقمی ڕیخاوی شلە
لە برسان سنگ و گوریس ئەجاوێ
نە سۆفی دیوە و نە کا و نە ئاوێ!
کەری وەدەرنا بە پاڵەپەستۆ
جار بەپاش دادێ جار بەسەر ئەستۆ
گوتیان: مام دەروێش کەر چی بەڵایە
وتی: بێ هێزی سوبحانەڵڵایە
درێژاییی شەو هەر ئیلەڵڵای خوارد
سۆفی سەوەیەک ماشەڵڵای بۆ نارد
کەرێ هەموو شەو لاحەولێ بادا
پێو سەیر نەبێ گەر بێ بەلادا

***

ئەگەر

ئەگەر گورپەبۆر باڵی لێ بڕوێ
دەنگی بولبولمان نایەتە بەر گوێ

گەر بدرێ بە کەر دوو شاخی گامێش
هیچ کەس ناتوانێ لێی بچێتە پێش
***

ژوانێکی دوور

شێخۆنادۆ ناو، زوڕنا ژەنی پیر
جەفەنگباز و ژیر دەژیا لە جزیر
شێخێک پێی دەڵێ: زوڕنا بەس لێدە
لە سەر مردنی گاڵتە فڕێدە
وەرە تەکیەکەم ڕیشت بەردەوە
پەژیوان بەوە لە گشت کردەوە
من شێخم مەلام سەیدم حەجم هەشت
ناڵێم پێم دەکرێ بت بەمە بەهەشت
بە بێ تۆش ناچم. شێخۆ پێ کەنی
ڕووی کردە شێخ و گوتی: ئەزبەنی
من شێخۆنادۆم نە ڕۆژوو، نە نوێژ
جارجار زوڕناژەن، گا گۆرانی بێژ
وەک خۆم حەنەک چی کەسی دیکەنین
مردووی گۆڕستان دێنمە پێکەنین
ژیان شیرینە جیهان زۆر خۆشە
بە پووش و کلۆش خۆت دامەپۆشە
گەر بەمن دەکەی شاڵەکەت باوێ
ڕێشت بتاشە داوت پێ ناوێ
لە دەروێش گرتن پەشیمان بەوە

زورنایەک بکڕە و ڕەگـەڵ من کـەوە
فـــێـــرە زورنابە لای لەتۆی کـــوڕم
ئەو ڕاسـتـە کـوڕمـە تۆش دەبیـە زڕم
نالێم پێم دەکـرێ دەوڵەمـەندت کـەم
بـەڵام بـڕیـاربـێ هـەتـا ئـەمـن هـەم
بـۆ هـیـچ ئـاهـەنـگـێ بـەبێ تـۆ نـاڕۆم
لە دراوی شاباش بەشداربە وەک خۆم
ژوانی گـفـتی تۆ سـەد هەزار سـاڵە
زوڕنای من ئێـسـتـا لەسـەر هەرزاڵە
* * *

ورگە مەڕ

شێخۆ، لە شێخێک دەپرسێ: مـامـە
بۆ دەف ڕەوایە و دەهۆڵ حـــەرامـــە؟
پێـستی هەردوکیـان هەر ورگە مـەڕە
هێن دەهۆڵ قـــەڵەو هی دەفـــە لەڕە
شـــێخ گـــوتـی: چونکو دەفـــە بڵاوە
دەهۆڵ گـــیـــراوە، پیس و گـــلاوە!
وتی: ئەی چۆنی بۆ شـووتی و کـفـتـە
گـفـتـت چ تفـتـە؟ نان خۆری مـفـتـە!
* * *

هەڵەی زمان

سـاڵێک لە دێیـەک کۆلکە فەقێیـەک
لەناو کـتـێـبـێک دیتی لە جێیـەک:
دەڵێ شـێخ فـەرمـووی هەتا هەتایە

پێستی سەگ پیسە و دەباغی نایە
ئەمەی هەژ نۆ جار پاتە کردەوە
پاش ڕەوان کردن ئاوای خوێندەوە:
سەگ فەرموویەتی هەتا هەتایە
پێستی پیسی شێخ دەباغی نایە
***

شۆربا و پشکەڵ

دەروێش لای مەلا وتی پیس قەوما
شۆربا و پشکەڵم دەخوارد لە خەوما
دابۆم بڕوانە و بۆم لێک دەرەوە
ئەو خەونی ناخۆش چی بە بەرەوە؟
گوتی: بیست قۆشەم دەیە پێت دەڵێم
وتی ڕێم بەردە لە بەرت هەڵێم
چۆن بوویتە مەلا بەومێشکی وشکەڵ
من دراوم با چم بوو لە پشکەڵ
پشکەڵ خۆر نەبووم قۆشە وا زۆربا
مشتە ماشێکم دەکردە شۆربا
***

لەچەر و تاژی

سەیرە لەچەری ڕژدی دەس قووچاو
دراو کۆدەکا و نایخوا تا دەمرێ
لێم بۆتە تاژی بۆخۆی برسییە
کەچی کەروێشک بۆ خەڵکی ئەگرێ
***

له دڵی نەداوە

شـێـخـێک بۆ ژنان ئامـۆژگـاری بێـژ
هەرای بوو لە مەڕ دروستیی دەسنوێژ
دەیگوت: تـووکـەبەر ون کـا دەنکەجـۆ
لەش پیـسـە و نوێژتان دەڕوا بە فـیـڕۆ
لاوێکی بێ مـوو چووبـووە قـوژبنێک
بەرگی وەک ژن بوو، پرسی لە ژنێک:
دەســـتـێکت بێنە بۆ سـەر بەرگـەدەم
بزانە چۆنە دەگـــەڵ گـــفـــتی ئەم؟
ژن هـاتـە دەســــــتی ڕەقێ لـەو نـاوە
هـاواری کـــــــرد و دڵـی بـووراوە
شێخ فـەرمووی: پەندم بەهێـز و پێزە
وا دای لـە دڵـی ئـەم خـــــۆ پـارێزە
لاو گـوتی: یاشـێخ هەڵی دەبەسـتی
نەگـەیی بەدڵ گـەیشــتـە دەسـتی
پەندی ڕەقی تۆ کـــار لە دڵ ناکـــەن
دەبێ ڕەپوڕاست لە دەســتت ڕاکـــەن

***

کونە کۆتر

یەک هەڵی قوڕاند ماستاو لە خوڕێنی
تنۆکـە مـــاســـتـێک پەڕیە ڕدێنی
هاتە دیوەخـــان گـــوتی ئەمـــڕۆ زوو
بەر قلیـــانەکـەم بێـچـوە کـۆتر بوو
گوتیـان ڕاست ئەکەی دەم کونە کـۆتر

نەمـــان دی لەخـۆت کـەس بێ درۆتر
دیارە لە دەمــتــا کـۆتر نیـــشـــتـەوە
جیـقنەی یەکـێکیـان وا بە ڕیشـتـەوە

***

کێ زاناترە؟

شـوانە کـوردێکی زۆر بلوێرهەنگێـو
ڕۆژێک بلوێری لێ ئەدا لە کــێـــو
بیـستی جووکـەیەک دەسنوێژ هەڵوەشێن
لە لێـدان کـەوت لەبەر دەنگ و بێن
نەینا بە کونەکەی باکەی لێ دەرچوو
فەرمووی:تۆ باشتر لێ دەدەی فەرموو

***

کەمی لەبیرە

کوڕ بە دایکی گوت: بێجگە لە باوە
چەند شـوی ترت بوون، وەرامی داوە:
نۆ مـێـــرد لەو هۆزی نۆیان لەم هۆزی
دوو نۆش لە هۆزی نەورۆزە قـــۆزی
نۆ هەر لەبەر تاو خــــۆیان ئەدۆزی
نۆشیـان نیـوەی ساڵ دەژیان بێ ڕۆزی
شەشە و شەشان و شەشێکی تریش
ورچەی ئامـــان و ڕەشـــێکی تریش
بەخـــوا ڕۆڵە گـیـــان دەس بە هەویرم
وردە مــێــردەکــان کـەم دێنە بیــرم!

***

ڕاست و درۆ

یەک لە خــــەوا دی لە شکێـــرێکا
کــــووپەڵـە زێڕێک لە ناو تێــڕێکا
لە خــۆی شــەتەک دا لە ڕژد و چیــا
هێندە شــەکــەت بوو بە خــۆدا ڕیا
ڕاپەڕی نـەیدیـت نەتێــــڕ نـە زێڕێ
بەڵام سـل هەبوون هێندی بان گـێـڕێ

***

دلۆ بەدەهۆڵ

ژن بێــیــەک گـوتی بە شـێـخـۆنادۆ
نە زوڕنا خـۆشـە و نە لێ لێ و لۆ لۆ
ئـەگـــــــەر تـۆ ئـازای زوڕنـا بـاوێژە
هـەر بـەو دەهۆڵـەت دلـۆیـە بێـــــژە
وتـی: تـۆ بـایـەک بـە پـێـــشت بەردە
مـنـیـش دەبـیـنـم چـاری ئـەم دەردە

***

ڕیش هەڵ تەکێنە

ســوڵـتـان مـەحـمـودی شـای بەدەنـگ و ناو
شــــەوێک ئەگــــەڕا بە بەرگی گـــۆڕاو
لـە کـــــەلاوێکـا کـــــۆمـــــەڵـێکی دی
لای دایە لایـان گـــوتیـــــان: ئەتۆ چی؟
گـــــوتی: مـن دزم شــــەوگـــــەردە ناوم
لە دەســـتـەی هاوڕێ ئەمـــشــەو جێ مــاوم
گـوتیــان: هەریەکـمـان فـێـڵـێک دەزانین

به فــــێڵ ســــەرتـۆپی کـــۆمـــای دزانین
یـەک لـە دوور ئـەکـــــا بـۆنـی زێـڕ و زێـو
یەک بە فــــوو ئەبڕێ دیوارە یـا کــــێــــو
یەکـــمـــان تێ ئەگـــا لە حـــەپەی گـــەمـــاڵ
ئەزانـێ چۆنـە خـــــەوی خـــــاوەن مــــاڵ
وەک ڕۆژ ئـەبینـێ یـەک بـە شــــــەوی ڕەش
تـۆ چـی ئـەزانـی بـتـکـەیـنـە هـاوبـەش؟
گـــوتی: پێـــشــتـــرم زۆر لەم پیـــشـــەدا
ژیـان و مــــــــردن هـا لـەم ڕیـشـــــــەدا
هــەزار دز بــەرن بـۆ پـای قـــــــــەنـارە
ڕیش هەڵتـــەکـــێنم گـــشـــتی ڕزگـــارە
وتیـــــــان تـۆ باوکی هەمـــــــوو دزانـی
نـیــــوەی بـۆ تۆبێ هەرچیــــمـــــان هـانی
***
تولـەیەک وەڕی، گـــــەمـــــاڵێ گـــــرتی
زمـــانـی ســـەگـــزان کـــەوتە دڵ خـــورتی
تولە گـــوتی دز، گـــەمـــاڵ گـــوتی وست
خێومـاڵ دەنگ ناکـا تۆ بۆ خۆت تێخست؟
شـــا وتی ئەمـــیش هەر ئیـــشی ڕیشـــە
جـــادووی ڕدێنم داوی ســـەگـــیـــشـــە
***
بە بۆن بۆنی کـــرد گـــەنجـــینەی خـــونکار
بە فـــــوو کـــــون کـــــرا لایەک لـە دیوار
تێـــڕ پڕ بوون لە زێڕ گـــیـــرفـان لە گـــەوهەر

گەسکی لێ دریا و بریا و چوونە دەر
ماڵ شاردراوە و خۆی لێ وەشاردن
ئەو شەوە هەمووی بە بەند سپاردن
بە ڕۆژ هەڵخران سێدارە بۆ دز
دز لەپای دارا خەمبار و سەرکز
چاوڕوونی شەوبێن کردی تەماشا
وتی دزەی شەو چۆن بوو بە پاشا ؟
کاری خۆمان کرد مەمانخاپێنە
سا نۆرەی تۆبە ڕیش هەڵ تەکێنە
شا گوتی: ئێوەش مەرجێ بەرنە سەر
نیوەی خۆم دەنێ و لێرە بچنە دەر
نەجووڵێ ڕیشی خاوەن دەستەڵات
زۆریش بزانی ناگەی بە ئاوات

***

گۆڕە یان ماڵە

تەرمی هەژارێک دەچوو بەرەو گۆڕ
کوڕ بۆی ئەگریا هاوار و گابۆڕ:
باوەگیان دەتبەن بۆ کونێکی تەڕ
نە چرای لێیە و نە حەسیر نە بەڕ
نە نان و نە ئاو نە هاودەم نە یار
تەنگ و تاریک و پڕ لە مشک و مار
منالێک بیستی و بەهەڵەداوە
ڕایکردە ماڵ و بانگی کرد: باوە

ســــــەرباری دەرد و ژیانی تاڵمـــــان
کــەلاکــە مــردووش ئەهێننە مــاڵمــان!
* * *
چ دەبارێ
خـــۆی کـــردە زانا دەروێش پشـــــیلە
پەندی دائەدا بۆ قـــــــەوم و قــــــیلە
دەیفــــەرمــــوو ئەگــــەر پاکـــو بەنوێژبن
تــووکــی بــەر، کـلـک و چــەنــە درێــژبــن
شـــەوی زۆر تاریک بە دەنگێکی خـــاو
حەوجار بڵێن میاو حەفتا جار مرمیاو
لــەژوور وەک رێــژنــەی هــەوری بــەهــارێ
بۆ هۆزی گــــورپان مــــشک ئەبارێ
کـــوچەکی چەرمـــوو بیـــســـتی ئەمـــانە
تورەبوو فـــەرمـــووی: ئای چەند نەزانە
چی تێ نەگـــەیوە لە خـــوێندنی کـــۆن
هەرچی ئەیبـێــژێ هەڵبــەســتــە و درۆن
نزا مــیــاو نیــیــە حــەپەیە و عــەوعــەو
ســـەت و یەکـــجـــاران بلووریی بەشـــەو
لە نیـــمـــەی شـــەوێک لە ســـاڵێ جـــارێ
لە عـــاســـمـــانی ســـاو ئێـــسک ئەبارێ
هەرکـــەس دەیبـــینێ لەم جـــیـــهـــانەدا
تـلاوتـلـیـــــــەتـی لـەم خـــــــەوانـەدا
* * *

ئێستر باج نادا

گورگ باجگر بوو لەسەر ڕێی گاڕان
ددانی دەسوون بۆ نەرمەی لاڕان
بە ئێستری گوت: پیتاکت بێنە
وتی لەوبارە ئێستر مەدوێنە
لە ژێر ناڵمدا نامەی خونکاری
وەرە وەیخوێنە گەر خوێندەواری
گور هاتە پشتی نامە وەخوێنێ
یاخۆ دەم تەڕ کا بە گۆڵمە خوێنێ
لوشکێ داوەشاو ددانی شکاند
بەڵگەی سمی ڕەق گورگی تێ گەیاند:
کێ خاوەن هێز و ناڵ و بزمارە
جاوینی گۆشتی گەلێک دژوارە

***

گزی هێزە

شێر پشیلەی دی واقی وڕ مابوو
لە بیچم و تەرزا وەکو خۆی وابوو
پرسی وەک منی بەڵام زۆر وردی
لێم ڕوونە زل بووی کێ وای لێ کردی؟
وتی: بنیادەم بە گزی و گەڕە
جانەوەرێکی دووپێی بەدفەڕە
وتەی زۆر خۆشی ختە و سندانە
بەشم ڕۆژ و شەو بە دار لێدانە

گوتی: مەترسە، بە گۆڕی بابم
تۆڵەت نەسێنم ئاسوودە نابم
کوانێ بنیادەم؟ شانم دە جارێ
کتک شێری برد بۆلای جووتیارێ
شێر تێی ڕاخوڕی وەرە مەیدانم
شێرم گوڕپە نیم، دەردت ئەزانم
پێی وت چەکی تۆ چنگ و ددانە
چەکی بنیادەم شیر و قەڵغانە
جەنگی وا دوورە لە مەردایەتی
یەکێ بێ چەکە و یەکێ لایەتی
گوتی: چەک بێنە لێت ڕادەوەستم
وتی: دەترسم ڕاکەی لە دەستم
بێنە بتبەستم، شێر گوتی: خاسە
کەژو پێچی کرد، کێشای قەیاسە
جا وەرە بوکتە خوری شۆر بەدار
شێر بانگی ئەکرد بە زیرە و هاوار:
پشی بڕوانە بە ژێر و سەردا
کەی وەک تۆم لێ دێ دەستم لێ بەردا

***

فیل لە تاریکی

شەو لە پشتێرێک فیل داکرابوو
تاریک و تنوک نە مۆم نە چرا بوو
چەند لاوێک بە دزی چوونە تەویلە
دابزانن داخۆ چۆنە ئەم فیلە

هەریەک لە لایەک بەدەس کـــــــوتانـیّ
لای وابـوو زۆربـاش لە فـــــــیـل ئـەزانـیّ
یەک دەســـتی کـــوتا لەســـەر پشـــتی پان
ئەیوت: فـیل خـۆشـە وەک تەخـتی ڕەوان
گــــویّ گـــــرتوو ئـەیگوت: بەس بنـەڕێنە
من باشـــتـــرم دیت فـــیل باوەشـــێنە
ئـەوەی هـەر دەســـــــــتی لـە لـووتـی داوە
وتی: فــــیـل وەکـــــو لـوســـــاوکی ئاوە
لاقگر ئەیقــیـــژاند دەک مـــردووت مـــریّ
فـــیل کـــۆڵەکـــەیە و لووس و بیّ گـــریّ
دەس لـەکـلـکـدەر کــــــەوتبــــــووە دواوە
وتی ســـوێند ئەخـــۆم پەتکە و پســـاوە

***

گــالّتـــەی پیّ دەهات مــامـــەی فـــیلەوان
ئەیوت مـــەچنە شـــەڕ بیّ تیـــر و کـــەوان
بەخــــەیالّ کــــەمـــتــــان لە زۆر زانیــــوە
شـــەڕ لەســـەر فـــیلە و فـــیلتـــان نەدیوە
گـــــــــەر چرا هەبا یـان ڕۆژێـکـی ڕوون
لێـــتــــان ڕوون ئەبوو ڕێگە لیّ ون بوون
کــــار تـا نـەیخــــەیتـــــە بنج و بناوان
دەمـی تیّ وەردەی گـــــــوناهە و تـاوان

***

کیّ بەزەی دابیّ بەگـــــورگی بەدکــــــار
زوڵـمـی زۆری کــــــرد لە بەرخـی هەژار

کــوێرەمـــار بکوژە مــەڵێ بێــچــووی هەن
نـەک ڕۆژێ لـەپڕ بـە قـــــاچتـــــەوە دەن

***

ســوارێک بـەرخـێکی لە گـورگـێک سـتـانـد
خـــۆی ســـەری بڕی گــۆشـــتــەکـــەی برژانـد
چزەی گـــۆشت ئەیگوت بە بانگ و هاوار
ئەگـــەر هەر بمخـــۆن چ گـــورگ و چ ســـوار

***

نـامـــــــەوێ بـۆ مـن بـبـــــــارێ هەورێ
گش زەوی و زاری خـــــەڵکی دانـەگـــــرێ

***

لە - یحیی عبدالعظیمی لحام - ەوە کە دوای شاعیری بووە بە قەسساب
دەڵێن شـاعـیـر بووی بۆ بوویتـە قـەسـسـاب
لە تـانـەی نەزان جــــەرگم کــــون کــــونە
جـــاران من چاوم لە دەســـتی ســـەگ بوو
ئێـــســـتـــا ســـەگ چاویان لە دەســـتی منە

***

لە سراج الدینەوە

زانیـــــوتە مـــــیـــــوە بۆچی شـــــیـــــرینە
شـــەکـــرلێـــو نووســـتـــون لەو ژێر زەمـــینە
هەواکـــەی خـــۆشـــە مـــەڵبـــەندی نەبوون
هەمـوو کـەس بەتـای کـراسـێک نووسـتـوون

***

له مەلا ئەبو بەکرەوە

ئـەوســــــەر چاوانـەی لـەســــــەر هەردانـن
فـــرمـــێـــسکی چاوی جـــوانە مـــەرگـــانن
نـەرگـــــسی چـاوکـــــاڵ دەمـــــەو بـەهاران
کـــــە ئەڕۆین لەلای دەشت و کـــۆســـــاران
چاوی جـــــــوانـانـە کــــــەوتـوونـە بـن گـڵ
نـیـــشـــــانمان ئەدا گـــەردوون لە ســـەر چڵ
***

له کێلی قەبری ئەبو عەلای مەعەڕڕی نووسراوە

گـــــــوناهـی بـابم لـەســــــەر مـنـەو بـەس
بۆ خـــۆم گـــوناهم نەکـــرد لەگـــەڵ کـــەس
***

له عەرەبییەوە

نـــەرگـــس لای وابـــوو وەک چـــاوی تـــۆیــە
له خـــۆشـــیـــان کـردیه فـــیـــشـــاڵ و بافـــیش
ســــــــــروە ددانـی تـێـک شـکـانـد بـۆیـە
ئـاو ئـەخـــــواتـەوە بـە لـوولـەی قـــــامـــــیش
***

له شاعیری زەنگیی ئەمریکایی: ماک کریاوە، وەرگیراوە

هاواری زۆرلێکراو

من کـــێم؟ چۆن ژیام؟ بۆچ ئەمـــڕۆ دەژیم؟
ڕەشـــــم وەک دیـــــزەم، ڕەشـــــم وەک ڕەژیم
ڕەشم وەک لەعنەت وەک قـــورمی دووکـــەڵ
ڕەشم وەک بـەخـــــتی بێـکاری تەنبـــــەڵ

ڕەشم وەک مــــــردن بە ڕۆژی جـــێـــــژن
کـــــەس لـە برودوای چاکــــــەم نـابـێـــــژن
دۆســـــــتم یەک یەکـــــە و هـەزاران دوژمـن
هەمــوو کــەس بە ســووک دەڕوانێــتــە مـن
وەکـــو دەڕواننە کـــرمی ســـەر عـــــەرزی
ئەســـتـــێـــرەکــانی عــاســمــان لە بەرزی
دووریان خـستـمـەوە و ناهەق کـوشـتـمـیـان
پێم پێ دەکــەنین کــاتێ ناشــتــمــیـــان
دەیان گــوت ئەی ڕەش گــڵی گڵ مــەنزڵ
تەنـیـــا هەر بۆخـــۆت دەچیـــەوە ناو گڵ
***
پـیــــــــاوەتـیـم لایـان بێ قـــــــەدر و بـاوە
یـاســـــــاو دیـن بـەشی مـنـیـــــان نـەداوە
هـیـچ بـاوەڕ نـاکـــــــــەن مـن هـیـچ بـزانم
لـە دڵ ڕەشـی وان مـن ســـــــەرگــــــەردانم
شـەو و ڕۆژ وەک سـەگ کـێـشکچی مـاڵم
وەکـو گــەسک و بێڵ مــاڵیــان دەمــاڵم
مناڵ ژێرکـــەرم، چێـــشکەم، پشـــیلەم
ئەســـپـــابین چ خـــۆم چ قـــەوم و قـــیلەم
بۆ قـــەیســـەر بەشـــەو بەزمم ئەدا ســـاز
بە ڕۆژ پردی بووم لە کـــــــورتـی ڕێ باز
کـە نەشـمــان کـۆیلە و قـەیسـەری ڕمـا
ئێـــمـــە مـــیـــراتی ئەوانمان بۆ مـــا

به ڕۆژ قـــەســـــابم، کـــێــــردم، بەرازم
بەشـــەو گـــۆرانیم، هەڵپـــەڕکـــێم، جـــازم
* * *
نـاخــــۆشــــیـــــان ئەوێم، بۆچی؟ نازانم
هەژار، بەســـتـــەزمـان، بەســوود، بێ زیانم
دڵیـــان دەلەرزێ نەک خــوێنی گــەشـیـــان
تێکەڵ بە ڕەش بێ و بچــێــتــە لەشـیـــان
خــــوا نەکـــا تەبیـــات زۆرم بۆ بێنێ
ژنێکی ســــپی دڵم بســــتـــــێنێ!
خـــڕکــــە بەش ناکـــا بۆ پێـــدادانم
گـــــــرێـوە بـاسـکـە بـۆ زوو خنـکـانم
بە هیچ لە دەســـتـــیـــان نایە ڕزگـــاریم
هۆردوو بەش نـاکـــا بـۆ پـارێـزگـــاریم
ناوێرم چ بڵـــێم، لـەبەر خــــۆمـــەوە
ئاخ هەڵدەکـــێـــشم پیش دەخـــۆمـــەوە
گـــــۆرانی دەڵێم دنبـــــەگ لێ دەدەم
زۆر ســەرخـــۆش دەبم ســەمــایە دەکــەم
دەڵـێم لـە بـیــــــــرم بـچێ مـن ڕەشـم
لـە هـۆز بـێـگـانـە و لـە ژیـن بـێ بـەشـم
بـەڵام لە بـیــــــــریش بچێ: زلـلـەیـان
شـەقـیـان، بەڵغـەمـیـان، داریـان، گـوللەیان
زوو دەمـــهــێننەوە ســەر ڕێی وشـــیـــاری
بۆ هەســـتی پەســـتی و ســووکی و هەژاری

ئەو هەمووە بۆچی؟ هەر چونکە ڕەشم
کەمتر لە سەگ و دز و چەتەشم
ڕەشایی ڕەشیان لە بەرچاو زۆرە
گورگە، کێوییە، بنیادەم خۆرە
نازانن کە شەو ڕەشە و هەر دەشبێ
کێ لە جوانی شەو دەکرێ بێ بەش بێ
شەو ڕەشە و ئەگەر بڵێن شەو نەبێ
یانی سانەوە، یانی خەو نەبێ
ڕەش بووم هەر ڕەشیش دەبم تا زیندووم
لەلای فیرعەون ڕۆژێک بەندە بووم
بولهەوڵ و ئەهرام دەسکاری منن
شاهیدی دەرد و ئازاری منن
ڕێسمە و شیپانەی قەیسەرم ماڵی
بێ پارە و بێ نان بوومە حەنبالی
لە کۆنگۆی بلژیک دەستیان پەڕاندووم
دەمێک بۆیەچی جۆرج واشنتۆن بووم
***
بەڵام گەر زەویش گەڕام تەواوی
بڕیم ئەو ڕێگەی دوور و خوێناوی
فێربووم لەو نیلەی بە میسرا دەهات
باوەڕی بەخۆ و بێ دەنگی و سبات
کە «میسیسیپی» بە من پێکەنی
پاشان بۆم گریا، هۆشم ڕاچەنی

گـــیـــانم پیـــر بووە و ئێـــســـتـــا زۆرزانە
کـــەندالّ گـــوشـــادە وەک ئەو چۆمـــانە
ئێـــســـتـــا ئینســـانم دەبێ ئینســـان بم
ڕەشـــیش بم دەبێ وەک ســـپـــیـــەکـــان بم
فـــەرقی شـــەو و ڕۆژ لای خـــودا نیـــیـــە
شـــەو بۆ ڕۆژ وەکـــو چاوەی کـــانیـــیـــە
ڕەشی شـــەو شـــەپۆل ئەدا و ناســـرەوێ
تا ڕۆژی ســـــپـــی لێ دەردەکـــــەوێ
***
خـــزمـــەتکاری تۆن جـــوانی و جـــەوانی
گـــیـــانە شـــاهەنشـــای تاجـــدارانی
جـــوانی تەخـــتی خـــۆی دانا لێم پرسی
کێ دەچێـــتـــە ســـەر؟ بۆ تۆی ڕوانی
ســـروە تا باسی جـــوانتـــر شت بکا
هەر بە باسی تۆ فـــێـــرە زمـــانی
خـــوێندنی بولبـــول بەســـتـــەی ئەوینە
بە تـــۆی هـــەڵ دەڵـــێ بـــەری بـــەیـــانـــی
باغـچۆڵەی گولان مـەست بوو لە هۆش چوو
کـە با بۆی سـینگ و مـەمکی تۆی هانی
گـوڵ لە داخـانت خـۆی کـوشت خوێنەکـەی
خـســتـە سـەر کـوڵمت تۆی کـردە جـانی
لە گـــوڵ وەرەز بوو پەپوولە وەخـــتێ
نەقـــڵـی لێـــوی تۆی لە ســـروە زانی

زانیت ئێمە چین کەوتووین لەبەر پێت؟
دڵدار لەبەر پای خواوەندی جوانی

***

ژوان

لێم گەڕێ بمرم تا لێت نەبڕاوم
نامەوێ بێ تۆ ببینێ چاوم
ئافەریم شەوێ پێکی ڕۆگرتن
سنگی نەرمی تۆ دڵی گەرمی من
وا لێک چەسپاوین ئاو نادەڵێنین
کوڵ و کۆی خۆمان بە خەم دەمرێنین

***

کەرستەی ژن

خوای گەورە جارێک سەردەمی بەهار
لە کارگەی ژیان دەستی کرد بە کار
لە کۆتر قنە و خەت و خاڵ لە کەو
سرتە لە شنە و هێمنی لە شەو
لە باڵداری چووک نەرمی پەڕی مل
گمین لە کۆتر ئاواز لە بولبول
هاڕە لە تاڤگە و ناڵە لە بلوێر
ترسی کەروێشک و ئازایەتی شێر
ئاونگ لە بەیان ئاوڕی ئاسکی سڵ
گرژی لە خونچە و پێکەنین لە گوڵ
لە کارمامز باز لە باز تیژی چنگ
فیز لە تاوس و جوانی لە پرشنگ

بـــاریـــن لـــه هـــەور و لـــە بـــا وازوازی
لە ڕێوی و مـــەیموون فـــێـــڵـبـــازی و بازی
مــــــــەنـدی لـە زەوی و ڕەوانـی لـە ئـاو
ڕەشی لـە شــــــەوە و ڕووناکـی لە تـاو
تاڵی لە کـــەکـــرە و تام و بۆی هەنگوین
لە بەفـــر ســـەردی و لە جـــەهەننەم تین
ڕەقی لـە ئەڵـمـــاس تـورتی لە پـەنیـــــر
لە لافـــاو لێـــڵی و بێ گـەردی لە شـــیـــر
هێـنای و شــــێـــلای لێکی دان تەواو
کـــــردی بە ژنێک بۆ ئـاودەنگیی پیـــاو
***
چەپ گـەردی گـەردوون گـەڕان کـوشـتـمی
نەزان پەرســـتی بۆ نان کــــوشـــتـــمی
هەر چەوســـانـەوەی بێ حـــەســـانـەوە
ئەی مـــردن لە کـــوێی؟ ژیان کـــوشـــتـــمی
***

بۆق و گامێش

بە گـــامـــێـــشی دەگـــوت بۆقـــێک لە ئاوا
چییــــە گـــامـــێش هەتا من بم لە ناوا
بهـــــۆقــــێنە و منیش ئەقـــــڕم بزانین
لە قـــیـــڕین کـــامـــەمـــانین پاڵەوانین
کـــــە وەرزێر ڕێز لە تـۆ ئەگـــــرێ نـەزانە
هەمـــووی ڕێکەوتە کـــاری ئەم جـــیـــهـــانە
***

وتی گـــــامـــــێش بەڵـێ دەنگت زوڵاڵە
بەڵام خـۆ چەرمـەکـەت ناکـرێتـە کـاڵە
وەکــو من نی کــە شـــیـــرت لێ بدۆشن
ئەگــەر بەهرەت هەبێ بۆت تێ ئەکــۆشن
ئەمن پەڵخ و کەرەم هەس تۆش قـڕەت هەس
قـــڕەی بێ کـــردەوەی تۆ ناکـــڕێ کـــەس
***

مێزەری مەلا

مــەلایەک مــیـــزەرێکی بوو چ مــێـــزەر
دەبوو ســەیری بکەی دەینایە ســەر ســەر
هەڵی دوریبــوو بۆ بەرچاو گــەزێک شــاڵ
تـژی نـاوئـاخنـی کــــــۆنـەی پەڕۆ و پاڵ
ڕواڵـەت جــــوان و هێـــــژا بـوو لە چاوا
بـەڵام تـابێـــــــــــژێ وێران بـوو لـە نـاوا
دزێک هەر لێی دەخـــەفــتـــا تا ڕفـــانی
مــەلا قـــیـــڕانی: نایبــەی گــەر بزانی
وەکــو خــۆمــە لە بەرچاو شــەنگ و ڕێکم
چزانێ کـــەس چ گـــەند و بن شـــڕێکم؟
ڕواڵـەت بینە هەرکــەس لەم جــیــهـــانەس
هـەزاران ڕیــشـــــــــــــوو داو و دانـەس
***

دەبوو بیزانیبا

دەڵـێـن جـــارێ لە گـــونـدێ ڕێبـــــوارێ
ببـــوو مـــیـــوان لە مـــاڵی جــووتیـــارێ

شەوێ شێو شۆربە ماشی شۆر و شل بوو
کەبانووی ماڵ هەڵیلووشی تەغارێ
کە هەڵسا دەفر و ئامانان وەکۆکا
جڕێک هات هەر وەکو داتاشی دارێ
دەڵێن میوان دەواری خانەخوێیە
وەکو نەییستبێ خۆی دا کەنارێ
شەوێ جێیان لەبەر دەرگاوە چاکرد
کرا ڕێبازی نێو ژوور و حەسارێ
کەبانوو نیوەشە و گوو تاوی دابوو
هەڵات بۆ دەر بەبارێ پێی بچارێ
نەگەییە جێ و لەسەر میوان هەڵی ڕشت
وەکو گامێش لەسەر شینکەی بەهارێ
وتی میوان: کلۆڵی هۆشی خۆمم
چما گوێی ئاو نەدام زرمەی پلارێ
کە چەخماغەی دەدا کونگت سەری شەو
دەبوو بمزانیا باران دەبارێ
***
کە مرد لەیلا خەبەریان دا بەمەجنوون
ئیتر دنیا لەبەر چاوی نەما ڕوون
یەخەی لەت کرد بە ڕۆڕۆ و داد و هاوار
بە شیوەن ڕۆیی بۆ لای مەقبەرەی یار
لە گۆڕستان مناڵێکی بەدی کرد
بە چاوی سوورەوە پرسی بەوی کرد
گوتی لەیلا لەناو کام گۆڕە مەدفوون

وتی هێـشـتـا لە عـیـشـقـا کـاڵـی مـەجنوون
لەســـەر هەر گـــۆڕێ تۆزێ گڵ جـــیـــاکـــە
بەیادی عـــیـــشـــقـــەوە بۆنی پیـــاکـــە
لەهەر خـــاکێ کـــە بۆنی مـــەیلی لێ هات
وەسـەرکـە خـاک و خـۆڵ ئەو جـێـیـە جـێگات

***

ڕەنج و گەنج

یەکێ پیـــری جـــووتـێـــر نـەخـۆش بـوو دەمـــرد
کـــوڕ و کـــاڵـی ئـامـــۆژگـــاریی دەکـــرد
زەویـوزاری خـــۆتـان لـەدەس خــــۆمـــــەدەن
نـەکــــەن مـن بمرم و بـە پـەنـدم نـەکــــەن
لـە بـاوکـم شـنـەفــــتـگـمــــە لـەم بـارەدا
کــــە گــــەنجێ هەیـە لـەم زەویـوزارەدا
بـگەڕێـن بە شــــوێـنـیـــا ئەدۆزرێـتــــەوە
لـە ڕووتـان دەرووی شـــادی ئـەکـــرێـتـــەوە
***
لە پاش ئەو لە لای کـوڕگـەلی مــەرد و ڕەند
بە ئـاواتـی گــــەنج ڕاوەشــــا پـیـل و زەند
بە بێڵ و بە گــاسـن، بە تـەشــوێ و بە پاچ
لـە گش لایـە دەبزووتـەوە دەست و قــــاچ
زەویـوزار گـــەلێ جـــار ســـەروژێر کـــرا
گـــڵـی کـێـــڵـگە گـــشـــتـی لە بێـــژنگ درا
کــــە پـەیدا نەبوو کـــووپـەڵەی زێڕ و زێـو
وەکـــو پێـــشـــوو داچێندرا وەرد و شـــێـــو

وەها لێک درابوو زەوی گــشت لە گــشت
لـە وەرزی ترا یـەک بـە ســـــەد بـوو بڕشت
کـــوڕان تێ گـــەیین کـــاکــڵی پەندی پیــر
لە ڕەنجی فـــرە گـــەنجی زۆر دێتـــە گـــیـــر
***

دەرمانی دەباغ

لە بازاڕی بۆنخـــۆش فـــرۆشـــانی شـــار
دەســــــووڕایەوە مــــــامی پیــــــری هەژار
بە بەر لـووتیـــدا چوو گـــەلێ بۆنی خـــۆش
نەخۆش کەوت و تاسا و گلا و چوو لە هۆش
یەک ئەیوت دڵی ســـست و بێ هێـــز بووە
دە دەیگوت دڵ ســـــتـــیی چی؟ مــــردووە
بـژیـشـکێ لـەوێ ڕادەبـرد لـەو دەمــــــــە
دەســـتی گـــرت و پرسی چ کـــارەس ئەمـــە؟
کـــە پێی زانی پێـــســـتـــان دەنێـــتـــە هەڵاڵ
وەکـــۆی کـــرد قـــولێ جـــیـــقنە و زبـڵ و زاڵ
بە بۆگـــــەن دەم و لـووتی کـــــابرای هەنوو
دەم و دەس وەخــــۆ هاتـەوە و دای پشــــوو
لـەناو بـۆگـــــەنیـــــدا تـەمـــــەن ڕابـرێ
نە ســـەیرە بەبۆی خـــۆش مـــرۆ بش مـــرێ
***

تاوانی میرە

وەرزێر کـــــەرەکـــــەی بـەرەو لەوەڕ نـارد
خـۆی خـەوت و لەپڕ گـورگ کـەری خـوارد

ڕووی کــــردە تەلاری مـــیـــری کــــۆرە
کـــــــــارت وەبــێ، نــاڕەوایـــە زۆرە
کــوانــێ کـــەرەکـــەم لە تۆ گـــەرەکـــمـــە
بـێ بارەبـەرم بـە جـــــارێ پـەکــــمـــە
مـیــر پێکەنـی: خــۆت هەڵە و پەشـێــوی
چۆن خــۆت ئەخـــەویت و کـــەر لە کـێــوی؟
کـــــابـرا وتـی ڕاست ئـەکـــــەی نـەزانم
پڕ ژانــە لـە دەســــــتـی خـــــــۆم ژیـانم
پێم وابوو کـــە تۆ بەخـــێـــو دەکـــەم من
پـاسم دەگـــــری لـە حـــــانـدی دوژمـن
وەمــــزانـی کـــە چاوی من چـووە خـــەو
بێـــداری لە دەوری من هەمـــــوو شـــەو
نـانی مـــە هەمـــووی فـــڕی بە فـــیـــڕۆ
گـــورگی زلە بۆمـــە مـــیـــری وەک تۆ
چاوم چووە خـــەو لە خـــۆت کـــە خـــەوتی
دەبـوایە لە خــــۆت نـەنووم، کـــە چەوتی!
مـــیـــــر بەرزەوە بوو گـــــوڕی لە یاران
کـــوا شـــیـــر و ڕم و گـــرووی ســواران
لەم ڕۆکـــەوە ســوێند بە نانی جـــووتێـــر
ئەونانە کـــە مـــەزن و مـــیـــر دەکـــا تێـــر
تا گـــورگێ لە کـــوردەواری مـــابـێ
خــــەو نـابـێ بـەدەوری دیـدەمــــا بـێ
وا ڕاوە لـە شـــــار و کـــــەژ، دەر و دێ

چوارپێ کـــەمـــە زۆرە گـــورگی دوو پێ
هەر چەندی هەژار و شـــوان و گـــاوان
زیـانـی دی لـە مـن بـســـــــێـنێ تـاوان

***

فرشتە

بۆ کـورِ جنێـو ئەبارێـن مـەلا دەبێـژێ پارێن
تاژی مـەهێنە مـاڵم فـرشـتـە لێم دەتارێن
ڕۆژێکی کورِ بەتاژی کەروێشکی شینی هێنا
تا دایکی کێردی تێ نا مەلا گۆشتاوی لێنا
دووگـردی نوێژی تا ڕۆژ بە شـانی تاژیدا دا
کوروشـمە بوو لە دەوری نەوەک لەشانی لادا
بـەیـان بـەدەم نـزاوە بـەتـاو ئـەپـاڕایـەوە
بەڕەوت و دەم گەرم بی بەڕاستی هۆت دایەوە
ئەو گۆشتاوە و بڕشتە لە تۆن خەم ڕەوێنەکەم
دەردت لەسـەد فـرشـتـە تامـەزرۆ شکێنەکەم
فرشتە بێ، بە بێ گۆشت لە ماڵی ئێمە ناژی
کـەروێشـکێ بێنێ بۆ من فـرشـتـەیێکە تاژی

***

هەژار هەر هەژارە

مـێـشـــولەیێکی لاواز، لە بەخت و ژین نەڕازی
ڕووی کـردە لای سلێـمـان بە نیـازی دادخـوازی
هاوار و داد لەدەس با، مـــەودا بە ئێــمــە نادا
زۆرداره پێی بفـــەرمــوو با لا لە ئێــمــە لادا

فـەرمـووی گلەی بەتەنیـا لای ئێـمـە سـوودی نابێ
پێــویســـتـــە هەردوو لا بێ بلێ بە با کــە با بێ
مـێشـووله چوو له دووی با ، با هات و پێشی ڕادا
بە ویـزەویز ئـەناڵی لـە کـــاتی گـــیــــانەڵادا
بێ زۆر لـە ڕاســــــتی زۆردار ڕەواشی نـاڕەوایـە
هەتا جـیـهــان جـیـهــانە مـێـشـووله دیلی بایە
***
بەرداشی هەڵ نەبەســتـوو بە تەوەرە و بســتـەوە
بەشـدار بەئارەزووی ئارد لێی نیشت و دەیلسـتـەوە
ئـەو سـەگـەش تولێکی تر دەیلســتـەوە لە دواوە
دەیگوت هەر بێـــرە دادێ چی بەخـــەیاڵ خـــوراوە
قـــازی چاو ئەقـــوچێنێ یان کـــوێرە و چی نەدیوە
جـێـژنی دزی پێی وایە جـێـژنیش مـاڵی هەتیـوە
***
کەروێشکاوا
لە ئەحمەد شەوقییەوە
پارچە زەوییـــەک هەبوو کـــەروێشکاوا
گـــشـــتی پۆشـــرابوو لە شـــینکە و ئاوا
ژیانیـــان خـــۆش و بـەمنداڵ و بـەمـــاڵ
بێ ترس بوون لە گـــەمـــاڵ و لە تەمـــاڵ
فـــیلی زۆردار دڵی خـــۆی لێ ڕەش کـــرد
زەوییـەکـەی لەت بەلەت و بەش بەش کـرد
هەبوو کـــەروێشکێ جـــهـــاندیدە و پیـــر
خـــاوەنی بیـــر و بە تـەگـــبـــیـــر و ژیر

بانگی کرد هۆ گەلی کەروێشکاوا
مەردنو خۆشە نە ژینی ئاوا
نەبنە یەک کاری هەمووتان گەندە
ڕەگی سەربەستی بە یەکبوون بەندە
لە هەموو لایەکەوە لێک کۆ بوون
کەتنە ڕاوێژەوە بۆ سەرخۆ بوون
هەڵبژێران لە نێواندا سێ کەس
چاو لە پایە نەبوو زانا با و بەس
تاکو پیلانێ وەها ڕێک بخرێ
فیلی زۆردار لە زەوی دەربکرێ
یەک وتی: کارەکە زۆر دژوارە
بار بکەین باشترە چار هەربارە
گشتی واتن کپی کەن ئەم دەنگە
مەرگمان خۆشترە نەک ئەم نەنگە
وتی دووهەم کە لەتیرەی کێوی
کەس گزی زان نییە هێندەی ڕێوی
هەیە پێویستی بە ڕاوێژی ئەو
مزی بیریشی دوو کەروێشکی قەڵەو
ئەمە وتیان وتەیە بێ سەروبن
بێ فەڕن دوژمن و بیری دوژمن
سێهەمین ڕاستەوە بوو بۆ گوفتار
وتی خزمینە بەگەل دەسدەنە کار
دەستی گەل هێزە بەگەل با پکۆشین

بـوودرێـک هـەڵ بـکـەنـین دای پـۆشـین
فـیـل شـەوێ یان لە ڕەوێ تێ دەکـەوێ
زۆر بە شـانازی دەڵێن لـێـر و لەوێ
چونکە دەسـمـان بەدەسی یەک ئەسـپـارد
یەکـیـەتیی ئێـمـە سـەری فـیلی خـوارد
هەرچی کـەروێشکە بە گـفـتی شـاد بوون
فـیـلە کـەوت و، کـەوتی و ئازاد بـوون
هاتنە کن سـێـهـەم و گـوتیـان شـامـان
تـۆی و بـۆ تـۆیـە ژیـان و سـامـان
وتی: نـا، ئێـوە هەڵەن، ئەو جـێـیـە
پێـو بڵـێم شـایەنی شـانی کـێـیـە؟
ئەو کـەسـەی پێـشی لە تین و تاوا
بانگی کـرد: هۆگـەلی کـەروێشکاوا
***

هەڵۆ هەر بەرزە

پـایـزە دار و دەوەن ڕەنـگ زەردە
بـا تـەز و سـەردە بـە تـۆز و گـەردە
دیارە لای شـەخـتـەیە ناخـۆش خـەوەرێ
دارە خـۆی دەرنـی خـەزەڵ هەڵدەوەرێ
هەورە ڕەشـپـۆش و بە گـریە و ناڵە
سـەرەتای شـیـوەنی مـەرگی سـاڵە
بە گـژەی سـەردی هەناسـەی کـەژ و کـۆ
ژینی خـۆی هاتەوە بیـر پیـرە هەڵۆ:

داخەکەم بۆ گوڕ و تینی جوانیم
ئەو دەمەی چۆن و چبووم، بۆ وانیم؟
هێز و سۆمای نییە باڵ و چاوم
مامەوە گردەنشین بێ ڕاوم
دوورە گۆشت پۆڕ و کەوم، وەردەکەوم
گۆشتە نێچیرێ مەگەر بێتە خەوم
پیرییە پایزی وەرزی ژیانە
وردە هەنگاوی بەرەو گۆڕنانە
وا هەڵۆی مردنە ڕاوی کردم
ڕاوبەتاڵی منە هاکا مردم!
مردنیش هێندە نە سووکە و سانا
سەری لێ گێژە هەزاران زانا
چم بەسەر دێ کە نەمام و مردم
پەڕی بەربایەک و خۆڵی وردم
گیان بەرەو کوێ دەفڕێ ڕوون نییە بۆم
تۆ بڵێی پچتەوە لای باوە هەڵۆم؟
تۆ بڵێی ڕاوێ هەبێ لەو بەرزە؟
پاش هەموو چەرمەسەرەی ئەم عەرزە
داخم ئەو ڕازە لە بن سەرپۆشە
سەفەری نابەڵەدی ناخۆشە
دڵ و دیدەم کە بە دنیا فێرە
چەندی پێم بکرێ دەمێنم لێرە
ژین گەلێ شیرنە فیزی ناوێ

بۆ مـــــەبەست ســــەر دەنەوێنم تـاوێ
چـاری ئـەم دەردە لـە لای قـــــــــاڵاوە
گـــــەرچی زۆر پیــــرە بە لاوی مــــاوە
دەچمــــــــە لای و بـەوە چـم لـێ نـایـە
ڕەشـــــیــــــــە و ئـاوی ژیانـی لایە
ســـەر نەوی دای لە شـــەقـــەی شـــابالان
هـاتـە وێـرانـەیـەکـی جـێ مـــــــــالان
بوو بە مـــیــــوانی قـــەلێکی ڕووڕەش
چەپـەڵ و ڕژد و لـە مـــــــەردی بـێ بـەش
قـــەل قـــڕی: لێم مـــەیە پێش زۆرداری
خـــوا شـــوکـــور زۆر بە کـەنەفـــتی دیاری
زووبە چیت لێم گـــەرەکـــە پێم بێـــژە
دوور لـــە مـــن بـــگـــرە لـــەشـــم بـــە نـــوێــژە
وتـی ئـەی لالـە قـــــــەلـەی هـەر لاوم
پیـــــرم و زۆر لە مـــــەرگ ترســـــاوم
هەمــــە پرســــێک و دەبێ بمبـــــووری
هۆی چیـــیـــە تۆ کــــە لە مـــردن دووری؟
وەک دەڵـێن ئێــــوە بە چڵ ســـــاڵ بـاڕن
تـووشی تـووش نایـەن و کـــــۆسپ و بـاڕن
ڕێ یـەکـم پـێ بـڵـێ بـۆ هـەرمـــــــــانم
تۆی لە لات دەست دەکـــــەوێ دەرمـــــانم
ســـوێند ئەخـــۆم پاشی هەتا بشـــمـــێنم
هـەرکـــــــــەوێ ڕاوی بـکـەم بـۆت دێـنـم
***

قەل گوتی: هۆزی هەڵۆ زۆر خاون
سەیره لام چۆنه کە خاوەن ناون
باب و کاڵت به نەزانی مردن
بیری سەربەرزییە وای لێ کردن
هەرکەسێ بەرزەفڕە زوو دەمرێ
بای بڵندایی سەر و دڵ دەگرێ
ماڵی ئێوه کە لە لوتکەی کێوه
لای جن و دێوه بەڵای زۆر پێوه
خوێنەپۆڕ پۆرگی دەخاته خوێنێ
گۆشت کەوی تازه گرفتی دێنێ
جگەر و سی و دڵی مامر ژەهره
تا وەهابی تەقەلات بێ بەهره
دەتەوێ زۆر بژی، خۆش ڕابوێری
خۆ لە پەندم گەرەکە نەبوێری
وەره وەک ئێمە بژی نزم و نەوی
شەو لەسەر گەندەڵە دارێک دەخەوی
خواردنی باشی کە تۆ نەتدیوه
گۆشتە بارگینی گەنی و تۆپیوه
کردنی چینه لە پەین و شیاکە
تاووتینی لەشە بۆ دڵ چاکە
پەندی باپیره بە میرات ماوه
خوێنی زامی کەره سۆمای چاوه
گفتی من گەوهەره بۆت هەڵڕێژم

تاقە دوو ڕێت لەبەرە، پێت بێژم
یان لەناو بۆگەن و نزمایی ژیان
یان بەسەربەرزیەوە بسپێرە گیان
ڕاچەنی لەم وتەیە پیرە هەڵۆ
هاتە بەرچاوی گەلێ کەند و کەڵۆ
کەوتە ناو گێژی خەیاڵات و خەمان
مان ئەگەر وابێ چ شرینە نەمان
وتی: پیرۆز بێ لە خۆت ئەم ژینە
جەژنی تۆ بۆمە شەپۆڕ و شینە
کێ بە سەربەرزی ژیابێ تاوێ
ژینی قالاوی بە پووشێک ناوێ
چاوەڕێی مەرگە گیان با بیبا
پەڕو باڵم لەچیا با بیبا
بە هەڵۆیی کە لە ژین بێ بەش بم
نەک هەزار ساڵە قەلی ڕووڕەش بم
بۆ شتێک ئێستە لەخۆ بێزارم
من هەڵۆ بۆچی بەتۆ بوو کارم؟
مەرد ئەگەر کاری بە نامەردانە
دەردی سەرباری هەموو دەردانە
***
کەوتەخۆ دای لە شەقەی باڵ دیسا
ئاگرێکی لە دەروون داییسا
ڕاستەخۆ بۆ سەروو هەر بۆ سەرچوو

هەردی جێ هێـــشت و لە هەوران دەرچوو
قـــــەل هـەزار ســــالّی ژیا بـەو تـەرزە
ســەرنەوی و هێــشــتــە هەڵۆ هەر بەرزە
***

خۆی خۆشتر دەوێ

پیـــرێژنێ کـــچـــێکی هەبوو جـــوان و نۆنەمـــام
تاقـــانەیەک نەباب و برای بوو نە پل نە مـــام
چاوباز و پـڕ لـەناز و وەکـــــو نـاوی نازەنـین
رووخـــۆش و شــۆخ و لێــو بەبزە و دەم بە پێکەنین
ڕۆژێکی ســووکــە تایەکی گــرت و لەجێ کــەوت
دایک نە ڕۆژ لە تاوی سـرەوت و نە شـەو خـەوت
لە خـوا نزا و نیـــازی ئەکــرد: خـــوایە وام ئەوێ
من بمرم ئەو نەخـۆش نەکـەوێ و دەردی لێم کـەوێ
کـــووپەی ســـەراوڵەی کــەپەکی هەڵپــەســاردبوو
چێـڵـێک سـەری لە کـوپەکـەدا گـیـری خـواردبوو
یادێ کــــە دیتی چوارپەلێ زل مل بە کـــــووپەوە
پێمـێردی خواشی بیستبوو سەیرە. گوتی: هەوە
گـریا و گـوتی نەخـۆشـەکـە من نیم کـچی منە
گـیـانی بکێـشـە لەرزی لە لەشـدا و لە مـردنە
هەرکـــەس وتی کــە ژینی بەڵاگـێـڕی تۆ ئەکـا
هەرگـا بە ترسی مـەرگی بێـەزمـووی درۆ ئەکـا
***
بۆ ناکــســان کــە دەســتی نیــازت درێژ ئەکـەی
پـردێکی هەڵ دەبـەســـــتی لـە ئابـڕوو دەپەڕیەوە
***

خـەڵکی هەمـوو کـەڕن، منی خـەو دیتـە بێ زوان
توانام نیـــیـــە بڵـــێم و بڵـــێم نای بیـــەن ئەوان
***

خێوی گوڵ و فرمێسک

خـێـوی گـوڵ دوێنێ لەسـەیری دەشت و دەر
تـازە پـشـکـووتـوو گـــــوڵـێـکـی هاتـە بـەر
دی لەنـاو پەلـکی گـــــوڵا سێ دەنکە ئاو
ڕێزە پەرژینی گــــەڵا گـــرتوونیــــە ناو

خێو:

پێم بڵێن ئەی خشڵی ڕووی گوڵ ئێوە کێن؟
خەڵکی کوێن و چۆنە لێرە نیشتەجێن؟

یەکەم:

نیـــشـــتـــمـــانم عـــاســـمـــانی نیلیـــیـــە
شـــەونمم بێ من گـــوڵێ شـــەوقی نیـــیـــە
دەچمــــــەوە بـاڵا کـــــە ڕۆژ دێ پـڕتـەوی
چونکە دەیکا ســــــەرزەوی پایەم نەوی

دووهەم:

مــن لــە دەریــای پــانــی بــێ پــایــانــەوە
بوومــە هەور و چوومــە ڕووی عــاســمــانەوە
دەنـکـەبـارانـی بـەروپـشـت ئـەتـڵـــــــەسم
مـوحـتـەکـیـر دوژمنمـە دۆسـتی بێ دەسم
مـن کـــە دێمــە خـــوارەوە هەر ئەو دەمــە
چاوی جـــووتیـــار و پەڕی گــوڵ جــێگەمــە

خێو ڕوو بە سێهەم:

تۆ کــە بێــدەنگ و کــزی حــەیرانی تۆم
تۆش وەکو ئەو جووتە خۆت هەڵکێشە بۆم

سێهەم:

ناز لەســەر چبکەم بڵــێم چی و چیم ئەمن؟
قـــەترە نیم و ڕەمـــزی بەدبەخـــتـــیم ئەمن
هیچ، کـە شـانازیم نیــیە بیـڵـێم بەخـێـو
هەر لەناو قـامــووسی بوونیش نیــمە نێـو:
«نازەنینێ کــیــژی جــوتیــاری فــەقــیــر
داوی عـیــشـقی هاتە ڕێگە و کـەوتە گـیـر
کــیــژ و کــوڕ دایان بە یەکــتــر گــفت و دڵ
بوونە یەک گیـان، یەک بەدەن، یەک ئاووگڵ
دیتنی یەکــتــر بوو دڵخــۆشــیــان و بەس
وەک ئەوان بۆ خـۆشـەویسـتی نەبووە کـەس
دایـک و بابـی هەر دوڵاش دایـان کــــەلام
نازەنـین بڕوا بەبـووک بەکـــــراسی خــــام
پێـشـکەشی ئاغـا کـە ئەسـپـێکی دەویست
گــوێی گــران کــرد ناڵەوو زاری نەبیــست
بوو بە چقــــڵــــێک و لەبەینیــــانا ڕوا
کــوڕ لە تاوان مــرد! هەڵی نەگــری خــوا
چاوی کـیـژیش ئەمنی خـسـتـە ئەو گـوڵە
خۆشی ئاوێتـەی گـڵـە کـوشـتـەی دڵە»
من کــە ئاوی چاوی بەدبەخــتــێکی وام

وا لە غـــەم و زام و بە بەدبەخـــتی ڕژام
هاودەمی و ناو کـــۆڕی یارانم لە چی!
نـازی وەک ئـاونـگ و بـارانم لـەچـی؟
خێو:
ئەی نیشانگەی عیشقی دڵدارێکی پاک
گەوهەرە تاقانەکەی سەر ڕوویی خاک
ئەی ڕژاوی دەســتی جــەوری نائەمین
ئەی مـوقـەددەسـتـر دڵۆپی سـەر زەمین
مـافی شـانازیت بەسـەر عـەرزا هەیە
ناوی تۆ گــوم نابێ تا دنیـــا هەیە
دژ مـــــەبە ڕۆژێ دەبێ هەروا نەبی
بۆ گلێنەی چاوی خـــوێنمـــژ تانە بی

* **

لە نامیق کەمالی تورکەوە

لەسەر گۆڕەکەی نووسراوە

گـەلۆ فـریشـتـەی ئازادی دێتـە ناو ئێـمـەش!
ئەمـەم خـەیاڵ بوو کـە گـیـانمی بەڕێ دەکـرد هەندام
مـەرگ ئەگـەرچی فـڕێی دامـە کـۆڕی خـامـۆشـان
هەتا بەیانی حـەشـر بۆ گـەلم لە شـیـوەندام

***

لە ئەبو نەواسەوە

بیـری گـوزەشـتـە بۆ دەکـەی؟ بۆچی دەخـۆی خـەمی سبـەی
کـاتی گـوڵە، بە ڕەنگی گـوڵ تێکە، بنۆشـە پێکی مـەی

ئەو مـەیە وا کـە فـڕکـراو گـەیشـتـە جـەرگ و ناوەوە
دێتـــەوە ڕوو بە ڕەنگی ئاڵ لە ڕوومـــەت و لە چاوەوە
***

لە نازانم کێوە

هەزار دەوران گـەڕا مـەیگێـڕی گـەردوون تا هەلێکم هات
لەبەر پیـــری ئەویشی لێ ڕژاندم دەســـتی لـەرزۆکم
***
ئەم پێکەنینە تاڵە لەگـــریان بەکـــوڵـتـــرە
گــــریان دەری نەبرد دەگـــەڵـم دامـــە پێکەنین
***
کـــە خـــاوەن شـــیـــعـــر بمرێ نرخی قـــســـەی
لــە زێـــڕ و دوڕ و گـــــــــەوهـەریـش زیـاتـرە
دەســـا کێ لە دنیـــا بە شـــاعـــیـــر دەگـــا
کـــــە مـــــەرگی لـە ژینـی گـــــەلـێ چاتـرە!
***

فرمێسکی هەتیو

لە پەروین اعتصامی یەوە، ١٣٢٤

ڕۆژێ بە کـووچەیەکـدا دەڕۆیی پادشـایەک
لە هەر کـۆڵان و بانێک بوو بەهەرا و قـریوە
پرسی هەتیـوێ بێ کەس چییـە دەدا تروسکە
لەتاجی پادشـــادا؟ جـــوانی وەهام نەدیوە
کەسێ وەرامی داوە: لەکوێی دەناسین ئێمە؟
هێندەی هەیە بە پـوولـی زۆر و فـرەی کـڕیوە
پیـــرێژنێکی بێکەس گـوتی: ئەمن دەزانم

فرمێسکی چاوی ئێمە و خوێنی دڵی هەتیوە
بە بەرگ و چێوی شوانی ئێمە فریودراوین
گورگە لە پێستی مەڕدا، هەزار زگی دڕیوە
ئەو شێخی گوند و ئەسپی کڕیوە ڕێگرێکە
گەدایە شا کەماڵی مسکێنەکەی بڕیوە
لە دوڕڕی تاجی پاشا دیقەت بکەی دەزانی
فرمێسکی دانە دانەی هەتیوە هەڵوەریوە
هەژار لە پەندی بێ سوود چتە دەگەڵ نەزانان
نازانی ئێستە ناهەق پرزەی هەقی بڕیوە

***

پاش هەرای شەهریوەری بیست، تا ماوەیەک ئازادی قەڵەم لە باوبوو: لاوە کوردێکی سنەیی بە ناوی دوکتۆر سمایلی ئەردەڵان، بۆ خزمەت بە هاوخوێنانی حەوتەنامەیەکی فارسی کە ناوی نابوو (کۆهستان) لەتاران بڵاوکردەوە. زۆری بەهرە بە کورد گەیاند. کوردی ئاوەکی و لاوەکی و خۆماڵی لێکتر بێ ئاگای پێکەوە کردە ئاشنا. هەتا توانی دەنگی کوردی بەشخوراوی بە خوێنەرەوان ڕاگەیاند. جاروبارێکیش بەخشکە هۆنراوەی بەزمانی کوردی تێ داخنی. کە دیکتاتۆریی شای پاشین دەس پێ کرا، ئەو دەنگی کوردەش داخرا. من کە زۆر خۆشم گەرەک بوو، چەند وتارێکم بۆ هەنارد و چاپی کردن. هۆنراوێکم کە بە کوردی بۆ نووسیبوو، باسم بە چاکە کردبوو؟ لە ژمارێکیدا خۆی گونجاند، کە ئەمەبوو:

بۆکان - ١٣٢٣:

کۆهستان

نامەی کۆهستان ئەو ئەستێرەی تۆ
ورشەی پرشینگت دای لە هەردوبۆ
شەوەزەنگی کورد، دەرد و نەهاتی
ئەستێرەی بەختی، تێیدا هەڵاتی
تۆ ئەو ئەستێرەی پیاو لێت بڕوانێ
چەتە و پێوەدەر بە پیاو نازانێ

تۆ ئەو ئەستێرەی: هەڵدێ بە پارشەو
موژدەی ڕۆژ دەدەی ڕاپەڕین لەخەو
***
پەڕت وەک پەڕی پیرۆزە پیرۆز
داژدار و چاوسوور لەناو گەل و هۆز
سێبەری باڵت لە هەرکەس بدا
وازی لەچی بێ؟ بەئاوات دەگا
سیمرغی کوردی، تۆ بە هۆی شاباڵ
بێ بابان دەکەی لەسەر زاڵان زاڵ
بازی بەودمی بۆ کوردی هەژار
کوندی بۆ دەزگای خوێنخۆر و زۆردار
***
کوێستانی خێڵی بێ ئەنوا کانی
بۆ تینووی کوردان: کانی بۆکانی
زستان کە ڕۆیی خێڵی کوردستان
شوێنیانە دەبزوون ڕوو بە ڕووی کوێستان
کە بەفر و سەرمای بیست ساڵە چۆوە
ها، خۆ دەخەینە باوەشی تۆوە
تا تۆمان هەبی؟ خەمی چمانە؟
کێ لێمان دەگرێ: بڕ و بەهانە؟

***

کوردە، کۆهستان بەناو ئەنواتە
لە تەنگانادا باب و براتە
کۆهستان، یانی: کوا هەستان لەخەو
بۆ بێهەستە باز لە ڕوو بەڕووی کەو؟

هاواری تۆیە لە پاتەختەکەت
بۆت تەخت دەکا: ڕێگا سەختەکەت
کۆهستان، بۆ کورد: هومێدی و قەلاّ
خوا بتپارێزێ لە دەرد و بەلاّ

***

١٣٢٥ شەمسی، لە فارسییەوە:

خێوی گوڵ و وەنەوشە

خێوی گوڵ دوێنێ لە سووچی چەمەن
کەوتە مەڵبەندی سوێسنە و یاسەمەن
گوڵی دین لە ناو سەوزەی بەهارا
هەمووی وەک پەری لە لەنجە و لارا
وەنەوشە لەگشت جوانتر و چەلەنگ
بەلاّم لە شەرمان سەرنەوی و دڵتەنگ
پێی گوت: ئەی نووری گلێنەکانم
ئارەزووت چییە؟ بڵێ، بزانم
بە دڵخوازی خۆت دەتدەمێ داخواز
کە تۆ وا جوانی و وا بە غەمزە و ناز
گوتی بمدەیە سەوزە و شینایی
ون بم لە بەر چاو ئەهلی ئاوایی
نەوەک گوڵبژێر بێ بەکن مندا
هەڵم پسێنێ لە بێخ و بندا
نابینێ مەست و خەواڵووی غەفڵەت
نە ئەمن و جوانی نە ئەتۆ و سنعەت

***

سالی ١٣٢٤ بۆ سالْپێوم نووسیوە کە لەبن هەر مانگێکدا دوو بەیت بنووسرێ:

خاکە لێوە

کـوردە گـیـان یاخـوا جـێـژنت پیـرۆز بێ
بـەهاری ژینـت جـــێـــژنـی نەورۆز بێ
چەند دلْگوشـایە خـاکـە لێـوەکـەت
پیـــرۆزە ڕەنگە شـاخ و کـێـوەکـەت

بانەمەڕ

مـــانگی بانـەمـــەڕ لە کــــوردەواری
بەهەشت لـە دنیـــا خـــۆی داوە دیاری
کـەژ پۆشی لە گـولْ چادری سـوور و زەرد
هـاڕەی هەلْـدێران دەرمـــــانـە بـۆ دەرد

جۆزەردان

ڕەنجـبـەر با بەس بێ سـەیری گـوێسـوانان
لەدەســـتی تۆیە چاوی ئەعـــیـــانان
وا جـــــۆزەردانـە و کـــــۆچی بـەهارە
ســـەرەتای ڕەنجی مـــامی جــووتیـــارە

پووشپەڕ

یاخـودا هەرکـەسێ کـوردی خـۆش نەوێ
وەک پووشی پووشـــپـــەڕ بە ڕوودا کـەوێ
بە داسی مـــەردی پالْەی کـــوردســـتـــان
بیـــدەن لە تایە بۆ ســـاردی زســـتـــان

گەلاوێژ

گـــەلاوێژەکـــەی بەخـــتت لە ئاســـۆ
دەرکـــەوت، چابوو تۆ نەبووی ڕەنجـــەڕۆ

نرخی ئەم مـــــانگە پارەی گـــــیـــــانە
جــێــژنی ســەرســاڵی کــۆمــەڵی ژیانە

خەرمانان

وا ڕەنجی ســـــــاڵـێت هاتـۆتە بـەرهەم
ڕۆژی مــــاو زۆرن، نەبی کــــەترە خــــەم
ئەمــــســــاڵ تۆ نەکــەی بۆ ســاڵی دوایی
مــــانگی خــــەرمــــانان دەکــەی گــەدایی

ڕەزبەر

ڕەزمــــان هاتە بەر، لەخــــەم بووین رزگـــــار
ڕەزبەر بە خــــێــــر بێ بۆ کــــوردی هەژار
پڕبوو لە مــــیــــوە ئەم دەر و دەشــــتــــە
ڕاســـتی کــوردســـتـــان وێنەی بەهەشـتـــە

خەزەڵوەر

دوژمــنــمـــــــــــان بمرن بە دەرد و بـەلا
وەک بـە خــــــەزەڵوەر دادەڕژێ گــــــەلا
ئاوردوو داخــــە کــــوردە زســـــتــــان دێ
بەفــــر بەڕێوە بۆ کــــوردســـــتــــان دێ

سیخوار

ســـیـــخـــوار خـــۆی نواند لە بەر پەســـاران
ســــــەرمــــــا هات، دڕا بەرگی هەژاران
نا نا، تۆ مـــــانگی دڵخـــۆشی و شـــادی
تێــــــــتـــــــــدا هەڵکرا ئالای ئازادی

بەفرانبار

وا بـەفــــرانبــــاری ڕووگـــــڕژ و تاڵـە
کـــوردە گــیـــان وەخــتی خـــزانە مـــاڵە
هاوین پـەیداکـــــە، ئـەمـــــڕۆ بی پۆشـــــە
پیـــاو بەئێــروو بێ؟ زســتــانیش خـۆشــە

ڕێبەندان

ڕێبــــــەندان گـــــەرچی ڕێگەبەندانی
گلێنـەی چاوی گـــــەلی کـــــوردانی
لەنێـــو مـــانگاندا جـــوان و ڕووســـووری
لە تۆدا کـــرا جــێـــژنی جـومـــهـــووری

ڕەشەمە

ڕەشـــــەمـــــە، نـامــــەی بەهاری هێنا
کـــۆچی بە خــێـــڵی ســـەرمـــایە لێنا
ڕنووی ڕووخـــاندن تۆپخـــانەی شـــەمـــاڵ
کـــــوردە دڵخـــۆش بە نـەمـــا ژینی تاڵ

***

سروود بۆ پێشمەرگە

١٣٢٤ شەمسی، مهاباد

ئـەمــــــە پۆلی لاوان و گـــــــەنجی وڵات
بە قــەلبــێکی پڕ هێــز و عــەزم و ســبــات
بە ڕوحــێکی خــاوێن بە ئیــمـــانی چاک
بە قـــــورئانی پیـــــرۆز، بە یـەزدانی پاک
بە نامـووس و دین سوێند دەخۆین گشتـمـان

که تەخسیرێ ناکەین لەڕێی نیشتمان
بە یاری خودا تاک و ئاخر نەفەس
دەکۆشین و ئەم خاکە نادەین بەکەس
***
کوڕی کوردی گوردین، نەبەرد و نەبەز
لەشەڕ مەست و سەرخۆش نابین وەڕەز
هەموو پەنجەمان ئاسنین و قەوی
لەبەر هەیبەتی مە دەلەرزێ زەوی
هەموو بێچوە شێرانی شێر هەڵدڕین
وەکو بەبری ئازا و پڵنگی دڕین
ئەجەل وا لە لوولەی تفەنگی مەدا
ڕەها نابێ دوژمن لە چەنگی مەدا
***
هەموو دەستمان داوەتە دەستی یەک
بەقەول و بەڕۆح و بەماڵ و بەچەک
هەتا ماوە قەترێکی خوێنی بەدەن
دەبێ بڕژێ بۆ ڕێی نەجاتی وەتەن
بکوژرێین لەڕێی حیفزی ناموس و دین
گەلێ خۆشترە نەک بە دیلی بژین
هەموو سەر لەسەر نیشتمان بەخت ئەکەین
هەموو ڕێیەکی سەختمان تەخت ئەکەین
***
بژی کوردەواری لە ئازادییا
بژین لاوەکانی لە دڵشادییا
***

سروودێک

کوردستانی نیشتمانم، رووگە و هەوێنی ژیانم

بەدیمەن و خۆشەویستیت، ڕاهاتون چاووزمانم

***

تۆ بەهەشتی سەرزەمینی، جوانی بێ وێنەی جیهانی

پڕ لە نەوت و زێڕ و زیوی، پڕ لە پیت و دەغڵ و دانی

***

داگیری کردووی بێگانە، بۆ کوندەبوو بوویە لانە

دژ مەبە، دەبووژێیەوە، بەرتەسک و تەنگە تەنگانە

***

سەربەخۆ بوونت نزیکە، ڕۆڵەی ئازات پێگەیشتوون

دەمی خەنجەر تیژ کراون، بۆ تۆڵەت دەس لەسەر مشتون

***

کیژ و لاوی ئازادیخواز، شێری تەلار لەلان دەرچوون

چاری داگیرکەرانی کورد، یان گیان دەرچوونە یان دەرچوون

***

کورد و کوردستان پەرستم، سوێند بەو رووگەی خۆشەویستم

تا دوژمن لە خاکمدا بێ، نابێ لە خەبات بوەستم

***

کاوێژی لەمێژینەیەک

ئەوسا کە خوردە پایەکی بێ مایە بووم لە تەرەغە و پاشان لە بۆکانێ دەژیام. لە سایەی ماڵە ئێلخانی و بە تایبەتی کوڕانی حاجی بایزاغا، لە زۆردارانی لاوازخۆر پارێزرابووم. دەگەڵ ئەحمەداغا و قۆج بەگ، مەراقی قسەی قۆڕمان بوو، دەمەلاسکەی سەعدی و حافز و مافزم دەکردەوە -کە ئێستا لە بیرچوونەوە دوو ڕەمەزاننامە نەبێ – کە ئەو سەردەمە گوتوومە و بردوومە بۆ ئەحمەداغا:

ڕەمەزانی١٣٢٢، بۆکان

شابان بۆ سەفەر گرتی تەدارەک

لێم وەژوور کەوت مانگی مبارەک

هەستام لەبەری، گەلێ بە قەدر
بە خێرم هێنا و بردمە لای سەدر
بەرتیلی دەرد و بێگاری دوایی
کەبابم بۆ کرد، بۆم لێنا چایی
وێستام ڕوو بەڕوو تا ڕۆژ دەس نەزەر
شەوگار کە ڕابرد، نزیک بوو سەحەر
عەرزم کرد: چۆنە لێرەت دەبینم؟
خۆ نەتهێناوە مایەی لەرزینم؟
فەرمووی: نایەوێ ببی بێ سەحەت
زۆر لەمێژە هەی ئاسوودە و ڕەحەت
من یازدە مانگە نامبینی لە ماڵ
چوومە دروێنەی پەڵەگەنمی ساڵ
نەجاتم داوە دروێنە و کێشە
بڕیومە دەمبێن بنتا لە مێشە
کارم تەواوە، گێرەیە وادەی
فەورەن تێگەییم چییە ئیرادەی
قوشقی بووم، دڵم واقی بردەوە
ڕێی هەڵاتنم تاقی کردەوە
هەستا بە گورجی، زانی بە سڵ بوون
لای دەرکی بڕی، گیرام خرمچوون
***
پشتی خوراندم، فیتەی بۆ لێدام
چەڵەمەی ڕۆژووی لە مل گرێدام

به «نەیخۆی باشە» ، بە «خێرە خێرە»
توند دەمی بەستم وەک پانێر گێرە
بیست و نۆ تایە کلۆشێکی خاو
بە منی گێرەکرد ئەو مانگە تەواو
لەپاش وردەکوت کە زانی مردم
گوریسی کێشا و بەرهەڵدای کردم
فەرمووی «سبەینێ با بەرهەڵدابی
شەش ڕۆژی دیکەش دەبێ تێدابی»
مۆزم کرد زانیم کە گێرە ماوە
تا نێو «قەرەگوێز» ئاوڕم نەداوە
دەستم دامێنت ئێلخانی زادە
تکام بۆ نەکەی قەت بەرم نادا
سەد سۆفی هەیە پشت پان، مل فیلە
بەوان گێرەکا پەڕش و دێمیلە
ڕاوەستێ کە گوتی «هەر دەی هێنمەوە
هێندێک ڕیخۆڵان بخووسێنمەوە»
* * *
جێژنان عادەتە لە نێو ڕەعایا
دەبەن بۆ ئاغا توحفە و هەدایا
لاییقی حوزوور دیاری جوان و شیک
نەم بوو بە غەیرەز دوعاوو تەبریک
عەرزی تەبریکم لەو عیدەت هەیە
شاییم بەو ڕۆژە سەعیدەت هەیە

یا خودا تا حەرشە لەسەر شان و پیل
تا تێی دەتووڕێ نەفخی ئیسرافیل
تا لولە دەکرێ سەمای سەبزپووش
تا دەبن کێوان وەک عیهنی مەنفووش
دایم جەژنت بێ و جەژنت پیرۆز بێ
بەهاری ژینت جەژنی نەورۆز بێ

* * *

ڕەمەزان نامەی ١٣٢٣- بۆکان

خێڵەکەی شەعبان هەر کۆچی لێنا
مانگی مبارەک تەشریفی هێنا
داسی زەردی کرد بە پێش قەراوڵ
خورپەی هات خەڵک لەجەرگ و لە دڵ
هەموو تێگەیین لە فیک و هۆیان
دوعای مەحفووزیان دەخوێند لە خۆیان
هیچ نەگەڕاوە بە پاڕانەوە
تەشریفی هێنا ناو بۆکانەوە
بەو دەنگی ناخۆش «عەبە»ی گزیری
قاوی کرد شەوێ بە بێ خۆگیری*
دەس دەنە داس و وەرنە هەرەوەز
حوکمی حاکمە و خۆ مەکەن ناحەز
هەمووی دەستی کرد بە بۆڵە و پرتە
لەهەموو قوڵێک پەیدابوو سرتە

* بانگدەر ناوی مەلا عەبدوڵڵا بوو، دیارە مەلاش گزیری ڕەمەزان بەگە.

لێکرا هەڵاتن، ما، هەمە باهەم
هەژار و ڕۆژو وەک بەنگین و مەم
شەوی هەرمابوو چوومە سەرکاریٚ
بێ ئاواڵ درووم هەتا ئێواریٚ
نە چا، نە سیغار، نە نان، نە ئاوێک
نە بن سێبەرێک، نە خەوتن تاوێک
هەتا تاریکان نەمابوو حاڵێ
بە سەد کلکەلەق گەیمەوە ماڵێ
تەمام بوو هەڵێم، لە پڕێکی ڕۆژوو
دیسان وەک دۆڵپا سواری شانم بوو
بە «خەیرون لەکوم» ئیقناعی کردم
پێی بۆ پێوەندی نیەتێ بردم
دەمی دادرووم بە «خەیتی ئەبیەڵ»
«سومە ئەتیمو»ی لێ کردمە مەتەڵ*
بەری شێست باقە، ڕۆژێ شازدەبەر
هەتا ئێواریٚ پێی دەبردمە سەر
جێی سی تەغاری پێ درووممەوە
هێزم لێ بڕا، مەحو بوومەوە
بەزەی پێم داهات، فەرمووی جاریٚ بەس
سبەی مۆڵەتە بڕۆ، مەرەخەس
پەڵێک جۆ ماوە لە شەشەکانێ
ئەویش بە شەش ڕۆژ دە دروویەوانێ

* خیط: هەودا، ابیض: سپی. ئەوسا منیش وەک مەلای کورد خوشکی صادم بە لامی قەڵەو دەزانی و دەگەڵ مەتەڵ خشتبوومە ناو تەرازووێک. لێم ببورن.

ئەمجار یەکجاری نامێنێ کارت
تا ساڵێکی دی خوا ئاگادارت
***
هەر پلاوم خوارد، پەیدا بۆوە هێز
جا وەرە و هەڵێ بەرەو قەرەگوێز
وا دیسان ئاغا پەنام هێناوە
نەجاتم نەدەی خراپ قەوماوە
هەزار دەروێشی لێ کۆبوونەوە
با پەڵە جۆکەی بۆ بدروونەوە
***
هەر کەس ساز و ڕووت «هەرچی شک دەبا»
جێژنان بۆ ئاغا دیارییەک دەبا
من کە دوعاگۆم دوعایە دیاریم
هەر ئەمەی تێدا حوجرەی هەژاریم
جێژنت پیرۆزبێ، پیرۆزە سایە
لە خودای بەرز و مەزنم تەمایە
تا دەفەی دەروێش دەبێتە فڕۆک
تا هەموو شاعیر دەبن ساز و کۆک
هەتا زەرگ و سیخ دەبێتە بڕنوو
تا ئاغا دەبن بێ کیبر و خۆشخوو
تا کورد دەبنە یەک، هەموو دەخوێنن
خۆ لە ژێرباری دیلی دەردێنن
تۆ هەر بمێنی بە ژیانی شیرین
تا هەزار هەژار لە سایەت بژین
***

هەژار ئامۆژگاری بۆ شێرکۆی کوڕی خۆی دەکا

شێرکۆ کوڕی خۆشەویست و ژیرم
زاخاوی مەژیم و هۆش و بیرم
پنج و رەگەزی دڵ و گیانم
خونچەی شەبەقی باخەکەی ژیانم
هێشتا بەتەمەن مناڵ و کاڵی
وەک دەربەدەریم دووازدە ساڵی
هەرچەندە کوڕی منی هەژاری
دووا رۆژی هەژارە نادیاری
لێم روون نییە پاشی چت بەسەر دێ
هیوام گەلێ پێتە ببیە مەردێ
مەردێکی بەکار و چاپک و زیت
بیرێ بکەی و بزانی تۆ چیت؟
دەردی گەلەکەت بزانی چۆنە
بۆت دەرکەوێ چەند برینی کۆنە
خانی لە هەزار و سەد ژیاوە
ئەو کاتە لە ئێمە چۆن دوواوە
حەفتاوو حەوت لە سێسەتیش چوون
پێشتر لەوە کوردی ئێمە مردوون
ئەودەم کە هەیان بو میرێ بۆ خۆ
ئەمڕۆکە پساوە رایەڵ و پۆ
بوین ئەودەمە پشکی تورک و تاران
زۆر ئێستە خراترین لە جاران
نەوتت کە ژیانی ئەوروپایە

بۆ تۆ نییە تیری شەوچرایە
بێگانە لە نیشتمانی ئێمە
تێر و قەڵەون بە نانی ئێمە
خۆمان هەمو کوێر و کوتر و برسی
ژین کورت و ئەویش لەگەڵ مەترسی
نابێ بە زمانی خۆ بخوێنین
ناشێ کە هەناسەیەک هەڵێنین
کوژران بە هەزار هەزار لە لاوان
ئازادیخوازی ببووە تاوان
ئێستەش لە سەر ئەم ژیانە تاڵەش
پاش رژتنی هێندە خوێنە ئاڵەش
کورد هەر لە خەوی نەزانیدایە
هەر پێکەوە گەڕ و هەرایە
بێگانەپەرستە خۆنەویستە
بۆ هاوڕەگەزی کەڕ ونەبیستە
بۆ یەکتری دوژمن و نەیاران
بۆ نۆکەری تابلێی لەبارن
ئەو چاخە کە خانی پێی ژییاوە
فەرموویە هەرا لە سەر دراوە
وێستێکە هەزار ئەوەندە چرووکن
بۆ پوولێ لە تای تەرازوو سووکن
خۆ هەرچی دەخوێنی پیت و نیوێک
ئەو دەچتە کەلێک و گەل لە شیوێک
لای شەرمە کە هەر بەکوردی بدوێ

بۆ چارەڕەشـــیی مــە «بۆگـــەنە خـــوێ»
خـــۆی ناو دەنێ مل بەزەنگی پێـــشـــڕەو
دەتـداتـە دەسی دژت وەکـــــو کـــــەو
زۆرزانـە لـە کـــــاروبـاری هـەرکـــــەس
ئاگـــای لە ژیانی خـــۆی نیـــیـــە و بەس
ڕەنگن هەمـــوو کـەسک و ســوور و شــین
کـــــوردایـەتی زۆر بـەکــــــەم دەبـین
کێ هـونـەری کـــــــوردە یـان هـونـەروەر
کــــەم بایی ترە لـە توور و گـــێـــزەر
وا بیـــر مـــــەکـــەوە ئـەمـــــەم درۆیـە
بۆ راســــــتـــــیی نموونە بـابی تۆیـە
کـــاتم ئەوە گـــەییـــە سی و نۆ ســــاڵ
هەر ســــــاڵە لە پار پتـــــر ژیان تاڵ
دڵـخـــــــــۆشـی لـە رووپـەرری ژیـانم
هـەر هـێـنـدە نـاوەکـــــــــەی دەزانم
ئاوارە لە نیـــشـــتـــمـــانی خـــۆمم
ئـاواتـەخـــــــــوواز بـەژیـنـی دۆمم
والا دەس و دڵ پـــــــــڕ و پـــــــەژارم
ســـــــــــەربـاری هــەژاری دەردەدارم
هەر مـــانگە لە دێیـــەک و لەجـێـیـــەک
هەر رۆژە مـــیـــوانی خـــانەخـــوێ یەک
دەرکێ نـیـــــیـــــە دادی بۆ بـنـێـــــرم
هەردێ نیـــیـــە خـــۆمی لێ وەشـــێـــرم
کـــوردایەتیـــیـــە گـــوناە و ســـووچم

وەک مۆمێ دەساچم و دەسووچم
هەرچەندە کە نیمە هیچ دەرووێ روون
هەر دژ دەگەڕێ گەڕانی گەردوون
دەستم لە هومێدی بەر نەداوە
چاوم لە پسانی بەند و داوە
پێم وایە دووا بە ڕۆژی رەش دێ
زۆر ناچی کە باو و رۆژی مەش دێ
جا با پتریش بەدەرد و کول بم
با رووت و کڵۆڵ و داخ لەدڵ بم
سەد هێندە پەژارە لێم وەکو بێ
کورد هەر دەبێ رۆژێ سەربەخۆ بێ
بامن بە هەژاری بچمە بن گڵ
کورد رۆژێ دەبن بە گوڵ لە سەر چڵ
هەر هێندە تکام لە تۆیە ڕۆڵەم
مەڕوانە کە ئەم شڕ و شڕۆڵەم
زۆرتر لە منیش کز و هەژار بی
بێ بار و نزار و لێو بەبار بی
دەربەس مەبە، بۆ گەلت بکۆشە
ژەهراوی لەسەر بنۆشە، خۆشە
باوکی تۆ چۆن بوو شوێنی بگرە
حیزانە مەژی بەمەردی بمرە
***

بەشی سێهەم

نامیلکەیەکم لە شام چاپکرد بەناوی «بەیتی سەرەمەڕ و لاسایی سەگ و مانگەشەو» دەگەڵ چاپخانەیەکدا ناردم بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان و لە موسڵ کەوتنە بەر چنگورکی شورتەی نوری سەعید و بە خڕو پڕی لەناو بران تەنیا چل نوسخەیەک کە خۆم گلم دابوونەوە لەو نامیلکە بڵاوبوونەوە. وام بە باش زانی بەیتی سەرەمەڕەکە دەگەڵ هێندێک لە بەرهەمەکانی ساڵانی بەر لە چل و هەشتیشا بۆ نموونەی هۆنراوەی ئەو سەردەمەم نیشانی خوێندەوارانی کوردی بدەم. ئەوی شیاوی باسە، جیا لە «ئاڵەکۆک» کە سۆڤیات لە تەوریز بۆیان چاپ کردم نزیکەی دوو هەزار بەیتێکم بە چاپ نەکراوی لەو ناوەدا مایەوە و دەستم پێ ڕاناگەن و نازانم ماون یان سوتاون و لەناو براون. بە هومێدم ڕۆژێک دەست کەونەوە و ڕووناکی ببینن.

***

بەیتی سەرەمەڕ

سوریا، دمشق ٢٣/ ١/ ١٩٥٧: ساڵی ١٩٤٨ ڕۆژێک لە ڕۆژان لە ڕۆژنامەییێکی عەرەبیدا لە ژێر دروشمی «کۆشکی بلوورین»دا چیرۆکێکی کورتی ڕەمزیم خوێندەوە کە لە بوێژی تورک «صباح الدين علي» وەرگیراوە. چیرۆک نزیکەی نیو رووپەڕی ڕۆژنامەی گرتبوو. هەرچەندە زۆر لە پەردەدابوو، زۆر بەنهێنی پیاوی تێ دەگەیاند کە مەبەستی چییە. بەڵام دیسان زۆر کاری کردە سەر مێشک و دڵم. پوختەی چیرۆکم هەر لەدڵدابوو تا هێنامیە سەر ئەو بیرە کە ئاوا پان و پۆڕی کەمەوە و هەرچەندی کێشی دێت ڕایکێشم و چی لە دڵمدایە بۆی بکەمە نێوئاخن. ئەگەرچی بەشی زۆری من لەخۆمەوە پەڕوپۆم لێناوە و پەڕم تێدا هەڵاویشتووە. بەڵام هەر لەسەرمە زۆر سوپاسی گیانی پاکی ئەو بوێژە بەرزەی تورک بکەم کە بناغەکە ئەو دایڕشتووە. بۆتە دابێکی تازە هەرکەس شتێک دەنووسێ دەیکاتە دیاری بۆ کەسێک، منیش ئەم سەرەمەڕەی خۆم پێشکەش بەو کەسە دەکەم کە هەمووی دەخوێنێتەوە و خەڵکیشی لێ تێ دەگەیەنێ .

***

حیکایەت خوان

شــــــەوێک لـە شــــــەوی پـایـز
خــوا لێ خــۆشــبــوو مــام بـایـز
پـیــــــــرێـکـی دنـیــــــادیـدە

دانا و زانا و گەریدە
قسەڕەوان، گفت جوان
شیرن ڕاوێژی زمان
لە گوێی ئاگری مزگەوت
سەعات گەییە شەش و حەوت
ئەوە دەیگوت: حیکایەت،
خۆش بوو بەدەر لە غایەت
ئاوی گوێچکەی دامەوە
وەهای بۆ گێڕامەوە

سێ تەنبەڵ

هەبوو نەبوو، لە زوودا
لە دەورانی پێشوودا
سێ زەبەلاحی بێکار
چەورە و شەلاتی ناوشار
دەست و پێ سپی و تەنبەڵ
پیس و بۆگەن و چەپەڵ
یەک لە یەکتر خوێڕیتر
هەر بۆیە بوون یەکدی گر
نانی بە ڕەنجی شانی
هەر ناویان نەدەزانی
بەخواهیش با و بە زۆری
دەژیان بە مفتەخۆری
هەر شەو دەچوونە ماڵێک

سێسەد و شەست لە ساڵێک
سەلام مەلێکم حەمە
میوانی تۆین ئەو جەمە
ئا توخوا پوور خانم جان
تۆزێ کەرە و سێ چوار نان
چبلا بوو خوشکە ڕابی!
نابێ تۆزێک بۆ خوا بی!
ترخێنێکمان بۆ لێنێ
ئاهی دڵمان بشکێنێ
چەند ساڵێ وا بەڕێ چوون
تا لای خەڵک بۆژۆ بوون
کەس بەربەی نەدەپێوان
ناچار دایانە کێوان
شەویک لێرە، یەک لەوێ
هەر نانەزگ دەس کەوێ
وا فێربوون ماڵانگەڕی
سەگیان پێ نەدەوەڕی
هێند چوختی ببوون لە سواڵ
مەلا فڕێی دا مەتاڵ
شێخان لە بەریان بەزین
بەتاڵیان کرد خوانی زین
دێوانە کەوتنە هاوار
سەریان دا لە بەرد و دار

گوتیان چیان بۆمان نەهێشت
با بیانخۆین لە باتی چێشت
تەنبەڵباشیی زەمانە
ترسان بیانخۆن دێوانە
بەناچار دایان بڕیار
یەکجاری بچنەوە شار

شارێکی مەزن

لە کەلێ وەسەرکەوتن
ماندووبوون، تۆزێک خەوتن
هەڵسان نۆڕیانە چواردەور
دنیای سامالّی بێ هەور
لە دوور شارێ دیارە
پڕ گومبەز و منارە
پڕ قەڵا و باڵەخانە
عەجایبی زەمانە
نە سەری دیارە نە بن
هەزار شەیتان دەکا ون
شەقامی هەزار هەزار
ڕاکشاون لە گەرووی مار
هەزارە زیلەی ناوشار
زیاد لە ئەندازە و ژمار
وەک لەشکری مەل و موور
ڕەش دەچوون دەجمین لە دوور

تەنبەڵ ماتی دای گرتن
دیتیان تارمایی مردن
چۆن بژین لەو شاری پڕ!
ئێمەی خوێری و شڕ و وڕ!
لەبەر زۆر بیرکردنەوە
خەونووچکە دەیبردنەوە
یەک لە هەموان پتر سەگ
پێیان دەگوت قوڵی بەگ
لە پڕ سەری هەڵبڕی
دە ئاوالآن ڕاخوڕی:
سەر بەرەژێر، با بچین
فێڵێک هەیە پێی دەژین
«چۆن فێڵێ؟ شەیتانییە
بەشم لە زۆرزانییە»
لە ڕێگە تێی گەیاندن
لە دڵ و مێشکی چەسپاندن

ژیان لەو شارە

هاتن، گەیشتنە ناوشار
پێدا گەڕان سەر و خوار
لە هیچ کوێ جێی وا نییە
بێکاری تێدا نییە
نە دەوڵەمەند، نە هەژار
نە گەدایە و نە خونکار

نـــــه زۆرداره و نـــــه بـــــێ زۆر
وەک یـەک ســـــــپی و ڕەش و بـۆر
هەمـــــوو کـــەس دەکـــا کـــاریّ
چـی پـەیـدابـوو ئـێـــــــــــواریّ
دێتـــــه ژمـــــار و دەفـــتـــــەر
دابەش دەکـــریّ بەقـــەد ســـەر
کـێ لـەکـــــــــــار ئـازاتـر بـێ
دەبـــێ بـــەشـــی زیـــاتـــر بـــێ
هەرکــــەس کـــاری نەدەکــــرد
بێ نـان لـه بـرســـــان دەمـــــرد
بە میرات نەبوو
ئـیـــــتــــــر له مـــــیـــــرات نـەبوو
کـــــوڕی خـــان و خـــات نـەبوو
دەوڵـەمـــــــــەنـدێـک مـنـدار بـێ
یەکـــەم ســـووتخـــۆری شـــار بێ
کـــــوڕی جـــاشـــــه کـــــەریّ بێ
بێ شـــــەرم و ســـــەرســـەری بێ
زمـــــان پـیس، دەم بۆگـــەنـیـــــو
بەهـۆی لـیـــــرەی مـــــام تۆپـیـــــو
ببــــێـــتـــــه گـــەورەی کـــۆمـــەڵ
کـــەر دەبەرکـــا پێـــســـتـــه کـــەڵ
بێ ئاغا بوو
لـێـی نـەبـووکـــــــوڕی ئـاغـــــــــا
شـــــــەو بـنـویّ لـه وەتـاغـــــــــا

بە ڕۆژ بچـــــێـــــتـــــە ڕاوێ
بـە تـاژی و تـفـــــــەنـگ بـاوێ
ئـارەق نـەچێـــــتــــــە تـوێـڵـی
بژی بە حــــــیـــــزی و دێـڵـی
تەمـــاح کـــاتـە خـــێـــزانی
جـــوانـی ڕەعـــیـــەتەکـــانـی
بـێ مــــــــانـدووبـوون بـێ هـەوڵ
بپـــۆشێ چەکـــمـــە و کـــەوڵ
کـــەوا و پـاتـۆڵ، ئەســـپـی چاک
لـــە دواڕۆژ بـــێ تـــرس و بـــاک
وەک کـــــــــوردەواری نـەبـوو
نــە بــەگ بــوو، نــە بـێــگــاری
نـەک وەکـــــو کــــــوردەواری:
جـــوتێـــری دەس قـــەڵشـــاوی
بــــەهـــــرەی دێـــم و بــــەراوی
ئـارەقـی نـێـــــــــو چـاوانـی
خـــــۆی و مـنـاڵـەکــــــانـی
ســـاڵ دوازدەمـــانـگ مـــاندووبوون
دەرکـــــــــەوێ تـاریـک و ڕوون
لـەبەر بـڵـــــێـــــســـــەی هەتـاو
لـە دروێـنـەدا چـەمـــــــــــاو
بە پشـــتـی کـــووڕ هەتا شـــەو
تـا لا بـە لای دەخــــا خـــــەو
منـاڵ هەر یـەک گـــوێـی کـــارێ

بگرێ هەتا ئێوارێ
نە خوێندنگا و نە دەرمان
چاویان پڕووش لە گەرمان
بێ جلک و بەرگ و پێلاو
لە ئەسپێ و کێچا خوراو
ڕووت و قووت تەواوی ساڵ
نانیان جۆ و زوڕات و گاڵ
زستان لەرزیو بێ ئاگر
لەوان جێ خۆشتر مامر
گەنم و تووتن پەیدا بێ
هەرگیز دەنکیان بۆ نابێ
پێک هاتووی ساڵ بە خڕی
بۆ ئاغا و ژن و کوڕی
ئاغا بیکاتە قومار
خانم خەرجی کا لە یار
کوڕ بکڕێ جلە تاژی
جەیران لە سەرمان ناژی
نە شێخ نە تەکیە هەبوو
نە دەروێش و حاوو حوو
نە دێوانەی ئاگرخۆر
نە سۆفی چڵکن و بۆر

ئەدی چۆن بوو؟

هەموو کەس پاک و خاوێن
هەڵکراو چاک و داوێن

نـه زیـنـدان بـوو لـەو شــــــــاره
نـه کـــــــوشتن، نـه قـــــــەنـاره
نەجـــــوێنـدان، نـه هـەرا و شــــەڕ
نـه فـــــێڵ و فـــــەرەج نـه گـــــەڕ
نـه دزی و نـه گـــــیــــرفـــــان بڕی
نــه کــــــــــیــنـه و نـه دڵ پـڕی
نـه هـەتـیـــــوی کـــــــۆڵانـگـەڕ
نـه ســــــــــیـلـداری چـرچ و لـەڕ
نـه ژنـی بـرسـی و بـێــــــچـــــاره
ئـــــابــــڕووی بـــدا بــــه پـــاره
دەرمـــــانـگـه و نەخـــۆشـــخـــانـه
زیـاد لـه پـێـــــــویـسـت هـەیـانـه
مـنـــاڵ کـــــــــــه تـــازه دەبـوو
کــــــۆمـــــەڵ دایـک و بـابـی بـوو
دایـــــک دەچـــــووه زانـــــگـــــەوه
بـه زگـی هـەشـت مــــــــانـگـەوه
مـــــــــامـــــــــانـی ژیـر و زانـا
یـــاریـــکـــار بـــوون لـــه زانـــا
نـێــــــوک بـڕیـن، فـــــــرچـک دان
دەیـــکـرد بــژیــشــکـی چـــازان
دەیـان کـــــــــوتـان بـێ بـەرتـیـل
بۆ ئاوڵـه و چاقـــوڵـکه و ســـــیـل
تـــا لــــه زانـــگـــا دەتــــرازا

دەبـوو بـە گـــــــــــــوێـزی ئـازا
دایـک سێ مــــــانـگ وچانـی
دەدرایــــــــە دەوری زانـــــــی
کــێ مـنــالّــی زیـاتــر بــوو
لەویتــــر بێ خـــەمـــتــــر بوو
لـــە ســـێ مـــنـــاڵ بـــەولاوە
بـــەراتـــی بـــۆ دەبـــڕاوە
کــێ دە مــنـــالّــی بــوایــە
مـــــووچەیەکـــیـــان دەدایە
بــاب و دایــکــی پــێ دەژیــان
خـــەنی دەبوون لە خـــۆشـــیـــان
تەمـــەن ببــا پەنجـــا ســـاڵ
پـالّـی دەداوە لـە مـــــــــــاڵ
ژیـــنـــی بـــەرێـــوە دەچـــوو
هەر شــــــارنەبوو، بەهەشت بوو
تەنیـــا عـــەیبـــێکی هەبوو
زۆر خـــــــوێـنـدنـی لـێ نـەبـوو
لە بەر زۆر عـــاشـــقـــەکـــاری
کـــەمـــتـــر بوو خـــوێندەواری
هـــەتـــا دوو ســـێ پـــۆڵ، مـــنــاڵ
دەیخـــــوێـند و دەچۆوە مـــاڵ
چـەنـد لاویـان هـەلّـدەبـژاردن
بـــۆ لاوەیـــان دەنـــاردن

بچن بژیشکی فێربن
نە دەزانرا کە خوێندن
بۆ ژیان و کار بژیوە
کار بێ خوێندن هەتیوە
نەیاندەزانی هەرکەس
کەم بخوێنێ و بڵێ، بەس
ڕەنگە فێڵی لێ بکرێ
نیزیکە فریو بدرێ
بێجگە لە زۆر زانستی
نەیان بوو پێداویستی
نە دەرد و خەم نە کزی
نە لە ژیان وەڕەزی
کار کە نەدەما ئێوار
لەهەموو سوقاقی شار
دەنگی مووزیک بەرز بوو
مووزیک هەزار تەرز بوو
دەبوو بە بەزم و سەما
جێگای کزی نەدەما
قاقای لاوان و پیران
خەمیان دەدا بەر شیران
تا نیوەشەو کوڕ و کاڵ
دەچوونەوە بەرەو ماڵ
لە خانووی خۆش و گەرما

لە نوێنی پاک و نەرمـــــا
لێی دەردەکـــەوتن بێـــهـــۆش
دەیان دیت سـەد خـەونی خـۆش
کـێ بـێ ئـەو دەورە تـێـک دات
هـەر دەخـــــەونیش نـەدەهات

کۆشکی بلوورین

تەنبــەڵ بە شـــارا گــەڕان
دەڕۆیـــن و دەیـــان نـــەڕان:
ئای لەو شـــارە چەند پیســـە
ئای بەخـــتـــو چەند نەگـــریســە؟
شـــــــاری وا ئـابـڕوو چـوونـە
نـە جـــــێی ژیـن و لـێ بـوونـە
کێ بیــســـتی لە ڕووی زەمین
شـــار بێ کـــۆشکی بلوورین!
کــــۆشکی بلوورین کــــوانێ!
ئەوە بـۆ کـــــەس نـایـزانێ!
وێـــران بـــێ ئـــەم وەڵاتـــە
بـێ بلـوورین قـــــــەڵاتـە
وایان بە قــــەو دەقــــیـــژاند
حــەشــامــاتیـــان هارووژاند

بۆچی باشە؟

خـــەڵک بە ســـوڕمـــانەوە
وەرامــــیـــــان دەدانـەوە:

بۆچییە ئەو کۆشکە بۆ شار؟
خۆ نە ئاشە و نە عەنبار
نە بەرگە، نە نان، نە ئاو
نە جاو، نە دراو، نە پێڵاو

بەرزیی گیانی

تەنبەڵ بە قاوو بە قین
هەر پێیان پێ دەکەنین:
ئەی خەڵکینەی هیچ نەدیو
نا نەجیب، هەتیو مەتیو
هەر نان و ئاو دەزانن
هەموو بەندەی زگتانن
پێتان وایە: بەڕێ چوون
هەبێ، هەموو شت بە توون
نەجیبی و بەرزی گیانی
هەر مەعناتان نەزانی!
کوێ بێ کۆشکی بلووره
لە ڕەحمەتی خوا دووره
گەپجاڕی شاری دیکەن
بۆ گاڵتەجاڕ حەنتیکەن
وا بار دەکەین لە لاتان
ڕوو دەکەینە وڵاتان
لەو جێی بەڕێوو جێ بێ
کۆشکی بلووری لێ بێ

ئەم باسە دەکەین بە قاو
ئابڕووتان دەچێ تەواو
لە ناو گەلان شەرمەزار
دەبن و دەکەونە بەر زار

شەندە و مەندە

خەڵکی شار بیستیان ئەمە
کەوتنە چپە و هەمهەمە
لاوان گوتیان هەر ئێستە
کۆشکی بلوور پێویستە
کارمان بێ کۆشک گەندە
کەم نییە شەندە لە مەندە
چۆن خەڵکی تر هەیانە
لە چاو ئەوان چمانە!
ئابڕووی شاری خۆ نابەین
دەبێ ئەم شەرمە لابەین
کۆشکی بلوور لە شارا
وەک خاڵە لەڕووی یارا
پیریش گوتیان کەوابێ
بش بێ زیانی نابێ

شوانی ناخوازن؟

ڕوویان کردە سێ تەنبەڵ
نەک سێ تەنبەڵ، سێ دەغەڵ
وتیان ئەی پیاوی زانا

ئەی لە عەقڵا تووانا
وەک لە دەردان دەزانن
هەر بۆخۆشتان دەرمانن
کۆشکی بلوورین چییە؟
زانستیمان پێی نییە
دە ئێوە تەشریفتان بێن
بۆمان دانێن: ڕێوو شوێن
لەنگۆ بیر و لەمە کار
لەم شەرمە ببین ڕزگار
«بەگورگیان گوت ببە شوان
دای دایە قوڵپی گریان»
«وتیان: گورگە دەگری، بۆ؟
وتی: دەترسم لە درۆ»
تەنبەڵیش گوتیان: حەی حەی
جا ئەوە چۆن دەکرێ و کەی؟
ناتوانین لێرە گیر بین
لەناو شووشەدا پیر بین
گەڕیدەیی و شارەو شار
لامان خۆشترە لە کار
خەڵکە سەریان گەرم بوو
دڵڕەقیش دڵنەرم بوو
لێیان دەپاڕانەوە
دڵخۆشییان دەدانەوە!

وتیـــان ســـا ســـوێندو ئەدەین
بیـکەن هەرچی پێـــو دەکـــەین
گــوتیـــان ســـوێندو بۆ دەخـــۆین
چـــۆن دەڵــێـــن: وا ڕێ دەڕۆیـــن

قوڵی ئەو قوڵی نەما

قـــــوڵـی بەگـی چەنبـــــەری
تەپڵــــێکی نـا ســـەر ســـەری
کلکە ڕێوبیـــەکی تێ خـــست
سێ چوار شـیــشـۆقـەی وێخـست
فـــەرەجـــیـــــەکی پان و پۆڕ
گــوڵینگەی پێــدا کـــرد شـــۆڕ
پێنج شـــەش زریزە و زنجـــیـــر
لە فـــەرەنجی کـــردن گـــیـــر
ســمـــێــڵی لێ کـــردن قـــیت
چـاو بـە چـاویـلـکـە بـوون زیـت
پـانـتـــــۆڵێکی دەلـینـگ فش
دەق نـەشـکـاوو خـــــشـــــەخش
مـامـزە و چەکـمـە و جـیـڕە جـیـڕ
هەرا و قـــیـــڕە و شـــیـــڕە شـــیـــڕ
هـەروا بـەم فـــاک و فـــیـکە
بـوو بـە پـیـــــاوێـکی دیـکـە
بە هەیبـــــەت و مـــــەترسی
جـــێگیـــر بوو لەســـەر کـــورسی

تەنبەڵی دووهەم

دووهەم تەنبەڵیان هێنا
ڕیشی درێژیان لێ نا
چاویان ڕشت بە کل و کلتوور
دەپێی کرد ئێمەنی سوور
تەزبیحێ هەزار دانە
دە ملیان کرد شێخانە
لە سەریان بەست شاڵی شین
ناویان نا شێخ محیەدین
وا لەبەر چاو زل ببوو
پیاو زەندەقی لێی دەچوو

هاواڵەکەی تر

سێ هەمیان بە ڕووخۆشی
بەرگێکی ڕەشی پۆشی
سێ چوکڵەی حیلە بازان
ناویان لێ نابوو: چازان
جل تا بڵێی فش و فۆڵ
سێ چوار گەز کرابووە قۆڵ
کڵاوێک لەسەر سەری
کڵاوی چی! لەنگەری!
وەکو گوێی کەری جڕجاڵ
سێبەری بۆ پێنج سەد ماڵ
کەوشی بریقەداری
ڕەوتی بە لەنجە و لاری

قـــــــەڵـەمـێ زل لـەســـــــەر دڵ
کـــتــــێـــبـــێک لەبـن هەنگڵ
تـا بـزانـن ئـەم ئـاغــــــاشــــــە
قـــانوون ڕێکخـــــەری باشـــە

یاسای تازە

ئاڵقـــەی یاســـا تێک خـــرا
زنجـــیـــر بۆ گـــەل ڕێک خـــرا
یەک: ئەو کـــۆشکەی ســـاز دەبێ
پـڕ لـە خــــــــۆشـی و نـاز دەبـێ
کـــــــــۆشـکـی بـلـوورە بـەنـاو
پـێی هەڵـمـــــەکـــاڵـێـن بەچاو
دوو: هەرکـــەس پـێی بڵـێ خـــوار
یـان جــــــوێـن دا بـە بـەرد و دار
یـان لـێـی کـــــار نـەکــــا بـە دڵ
یـــان لـــە بـــێـــگـــار بـــکـــا ســـڵ
دەکـــــوژرێ لـە دنـیــــــای ڕوون
لە قـــیـــامـــەتیـــشـــە مـــەلعـــوون
سێ: هـەرکـــەس لـە زۆر و کــــەم
لــــێـــی داوا بــــکـــرێ هــــەردەم
نـەیـدات بـۆ کـــــــۆشـکـی بـلـوور
دەکـــوژرێ بەپـێـی دەســـتـــوور

کار لە کۆشک

دەس کـــرا بە کـــار ئـەمـــجـــار
لە خـــۆشـــتـــر مـــەڵبـــەندی شـــار

هەزار خانوو تێک درا
بنگەی کۆشک ڕۆ نرا
بەهەزاران کارگەر
لە حەد بەدەر بارەبەر
ڕەمڵ و بەرد و قوڕ دێنن
بناغە دامەزرێنن
چی پشتە و عەرەبانە
لە کەرستە کێشانە
موهەندیس و میعماران
دەس ڕەنگین، شیرن کاران
دەستیان دا دەس کارگەر
بناغەیان بردە سەر
بە بلووری تواوە
پایە بەرز کراوە
هەرچی دارتاشی باشن
وا پەنجەران دەتاشن
چەند ئاسنگەر پێویستە
نێونووس کران لە لیستە
هاتن تەونگەرباشان
چنیان قالیچەی کاشان
نان و پێخۆری پیاوان
لەسەر هەتا بناوان
ماست و ڕۆن، گۆشت و پلاو

قـــــاوه و چایی بـه لێـــــشــــــاو
دەبوو بیـــــدەن خــــەڵکی شـــــار
بـه تـۆن، بـه بـار، بـه خـــــــەڵوار
زۆریـان لات هـەڵبـــــــــــــژاردن
ســــەر کـــاربیـــان پێ ســـپـــاردن
زۆر خــــوێڕی و پەست و بێ هەست
بـــۆیـــان بـــوونـــە داری دەســــت
خـــەڵکیـــان لە بێگاردا کـــوشت
تا نـهـــــۆمـــــێکیـــــان دارِشت

وتاری قولی بەگ

سێ تـەنبـــــــەڵ چـوونـە نـاوی
ڕۆژی حــــــــەفلـەی تـەواوی
خـــوتبـــەی بۆدان قـــولی بەگ
کــــە ئەی گــــەلی بە ئەمـــــەگ
ئـەی پـاڵـەوانـانـی کـــــــــــار
ئەی ڕەنجـــــدەرانی هێـــــزدار
نهـــــۆمـــێکتـــان تەواو کـــرد
نـاوبـانگی خــــۆو بڵاوکـــــرد
عـــافــــەریم ســــەد عــــافــــەریم
ئـەوی مـن لـە ئـێــــــــوه دیم
بەهیـچ کــــــەس وا نـاکـــــرێ
کــــەس وا بـەرگـــــە نـاگـــــرێ
بەڵام نهـــــۆمـــێک چیـــــــە!

شایستەی شارتان نییە
لەسەرمان پێویستە زوو
تەواو کەین نەهۆمی دوو
ئەوی ئێستاش هەمانە
بیپاڕێزین مەردانە
جا قەزاو لە گیانی من
بەخۆ خۆش مەکەن دوژمن
کێ دارا یان نەدارە
تەقسیر نەکا لە پارە
ماڵی دنیا هیچ نییە
نێوی چاک ئەبەدییە
کێ ئازایە کار بکا
کاری بەرد و دار بکا
فکری باشمان بۆ کردوون
میدالمان بۆ داڕژتوون
لە زێڕو زێوی ئێوە
وێنەی خۆمی وا پێوە
کێ زۆر ئازا و گوێگر بێ
کێ پیتاکی پتر بێ
نیشانێکی دەدەینێ
دەی چاوم، هەر سبەینێ
دەست پێ کەین، دووەم نهۆم
لەمنو کەوێ کوڕی خۆم

ئەگینا کارمان لەنگە
لە قاتێک جێمان تەنگە

فەرموودەی شێخ

ئەم جارە شێخ ڕدێن زل
دەم بۆز و چاو پڕ لەکل
سەرشین وەکو دارە بی
پاش چەند وشەی عارەبی
فەرمووی کۆمەڵ بزانن
ئەگەر خاوەن ئیمانن
دەبێ ئەم کۆشکە سازکەن
ئێمە لەخەم دەرباز کەن
هەرکەس بۆ قاتی دوایی
کار بکا بە ئازایی
ماڵی خۆی پێ ببەخشێ
هەر تا کۆشک بنەخشێ
لەو دنیا پاش مردنێ
حەفتا کۆشکی دەدەنێ
حەفتا حۆرییان تێدایە
هەر یەک نرخی دنیایە
کێ نانی خۆ و مناڵی
مافووری چاک و قاڵی
بێنێ بۆ ئێمە، بیخۆین
ڕایخەین، لە سەری بڕۆین
لەناو بەهەشتی بەرین

تێر دەخوا شیر و هەنگوین
کێ لە دنیا فەقیرە
لاتە و کەزە و زویرە
کێ زۆر پیس و چڵکن بێ
ئەسپێون و ڕشکن بێ
لە قیامەت زۆر لە پێشە
بەهەشت خانی دەروێشە
گەر دەڵێن: تۆ بۆ وانی؟
بۆ وا خاوێن و جوانی؟
حیسابی من جیاوازە
شێخ لای خوا کاری سازە
ئێوە زاهیر دەڕوانن
لە باتین چ دەزانن!
ئێمەی زاهیر داپۆشراو
باتین بێ دەرپێین تەواو
بە زاهیر کە نانخۆرین
بە باتین هەزار جۆرین
ژنمان دەبێن جوانە
سەر سوورە و بن هەمبانە
جا لەمنو کەوێ کوڕگەل
بۆ ڕێی خێر هەڵکەوت هەل
دەس پێ بکەن زۆر مەردانە
خودا و شێخ لەگەڵتانە

یاسا دیسان

ڕەشپۆشی یاسا ڕێکخەر
ئەمجار هاتە سەر مینبەر
گوتی: قانوون ئەفەرموێ
هەرکەس هەیە و لە هەرکوێ
با بێن بۆ کۆشکی چاک
نوێن و پۆشاک و خۆراک
برنج و ڕۆن و کووتاڵ
گیسک و کاوڕ و پووڵ و ماڵ
چی لە بەرد نەرمتر بێ
لە بەفر گەرمتر بێ
کۆشکیش دەبێ وەرگرێ
نەهێنێتە بەر گرێ
کێ بە کار و ئازایە
ناشێ خۆ بداتە دوایە
ماندووبێ تا دەتوانێ
خۆی بە ماندوو نەزانێ
با بخوا هەرزن و جۆ
پێخۆر، ئاو، گەر نەبوو دۆ
بسازێنێ بە بەشی
تووش نابێ چارەڕەشی
کێش بێ شەرمە و بێ کارە
تەن پەروەر و نازدارە

گـــوێ ناداتـه عـــەیب و عـــار
وەک نـیــــسکـە بـێ پشـت و بـار
لـە ڕێـگـەی چـەنـد قـــــــرۆشـێ
حـــەیا و شـــەرەف دەفــــرۆشـێ
زۆر قـــــــــەڵـب و تـەوەزەلـە
بێــــتـــــە لامـــــان بـە پـەلـە
بەخــــێـــوبان دەکـــەین زۆر باش
دەبنـە گـــــزیـر و ســـــوور بـاش
دەســـتـیـــان دەگــەڵ دەسـتی مـە
پێـک بێن مـــەبەســـتی مـــە
کــــــارمـــــان بـە ئـی وا زۆرە
دار نـاقـــــــەڵـشـێ بـێ هـۆرە

دڵخۆشکەرە

ئـازادن بـە پـێـی قـــــــانـوون
ئای چەنـد خــــۆشـــە ئازاد بوون!
ئـەگـــــەر دەمـــــرن لـە برســــان
یـان دەتـۆقـن لـە تـرســــــــان
ســـــــواڵ کـــــەن زەلـیـل و زەبـوون
شـــــــــەو لـەبـن پـردان بـنـوون
کـــەس هەقی نـیـــە لە ســـەرتـان
قـــانوون بووەتـە لەمــــپــــەرتـان
ژن کــــــــە بـرسـی و بـێ نـانـە
دەچێـــتـــە قـــەحـــبـــەخـــانە

بۆ نانێ خۆی دەفرۆشێ
دەرد و زووخاو دەنۆشێ
گەواد ئازادە بیکرێ
لێ یدا، بکوژێ، بیبڕێ
بە منداڵو نەخوێنن
یان باش نەیان عاملێنن
یان بەبێ دەرمان بمرن
یان قەت ڕێی چاکە نەگرن
دەتوانن، چونکە قانوون
ئەو ڕێگەی باش کردووە ڕوون
کێ فێڵباز بێ لە ناوتان
بدزێ زێڕ و دراوتان
بە سووتخۆری و شیربایی
بە تاجری و ئاغایی
یان بە شێخی و دەروێشی
بە مارگری و بەنگ کێشی
یان بە سواڵ و سەدەقە
بە قانوون خاوەن هەقە
کێ لێمان بێت ناڕازی
دەس کا بە چەنە بازی
لە سەر هەژار بێتە جواو
بۆی بخوازێ نان و ئاو
کار و پێڵاوو پۆشاک

خانووی خاوێن و ڕووناک
نەخۆشخانە داواکات
بۆ چاری دەرد هەراکات
بێژێ خوێندن پێویستە
ئەو کەسە کەمۆنیستە
بە قانوون گوناهبارە
جەزای حەپسە و سێدارە
لە شەرعیشدا کافرە
جێگای لەناو ئاگرە
قانوون دیموکراتییە
شتی وا باش هەر نییە
لە ڕۆژهەڵات بەولاوە
هەر ئەم قانوونە باوە
خۆم بەختەوەر دەزانم
ڕێکخەری قانوونتانم
جا ئەی کۆمەڵی ئازاد
ئەی دڵشاد بە عەدل و داد
لە سایەی ئەم قانوونە
ئێستا ڕۆژی یەکبوونە
مل لێنێین ئازا و جەسوور
تەواوکەن کۆشکی بلوور
زووی تێدا ڕۆبنیشین
کە زانیمان بێ ئیشین

ئەوسا خۆشی لە خۆتان
قانوون زۆر دەکرێ بۆتان
هێندەو بۆ درێژ دەبێ
سەرتان تێدا گێژ دەبێ

کارداری کۆشک

کێ لە هەر کوێ تەنبەڵ بوو
لە پیاوەتی پووچەڵ بوو
کێ کەیفی لە کار نەبوو
بە هیچ شەرمەزار نەبوو
ڕووی لە کۆشکی زل دەکرد
دادەمەزرا دەست و برد
بوونە کارداری خونکار
کوتەکی دەستی زۆردار
زۆر خۆشیان هاتە بەرچاو
بێ ماندوو بوون نان و ئاو
بوون بە سێ بەش ئەوانە
کامەی تەنبەڵتریانە
دەبەریان کرد کەوای شۆڕ
زل و سەوز سەر و پۆڕ
تا بۆ کار خەڵکی هان دەن
کۆشکیش قایم نیشان دەن
نامووس و دین پێخوست کەن
بەدرۆ حەدیس دروست کەن

بەرنە مێشکی حەشامەت
کە تا ڕۆژی قیامەت
ئەو کۆشکە هەر دەمێنێ
هیچ هێزێک نای ڕووخێنێ
کێ بیرکات لە ڕمانی
دەمرێ بەبێ ئیمانی
لەوی زۆر سەگ و زۆرزان
کۆنە چەکمەڕەق و خان
دەستێکیان گل دانەوە
هەر لە کۆشکا مانەوە
چی ملهووڕ و ئەحمەق بوون
بێ مێشک و کەللەڕەق بوون
زۆڵ و دەسبڕ و چاوشۆڕ
ڕووناخۆش و مچ و مۆڕ
زمان شڕ و داوێن پیس
بوونە چەکدار و پۆلیس
قایش و قرۆش جل و بەڕ
شیر و خەنجەر و وەڕ وەڕ
وایان لە خۆیان دەکرد
زراوی خەڵکیان دەبرد
هەرچی کۆشک دەیفەرموو
جێبەجێیان دەکرد زوو
زیندانیان دروست کردن

جــــــێگای ڕزیـن و مــــــــردن
تـا هـەر کـــــــەس بـۆیـان نـەلـوێ
جـــــــێگەی هـەبێ لـێـی بـنـوێ
پـیـتـاکـێکـیـان کـە دەسـتـانـد
پشــــــتی باجـــــدەریان دەشکـاند
دراو بـــۆ کـــــــــــۆشـک چـەنـدە
بۆخـــــۆشـــــیـــــان دوو ئـەوەندە
هەرکـــــەس گـــوتبـــــای وا نابێ
دەبـوو مـــــــــاڵـی خـــــــرابێ
دەڕزێـــنـــرا لــــە زیـــنـــدانـــان
دەکـــــــــــرا بـە تـــۆزی بـانـان
دەس کرایەوە بەکار
ســـەر لە نوێ خـــەڵکی ناوشــــار
چـــوونـــە ژێـــر بـــار و بـــێـــگـــار
جـــــاران کـــــە بە نـەرمی بـوو
ئـەوجـــــار بەبێ شـــــەرمی بـوو
کـــار دەکـــرا بە کـــوتەک و جـــوێـن
ئـارەق تـێـکـەڵ بـوو بـە خـــــــوێـن
گـــــــەلـێک پـۆلـیـس و چـاوەش
لە ســـەر فـــەعـــلان کـــرا بەش
هـــێـــنـدێـــک دەچـــوونـــە بـــازاڕ
لە ناو خـــەڵکیـــان دەدا جـــاڕ
زووبـــن نـــان و جـــل بـــێـــنن

خــــێــــراکـــەن، ڕامـــەمـــێنن
گـــۆشت و هێلکە و شـــیـــر و ڕۆن
تـووتـن و پـەڕ و عـــــەتـر و بـۆن
مـــاش، بـرنج، نۆک و نیـــسک
بزن و مـــەڕ، کـــار و گـــیـــسک
خـــەڵکی کـــۆشکیش هێندینگۆن
زۆریـان دەوێ تـێـــــر بـخــــۆن
کـــۆمـــەڵ گش تیـــرە و گـــەلی
کـــەوتە ســـەر ســـاجی عـــەلی
نەمـــا بیـــخـــۆن تونـد و شل
غـــەیری ســـوێند بە کـــۆشکی زل

تڕی خوسرەو

ئـەو کـــــــۆمـــــەڵـە هـەژارە
ڕزگـــــار دەبـوون لـەو کـــــارە
کـــاریَ تـر دەیگـرت جـــڵـــەو
ببـــوو بە تڕی خـــوســـرەو
بـــێـــگـــار هـــەر نـــەدەبـــڕاوە
هـەر لـەو کـــــۆشـکە گـــــلاوە
بە دوان ڕانەوەســـتـــا کـــار
نـهـــــۆم بـوو بـە سێ و چـوار
هەمـــووش هەر جـــمـــەی دەهات
لـەبەر زۆری حـــەشـــامـــات
گـــشـــتی نانخـــۆری تـەنبـــەڵ

ڕژد و چنۆک، بە گـــێـــچـــەڵ
هـەرواش زۆر دەبـوون خـــــوێـڕی
خـــوا وەخـــێـــری نەگـــێـــڕی

نەدەترسان

دانیـــشـــتـــووی ئەو ســـەرایە
لە گـــاڵتـــە و گـــەپ و کـــایە
لە خـــواردنەوە و لە مـــەســـتی
لـەبـەر شـــەهوەت پـەرســـتی
لـە بـیـــــری ژیـان خـــــۆشی
کـــــەوتـنە بـیـــــری بێ هۆشی
فـکـریـان نـەدەکـــــرد جـــــارێ
هـە یـاران خـــەڵـکی شـــــارێ
نـان و ئـاومـــــان لـەســــــەریـان
جـلـمـــــان داکـــــەند لـەبـەریـان
پـاروومـــــــان لـێ ڕفـــــانـدن
ئێـــسکـیـــشـــمـــان لـێ کـــڕاندن
ئـاخـــــر جـــــارێک، ئـاوڕێک
لـە هـەزار مـــــەڕ کـــــاوڕێک
شـــــتـــــێـکـیـــــان بدەیـنـەوە
بـیـــــرێـکـیـــــان لـێ بـکـەیـنـەوە
پـیـــــاو مـــــانـگـایـەک دەدۆشـێ
شـــیـــــر و ڕۆنـی دەفـــــرۆشـێ
دەیـســـــپـــــێـــــرێ بـە گـــــاوان

بیباتە مێرگی پاوان
بە دار لێی نادا بە قەو
دەیباتە تەویلە شەو
لە ترسی قوڕن و، گەنەی
دەدۆزێ کلک و چەنەی
هەر بکۆخێ لەسەرمان
دەیگاتە سەر بە دەرمان
تاژییەکی هەیە بۆ ڕاو
لەبەر خەو چاو هەڵمساو
کلک لە گەڵۆز، بۆگەن
نان بێنن بۆ سەی ڕەسەن
تا پایز بەخێو دەکرێ
کەروێشکێ بگرێ و نەگرێ
بەڵام مسکێنی هەژار
پۆڵای پاڵەوان لە کار
ئارەق ڕژێن و جووتکەر
داس وەشێن و ڕەنج بەر
بەننا و جۆڵای کوتاڵ چن
فیتەری پۆڵا و ئاسن
لەسەر هێزی کارگەر
زەوی گرتوویە لەنگەر
چۆن وەک سەگی نەزانن!
وەک مانگای لێ نەڕوانن!

ناترسن ئەو عیفریتە
ئەو سەر مەڕی چاو زیتە
ڕۆژێک لێیان ڕاپەڕێ
تەخت و بەختیان وەرگەڕێ
کاتێ پێوانە پڕ بێ
بیکەیە سەر لێی دەڕژێ
لەوێش پێوانە پڕبوو
خەڵکی شار حاڵیان شڕبوو
پیاو هەتا دەوڵەمەندە
ترسەنۆکە و دەربەندە
دەترسێ تالآن بکرێ
قەرزی لای خەڵک بوخرێ
نەوەک مولْکی لێ ببڕن
زگی گامێشی بدڕن
بەڵام هیچت نەمێنێ
کێیە چت لێ بستێنێ!

بەزمی ڕووتی

دەڵێن هۆلاکۆ جارێک
دەچێتە دەوری شارێک
دەڵێ لە چووک و گەورە
هەر کەس پێو وایە چەورە
دە لیرەی لێ بستێنن
دڵی هەژار مەشکێنن

لە بنەوە ناردی پیاوێ
لەشار بگێڕێ چاوێ
دێتەوە دەڵێ: ئاغام
تەواو بە شارا گەڕام
باجدەر بار لەسەر لێون
ئی زۆر زل قوڕ دەپێون
دەڵێ کێ بۆتە حاجی
هەزار لیرەیە باجی
کێ لەوان نەوی ترن
خۆو ئەندازەی بگرن
نامەوێ چیان بمێنێ.
جاسووس خەبەرێ دێنێ:
خەڵک کەمیان وەڕەزن
هەر حاجین تۆزێک کزن.
دەڵێ: حاجییان تالان کەن
جا وەرن بۆم بەیان کەن.
جاسووس دێ بە پێکەنین
کە ئەی خانی سەر زەمین
بەزمێکە بەڵام بەزم
کەس نەما بڵێ ئەزم
کەس ئاگای لە کەس نییە
فەرقی شێخ و قەس نییە
تێک هەڵدانە و شەڕەشەق

چڕە و گوڕە و چەقەچەق
هەڵپەرکێیە سێ جرتی
سەرچۆپی حاجی گرتی
قازی گۆرانییان دەڵێ
مەلێ و مەمۆ و سەوزەڵێ
خانی وشیار و زانا
بلیمەت لە جیهانا
دەڵێ: نامە با ڕاکەین
شارێکی تر پەیا کەین
بەزم بەزمی ڕووتییە
هەڵپەڕکێی نابووتییە
چیان نەما لێی بترسن
وا لە خۆشیان دەڕەقسن
بێنە سەرمان ئەمانە
ڕووت ئاگری بێ ئەمانە
قەت یەکێکمان ناهێڵن
زووکەن بەجێیان بێڵن

سمێڵ دانان

وا لێرەش خەڵکی شاری
کەوتنە بەزمی هەژاری
هێندەی ماڵیان خورابوو
هێندەش ترسیان نەمابوو
ڕۆژێک لە کۆشکی بلوور

دەستوور درا بە مەعموور
ئەویش تێی هاڵاندن گەڕ
دەبێ بێنن سەرو مەڕ
وردە و پیر و هەرزەکار
چیان هەبوو دار و نەدار
دوامین قۆشەی هەیانە
بردیان بۆ تەنبەڵخانە
وتیان: ئاخر کوا ئینساف!
تاڵان کراین ساف لە ساف!
گوتمان کۆشکی بلووری
زۆر شتێکە زەرووری
خۆ نەمان گوت هەزاران
لە تەنبەڵ و بێکاران
ببنە نانخۆری بێ ئیش
سمێڵمان نایە سەر ڕیش
پێمان ناڵێن چین ئەوە؟
بۆ کوێ دەچین هەر هەوە
قووتوودا کوڵاو و کاڵ
زگتان تێڕە یان جەواڵ؟
ئەو هەمووەی دەکوێ دەنێن
کای ئێمەیە، ئەی کادین؟

کلکە لەقە

قولی بەگی عەنتیکە
زانی بەلا نزیکە

بەسەد قانوونی ڕەشپۆش
ئاگرێکە نابێ خامۆش
بە زۆری دانامرێ
بە بێ نەرمی ناکرێ
بۆی کەوتە کلکە لەقە
وتی چی دەڵێن هەقە
فەرموون، فەرموون وەرنە ژوور
ببین کۆشکی بلوور
دیموکراتی دەنوێنم
ڕەعیەتی خۆم دەدوێنم
هەقتان هەیە بپرسن
داوای جواب کەن، مەترسن!

کوێرا زۆر بوون؟

وتیان: ئەی خاوەن شکۆ
گەر گران نایە لە تۆ
بێژە ئەو کۆشکی وا زۆر
چۆن وا پڕبوو لە نانخۆر؟
چلۆن ڕیشەی مەو کێشا
ئاخر ئێوە لە پێشا
سێ کەس بوون، هاتن پێرار
کوێرا بوونە سێ هەزار؟

بە گۆڵمەز فێرە

گوتی: ئۆ... ئەی کوڕانم
وەرامتان باش دەزانم

من زۆر بە گوڵمەز فێرم
وەرن بۆتان بژمێرم
ئەم ساڵۆنە زەلامە
بۆ ڕۆنیشتن جێگامە
ئەو ژوورە لێی دەخۆم نان
ئەوەش بۆ قەننە کێشان
دیوی قاوەیە ئەوە
ئەوەش جێی چێشتە خەوە
هۆوەش حەرەمسەرایە
سەد ژنێکی تێدایە
عەیبە گوتەنیش، ئەوان
بۆ بەزم و گاڵتەی شەوان
بە ڕۆژ لە کاری ئێوەم
شەویش تا ڕۆژ لەو نێوەم
ئەم ئەفەندییەی وا قۆزە
وا بە دەعیە و بە پۆزە
کۆمەگم دەکا بە بیر
نێوم لێ ناوە ئەمیر
ئەوەش کۆمەگە بۆ ئەم
خۆتان ببژێرن سەرجەم
سی چل گۆمەگ بۆ کۆمەگ
هەمووی خان و ئاغا و بەگ!
ئەمیان قاوەچی خۆمە

بەگزادەیە... نە دۆمە
ئەوەش کۆمەگی ئەوە
وەک هی پێشوو بیرکەوە
دە کەس چرا هەڵکەرە
چل کەس گەسک لێ دەرە
پێنج شەش کەس مێش دەکوژن
جلشۆرمان بیست و دوو ژن
دە کەس باوەشێنکەرمن
چل پەنجا چێشت لێنەرمن
لەو خەڵکە سێ یا چواری
لە گەڵما دەکەن یاری
پەڕ و شەترنج و تەختە
دەردی بێکاری سەختە
بەچی وەختم ڕابوێرم
یاری لەمێژە فێرم
شەش حەوتێک قسەخۆشن
جەفەنگم پێ دەفرۆشن
دوو سێ کەسیان شاعیرن
زۆر خۆوێژی ماهیرن
بە درۆی قەڵەوو پتەو
پێم هەڵدەڵێن ڕۆژ و شەو
هێندەم پێ هەڵگوتراوە
خۆم لە خۆم لێ گۆڕاوە

چەند کەسێک سەگەوانن
زۆر باشی لێ دەزانن
تاژییەکانم زۆر باشن
لە نان خواردن وەک ئاشن
چنگ درێژ، ناو دەست بڵاو
هەتا بڵێین خێران لە ڕاو
هەڵۆ هەش نۆ جاری کوشت
کەروێشکی سیخوار لە پشت
ڕێوی ڕاوکرد لە کێوی
بە خوای فێڵبازە ڕێوی
ئەوی لەو ژوورەتان دین
هەموویان ڕۆژنامەچین
نووسین بە پووڵ دەفرۆشن
عەیب و عارمان دەپۆشن
هەرچی بیکەم، زۆر و کەم
بنووم، بخۆم، دەبەرکەم
چی بێ تامە ببێژم
یاخۆ بشکێ دەسنوێژم
چۆن ڕێک و پێک و جوانە
بۆم دەنووسن ئەمانە
دنیای بەبێ ڕۆژنامە
ژیانێکی حەرامە
مەیتەریش ئەو چل کەسەن

ئەسپم هەن هەمووی ڕەسەن
زگ تێڕ و دەم دەستاڕن
لە پەستا جۆ دەهاڕن
لە گرێوە ئەسپا تاقن
درێژن، لەسەر لاقن
هەر ئەسپێ پێشیان کەوێ
زەوتی دەکەم هەر لەوێ
ئەمەش خواجەی حەرەمە
تا چاکەی بڵێم کەمە
ئاگای لە ژن و ماڵ دەبێ
تووشی سەد ئۆباڵ دەبێ
چەند لاوێکی بە دەستە
پشتی خۆتیان پێ بەستە
ئەو سەر بێ تووکە و دیوە؟
بنان گوێی دەرپەڕیوە
زگ زەلامە و مل ئەستوور
چەنە کورت و لووت شەیپوور
زۆر وشیار و بە هەستە
دە نووسەری بەدەستە
ڕەئیسی باج گرانە
ئەرکیان زۆر لەسەر شانە
چی ئێوە دەیدەن بەمە
هەر چەند بڕێکیش کەمە

دەنووسرێ هەر لە ڕێوە
چۆن خوا هەڵدەگرێ، ئێوە
باوەڕیتان بە من بێ
بێڵم هیچتان لێ ون بێ!
ئەم پیرەش سەر بژیشکە
مەیدوێن: کەللە ویشکە
لە هەندەران هێنامان
دەستی منتان بە دامان
زۆر لەلای ڕامەوەستن
گەلێک شتی بە دەستن
ئەو تاقمەش مۆسیقارن
هەڵبژێراوی شارن
بلوێر ژەن و قام بێژن
ئینشاڵڵا ڕۆژی جێژن
کە زۆر بێن جێژنانە
زۆر گوێ دەگرن لەمانە
ئەو ئاغایەش ڕەئیسە
یانی سەرەک پۆلیسە
ئێوە خۆتان دەزانن
زۆر کەس زۆر بێ ویجدانن
زیندوون لە مۆڵکماندا
لەو دەشتی دوور و پاندا
لەژێر عاسمانان دەژین

جـــارێک نالّێـن ئێـــمـــه چین!
هەڵـدەمـــژن هەوای ئـێـــمــــه
نـارەقـــسن بـه نـای ئـێـــمــــه
پیــــتـــاک نـادەن بە جــــوانی
مــنـــیـــش بــەبــاشــم زانـــی:
جـــەندەرمـــە و کـــوتەکـــمـــان بێ
پیـــاوی خـــاوەن چەکـــمـــان بێ
تـــا کـــێ زۆر بـــاج نـــاهـــێـــنن
تـۆزێـکیـــــان تـێ ســــــرەوێـنن
ئەم کـــابرا ســـمـــێڵ فـــشـــەی
زلەی بـه نـرکـــــه و مـــشـــــەی
مـل چـرچەی شـــــەپکە لـەســــەر
لـەژێر دەســــتـی دان نـووســـــەر
کـــاکی ســـەرۆک تـەشـــریفـــه
زۆر پـیــــــاوێکـی زەریفــــــه
هەرکـــەس بێـــتـــه کـــۆشکەوە
یـان دەرچـێ لـه دەرکـــــــــەوە
دەیـان نـووسـن لـه دەفـــــتــــەر
جـــــا ئـێـــــواران ســــەر لەبەر
هـاتـووچـۆکـــــــــەر دەبـژێـرن
ڕاســـتی گـــەلێک بەخــــێـــرن
جـێ ڕاخـــــــــەر و جـێ هـەڵـگـر
کــێــشکچی جــوچک و مـــامـــر

چەند حەمامچی و کارەکەر
چەند دەرکەوان و نۆکەر
هێندە دەست و پێوەندن
خۆشیان نازانن چەندن

دیموکراتی ئاوایە؟

ئەوی پێتانم فەرموو
هەڵم بژارد ماست و موو
تەنیا هی منن، ئی وانیش
یانی ڕەفیقەکانیش؟
چازان و شێخ محیەالدین
وا بزانم زۆر پترنین
دیموکراتی ئاوایە
هەموو کەسێک برایە
لەو ڕۆژەوە کە هاتووین
بۆ کۆشک دەستەبەر بووین
نەرم و ڕەق هەرچی ماڵە
بەشی ئەم دوو هەواڵە
وەک خۆم دامناوە و چاتر
جا ئێوەش، تۆزێ زیاتر
سێ ئەوەندە بژمێرن
خواردنمان بۆ بنێرن

کوێخاتان کەم نییە!

دەمەوێ تێ گەیەن باش
چمان نەخواستووە، بەلاش

ئەمانە گشت نان دەخۆن
کارتان بۆ دەکەن، جا چۆن
لە ئێمەو دێتە بەرچاو
گۆشت و ڕۆن و نان و ئاو؟
ئێمەش زەحمەتمان کێشا
شان و پیلمان زۆر ئێشا
مێشک و بیرمان ماندوو کرد
کۆشکێکمان لە نەبوو کرد
ناوبانگی کۆشکی ئێوە
گەیوەتە کوێ لە کوێوە!
خوا ئێمەی بۆ گەیاندن
دنیامان پێ ناساندن
دەتوانن خۆ هەڵکێشن
لە کۆشکا زۆر لە پێشن
هیچ کەس شتی وای نییە
کەس هێندە کوێخای نییە

قەدر گرتن

ئەمڕۆش کەوا میوانن
نامەوێ وای بزانن
من ئێوەم لە بیر نییە
نەقڵی مار و سیر نییە
هەرچی لێتان سێنراوە
خۆ تەواوی نەخوراوە
ئەو مەڕانەی هێناتان

بە دیاری بۆ براتان
گۆشتیان خورا لە چێشتا
سەریان هەرماوە هێشتا
دادەی نۆکەر ڕاپەڕن
بێنن چی سەرە مەڕن
ڕاکەن، زووکەن، بزانم
ئێوەش ئەی براکانم
هەرکەس سەرێ وەرگرێ
بێ زەحمەت بچێتە دەرێ
بەگ کردنی وڕ و کاس
هێندەی هەڵڕژت قسە و باس
خەڵکی شار بە لارە لار
دڵ بریندار و هەژار
سەر بەدەست بە پرتە پرت
بەرەو دەرکە ڕێی داگرت

سەری پووچەڵ

دەیان ویست بچنەوە ماڵ
لەپڕ کوڕێکی منداڵ
بانگی کرد: خەڵکە مەڕۆن
دەچنەوە ماڵ چی دەخۆن؟
ئەم سەرانە کوڵاون
مێشکەکانیان نەماون!
قولی بەگ لە پەنجەرێ

سەری هێنایە دەرێ
گوتی ڕۆڵەم مەوەستێ
بۆ مێشک چ دەربەستێ؟
مێشک بۆ ئێوە چییە؟
چ بەهرەی پێوە نییە!
یەکێکی تر نەڕڕانی:
ئەدی کوانێ زمانی؟
گوتی: گیانی شیرینم
زمان دارت نەبینم
چ کارێکتان بە زمانە؟
مەپرسن لەم نەزمانە
خوا نەکا زمانوو بێ
بۆ ئێمە زیانوو بێ!
یەکێ هەرای کرد بە قاو
کێ دیویە سەری بێ چاو!
قولی بەگ تووڕە بوو لێی
گوتی: چاو زیت کوڕی کێی؟
چاوتان بۆ چییە؟ چاوم
لەداخان هەڵمساوم
چاو بۆ دین داندراوە
نابین، چوو لە چاوە!

سەری ناوی

دیسان گەلی ژیان تاڵ

بـزووتـنـەوە بـەرەو مـــــــــــاڵ
ڕازی بـە ســـــــەری کـــــــولاو
بێ مــێـــشک، بێ زمـــان و چاو
بەڵام لاوێـک نـێـــــــرە کـــــــوڕ
گـــــوڕانـدی بە هـێــــز و گــــوڕ:
من ئـەم ســـــەرەم بـۆ چیــــــیــە
هەرگــــیـــز کـــارم پێی نیـــیــە
ســـەر لە دەســـتـــا ، خــــۆی بادا
گـــــرتـی و بـە کـــــۆشکـی دادا

ڕەهۆڵ

عـــالـەم بە جـــارێک تـاســــان
کــــەوا بە ســــووک و هاســـان
کـــۆشک کـــون بـوو بەو ســـەرە
لـەرزی دەرک و پـەنجـــــــــەرە
جـــــێـی ئـەم ســـــەرە چکـۆڵـە
زلـــە دەڵـــێـــــی ڕەهـــۆڵـــە
دیـارە تـیــــتـــــــاڵ و هـۆ بـوو
قـــــســــــەی مـــــەلا درۆ بـوو
ســـــەر کـــــۆشک دەڕووخـــێـنێ
هەرکـــەس ســـەری خـــۆی بێنێ

سەر باران

هەرچی ســـەریان لە دەســـتـــا
هەمـــــووی بەڕیـز ڕاوەســـتـــا

بانگی کرد یەکێکی پیر
پیری دنیادیدە و ژیر:
یاڵڵا کورگەل خۆبادەن
سەرتان بە کۆشک دادەن
یەک جێ لە لایەن یاران
کۆشک کرا سەرباران
کۆشکی زل کردی خرمە
لە دوور دەبیسرا گرمە
هەرچی تێدابوو مردن
چەوتی بەو دەردەی بردن
هەر هێندەی یەک کفلە کوون
دەتگوت تەنبەڵ هەر نەشبوون
کۆشک نەیما ئاسەوار
بێجگە نەحلەت لە زۆردار

بەزمە

مناڵ و پیر و جحێڵ
دەستیان دا پێمەڕە و بێڵ
پاکیان کردەوە تەواو
بلوور و شووشەی شکاو
لەجێ کۆشکا گرتیان دەست
لاوی قۆز، کیژی چاومەست
ڕۆینە و چۆپی و شێخانی
دەیانگوت بە گۆرانی:
«بە زۆر بستێنی مەڕێ

کەللەسەرت دێتە ڕێ»
پاش بەزم و شیرنی خواردن
کەوتنەوە هەڵبژاردن
کێ جاران کار ڕێکخەر بوون
کێ زۆرتر بەهرەدەر بوون
هەڵبژێران دووبارە
پێ ڕابگەن بەو شارە
دیسان وەک جاری جاران
دەستیان دایەوە کاران
هەرەوەزی ژیایەوە
بژیو زۆر کرایەوە
بەختەوەری و ژینی خۆش
خەمی کردن فەرامۆش

هەر عەقڵەی لە خەسارێک

تێگەیبوون لەو مەدایە
هۆی چی بوو ئەو بەڵایە
زانییان کە خوێندن نەبوو
بەو دەردەی بردن کەبوو
دەرسیان وەرگرت دەرسێ باش
قەراریان دا لەمەوپاش
هێند دروست کەن مەدرەسە
تا خۆیان دەڵێن بەسە
چ کچ بێ و، چ کوڕ، مناڵ
تا دەگاتە چاردە ساڵ

مەیلی بێنێ و نەهێنێ
بە زۆر دەبوو بخوێنێ
هەر منالێ وریا بێ
با خوێندنی بالا بێ
زۆربن خوێندنگای بلند
ڕیشەی ژیان بکەن توند
گەر خوێندەوار بێ کۆمەڵ
ناخوا فریوی تەنبەڵ

وەسیەت

تا ئێستاش کۆنە پیاوان
وەسیەت دەکەن بۆ لاوان
دەغیل: نەکەن بەهیچ جوور
دروست کەن کۆشکی بلوور
بەڵام دنیابوو، ڕۆژگار
تووشی کردن بە ناچار
پێشتان وابوو لاناچێ
بە هیچ قوڵنگ و پاچێ
سێ چوار سەری باوێنێ
خاترجەم دەیڕووخێنێ

***

بە پاکی بمرە

قەساب سەر دەبڕن بێ غەش و ساغان
لەوەڕ و ئاخور بۆ دەغەزدارە
گەر لە ئامانجا ساغی وەرە پێش

مەترسە لە شێر، لە پای قەنارە

با سەرت ببڕن، بە پاکی بمرە

چی بێ سەربڕین بمرێ مردارە

***

ساڵی ١٩٥٣ لە کەرکووک، لە ستودیۆ سۆنا. شاگرد وێنەگر بووم. مەلا شوکور مستەفاش وچانی دانشگای بوو، بەجووتە لەوبەری خاسە لە ژووری ئوتێلێکدا بووین، من دەچوومە کار و شۆرباکە ئەو لێی دەنا، ژیانی ئەو ڕۆژانەم لەو شیعرانەدا خستۆتە ڕوو، کە دەمەلاسکەی مەحویم کردۆتەوە:

ئەگەر ئاوها نەکەم چ بکەم؟

لە کەرکووکم بەئاب، ئارەق لەبەر گەرما نەکەم چ بکەم؟

کە بەرچایی بە ماستی شل، بە پیاڵێک چا نەکەم چ بکەم؟

هەموو ڕۆژێ سەعاتێ دوان نەبێ، ئاوی ئوتێل دەبڕن

ئەگەر تەرخی دەم و چاو شتن و ئیستینجا نەکەم چ بکەم؟

لە حەوت و نیو دەبێ بۆ کار بچم، ڕێم چارەگێک دوورە

لە حەوت و چارەگێکڕا شانی بۆ پێدا نەکەم چ بکەم؟

لە (دارک رووم)ی پڕ هاڵاو و بێن ناخۆش و بێ مەنفەز

ئەگەر چەند تەبع و تەکبیرێکی بۆ (سۆنا) نەکەم چ بکەم؟

لە دوازدەی دێمەوە برسیمە ماندووم قرقری زگمە

کە ورگی لامەزەب تا مل پڕی شۆربا نەکەم چ پکەم؟

بە ماستاوێکی شین و تام نەدار، یان ئاوە بەفری زۆر

بەدوو هێشوو ترێ، یان گرکە بۆرێ با نەکەم چ بکەم؟

ئیتر هەر بانگی تەنزیلاتە یان شەربەت بە دوو فلسە

لە جێگەی خەو جنێودان، داد و واوەیلا نەکەم چ بکەم؟

سەر ئێوارە دووبارە کارە تا شەو کاتی حەوت و نیو

لەباتی سینەما و گەردش بەرەو خەو ڕانەکەم چ بکەم؟

شـــــەک هەڵگرتنە بۆ بان و خـــۆدانە بەعـــەرزیدا
هەتا خەو دوو قسەی قۆڕیش دەگەڵ شوکرا نەکەم چ بکەم؟

***

ساڵی ١٩٥٢ لە مەیخانەیەکی بەغدا شەوانە بە چارەگە دینارێک حیسابی ئارەقی فرۆشراوم دەنووسی و بەو کارەمیان دەگوت بیلمانی. دەگەڵ محەمەد حەسەنی رەشادی چایچی لە ژوورێکدا دەژیاین، رۆژێکی هەینی کە وچانی هەردووکمان بوو، بەو شیعرە خەبەرم کردەوە:

سمێڵ بابڕ

حـەمـە هەسـتـە لەخـەو بـبـینە ئەمـڕۆ
زگی برســـیم بەلرفـــە و تینە ئەمـــڕۆ
دڵم تۆقـیـوە بۆ دوو شـیش فـەشـافـیش
بڕۆ بیـــهـــێنە بەزمی ژینە ئەمـــڕۆ
ســـمـــێـــڵی بابڕت دەرخـــە لە لێـــفـــە
ســـمـــێـــڵت زەرد، لوتت شـینە ئەمـڕۆ
لە بیلمـــانی شــەوێوە من خـــەواڵووم
خـومـاری تۆش، سـەرت سـەنگینە ئەمـڕۆ
مـەڵێ ئاو کـوانێ؟ جـیـران چوونە بازاڕ
هەلی چاوشتن و ڕیش تاشـــینە ئەمـــڕۆ
وچانە و چایخـــانە و چوونە جـــادە
مـەلا شـوکـور و عـەلادین دینە ئەمـڕۆ

***

شیعرێکە ساڵی ١٩٤٤ لە بۆکان نووسیومە، ساڵی ١٩٤٥ لە «ئاڵەکۆک»دا چاپکراوە:

لای لایێ

ڕۆڵـە ڕوونـاکـــــیی گـلێـنـەی چـاوم
بەندی جـــەرگ و دڵ، هێـــزی هەناوم

ڕێحـانەی بۆن خـۆش سـوورە گـوڵەکـەم
ئـاوپرشـکێـنـی کــــوڵـی دڵەکـــــەم
چۆڵەمـــەی ئەســـتـــۆم، ڕەگـی حـەیاتم
هەنـگوین و قـــــەندم نـوغـل و نـەباتم
خــــەوی خـــێـــــرت بێ بـنوە درەنـگە
تـا کـــــــەڵـەبابی بـەیان بـێ دەنـگە
هـــەی لای لایـــە ڕۆڵـــە لای لایـــە
ئەمـــــشـــــەو بەزەییت بـە منـدا نـایە
ژیـربـەوە ڕۆڵـەی ژیـر و جـــــــــوانم
لـە داخـی لانـک دەگـــــــــری، دەزانم
دەڵێی بۆ حـەپسم، بۆ دەسـتـەبەسـتـەم!
بەو بەند و حەپسە من جەستە خەستەم!
لە نێـــو کــورد نەبێ دەســـرازە نیـــیـە
ئەو بەند و قـــفڵ و قـــەڕازە چیــیـــە!
کـــــــوڕم مـن بیـــــــرم لـە تـۆ زیـاتـرە
دەســـــتـــــڕازە و لانک بتـــبێ چاترە
هـــەی لای لایـــە ڕۆڵـــە لای لایـــە
گــوێگرە پێت بڵـــێم لە بەر چی وایە
ڕاســـتـــە تۆ نەوەی شـــێـــری ژیانی
نـەتەوەی پـاکی گـــــەلی کـــــوردانـی
بەڵام چونکە کــورد ئەمـــڕۆ بێ کـەســە
بەشـیـــان لە دنیـا کـۆت و مـەحـبـەسـە
بۆیە دەتپـــێـــچم تاخـــووی پێ بگری

نەک تامن ماوم لە بەندا بمری
بۆ چارەڕەشیت نەماوە تینم
هەر پێم خۆش نییە مەرگت ببینم
هەی لای لایە ڕۆڵە لای لایە
هەزار تێبینی دوارۆژم لایە
بۆت بەخت دەکەم عومری درێژم
سەد تاڵ و سوێریت لەسەر دەچێژم
نەمامی بالآت بەفرمێسکی چاو
شەو و نیوەشەو لێی دەنێم شەواو
سەد چاک و پیرت بۆ دەخولێمەوە
لەبن سێبەرت بحەسێمەوە
هەر ڕەسیدە بووی نەتەوێ زاڵم
دەتبڕێ و بەزەی نایە بە حاڵم
هەی لای لایە ڕۆڵە لای لایە
دەک خاکم بەسەر، ڕەنجم بەبایە
پەشێو پێت خۆشە یەخسیر نەمێنی؟
سەربەستیت پێ بڵێم بکەویە شوێنی؟
قەڵەم دەست دەیە، ببە مەکتەبی
وەخت و بێ وەخت لە خوێندن نەبی
ئەوکاتەی لەگەڵ کاکت دووبەدوو
بکەن هاواری هەقی لە دەسچوو
دەس دەنە دەس یەک بە ڕا و بەتەگبیر
یەکتان بە قەڵەم، یەکو بە شمشیر

هـــەی لای لایـــە ڕۆڵـــە لای لایـــە
شـــیـــریش جـــەوهەری لەقـــەڵەمـــڕایە
یەک نامـــــە ڕەش کـــا بە داد و هاوار
یەک زەوی ســـوورکـــا لە خـــوێنی بەدکـــار
یەک لـە قـــــورنـیـــــشـێ بڕوا بۆ تـکا
یەکێ قــــــوڕ بەســــــەر دوژمـن دا بـکا
ئەو پەلەقـــــاژەی ئێـــســـتـــا لەکن مـن
دەکـــەی بەند لادەی لەدەست و گـــەردن
ئەو تـەقـــــەلایەت بـۆ دواڕۆژ باشـــــە
جـووچـک هەوڵێ دە، بێ ڕوحـمـە واشـە
هـــەی لای لایـــە ڕۆڵـــە لای لایـــە
دەس لە دەس، تەوفـــیق لەکن خـــودایە
ڕۆڵە نیـــشـــتـــمـــان چاوی لە ڕێتـــە
دایکمــــان هەویای دواڕۆژی پێـــتـــە
بۆیە هەندامت وەک مـــینای بێگەرد
خـــاوێن ڕادەگـــرم بەســـەد ڕەنج و دەرد
چاکـــــەم دەیەوە، بۆ وەتەن وەک کـــــوڕ
تۆش بیگەوزێنی لە ناو خـــوێن و خـــوڕ
پێت بڵـێم ڕۆڵە سـەر سـوودی چیـیـە!
بـۆ بـەردە بـازی ڕێـی ئـازادیـیـــــــــە
هـــەی لای لایـــە ڕۆڵـــە لای لایـــە
نیـــشـــتـــمـــان بۆ تۆ دەســـتـــەو دوعـــایە
ڕۆڵە نامـــووست وەک خـــزمـــەکـــانت

نەفــرۆشی بە پوولّ دەســتم دامــانت
شــەرەف گــەوهەرە قــیــمــەتی نایە
دەویت رووڕەشی هەرتک دنیــــایە
ئەوکــەســە پیــاوە بۆ خــاک و ئاوی
رۆح دانــێ و بــەچــاک بمــێــنــێ نــاوی
نەتبیــســتــوە واتەی زانای ســەرزەمین:
مــەردانە مــردن نەک حــیــزانە ژین

هــەی لای لایــە رۆڵــە لای لایــە
بـخــــوێنە، نەزان چی لەدەس نـایـە

***

بۆکان، خاکەلێوە ١٩٤٥- لە گۆڤاری هەلاڵەدا چاپ کراوە:

لێفە شڕە

منو نینۆکم لەشکرمــان گــردە
لەگــەڵ کــێـچـانمان هەر دەست و بردە
هەمـــوو شـــەو تا ڕۆژ پارێزێ دێنن
دزی شـــمــەک نین، دوژمنی خــوێنن
تـا بەری بـەیان شــــەڕ و هـەڵلایـە
هەر کــێـچـە و بۆمن دەس بە تێلایە
شــەوانە کــاری ســەد هەزار نیــیــە
کـە ڕۆژ ڕووناک بوو یەکێ دیار نییـە
ڕۆژ، تا دەریـان کـەم تەئمین بێ ژینم
هەرچی دەگـــــەڕێم یـەکێ نـابینم!
لێـــفـــە شـــڕێکمـــان هەیە پواوە

به ســـەر ئادەم و حـــەواش دادراوە
بەری لۆکــەیە و پشـــتی ڕیتـــاڵە
هێند کۆنە،عاسمان پێی دەڵێ خاڵە
جارجار کە هەستی سەرمایەم دەکرد
بە ناعـــــیـــــلاجی پەنام پێ دەبرد
مـەمنا مـام لێـفـە سـەر بەگـێـچـەڵە
لەســـەر ئەودایە هەرچی گــۆنگەڵە
ئەو هەمـــوو کـــێـــچـــە لەوی هاڵاوە
ئـەو هـەرایـە ئـەو بـنـیــــــاتـی نـاوە
تومـــەز خـــەریکە ڕیشـــەم دەرێنێ
بۆ ڕەحـــەتی خـــۆی من بفـــەوتێنێ
هەتاکـو بەڕۆژ بە حـوکـمی قـانوون
بۆم مـەحکووم نەبن پاکی ون کـردوون
شـەو پێـیـان دەکـا ئەو کـارەسـاتە
بە ڕۆژیش جێگای ئیسـتـیحکاماتە
ڕۆژێ دادەنـرێ لـەســــــەر هـەرزاڵـێ
خۆی لێ کردوومـە کـەیخودای مـاڵێ
زۆر حـەق بەجـانب بەشـەرم و عـوزم
ئەگـــەر فـــڕێی دەم بێگانە و خـــزم
دەڵێن ناحـەقتە، شـەروور و جەردەی
خـــودا چۆن دەرچم لەو بگرەوبـەردەی!
من لێــفــەشــڕەی خــۆمــە دەیناسم
بە شـــەو بردوویە خـــەوو حـــەواسم

به ڕۆژ نەتوانم فــــڕێی دەمـــــە دەر
ئەی منی هەژار کام خۆڵ کەمە سەر
بازیچـەی دەســتی سـیـاسـەت منم
دۆســـتم دڵ بەخـــەم، شـــادن دوژمنم
ئەی شورای مـیلەل ئەگـەر ڕاست دەکەن
لەزوڵم و زۆری بازخـــواست دەکـــەن
شـەرعی من دەگـەڵ لێـفـەشـڕ بکەن
ئەو بســــووتێنن با کــێچ قـــڕ بکەن
***
مهاباد - ١٩٤٥:
غەزەل
ئەرێ ئەی کـــیـــژە کـــوردەی چاو کـــەژاڵە
ئەرێ ئەی شـــۆخ و شـــەنگەی چاردەســاڵە
ئەتۆ خـــۆت کــورد و خـــوێنی لاوی کـــوردان
بە تورکی چاوی مـــەســـتت کـــرد حـــەواڵە
بە خـــوێنی مـــەی دەدەی ئاوی مـــژۆڵت
بژانگت بۆچی ســـەرنێـــزەی کـــەمـــاڵە؟
ڕنووی سـەر «ئاگـری»ن لاجـانگ و کـوڵمت
لـە خـــــوێنی نۆجــــوانـانـدا شـــــەلاڵە
بڵـــــێی ئێـــران و عــــارەب بێ دڵی تۆ!
کــــە لێی تەئســـــیـــــرێ ناکـــا ئاهوناڵە!
مـــەگـــەر چاڵی چەنەت زیندانی قـــەســـرە
کـــە ڕزگـــار بوونی ئێـــمـــەی لێ مـــحـــاڵە!

تــەنــافــی زولــفــت ئــاویــزانــی بــالآت
نــەمـــــــانــی هــاونــەژادانــت خـــــــەیــالــە
ڕۆحت بـردم بە قـــــەندی لێـــــوەکــــانت
دەزانــی کــــورد بــە قـــەنــد وێرانــەمــــالــە
قــەبالەی عــاشــقــیم زۆر مــوعــتــەبەر بوو
چ قــــــەومـــــا چاوم ئــەمـــــڕۆ پێت بەتــالــە
لە ئاهو ئەشکی بێـــچـــاران بتـــرســــە
وەئەســـتــــۆ مــــەگـــرە چیـــدی ئەو وەبالــە
مــەگــەر ترست نیــیــە دەســتی زەمــانە
وەڕێت بێـنێـــــتــــــەوە ئـەم ژینـە تالـە؟
کـــوڕی شـــێــران و زۆرزان بووم، لەدەس تۆ
هــەژارێــکـم زمـــــــــــانم لــەنــگ و لالــە

***

مهاباد - ١٩٤٥:

دیسان غەزەل

نەســـــرینی قــــوندیلانەوو نازداری نۆجـــــوان
چاتر نموونە، ســـوورەگــولی باغی کـــوردســـتـــان
کـولمت گــەش و بەتینە وەکو جەوری موستــەبید
پرچت ڕەش و درێژە وەکـــــو ڕۆژی کـــوردەکــــــان
بەژنت هەقی ژیانی هەمــوو مـــیللەتی بچـــووک
ئازادی کـــوردســـانە دەمت لێی نیـــیـــە نیــشــان
دوژمن بەتانگ لە ســەرتە ئەتۆ تازە سـازدەکـەی؟
لەم قـەڕنی بیـــســـتـە تیـری مـژۆل و برۆی کـەوان

چاوت هەواڵی بەخـــتی منە ڕۆژ و شـــەو بەخـــەو
نـازت مـــیـــســـالی دەردی منە دەم بەدەم گـــران
ئەگـــریجـــەکـــەت کـــە دێتـــە نەزەر ڕووتی گـــرتووە
دڵ ژان دەکـات و دێتـــەوە بیــر وەزعـی نیـشــتـمـــان
بەم کـیـژییـەش دەزانی کـە هاوخـوێنی خـۆت نـەبێ
نابێ بەیاری بگری، هەژار بەســـیـــەتی ئەمـــان

***

تێهەڵکێشی شیعری حافظی شیرازی

الا یا ایها الساقي

لە نیـــسکێنە و لە ســاوار پڕکـرا زگـــهـا هەتا ملهـــا
برنج هەرزان ببـــوو ئەووەل ولی افـــتـــاد مـــشـکلهـــا

کە دیزەی کەشکەکی هێنا و سەری لاگرت کەبانووی ماڵ
زتاب قـــوڵتی هەڵمـــینش چـخـــون افـــتـــاد در دلهـــا

مەلاو شێخ هەرچی فـەرمویان لە باسی خورادنا ڕاستە
کـــە ســـائل بیـــخـــبـــر نبـــود ز راه و رسم منزلهـــا

پەتاتە خۆرەکـان با ڕێک کـەوین و چاری زگـمـان کـەین
کـــجـــا دانند حـــال مـــا پلاو خـــوران و زگ زلهـــا

چ مەولوودێکە کردی حاجی سەگباب هێشتە هەر برسیم
تەرەس فــریاد مـــیـــدارد کـــە بەربەندید مـــەنجـــەلهـــا

لەسـەر یاپراغ زگـیشـت هەڵدڕن سنگ بێنە پێش حـافظ
مـــتی مـــا تلق من تهـــوی دع الدنیـــا وامـــهـلهـــا

***

من جرب المجرب

بڵـێن بەو ئاو و گـۆشـتـەی پڕ دوگ و نۆک و تامـە
أنيّ رأيت دهرا من هجـرك القـيـامـة

یەکـجـار گـەرم بوو دۆکـڵـیـو ئاوی لە چاوی هێنام
لیـست دمـوع عـيني هذا لنا العـلامـة

چێژتم لە ماست کەبیکرم، بەقاڵ قەڵس بوو فەرمووی:
من جَّـرب المجـرَّب حلَّت بـه الندامـة

وازم دەچێـتـە کـارگ، دەخـۆم دەمم دەسـووتێ
في بعـدها عـذاب في قـربهـا الندامـة

لام خـۆشـەویـسـتـە گـیـپـە و لۆمـەم دەکـەن سـەروپێ
والله مـا رأينا حـبـاً بلا مـلامـة

قـامکم دە ئەسـپـەناغ نا زەردێنە هێلکە دەرچوو
کـالشـمس في ضـحـاها تطلع من الغـمـامـة

دۆی ترشی دیوە چاوم سـرەوتی نایە لیـچم
حـتى يذوق منه كـاسـاً من الكرامـة

***

نەی پسێنی

گـەر هەڵمـەدوگی دیزە بڵاو بکەی بە فـوویی
بە ازانـکە تاج شـاهی و هـمـە روزهای و هـویی

چاولێک دەنیم لـە کـاتێ یاپراغ دەنێـمـە زارم
کـە نظر دریغ باشـد بجنین لطیف رویی

پێـو درۆ نەبێ کـە بمرم بۆ تۆزێ کـەنگر و مـاست
کـە گـذشت عـمـر و نامـد خـبـری ز هیچ سـویی

هەر تێر بخۆم لە گۆشت و قبـوولّی، چش کـە دەمـرم
بـجـــــــزایـن نمانـدمـــــــارا هـوسـی و ئـارزویـی
دەخـــیـل کــە بەن لە گــیــپــە دەردێنی نەی پســێنی
کـــە هزار جـــان «حـــافظ» بفـــدای تار مـــویی

***

تێهەڵکێشی ناهیرەی مەلا باب

بێـــــتـــــو دووبارە چاوی من پێت بکەوێتـــــەوە هوڵو
«شـــرح دهم غم ترا نکتـــە به نکتـــە مـــو به مـــو»
هەر وەکـو شـێـخی ڕەش گـەڕام بۆ دوو دەنک پلاو منیش
«کـوچە به کـوچە، در به در، خـانە بەخـانە کـو بەکـو»
دوێنێ لەسـەر کـەوڵ کـە دیم گـیـپـە، بەغـار هەڵم وەشـاند
«ڕشــتــە بەڕشــتــە نخ به نخ، تـار به تـار، مـو به مـو»
گـــەیە پەنا ســـەمـــــاوەری چا، وەرە تێکە دەو زگـــە
«دجله به دجله، یم به یم، چشـمـە به چشـمـە، جـو به جـو»
دەفـتـەری عـومـری خـۆم گـەڕام باسی چلەی نەبێ نەبوو
«صـــفــحــە بە صــفــحــە لا بە لا پردە بە پردە تو بە تو»

***

چوارینە

بـە دڵ گـــــیـــــــرۆدە بـەو پرچی بە چینم
ڕەش و ئـالّـۆزە وەک ئـەو بـەخـت و ژیـنـم
دڵـت گـــرتم، خـــەیاڵی خـــۆت تیـــا دی
خـــــەوت بـردم کـــــە لـەودا تۆ دەبـینـم

***

گراوی داوی خاوی سەر بڕوام
کوژاوی چاوی مەستی نیوە خاوم
لە تیشکی ڕوومەتت سەردە هەناسەم
کز و بێ تینی ئەو بەژنی زراوم

***

دڵم تەنگە وەکو خونچەی دەمی تۆ
سەرم گێژە لە گێژی پەرچەمی تۆ
دڵ و گیان و ژیانم دا بە ماچێک
وتت: پێک نایە، زۆری من کەمی تۆ

***

هروژمیان کردە دڵ تیپی مژۆڵت
بەخوێن پاراو کرا جێ ژوانی چۆڵت
دەسی دڵ بگرە خوێنڕێژی هەتا کەی؟
بەزێکت بێ بە دڵداری کڵۆڵت

***

جگەر لەت لەت بە ئەبرۆی تازە ساوم
لەپت سوورە لە خوێناوی ڕژاوم
خەیاڵم پەرتە بۆ خڕخاڵی قۆڵت
زڕەی لە رزانەکەت بردی زراوم

***

ددان مروارییە و هەریەک لەوانە
لەنرخا گەنجی قاروون ناتەوانە
لە سووچی لێوەکەت خاڵێک دیارە
لە گەنجت بێچوە زەنگی پاسەوانە

***

له تینی کولمەکەت جەرگ و دڵم سووت
له تاوی چاوی جادوت بوومە هارووت
بەهەشت و کەوسەر و هەنگوین و شیری
بە شاباشی دڵۆپێک ئارەقی ڕووت
***
بە گریەم پێکەنی، خەندەت بە شینە
دەڵێی: پاش گریە نۆرەی پێکەنینە
دڵت گەر سەدیەکی سینگت نەرم با
نەرم بووی ئێستە بۆ ماچێک لە سینە
***
دڵی شێتم وەها گرتی گڕوو پێت
لە تاوان، پێی دەتاوان بەردی بەر پێت
چ ژین سەختم! چ دڵ سەختی گوڵی من
کزەی دڵ وەک کزەی با دێتە بەر گوێت
***
لە قەندی لێوی تۆیە ژینی تاڵم
لە سووریی کولمەتە بە خوێن شەلاڵم
لەدوو مەمکی خڕت بیرم بڵاوە
کولاو و کوڵەواری سێوی کاڵم
***
پلاری تۆن کە دڵ چرژاوە ئەمشەو
جخاری تۆن کە خوێن پرژاوە ئەمشەو
مزەم چی بوو لە چاوی مامزی مەست؟
کە جەرگم بۆ مەزەی برژاوە ئەمشەو
***

له چەشنی ئاگـــرن کـــوڵمی گـــەشی تۆ
له مـــار حـــەســـتـــەم ترن پرچی ڕەشی تۆ
بڵـــێم وەک چی دەچێ؟ هەر گـــوڵ دەزانم
له گـــــوڵ نـاسکتـــــره ناسک لەشی تۆ
***
لـه تـاریـکـایـی پـرچـت بـێ ســـــــەرەودەر
دڵم گـــــێـــــژ و هـوڕە چەشنـی سکـەندەر
بـەڵام ئـاوی ژیـان لاجـــــــانـگی تـۆیـە
بەڵام ڕەشـــمـــاری بسکت بوونه لـەمـــپـــەر
***
له گـــــوارەی پڕ پەڕەنـگ دڵ پڕ پەڕەنـگم
چەمـــاوی بەژن و باڵای شـــۆخ شـــەنگم
له سـەر سینگی سپـیت چاوم سپی بوون
له تـاوی زەرده لیـــــمـــۆت زەرده ڕەنـگم
***
له لێـــوت زامـی جـــەرگم پڕ نمەک بوو
لەسـێـوت خـەم له ناو سـینەم کـەڵەک بوو
لـه ســـــایەی گـــــەردنـی تۆ بـام وچانـێ
له ئـەولاش داری تـووبـام نـا گـــــەرەک بـوو
***
دەبێ بـه کـوێ بگەی؟ هێـشـتـا نەگـەیوی
له روخـســارا بەهەشـتی، ڕۆژی، هەیوی!
هـەزاران داود و دەنـگـی زەمـــــــووری
دەبەر لێـــوت مـــرن کـــاتێ دەپـەیوی
***

دەپرسی چۆنە چێژەی خەم دەچێژم؟
لە بەر چی دەرد و زوخاو هەڵدەڕێژم؟
بژانگی تۆ دڵی کردوومە بێژنگ
کوڵ و خوێنی ئەوینێ دادەبێژم!

***

بە داوی کەزیەت دڵ دالەقاوە
بژۆڵت ڕێزە نێزە تێی چەقاوە
وچانێک، لێوی قەندم پێ ببەخشە
جگەر برژاوە گەر پێت خۆشە قاوە

***

زمان بۆ پەسنی ئەو لێوە ئاڵە لاڵە
گلێنەم تانەداری دانە خاڵە
بە پیری چووم بەرەو پیری مناڵێ
دڵی بردووم کچۆڵێک چاردە ساڵە

***

بە چاوی تۆ دڵی ژار و گرفتار
بەدڵ مەرگی دەوێ ڕۆژی هەزار جار
لە ڕێی ئەم جوانییەت تۆزێک بەزەت بێ
هەژاری تۆم لەمردن مەمکە ڕزگار

***

بەژن شۆڕ و کەزی شۆڕ و خەزێم شۆڕ
سەرەو شۆڕم دەکەن سەرشۆڕ بەرەو گۆڕ
هەژار و خوار و لەش بیمار و دڵدار
دەبا وام لێ بێ، مافی خۆمە هەی گۆڕ!

***

دەمی کۆچ بارەکەت ناچێ لە یادم
دەبێ وەک کوشتەمت بش پرسی دادم
«کە بارگەت بۆ هەوار تیک نا، دڵی من»
«شکا ئەستوندەکی تاوڵی مرادم»*
***
دڵم دەیزانی ڕادەبڕی بە سەرما
بەڕێی کرد دووا هەناسێکی لە بەرما
بە چاوم ئاوڕشێنی ڕێگەتم کرد
گیان دەرکەوتە پێشواز و لە دەر ما

لەدەست ئەو چاوە مەستەت نیمە چارە
لە ناخێم ڕادەکەن دەرد و پەژارە
لە کێلی گۆڕەکەم یاران بنووسن:
کوژراوی گەردنی کێلە و هەژارە
***
گوڵی باخان لە شەرمی کوڵمە سوورە
لە رووی ئەو پەلکی گوڵ ئەستوورە، زوورە
گوتم: مردم، نەگەیمە ماچێ، فەرمووی:
هەژار بم بوورە! دوورە ئەو سنوورە
***
بە سەرگەردانی ژێر گەردانەت بم
بەلاگەردانی بالا جوانەکەت بم

* ئەم تاک بەیتە هیی شاعری بەناوبانگی موکریان، هێمنی مەهابادیە.

ئەوا تۆم دی لە سەر کوشتەت دەکەی شین!
بەگـــۆری چاوە پر گـــریانەکـــەت بم
***
لە گــەڵ تۆدا کــەســێکی دەم دەمـــانە
چکارێکی بە خـــۆشی پاش نەمـــانە؟
مـەی و کـەوســەر لە گـۆشـەی لێـوی ئاڵە
بەهەشـتی خـۆش لە شـێـوی ناو مـەمـانە
***
چ خـــۆشـــە پاش ئەم تۆرانە ســـازان
چ شــــیــــرینە وتەی ڕاز و نیــــازان
بەسم بێ جـەزرەبەی شـەوگـاری دووریت
پتــــر مـــەی هەنجنە جـــەرگم بەنازان
***
وەرە تـاوێـکـە گـــــــوڵـزارت نـەدیـوە
لە تاوت خـــونچـــە ســـینەی دادڕیوە
وەنەوشــە دوور لە باڵات خـۆی دەهەش نا
هەڵاڵـە زەردە، نیـــرگـــز ڕەنگ پەڕیوە!
***
وەرە ئەی بەندی جـــەرگ و مـــاکی ژینم
وەرە هــەتــوانــی گــش دەرد و بــریــنــم
شـەوی ڕەش ڕۆژی ڕوونی بەخـتی من بوو
کـــە لەودا تۆ نزیکی خـــۆم دەبینم
***
شــەوە، دنیــا وەکــو خــاڵت ســیــاپۆش
وەرە با دەردەدڵ بکرێن فـــەرامـــۆش

دەسم دەســـــتـــۆکـــە، با بتگرمـــە باوەش
ئەگـەر مـردم لە خـۆشـیـان، چاوی تۆ خـۆش
***
کش و مـــاتە جـیـــهـــان لە ژوانی لە نویَ
گـــەلاویَژ بۆمـــە دەڕوانیَ لەســـەر ســـویَ
چریـکـەی بـولبـــــــولـیَـک دێ، وا دەزانم
چپـــەی مـــاچی من و تۆی هاتە بەرگـــویَ!
***
شـەوە، ئەسـتـێـرە بە زریوەن لە سـەرمـان
لە مـــانگی ڕووت هەناســـەم بۆتە خـەرمـان
تکەی ئاونگی کـــوڵمت تەڕ دەکـــا لیَـــو
گـــەزۆ باری لە گـــەرمـــان و لە شـــەرمـــان
***
ژیـانم چوو هـەژار و دەســـــــتــــــەو ئەژنـۆ
چلۆن ڕووی داوە دەست و گـــــەردنی تـۆ!
ژیانـی دووایەشم بـۆ تۆ خــــودای شـــــەو
بەرەو ڕۆ خـۆش مـەڕۆ، تۆزێک لە سـەرخـۆ
***
شـــــەوە، لـەو ســـــەوزە زارە لـەو دەم ئاوە
مـــەکـــۆی خـــەم لاچووە دەمکولّ چ مـــاوە؟
مـــەکـــە و لاچۆ و دەمـــانبـــینە بیـــانووی
بـەیـانـە و دەم بـنـێ دەم، دەم نـەمـــــــاوە
***
هەتا مــــردن لە دڵدا ســــینە مــــاکـــە
دڵت چەند چاکـــە! دڵداریت چ پاکـــە!

له تاریکایی دۆستی دەست لەناو دەست
کە تیشکیدا چراکە، بوومە کاکە
***
لەلامی، گیان پەپوولێکە لە ڕووتا
ئەگەر لێم دوور دەبی دڵ دێ بەدووتا
لە نێزیکی و لە دووریت خاکە سارم
ئیتر یا دڵ یان گیانە سووتا*
***

زەردی لیمو

چارەڕەش بووم و لە ڕێی خاڵی ڕەشا بێچارە مام
دەک چ گیان سەختم کە من تا ئێستە هەر لەو بارە مام
(من لەگەڵ مەجنونی هاوڕێ بوم لە ڕێی شێتی و ئەوین)*
(ئەو گەیی بە نیاز و من بێ دڵ و ئاوارە مام)
بۆ هرووژم کەوتە کار شیری برۆ و تیری مژۆڵ
کون کونی دڵ دوور لە هەژمار و جەرگ سەد پارە مام
گوڵ بەدەن ئەمڕۆ لە گوڵزارا گوڵی پشکووتبوو
گوڵ دەپشکووتن لە دەم، سەرسامی ئەو گوڵ زارە مام
بوبولێ لە دیاری گوڵ دڕکی لە قاچی ڕا دەچوو
من بە دڵما چوو لە سەیری ئەو گوڵی بێ خارە مام
شەوڕەشی پرچت دڵی ساوامی وا دێوانە کرد
هەر لە منداڵیمەوە بەو تارەوە پەتیارە مام
پێم لێ ڕەنگ زەردی وەک لیمۆی هەژاری من وتم:

---

* ئەم چوارینە لە خەوا گوتراوە. * ئەم بەیتە لە فارسییەوە وەرگێڕاوە.

ڕەنگ نەمــاوی ئەو نەمــامی بەژنی لیــمــۆ دارە مــام
پیم دەڵێ: ڕەنگ زەردی وەک لیــمــۆی هەژاری من وتم:
ڕەنگ نەمــاوی ئەو نەمــامی بەژنی لیــمــۆ دارە مــام!
***

ژوانێک

یارە جــوانەکــەم گــوڵەی شــۆخ و شــەنگ
خــونچــیــلانەکــەم دڵ گــوشــای دەم تەنگ
ســەر کــوڵمی گــەشت برەو بەری گــوڵ
خــوا داویە بەشت گــشــت نیــازی دڵ
بە قــــژی زێرینت بە لێــــوی ئاڵت
بە چاوی شــــینت بە دانەی خــــاڵت
زەرد و بێ تینم شـــەتڵی خـــوێناوم
خــــەریکی شــــینم تانە لە چاوم
زانیت دەمــــــردم بەو بەژنی باریک
ڕزگــــارت کــــردم لە ژیانی تاریک
ئەمــــشــــەو وەدیارە قــــەدری دڵانە
جــــەنگەی بەهارە مــــانگی گــــوڵانە
چاو جــــوان دەمــــێکە ئەویندارى تۆم
زامم گــــــــەلێکە برینداری تـوم
منێکی بێ هەل هەژاری کــــڵــــۆڵ
پیــر و ددان کــەل وەک داری کــرمــۆڵ
کــز و بیــمــارم خــەمــبــار و ســەرشــۆڕ
وا لەســـــەر بارم بۆ گــــۆڕ چاوەنۆڕ

کەی بیرم دەبرد جوانێکی وەک تۆ
سەد لاو بۆت دەمرد گیانێکی وەک تۆ
تۆی شلک و ناسک، تۆی وا نەرم و نۆل
تۆی سڵ وەک ئاسک تۆی وا خڕ و خۆڵ
وەک تۆ نازدارێک ئەویش وا بەشەو
هامێزم جارێک بکا بە جێ خەو
لەو تاریکایە بەو شەوە خۆشە
هەتا هەتایە دڵ بۆی پەرۆشە!
بە سیلە چاوێک زیندوو بوومەوە
وەک تازە لاوێک تێ هەڵچوومەوە
ئەمە تۆی ئەمشۆ لەناو باوەشم
دیتم لە ئاسۆ ئەستێرەی گەشم
ئەو سینەی نەرمت لە دڵ چەسپاندم
تارمایی شەرمت لە ڕوو تاراندم
دەخشێن لە لێوت لێوی بە بارم
لە کوڵمی سێوت گۆنەی نزارم
لە باغی ساوای پاوانی سینە
پەنجەم سەرگەرمی لیمۆ کوشینە
ئۆخەی وا دیسان خۆشیم دی شەوێک
ئەویش بۆ ژیان لێم بوو بە خەوێک
هەتا بۆ ژێر گڵ گلار بوونەوەم
ناخوازم بە دڵ بێدار بوونەوەم

***

بەشی چوارەم

ئەوانەی بە دڵ نەخۆشن یان چاو لە ڕاستی دەپۆشن، تێ دەکۆشن: مەلا مستەفا بارزانی بە پیاوی شا و جوولەکە و ئەمریکا دانێن و خۆیان لە چاو ئەو بە کوردی بێ خڵتە و خاڵو ئاڵ ڕانێن. ئەوانەی خراپەی دەڵێن، هەرگیز ناڵێن دوازدە ساڵ لە مۆسکۆ ژیاوە و دەگەڵ پیاوە گەورەکانیاندا هەواڵ بوو. هیچیان ناڵێن لە شۆڕشی دژی بەعسی، ڕووسیاش وەکو ئەمریکا و خێرەومەندانی ئوروپا بەپووڵ و دەرمان و شمەک یاریدەی بارزانی داوە. ئەگەر هێندێکیش نەیزانن؟ ئەوانەی ئێستا لە کاردان. زۆربەیان ئاگایان لێیە و دەزانن قسەکەم ڕاستە. ڕۆڵی شا هەر ئەوەندەبوو دژی بەعسی تەنگەی هورمز و ئەهوازخواز، ڕێگا بدا بە ئێراندا کۆمەگ بە بارزانی بگا. ئەویش چلۆن گەیشتنێک؟ هەرچی هاتۆتە ئەم دیوە؟ هیچ نەبێ نیوەی دزیوە. کاتێ بەعسی دەگەڵ ڕووسان پەیمانی پازدە ساڵەی بەست. لاشیان وابوو نەوت و خەلیجیان کەوتە دەست؟ ویستیان بارزانی ناچارکەن کە شۆڕشەکە دەس بەردا و هەرچی بەعسی ئیملای دەکەن؟ ئیمزای بکا. دەنا دەستی لێ بەردەدەن و بەعسیانیش زۆر بەهێز دەکەن. بەعسیش دەیانگوت کەرکووک و خانەقین و لیوای دیالە و شێخانیش نابێ لەسەر کوردستان بێ، دەشبێ وەک حزبی کمۆنیست بێنەبەر فەرمانمانەوە و ببنە نۆکەری خوێرِیمان. بارزانی زانی مردن و لەناو بردنی شۆڕشی زۆر لەوە بە شەرەفترە کە ئەو مەرجانە قبووڵ کا و سەری بۆ ئەو نەنگە شۆڕکا. ڕووس بەعسی بە هەموو چەکێکی ترسێنەر و ڕووخێنەری خۆی تەیار کرد. ئەمریکاش دی ئەم هەویرە زۆر ئاو دەبا. بە ئێرانی گوت: ڕێ بگرە و دەستی لە کۆمەگمان بەردا. وەک ئێستا کە لە شای بەردا. وەکو خۆم باش ئاگام لێیە، ئەوی ڕاست بێ: ڕووس ئێمەی بە شکاندن دا. دەنا بومدیەن و شایەک نەیاندەکرا بە ماچی سەدداممان بدەن. بارزانی زۆرباش دەیزانی دەرۆستی ڕووسیا نایە و ڕووسیش وەک هەموو دەوڵەتێک بۆ قازانج و سوودی خۆیان باوکی خۆیانیش دەفرۆشن. نەشیدەویست هەزاران لاوی کوردی دیش بە خۆڕایی بە قڕ بدا. ناچار ئەویش وەک زۆر لە پاڵەوانانی تاریخ شکا و هومێدی بوو ئەو لاوانە کە دەمێنن دواڕۆژێک هەل وەگیر دێنن و دەبنەوە شۆڕشگێڕی کورد. چاکیشی کرد کە بە قسەی ڕووسانی نەکرد. ئەوا دیمان ئەو سوورانەی بە فەرمانی ڕووس چوونەوە بەردەستی بەعسی. چیان لێ هات و ئێستا لە کوێن؟

ئێمە هاتین بەم دیوەدا و بووینە یەخسیرێکی عەوداڵ، وەک تۆوی گاڵ لە زەوی

کوردستان نەبێ لە هەموو شار و دێهاتی ئێراندا بڵاویان کردین. بە قەولی شا "تا جەزب بین". زۆرمان لە گەرمان، لە سەرمان، بێ جێگە و بێ نان و دەرمان، لە ناو بێگانان لێ مردن و کەس شینێکی بۆ نەکردن. من کە جاری دووهەمم بوو کۆشکی هومێدم دەڕمیا؟ خۆم بە تەنیا دووقات بەقەد هەموو لێقەوماوان خەمگین و سیس و ژاکاو بووم. هەرچەند بە تکای بارزانی نەگیرام و هەر دەگەڵ بارزانی دەژیام، ئەگەر قسەی ڕاستت دەوێ! وەک کەوێ لە تەپکە کەوێ لە فڕە کەوتم. بڕیارم دا پاش ئەو هەموو بەڵایانە. بەلای شیعر و میعرا نەچم. بەڵام کۆچکردنی بارزانی. کوورەی دڵی ساردەوە بووی نێڵ دامەوە و لە بڕیار هەڵگەڕامەوە. لەوساوە کە هاتوومەوە؟ بۆ یەکەم جار بۆ بەڕێ کردنی بارزانی شیعر هاتووە بە لامەوە. ئێستاش ئەوا جاروبارە خاریج لە کاری ئیدارە کاوێژی کۆن دەکەمەوە، ورتە ورتێکم لێوەدێ. بەڵام وەک خۆم تا بڵێی کەم نرخ و بێ بایین.

***

شنۆ، ١٥/ ١٢/ ٥٧

بارزانی نامرێ

بـارزانـی پـاڵـەوانـی کـــــــــــورد
هیـــــوای پیـــــر و جـــــەوانی کـــــورد
خـــــەبـەریـان پـێ دام تـۆ مـــــــردووی
بـــە دیـــەن لـــە بـــەرچـــاو ون بـــووی
مـــن دەزانم تـــۆ نـــامـــــــــــــری
تـۆ لـە مـــــــــردن بـە هـێـــــــــزتـری

***

ڕۆژێــک لـە نـاو شـــــــــــاخ و چـڕێـک
دێتـــــە ســــەر ئەم زەویـیـــــە کــــوڕێک
نـۆ مـــــــــانـگـە، لـەبـەر مــــــەمکـانـە
دایکی یـەخـــــــــــیـــــــری تورکـــــانـە
بێـــــــشکەی کـــــوڕ: زینـدانی ڕەشـــــە

لە ڕۆشنایی بێ بەشە
زڕەی زنجیری دوولایی
بۆتە دەنگی لای لایی
جێ گاگۆڵکە و دارە دارە
گۆشەی زیندانی شەدارە

***

تەمەن چاردە ساڵە جوانێ
بە دەوری خۆیدا دەڕوانێ
هەرچی دەیبینێ ئەسیرە
وەک دایکی مل بە زنجیرە
کوردگەل مەڕی بێ خودانە
چەقەڵ بێری، گورگ شوانە
لە حیرسان خوێنی دەجۆشێ
ژین بە ئازادی دەفرۆشێ
لێ بڕاوە تۆڵە بستێنێ
بەندی خەنجەر دەترازێنێ
کاڵەی مووین هەڵ دەبەستێ
کێ هەیە ئەو پێی نەوەستێ؟
کوردخۆران قەڵت و بڕ دەکا
کوردستان گران شڕ دەکا
تورک و عەرەب دەبەزێنێ
جەرگی شاهان دەتەزێنێ

دوژمـــــن لـــه زەبــــری دەتـــاســـێ
کـــێ بـــێ بـــارزانـــی نـــەنـــاســـێ؟

***

بـەر لـە شـــــــــــۆڕشـی بـارزانـی
کــــــــەس بـە کــــــوردی نـەدەزانـی
ئـەو کـــــوردی بـە دنیـــــا نـاســـــانـد
هـاواری بـە دنـیــــــا گــــــــەیـانـد
لـەهـەر چـوار قــــــوڕنـەی دنـیـــــــادا
لـەســـــــــــەر بـەژ، لـەنـاو دەریـادا
بـە کـێ بڵـــێـی کـــــوردســــتــــانـیم
پـــێـــت دەڵـــێ بـــڵـــێ بـــارزانـــیـــم
جـــاشـــە دوژمـنـە کـــــوردەکـــــەش
بـە هـۆی ئـەو بـوونـە خــــــــاوەن بـەش
ئـەو نـانـی دەیـخــــــــــــۆن هـی ئـەوە
لـە وڕا گـــــــــرچـوویـان پـتـــــــــەوە

***

بـارزانـی شــــێـــســت ســـــاڵـی ڕەبـەق
جـێ خــــــەوی تـاشـــــــەبـەردی ڕەق
بـەشـــــــــاخ و شـکـێـــــــــڕانـەوە
بـە بـەنـدەن و لـێـــــــــــــڕانـەوە
لـە غـــــــــــــوربـەت و دەربـەدەری
غـــــەمـــــخـــــۆر و لە خــــۆشـی بـەری
بـۆ گـــــەلـی کـــــورد چـەوســـــایـەوە

قەت تاوێک نەحەسایەوە
بەرەو ئازایەتیی هان داین
ڕێگەی پیاوەتیی نیشان داین
دوژمنی بۆ بێ هێز کردین
تاریکی لەسەر لابردین
مانگی عاسمانی کوردانە
بێ ئاوابوون و نەمانە
ئەوانەی بە مانگ دەوەڕن
لەڕاست لۆمەی ویجدان کەڕن

***

بارزانی بابی هەژاران
هەتوانی دڵ برینداران
شیوەن شایانی تۆ نییە
ئەسرین ڕژتن چی بۆ نییە
من بۆ دەربڕینی هەستم
پەیمانت دەگەڵ دەبەستم
تا دەمرم پێت وەفاداربم
چۆن بووم هەرهەمان هەژاربم

***

بارزانی پاڵەوانی کورد
هیوای پیر و جەوانی کورد
خەبەریان پێ دام تۆ مردووی
بە دیمەن لەبەرچاو ون بووی

مـــن دەزانم تـــۆ نـــامـــــــــــــــــری
تـۆ لـە مــــــــردن بــەهـێــــــــزتـری

***

وەک ئەیزانین لەسایەی خوا و گەلانی نەبەزی ئێران بەسەرۆکایەتیی خومەینی ئاگری ستەمی شا و ساواک بە خوێنی ڕژاو کوژاوە، گەلی چەوسێنراو و ژاکاو بەو ڕزگاربوونە بووژاوە. دەشیزانین کورد، ئازەری، بلووچ و تورکومان، عەرەب کە چەند قات ستەمیان دیبوو؟ لەم ڕێگەدا بۆ جوێندان بە شا و بۆ خوێندان لە فارسەکە نەمایەوە. من لەلام خومەینی ئیمام بە ڕاستی بوو کە دەیفەرموو "لە ناو گەلی موسوڵماندا فەرق و جیاوازی نییە"، بەڵام داخم ئەوانەی دەورەیان داوە؟ باوەڕناکەم هەموویان وەک فریشتە بن. بۆ نموونە سەفدرۆکە و خاڵخاڵۆکە و چی چیلۆکەی وا پەیدابوون، بەناوی تەوحید، تەفرەقە و ئاژاوەیان خستە ناوو بوونە مایەی خوێن ڕشتن و براکوشتن لە کۆماری ئیسلامی یەکترگرتوودا. هەر لەو ساوە داوای ڕەوای کوردی موسوڵمانیان دایە دواوە؟ دواییش گەلێک کاری نالەباری بەدوداهات؟ جاروبار لەبەر خۆمەوە هەرچەند لە شیعریش چوومەوە؟ قرتە قرتێکم کردووە. وا لە هەشتێ مشتێک دەخەمە بەرچاو، تا تێ بگەی کە چەند لە شاعری دوورم.

تاران، ١٥/ ٢/ ٥٨:

دەمەتەقەی قۆیتاس و پیرۆت

ق ـ مەرحەوا پیرۆت. خاسی؟ وەشەنی؟
باســـوخـــواس چەیە؟ وەچی: ئەخـــەنی؟
پ ـ وەخـــوا بێـــژم چە؟ لەگش لا قـــاوە
ئێـــژن تـاغـــووتی کـــۆســـتی ڕمـــیـــاوە
ئـینـقـــیـــلاو بـووگـــە، ئێـــران ئـازادە،
ڕەژیم بـەربـادە، مـــــــەردم دڵـشـــــــادە
گش کـــــەس لەم وەرزە دەمـــاخی بـەرزە
کـێش ناڕازی وێ مــوفــســیــد فـیـل ئەرزە
ســـاواک گــــاگـــەلن وە بەریـان ئەدەن
قــەســاو کــومــەیتــە لە ســەریان ئەدەن
ق ـ کــوچکت لێ وارێ پیـــرۆتە گــێـــژە

ئەم فـلـّـتـه فـلـّـتـەت وەکـوردی بێـژە
ڕەژیم و تاغــووت مــاڵ چە شــارێکە؟
مــوفـسـیـد فـیـل ئەرز بەر چە دارێکە؟
پ ـ ڕاس ئێـژی ئەشێ بمبووری قـۆیـتـاس
وە کــوردی ئەوشم قـسـیـه و دەنگوباس
مەردم وە گـشـتی یەک ڕەنـگ و یەک دەنگ
کـەفـتنە مـەیدان وەچەنـگ و وەسـەنـگ
قــەڵای زۆرداری ملـهـوڕیـان ڕمــانـد
لەشکریان شکاند، تۆڵەی گـەلـیـان سـانـد
لــەم تـــێ بــەردان و ڕاوە وەرازە
شــاو قــەوم و قــیـلەی بوون پەڕەوازە
شـاکـەی ئەوسـاکـە ئـیـسـە تاغـووتە
ڕەژیم چـتـێ تـاڵ وەک ژەقـنـەمــــووتـە
مـوفـسـیـد فـیـل ئەرز، واسـه دژ مـەڵا
کـەفـتـۆسـه سـەریان گش قـەزا و بەڵا
کــومــەیتــه واســه مناڵ یەل وەچەک
ڕیش وەبان چەنە، دەس لەســەر کـــوتەک
ق ـ نایژی ئەم جـەنگە ئەڕای چە کــریا؟
تـاغـــــووتی بووچە لە تـابـووت نـریا؟
پ ـ مـەڵاگـەل ئێـژن ئەڕای سـەربەسـتی
یەکــســان ئەکـریەن بڵندی و پەسـتی
گش مـەردم ئێـران وەمـافـیـان ئەگـەن
ئەشێ چونیــەک بن زوڕات و جـەگـەن

ق ـ سـا وەئـێـمـە چە؟

پ ـ جـا ئـەمـە جـاوە؟

ئێـمـە کـوردگـەلیش کـوژیاومـان داوە

ـ لەم بەش بەشـێنە کـوردیشی تیـایە

ق ـ پیـرۆت ئەم قـسـیـەت بادی هەوایە

مـەلیـچک خـۆی چەس تا شـۆرباوی بێ؟

کـورد تـا وا کـورتـە ناشێ ناوی بێ

ئێـمـە خـەریکین وەلیـەک ئەجـەنگین

تا وابێ سـەنگین؟ هەر مـایەی نەنگین

پ ـ ڕاس ئێـژی، ئێـمـە گـەلی خـۆخـۆرین

تاوایش بین، هەر سـەر لەبەر ساتۆرین

***

تاران، ٧/ ٥/ ٥٨: بۆ بیرەوەریی شەهیدبوونی کامران نجات اللهی نووسراوە:

تاکەی؟

گـەلی کـورد لـەوەتا هـەیـە

ئـەم لـەوەتـایـەش تـا کـەیـە؟

هەرگـیـز بەخـتی نەیهـێناوە

هـەر ژێـردەسـە و دیـل ژیـاوە

ئـازادی بـە چـاو نـەدیـوە

قـەت خـۆی بە شت نـەزانیـوە

هـەر چی کـردی، بۆنامـۆی کـرد

لـە ڕای بـێـگـانـە ژیـا و مـرد

***

چاردە چەرخـــــە لە ســــــۆنگەی دیـن
نــازانــین بــەرەو کـــــــــــوێ دەچـــین
کـــۆیلەی پێـــخـــواسی پەت وەســـەر
بـێ دەرەتــان، کـــــــــــــز و لــەچـەر
بـەنـدەی کـــــــلاوســــــوور و ڕەشـین
بــــەخــــت ڕەش و مــــل بــــە هــــەشـــین
ئـاغـــــامـــــان دەگـــــژ یـەک ڕاچـن
خــــۆ بەخــــۆش یـەکـــــتــــر داپاچـن
ئێــــمــــەین لە خـــوێندا شـــەڵاڵین
لـەش حـــــەرام و خــــوێن حـــــەڵاڵین
بـۆ خــــۆ بـەکــــوژدان یـەکــــــەمین
بـۆ ژیـان تا خــــوا حـــەزکـــا کــــەمین
***
بـومــــوسلیــــمی خـــــوراســــانـی
دنیــــا دەگــــــرێ، بـە هـاســــانـی
دەیـدا بـە بـەچـکـە هـەبـاســــــــــان
ڕەوەدەی ئـەمــــــــەگ نـەنـاســــــان
نـامـــــــەرد چـاکـــــــەی ئـەدەنـەوە
نـۆکـــــەر بـە ســــــەر ئـەکــــەنـەوە
بـە گــــزی ئـەیـکوژن، ئـەمـــــجــــارە
ئـێـــــژن بـەچـکە کـــورد غـــــــەددارە
ســــــــەلیـــــــبی لـە بـەر مـن ڕەوی
مـن هـیـنـدم گــــــرت بـۆ غـــــــەزنـەوی

هەزار و ئەوەندە ساڵە
گۆپاڵێکم لەو بەر پاڵە
پاسداری مەرزی ئێرانم
خوێن ئەدەم، ئەبەخشم گیانم
بۆ شەڕی ئەفغان پێشەنگم
لە ڕوی عوسمانی ئەجەنگم

***

تا هەرا و خۆ بەکوشت دانە
کورد چاوی ڕاستی ئێرانە
بەڵام هەر شەڕ داکوژاوە
وەژێر پا ئەدرێ ئەم چاوە
کوشتەم وەپووش حەساو ئەکەن
ماوەکەش تەنگەتاو ئەکەن
ناوی "مەرزداری غەیوور"
ئەگۆڕێ بە "وەسڵەی ناجوور"
ناشێ وەزمانی خۆم بدوێم
گەرەک لە پێست خۆما بپوێم
ناکرێ داوای نان و ئاو کەم
نابێ پیاوەتی ڕەچاو کەم
برسی و ڕووت بم، گەڕبم، کوێربم
دەبێ شوکرانە بژێر بم
هەر بێژم کورد کوانێ هەقی!
پێم ئێژن کافری موتڵەقی

دەرگای بەزەیی دادەخرێ
حەشاماتم لێ دەنگ ئەدرێ
منالّ و مەزنم دەمرێنن
وە ناهەق خوێنم ئەرژێنن

***

هیچ دوور نەڕۆین، تازە، تازە
ئەم کوردە سەر پردەبازە
لە ڕووی ملهوڕی ستەمگەر
سینگی ڕووتی کردە سپەر
لە کوردستان لە موکریان
سەدان لاو بەر گوللە دریان
خوێنی کوردی چاو نەترساو
بووبە ئامیانی ئینقلاو
کوشتەم دا لە هەموو شاران
تەنانەت لە شاری تاران
پێشەنگی خۆبەخت کردن
هیچ سلّ نەکردوو لە مردن
دلّ تینووی ئازادیخواهی
(کامران نجات اللهی)
کوردێک بوو مامۆستا و زانا
ئازایەتی کوردی ڕانا
بوو بە سەرمەشقی ئازادان
هەموو ئازای دەرس دادان
لەو فێر بوون خۆبەخت کردن

ڕێگەی دژوار تەخت کردن
کەچی هێشتا خوێنی کوردان
لە سەر هەردان، لە بن بەردان
سوورایی کاڵ نەبۆتەوە
کردەیان لەبیر چۆتەوە
ئەوەی خۆمان بۆ دا بە کوشت
خوێنی دوژمنانمان بۆ ڕشت
وەک نەبای دیبێ و نە بۆران
داویەتە شوێنی گەلخۆران
لە بەشمان چاو دەنوقێنێ
گەرەکیە لە بنەمان بێنێ
خۆڕی و تۆڕی دنە داوە
بە چەخماغ و بە تێڵاوە
ڕژانە ناو کوردەواری
دادەپاچن گوندی و شاری
ئۆباڵ وەبۆق مل گای بنە
قەڵتوبڕ ئەخەنە سنە
لە نەغەدە، لەمەریوان
هەروا زیاد ئەکەن هەتیوان
هەروا قۆشەنە و دەبزوێ
گش کەس دەزانێ بەرەو کوێ
بەرەو زێدی کورد و گۆران
بۆ ویزەی کرمانج و سۆران

***

ئێژم چ بوە؟ چی قەوماوە؟
دێر هاتووم؟ کەمم هێناوە؟
من خوێنم لەڕێی ئێوە ڕشت
لەگەڵ ئێوە تاغووتیم کوشت
کر چییە لەم تێوەدانە؟
چۆن سزای ماچ پێوەدانە؟
چیم کردوە؟ گوناهم؟ سوچم؟
بۆچ لاتان بێ نرخ و پووچم؟
ئێژن: وس... هەر کوردی بەستە
ڕەزات تاڵە، خوێنت خەستە
تۆ داوای گۆشت بۆ لەڕ ئەکەی
لەگەڵ خودادا شەڕ ئەکەی؟

***

ئەی خوایە چەند چارەڕەشین!
چۆن لە هەموو ماف بێبەشین!
کەی لەگەڵ تۆدا جەنگاوین!
فریاکەوە، زۆر تەنگاوین
لابە ئەم زۆریە زۆرەیە
خۆت فەرمووت "هەل بەنۆرەیە"
سواوم هێندەی نۆبەداربم
تاکەی بێکەس و هەژار بم؟

***

١/٣/ ١٩٨٠- یادی ساڵێک لە کۆچی ڕواڵەتیی بارزانی:

هەر شەو نابێ

سەر لە ئێوارەیەک درەنگانێک
تاریکان تەنگی نوێژی شێوانێک
کوندە بوومێک لە کاولەکی وێران
گازی کردە گرۆی بەڕۆژ کوێران
دەرکەون موژدە وا ڕۆژ ئاوا بوو
تیشکی خۆر وەک چوقڵ لە چاوا بوو
ببووە وەیشوومە ڕۆژی ڕوون بۆمان
شەوی ڕەش خۆشە خۆشی بۆ خۆمان

***

چەکچەکی و جرج و کرمی فۆسفۆری
هاتنە دەر بۆ گەڕ و هەوا خۆری
گەرمە بازاڕی لاف و شات و شووت
دادەپۆشێ ڕەشاییی شەو لەشی ڕووت
یەک دەڵێ ڕۆژ لەبەر من ئاوابوو
ئەویتر بۆی لەمل دەدەن وابوو
ئەم بەدەم سووره ئەو بەزار زەردە
تا کش و ماتە شەو هەمووی مەردە

***

شنە با خونچەیەکی ڕا دەژەنێ
دەمی خونچەی خەواڵوو پێ دەکەنێ
پێکەنینی بەزە بە ئاوەزیان

به پەلی و کـــەمـــبـــەریی ڕبە و گـــەزیان
ئەو دەزانێ کـــە تیـــشک و تینی هەتاو
لـە بـرەو نـاکـــــــــەوێ بـەچـاوو ڕاو

***

کـــاکـــە بارزانی، تۆش وەکـــو تاوی
چوویە پێـــــوار، بەڵام نەفــــەوتاوی
ڕەنجـــێ تـــۆ دات لـــەڕێـــی هـــەژارانـــدا
مـــەرد و ڕەندیت لە کـــۆڕ و مـــەیداندا
نەعـــــرەتەت گـــیـــانی دوژمنانی دەبرد
لە تۆ تۆقـــیـــبـــوو چاوی دوژمنی کـــورد
زۆر لە داگـــیـــرکـــەرانی کـــوردســـتـــان
بە دەســـــتی تۆ نرانە گـــۆڕســـتـــان
کـــێـــیـــە؟ تاجـــیکە ترکی تۆڕە، عـــەرەو
گـــێلە جـــاشـــە، تەعـــالە، گـــێـــتـــە، برەو
ناوی تۆی بیـــســـتـــبێ و نەترســـابێ
یـان هـەنـاو و زراوی پـێ مـــــــابـێ
لە هەمـــوو کـــۆ و کـــەژی وڵاتەکـــەمـــان
لێـــڕو بێ دارو زورک، دەشت و چەمـــان
خـــوێنی بەدکـــاری کـــوردی لێ ڕژاوە
مـــۆری ئـازایەتیـــتـــــە لێت داوە
با هەتا وا شـــەوە فـــســـۆس و چەقـــەڵ
کلکیـــان تۆز بکا و بکەن گـــەنگەڵ
با مـــشـک ســـەر هەڵێنێ بێـــژێ من

زۆری پێ ناچێ دەچنەوە ناو کوون
مێژوو وەک پیرەمامی تۆچێنە
بەپشوو، کاوەخۆ ڕەنێو هێنە
ساڵ و مانگ گێژەوێ دەکا و تەتەڵە
ساف دەهێڵێت و تۆڕ دەدا دەغەڵە
دان بژێری هەچەن لەسەرخۆیە
بێ شک و سۆیە لاگری تۆیە
تۆ لە عاسمانی پیاوەتی خۆری
هەموو ئازا کەمن ئەتۆ زۆری
تیشکی تۆ هەر بینا سەری داوە
ناوی تۆ تا هەتایە هەر ماوە

***

١/ ٣/ ١٩٨١- یادی دووەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

ڕۆژی کورد

لەڕۆژگارانی تازە و زوو
بەشایەتی دانی مێژوو
لە عاسمانی کوردەواری
لە گۆشەی ئاسۆی خوێنباری
زۆر ئەستێرە درەوشاون
دڵمان بەیادیان نەخشاون
قارەمانانی گەل پەرست
چاو نەترسانی گیان لەمست
دژی لاساری خوێنمژ بوون

دۆست لاوێن، داگیرکەر کوژ بوون
ترسێنەری بێگانە بوون
تاکە سوارەی زەمانە بوون
ئالآی ئازادی لەسەر شان
بێ وچان بۆمان تێ کۆشان
لەدەردی گەل بوونە دەرمان
ئەمەکیان زۆرە لەسەرمان
با لەبەر چاویش نەمابن
لەچاوی دڵ نەدیو نابن
بۆ ئێمە جێگەی شانازین
مامۆستای ئازادیخوازین
یادگاری زۆر بەمایەن
بۆ مانی کوردستان پایەن
فریشتەی بەختن لەسەرمان
هەر وان لەهەواری هەرمان

***

لەناو کۆی ئەو ئەستێرانە
لەناو جەرگەی ئەو شێرانە
ڕووناکتر و گەشەدارتر
هەڵکەوتە و ئازا و بەکارتر
لەم سەدەیەدا دیاری دا
تیشکی لە کوردەواریی دا
لە ئاسۆی بارزان دەرکەوت

لە کوردێکدا کۆکاتەوە
سەر لەنوێ سەر هەڵداتەوە

***

لە مستەفا بارزانیدا
هەرچی چاک بوو نیشانی دا
بەسەر هەڵدانی ئەم ناوە
پەڕێ تازە هەڵدراوە
هەر کەسێ بارزانیی دیوە
ماوەیەک دەگەڵیا ژیوە
گشت ئەو نموونانەی دیون
سەرچاوەکانی ناسیون
سەد کتێبی بۆ وەخوێنێ
لەهەر بابەتێ بیدوێنێ
لە ناودار بە ئازایەتی
سەربڵندی، مەردایەتی
گیانبەخش لە ڕێی ئازادی
ئاگر لە گیانی بێدادی
وەفا ، شەرەف، خواپەرستی
وەتەن و گەل خۆشەویستی
هەڵکەوتوویی بۆ سەروەری
بەزەیی، هەژار پەروەری
بێوێنەیی لە زەماندا
تاکە سوار لە مەیداندا

لـێـی پـرســـــــــــه چـەنـدیـان دەزانــی
دەڵـێ گــــــشـــــیــــان وەک بـارزانــی
***
بـە هەمــــــو هێـــــز وەخــــۆکـــــەوە
هەمـــــــوو هـونـەران کـــــــۆکـــــەوە
لـێـکـی دە، پـوخـت دایـبـــــــێــــــژە
بیـــــــخـــــــە قـــــاڵـب و دایـڕێـژە
کـــــــەســــــێـکـی لـێ بـەرهەم بـێـنـە
لـــەبـــەر چـــاوانـــی ڕانـــوێـــنـــە
بـۆ بـەجـــــەوهـەری و مـــــێــــــرانـی
هەرگــــــیــــــز نـاگـــــاتـە بـارزانـی
***
١٩٨٤/٣/١- یادی پێنجەمین ساڵی کۆچی بارزانی:
بە یادی تۆ دەژی دڵم
بـارزانـی بـاوکـی شـــــــیــــــــرینـم
ڕۆژی تــیـــــــــــشـکـدەری ژیـنــم
مـــــــاوێـکـە دەڵـێـن پـێـنـج ســـــاڵـە
کـــــــە لام هـەزار ســـــــاڵـی تـاڵـە
دەنــــگـــــی هـــــەژار لاوێــــنـــــەوەت
دیمـەنــی خـــــــــــەم تـاوێـنـەوەت
نـایـێــــتـــە بەر گـــوێی بێـــخـــێـــرم
نـایـێـــــتــــــە بـەر چاوی کـــــوێـرم
تـۆ نـەنـاســــــــــانـی ســـــــادەدڵ

دەڵێن بوویتە ئاوێتەی گڵ
دەڵێن نەماو نابێتەوە
تۆش لەبیرت بچێتەوە
هەرگیز ئەم دڵە کڵۆڵەم
پەلکە گیای بەر سەرماوسۆڵەم
بەو قسانە بڕوای نایە
لای بایە بادی هەوایە
ئەوانە گیان و دڵکۆرن
دڵ کۆران لە دنیا زۆرن
با دڵ ڕوونان و دوڕناسان
ئەمکزانان و مێرخاسان
ئەوانەی ژیر و چازانن
بە چاوی دڵیان بڕوانن
دەزانن ئەتۆ هەر ماوی
نافەوتێی و نەفەوتاوی
تۆی نموونەی مەردایەتی
تۆی دروشمی کوردایەتی
وەڕەز بووی لە پێ نەزانان
لە دڵ پووچەڵ و دووزمانان
ڕەوات نەدی ژین لەسەر گڵ
ماڵت گوێزتەوە بۆ ناو دڵ
بۆ ناو دڵی هەرچی مەردە
هەر کەسێ پاک و بێگەردە
تەنانەت دڵی هەژاریش

ساردە کوانووی ڕەنج خەساریش
ئەو دڵە تەنگ و بێپۆیە
شوێنی هەمیشەییی تۆیە
بە یادی تۆ دەژی دڵم
دڵەی سەرشێت و سەرچڵم
هەرچەن تەنگە ماڵی تۆیە
پەپوولەی شەماڵی تۆیە
تا چیای بەرزی لێ دیارە
تا گوێی لە خوڕەی ڕووبارە
هیممەتی لە دنیا تاکت
دڵی پاکت، ناوی چاکت
ئاشکرا دێنە بەرچاوی
چۆن باوەڕ بکا نەماوی
تۆ هەر دەمێنی، هەر ماوی
هەڵکەوتەکەی خاوەن ناوی
بۆ من هەر کاکی جارانی
هەر هومێدی هەژارانی

***

١٩٨٥/٣/١: یادی شەشەم ساڵی کۆچی بارزانی

بە یادی بارزانی

جاروبارە لێرە لەوێ
چپێکم بەر گوێ دەکەوێ
هەناسە سارد دڵ بە ئێشن
ماتن ئاخان هەڵدەکێشن

حەیفێ بارزانی نەماوە
بێ میراوە ئەم دەراوە
من بەزەییم دێ بەوانە
ئەو چاوی دڵ بە خەوانە
کەسێک بارزانیی دیبێ
یان دوور بە دووری ناسیبێ
دیتنیشی نەویستبێ
هەر کوردەی ئەوی بیستبێ
چۆن بیری وا بێ فەڕ دەکا
چ دڵدارێک باوەڕ دەکا!

***

هەژارێک بووم سەد جار مردوو
وەک قانگەڵاشکی بابردوو
زریان لەسەر ڕێی لا دەدام
شەماڵ سندەی پێدا دەدام
گێژەڵووکە دەیسووڕاندم
بۆ ڕەشەبای دەڕەتاندم
سووکتر بووم لە پرزە کایەک
نە پەسێوێک، نە پەنایەک
هەر هێندە بوو دەبزووتمەوە
خۆڵەمێش بووم دەشسووتمەوە
جارس لە ژین بێ تاو و تین
وشکی دڵ پڕ شەپۆڕ و شین

له سۆڵەی کڵۆڵی چڕژاو
له تینی نەگبەتی بڕژاو
فێنکاییم له دنیا قاتی
چیم زۆر بوو بەڵاو نەهاتی
نە مڕۆ، نە جانەوەر بووم
هەژگەلێکی خاکەسەر بووم
پشتم جەدەو له بێگارا
بێگار بە هەر چوار کەنارا
یەخسیری چەند توخم و جۆران
چەند ڕەگەز له خاوەن زۆران
یەکی سپی یەک زەردە یەک ڕەشە
جنێوفرۆش بە هەڕەشە
نرکەت نەیە ئاغات ترکە
چرکە مەکە عارەب سرکە
کوێخای سەر بێگار تاجیکە
سەرشۆڕ بەو چی دەڵێن بیکە
شەو مەیە دەر دەتڕفێنن
گوریسیان هەس دەتخنکێنن

***

له مەودای زۆر ساڵانمدا
له دەرگای زۆر ماڵانم دا
مەردێک نەبوو سەر دەرێنێ
بەخێسە بێ تێم ڕامێنێ

تفیشیان پێدا نەدەدام
دوژمنم بوون ئۆقرە و هەدام
هەڵوەدا، شێواو، سەرگەردان
ئاوارەی سەر هەرد و بەردان
بێ هێز، سیس و زەرد هەڵگەڕاو
زەبوون و توانا لانەماو
نا هومێد بەرەو هیچ دەچووم
بۆ خۆم پیادە سوار بوو پشووم

***

گاوێک نازانم چۆن گاوێک
هاتە بەرم کانی و ئاوێک
لەسەر کانی شەنگەدارێک
جێ سانەوەی گشت هەژارێک
بڵێم چۆن بوو سەرچاوەکەی
چۆن بدەم پەسنی ئاوەکەی
سەد جار شیرنتر لە گیانم
ڕوونتر لە فرمێسکەکانم
ئاوی حەیاتی گۆڕین بوو
کە لە خدر بە پەرژین بوو

***

خۆم گەیاندە بەر سێبەرێ
دنیا ئێرەییم پێ بەرێ
نەک هەر من بەسەت هەزاران

لە تازە لاوی هەژاران
لە پیری یەخسیری خەم چێژ
لە دایک زارۆی مەمک مێژ
هەموو کوردێکی دڵ برین
بێکەس و هەژار، جگەرخوین
بە ملیۆن گیان و دڵ توونی
بە کزی و کەساسی و زەبوونی
گەلە دیلی لە ژمار بەدەر
دڵ پڕ کەسەر بێ سەروبەر
لە چنگ خوێنمژان ڕاکردوو
بەغیلیان دەبرد بە مردوو
لاکە لاک تین داتەکاو بوون
بەرەو ئاوێک چاوە چاو بوون
وێڕای من گەینە سەر دەراو
بەر سێبەری فێنک و هەراو
خوڕەی ئاو هاشەی گەڵای دار
هەتوان بوو لە گیانی زامار
لەو ژێر سایە حەساینەوە
دەستەو لەحاز بووژاینەوە
لەبیر چوو یەخسیری و نەبوون
هاتینەوە سەر دونیای ڕوون
پاش مردن زیندوو بووینەوە
بەرەو ژین تێ هەڵچووینەوە

ئەو سایە چەورە لە سەرمان
بوو بە گەورەتر ڕێبەرمان
بە هێزو گوڕ ڕاپەڕاندین
کوردخۆرانی پێ بەزاندین
بووینە نموونەی ئازایی
بووینە لەشکری خودایی
ئەو شەنگە دارەی سەرچاوە
مستەفا بارزانیی ناوە
بەڵێ مستەفا بارزانی
هەموو کوردێک بە قوربانی

***

بیست ملیۆن پتر گەلی کورد
بێ هەست و خوست زۆر ساڵان مرد
بارزانی گیانی ژیاندەوە
لە گورگانی ئەستاندەوە
گوێ هەڵخەن لە هەموو لایە
هەر قرمە و زرمە و هەرایە
تەقەی تفەنگی هەر کوردێک
بۆ ئازادی لەهەر هەردێک
بە ئاشکرا، بە ڕەوانی
دەڵێ بە یادی بارزانی
بارزانی سەرەتای دانا
هەر ئەوە هاوار و هانا

خاوەن زۆران و کوردخۆران
کەوتوونە بەر لێزمە و بۆران
ئاوات بە زیندوو بوونەوە
ڕاپەڕین، تێ هەڵچوونەوە
لە بارزانییەوە بوو بە باو
لە بارزانییەوە بووینە پیاو
دەمی ئەو کوردی ژیاندەوە
زامی سەختی بڕژاندەوە

***

کەسێ خۆی سەرچاوەی ژین بێ
بۆ دڵساردان هێز و تین بێ
چۆن باوەڕ دەکەن مردووە
نەخێر بارزانی زیندووە
زۆر زیندووتر لە پێشووە
یادی بۆ کوردان تێشووە
تا وشەی ئازادیخوازی
تا لە ڕێی وڵات گیانبازی
بمێنێ کە هەر دەشمێنێ
بارزانی نوشست ناهێنێ
دنیا بمرێ ئەو نامرێ
مردن پێشی ئەو ناگرێ
کاکە مستەفا بارزانی
تۆ بۆ کوردان گیانی، ژیانی

هـەر بـژی وەکـــــــــــوو، هـەر ژیـاوی
هـەر بمـێـنـی وەک هـەر مـــــــــــاوی

***

١/٣/ ١٩٨٦- یادی حەوتەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

ئەستێرەیەکی گەش

دەڵێن ئەوانەی خـۆشـەویسـتـمـانـن
تـا لـەبـەر چـاون لـەبـەر دڵانـن
یـەکـتـر نەدیـتن، لێـک دووربوونـەوە
دەبـن بـەمـایـەی لـەبیـر چوونـەوە
بەڵێ بـۆ کـەس و دۆسـتی ئاسـایی
سـەبووری دەرە مـەودای جـودایی
نـەک بـۆ مـەردێکی بـە لـەش نـەدیـوە
نـاوی تـەواوی دنیـای تـەنیـوە
ئەو مـەردەی کـە بۆ لەبیـر چوون نابێ
با بە ڕوواڵەت لە گـڵکۆشـدا بێ

***

کـاکـە بارزانی ئـەو خـودان نـاوە
کـە کـورد لە سـۆنگەی ئەوڕا ناسـراوە
هێـژای بلیـمـەت لە ئازایەتی
بارانی ڕەحـمـەت بـۆ کـوردایـەتی
چاکـتـرین ڕێبـەر چاکی بێ وێـنە
ئەو لە داگـیرکـەر تۆڵە ئەسـتێـنە
ئـەو ترسـێـنەرەی دوژمـنـانی کـورد

ئەو حەقسێنەرەی مەزڵوومانی کورد
ئەو سەر سەروەرەی ئازای ئازادە
ئەو دادپەروەرەی دژی بێدادە
کێ بێ لەدنیا با دڵکوێریش بێ
زۆریش گێژ و هوڕ زۆر بێخێریش بێ
دڵی بێ و بڵێ بارزانی نەما
خوا نەکا قەڵای هومێدان ڕما
کێ بێ هەر تۆزێ کوردی خۆش بوێ
لە یادکردنی هەرگیز بسرەوێ

***

نەمازە منێک، منێکی هەژار
خاکەی هاڕاوی چەرخزند ڕۆژگار
منی هیچ و پووچ لە هیچیش کەمتر
لەخەم، لەجوودی سەرم بەتەمتر
شڕە سپاڵێک کەس نەیدەویستم
چیم دەگوت هیچ کەس لێزد نەدەبیستم
جگەر بریندار، کز و لەش بەبار
هەڵوەدای زەبری نەیاری زۆردار
لەدنیای بەرین تەنگاو، سەرگەردان
ئاتاجی دەستی خوێڕی و نامەردان
ئاوارە لەدەشت، پەتیارە لە کێو
دەوریان تەنیبووم جن و خێو و دێو
ڕۆژم شەو، شەوم پڕ لەداخ و دەرد

بە ئاخ و داخـەوە داد دادمــە کـوانێ دادرەســەکــەم
لەکــوێیــە هەڵــمــەتی شـــابازەکــەی چیـــاو ڕازان
ببێ بە تۆڵـەســـــتـــــێنی گـــــڕۆی بەلەنـگازان
بکێـشێ خـەنجـەرێ مــووکـار لە حـاندی نامـەردان
ببێ بە ڕێبـــەری جـــاران لە هۆزی ســـەرگـــەردان
هەمــیـــشـــە مــەردی یەکــەم ئەو بووە لە دنیـــایێ
چلۆنە ئەمـــڕۆ لە مــــەیدانێـــدا گـــوڕەی نایێ
دەڵـێـن چ بـەهـرە دەدا داد نـەمـــــــــاوە بـارزانـی
لەشی لەخـاکی رەشـایە و لەلای خـودا گـیـــانی
ڕۆحم دەڵێ بە دڵـم گـــفـــتی وا دەدڵ مـــەگـــرە
ئـەوی بە مــــــەردی ژیاوە هەتـا هەتـا نـەمـــــرە

***

١/ ٣/ ١٩٨٨- یادی نۆیەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

خوایە بەس نەبێ ئیتر

بـارزانـــی بـاوک و بـرای کـــــــــــورد
لـە شــــــەوە زەنـگـا چرای کـــــورد
هیـــوا و هومـــێـــدی کـــوردســـتـــان
ڕووگـــەی ڕاســـتی کـــوردپەرســـتـــان
لـەم بـەهـەشـــــتــــــەی کـــــوردەواری
چەوســــــان و ڕەنج بەخـــــەســـــاری
چـەنـد بـەرەمـــــــان هـاتـین و چـووین
بـەنـی و کـــــــــۆیـلـەی بـێـگـانـە بـووین
کـــــەس نـەنـاس و بێ خــــەبەر مـــاین

تـۆ ڕێی شـــــەرەفت نـیـــــشـــــان دایـن
بەڕێبـــــەری پـێـــــشـــــمـــــان کـــــەوتی
هـیچ گـــــاوێـک تـاوێـک نەسـیـــــرەوتـی
لـەهـەرکـــــــوێ بـووی بـۆهـەرجـێ چـووی
چقـــــــڵـی دڵـی نـامـــــــەردان بـووی

***

ئـەی ئـەوەی بـۆ ڕزگـــــاری کـــــورد
لەڕای خـــوا جـــیـــهـــادت دەکـــرد
ئـەی هـەمـــیـــشـــــە لەبـەر چـاوان
جێ شـــــانازیی هـەمـــــوو پـیـــــاوان
ئـــــەی نمـــوونـــەی ئـــازایـــەتـــی
بـێ هـاوتـا لـە مـــــــــەردایـەتـی
بـێ وێـنـە بـۆ ئـەمـــــەکـــــداری
ڕەوێـــــنـــــی تـــــەمـــــی هـــــەژاری
ئـەی ئـەو مـــــــــەردەی تـا هـەتـایـە
بـاسـی چـاکـــــــــەت بـنـەی نـایـە
گـــــەر بە ڕواڵـەت بـەر پـێـــــواری
بـەگـــــیـــــانـی پـاک ئـاگـــــاداری
دەبـیـنـی چـمـــــان بـەســـــەر هـات
دە هـەژمـــــار نـایـە کـــــارەســـــات
ڕەوەدەی زێـدی کـــــوردخـــــۆران
خـــــوانـەنـاس و خـــــاوەن زۆران
شـــیـــشـــاونە گـــیـــانی گـــەلەکـــەن
مـلـە دەکـــــــەن، پـەلـە دەکـــــــەن

گرێویانە بۆ نەمانمان
جارکێشانە بۆ قڕانمان
سڵ ناکەن لەخوێن ڕشتنمان
بێ سووچ و تاوان کوشتنمان
هەرگرتنە و لەداردانە
هەر مەنگەنە و ئازاردانە
بەر تۆپ دانە، بۆمبارانە
سووتانی گوندو شارانە
تالانە، هەست و نست چوونە
بەدەستی زاڵم دیل بوونە
ئەنوامان بەند و زیندانە
گفتیان هەر ژەقنە و سندانە
کێش کە لە بەندان دەرچوونە
ڕەوینە و لێکتر دووربوونە
بەهەزاران و هەزاران
وانە لەناو مەکۆی ئاواران
وەک تۆمی هەرزن بلاوین
بەبنیادەم نەناسراوین
باب ئاگای لە کوڕ نەماوە
خوشک بێ برا، کیژ بێ باوە
زارۆمان لە ناز بێبەشن
خوشک و دایک سەر بەهەشن
لەمایەی ژیان بەش بڕاو
لێقەوماو، ئاشتەبا نەماو

هەر گەڕەو هەر تەشقەڵەیە
هەر پێ وەگوێزین تەڵەیە

***

تەنانەت زمانەکەمان
شایەتی هەر مانەکەمان
کە خەڵاتێکی خودایە
لای خوانەناس ناڕەوایە
ڕەوای نابینن بیخوێنین
بە کوردی یەکتر بدوێنین
گەلی کورد شێست چەرخە ژیوە
هەرگیز دەردی وای نەدیوە

***

کاکە تا تۆ لەناومان بووی
هەژارپەروەر بۆ خودا بووی
ئێستاش کە چوویتە بارەگای
دیارە خۆشەویستی خودای
بێژە خوایە پشوو تاکەی؟
بۆ ڕوحمێ بەو کوردە ناکەی
بە بەڵێن و سۆزدانەکەت
کە هان لەناو قورئانەکەت
فەرمووتە: «لەپاش تەنگانە
نۆرەی سانەوە و خۆشیانە
دنیا دەستاودەست پێ دەکەین
ستەمکاران لەناو دەبەین

ئەوپەڕی بەزە لای منە
دەست درێژکەر پێم دوژمنە»

***

دەی سا کێ لەم هەردو بۆیە
وەک کورد شیاوی بەزەی تۆیە
کێ لەم سەرزەوییە هەراوە
وەکوو کوردی لێ قەوماوە
خوایە کە منت بردەوە
بە ئیدریس تۆڵەت کردەوە
ئیدریسیشت لێ ساندەوە
برینت لێ کولاندەوە

***

خودا بۆخاتری خوداییت
بۆ خاتری تاک و تەنیاییت
با بەس بێ خۆ لە کورد بواردن
بە کەڵپی گورگان ئەسپاردن
نزای ژنەبی و بێ باوان
هاوار خوای ڕۆندک لە چاوان
دەریای بەزەت وەجۆش بێنێ
پێل بدا و خەم بڕەتێنێ
ئەو گش پێشمەرگە دڵپاکە
ڕێڕەوی ئەم ڕێگە چاکە
کە گیانی خۆ فیدا دەکەن
داوای مافی ڕەوا دەکەن

ڕێگەی هەقیان گرتۆتە بەر
بەگیان بوونە لەمپەر لابەر
دەس لەدەس یەکا پێکەوە
هومێدیان بە تۆ پتەوە
دەی تۆش ئاوڕ لێوەدانێک
جارێک ئازادانە ژیانێک
لەم یەخسیریە ڕزگاربوونێک
تۆزێک وەک خەڵکی تر چوونێک
چی تر بێ پەنا نەمێنن
تۆی تۆ لەبیر چوون نەچێنن
خواپەرستان لەیاد مەکە
خودا نەناسان شاد مەکە
ئەم سەرۆکە و پێشمەرگانە
کە وەک تۆڵای پۆڵا وانە
مەسعوود و یار و هاوکاری
وەسەرخە بەرەو ڕزگاری

***

٣/ ٣/ ١٩٨٩: یادی دەیەمین ساڵی کۆچی بارزانی

کورد لە فەرمووودەی تۆ ناگا

ئێمەی کورد چین؟ نایەژم کێین
دەبزووینەوە، دەچین و دێین
بەڕواڵەتی جانەوەرین
کامی؟ لە گشتیان کەمترین
جانەوەری کێوی و کەوی

زلی، گچکەی، بەرزی، نەوی
وەربکەون، بلەوەڕێن
سەربەستن، لێیان دەگەڕێن
هەر لە مێروو تا مەل و مار
هەیانە شوێنێ بۆ ستار
هیچ لا بێ لان و لانە نین
بێ بوودڕ و کولانە نین
هەر گەلی کوردە لەم ناوە
بێ نانە و بێ لانە ماوە
لەماڵی خۆی تەرە کراو
هێز لێ بڕاو، دەورە دراو
لەهەموو لاوە ڕاو دەکرێ
تووش تەپکە و تەڵە و داو دەکرێ
زوان بەستە، دەم دادووراو
گشتی خاوە و خڕی بڵاو
خاکێ کە دەبوو هین خۆی بێ
لە سۆنگەیەدا نان و دۆی بێ
لەت لەتە داگیرکراوە
چەند مۆری پێوە نراوە
داهاتی سەر زەوینەکەی
بەروبۆی، وشکە و شینەکەی
بەفیڕۆ بۆ ئەم و ئەوە
ڕۆژیش بێ بۆ ئەو هەر شەوە

بەیدەس کراوین لە خۆمان
بووینە دەسەمۆی نامۆمان
لەخۆ بڵاو، بۆ ئەوان کۆین
ئەشێ سەولەی ئەوان بخۆین
غەوارە درزیان داداوین
گەرەک جاجکی وان بجاوین
بە چەند نرتک ناونراوین
بە چەندین ڕەنگ، ڕەنگ کراوین
خۆمان لەبیر بردۆتەوە
ڕەگەزمان لەبیر چۆتەوە
لەجەم کەم و بەدەم زۆرین
لاپرەسەنی بەرماو خۆرین
بۆ دانی ئەوان بووینە ئاش
بیلامانێ یەک بووینە جاش
لە جاشەتیشدا چەند جۆرین
سۆرین، شینین، بۆزین، بۆرین
جاشدارەکانیش دژ یەکن
لەسەر پاشوون چەنگ وەچەکن
بە جووتە تێکمان بەردەدەن
سەیر باز و گازمان دەکەن
شەڕ و کێشە و حەلەلایە
شەڕ لەسەر لێفەی مەلایە
شێر و خەت، وشک و تەڕیانە

لەسەر زێدی کورد شەڕیانە
ئێمەی کە پووک وەک پەلاشین
بۆ دەستەچیلەی شەڕ باشین
با دەستەچیلە گڕ بگرێ
چش با جاشگەلیان قڕ بکرێ
لەئاکام هەرکام سەرکەوت
یان ناکام فسی دا و خەوت
نابێ شین گێڕ بین بۆ مردوون
بۆ گەنج و ڕەنجی بابردوون
ناشێ دڵتەنگ و پەشێو بین
زۆرەکیش بێ، کەن لە لێو بین
بۆ سەر داوەت بان کراوین
بارەبەری نان و ئاوین
گەرەکە بچمە ناو بەزم
لە زەماوەندا هەڵبەزم
هەڵپەڕکێکەش لە چ لایێ
بە چەند زوڕنا و چەند هەوایێ
زینده باد، یەعیش و یاشا
بێژم، هەر لەخۆم کەم حاشا
بژی بێژم وە زوانی خۆم
زۆر گران تەواو ئەبێ بۆم
نیشانەی گەل پەرستییە
مەرجی جاشبوون بێ هەستییە

سزای گەلخواز لای جاشداران
قەنارەیە و گوللەباران

***

جارێک لە نێرینەی شەوا
جیهان لە غوڕابی خەوا
منی شەکەت پڕ ژان و دەرد
بە ئەسری گەرم و ئاخی سارد
ڕووی زەردم بەرەو حەوا کرد
گازندەم لەلای خودا کرد
خوایە خۆت ئەیزانی چ تۆین
ئاخر خۆ ئێمەیش کۆیلەی تۆین
لەوەتا لەم سەرزەمینەین
لەژێر ئەم عاسمانە شینەین
هەر پشتمان بەتۆ بەستووە
هەر بەنی تۆمان ڕستووە
دەتگاتێ نالە و نووزەمان
خوا هاواری بە کرووزەمان
ئەم حەمکە ڕۆڵە کوژیاوە
ئەو گش ساوایە بێ باوە
ئەو گش کیژە ئازیەت بارە
ئەو گش پیرە لێو بەبارە
ئەم لەهیی خوێن و ئەسرینە
ئەم هەموو شەپۆڕو شینە

دەبیەی، دەبینی هەر دەمێ
کوا لە هەوری بەزەت نەمێ
وتیان تۆ زۆر خاوەن بەزەی
دژ ئەم کاریەلە ناحەزەی
دەردی کوردی وا لێقەوماو
دڵی بەردیش دەکاتە ئاو
چۆنە هیچ ڕوحمی پێ ناکەی
تاکەی ئەم بازاڕە تاکەی؟
کێی تر لەسەر ئەم زەویتە
وەک کورد شیاوی بەزەویتە

***

لەپڕ گوێم لە قاقایەک بوو
زانستی ناخویایەک بوو
بەئاوەزم پێ ئەخەنی
کە ئەی خێوی مژی گەنی
خوا کاری وە بنیادەم چەس
لەخۆی بەرپرسیارە هەرکەس
دەردی کورد کەی کاری خوایە
مەیخە مل خوا ئەم خەتایە
خۆت بدۆزە بزانە چیت
وەیدۆزە مایەی نەگبەتیت
تۆ گەلێکی لەچاو گەلان
نەفامتر لە ورچی تەلان

چەندین چەرخە لەوساوە هەی
نە تێگەیوی نە تێ دەگەی
دەستت گرت بەکلکی تازی
گورگت لەخۆت کردە قازی
ئەو جێیی ناوت نا زێدی کورد
بەهەشت ئێرەییی پێ دەبرد
هەرچی پێداویستی ژیانە
مایەی خۆشیی لەش و گیانە
لە بەهرەی کشتوکاڵەوە
لە خەزێنەی ژێر چاڵەوە
مەشەیە لەزێدی تۆدا
بۆ خۆت هەمووت بەفیڕۆدا
خۆت کرد بەچیلکە و چاڵی دەشت
بۆ ئاردووی ئاورگی زەردەشت
لە موبید و موغ پەرستی
پووشیشت نەهاتە دەستی
نەگۆڕای تا دنیا گۆڕا
تا دین و دنیاشت دۆڕا
فێربووی سەربەست نەدەژیای
بەبێ پڕ و پووچ نەدەشیای
لە چۆڵ گلا بووی کەوتیە چاڵ
تازی هەڵینای بە شەماڵ
وابووە پتر لە هەزارساڵ

شڕە بەڕەی کۆنە سپاڵ
بۆ مەلا ، بۆ شێخ، بۆ دەروێش
سەربەخۆ خۆت کردە ڕمکێش
بەڕیش و پرچ و حاو و حوو
مرۆڤایەتییت لەدەست چوو
تەکیە و پیرت هەبا بەس بوو
ماڵی خوا بێ تۆ بێکەس بوو
دەتوت کێ لە خۆشیان لاربێ
با بەر بە حۆریان تەیار بێ
تۆ هەر لە شوێن خەیاڵ گەڕای
خۆشییت نەویست ببڕای ببڕای
دنیات دا بە دنیا خۆران
خاوەن زێڕان، خاوەن زۆران
بێ سڵ کردن لێت هاتنە پێش
خانی گێژ و تووتنی خۆش کێش
تا خوێنتیان بۆ مژیا مشتیان
چەندیشتیان بۆ کوژیا کوشتیان
لە ئاکاما بەشیان کردی
هەرکێ چیی بەرکەوت بردی
بریای، خوریای و قوویت دریای
تۆ هەر وتت بەتەمای خوای
هیوات بوو خوات بێتە فریا
کەی بەر ئەدا داری بریا

پاش مەرگیش لەبەر دڵکوێری
تۆڵەت بەخودا دەسپێری

***

گەلانی لا لە تەکیە و پیر
لەبیر دەرکەوتن بەتەگبیر
بوونە ڕوناکبیر، بوونە ژیر
پس پسیان کرد گەوی زنجیر
خەیاڵات نەدەلوا بۆیان
هانایان بردە بەر خۆیان
پڕو پووچیان کوژاندەوە
سیسایەتیان بووژاندەوە
من منیان بوو بە تۆتۆیی
ژینیان زۆر بەرەوپێش ڕۆیی
لەسۆنگەی ئازادیخوازی
بازیان دا سەر پیشەسازی
دەریایان پشکنین شەشدانگ
لەسەر باڵان فڕین بۆ مانگ
بە جەوهەرانی هونەروەر
لەسەر زەوی بوونە سەروەر
هیچ جانەوەرێکیان نەبوارد
حەزیا بوون ماریشیان دەخوارد
تۆیش کە لە ورگی ماردا بووی
پێشە شکیاو هاڕدرابووی

ماری کوردخۆریشیان خواردن
بەتوونی ورگیان ئەسپاردن
تۆی کە قەت وەک مرۆ نەچووی
لە نەبوو نەبووتریش بووی
بەعەزمی چوارەم گەیشتووی
هێشتا هەر ئاتاجی نوشتووی
دەمت نەماوە، هەر بەدەم
ناوی خۆت ناوە بنیادەم
دەتبینم لەم دنیای بەرتەنگ
خۆت لێ گۆڕیوم بە چەند ڕەنگ
سووری، شینی، بۆری، کەسکی
خەیاڵ بەرپانی، بیرتەسکی
کرمانج و سۆران و گۆران
بێ ئاگان لە باو لە بۆران
نیوە هەر دەم بە نزایە
نیوەش دڵداری حەزبایە
لە هەموو ژینتا سەرانسەر
هەر جارێک هاتت هاتەبەر
لەبەر وڕی و گێژی و کاسی
خدری زیندەت دی و نەتناسی
ئەو هومێدەت بارزانی بوو
نموونەی لەکارزانی بوو
گەلپەرست و داناو زانا

مەردێ بوو بە هەموو مانا
بە ئازایی بێ وێنە بوو
تاسەنگی لە هیچ کوێ نەبوو
قەستەسەری زۆرداران بوو
دلۆڤانی هەژاران بوو
غیرەت شانازیی پێ دەکرد
هونەر کڕنووشی بۆ دەبرد
نیو چەرخ پتر ئەو مەردە
ئەو نەبەزە، ئەو نەبەردە
بەتەمای دەست و بازووی خۆی
تێکۆشا، تۆ بزانی تۆی
تێبگەی کە تۆش ئینسانی
بەدەردی دیلیت بزانی
نیازی وابوو ئازادت کا
بە کامڕەوابوون شادت کا
بەبێ چەک بەدەستی خاڵی
قۆڵ و مەچەکی هەڵماڵی
لەداگیرکەران ڕاپەڕی
ڕیزی کوردخۆرانی دڕی
تۆپاندنی و چەکی کردن
بەجارێک زەندەقی بردن
قڕی خستە داگیرکەران
ناوبانگی گەییە هەندەران

پەڵەی نەنگیی تۆی سڕیەوە
ئابڕووی دزراوتی کڕیەوە
بەڵام تۆی لە هونەر تەکیو
لە ژیان قەت ئازادی نەدیو
وا فێری نانی نامۆ بووی
دژی ژینی سەربەخۆ بووی
بوویتە بەڵاگێڕی دژت
بوویتە مەتاڵ بۆ خوێنمژت
تفەنگ بەشان، خەنجەر لەمشت
فرشتەی بەختی خۆت دەکوشت
یان بێ لایەن سەیرت دەکرد
حیزەبخۆیی دەرت دەبرد
ڕێوشوێنی بارزانیت نەویست
ئامۆژگارییەکانیت نەبیست
تۆی نەخۆشی لەسەر مردن
قەڵس بووی لە دەرمان کردن
گەر تۆ قەدری خۆت زانیبا
شۆپت شۆپی بارزانی با
ئێستا جاش نەبووی بۆ کەران
ئاڵات دەشەکا لەسەران
عارەبی لە هەر پیس پیستر
لە بەرازی هار نەگریستر
نەیدەکرا هێرشت بۆ بێنێ

سامان و گیانت بڕفێنێ
گوندت بەر بلدۆزەر بدا
مشکی و خۆڵت وەسەر بدا
بەو نیازەی بنەبڕت کا
بە شیمیایی قڕت کا
بکات لە گوندان و شاران
وردە و یەخسیرت بۆمباران
هەڵەبجە و بادینانی تۆ
زێدی پڕ پیت و جوانی تۆ
لە ژێر ئاگر ببنە خاپوور
هەژدیهاش سەیرکەن لە دوور
سەیرە گوتت حەزیا ئامان
بمگەنێ دەستم بە دامان
تۆ چیت لەسەرت بێنە جواو
تۆی وەک کەوی کوڵێو خوراو
دەنگی برچی کوا دەیگاتێ
دژت نانی تۆی دەداتێ
ئێستاش لەپاش دەربەدەریت
دەگەڵ ئەم ژینەی بێ وەریت
هەر بینا بەم زوانەی نەدوور
وەک ڕەشەکانی چەرمەسوور
هەر ناوت بێ و خۆت نەمابی
بی بی جانی سینەما بی

گوتمێ زانستی بە ئاگا
کورد دەفەرموودەی تۆ ناگا
کوردی وا هەژاری کێوی
نازانێ تۆ چ داخێوی

***

١/ ٣/ ١٩٩٠ – یادی یازدە ساڵەی کۆچی بارزانی:

وەک بارزانی نابێتەوە

بارزانی باوکی پیرۆزم
جێی فەخر و شانازیی هۆزم
ئەوە ماوەی یازدە ساڵە
کە لە من سەد هەزار ساڵە
هەر بەرووالەت لێم تەریکی
وەکی دیش هەر لێم نزیکی
لە تۆ دوورەدیدار ماوم
خۆشم نازانم چۆن ژیاوم
خەمی دووریت کردی کارێ
ئۆقرەم نییە بەهیچ بارێ
هێندەی دوور لە تۆ مامەوە
لە توونی خەم تاوامەوە
نەما هێز و پێز و توانم
کە لەلام، بێ سەر و زوانم
لەسوێت وا کزە سۆمایيم
ناتبینێ چاوی ئاسایيم

بە گوێ لە بەختی نەگریسم
ناشیم فەرموودەت ببیسم
نامکرێ وەک جاری جاران
بێمە لات وێڕای هەژاران
یەک یەک بەسەرمان کەیەوە
دڵخۆشیمان بدەیەوە
بەڵام لەگیانی نزارم
لە دیدەی دڵی پەژارم
ون نابی و هەرگیز ون نەبووی
من بێ تۆ تۆش بێ من نەبووی
شەو بەخەو یا بە بێداری
های لە لام و تۆم لێ دیاری
لە دنیا هەر تۆ دەبینم
بۆ بوویە رووگە بۆ ژینم
تا باسی خاوەن هونەران
کە هەڵکەوتوون لە هەر دەران
لە کتێبان وەدەخوێنم
لە وێنەی تۆ رادەمێنم
لە هەمبەر تۆیان رادەنێم
گورجێ گشتیان وەلا دەنێم
لە بەزەیی بە هەژاران
کۆڵ نەدان لەرووی بەدکاران
لەمپەری ستەم پەڕاندن
گەل بۆ ئازادی بزواندن

لەسەر فەقیر فیز نەنواندن
دڵی خوێنمژان تۆقاندن
وەفاداری دەگەڵ یاران
هانا و پەنا بۆ هەژاران
نەمدیوە کەس وەکوو تۆ بێ
ناشێ هیچ کەسیش ولۆ بێ
لەوساوە دنیا دنیایە
هاوتای بۆ تۆ پێ شک نایە
کاکە بارزانیی ڕێبەرم
ئەی تانجی سەرم، سەروەرم
لەو ماوەی، ئێوە کۆچو کرد
ئەگەر پرسیار بکەی چو کرد
لەو ساوە بۆ لای خودا چووی
لە ئێمە تەرکە دینا بووی
دوور لەتۆ سێوی ماینەوە
سیس بووین و نەبووژاینەوە
هات و بەختمان وەرکەوتن
دوژمنمان لێ وەخۆ کەوتن
لە ئاوای و گوند و شاران
هەزاران کران بۆ مباران
لەهەر لا گەمارۆ دراین
کوژراین، براین و دیل کراین
بە هەزاران لە دار دراین
زۆرمان زیندە بەچاڵ کراین

بە دەردی ژاپۆنیان بردین
بە دەرمانان قڕیان کردین
ئاوارە بووین و دەربەدەر
دەرمان داوی بێ چارەسەر
ئیدریسی جێنشینی تۆ
رۆڵەی ئازا و ئەمینی تۆ
هانا بوو بۆ برینداران
چارەساز بوو بۆ بێچاران
کۆنە زامی بڕژاندەوە
کولمانی دامرکاندەوە
مەخابن چەرخی دڵ بەکین
ئەویشی پێ رەوا نەدین
بەڵام با چەرخی بێ باریش
داگیرکەری کوردەواریش
تێ بگەن کوردستان خواردن
خۆ لەمافی رەوا بواردن
بەسەرچوو و باوی نەماوە
رۆڵەی کورد پەیمانی داوە
تا ماوە کە هەر دەشمێنێ
لە ئازادی واز ناهێنێ
تا مافی رەوای دەستێنێ
لە بارزانی جێ نەمێنێ

***

بۆ کاک ئیدریس

گوڵی خانەدانی بارزان

ئاخ و داخ لە بەختی خەوتوو
لە ئێمەی کوردی کۆسکەوتوو
بۆ ئەو باسەی ورە بەزێن
دڵی بەرد و پۆڵا تەزێن
وتیان کاک ئیدریس کۆچی کرد
بە مەرگێکی کتوپڕ مرد
ئیدریس دڵسۆزی هەژاران
مایەی خۆشی و گەشەی یاران
زراو تۆقێنی کورد کوژان
چقڵی گلێنەی خوێنمژان
گوڵی خانەدانی بارزان
وریا و پاکژ و لە کارزان
ئەستێرەی ڕێنموونی گەل
ناوەخت ئاوابوو لە کەل

***

لە هەموو لای کوردەواری
چەمەرەیە و ئازیەت باری
پیر و پیرەک و کیژ و کوڕ
لاوانی پێشمەرگەی دڵپڕ
لە مەرگی ئەم جوانە مەرگە
خڕ کوڵ و زووخاو لە جەرگە

دڵ شەوتی بە پەرۆشن
چاو بەڕۆندک و رەشپۆشن

***

بێ سۆیە مردن گشتییە
رێ و شوێنێکی سروشتییە
هەرچی دەژی دەبێ بمرێ
کێیە بەر لەمردن بگرێ
بەڵام زەمانەی نالەبار
چەپگەری بێ بەقای غەددار
لەم کارەشیدا بێ بەختە
دوورە بەزەیە، دڵسەختە
وەک پیسکەی چنۆک زێڕی پاک
دەشارێتەوە لە ژێر خاک
قەڵپ و چرووک دەکار دەکا
باری بێ باران بار دەکا
گەنجی وەک ئیدریس دەڕفێنێ
هانایەک لە کورد دەستێنێ
کەچی داگیرکەرەکانمان
رزق و رۆزی بەرەکانمان
ماوە دەدات گەلێک ساڵان
بۆ کوشتنی کورد و تاڵان
فەلەکی دەک ژێر و ژوور بێ
وەک وڵاتەکەم خاپوور بێ

***

ئیدریس برای لەمێژینم
ڕووناکاییی شەوی ژینم
تامی مەرگی خۆت پێ چێشتم
بۆ خەمانت بەجێ هێشتم
قەرار بوو بەر لەتۆ بمرم
جێگە لە لای بابە بگرم
ئێرەییت هات پێشم کەوتی
پێش من لە لای بابە خەوتی
زۆر بە هەڵپە چاوەنۆڕم
هاوسای گڵکۆی تۆ بێ گۆڕم
ژێر پێی بارزانی بێ سەرم
هەژارێکی بەختەوەرم

***

شینگێڕی

کاک هێمن برای شیرینم
چاوان دەگێڕم ناتبینم
زل کوێران دەڵێن مردووە
کۆچی یەکجاریی کردووە!
دڵەی پڕکڵۆڵی هەژارم
گیانی بێ ئۆقرە و قەرارم
بەمەرگی تۆ باوەڕ ناکا
چۆن بێ منی لەتوێی خاکا ؟
تۆیەک هۆگری منداڵیم

هاوشکڵی و هاوکرچ و کاڵیم
هەمدەمی دەمانی لاویم
تەواوکاری ناتەواویم
هاو هەنگاو لەرێی خەباتا
هاوبەش لەهات و نەهاتا
هەواڵ دڵداری کوردستان
هاوپێشمەرگەی زێدپەرستان
هاوسروود خوێن، بۆ ئازادی
بۆ رزگاربوون لە بێدادی
هاوسەنگەر دژی داگیرکەر
نامۆی خوێنمژی سەرەخەر
هاوقەتار لە دەربەدەری
بە هەژاری و خاکەسەری
هاوقەڵەم، هاوبیر و هاوهەست
هاو زمان، هاودڵ و هاودەست
هەر یەکێک بوو«هەژار هێمن»
منیش هەرتۆ بووم، تۆش هەرمن
روحێک بوین دابەش لە دوو لەش
دوو لەشی ماندووی بەخت رەش
پەیمان بوو بە جێم نەهێڵی
وێڵم نەکەی لەشوێن خێڵی
باری خەم وێکڕا هەڵبگرین
دواجاریش پێکەوە بمرین

تۆی کوردی وا خاوەن بەڵێن
چی تۆی کردە پەیمان شکێن
گەوی بەین و بەقات هەڵبوارد
خۆت بەئاسوودەیی ئەسپارد
لا باری خەم خواریت لادا
ئەویش بە مل مندا دا
جارِز بووی لە دونیای بێفەڕ
دونیای پڕ لە دەزبڕی و گەڕ
دونیای وڕ و گێژ و کاسان
گەوهەر و ئەمەک نەناسان
دونیای بازاڕی نامەردان
دونیای خەم و کوڵ و دەردان
خەلەسی لەدەم هار و مار
تەکیەوە لەو ژینی گەمار
ژیانی پڕژانی بێ دەرمان
گەیشتییە هەواری هەر مان
بۆ ئەو کۆچەی بێ من کردت
ئەو بەشە خۆشیەی تۆ بردت
زامی گیان و دڵ بەسۆیە
شین بۆ خۆمە نەک بۆ تۆیە
خۆزگە بەر لەتۆ دەمردم
تۆ شیوەنت بۆ دەکردم
دوور لەتۆ دڵگۆمی خوێنم

بــه گـــــــــــــــازنــدەوە دەتــدوێــنــم
مــنــش وەک تــۆ قـــــــــــەڵــســم لــە ژیــان
«بۆ چت جێ هێــشــتم هێــمن گـیـــان»*

* * *

٢٤/ ١٠/١٣٦٤- تەخمیسی بارگەی یاران، هەژار شیعری مام هێمنی تەخمیس کردووە:

ژارگەی ماران

بەر بەرۆچکەش هەیە ســەرمــامــە شــەوان من چ بکەم
ئەم مـنـاڵانـە کــــە بێ کـــراس و کــــەوان من چ بـکەم
دڵـی بـردووم کــــچــــەتیــــوی کـــەرەوان مـن چ بـکەم
«دێت و رادەبـرێ وەکــــوو ســــەروی رەوان مـن چ بـکەم
کـــــە بەقـــوربـانی نەکــــەم رۆحی رەوان مـن چ بـکەم»

* * *

مـن نە شــەرقــیم و نەغــەربیم و نـە ئەمــریکی و نـەرووس
نەمــوسـڵـمــانی بەڕاســتـیم و نـەجــووم و نە مــەجــووس
پـیـــــر و زور هـانم و خـــورپەی دێ دڵـم بۆ کـــچێ لووس
«قــەدی ئەو شــۆخــە وەکــو دووخ و خــەدەنگە ئەفــســووس
پشــتــەکــەم کــۆمــە وەکــوو مــاڵی کــەوان من چ بـکەم»

* * *

ســــەرە لەرزۆک و قـــول و چۆکـــە شل و زگ پەنەمـــاو
لامـلم خـــــوارە، پـشـــــووم ســـــوارە، پـڕووش و کـــزەچاو
چـوار پەلـم فـل بـوو لـەشـــــیــــــــشم بـۆتە لانـکەشکـاو

* ئەم دێڕەی دوایی بە حیسابی ئەبجەد ئەبێتە ساڵی وەفاتی مامۆستا هێمن (١٣٦٥).

«تازە هەنگاوی شلم کوانێ دەبێ بۆ شەوڕاو
جوانە زۆر جوانە بەڵێ ڕەوتی کەوان من چ بکەم»

***

بەزگی برسی خەوم نایەت هەرچەند وەربکەوم
ئارەزووم هەر ئەوەیە نانێ گەرم بێتە خەوم
وەکی ڕەشکێکی رزیو پس پسە گش قڵف و گەوم
«زەبری ئاوزەنگی بڕاو شل بووە دەستی جڵەوم
دێ دەنا پڕمەی بۆر و بەدەوان من چ بکەم»

***

دمدمی چی ئەوە دوێنێ بوو ئەمن زۆر کەونم
دایکە وای ڕەحمەتی ئەوسایە کوتابووی تەونم
وشک و ڕەق بوومەوە تازە دەگەڕێم بۆ شەونم
«ژوانی خۆش هەڕەتی لاوەتی دێتە خەونم
کاتی ئاویلکە لەگەڵ زیندە خەوان من چ بکەم»

***

خەڵکی پێی وایە لە خۆشیانا هەروا گاڵەم دێ
نا ، براکەم لە دەسی زاڵمەکان زاڵەم دێ
ورتەی کۆنە برینانی دەماواڵەم دێ
«شەو هەتا ڕۆژێ لەبەر ئێشی لەشم ناڵەم دێ
دێتە گوێم دەنگی گەلۆ و نیوە شەوان من چ بکەم»

***

لە چیایان و لەدەشتان و لە لادێ و شاران
هیچ شتێک ئێستە نەماوە وەکوو جاری جاران

ده وەرە ســـــەیرێ بە ڕۆژی مـــــژ و گـــــۆپاڵ باران
«بارگـــەیان پێکەوە پێـــچـــا و بەڕێ بوون یاران
لــە دنــێ وا بــەتــنــێ پــاشــی ئــەوان مــن چ بــکــەم»
***
دەچمــە لای هەرکــەسێ بۆ کــارێ دەڵێی کــوێر و کــەڕە
یەک دەڵــێ لاچۆ لەبەر چاو ئەوی تر ئـێـــــــژێ هەڕە
ئەوی بۆ م مـــاوەتەوە چاوی تەڕ و پێـــســـتی گـــەڕە
«ژیانی من ئێـــســـتـــە وەکـــوو خـــۆری دەمی زەردەپەڕە
پێم نەمـــا تین و گـــوڕ و هێـــز و تەوان من چ بکەم»
***
خـــۆم وەکـــو زەڕنەقـــوتە و زارۆڵەکـــانم رووتن
حــەوتی وام هەن کــە دەمی خــواردنێ وەک حــەو حــووتن
دوێنێ ئێـــوارێ لەســـەربانی هەڵم خـــست تـووتن
«ســـروە هات خـــونچـــەگـــوڵی باخی ئەدەب پشکووتن
باخـــەوانی گـــەرەکـــە تازەجـــەوان من چ بکەم»
***
خـــاڵەباس یادی بەخـــێـــر ئەو دەمی دایکی مـــردبوو
هەروەها وشک و برینگ نایە قـــەبر نەیشـــتـــبـــوو
دێیـــەکـــەی ئێـــمـــە هەمـــووی دێم و تەلان و گـــرد بوو
«ئاو نەبوو ئەو دەمی هێـــمـــن مـــەلەوانی کـــورد بوو
ئاو شـــوکـــر زۆرە وەرن زوو مـــەلەوان من چ بکەم»
***

فەرهەنگۆک

ئامادەکردنی: شوکور مستەفا

ئەپژێنێ، پژاندن: خوێنی کەپووی پژا، پژاندی: بەردا، ڕشتی.
ئیوهی و تەوغی و شەگگە و چک وپک: بە پێی جۆری کایەی جگێن دەگوترێن.
ئەلیوشن: فڕۆکەیەکی ڕووسییە.
ئاگری: چیای گری داغێ، تورک "Agri Dagi"ی پێ دەڵێن. ئەگریسانە ویستوویانە نێوەکە بگۆڕن، دەکاتێکدا، پێش وەی لە تورکستانڕا بێنە ئەنەدۆڵێ، بەچیای ئاگر «ناسراوە».. تا نهۆژی، کانی ئاورپژێنە... دوو کونی هەیە... لە کوردستانی تورکیایە، داستانی «چیای ئاگری»ی یەشار کەمال وەخوێنی، تێ دەگەی، ئەو کێوە ئەفسانەییە چەس...
ئوردووی سوور: سپای ڕووسیای کۆمۆنیست.
ئازادیو سەند: ئازادیتان وەرگرت.
ئاوەژوو: بەرەواژ، پشتەو ڕوو، واژی.
ئێروو: بژبو، تفاق، پێداویستی ماڵ.
ئۆف ئەنە: هاواری ترکان لە کاتی تەنگاویدا.
ئەرخەوان: دارێکە لە چەشنی پەڵک گوڵێکی سووری جوان دەگرێ، لەگۆڕستانی مامەیارە زۆرە. ڕەنگی ئەرخەوانی (ارغوانی)، (أرجوانی) سوور. لەتیرەی پەروانەوارانە.
ئیرهابی: تێرۆریست، پیاوکوژ، خراپکار.
ئال: سەراب، ئاڵ، سووری تێر... وشەیەکی تورکییە.
ئاونگ: ئاونگ، خوناو، شەونم.
ئاڵەکۆک: هەپەڵۆک، هەپلۆک. هەژار دیوانی یەکەمی بەنێوی «ئاڵەکۆک»ەوە نێوناوە.
ئاڵقەتیز: گیایەکی گەڵاخڕی ڕەنگ زەیتوونییە، شیرەکەی مایەی زگ چوونە. خوشیلک.
ئامێز: باوەش.
ئوێلدم: بە تورکی، ئای مردم.
ئامێد: دیاربەکر.
ئازیەت: کۆست، پرسە، وشەیەکی عارەوییە (أذیة)... کاورا ئازیەت بارە: تازێمانەی هەیە.. ڕەنج، ئازار.
ئەزموون: تاقی کردنەوە.
ئەزگوری: من فیدات، منت قوربان، بە گوریت بم. گوری: گاوگەردوونە، بەلاوەگێڕە، بەلاگەردانە، بالاگەردانە، ئەوەی بەدەوری بالادا دەگێڕدرێ...
ئیشکانی: وشکانی.
ئاخ: گڵ و خۆڵ.
ئەنی: هەنیە.
ئاوێستا: کتێبی پیرۆزی زەردەشت.
ئەقطاعی: فیودال.
ئەفسوون: سیحر.
ئەسرین: فرمێسک، ڕۆندک.
ئەفیون کێش: تلیاکی.
ئەم حەمکە: ئەم هەمووە.
ئەویندار: عاشق.
بەزە: بەزەیی.
باداباد: چ دەبێ با ببێ.
باوی محەممەد صەلاوات: شەڕی موسوڵمان و کافران، یا شەڕی کوردان دەگەڵ نەیاران، ڕۆژگاری شەڕەکانی کوردی کوردستانی ئێران لە دژ تیرباکیان، لەسەردەمی کۆماری مەهابادا.
بێ بەزە: بێ بەزەیی، بێ دلۆڤانی، بێ ڕەحم.
بژیشک: کەسێکی چارەسەری نەخۆشان بکا. فارسیەکەی (پزیشک)ە، ئەسڵەکەی

پەهلەوییە و زۆر سیغەی دیکە هەیە... مام هەژار بە (بژیشک)ی نووسیوە، دەیگوت، دەگەڵ (ژی)دا هاوسەروکارە، چونکە بژیشک، دەست لە ژینی مرۆ وەردەدا.

برش: کەڕوو، کەڕە، پوو.

بژ: لک و پۆپ.

بیگ بن: سەعاتە گەورەکەی شاری لەندەنە.

بژیو: مایەی ژیان و گوزەران.

بزووت: بسووت. سەرکەبزووت، سەلکەبزووت، ئەودارەی لە ئاگردانی ڕادەکرێ و سەرەکەی دەسووتێ، واتە داری سەربسووت، سووتاو... کۆڵەودژیشی پێ دەگوترێ. بەمانا: بزووتن، بزاوتیش دێ.

بان بانک: جانەوەرێکە لە تیرەی سمۆرە، دەست کورت و قاچ درێژە، لەڕەوەزە بەردانداد دەژی. لە چیرۆکاندا گۆیا پاسەوانی سەر گەنجینە و خەزنانە...

بەیار: زەوینی نەکێڵدراو، بوورە، ڕەقەن.

بنەوش: گوڵی وەنەوشە. قوماشێکی ڕەنگ وەنەوشەیی.

بۆر: ڕەنگی سپیی ئاماڵ زەرد.

بەیبوون: گوڵە خونچە ئاسای زەردی چکولەی بۆن خۆشە، لە «بەی»و «بۆن» هاتۆتە گۆڕێ.. واتە (بۆن بەی)، ئەوەی بۆنی وەکە بۆنی بەهێیە...

بەدەو: جوان.

بێژان: دابێژتن. قسە ببێژە و بپێژە و ببێژە.

بیزا: گیایەکی بەناوبانگە بۆ ترشیات و بۆ ناو شیرێژیش بەکار دێ.

بێن: بۆن.

بی: داری بی (بید).

بەرامە: بۆنی خۆش.

بادام: چوالە، باوی، باڤی، بەهیڤ.

بەلاڵووک: میوەیەکی کێویلەی وردی ڕەنگ سووری تێرە، بۆ ڕەوانی زۆر چاکە، دارەکەی سوورە و، بە بەرامەیە و دار جگەرە و گۆپاڵ و داردەستی لێ دروست دەکرێ. بڕینی گوناهە...

بەرگا: کەسێ کە پێش گای تازە جووت دەکەوێ، تا فێرە جووتی کا. بەرگاییلکە، بەو پەڕەوڵە چکۆلەیە دەگوترێ، کاتێکی، گاڕان ڕادەدرێ وەپێش دەکەوێ و وردە گەنە لە لەشی گاوگۆتاڵ دەکاتەوە...

بۆرچین: مێچکە مراویی ماڵی.

باڕە: دەنگی بزن... قاڕە: دەنگی مەڕ. باڕۆکە، باڕ.. بۆ کەو و مریشک دەگوترێ.

باشوو: واشە، واشووکە، (باشق) مریشک و جووجەڵە و پەڕەوڵان دەڕفێنێ.

بەی: بەهێ.

بێز: قێز.

بایەخ: نرخ.

بورجی بەڵەک: قەڵای پاشای جزیرێ.

بوستان: بێستان.

باش قەلا: شارێکە لە کوردستانی تورکیا.

بازوبەند: بازیبەند. ئەوەی شێخ بۆ خەڵکی دەکا و لە بازوو دەبەسترێ، شێخ مەحموودی نەمر، ئەو بازیبەندەی بۆ زۆر لەکەڵە پیاوانی دەنووسی، گوللە کاری تێ نەدەکردن. گوللە بەند. شێخ بۆ د. موسەددەقیشی نووسیوە...

بازن: دەست پێچک، بازەند، ئەوەی دە مەچەک دەکرێ.

بیلمەزی پیس: ئینکەبەرد، سەهەند و ملهوڕ. وشەیەکی تورکییە.

بزگوڕ: پارچە بافتی کۆن و ڕزیو.

بەرموور: ملوێنک لە متوموورروو، گەردانە... ملوانک، ملوێنە.

بێگار: کاری سوخرە، کاری بێ کرێ، ئاغا و بەگلەران، بە زۆرەکی لە فەلایان باردەکرد.

بەژ: وشکانی، (بەڕ).

باهۆ: شان و پیل، بازوو.
بەند: بڕگەیەک لە ستران، حەبس و زیندان، مانەوە، حیلە و گزی و فزی، درۆی گەورەی هەڵبەستراوە.
بووگە: بووە، بە(سنەییانە).
بۆران: وەیشوومە، تۆف.
بەدەو: جوان.
باکنگهام: شارێکە لە ئینگلستان.
پرۆلیتار: ئەوەی ئەگەر کاری ڕۆژانە نەکا لە برسان دەمرێ.
پێ خەف: پێخەو.
پارسەنگ: بۆ چاوگرتنەوەی تەرازوو شتێکە دەخرێتە تای تەرازوو، تا بەرانبەر ڕاوەستێ – کە قاپێکی بەتاڵ لە لنگە تەرازوویەک داندرێ، بەرد، یا هەر شتێکی دیکە بە ئەندازەی قورسایی دەفرەکە بخرێتە نێو تایەکەی دیکەی – پێ دەڵێن.
پسیک: پشیلە.
پشتیر: تەویلە، یەختەخانە، گەوڕ.
پاڵۆ: تەمەڵ و بێکار.
پەڵوولە: چێشتی ئارد و ڕۆن.
پەسیو: هەڵامەت، پزوو.
پەڕەنگ: لەرزانەی گوارە، سکڵ، پۆلوو.
چنوور: گیایەکی زۆر بۆن خۆشە، گەڵای لە گەڵای شویت دەچێ.
پۆلکە: سێوەڕە.
پونگ: گیایەکی بە بۆن و بەرام و تیژئامالّ و تالّی نەعنایی.
پرپرە: بریقە، پوولەکە، پەرەنگی گوارە، پەڵپینە، پلّپلّە.
پاسار: پەنا، گوێ سوانە، سواندە، بە چۆلەکە (کێشکە)یان بۆیە «پاساری» گوتووە؛ چونکە خۆ دەپاساران وەدەشێرن، یان هێلوون دەکەن.
پەپوو، یا پەپۆ: کوندەبوو، مخابن، حەیف، باڵدارێکی سەربە کڵاوی بەناووبانگە، کوندەبوو، بوومە کوێرە، کونەبوو. شاوێران صادق هیدایەت، نووسەری گەورەی ئێرانی، داستانێکی بە نێوی «بوف کور»ەوە هەس، وەیخوێنە..
پەپۆ: دنکی میوە.
پەڕەسلێرکە: بەلەسیرک، پەڕەسێلکە.
پۆست: پێست، دەستە، دەستەودایەرە، (پۆست نشین).
پاوانە: پاوەنە، خڕخاڵ.
پیلاقە: پێلەقە، لەقە.
پێسیر: یەخە و بەرۆک.
پاماڵ: پێخوست، پێشێل.
پۆلوو: سکڵ، پەرەنگ، پشکۆ.
پار: بەش، پاژ.
پیوار: غەیب، نادیار.
پەی کردن: بۆ گەڕان بە دووی شتێکدا، دنیا سەروبن کردن.
تاودان: تەنگاوبوون.
تاڵوو: تاڵک، دار کۆڵوو.
تاران: دوورکەوتنەوە و پەرت بوون و پەڕەوازە بوون.
تاراندن: فڕاندن، جێ پێ لەقکردن، ڕەهەناندن...
تافتە: جۆرێ تەندراوی ئارمووشە، داخکراوی ڕۆن، قاڵ کراو.
تارا: تیلماسکێکی ئارمووش، هەوری، کە بە بەر سەری بووکیدا دەکەن، یا سەرپۆشی سووری بووک.
تیسوێ: تیس، گیایەکی دڕکاوییە، سواپ، ساپ، بەردێکی پان و لووسە ساپانێی پێ دەکرێ، بۆ سەرمەنجەڵە یاپراخیش بەکاردێ.
ترشۆکە: گیایەکی گەڵاپانی هێندێ گەورەیە و لە گوێ بەرخە دەچێ، لە دێراوان شین دەبێ و زۆر ترش و مزرە. پەڵەی سوور سووریشی

پێوەیە...
تیروتانە: تیر: تیری کەوان، تانە (طعنە)، نووکە ڕمب، نووکە نێزە، یا بە ڕمب و نێزە دە یەکێ ڕاکردن.
تەماڵ: کەروێشک دەحەشارگەدا، کەروێشکی دە تەماڵدا گرت. لە هێلانەیدا گرت.
تاقـە: تاق، تاقـچـە، ئەوەی ناو دیوار کـە شـتـی تێـدا دادەندرێ، پارچە قـومـاش، بە کـەوێ دەکرا، بێلداری هەبوو، ئێ دەعسەش بەکەوێ دەکرا.
تۆراندن: هەڵ تۆراندن، جـــووتـکە هاویشتن و بەلەسە بوون.
تاق تاق کەرە: تووتەک، قژاکە.
تەرلان: مەلێکی ڕاوکەرە لە تیرەی باز و شەهێن، جوان چاکی دڵ ڕفێن.
تێکوڵ: توێکڵ.
تورکی حیـز: حیـز، ترسەنۆک، خوێڕوو، گـاندەر، قووندەر، سووزانی، سەلیتە.
تریاک: تلیـاک، ئەوەی لە گـوڵە خـاشـخـاشی دروست دەکرێ و مایەیەکی بێ هۆش کەرە.
تۆق: ئاڵقـە، گـەو، قـەف، تەپڵـەسـەر، بڵندترین جـێگا لەهەر شـتـێک، ملەوانەی یەکـپـارچە لەزێڕ.
تار: داوی مـــووزیک، تاریک، ڕایەڵـی تـەون، تاڵەمـــو، ڕەنگی بێ بریسک و مـات، دوو ڕۆژی دووا دووای زسـتـانێ و سێ ڕۆژی نوای بەهارێ.
تووراندن: فوو بەئامرازی موزیک یان کەڵەشاخدا کردن، فیرکاندن.
تریقە: دەنگی خەنین.
تەنی: تەنک، ڕەشیی مەنجەڵ، ڕەشایی نیشـتووی دووکەڵ، هیس، ناسکی سووک.
تێشو: بژیوی سەفەر، تۆشە.
تووتەک: قژاکە، تاق تاق کەرە (تەیری هەق).

تورت: زۆر ناسک، لەبەر ناسکی زوو دەشکێ.
توور: توورک، توورەکە.
توز: دەرمان، چاوغومار.
تیرێژ: تیشک.
تراو: ترنگ، دۆی زۆر ئاو، شینە ماستاو.
تەلاش: تەقالا.
تەڵاش: تڵیش.
توێڵ: نێوچاوان.
تاپۆ: قەباڵە، تارمایی، قەرەنتوو.
تریفە: تیشکی مانگ.
تیراوێ: برینێکە، چاک نابێتەوە.
تاڵ: هەودا.
تژی: پڕ.
تەڵا: زێڕ، ئاڵتوون.
تەشەن: وەبن دانی برین، تەشەنەکردن، هەوکردن، چڵک کردن..
تاخ: گەڕەک.
جان پۆڵاد: گیـان پۆڵا، بە بنەماڵەی (جنبلاط)ی کـــۆنە کـــوردی یەزیدیی دورزیی لوبنانێ دەگوترێ، کەمال جونبوڵات وەختی خۆی بە خزمەت بە هەشتی مەلا مستەفای بارزانی گەیشتووە.
جەلە: ڕستە، ڕست، شۆرتک، جەڵەب، کۆمەڵە ئاژاڵ، گەردانە لە گیاو گۆڵ دە مل دەئێخرێ.
جووتێر: جۆتکار، وەرزێر.
جەزایرچی: کێشک گر، حەسەس چە.
چاخ، چاغ: سەردەم، کات.
چەراندن: لەوەڕاندن، چەرە و بستە خواردن.
چیلک: گۆپکەی گوان و مەمک، یا هەر شتێکی بۆ ڕاگوێزتن دەست بدا، وەک دەستە چیلک. چیلکە، وردە چێوە.
چەقچەقە: نێوو دەنگی ئامێرێکە بە پلووسکێکی چکۆلەوە دەبەسترێ، دان لە دۆڵیـانی ئاشەوە سەرەوژێر دەکاتەوە نێوان هەردوو بەرداش و

بە خـــول و ســـوڕی بەرداش هەڵ دەرەقێ و دەکەوێتە هەلەکە سەما، تا دان لە پلووسکەوە بهـەژێنێ و ببـزوێنێ. بەمـەسـەل دەگـوترێ: «ئاش دەگـەڕێ و چەقـچـەقـە سـەری خـۆی دێشـێنێ». قـەزوانی سوێر، گیایەکە، شیرەی بنکەی وەک جـاچکە ئەجـاون. گـوڵی گـەوەن [گـوێنی] بە هەنیە دا دەدرێ و شـەقـەی لێـوە دێ. تامی شیرنە...

چوڕە پۆپنە: جـوڕە، باڵـندەیەکی سـەربەکـڵاوەی چکۆلەیە، بەمەسەل دەگوترێ، جوڕە خۆی چی بێ و گۆشتاوی چی بێ.

چەکـمـەڕەق: چەکـمـەبۆر، کـۆنە نەجـیم، کـۆنە نەجیوزادە.

چەلەنگ: شۆخ و شەنگ، دەفری تەنەکە، چلـۆکی دار، چلەپۆپە، ئێکلیل، داماو.

چاوئەنداز: ئەوەندە بەرایییــەی بەرهەتەری چاو بکەوێ، دیمەن.

چەرچی: ئەوەی شمەک بەسەر چارەوێ و ئێستر و ئارەوانەو لەوان بابەتان، بەگوندانددا دەگێڕێ و بە بەروبووی کشتوکاڵ و ئاژاڵی دەگۆڕێتەوە... بە گـوندانددا دەگـەڕێ و دەڵێ: دێوەرە بازن، دێوەرە بنێـــشت، دێوەرە پارچە، وهتـــد... دێوەرەشـیـان پێ دەگـوت، بازرگـانی لە مـەڕا دەست پێ دەکا.

چلپاو: لیتاو، قوڕاو، لاساماو، لێمشت، دقناڤ.

چل چەشمە: لە کوردستانی ئێرانە.

چورت: جرت، زرت، جرت لێدان.

چۆرزەلە: [جــووت زەنە] دووژەنە، ئامــێــرێکی موزیکی بە فوولێکردن دەتووڕێنێ.

چێڵ: مانگا.

چێل: پەرژین.

چرێت دەکەوێ: حەددت چییە.

چاروێ: چارەوێ، گوێدرێژ.

چ خودا بەرداره: چۆن خوا هەڵدەگرێ.

چلە: خواردەمەنی.

چل: لقەدار.

چقڵ: دڕک، دڕوو، ستڕوو ئەسڵەکەی تورکـییـە (چاقرتیکان) [ئاسن دڕک].

چیای ساسۆن: لە کوردستانی تورکیایە.

چەتوون: وشـەیەکی تورکـییـە (Chetin چتین) بە مانای سەخت و دژوار و کەللەڕەق.

چاشنی: تام کردنی ئاشی، چێژتنی چێشت.

چوێڵ: بارەبەری پاشـوو خـواروخـێچ (چەوت و چوێڵ).

چاوگە: دیمەن، چەشمەنداز.

چاورەق: خێـزانێکن لە گـەڕەکی شـوانان شکست هەڵدەبستنەوە.

چوو: جگ، قاپ.

حەزیا: ئەژدیهـا، ئەسـتیـاک، زوحـاک، پادشـای مادان، [ماردوش]، بۆیەشیان وا پێ گوتووە، چونکە کـوانێکی گەورەی وەکە مـار، ئەژدیها لەســەر شــانی ڕووابوو، بە مــەژ مــرۆ، دادەمرکایەوە.

حەمایەل: وشەیەکی عـەرەبیە، بازیبەند، یا ئەوەی شـیـری پێ هەڵدەگـیـرێ، بەملەوە دەکـرێ. [الحمائل، حمالة السيف].

حـیلکە: دەنگی تریقـەی خـەنین. هێندێ جـار لەجـیـاتیی (حـیلە)ی ئەسپ و مـایین، بەهەڵە دەگوترێ.

حاند: بەرامبەر، هەمبەر.

حاجی کۆیی: حاجی قادری شاعیری گەورەی کورد لە کۆیە.

حەپین: وەڕین. شێخ ڕەزا دەڵێ: وا ئەزانم سەگە و لەمن ئەحەپێ.

حولله مەرەسی: گەمەیەکە بە سێ جگ دەکرێ هەر چەندی ببرێتەوە ئەگەر تاقە جارێک، هەر سێ مـیچ وەک یەک نەهاتن، هەرچی بردوویەتەوە ئەیدۆڕێنێـتـەوە و دێتـەوە سـەر سێ جگەی

پێشوو..
خـواکـردن: خـو کـردن، ڕەخـسـان، دەرفـەت بۆ ڕەخسان.
خواس: پەتی، ڕووت، پێخاوس.
خـەرتەل: سـەرگـەڕ، کـەپنەک داڵ، سـیـسـارکـە کـەچەڵە، مـردارخـۆر. وشـەیەکی تورکـیـیـە [Kartal].
خو، خوە، خوەدان: ئارەقەی لەش.
خونکار: پادشا، سوڵتان، خوداوەندکار.
خـوێن مـژەکـانو هەڵقـەنان: خـوێنمـژەکـانتـان هەڵکەند.
خوناوکە: وردە بارانی نەرمی هێدیی نەرم. [وردە بارانی ژێر دەواران]، دەنکە دەنکەی ئارەقەی دەمـوچاو. ملوانکە، لە مـێـخـەک و مـەرجـانو هتد دروست دەکرا.
خونچە: غونچە، گوڵی هێشتا نەپژیو.
خاکی: زۆر بەتەنگ دنیاوە نەهاتگ، ڕەنگی وەک ڕەنگی خاک.
خشپیلە: چکۆلەی جوانکیلە، خشپلانە.
خـشـخـاش: گـوڵـەخـاتوونە، تریاکی لێ دروست دەکرێ. ڕەبەنۆک، پاوانەی بە زەنگوڵە.
خاوە: پیتاکی میری، سەرانە.
خـوشـیلک: گـیـایەکی کـە لاسکی یا وەڵگی دەشکێنی شیـری لێ دەردەپەڕێ. بۆ ڕەوانیی زگ خاسە.
خرخال: پاوانە، پاوەند.
خـانی لەپزێڕین: ئەمـیـر چۆڵاقی برادۆست، کـە قەڵای دمدمی ڕۆنا و زۆر مەردانە بەرگریی لە دژی تلیاک چییان کرد، بەڵام، کوردی غایەن، ئاوی لە قـەڵایێ لێ بڕینو، ڕەخنەیان دەقـەڵا کـرد و تەقـاندیانەوە و سـەرچاوەی ئاو و بژیویان لێ بڕین، تا دووا پشـوو پیـاوانە شەڕیان کرد.
خوویا: ئاشکرا و بەرچاو.
خەلسان: ڕزگار بوون، دەرچوون.
خوێڵین: کانگەی خوێ.
خـەیتی ئەبیـەڵ: (الخیط الأبیض) هەودای سپی (ئەوسـا منیش وەک مـەلای کـورد خـوشکی صـادم بەلامی قـەڵەو دەزانیو دەگـەڵ مـەتەڵ خستومتە تای تەرازویەک، لێم ببوورن).
خانی: ئەحمەدی خانی .
خـاکـەلێـوە: سـەرەتای بەهارێ. هەوەڵ مـانگی بەهار.
خرینگە: دەنگی وێک کەوتنی خشڵو زێڕ و زێو.
خەزێم: لووتەوانە [خزامة].
خامۆش: کوژاوە، دامرکاو، بێ دەنگ، کپ.
خـەزا: غـەزا، چوونە شـەڕی سـورمـانان بۆ سـەر کافران.
خێوی شەو: خوای شەو، جندۆکەی شەوگار.
خازەلی: خەنزڵ، ئاگرۆکە، تۆپە ڕاکردن، کەری سـوور، مـەلا تەق تەقـێن، هەنگـڵـە شـەلە، جغزێن: چەند گەمەیەکی منداڵانن.
دێران: گـــوێدان، ئـاودان، گـــونجـــان، جێ تێدابوونەوە.
دەوار: کوێنی ڕەشماڵ.
دەسـتـەچیلە: ئاورهەڵایسـێن، دەسـتـە چیلکە، ئەوەندە ئاورەی لە ئاگـردانێکی یەکـێکی دەخوازییەوە.
دەستو دە کلکی: دەستان بەکلکی.
دار کـوتکە: دارکـوک، دارتەقـێن، باڵدارێکە، بەدەنووک داران کـون دەکـا و هێـلانەی تێـدا دەکا. دارە سمەشی پێ دەگوترێ، قوڵتە.
دنبەک: دمبەک، دومبەڵەک.
دنە: هاندان.
دوڕنا: وشـەیەکی تورکـیـیـە، بەکـوردی قـازی قولێنگە.
دەڵ: سەگەمێ، دەڵەک، نەنێر.
دیل: یەخسیر، بەردە.

دەسمـاڵ: دەسـتـەسڕ، چەورە، سـەرپۆشی تـەنکی ژنان، مێزەر.
دۆم: هۆزێکی کۆچەری کوردە.
دووگرد: بەرماڵ.
دەفر: ئامان، ئیربار.
دوومان: تەپو مژو دووکەڵ.
دەست گرتە: دەستگیران.
دین: دیتن، ئایین، ئەم وشەی «دین»ە بە بنەچەکە کوردی- فارسی- پەهلەوی- ئاوێستاییە...
دێم: ڕوومەت.
دیلان: هەڵپەڕکێ، هەڕزاڵە، جۆلانە.
دژدار: پاسەوانی کەلهە، دژدار، دژەوان.
دنە: هاندان.
دەڵ: دەڵەک.
دەوی: دەوەن، درەخت.
دەقنە: نان چنینەوەی فەقێ.
دەوار: چارەوێ و گاوگۆتاڵ، کۆن، تاوڵ، سیاماڵ، خێوەت.
ڕژد: هەورازی کـووڕ، هەورازێ کـە بەدژواری لێی بەسەر دەکەون، ڕپیسکە.
رابن: هەڵستن.
ڕۆژی ژمار: قیامەت.
ڕا: تەکبیر، ڕێگە.
ڕەزوان: باغـــەوان، ڕەزوانی بەهەشت هەر لەو تیـرەیە «روضـة»ی عـارەبیش هەر ڕەزەکـەی کوردە...
ڕێزەڵە: ڕەزڕەزۆک، گـــیــــایەکــە هەر دەڵێی تانجبەندکراوە.
ڕنوو: بەفـری زۆرو لەسـەر یەکـدی کـەڵەکـەبوو، [بەهمەن].
ڕەپینا: نێوی جێگایەکە.
ڕەژی: زووخاڵ، ڕەژوو، خەڵووز، کۆمر.
غومار: تۆز، گەرد.
ڕووبەند: پۆشی پشوین، پەچە، پێچە.

ڕۆینە: جۆرە شاییەکە، لە گەرمیان «قەراخی»ی پێ دەگوترێ.
ڕەش بەڵەک: شاییو زەماوەندو هەڵپـەڕکێی ژنو پیاو پێکەوە.
ڕووگە: قیبلە.
ڕچە: بزنە ڕێ، ڕێگایەکی باریک، ڕچەی شکاند: سـەردەقی شکاند، بۆ یەکـەم جار دەسـتیـان پێکرد.
ڕەگەل: بەگەڵ، دەگەڵ، لەگەڵ.
ڕکە: قەفەس.
ڕاکە: لابەرە، هەڵگرە.
ڕاز: نهـێنی، ئەوەی لەدڵدایەو لۆ هەمـوو کـەسێ نادرکێندرێ.
زاروزیچ: منالەوردکە.
زەردە زیـڕە: بـاڵـدارێکـە لـە کــــەنـاری دەچـێ، زەردەواڵە بەدڕکیش دەگوترێ.
زەند: کتێبێکی ئاینی زەردەشتە.
زرێ: پۆشاکی لەئاڵقە ئاسنو زەردو مس، بۆ شەڕ لەبەر دەکرێ. [زرێپۆش].
زەند: نێــوان جــومگەو ئانیــشک، بڕەدار، قەڵاشکەری.
زیقە: زیرە بەدەنگی تیژ.
زارا: نێوە بۆ ژن، کەو، ژەرەژ.
زەردەپەڕ: تیشکی نزیک ڕۆژاوابوون.
زایە: پیزە، تۆل، لەدەست چوو، ون، گوم.
زڕە: دەنگی ڕاتڵەکانی زنجیر.
زەردە زیـڕە: زەڕبـاف، زڕکــــتـک، زەردەواڵـە، زەرگەتە، سویرەمۆزە.
زوڕنا: ســوورە نەی، ئامـێـری مـوزیک، بەفـوو لێدەدرێ.
زەرتک: گیایەکە بەنی پێ ڕەنگ دەکەن.
زەردە: بزە، تیشکی تاو لە بەیانو ئێوارە.
زەنگ: ڕۆنی تاویاو، زەنگوڵە، ڕکـــێف، درز، قەڵش، ژەنگ، زیل.

ژنانە: ترسەنۆک.
ژوان: ئەو جێی دوو دڵدار بەڵێن بە یەکدی دەدەن و یەکدی ببینن.
سۆ: کونی دەرزی، ئێش‌و ژان.
سوێ: ژان، حەسرەت.
سەرێشک: سەربەش.
سەوە: سەبەتە.
سەردار ئاباد: گوندێکە.
سەرەڕۆ: زۆر پەلەکار.
سازندە: زورناژەن.
سارەوان: وشترەوان، لە سەحراوان.
سواپ: بەردی لوس‌و پانکەڵەیە.
سەر هەڵگرتن: ڕۆیشتنی بێ گەڕانەوە.. کوڵ، خەم، قولت.
سندان: نەخۆشییەکە، دەزگای ئاسنگەر.
سوون: تیژکردن.
سیاوەش: کوڕی پادشای ئێران ئەفراسیابی پادشای توووران کوشتی‌و ئەو شەڕە سەدان ساڵ درێژەی کێشا و هەر بۆیە، بۆ شتێکی لەبڕانەوە نەیە، دەگوترێ: «بوو بەخوێنی سیاوەش».
سیروان: ڕووباری سیروان. لەکوردستانی ئێرانەوە بەرەو وڵاتی کوردستانی عیراقێ دەڕوا.
سازو سەمتوور: ساز، ئامرازی موزیک. سەمتوور: ئەوژی ئامێرەکا موزیک یا دنە. سەنتوور.
سێ پێیی: جۆرە شایی‌یەکی کوردییە، قەراخی.
سڵسڵەو پلپڵە: زنجیری بە پوولەکە.
سوخمە: زوخمە، لەسەر کراسەوە لەبەر دەکرێ، جۆرە یەلەگێکی ژنانە، لەخامەکی سەوز و سوور و هتد دروست دەکرێ، ئەوە بۆ ژن... ئی پیاویش هەیە...
سایە: سێبەر، سادە.
سولتان ئاباد: نێوی شارێکە. کۆن بەچەمچەماڵ گوتراوە.
سەرتۆپ: یەکەم لە جوانی، یا لەئازایەتیدا.
سریلە: باڵدارێکی چکۆلەی جوانە دوو پەڕی وەک دوو شاخی لێ بڵند بوونەوە.
سوورە قانگ: جۆری مراویی سوور و سپییە.
سوێسکە: سۆسکە، تەیهوو.
سێر: تێر.
سیروو: ریشۆڵە.
سەوڵ: گوڵی پۆپە کەڵەشێرە، داری سەروو، داری قەیاخ ئاژۆتن.
سێوەرە: سێپەڕە، جەت.
سوێسن: گوڵێکە زۆر بۆن خۆش.
سندم: پێوەندی ئاسن.
شیشۆقە: لەتکە سواڵەت‌و شووشەی ڕەنگاو.
شەوەکی: بەرەبەیان.
شەندەومەندە: مەسەلە دەڵێت: شەندە لەمەندە کەمتر نییە. یانی هەموو کەس وەک یەکە لە ماف‌و بەشدا.
شەپاڵ: جوان و نازەنین.
شەماڵ: مۆم، شەم.
شەمزینان: بەرەی شەمسەدین، ناوچەی شەمدینان، تەرگەوەڕ و مەرگەوەڕ.
شەشدانگ: تێکڕاییی ملک، ئێستری پشت پان‌و قەویلە.
شلە: سووری پنۆک پنۆک.
شلوێ: لێخن، شێلوو.
شێخانی: شاییی شێخانی.
شەدە: مشکی، بەسەرەوە دەبەسترێ.
شاڵ و شاپک: کورتەک و شەڕواڵی کوردی باکووری کوردستان.
شاهۆ: نێوی کێوێکە لەکوردستانی ئێران.
شێلاقە: باڵدارێکی لنگ درێژە. قامچی، تازیانە.
شنگ: زۆر، هێز، ئەسپنگ، شینکەی کەم، ددانی

لێ گیرنابێ.

شنۆ: سروە، کزەبا، شنە.

شلێرە: گولێکی سووری ئاڵ، یان زەردی پیالە ئاسایی‌و سەرەونخوون.

شێست پەڕ: قەتمەر، پڕ.

شەکەت: ماندوو، هیلاک، وەستیای.

شەوەزەنگ: شەوی زۆر تاریک.

شۆ: شیوەرد.

شەما: مۆم، شەم.

شەمێ: شەم (شمع)، مۆم.

شەپاڵ: جوان‌و نازەنین.

شڕۆڵ: شڕو بێ بزگوڕ.

شکێڕ: بەر ئەشکەوت.

شالوور: جۆرە بولبولێکە.

شەش پەڕ: جۆری تۆوی جۆ.

شات: لکەداری یەکسالەی چرۆ.

عابی: ڕەنگی ئاویی ئاماڵ شین، ئابی.

عاجی: هەر شتێکی لەددانی فیل، لەشەفرەی پیل، سازکریاوێ، کۆشکی عاجی.

غەریەنگ: گیایەکە تۆوی وردی وەک خاشخاش دەگرێ.

فیز: کیبر و بایی بوون.

فەلە: عیسەوی، مەسیحی.

فێرگە: مەدرەسە.

فرچک: مەلاژگ، مەلاشوو.

قوبلە: گەڕەکێکە، جێگەی وەفایی، شاعیری بەناووبانگ بووە، لەشیعرێکا دەڵێ: «وەفایی ئاخری خێر بێ دەمێکە بێ سەرو شوێنە، شیعری «شیرین تەشی دەڕێسێ» لە شیعرە هەرە بەرزەکانیەتی.

قۆچە قانێ: بەردەقانی، کەهنیک، قەڵماسک.

قاچاندن: ڕفاندن.

قاشاغ: لاسکی گەنمەشامی.

قانگ: دووکەڵ، دەرفەت، بۆ دووبارە بازی کردن، دەنگی خوێندنی دوڕنا.

قوت: ڕووت.

قزە: ترسنۆک.

قاو: نەخۆشیی بەرزەولاخ.

قەڕاڵ: شا.

قەباڵە: قۆچان، سەنەد، قەواڵە.

قاش: کووز، نقێم.

قەپ: گاز.

قوش: باڵندە.

قاژ: قاژوو.

قومری: باڵدارێکە لەتیرەی کۆترەباریکە، یاکەریم.

قازیاخە: گیایەکی ئاوییە گەڵای لەپێی قاز دەچێ. وشەکە تورکییە (قاز أیاغی).

قوڕاو: گۆشتاوێکی چەورە کە بە ماستەوە دەخورێ.

کافەی شمشاد: مەیخانەیە لە تاران.

کڕنوش: ئیکلام.

کەژ: زۆر سپی.

کارگ: مریشک.

کەوش: بەگەل دەرچوونی کیژ و کوڕانە بۆ گیا کردن‌و ئاهەنگ گێڕان.

کەوی: ماڵی.

کەسەر: خەم‌و کوڵ.

کەڤر: بەرد، تەوەن، کەمەر، کەور.

کەن: پێکەنین.

کل: سورمە.

کل کردن: ناردن.

کڵ: جێگەی سوور کردنەوەی ئامانی گڵ.

کێشەر: جاذبة.

کێشکچی: پاسەوان. ئەم وشەیە بەئەسڵ تورکییە. لە ئیشیکچییەوە دروست بووە. ئێشک بە مانا حەرەمسەرایە، جاران بە بەرپرسی چاودێریی حەرەمسەرایان دەگوت

«ئێشیک ئاغاسی».
کرێت: دزێو، ناشیرن.
کرمۆڵ: دەموچاو ئاولاوی.
کەتنە: کەوتنە.
کەوتی: تۆپی.
کول: خەم، قوڵت.
کۆمەگ: یارمەتی.
کاک: نیاز مەلا ئەمجەدی قەلایە کە نازناوی شیعری: کاک، بوو.
کۆپین ئاوا: گەڕەکێکە لە مەهاباد.
کۆڵە: مەسەلێکی مەشهورە دەڵێن: خوا هەقی بزنی کۆڵە لە شاخدار دەستێنێتەوە.
کەزی: پرچ.
کۆلەدار: ئیستعمارگەر.
کانی سانان: نێوی جێگایە.
کەلوو: کولۆ.
کوند: کونە، کوندەبوو.
کەسەر: خەم.
کلاوژێر: تاسکلاوی زێڕی ژنان.
کرمەک: جۆرە خشڵێکی زێڕی ژنانە، لە کرم دەچێ.
کلۆجە: کوڵەنجە، پەلەگی ژنان.
کەمبەر زیو: پشتێند زێو.
کەمبەرچین: کراس یا کەوای ژنانەی ناوقەد قرتێنراوی چین چین.
کنج: جلکو کەلوپەل، جلوبەرگ.
کووم: کلاو.
کەلاک: جەستەی مردار.
کەڵ: بڕەدار، نێرەگامێش، گای نێر، گیان لەبەرێکی کێوییە. درشت، ئازاو بەکار [کەڵەمێرد، کەڵەپیاو، کەڵەگا...].
کەندەسمە: کاسەڵە شینکە، مەگەزخۆرە.
کەونارا: دێرینە، لەمێژینە.
کەروێشکە: بزفتی خەلەودان بەدەم باوە.
کام: ئاوات، ئارەزوو، نەخۆشی، بلۆقاوی زاری یەکسم کە ژەمبردەی ئالیک دەبێ.
کارە: دەنگی بەرزی پەزو بەرخ، قارە.
کاسەڵەشینکە: قژاکە، تاق تاق کەرە، یاحەق، مەلێکە.
کوڕکوڕ: قەتێ.
کفر: داری کفر، قتەروو، لەحاویە و دەم چەمان دەڕوێ، تێروو.
کەما: گیایەکی بەرزی گەلادەرزییە، کارگی کەما لەهەموو کارگێ چێترە. دەگەڵ «لۆ»دا، کە ئەویش هەر گیایەکی بەرزی گەلا دەرزییە، بۆ ئالیکی ئاژەڵ دەبار دەکرێ.
کووزەڵە: کوزبەرە، وەک کەوەر و تەڕەتوورە دەخورێ، تامی توور دەدا، لەنێو ئاوی خوڕدا دەڕوێ.
کاردو: کاردی، هاز.
کوڕادە: قوڕادە، تەڕەکێوی.
کەنێر: گیایەکە گوڵی جوانی هەیە. نێوی دوو جۆرە داریشە، یەکیان بە دڕوو، ئەوی دیبان بێ دڕک.
کلاوین: جۆری ڕێواس.
کەزی: پەلک، پرچ.
کەلەم: گیایەکە لە تیرەی کەلەرم، بنەکەی وەک پەتاتە دەکرێ بە چێشتی «برنج و کەلەم» عەجەم زۆری حەز لێ دەکەن، لە کەربەلاو نەجەف و بەغدا (تمن کەلەم)ی پێ دەڵێن.
کامیۆن: لۆری.
کابان: کەیوانوو، کەیوانۆ، خانمی ماڵێ، بنەوانە.
کاکی بەکاکی: پانو بەرین و بێ ئەم سەرو ئەوسەر.
کۆک: تەیار و ڕێکوپێک.
کەل: چیا، کەژ، کۆ، کێو، قەڵشت، بڕەدار، جێگەی دانی کەوتوو، بەهرە، فائیدە، نێوەندی دوو چیا.

گاڵ: هەرزنە تاڵە.

گزە: حیلە، فێڵ.

گەوکردنەوە: پێکەوە لکاندن.

گەوەڕ: گەوڕ، تەویلە.

گیانەلاّ: سەرەمەرگ، گیاندان.

گۆرمزە: گیایەکی کوێستانییە.

گەلەخوێ: خاوەن مێگەڵ.

گرار: دانەوێڵە، شۆربا.

گەلۆ: داخۆ.

گرێی بەرکۆژە: دوگمەی یاخە.

گڕ: بڵێسە و گڕگرتن.

گڵکۆ: قەبر.

گـوێن: باڵدارێکە شـەوتارۆژ هەر دەڵێ: هم هم دەش حیلینێ.

گۆڕ: زەوی ڕێکو تەختە، قەبر.

گەماڵ: سەگی نێر.

گزیر: بەردەستی کوێخا لە گوند، جاش کوێخا.

گوڵ عەنبەر: خورماڵ.

گەردانە: ملوانکە.

گـۆبەرۆک: ڕێزە دوگـمـەی زێڕو زێو کـە لە بەرۆکو پێسیر دەدرێ.

گـێلگێلە: ڕیزە گـوڵێنگەی تێکخـراو بۆ سـەر و شەدەی ژنان.

گــرژال: ڕەنگێکە بۆ مــەرەز کــە لەنێــوان ڕەشو سووردایە، سووری ئاماڵ ڕەش.

گـۆشـتـە زوون: گـۆشـتـی سـاغ کـە لە پاش سـاڕێژ بوونەوەی برین سەرهەڵداتەوە.

گــاڵە: دەنگی پێکەنینی ســاوا، هەراو هوریا، قریوە.

گوشاد: وەکری.

گۆڵ: ئاڵۆزی و لێک ئالاّوی.

گەز: قەپ، گاز.

گـێلم بەرباغ: (Golin Parmagi) تورکـیـیـە، واتە: قــامکی بووک، (أصــابع العــروس) بەحـارەوی، بە جـۆرە شـیـرنییـەک دەگـوترێ لە جۆری بورمە.

گوێ بەرخە: گیایەکە لە گوێی بەرخ دەچێ.

گوڵە بابوونە: گوڵە بەیبوون.

گێلاخە: گیایەکە بۆ چێشت خۆشە.

گوزروان: گیایەکە بۆ دەرمان چاکە، بنی دوورە.

گۆوەند: شایی.

گـیـابەند: گـیــایەکـە زۆر بۆنو بەرامی خـۆشـە، کیژوکالاّن بەزڵفیاندا دەکەن.

گەزیزە: بلازیر، گوڵێکە سەرەتای بەهارێ دەپژێ.

گیسک: کەزی، پرچ.

گرد: تەپە، تەلان.

گزرە: گیای وردکراو بۆ چەرەو لەوەڕی ئاژەڵ.

گژە: دەنگی بای بە تەوژم.

گورد: چاپکو ئازا، بەگوڕ، ئەم وشەیە لەشانامەدا هاتووە و بە مانای ئازایە.

گوێ سوانە: سواندە.

لاجانگ: نێوان ڕوومەتو ئەستۆ.

لکێن: پێوە نووسان.

لێڕ: دارستان، جەنگەڵ.

لێو: لیکاو.

لالەباس: باغـێکە، گـۆمی تەتەکـە لە نزیک ئەو باغەیە.

لک: پەل، لکە: پەلە.

لەک لەک: حاجی لەقلەق.

لاوک: سترانی قارەمانیەتی، لاوژە.

لووشـە: قـووت دانی بەسـاغی، گـیـایەکی دە ناو دۆکولێوی دەکرێ.

لالە هەباسی: گـــوڵێکی بەرزە بالاّیە، بە زۆر ڕەنگیان هەیە، گوڵی حەوت ڕەنگ.

لاولاو: گـوڵێکی ناسکی بە زۆر ڕەنـگ، بەدەوری لکو چڵەداردا لوول دەخوا، لاڤلاڤک.

لەمنتان کەوی: ئافەرم، بتان ڕەژم، قـسـەیەکی بۆ دەنەدانو هاندان دەگـوترێ، هێندێ جـار..

لەمنت نەکەوێ.. دەگوترێ.
لۆری: ئوتومبیلی بارهەڵگر، کامیۆن.
لوان: ڕۆیین، گونجان.
لیته: قوڕەلیته، چڵپاو، هڕی، لەهی.
لەک: تیرەیەکە لەلوڕ، سەگەوەندەکانیان بەدزی کل لە چاو ڕفێن نامێن، حەمە سەعید بەگی جاف لە کتێبی «ئاوارە»کەیدا زۆری باس کردوون، بەزۆری لای کولیایی و چواروەند دەژین... حیکایەتی جەیران چاوەکەم، لەو ناوچەیە ڕووی داوە...
لەز: خێرا، خێرایی.
لەش بەبار: نەخۆش.
لیچ: لچ.
لاسەره: خشلێکی ژنانە بەلایەکی سەرەوە قاییم دەکرێ.
لاگیره: زەنبەرێکە بەلای سەرەوە قاییم دەکرێ.
لوولاک: لوولاق، گاللۆر.
لەرزانه: خشلێکی ژنانە.
لووله: خشلێکە بۆ دووعا تێخستن، بەزۆر مانای دیکەش هاتووە لوولەو زنجیر لەزێڕ.
ماسی گره: باڵدارێکە بەماسی دەژی.
مەخمەر: پارچەی مەخمووری ڕەنگ سەوز، مەخمەڵ.
مشت: دەست.
ماڵو ویران: ماڵتان وێران.
مشت: دەست، ناو لەپ.
مەگین: مەگەر.
ما چی کەم: ئەدی چ بکەم.
مژی: مێشک.
مڕ: تێر، تورخەکردوو.
مرۆگورێن: پیاوکوژ.
مێشه: دارستانی بی لەدەم چەم، لێرەوار، بێشە.
مەزرەق: شیلاقەی نوک ئاسن.
مەولەوی: نازناوی بنەماڵەییێکە بژیشکی دەکەن.

مله: ڕقەبەرێ، ڕەگ بڕە.
ماسوو: گوندێکە لەنێوان لاجانو سابڵاغا، هەژار منداڵیی خۆی زۆر لەوێ بەسەر بردووە.
مازێ: نێوی چیایەکە لە کوردستان.
مز: کرێ.
مەڕنەمووک: «من ربُّك» پرسیارێکە لە کاتی تەڵقینی مردوودا دەگوترێ. واتا: خودات کێیە؟
مەتاڵ: قەڵغان، مەرتاڵ، کان، مەعدەن.
مووچ: جومگە، ماچ، ڕووناخۆش، قوت٠ گوێ مووچ.
مەلوول: مات، زەبوون.
مەچک: مەچەک، زەند، نێوان جومگە و ئانیشک.
مەندێ: گیایەکی کوێستانییە دەگەڵ ژاژیو پەنیر دەکرێ.
مێخەک بەند: بەرمووری لە مێخەک.
مەکسی: قسەی سەرزارەکی بە بێ کردەوە.
ماڵیاوا: گوندێکە لەکوردستانی عێراق.
ماک: ئەسڵ، بنەما، بنواشە، بە زۆر مانا دێ...
مۆزە شینه: کەوش، مووزک، پێڵاو.
مێکوک: دار بەلەک، کورتیزۆنی لێ دەردەهێندرێ، مایەی کۆکا کۆلاو بیپسی کۆلاشی لێدەردەهێندرێ، لەزۆر جێگا، شەربەتی «سووس»ی لێ دروست دەکرێ. لە مووسڵو بەغداو شامو قاهیرە باوە.
مێژۆرد: گیایەکە بۆ ئاژەڵ زۆر خۆشە.
ملوانه: گەردانە، ملوانکە.
مێلاقه: ڕەبەنۆک، کڵاوسوورە، تەنها گوڵێک دەگرێ، بە تەنهاشە، بۆیە ڕەبەندیان پێگوتووە... بندوورەشی پێ دەگوترێ.
مفتەخۆری: بەلاش خۆری، مشەخۆری.
مەکۆ: جێگەی کۆبوونەوەی خەڵک، کۆگا، مەکۆی دزان.

مامیرن: گیایەکی بۆ دەرمان دەشێ.
موشکوڵ: چەڵەمە، کەڵەم، ئاستەنگ، گرفت.
نەفرین: لەحنەت، لەعنەت، نفڕ.
نریا: نرا.
نەورۆزە: گوڵێکی زەردە بەر لە گەزیزە دەردەچێ.
نوقم: نقوم، ژێر ئاوکەوتوو.
نەبەرد: شەڕ، گەڕ، جەنگ.
نواڵ: شیوەڵەی چکۆلە بەقەد چیاوە. زۆر مانای دیکەی هەیە.
نزار: نسێ، نسار، نسرم، لێرەوار، مانای دیکەی زۆرە.
نیاگان: باپیران.
واز: ئارەزوو.
وازی: گەمە، حەز.
والا: بەتاڵ، کراوە، سەرووەتاک، ڤالا، ئالاو والای بووکەڵە.
واتن: وتیان.
وزە: تاقەت، تابشت، برست، بڕشت، تاوشت.
وەگوێزن: ڕاگوێزن.
هەتوان: مەڵحەم.
هەڵپە: پەلە، تەماح، تاسەی زۆر.
هەلووک: دارێکی هێند بستێکە و دادراوە، هەلووکێن بازیەکەیەتی.
هەیڤ: مانگی عاسمان.
هەڕەت: دەرفەت، کێس، گەرمەی شت، زۆریی شت، [هەڕەتی جوانی].
هاکا: لەپڕ، هەربینا، لە نکاو هەر کاتێکت زانی.
هەیهات: دوورە، لە کران نایە.
هەی داد: هاوار بە دەنگمەوە بێن.
هەڵۆ: باڵدارێکی ڕەشی ڕاوکەرە، زۆر بەهێزە.
هەوێردە: باڵدارێکە کەمێ لە ڕیشۆڵە زلتر، کونج کونجییەو زۆر ئاشقە هەرزنە، زۆر قەڵەوە. [ئوێردەک].
هەڵدێر: تاڤگە، جێگەی زۆر بەرز و قیت لە شاخدا.
هەڵز: گیایەکی بەناووبانگی گەڵا دەرزییە، لە تیرەی کەماو لۆ. بۆ دەرمان دەشێ، بۆ چێشت خۆشە و لەوەڕی چاکە.
هێرۆ: گیایەکە بۆ دەرمان دەشێ، هەڵمەڵە.
هەلەلە: باڵۆرە بەگەروو، هەیگۆ، هەیگۆ.
هەر بینا: هەر کاتێکت زانی، لە ناکاو لە پڕ.
هامێز: باوەش.
هەوای تێکەڵ: ئاهەنگی چەند قۆڵی.
هەوری: پارچەیەکی ئاوریشمی تەنکە ژنان بەسەر خۆی دادەدەن.
هەژگەل: لکەداری وشکەوەبووگ.
هەندرێشن: گیایەکی کوێستانی.
هێلە: ئاموور.
هەڵوەدا: عەودال، لە دووی شتێک وێڵ و سەرگەردان.
هەراشە: زۆر گەورە بوو.

ناوەڕۆکی بۆ کوردستان

وشەیەکی پێویست 5
پێشەکی چاپی سێهەمین 7
پێشەکییەک بۆ چاپی دووهەم 14
پێشەکییەک بۆ چاپی یەکەم 17

بەشی یەکەم 20
- هەر کوردم 20
- نامرادێک 21
- خۆشیی دوارۆژ 22
- لە خۆتم بپارێزە 25
- بانگی شەڕ لەمارسەوە 27
- تابووتی زۆردار 29
- مەی 33
- مەی 34
- سەرماو بەهار 35
- سەلام ئازاد بوون 38
- کورد بێکەس نییە 40
- نەشمیل 41
- سوێندێکی گەورە 45
- شۆڕشی خۆ کرد 49
- نامە بۆ وارشەو 50
- پەیام بۆ ماوماو 55
- سروود 59
- من و بولبول 60
- سروودی ئاشتی 90
- شەوێک زیندان 91
- فرمێسکی هەژارێک 96
- دەمەتەقەی پیرۆت و بایز 98
- سپۆتنیک 101
- جوچک و سپۆتنیک 103
- پەڵە هەورێک 105
- چەپکە گوڵێک 111
- دەمەتەقەی بایزو پیرۆت 114
- وەرام بۆ کچێکی سۆڤیەتی 116
- پیرۆزبایی 118
- پاڵەوانێک 119
- شەیتان دەڵێ ئامین 124
- ڕۆژێکم هەیە 126
- پەیکێک 139
- لکە زەیتوون 144
- پێشکەش 146
- ئاواتەخوازی 147
- وەڵامێک بە شەماڵدا 147
- کارتی جێژنە پیرۆزەی نەورۆز 148
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 148
- پیاوی چی؟ 151
- باوەڕی بێکەس 152
- کوردم 155
- دەمەتەقەی بایزو پیرۆت 156
- کارتی جێژنە پیرۆزە 158
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 158
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 160
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 162
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 164
- ئافەرین بۆ گیانبازان 165
- سروود بۆ قوتابیان 167
- سروودێک بۆ پێشمەرگە - کوردستان 168
- کاوەی مەزن 169
- بۆ پێشەوە بارزانی 174
- لامەرکەزی 176
- وەفدی کوردستان 177
- سروودی جاش 179
- جاش توورەن 181
- بەرەو موکریان 183
- جاش چوونە میصر 241
- مارمێلکە نیم 242
- جاش و باش 244
- چۆن بوومە پێشمەرگە 249
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 256
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 257
- هانی هانی 259
- چۆن بوومە پێشمەرگە 260
- دەمەتەقەی باپیرو پیرۆت 266
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 268
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 269

- شیرین بەهارە 271
- کوێخای بەکرەجۆ 273
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 274
- بەکرەجۆ 276
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 277
- قەوانە شڕە 279
- تیتل و بیبل 283
- بەسەر هاتەکەم 286
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 294
- چۆن جێژنە ئەگرین؟ 296
- دەمەتەقەی باپیرو پیرۆت 303
- کوتکی کاوە 305
- کاوە: بارزانی 313
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 315
- بەزمی بەهار 319
- دوژمنی نەزان 322
- چیرۆک 323
- دەمەتەقەی باپیرو پیرۆت 331
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 334
- دەمەتەقەی پیرۆت و بایز 338
- لەدەمی نەهەنگا 342
- حەللەق مەللەق 344
- مەتەڵ 347
- سروود 350
- سروود 351
- قۆناغەکانی ژیان 352
- کۆڕی زانیاری کورد 354
- دەمەتەقەی باپیرو پیرۆت 354

بەشی دووەم 357
- کەرو گا 357
- کەری کوڵ 359
- زەنگی مشکان 360
- کەوە شەلە 362
- هەویری بەموو 363
- ڕێوی بە فیشاڵ 364
- ملی درێژ مێژووە 365
- داوەڵ 366
- دەرسی بەچەپۆک 367
- سواری مار 368
- کەری بێگار 371
- پەشیمانی پینەیە 372
- بەزمی رووتی 375
- کوردستان بەهەشتە 377
- دەمی نایگاتێ 378
- هەر تیرەیەکن 378
- درۆ بە درۆ 379
- بەلاف پێک نایە 380
- وێرانەیە یان ماڵە؟ 381
- هەڵە لە چیدایە؟ 381
- سەرچاوە سوێرە 382
- هاواری لەسەرە 383
- دزی جادوو 384
- باوکی 385
- لەمەرد ئەگەڕێ 386
- ئەوینی گەورە 387
- چاکە لەگەڵ خراپان 388
- مشک و مێروو 388
- کرمی ناوخۆ 389
- پشوو درێژ 390
- جێ ژووان 391
- ئایەتی گۆپاڵ 391
- بایەک 392
- ڕێوی و کەڵەشێر 393
- ڕەقەو مراوی 394
- مێشک و دڵی نییە 396
- قەل و کەو 397
- کەر بۆ سەرزەماوەند 397
- خیگە بەری نادا 397
- گورگ و بەرخ 398
- کەرو کەوڵەشێر 399
- قەل و بولبول 400
- گریان نەک نان 401
- بیخە زمانم 402
- لە بەهاری نەهاتوو 403
- تووتیی کەچەڵ 403
- ورچی نەکوژراو مەفرۆشە 405
- دۆستی نەزان 406
- کەر بەلاحەول ناژی 407
- ئەگەر 408
- ژوانێکی دوور 409
- ورگەمەڕ 410
- هەڵەی زەمان 410

- شۆربا و پشکەڵ 411
- لە چەرو تاژی 411
- لە دڵی نەداوە 412
- کونە کۆتر 412
- کێ زاناترە 413
- کەمی لە بیرە 413
- راست و درۆ 414
- دلۆ بەدەهۆڵ 414
- ریش هەڵتەکێنە 414
- گۆڕە یان ماڵە 416
- چ دەبارێ 417
- ئێستر باج نادا 418
- فیل لە تاریکی 419
- لە سراج الدینەوە 421
- لەمەلا ئەبوبەکرەوە 422
- لە سەرکێلی ئەبو عەلای مەعەڕڕی 422
- لە عەرەبییەوە 422
- هاواری زۆر لێکراو 422
- ژوان 427
- کەرستەی ژن 427
- بۆق و گامێش 428
- مێزەری مەلا 429
- دەبوو بیزانیبا 429
- رەنج و گەنج 431
- دەرمانی دەباغ 432
- تاوانی میرە 432
- فرشتە 434
- هەژار هەر هەژارە 434
- کەروێشکاوا 435
- هەلۆ هەر بەرزە 437
- خۆی خۆشتر دەوێ 442
- خێوی گوڵ و فرمێسک 443
- لە نامیق کەمالەوە 445
- لە ئەبو نەواسەوە 445
- لەنازانم کێوە 446
- فرمێسکی هەتیو 446
- کۆهستان 447
- خێوی گوڵ و وەنەوشە 449
- مانگەکانی ساڵ 450
- سروود بۆ پێشمەرگە 452
- سروودێک 454
- کاوێژی لە مێژینەیەک 454
- رەمەزانی ١٣٢٣ 457
- هەژار ئامۆژگاری شێرکۆی کوری خۆی دەکا 460

بەشی سێهەم 464

- بەیتی سەرەمەڕ 464
- بەپاکی بمرە 515
- ئەگەر ئاوها نەکەم چ بکەم؟ 516
- سمێڵ بابڕ 517
- لای لایێ 517
- لێفە شڕە 521
- غەزەل 523
- دیسان غەزەل 524
- تێهەڵکێشی شیعری حافظی شیرازی 525
- نەی پسێنی 526
- تێهەڵکێشی ناهیرەی مەلا باب 527
- چوارینە 527
- زەردی لیمۆ 535
- ژوانێک 536

بەشی چوارەم 538

- بارزانی نامری 539
- دەمەتەقەی قۆیتاس و پیرۆت 543
- تاکەی 545
- هەر شەو نابێ 551
- رۆژی کورد 553
- رێبەری نەمر 556
- نموونەی هونەر 559
- بەیادی تۆ دەژی دڵم 561
- بەیادی بارزانی 563
- ئەستێرەیەکی گەش 570
- شابازی چیا 574
- خوایە بەس نەبێ ئیتر 575
- کورد لە فەرموودەی تۆ ناگا 580
- وەک بارزانی نابێتەوە 593
- بۆ کاک ئیدریس: گوڵی خانەدانی بارزان 597
- شینگێری 599
- ژارگەی ماران 602